

KWALITEIT & DIVERSITEIT

RECHTSWETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK IN NEDERLAND

Rapport van de Evaluatiecommissie Rechtswetenschappelijk Onderzoek 2009

© 2009 Vrije Universiteit Amsterdam
Reproductie van (delen van) het rapport voor niet-commerciële doeleinden is toegestaan. Voor reproductie voor commerciële doeleinden dient toestemming van de Vrije Universiteit verkregen te worden.

VOORWOORD

Voor u ligt het rapport van de Evaluatiecommissie Onderzoek Rechtsgeleerdheid. Dit rapport geeft een evaluatie van het Nederlands onderzoek in de rechtswetenschap in de periode 2003-2008.

Het Disciplineoverleg Rechtsgeleerdheid (DRG) heeft in het late najaar van 2008 mij aangewezen als verantwoordelijk decaan voor de organisatie van de visitatie van het onderzoek. Prof. dr. A.W. Koers was op dat moment beschikbaar als beoogd voorzitter. Gezamenlijk hebben wij, in ruggespraak met het DRG, de opdracht aan de commissie geformuleerd en de commissie samengesteld. Daarbij is gezocht naar gezaghebbende deskundigen in de wetenschappelijke wereld, die tegelijkertijd voldoende afstand tot de faculteiten hadden om een objectief oordeel te kunnen waarborgen. Complicerende factor binnen de juridische discipline is daarbij dat veel onderzoek in de Nederlandse taal wordt gepubliceerd, zodat naar Nederlandstalige leden moest worden gezocht. In april 2009 is de commissie formeel ingesteld en direct aan de slag gegaan. De planning was ambitieus, in de eerste helft van 2010 moest het rapport gereed zijn. Dit heeft een zware druk gelegd op de commissie zelf, maar ook op de faculteiten en instituten die binnen een strakke tijdsplanning hun zelfstudies hebben aangeleverd.

Evaluatiecommissies hebben een belangrijke taak, zij bewaken immers mede de kwaliteit van het onderzoek aan de Nederlandse universiteiten. Hun taak is in het algemeen al niet eenvoudig: het vellen van een objectief oordeel over onderzoek over een periode van zes jaar. De taak van de Evaluatiecommissie Rechtsgeleerdheid is zo mogelijk nog complexer. Immers, binnen de rechtswetenschap bestaan geen citatie-indexen, noch een kwalificatie van de publicatiemedia, die voor nog enigszins objectieve maatstaven kunnen zorgen. Alles komt dus aan op het oordeel van de leden van de commissie. Deze commissie heeft grote stapels publicaties doorgenomen, naast de zelfstudies die door de faculteiten en instituten zijn opgesteld. Daarbij werd de commissie ook geconfronteerd met een verandering in onderzoekscultuur die juist in de gevisiteerde periode ook binnen de juridische discipline heeft plaatsgevonden: een meer internationale oriëntatie en (meer) samenwerking met andere disciplines. Dit heeft niet alleen gevolgen voor de publicatiecultuur, ook het referentiekader is hierdoor ten dele veranderd, waarbij geldt dat binnen de discipline de toegevoegde waarde van deze veranderingen verschillend wordt gepercipieerd. Kortom, de commissie heeft absoluut geen eenvoudige taak gehad, maar heeft binnen de ambitieuze planning haar oordeel weten te vormen en in het voorliggende rapport tot uiting gebracht.

Namens de decanen van de Faculteiten Rechtsgeleerdheid dank ik de Evaluatiecommissie Rechtsgeleerdheid voor de zorgvuldige wijze waarop zij zich van haar taak heeft gekweten, en voor de enorme inzet die nodig is geweest om het proces in de ambitieuze tijdsplanning af te ronden, onder de voortvarende leiding van de voorzitter. Albert Koers dank ik persoonlijk voor de zeer constructieve, integere en plezierige wijze waarop ik met hem heb kunnen samenwerken.

prof. mr. Anja Oskamp
Decaan Faculteit Rechtsgeleerdheid
Vrije Universiteit Amsterdam

EXECUTIVE SUMMARY

Composition and procedures

In April 2009 the Executive Boards of nine Netherlands universities with faculties of law jointly established a Committee to evaluate the quality of legal research at their respective institutions in the years 2003 to 2009. Members of the Committee were: dr. A.W. Koers, professor emeritus Utrecht University, Chair; dr. E.A. Alkema, honorary professor Leiden University; dr. L.J.A. Damen, honorary professor University of Groningen; dr. E. Dirix, professor K.U. Leuven, judge Hof van Cassatie, Belgium; dr. A. Hammerstein, judge Hoge Raad, Netherlands; dr. A.Ph.C.M. Jaspers, professor emeritus Utrecht University; dr. R.H. Lauwaars, former member Raad van State, Netherlands, member Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences, dr. S. Parmentier, professor K.U. Leuven; and dr. P.J.I.M. de Waart, professor emeritus VU University Amsterdam.

The evaluation procedure had to comply with the “Standard Evaluation Protocol” (SEP) adopted by the Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences (KNAW), the Netherlands Organisation for Scientific Research (NWO) and the Association of Universities in the Netherlands (VSNU), as well as by an adaptation of (part of) SEP specifically for legal research (SEPR).

As SEP and SEPR essentially assume that an evaluation procedure deals with one institution or discipline at a time, whereas this evaluation procedure would involve all legal research at nine institutions, a special Protocol (“Draaiboek”) was developed and adopted by the nine Executive Boards for the purpose of streamlining the evaluation procedure while maintaining the rules and principles laid down in SEP and SEPR. With some minor adjustments, the evaluation procedure was carried out in accordance with this Protocol. The first meeting of the Evaluation Committee took place on 19 May 2009 and the last meeting on 19 May 2010. On 2 June 2010 the final report was submitted to the Executive Board of the VU University of Amsterdam as the representative of all Executive Boards.

In its report the Committee outlines how it has operated, also for the purpose of accountability. Important elements of the Committee’s internal procedures included: all institutes and programs will be examined and evaluated by more than one member; the final outcome for any institute or program will be determined by the full Committee in plenary session; the overall score of an institute or program will be determined in the light of an overall assessment of its performance and not through mathematically averaging the partial scores; and all texts will be initially drafted by the members of the Committee themselves. All in all the Committee met nine times over a one-year period.

A discipline in transition

In recent years legal research in the Netherlands has undergone fundamental changes, partly as a result of external drivers, but also as a result of the policies and actions of the nine faculties of law. Such changes may be summed up in the statement that Netherlands legal scholarship has now become a true “science of the law”.

In its report the Committee outlines ten developments that constitute the core of this transition.

1. ***From a national towards an international focus***
Law has become international and so has legal research. And this not just as an abstract policy objective, but as a fact of life.
2. ***From single- towards multi- and interdisciplinarity***
Responding to the needs of modern society, legal research and legal researchers increasingly cooperate with other disciplines.
3. ***From implicit traditions towards methodology***
There now is much more focus on methodological questions in general and on accounting for the research methods used.
4. ***From individualism towards research programs***
Recognizing that it must address increasingly complex issues, legal research is now overwhelmingly organized in the form of programs.
5. ***From a pyramid towards a two-layer structure***
More research volume is invested in PhD candidates supervised by professors, implying that mid-career research positions disappear.
6. ***From overhead financing towards competitive financing***
The traditional system of funding research as an overhead on funds allocated for teaching is being replaced by research funding through competition.
7. ***From university funding towards funding from contract research.***
Legal research is also increasingly funded through contracts with third parties that seek specific analysis and/or information.
8. ***From service orientation towards a purpose in itself***
Now that legal research has to compete for funding, there may be a tendency to invest less in supporting legal teaching and legal practitioners.
9. ***From a monopoly towards competition for students***
If competition for students increases, faculties may be inclined to direct more resources to legal teaching at the expense of legal research.
10. ***From laissez faire towards policies and control***
Legal research has become the object of a great deal of policy- and decision-making with research programs as focal points.

After reviewing these developments, the report also examines some specific issues: the nature of legal research programs, the efficiency and effectiveness of PhD programs, systems for peer review and ranking and the evaluation of legal research. On the last item, the Committee makes the point that an evaluation procedure involving all legal research at nine universities takes so much time that it may become increasingly difficult to organize it again in the future.

SWOT-analysis

As part of the evaluation procedure all research programs had to present a SWOT-analysis to the Committee. Therefore, it would seem fair then that the Committee itself presents a SWOT-analysis of legal research in the Netherlands as a whole.

Overall and most important: the quality of legal research in the Netherlands is high, while major advances have been made since the last evaluation procedure took place in 2002. Of course, there are ups and there are downs, but there are more ups than downs. And if the Committee classified a particular research program in the down category, the response of the faculty concerned in relation to the draft evaluation texts usually indicates that the faculty is already aware of the problem and has taken corrective action.

The overall conclusion of the Committee on the quality of legal research in the Netherlands is not only positive: the Committee is also optimistic for the future as the advances made in the past are likely to continue well into the future. However, there is one development that has the potential to radically disrupt this optimistic scenario: a further reduction of research funding from university sources, especially if such a reduction would be implemented abruptly so that faculties would not have the time to increase funding from other sources.

Since the previous evaluation procedure in 2002 the total number of legal researchers has hardly increased – from about 595 full time equivalents in 2002 to about 610 in 2008. The fact that in the same period most faculties significantly increased funding from contract research funded by third parties can therefore only lead to the conclusion that there has been a significant reduction of funding from university sources, i.e. the overhead on the funds received by faculties for teaching. As such overhead funding will be further reduced in the years to come, it seems likely that an ever larger part of the research portfolio of the Netherlands faculties of law will be determined by market forces.

Apart from these financial issues, there are good reasons to be positive and optimistic.

- The need to generate an ever larger part of research funding from non-university sources and especially from contract research did not prevent real advances in terms of quality, while quantity remained stable.
- In many faculties a new generation has entered the stage and, if given the chance, these newly appointed research leaders will rejuvenate existing programs and develop innovative new programs.
- The focus of legal research has become much more international and this puts legal research and legal researchers in a good position to take advantage of the ongoing processes of globalization and Europeanization.
- The position of legal research in the whole of academic disciplines is stronger than before due to the increasing focus and expertise of legal researchers in relation to methodological issues and methodological accountability.
- Organizing legal research in programs is no longer the object of rearguard actions, but is now seen as a way to ensure and enhance the quality of legal research in a world that is ever more interlinked and complex.
- In all faculties legal research is the object of a great deal of policy- and decision-making, not just on paper, but also in practice. Quality monitoring systems are an important component of these arrangements.

All these results have been achieved through the efforts of the nine faculties of law and the universities of which they form part. It is up to the faculties and universities to decide how to build on the foundations that have been laid in the past couple of years. If this Committee may express a wish for the future, it would be that the nine faculties seek ways to strengthen cooperation. There are many issues that are better addressed collectively than individually.

In the title of this report the Committee tries to express what it considers the two most prominent characteristics of present day legal research in the Netherlands: Quality and Diversity, both with a capital. May these characteristics hold true for the future!

INHOUDSOPGAVE

DEEL I: ALGEMENE BESCHOUWINGEN EN CONCLUSIES

WERKWIJZE EN VERANTWOORDING

1.	Samenstelling	16
2.	Opdracht	17
3.	Werkwijze	17
	3.1. Draaiboek en mid-term reviews	18
	3.2. Zelfstudies en kernpublicaties	19
	3.3. Kwantitatieve informatie en overzichten	22
	3.4. Commentaar faculteiten en Colleges van Bestuur	23
4.	Beoordeling	
	24	
	4.1. Ontvankelijkheid	24
	4.2. Checklists en criteria	24
	4.3. Verschillende perspectieven	26
	4.4. Soorten publicaties	27
	4.5. Bibliometrische gegevens	29

DISCIPLINE IN TRANSITIE

5.	Inleiding	30
6.	Ontwikkelingen	30
	6.1. Van nationale naar internationale focus	30
	6.2. Van mono- naar multi- en interdisciplinair	32
	6.3. Van vanzelfsprekendheid naar methodologie	33
	6.4. Van individueel onderzoek naar programmering	34
	6.5. Van een piramide naar een twee-lagen-structuur	35
	6.6. Van opslagfinanciering naar NWO-competitie	36
	6.7. Van eerste en tweede naar derde, vierde en vijfde geldstroom	38
	6.8. Van dienstverlening naar doel op zichzelf	39
	6.9. Van onderwijsmonopolie naar competitie	40
	6.10. Van laissez faire naar beleid en sturing	41
7.	Capita selecta	42
	7.1. Onderzoeksprogramma's	42
	7.2. Promotierendementen	43
	7.3. Peer review en <i>ranking</i> tijdschriften	46
	7.4. Onderzoeksevaluaties	48

ALGEMENE CONCLUSIES

8.	Inleiding	51
9.	Stand van zaken	51
	9.1. Sterk	51
	9.2. Zwak	54
10.	De toekomst	57
	10.1. Kansen	57
	10.2. Risico's	59
11.	Eindoordeel	61

DEEL II: BEOORDELINGEN INSTITUTEN EN PROGRAMMA'S

ERASMUS UNIVERSITEIT ROTTERDAM	65
1. Het domein van de rechter	71
2. Lex Mercatoria	74
3. Rechten van de mens	80
4. Veiligheid en toezicht	84
5. Behavioural approaches of contract and tort	89
6. Fiscale autonomie en haar grenzen	93
RADBOUD UNIVERSITEIT NIJMEGEN	99
1. Onderzoekcentrum Onderneming & Recht	105
Onderzoekcentrum voor Staat en Recht	109
2. Centrum voor Migratierecht	111
3. Rechtspleging	116
4. De grondwet	120
5. Internationaal en Europees recht	124
6. Strafrecht in een bestuurde omgeving	127
7. Ethische grondslagen van het recht	133
8. Relatievermogensrecht (Centrum voor Notarieel recht)	137
RIJKSUNIVERSITEIT GRONINGEN	143
1. Kwaliteit van besluitvorming	150
2. Interdisciplinaire rechtswetenschap	153
3. Integratie van rechtssferen	156
4. Kwaliteit van fiscale regelgeving voor ondernemers	160
5. Aan de grenzen van de nationale staat	163
6. Internationalisering en rationalisering van strafrecht	166
7. Criminaliteit en geweld in het publieke domein	170
8. Naar een internationaal bruikbaar Nederlands ondernemingsrecht	174
9. Romeinsrechtelijke grondslagen van het Nederlandse privaatrecht	177
10. Bronnen van het Byzantijns-Romeins recht	180
11. From European marketplace to European Union	182
12. Efficiëntie van rechtsarrangementen	186
UNIVERSITEIT LEIDEN	191
1. Vraagstukken van vermogensrecht	198
2. Geschillenbeslechting	201
3. Sociale cohesie, multiculturalisme en globalisering	205
4. Grenzen van fiscale soevereiniteit	209
5. Veiligheid en recht	213
6. Securing the rule of law in a World of Multi-level jurisdiction	216
7. Hervorming van de sociale regelgeving	221
UNIVERSITEIT MAASTRICHT	227
1. Inbreng in de Onderzoekschool Ius Commune	234
2. Globalisation and human rights	236
3. Strafrecht en criminologie in een multinationaal krachtenveld	241

UNIVERSITEIT UTRECHT	247
1. The prospects of European private law	254
2. European public law	257
3. Human rights in a world of conflict and diversity	262
4. Criminal law and fundamental values in a changing world	265
5. Environmental law	270
UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM	277
1. Amsterdam Center for International Law	283
2. Amsterdams Instituut voor Privaatrecht	291
3. Centrum voor Milieurecht	297
4. Hugo Sinzheimer Instituut	301
5. Instituut voor Informatierecht	305
UNIVERSITEIT VAN TILBURG	313
1. Center for Transboundary Legal Development	320
2. Center for Company Law	324
3. Centrum voor Aansprakelijkheidsrecht	329
4. Centrum voor Wetgevingsvraagstukken	334
5. Nederlandse strafrechtspleging in Europa	338
6. Tilburg Institute for Law, Technology and Society	342
7. Tilburg Law and Economics Center	347
8. International Victimology Institute Tilburg	351
VRIJE UNIVERSITEIT AMSTERDAM	359
1. Rechtshandhaving in de risicosamenleving	366
2. IT en recht	370
3. Rechtsbeginselen in internationale context	375
4. Migratierecht: tussen burgerschap en mensenrechten	378
5. Publieke en private belangen in balans	382
DEEL III: BIJLAGEN	
1. Cijfermatige overzichten van het onderzoek	391
2. Overzicht cijfermatige uitkomsten beoordeling	406
3. Enkele opmerkingen over peer-review en <i>ranking</i>	410
4. Draaiboek onderzoeksevaluatie	414
5. Overzicht van enkele relevante publicaties	424
6. Curricula vitae leden evaluatiecommissie	426
7. Overzicht van gebruikte afkortingen	430

DEEL I

ALGEMENE BESCHOUWINGEN EN CONCLUSIES

Het is nu voor de derde keer dat het onderzoek van de negen Nederlandse juridische faculteiten landelijk geëvalueerd wordt. Het rapport van de commissie-Van Gerven van 1996 droeg de titel "Rechtsgeleerdheid" en dat was ook de titel van het rapport van de commissie-Ten Kate van 2002. Deze commissie breekt met die traditie en heeft niet alleen gekozen voor een andere titel, maar ook voor het gebruik van de term "rechtswetenschap". Daarmee wil de commissie tot uitdrukking brengen dat – mede door het werk van haar voorgangers, maar vooral door de inzet van de faculteiten – het juridische onderzoek in Nederland de afgelopen jaren een aantal fundamentele veranderingen heeft ondergaan: van rechtsgeleerd onderzoek naar rechtswetenschappelijk onderzoek.

Hierna zal op die veranderingen nader worden ingegaan in een hoofdstuk over "Discipline in transitie". In dit hoofdstuk komen ook enkele bijzondere onderwerpen aan de orde onder de aanduiding "Capita selecta". Veel, zo niet bijna alles, van wat in het hoofdstuk aan de orde komt, is naar voren gekomen in de gesprekken die de commissie in oktober 2010 voerde met de faculteiten. Vast agendapunt in die gesprekken was hoe de faculteiten aankeken tegen de toekomst van het rechtswetenschappelijk onderzoek in Nederland en dat leverde een schat aan informatie en meningen op.

Deze Algemene Beschouwingen en Conclusies eindigen met een SWOT-analyse van de rechtswetenschap in Nederland anno 2009: als in de evaluatie van alle programmaleiders wordt gevraagd een SWOT-analyse op te stellen, mag dat ook verwacht worden van deze commissie.

Eerst echter een hoofdstuk over de werkwijze van de commissie en de verantwoording daarvan.¹

---

¹ Het hoofdstuk "Werkwijze en verantwoording" van deze Algemene Beschouwingen en Conclusies wordt volledig door alle leden van de commissie onderschreven. Bij de andere twee hoofdstukken ("Discipline in transitie" en "Algemene conclusies") worden niet alle daarin ingenomen standpunten onderschreven door elk lid van de commissie.

WERKWIJZE EN VERANTWOORDING

1. Samenstelling

Nadat prof. dr. A.W. Koers, emeritus hoogleraar aan de Universiteit Utrecht, in januari 2009 had laten weten in principe beschikbaar te zijn voor het voorzitterschap van de commissie, werd in februari 2009 begonnen met het selecteren van de andere leden. Aan de decanen van de deelnemende faculteiten werd gevraagd namen van gekwalificeerde kandidaten door te geven aan prof. mr. A. Oskamp, decaan van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Amsterdam, die namens het Disciplineoverleg Rechtsgeleerdheid optrad als coördinator van het voorbereidingstraject. De lijst die dit opleverde, omvatte meer dan honderd kandidaten en werd aan de decanen toegezonden met de vraag aan te geven aan welke kandidaten zij de voorkeur gaven, terwijl hen ook de gelegenheid werd geboden kenbaar te maken welke kandidaten op bezwaren zouden stuiten. Rekening houdend met de voorkeuren en, in een enkel geval, de bezwaren van de decanen, werden de kandidaten vervolgens gegroepeerd naar achtergrond en ervaring.

In overleg met de beoogde voorzitter werd besloten te kiezen voor een commissie met minimaal acht en maximaal tien leden. Dit betekende dat gezocht moest worden naar leden met een brede achtergrond in, respectievelijk, privaatrecht en ondernemingsrecht, staats- en bestuursrecht, strafrecht en criminologie, en internationaal en Europees recht. Als de expertise van de commissie op bepaalde gebieden tekort zou schieten, zou de commissie externe referenten moeten kunnen inschakelen. Andere overwegingen bij het samenstellen van de commissie waren: in elk geval twee buitenlandse leden, naast (emeriti-)hoogleraren, ook leden uit de rechtspraak met een wetenschappelijke achtergrond en minimaal twee vrouwelijke leden. Ondanks intensieve pogingen bleek dit laatste een onmogelijke opgave te zijn. Elk van de uitdrukkelijk en soms meerdere keren aangezochte vrouwelijke kandidaten bleek in de aantoonbare en zeer te billijken onmogelijkheid te verkeren het lidmaatschap van de commissie te aanvaarden. In haar eerste vergadering sprak de commissie uit die uitkomst te betreuren, maar te accepteren dat het uiterste was gedaan om vrouwelijke leden te werven.

In april 2009 werd bij gelijklopend besluit van de negen betrokken Colleges van Bestuur – bevestigd in een brief aan de leden van de commissie van 19 mei 2009 van het College van Bestuur van de Vrije Universiteit Amsterdam – de volgende commissie ingesteld:

- Prof. dr. A.W. Koers, emeritus hoogleraar UU, voorzitter
- Prof. mr. E.A. Alkema, honorair hoogleraar UL
- Prof. mr. L.J.A. Damen, honorair hoogleraar RUG
- Prof. dr. E. Dirix, hoogleraar KU Leuven, raadsheer Hof van Cassatie
- Mr. A. Hammerstein, raadsheer Hoge Raad
- Prof. mr. A.Ph.C.M. Jaspers, emeritus hoogleraar UU
- Mr. R.H. Lauwaars, voormalig lid Raad van State, lid KNAW
- Prof. dr. S. Parmentier, hoogleraar KU Leuven
- Prof. mr. P.J.I.M. de Waart, emeritus hoogleraar VU

De ambtelijke ondersteuning van de commissie werd in handen gelegd van:

- Mevrouw dr. B.M. van Balen, projectleider QANU², adviseur en redactie
- Mevrouw J.M. van der Schuijt, beleidsmedewerker VU, secretariaat
- Mr. drs. C.J. Wolswinkel, promovendus VU, wiskundige en statisticus

Daarnaast werd een aantal externe referenten ingeschakeld als de commissie meende niet over de expertise te beschikken die nodig was om alle aspecten van een programma te kunnen beoordelen.

2. Opdracht

In de brief van 19 mei 2009 van het College van Bestuur van de Vrije Universiteit Amsterdam wordt de opdracht van de commissie als volgt omschreven:

De commissie heeft als opdracht een onafhankelijk oordeel te vellen over de kwaliteit, productiviteit, relevantie en vitaliteit/haalbaarheid van het rechtswetenschappelijk onderzoek aan de deelnemende universiteiten. Voor de uitvoering van de onderzoeksvisitatie is het “Draaiboek Evaluatie Rechtswetenschappelijk Onderzoek 2009” opgesteld en geaccordeerd door de CvB’s van de deelnemende universiteiten.

Omdat het onderzoek van de negen faculteiten³ is georganiseerd in instituten en programma’s – zij het soms onder afwijkende aanduidingen – betekende deze opdracht dat de commissie zich voor de taak gesteld zag te oordelen over onderzoek dat georganiseerd was in negen instituten en in zestig programma’s.⁴

Door de decanen van de deelnemende faculteiten was al eerder bepaald (met instemming van de beoogde voorzitter) dat de commissie voor de jaren 2003, 2004 en 2005 diende uit te gaan van de reeds aanwezige mid-term reviews over die periode en dat de voor deze evaluatie op te stellen zelfstudies uitsluitend betrekking zouden hebben op de jaren 2006, 2007 en 2008.

3. Werkwijze

3.1. Draaiboek en mid-term reviews

Vanaf het begin stond vast dat het ‘Standard Evaluation Protocol’ (SEP) van de KNAW, NWO en de VSNU en het daarop gebaseerde SEP-Rechtsgeleerdheid (SEPR) de werkwijze van de commissie zouden moeten bepalen. Echter, qua opzet en vooral qua organisatie gaat het SEP uit van een evaluatie van één enkele discipline of onderzoeksgroep binnen één enkele instelling, terwijl de onderhavige evaluatie

---

² Stichting Quality Assurance Netherlands Universities te Utrecht.

³ De Universiteit Utrecht heeft een ‘Departement Rechtsgeleerdheid’ als onderdeel van de Faculteit REBO. Op de omslag van de zelfstudies van het Departement wordt evenwel verwezen naar “Faculteit Rechtsgeleerdheid”, hetgeen de commissie sterkt in haar besluit om, uitsluitend vanwege overwegingen van stijl, hierna niet voortdurend te spreken over ‘de faculteiten en het departement’, maar het te houden bij ‘de faculteiten’, daaronder dus steeds begrepen het Departement Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Utrecht.

⁴ Ter vergelijking: aan de voorgangers van deze commissie – de commissie-Van Gerven en de commissie-Ten Kate – werden respectievelijk 127 en 103 programma’s voorgelegd.

betrekking zou moeten hebben op al het onderzoek van alle negen Nederlandse juridische faculteiten. Eén gevolg daarvan was dat het onmogelijk zou zijn de in het SEP voorziene bezoeken op locatie af te leggen op de wijze die het SEP aangeeft: de werklast daarvan zou prohibitief zijn.⁵ Een tweede gevolg was dat, ingevolge de richtlijnen van het SEPR, de commissie geconfronteerd zou kunnen worden met meer dan 5000 pagina's aan zelfstudies voor in totaal ongeveer 70 programma's en instituten plus enkele duizenden te beoordelen kernpublicaties, waaronder vele boeken en verzamelwerken.

In het licht van deze bijzondere omstandigheden stelde de beoogde voorzitter van de commissie in februari 2009 een concept-draaiboek op waarin – gebaseerd op het SEP en SEPR – concreet werd aangegeven wat de opzet en de maximale omvang diende te zijn van de aan te leveren zelfstudies, hoeveel kernpublicaties er per programma maximaal aan de commissie voorgelegd konden worden en volgens welke (krappe) tijdslijn de faculteiten en de commissie zouden moeten gaan werken om de evaluatie binnen een jaar te kunnen afronden. De werkbezoeken op locatie werden vervangen door een week waarin de commissie de faculteiten zou ontvangen om met elk van hen de vragen door te nemen die bij de commissie gerezen waren naar aanleiding van de mid-term reviews en de zelfstudies.

Het concept-draaiboek werd half februari 2009 voorgelegd aan de decanen en het bleek, met enige aanpassingen, aanvaardbaar te zijn voor alle faculteiten, ook voor de faculteiten van de Universiteit Leiden en van de Universiteit Maastricht. Deze twee faculteiten hadden aanvankelijk aarzeling over deelname aan de evaluatie, omdat hun onderzoek nog zeer recent reeds was beoordeeld, hetzij door een eigen externe evaluatiecommissie (Leiden), hetzij in het kader van de hererkenningsaanvraag van de onderzoeksschool Ius Commune bij de KNAW (Maastricht). Met de Maastrichtse faculteit werden nadere afspraken gemaakt over de door die faculteit aan te leveren stukken.⁶

Na acceptatie door alle decanen en Colleges van Bestuur stelde de (toen nog) beoogde voorzitter van de evaluatiecommissie het Draaiboek voorlopig vast met als ingangsdatum 1 maart 2009. In haar eerste vergadering van 19 mei 2009 stemde ook de commissie formeel in met het Draaiboek. Op verzoek van het College van Bestuur van de RUG werd naderhand in juni 2009 de werkwijze bij het beoordelen van de conceptrapportages nog enigszins aangepast. Die laatste versie van het Draaiboek is opgenomen als Bijlage 5.

In haar eerste vergadering op 19 mei 2009 stelde de commissie ook vast voor welke faculteiten, instituten en/of programma's bepaalde leden van de commissie zich dienden te verschonen vanwege belangenverstrengeling of de schijn daarvan. Bij elke toewijzing van taken aan de leden van de commissie, maar ook bij elke bespreking binnen, of beoordeling door, de commissie daarna is steeds rekening gehouden met de zo vastgelegde 'conflicts of interests'.

---

⁵ In totaal negen faculteiten, één reisdag en twee dagen bezoek leidt tot een tijdsbeslag van 27 dagen, dat wil zeggen ruim vijf weken van vijf dagen full time.

⁶ Voor nadere bijzonderheden over die afspraken, zie hierna bij de beoordeling van de programma's van de Universiteit Maastricht.

In die eerste vergadering bepaalde de commissie eveneens de werkwijze bij het beoordelen van de inmiddels ontvangen mid-term reviews over de jaren 2003, 2004 en 2005. Na een eerste, verkennende bespreking van de beoordelingscriteria van het Draaiboek (identiek aan die van SEP), werd het volgende besloten:

- Alle commissieleden nemen de mid-term reviews van alle faculteiten door en, mede op basis van input van de andere leden, stelt één commissielid, als rapporteur, een preadvies op voor een bepaalde faculteit.
- Mede op basis van de zo opgestelde preadviezen, bespreekt de commissie de mid-term reviews in een tweede vergadering, te beleggen in augustus 2009, en legt de uitkomsten daarvan vast per faculteit.
- Er wordt niet afzonderlijk gerapporteerd over de mid-term reviews, omdat de beoordeling daarvan opgaat in de beoordeling van het onderzoek over de gehele periode 2003-2008.

De commissie besloot verder de afgesproken werkverdeling, alsmede andere hierna eventueel af te spreken werkverdelingen tussen de leden niet naar buiten te zullen brengen, omdat zij als geheel verantwoordelijk is voor de uiteindelijk vast stellen beoordelingen en conclusies.

In haar vergadering van 31 augustus 2009 besprak de commissie de mid-term reviews aan de hand van de preadviezen per faculteit. De uitkomsten daarvan werden vastgelegd als input voor de eindbeoordelingen. De commissie tekent wel aan dat er zich hierbij een probleem voordeed dat inherent is aan het systeem van mid-term reviews: enerzijds waardeert de commissie het dat een faculteit consequenties verbond aan de uitkomsten van de mid-term review, anderzijds werd het – naarmate die consequenties radicaler waren – lastiger voor de commissie het onderzoek te beoordelen als één geheel over de volledige periode van zes jaren. Dit werd helemaal lastig als in de loop van die periode een (deel)programma ingrijpend werd herzien of zelfs opgeheven als gevolg van een negatieve mid-term beoordeling en er halverwege de rit een ander (deel)programma werd gestart.

3.2. Zelfstudies en kernpublicaties

In de vergadering van 31 augustus stelde de commissie ook vast op welke wijze de voor oktober geplande gesprekken met de faculteiten zouden worden voorbereid.

- Alle leden van de commissie nemen alle zelfstudies door, waarbij – met het oog op continuïteit – elk commissielid bijzondere aandacht geeft aan de faculteit waarvoor hij eerder, als rapporteur, een preadvies opstelde in relatie tot de uitkomsten van de mid-term reviews.
- Het doornemen van de (inmiddels ook ontvangen) zelfstudies is in deze fase niet primair gericht op beoordeling, maar op het identificeren van onderwerpen en vragen waarover de commissie met de faculteiten zou willen spreken. Beoordeling komt pas echt aan de orde na die gesprekken.
- De vragen van de leden van de commissie worden per faculteit verzameld door de rapporteur en doorgegeven aan de voorzitter die, in samenspraak met de leden, een

definitieve lijst met vragen opstelt en deze tijdig doet toezenden aan de desbetreffende faculteit.

- Verder werd besloten de gesprekken met de faculteiten in oktober 2009 als volgt te structureren.
- In het eerste uur wordt gesproken over de vragen van de commissie, bij voorkeur aan de hand van een eerdere schriftelijke reactie van de faculteit. Als de tijd te kort is om op alle vragen in te gaan, kan de faculteit later schriftelijk reageren.
- Aan de faculteiten wordt gevraagd om in het tweede uur een tweetal, door hen bijzonder geachte onderzoeksprojecten te presenteren. Dit onder de uitdrukkelijke afspraak dat die projecten op geen enkele wijze zullen meetellen in de oordeelsvorming van de commissie.⁷
- In het derde uur krijgen de faculteiten gelegenheid om onderwerpen van meer algemene aard aan de orde te stellen waarover de commissie zich naar hun oordeel zou dienen uit te spreken in haar rapport. Wat de commissie betreft zou het daarbij vooral moeten gaan over sterke en zwakke kanten van het rechtswetenschappelijke onderzoek, ook met het oog op de toekomst.

Tenslotte, in deze vergadering besloot de commissie ook voor welke programma's het noodzakelijk was externe referenten in te schakelen omdat er binnen de commissie voor die programma's onvoldoende deskundigheid in huis was, dan wel omdat een bepaald commissielid overbelast dreigde te raken door een al te groot aantal te beoordelen programma's. Ook werden de namen van de aan te zoeken externe referenten bepaald⁸ en werd geconstateerd dat de commissie uiteraard onverkort verantwoordelijk blijft voor de uiteindelijke beoordeling van de onderhavige programma's.⁹

In haar vergadering op 2 oktober bereidde de commissie de gesprekken met de faculteiten in de week van 19 tot en met 23 oktober 2009 verder voor. Tevens werd in die vergadering vastgesteld hoe de commissie de zelfstudies over de jaren 2006, 2007 en 2008 zou gaan beoordelen.¹⁰

- Bevestigd werd dat alle leden van de commissie alle zelfstudies doornemen en dat elk commissielid in de rol van 'rapporteur' bijzondere aandacht geeft aan de faculteit waarvoor hij eerder een preadvies opstelde voor de mid-term reviews.
- Daarnaast wordt er, op basis van specifieke vakinhoudelijke deskundigheid, telkens per programma één commissielid aangewezen als 'referent' teneinde een eerste conceptbeoordeling van dat programma en van de daarbij behorende kernpublicaties op te stellen.

---

⁷ Samenvattingen van de zo gepresenteerde onderzoeksprojecten zijn her en der in het rapport opgenomen. Als geheel laten ze zien hoe divers rechtswetenschappelijk onderzoek kan zijn.

⁸ De commissie spreekt gaarne haar waardering uit voor de adviezen die zij van de externe referenten mocht ontvangen.

⁹ Mede om die reden besloot de commissie de namen van de externe referenten niet naar buiten te brengen. Daarnaast woog mee dat er vanwege hun specifieke expertise een directe relatie te leggen zou zijn met de door hen beoordeelde programma's.

¹⁰ Uit de beschrijving van haar werkwijze valt af te leiden dat de commissie-Ten Kate relatief meer aandacht gaf aan kernpublicaties, terwijl die commissie ook bij alle faculteiten op bezoek ging. Zie Onderzoeksbeoordeling Rechtsgeleerdheid 2002, p. 10-12.

- Een referent stelt die eerste conceptbeoordeling van een programma op aan de hand van een uniform en vooraf vast te stellen format dat gebaseerd is op de werkwijze en op de beoordelingscriteria van het Draaiboek (op dit punt identiek aan het SEP).
- Een rapporteur ontvangt van de referenten de eerste conceptbeoordelingen van de programma's en kernpublicaties van 'zijn' faculteit, toetst deze aan de eigen bevindingen en voegt alle programmabeoordelingen samen tot één preadvies voor die faculteit.
- Een daartoe aangewezen commissielid stelt voor alle faculteiten een conceptrapportage op over de institutionele aspecten (organisatie, beleid, middelen en voorzieningen) en op basis daarvan stelt hij concept-instituutsbeoordelingen op.
- Een daartoe aangewezen commissielid treedt op als 'reviewer' met als taak de eenheid van rapportage, afweging en beoordeling zoveel mogelijk te bewaken, in elk geval als referent en rapporteur tot een afwijkend oordeel zouden komen.
- Alle preadviezen per faculteit worden plenair besproken en dit leidt tot een tweede conceptbeoordeling per programma of instituut. De definitieve conceptbeoordelingen worden vastgesteld in een afrondende plenaire discussie nadat alle programma's en instituten besproken zijn.
- Een daartoe aangewezen lid van de commissie schrijft een concept van het algemene deel van het rapport. De input voor dat concept komt vooral uit de gesprekken met de faculteiten van oktober 2009, in het bijzonder het derde uur.

Er zijn twee rode draden in deze, wellicht wat complex lijkende aanpak.¹¹

- De eerste is te verzekeren dat de zelfstudies van alle instituten en programma's, alsmede alle overgelegde kernpublicaties, steeds door meerdere leden van de commissie worden bekeken en beoordeeld. En dat uiteindelijk elk oordeel door de commissie als geheel wordt vastgesteld. Vandaar dat elk commissielid minimaal twee rollen vervulde: 'rapporteur' voor een faculteit als geheel en 'referent' voor een aantal specifieke programma's op het eigen expertise-gebied. Daarnaast trad één lid op als 'reviewer' ter bewaking van overzicht en eenheid van rapportage, discussie en oordeelsvorming. Voorts werd één lid aangewezen om voor alle instituten een eerste conceptbeoordeling op te stellen en om een concept te schrijven voor het algemene deel.
- De tweede rode draad is dat de commissie er bewust voor koos om zelf de hand aan de pen te slaan. Dit niet omdat de ambtelijke ondersteuning daartoe niet in staat werd geacht – integendeel! – maar wel omdat alleen zo bereikt wordt dat degene die oordeelt, ook degene is die de woorden moet vinden om dat oordeel te motiveren. Daarom wilde de commissie zich niet beperken tot het bespreken en amenderen van een ambtelijk voorbereid concept, maar koos zij voor de omgekeerde weg: de leden concipiëren en de ambtelijke ondersteuning redigeert de finale teksten.¹²

Gevolg van de keuze om de leden van de commissie zelf te laten schrijven is wél dat het onvermijdelijk is dat er tussen de diverse onderdelen van het rapport zo af en toe stilistische en taalkundige verschillen zullen optreden, terwijl er ook verschil kan zijn in

¹¹ Die met verve – alsof het nooit moeite kostte – werd ondersteund door mevrouw Van der Schuijt.

¹² Dit neemt uiteraard niet weg dat de ambtelijke ondersteuning van de commissie – en in het bijzonder mevrouw Van Balen – zeer aanzienlijk heeft bijgedragen aan dit rapport.

de wijze waarop een beoordeling wordt geformuleerd. Dat laatste kan evenwel ook het gevolg zijn van verschillen in de informatie die door de faculteiten aan de commissie werd aangeleverd en die voor de commissie maatgevend is geweest, ook bij het kiezen van formuleringen.

De gesprekken met de faculteiten van 19 tot en met 23 oktober 2009 vonden plaats in een open en plezierige sfeer en waren voor de commissie uitermate informatief. Het SEP veronderstelt dat een evaluatiecommissie één of twee dagen op bezoek gaat bij de te beoordelen onderzoeksgroep of -groepen. Omdat dit voor de onderhavige commissie een onmogelijke opgave zou zijn (zie 3.1.), koos het Draaiboek van 1 maart 2009 voor een vooraf vastgelegde periode van een week waarin de commissie de faculteiten zou ontvangen om met hen de vragen van de commissie door te spreken. Hoewel een halve dag per faculteit erg kort lijkt, heeft de commissie de indruk dat met de zojuist beschreven voorbereiding en opzet de commissie alle gewenste informatie ontving, terwijl de commissie geen klachten vernam van faculteiten die meenden dat zij niet datgene ter tafel konden brengen wat zij ter tafel hadden willen brengen. Bovendien werden de faculteiten expliciet uitgenodigd eventuele aanvullende informatie alsnog naar de commissie te zenden. Een aantal faculteiten maakte daarvan gebruik. Uiteraard heeft de commissie ook na de gesprekken van oktober bij faculteiten een enkele keer informatie opgevraagd waar zulks noodzakelijk werd geacht.

3.3. Kwantitatieve informatie en overzichten

Het SEP en SEPR – en dus ook het Draaiboek – vragen faculteiten een aanzienlijke hoeveelheid kwantitatieve informatie aan te leveren, zowel op instituutsniveau, als op programmaniveau. Het gaat daarbij onder meer om informatie over personele formatie, inkomsten en uitgaven, output qua aantallen publicaties en aantallen en duur van promoties. Om de eenvormigheid van de aan te leveren informatie te verzekeren, schreef het Draaiboek voor dat de faculteiten gebruik moesten maken van uniforme tabellen die bovendien als te retourneren Excel-bestand aan hen werden aangeleverd door de commissie. Vergeleken met SEP en SEPR waren de Draaiboek-tabellen op bepaalde punten enigszins vereenvoudigd omdat de baten (voor de commissie) soms niet op leken te wegen tegen de lasten (voor de faculteiten). Naderhand bleek dat die vereenvoudiging op één punt te ver was doorgeschooten en daarom besloot de commissie in oktober 2009 de faculteiten alsnog te vragen aanvullende informatie te willen verschaffen over de doorstroom van (cohorten van) promovendi.

De commissie heeft de door de faculteiten aangeleverde kwantitatieve informatie laten analyseren en bewerken. Dit leverde¹³ landelijke overzichten en vergelijkingen op met betrekking tot onderzoeksformatie, aantallen publicaties, inkomstenbronnen en promoties; zie voor nadere bijzonderheden Bijlage 1. Hoewel die overzichten aan de faculteiten ter verificatie werden voorgelegd, wijst de commissie er met nadruk op dat zij met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd moeten worden. Er blijken (soms aanzienlijke) verschillen te bestaan in de wijze waarop faculteiten kwantitatieve gegevens registreren, in een aantal gevallen omdat universitaire administratieve systemen eigen eisen stellen. Al die verschillen werken uiteraard door in de door de faculteit

---

¹³ Met dank aan de heer Wolswinkel, promovendus aan de VU, tevens wiskundige.

aangeleverde tabellen en dus ook in de op die tabellen gebaseerde overzichten van Bijlage 1. Daarom dient elke specifieke conclusie op basis van die overzichten vooraf te worden gegaan door een grondige analyse van de onderliggende cijfers. Zonder die analyse zijn de overzichten vooral nuttig als algemeen beeld.

Eén detail in één van de tabellen gaf aanleiding tot intensieve discussies. SEP en SEPR volgend, vraagt het Draaiboek van de faculteiten om in de tabellen over de kwantitatieve output van instituten en programma's onderscheid te maken tussen 'Artikelen in gerefereerde tijdschriften' en 'Artikelen in overige tijdschriften'. Dit leidde tot een diepgaande – en soms heftige – discussie over de rol van peer review binnen de rechtswetenschap. Zie paragraaf 7.3. voor nadere bijzonderheden.

3.4. Commentaar faculteiten en Colleges van Bestuur

Nadat de commissie in haar vergadering van 22 februari 2010 de definitieve conceptbeoordelingen van de programma's en instituten had vastgesteld, werden, conform het Draaiboek, die concepten op 4 maart 2010 toegezonden aan de faculteiten voor commentaar. Elke faculteit ontving uitsluitend de conceptbeoordelingen van de eigen programma's en instituten, alsmede de conceptbijlagen bij het rapport die voor die faculteit van belang waren. Deze Algemene Beschouwingen en Conclusies werden niet voor commentaar toegezonden omdat de inhoud daarvan de exclusieve verantwoordelijkheid van de commissie zijn. De faculteiten werd gevraagd om, naar analogie van paragraaf 3.5 van het SEP, op de ontvangen stukken vooral commentaar te geven van feitelijke aard.

De commentaren van de faculteiten dienden uiterlijk 2 april 2010 door de commissie ontvangen te zijn. Indien evenwel faculteit en College van Bestuur aan de commissie kenbaar maakten met een gezamenlijke reactie te zullen komen, dan behoefde die gezamenlijke reactie pas op 1 mei 2010 in handen van de commissie te zijn.

Voor instellingen waarvan faculteit en College van Bestuur afzonderlijk wensten te reageren, zond de commissie, wederom conform het Draaiboek, op 1 april 2010 de relevante onderdelen van het conceptrapport naar de Colleges van Bestuur voor commentaar. Ook de colleges ontvingen uitsluitend de conceptbeoordelingen van de programma's en instituten van de eigen faculteit, de relevante bijlagen, alsmede – voor zover ontvangen; zie boven – de opmerkingen van de eigen faculteit. De opmerkingen van de colleges, al dan niet gecombineerd met die van de faculteit, dienden bij de commissie binnen te zijn voor 1 mei 2010.

In haar laatste plenaire vergadering op 19 mei 2010 te Leuven – exact één jaar na de eerste vergadering in Den Haag – besprak de commissie de commentaren van de faculteiten en van de Colleges van Bestuur. Daarbij deed zich het algemene punt voor dat in hun reacties de faculteiten vaak wezen op ontwikkelingen in 2009 en 2010, dus na de beoordelingsperiode. De commissie besloot dat ontwikkelingen na 2008 – hoe bemoedigd wellicht ook – op principiële gronden buiten beschouwing dienden te blijven bij het vaststellen van een beoordeling. De commissie heeft echter wel een enkele keer,

zonder haar oordeel aan te passen en waar opportuun vanwege een kritische opmerking, melding gemaakt van een nieuwe ontwikkeling na 2008.

Vervolgens besloot de commissie welke wijzigingen in het conceptrapport aangebracht moesten worden in het licht van de commentaren van de faculteiten en de Colleges van Bestuur, stelde de commissie de finale beoordelingen van alle instituten en programma's vast en gaf de commissie de voorzitter mandaat de finale tekst van het rapport gereed te maken voor aanbieding aan de opdrachtgevers van de evaluatie, de negen Colleges van Bestuur. Ook werd de tekst van de Algemene Beschouwingen en Conclusies vastgesteld. De commissie constateerde ten slotte van mening te zijn daarmee haar werkzaamheden inhoudelijk te hebben afgerond.

4. Beoordeling

4.1. Ontvankelijkheid

Het zou van een weinig juridische houding getuigen als de commissie de door de faculteiten aangeleverde zelfstudies niet had getoetst op ontvankelijkheid, meer in het bijzonder aan de hand van de vraag of ze in overeenstemming waren met de eisen van het Draaiboek. Uitkomst was dat alle zelfstudies aan die eisen voldoen, zij het dat in een enkel geval de maximale lengte enigszins werd overschreden. Wel was het zo dat de commissie één faculteit – die faculteit herkent zichzelf – meerdere keren heeft moeten aanmanen om alsnog de informatie te verschaffen die ontbrak in enkele van de door die faculteit aangeleverde zelfstudies. Dit heeft in augustus 2009 zelfs geleid tot enige vertraging in de werkzaamheden van de commissie.

4.2. Checklists en criteria

De commissie heeft voor alle programma's en instituten de door het Draaiboek (en het SEP) voorgeschreven checklists gebruikt; zie Bijlage 5.¹⁴ Kernpublicaties werden beoordeeld aan de hand van een van het SEP/SEPR afgeleide checklist met vier criteria: bijdrage aan de ontwikkeling van het vakgebied, originaliteit qua vraagstelling en/of onderzoeksmethode(n), kwaliteit methodologische verantwoording en aard van de relatie met het programma.¹⁵

Ongetwijfeld helpen checklists bij de oordeelsvorming, hebben ze een uniformerende werking en dragen ze bij aan de motivering van beoordelingen. Dit alles neemt evenwel niet weg dat elk van de in de checklists genoemde criteria op verschillende manieren kan worden geïnterpreteerd. En dus kan voor elk programma, voor elk instituut en voor elke kernpublicatie elk lid van de commissie voor elk van die criteria in alle eerlijkheid en

---

¹⁴ Hoewel de commissie-Ten Kate niet dezelfde, gedetailleerde checklists gebruikte als de onderhavige commissie, blijkt uit de beschrijving van de beoordelingscriteria dat er sprake is van een grote mate van overeenstemming. Zie Onderzoeksbeoordeling Rechtsgeleerdheid 2002, p. 15-18.

¹⁵ Er zijn dus in totaal drie checklists gebruikt: voor programma's (= Draaiboek/SEP), voor instituten (= Draaiboek/SEP) en voor kernpublicaties (= eigen ontwerp). In de facultaire beoordelingen worden de eerste twee checklists wel expliciet opgenomen en de derde niet. Reden is dat opname van die laatste checklist vrijwel altijd neer zou komen op een publieke beoordeling van een individuele prestatie. Dit acht de commissie niet haar opdracht. Uiteraard wordt wel in algemene zin ingegaan op de kwaliteit van kernpublicaties, waarbij de commissie een aantal echt positieve uitschieters wel met naam en toenaam aanduidt.

onpartijdigheid tot een ander oordeel komen dan elk ander lid. Ondanks alle checklists blijft oordelen over kwaliteit van onderzoek dus altijd subjectief mensenwerk.

Die realiteit onderkennend heeft de commissie geprobeerd zoveel mogelijk afstemming en uniformiteit te bereiken in het toepassen van de diverse criteria. Daarbij werden drie wegen gevolgd:

- Ten eerste, centraal doel van de hierboven geschetste aanpak bij het beoordelen van de mid-term reviews en van de zelfstudies is het bereiken van afstemming en uniformiteit. Vandaar beoordeling door meerdere personen en vandaar vaststelling van het eindoordeel door de plenaire commissie. Juist als er sprake is van ambigue normen, is uiterste procedurele zorgvuldigheid geboden.
- Ten tweede, extra procedurele zorgvuldigheid is betracht bij het vaststellen van een relatief hoge score en – in nog weer sterkere mate – bij het vaststellen van een relatief lage score. De commissie heeft zich vanaf het begin gerealiseerd dat een lage score verstreckende gevolgen kan hebben voor een programma of instituut en de daarmee verbonden onderzoekers.
- Ten derde, vanaf de eerste vergadering heeft de commissie bij voortdoring gesproken over de interpretatie van de criteria voor het beoordelen van de kwaliteit van programma's, instituten en kernpublicaties. Dat heeft ongetwijfeld binnen de commissie een uniformerend effect gehad, maar ook geleid tot het besef dat uiteindelijk oordelen altijd subjectief mensenwerk blijft – en moet blijven.

Nog afgezien van de multi-interpretabiliteit van de individuele criteria van de checklists van het Draaiboek/SEP, rijst ook de vraag hoe ze onderling gewogen moeten worden, althans als ze niet allemaal van gelijke waarde zouden zijn. De meest indringende variant van deze vraag is wat belangrijker is: het programma of de publicaties? Het antwoord op die vraag hangt samen met de betekenis die wordt toegekend aan het programmeren van rechtswetenschappelijk onderzoek. De commissie komt hierna (zie 6.4. en 7.1.) meer uitvoerig terug op dit onderwerp en volstaat hier met de opmerking dat wat de commissie betreft programmering geen doel op zichzelf is en dat de kwaliteit van publicaties dus de ultieme graadmeter is van de kwaliteit van onderzoek. Echter, het SEP en SEPR vragen van de commissie te oordelen over de kwaliteit van programma's en instituten – en dus niet alleen van publicaties. Het gaat de commissie daarom te ver te stellen dat de specifiek programmagerichte criteria van de checklists (productiviteit, relevantie en vitaliteit/haalbaarheid) van ondergeschikt belang zijn. Bovendien: qua betekenis is er tussen de diverse criteria veeleer sprake van nevenschikking dan van onderschikking, hebben sommige criteria betrekking op het verleden en andere juist op de toekomst, zijn sommige vooral wetenschaps-intern, maar zijn andere vooral gericht op de externe omgeving, hebben sommige betrekking op de manier van werken en andere op het uiteindelijke resultaat, et cetera.

Dit alles overwegende heeft de commissie gemeend af te moeten zien van een formele, rekenkundige weging van de diverse criteria en clusters van criteria van de checklists.¹⁶ Dit zou geen recht doen aan de complexiteit van de verhoudingen tussen die criteria in het kader van de beoordeling van een concreet programma. Als voor een bepaald

---

¹⁶ Zoals ook wordt bepleit in Oordelen over rechten 2005, p. 39.

programma alle criteria van een cijfer waren voorzien, heeft de commissie daarom nog eens het totale programma ‘op de hand gewogen’ en op die basis het uiteindelijke eindcijfer bepaald. Dat maakt het beoordelingsproces wellicht wat minder transparant dan een rekenkundig gemiddelde, maar doet – zo meent de commissie – meer recht aan de totaalindruk die de commissie had van het programma als geheel. En bij die finale weging van het geheel liet de commissie soms toch de kwaliteit van de wetenschappelijke publicaties net wat zwaarder wegen dan andere, meer organisatorische criteria.

4.3. Verschillende perspectieven

Het is niet aan de commissie een standpunt in te nemen in de discussies die worden gevoerd over de vraag wat rechtswetenschap is of behoort te zijn. Helemaal ontkomen aan die discussie kan de commissie echter niet, omdat zij moet beoordelen welke publicaties wetenschappelijk zijn en welke niet. Het past de commissie daarom in elk geval aan te geven dat zij zich bewust is van de discussies en van de verschillende perspectieven op wat rechtswetenschap is of behoort te zijn, ook binnen de commissie. Mede daarom besloot de commissie dat alle programma’s, instituten en publicaties steeds door meerdere leden beoordeeld moesten worden en dat de finale beoordeling plenair diende te worden vastgesteld. Alleen zo kan aan elk perspectief recht worden gedaan, dan wel wordt voorkomen dat één bepaald perspectief gaat domineren.

Enkel ter illustratie en dus niet omdat dit de opvatting van de commissie zou zijn: in een recent boek¹⁷ onderscheidt Jan Smits vier, deels overlappende domeinen binnen de rechtswetenschap:

- Een eerste domein richt zich primair op beschrijving, systematisering en verklaring. Het kan daarbij gaan om het heden of om het verleden, om een specifiek vakgebied of om een specifiek thema en het kan nationaal, rechtsvergelijkend of internationaal zijn of nog weer een andere invalshoek hebben.
- In het tweede domein staat de vraag centraal wat het recht behoort te zijn. Een op beschrijving gericht onderzoek zal vaak bedoeld zijn om antwoord te geven op die (normatieve) vraag, maar dat neemt niet weg dat normatief onderzoek essentieel verschilt van beschrijvend onderzoek.
- Er is, ten derde, een domein waarin onderzocht wordt wat het effect van rechtsregels is op de geadresseerden van die regels of op de samenleving als geheel. Vaak zal het hierbij gaan om onderzoek waarbij gebruik wordt gemaakt van empirische methoden.
- En ten slotte is er een domein waarin reflectie op het recht als zodanig centraal staat. Het gaat daarbij vooral om rechtstheoretische en rechtsfilosofische meta-vragen.

Dit voorbeeld – meer is het niet in dit verband – maakt duidelijk dat de rechtswetenschap meerdere invalshoeken omvat en dus vanuit meerdere perspectieven kan worden gezien. Wat de commissie betreft komt aan elk van die invalshoeken en perspectieven een plaats toe in het huis van de rechtswetenschap en voor de commissie bestaat er dus in dit opzicht geen hiërarchie, ook niet in kwalitatief opzicht. Deze benadering vindt steun in de recente literatuur: het gaat niet om het soort onderzoek of om de methode van onderzoek, maar om de inhoudelijke kwaliteit ervan.¹⁸ Er is sprake van methodenpluralisme.

---

¹⁷ Smits 2009, p. 27-59.

¹⁸ Zie Smits 2009, p. 149, 158, 185-186 en Vranken 2010.

Dit heeft wel tot gevolg dat aan de criteria van de door SEP/SEPR voorgeschreven checklists soms een wat verschillende betekenis en belang moest worden gegeven. Een voorbeeld aan de hand van bovenstaande indeling: “originaliteit” in de betekenis van iets nieuws mag en moet gevraagd worden van elke (rechts)wetenschappelijke publicatie, maar wat nu daaronder in een concrete publicatie verstaan moet worden en wat het belang van het criterium is, hangt mede af van de invalshoek van en het perspectief op het onderzoek in kwestie. Zo kan originaliteit in domein 3 vooral een kwestie zijn van een innovatieve onderzoeksmethode, ook al leidt het onderzoek tot een weinig originele conclusie, terwijl in domein 1 of 2 de onderzoeksmethode doorgaans weinig vernieuwend kan zijn en originaliteit daar dus eerder een zaak zal zijn van het gekozen onderwerp en/of de conclusies van het onderzoek.

Uit het bovenstaande valt eveneens af te leiden waarom de commissie besloot af te zien van een verfijning van de algemene criteria van de checklists van het Draaiboek/SEP. Ook meer verfijnde criteria blijven onvermijdelijk multi-interpretabel en dus voorwerp van discussie, juist omdat er altijd sprake kan zijn van verschillende invalshoeken in het onderzoek of perspectieven op dat onderzoek.¹⁹ Daarom nogmaals: om die reden zette de commissie in op procedurele zorgvuldigheid en een zo uniform mogelijke toepassing van de algemene criteria van het Draaiboek/SEP.

4.4. Soorten publicaties

Bovenstaande opmerkingen over de meerdere invalshoeken en perspectieven van de rechtswetenschap zijn eveneens een opstap naar een andere kwestie waar de commissie zich over heeft moeten buigen: wat is het relatieve belang van wetenschappelijke publicaties en vakpublicaties en – bovenal – wat is het onderscheid tussen beide?

De eerste vraag is wellicht nog het meest eenvoudig te beantwoorden, althans voor deze commissie. Net als andere disciplines die een nauwe relatie hebben met een bepaalde professie, zoals de geneeskunde en de farmacie, levert de rechtswetenschap niet alleen wetenschappelijke publicaties op voor het forum van wetenschappers, maar ook vakpublicaties voor het forum van pratici, zoals advocaten, rechters en juristen werkzaam bij overheid en bedrijfsleven. Beide soorten publicaties hebben hun waarde en het is verre van de commissie af te willen dingen op het belang van vakpublicaties. Integendeel, het zijn juist de vakpublicaties die zeer bijdragen aan de maatschappelijke relevantie en rol van het rechtswetenschappelijke onderzoek. Echter, er mag geen misverstand zijn over het antwoord op de vraag wat bepalend is voor de wetenschappelijke kwaliteit van een onderzoeksprogramma: dat zijn de wetenschappelijke publicaties en de wetenschappelijke publicaties alleen.

Over de tweede vraag – het onderscheid tussen wetenschappelijke publicaties en vakpublicaties – is al het nodige geschreven²⁰ en de commissie heeft niet de ambitie hier

---

¹⁹ In een artikel over het rapport van de commissie-Ten Kate werd wel voorgesteld de beoordelingscriteria nader uit te werken. Zie Tijssen 2003, p. 1226-1228.

²⁰ Zie Oordelen over rechten 2005, p. 28-36; Onderzoeksbeoordeling Rechtsgeleerdheid 2002, p. 26; Smits 2009, p. 185-186; en Vranken & Van Gestel 2010, p.166 en 169.

het laatste woord over te willen zeggen. Dit te meer omdat het voor de commissie volstrekt ondoenlijk was om de in de publicatieoverzichten door faculteiten aangebrachte rubricering in wetenschappelijke publicaties en vakpublicaties anders dan steekproefsgewijs te verifiëren. Een dergelijke verificatie voerde de commissie wél uit voor de kernpublicaties, omdat die naar het oordeel van de commissie in elk geval moeten voldoen aan de eisen die aan een wetenschappelijke publicatie moeten worden gesteld. Gelet op de opmerkingen hierboven (4.3.) over de diverse domeinen en invalshoeken van de rechtswetenschap gaat de commissie daarbij niet uit van één enkel criterium, maar van een aantal samenhangende elementen:

- Een publicatie moet bedoeld zijn voor het wetenschappelijke forum en elke publicatie die ‘wetenschappelijk’ wil zijn, moet daarom iets toevoegen aan het totaal van rechtswetenschappelijke kennis – ‘increasing the body of academic knowledge’. En dus moet de publicatie ‘iets nieuws’ brengen voor vakgenoten met diepgaande kennis van het terrein in kwestie.
- Elke wetenschappelijke publicatie bouwt voort op vorige publicaties en op eerder eigen onderzoek en onderzoek van anderen. Hoewel een wetenschappelijke publicatie steeds iets moet toevoegen aan het wetenschappelijke debat, wil dit allermindst zeggen dat elke publicatie elke keer weer 100% origineel moet zijn. Die eis miskent dat debat en discussie de kern zijn van wetenschapsbeoefening en wetenschappelijke vooruitgang.
- Anderzijds: al te veel herhaling in net even andere woorden, een grote mate van inhoudelijke overlappingsen in publicaties van dezelfde auteur(s) – ‘salamiwetenschap’²¹ – en te veel reproductie uit publicaties van anderen doen afbreuk aan de wetenschappelijke kwaliteit van een publicatie en is bovendien nodeloos belastend voor al degenen die hun vak bijhouden.
- Het “iets nieuws” dat elke publicatie moet bieden, hoeft niet per se betrekking te hebben op de uitkomsten van het onderzoek of de bereikte conclusies, maar het kan evenzeer betrekking hebben op het onderwerp, de invalshoek, de ordening, de argumentatie en/of de onderzoeksmethode(n).
- Daarnaast moet er altijd sprake zijn van een duidelijke probleemstelling of vraagstelling, moet er diepgang zijn en grondigheid in het gebruik van bronnen, moeten de opbouw en de argumentatie zorgvuldig en controleerbaar zijn en moeten de gehanteerde onderzoeksmethoden worden geëxpliciteerd en verantwoord.

Als deze criteria het minimum zijn, dan zit het onderscheid tussen een goede en een uitstekende publicatie in de mate waarin aan deze criteria wordt voldaan en daarnaast in zaken als participatie in het internationale debat,²² de mate van werkelijke multi- of interdisciplinariteit, het belang van een rechtsvergelijkende component, de originaliteit of complexiteit van de gebruikte onderzoeksmethode of de bijdrage aan theorievorming.²³ Aldus heeft de commissie bovenstaande criteria toegepast op alle kernpublicaties, ongeacht de vraag of het ging om een artikel, een monografie of een

---

²¹ Zie Smits 2009, p. 178 en Vranken 2010, p. 323.

²² Waarmee niet wordt gezegd dat een publicatie in een vreemde taal per definitie beter is dan een publicatie in het Nederlands.

²³ De commissie pretendeert geenszins dat deze criteria uniek of vernieuwend zijn. Integendeel, bewust is gezocht naar een grootste gemeenschappelijke deler. Mede daarom is aansluiting gezocht bij de criteria genoemd in het rapport Oordelen over rechten 2005. Zie in het bijzonder p. 30.

bundel/verzamelwerk. Bij die laatste categorie keek de commissie slechts naar de bijdrage(n) vanuit het te beoordelen programma.

De commissie-Van Gerven liet publicaties van minder dan vijf pagina's buiten beschouwing.²⁴ De commissie-Ten Kate deed dit niet en ook deze commissie meent dat het niet zinvol is op voorhand een eis te stellen aan het minimale aantal pagina's of woorden.²⁵ Toch valt op dat veel, in de overzichten als wetenschappelijk gekwalificeerde, publicaties betrekkelijk kort zijn – vaak tussen de vijf en tien pagina's.²⁶ Het feit dat de commissie heeft afgezien van een ondergrens neemt evenwel niet weg dat bij een aantal kernpublicaties de vraag rees of het mogelijk is aan de zojuist genoemde criteria van wetenschappelijke kwaliteit te voldoen in een publicatie van enkele pagina's.

4.5. Bibliometrische gegevens

Een laatste afsluitende opmerking bij het onderwerp 'Beoordeling'. De multi-interpretabiliteit van de beoordelingscriteria en onduidelijkheden in het beoordelingskader klemmen voor de rechtswetenschap in het bijzonder vanwege het ontbreken van op bibliometrisch onderzoek gebaseerde methoden om de kwaliteit van onderzoek te (helpen) bepalen.

- De rechtswetenschap kent geen systematische 'double of single blind' peer review²⁷ zodat een rechtswetenschappelijke evaluatiecommissie niet kan uitgaan van een eerder kwaliteitsoordeel over publicaties.
- Er is binnen de rechtswetenschap geen algemeen erkende *ranking* van tijdschriften zodat een rechtswetenschappelijke evaluatiecommissie niet kan afgaan op de kwaliteit van de tijdschriften waarin wordt gepubliceerd.
- Er is binnen de rechtswetenschap evenmin sprake van citatie-indexen waaruit een commissie kan afleiden hoe vaak andere wetenschappers gebruikmaken van de resultaten van bepaalde onderzoekers.

Waar dus – zoals het SEP veronderstelt – in veel andere disciplines een noodzakelijkerwijs subjectieve beoordeling kan worden afgezet tegen objectieve en onderling vergelijkbare bibliometrische gegevens, is die mogelijkheid niet gegeven aan een commissie die rechtswetenschappelijk onderzoek moet beoordelen. Daarmee wil de commissie overigens niet zeggen dat er geen kritiek mogelijk is op de inzet van bibliometrische methoden bij het beoordelen van de kwaliteit van publicaties.²⁸

---

²⁴ Onderzoeksbeoordeling Rechtsgeleerdheid 2002, p. 4.

²⁵ Mede omdat ook het SEP en het SEPR niet een dergelijke eis stellen. Opvallend is dat intern een aantal faculteiten wel eisen stelt aan de minimale omvang van een publicatie wil die publicatie worden aangemerkt als wetenschappelijk.

²⁶ Beknoptheid kan natuurlijk ook juist een uiting van kwaliteit zijn. Anderzijds kan het ook een gevolg zijn van het feit dat redacties van Nederlandse tijdschriften vaak aandringen op beknoptheid omdat anders een artikel niet gelezen zou worden.

²⁷ Waarbij zowel de auteur als de reviewer anoniem blijven (double) of alleen de auteur anoniem blijft (single).

²⁸ Zie Smits 2009, p. 176; Smits 2010; Vranken & Van Gestel 2010, p. 173; en Polak 2010.

DISCIPLINE IN TRANSITIE

5. Inleiding

Zoals aan het begin van dit rapport al werd opgemerkt, was het een weloverwogen keuze van de commissie om in dit rapport consequent te spreken van ‘rechtswetenschap’ en niet – zoals de commissie-Van Gerven in 1996 deed en de commissie-Ten Kate in 2002 – van ‘rechtsgeleerdheid’. Daarmee wil de commissie bepaald niet bepleiten dat de term ‘rechtsgeleerdheid’ wordt uitgebannen of dat elke ‘faculteit der rechtsgeleerdheid’ zich per direct laat omdopen in een ‘faculteit der rechtswetenschap’. Wat de commissie met de keuze voor ‘rechtswetenschap’ wel beoogt aan te geven – in één enkele term – is dat er zich de afgelopen jaren een aantal fundamentele ontwikkelingen heeft voorgedaan, en nog steeds voordoen, in het huis van – inderdaad – de rechtswetenschap.

Zij die in dat huis wonen en werken weten van de ingrijpende verbouwingen die zich daar hebben voltrokken of nog steeds gaande zijn.²⁹ Zij die aan de buitenkant staan, zullen ook opgemerkt hebben dat er daarbinnen van alles in beweging is, maar zullen toch vaak niet precies weten aan welke veranderingen daarbinnen wordt gewerkt en welke veranderingen nog ‘in de planning’ staan. Daarom is het hiernavolgende juist bedoeld voor die relatieve buitenstaanders, al was het alleen maar om te voorkomen dat zij dit rapport en de conclusies daarvan beoordelen vanuit ideeën en beelden over de rechtswetenschap die niet meer van deze tijd zijn.³⁰

Naast alle veranderingen binnen de rechtswetenschap van de afgelopen jaren zijn er ook enkele andere onderwerpen die bijzonder aandacht verdienen. Op die ‘Capita selecta’ wordt nader ingegaan in paragraaf 7.

6. Ontwikkelingen

6.1. Van nationale naar internationale focus

‘Internationalisering’ is niet alleen een term die voorkomt als na te streven doel in de onderzoeksstrategie van alle faculteiten, maar is bovenal een *fact of life* voor (vrijwel) alle rechtsgebieden en dus voor alle onderzoekers die op die gebieden werkzaam zijn.³¹ Veelal staat de term voor een mix van ontwikkelingen. Het kan gaan om bestudering van het internationale of Europese recht, bestudering van de invloed(en) van het internationale en (vooral) Europese recht op het Nederlandse recht, de rol van het recht in de Europese integratie of andere internationale integratieprocessen, allerlei vormen van samenwerking met buitenlandse onderzoekers, publiceren voor internationale wetenschappelijke fora, et cetera.³² Internationalisering van rechtswetenschappelijk onderzoek kan dus betrekking hebben zowel op de vraagstelling en/of de opzet van het onderzoek, als op de vraag wie er meedoet aan het debat. Wat dat laatste betreft: in steeds

---

²⁹ Voor een goede en levendige beschrijving van die verbouwing: Smits 2009.

³⁰ Bijlage 6 bevat een kort overzicht van enkele publicaties waarin meer diepgaand wordt ingegaan op een aantal van de hierna te schetsen ontwikkelingen.

³¹ Zie ook Oordelen over rechten 2005, p. 15-18.

³² In een aantal faculteiten wordt internationalisering ook bewust ingezet als middel om de kwaliteit van het onderzoek te verbeteren: vreemde ogen dwingen.

meer vakgebieden is het aantal publicaties in een vreemde taal bijna net zo groot als het aantal Nederlandstalige publicaties.

Internationalisering is dus een verschijnsel dat in alle faculteiten op een breed front is doorgedrongen, niet alleen in de vakgebieden die naar hun aard altijd al sterk internationaal waren (volkenrecht, Europees recht, mensenrechten, migratierecht, et cetera), maar juist ook daarbuiten in vakgebieden die traditioneel een overwegend nationale focus hadden. Ook het strafrecht en het bestuursrecht zijn dus al geruime tijd bezig met internationaliseren, vooral in Europees verband. Dit geldt eveneens voor tal van kleinere en meer gespecialiseerde vakgebieden. En als het om het privaatrecht gaat, dan is de landelijke onderzoeksschool *Ius Commune* een aansprekend voorbeeld, zowel qua object van onderzoek (de rol van het recht bij internationale integratieprocessen) als qua deelnemende faculteiten (Nederland, België, Zuid-Afrika en Schotland). Internationalisering is derhalve doorgedrongen tot alle rechtsgebieden en (dus) tot vrijwel al het rechtswetenschappelijke onderzoek.

In enkele faculteiten heeft internationalisering reeds een zodanige impact dat die faculteiten zich enige zorg beginnen te maken over de kwaliteit en kwantiteit van rechtswetenschappelijk onderzoek dat zich richt op terreinen die puur nationaalrechtelijk zijn en dat waarschijnlijk ook zullen blijven. Als voorbeelden worden dan veelal het waterschaps- en gemeenterecht genoemd, maar er zijn ook andere gebieden die inherent een overwegend nationaalrechtelijk karakter hebben en zullen behouden.

De commissie onderschrijft die zorg, maar merkt op dat het probleem verder kan reiken dan onderzoek dat overwegend nationaalrechtelijk van aard is. Er is een aantal relatief kleine en specialistische vakgebieden die qua onderzoek minder goed kunnen meekomen in de grootschaligheid die internationalisering vaak met zich meebrengt.³³ Bovendien, hoewel ook het onderwijs internationaliseert, feit is dat veel van het onderwijs – zeker in de eerste jaren van de bachelorfase – nog steeds betrekking heeft en moet hebben op nationaalrechtelijke onderwerpen. Dat zou het gevaar kunnen inhouden dat door de internationalisering van het onderzoek de band tussen onderwijs en onderzoek losser wordt: als onderzoekers kijken de docenten nu juist steeds meer naar ontwikkelingen en problemen buiten de landsgrenzen.

Het ligt niet op de weg van de commissie om meer te doen dan het signaleren van bovenstaande ontwikkelingen. De commissie volstaat daarom met de opmerking dat in andere disciplines waar kleine vakken door schaalvergroting in de klem dreigden te raken landelijke afspraken werden gemaakt over taakverdeling, mede met het oog op het op niveau houden van het onderwijs.³⁴

---

³³ Onverlet het feit dat ook hier soms intensief wordt samengewerkt over de grenzen heen, kan daarbij worden gedacht aan (onderdelen van) van de rechtshistorie of de rechtstheorie, maar ook aan (aspecten van) notarieel recht of andere specialistische gebieden, zoals het zeerecht.

³⁴ Ook de commissie-Ten Kate betoonde zich al bezorgd over de toekomst van de kleine vakken. Zie *Onderzoeksbeoordeling Rechtsgeleerdheid 2002*, p. 24-25.

6.2. Van mono- naar multi- en interdisciplinair

Een tweede ontwikkeling die zich op een breed front manifesteert is het toenemende belang van multi- en interdisciplinair onderzoek. Deze ontwikkeling is wellicht wat minder algemeen dan internationalisering en is ook vaak eerder het gevolg van facultaire beleidskeuzes dan van de onvermijdelijkheid die internationalisering kenmerkt. Hoewel de rechtswetenschap ook in het verleden reeds nauwe relaties onderhield met andere disciplines – in het bijzonder de criminologie, de economie, de sociologie en de bestuurskunde – heeft de ontwikkeling naar meer multi- en interdisciplinair onderzoek verstrekende gevolgen, al was het alleen maar omdat zij rechtswetenschappelijke onderzoekers dwingt meer aandacht te geven aan methodologische vragen.

Al is de trend naar meer multi- en interdisciplinariteit als zodanig onmiskenbaar, uit de zelfstudies blijkt dat er sprake is van heel wat terminologische onduidelijkheden.³⁵

- Soms betekent de term ‘interdisciplinair’ dat er wordt samengewerkt binnen de rechtswetenschap, bijvoorbeeld door onderzoekers op het gebied van het strafrecht en onderzoekers op het gebied van het bestuursrecht.
- In andere gevallen ziet de term op samenwerking tussen de rechtswetenschap en disciplines als criminologie, economie, sociologie, bestuurskunde, psychologie of nog weer andere disciplines.
- In sommige gevallen wordt de term ‘multidisciplinair’ gebruikt voor onderzoek waarin onderzoekers vanuit meerdere disciplines samenwerken, elk met gebruikmaking van de eigen methoden en technieken.
- In die visie op multidisciplinair is de term ‘interdisciplinair’ gereserveerd voor onderzoek dat zich richt op een vraagstelling die meerdere disciplines omvat, waarin onderzoekers uit verschillende disciplines samenwerken en waarbij ze gebruikmaken van een gezamenlijk ontwikkelde set methoden en technieken.

Wetenschapsterminologische kwesties laten zich zelden per decreet oplossen en dus beperkt de commissie zich tot de opmerking dat in haar opvatting de termen ‘multidisciplinair’ en ‘interdisciplinair’ betrekking hebben op samenwerking tussen de rechtswetenschap en andere disciplines en dat het verschil tussen beide wordt verwoord in de laatste twee punten van bovenstaande opsomming.³⁶ Het zou goed zijn als er binnen de rechtswetenschap niet meer over multi- en interdisciplinariteit gesproken wordt als het gaat om samenwerking tussen verschillende vakgebieden binnen de rechtswetenschap.

Ook in de bovenstaande, meer beperkte terminologische opvatting werden er aan de commissie multi- en interdisciplinaire programma’s en publicaties voorgelegd. Bij een multidisciplinair programma heeft de commissie zich beperkt tot het beoordelen van de rechtswetenschappelijke en metajuridische componenten want die zijn – zie boven – goed af te zonderen van het niet-rechtswetenschappelijke onderzoek. Soms was dat ook mogelijk bij interdisciplinaire programma’s, bijvoorbeeld omdat de concreet te beoordelen publicaties dominant juridisch van aard waren, maar in andere gevallen besloot de commissie een beroep te doen op een externe referent die wel competent werd geacht in die andere discipline of disciplines. De commissie wijst erop dat naarmate meer

---

³⁵ Ook reeds gesignaleerd in Onderzoeksbeoordeling Rechtsgeleerdheid 2002, p. 26.

³⁶ Zie ook Oordelen over rechten 2005, p. 24 en Taekema & Van Klink 2009.

onderzoek werkelijk interdisciplinair wordt, toekomstige evaluatiecommissies steeds vaker behoefte zullen hebben aan niet-rechtswetenschappelijke expertise.³⁷

6.3. Van vanzelfsprekendheid naar methodologie

De rechtswetenschap heeft een lange traditie en dat is zowel een voordeel als een nadeel. Voordeel was – en is – dat de beoefenaren van de rechtswetenschap aan vakgenoten niet zoveel hoeven uit te leggen over de vraag hoe er onderzoek wordt gedaan: dat kan grotendeels impliciet blijven, want iedereen deelt in dezelfde traditie. Echter, dat voordeel verkeert steeds meer in een nadeel nu de rechtswetenschap vaker en intensiever in aanraking komt, en wil komen, met andere disciplines die wél gewend zijn aan methodologische discussie en verantwoording en waar de wetenschappelijke discussie vaak juist gaat over de vraag of de gebruikte onderzoeksmethode de conclusies kunnen dragen en niet over de conclusies als zodanig.

Feit is bovendien dat in brede kring nog steeds de opvatting bestaat dat alleen de natuurwetenschappelijke methode ‘echte’ wetenschap oplevert.³⁸ De commissie wil zich niet mengen in het debat over de vraag of de rechtswetenschap wel een wetenschap is.³⁹ Dat beoefenaren van andere disciplines de wetenschappelijke kwaliteit van de rechtswetenschap in twijfel trekken, valt de rechtswetenschap niet aan te rekenen, vooral als dat gebeurt zonder veel kennis van zaken. Wat de rechtswetenschap en rechtswetenschappelijke onderzoekers wél is aan te rekenen is dat zij nog steeds niet gewend zijn de gebruikte onderzoeksmethoden te verantwoorden op een wijze die in andere disciplines normaal is, sterker: die daar nu juist gezien wordt als kenmerk van wetenschappelijke kwaliteit.

De commissie constateert evenwel dat de situatie in hoog tempo aan het veranderen is. Allerwegen spreken faculteiten de ambitie uit meer aandacht te willen geven aan methodologische vraagstukken. Daartoe bevorderen ze niet alleen het afleggen van verantwoording over de gebruikte onderzoeksmethoden in alle publicaties en vooral in proefschriften, maar reiken ze hun onderzoekers ook de kennis en het inzicht aan om dat te kunnen doen. Onderricht in de methoden en technieken van rechtswetenschappelijk onderzoek is een vast onderdeel van alle in de zelfstudies beschreven onderzoeksmasters. Daarnaast neemt het aantal publicaties over de methodologie van rechtswetenschappelijk onderzoek de laatste tijd sterk toe⁴⁰ en hebben enkele faculteiten hoogleraren aangetrokken die zich juist op dit gebied willen bewegen.

Hoewel de discussie nog lang niet is afgerond – en wellicht ook nooit afgerond zal worden – is de meest essentiële stap gezet: de methodologie van rechtswetenschappelijk onderzoek is niet langer een impliciete vanzelfsprekendheid, maar is nu voorwerp van

---

³⁷ Waarop ook reeds wordt gewezen in Oordelen over rechten 2005, p. 25.

³⁸ Ook binnen de KNAW. Zie Franken 2008, p. 8.

³⁹ Voor een positief antwoord op die vraag, zie Franken 2008. In dezelfde zin: Van Hoecke 2009 (in historische perspectief en met veel bronnenmateriaal) en Smits 2009 (zeer recent en zeer lezenswaardig, ook voor niet-juristen).

⁴⁰ Naast de publicaties genoemd in de voorafgaande voetnoot, zie ook Tijssen 2009.

wetenschappelijk debat, ook binnen de rechtswetenschap zelf.⁴¹ Of de rechtswetenschap daarbij moet gaan opschuiven in de richting van de natuurwetenschappelijke methoden of zich juist moet richten op (het verder ontwikkelen van) eigen methoden⁴², is daarmee vergeleken een vraag van ondergeschikt belang.

6.4. Van individueel onderzoek naar programmering

Onderzoek organiseren in het grotere verband van instituten en programma's werd jarenlang gezien als wezensvreemd aan de rechtswetenschap. Zowel de commissie-Van Gerven als de commissie-Ten Kate wijdden nog min of meer uitvoerige beschouwingen aan de wenselijkheid of onwenselijkheid van het programmeren van rechtswetenschappelijk onderzoek.⁴³ Ook in het overigens zo innovatieve rapport *Oordelen over rechten* van 2005 worden de (vele) nadelen van programmering nog uitvoerig afgezet tegen de (beperkte) voordelen. Waarop het rapport, alles afwegend, eindigt met de weinig positieve conclusie dat programmering 'onafwendbaar' is.⁴⁴

Deze commissie constateert evenwel dat haar geen signalen bereikten van de kant van faculteiten waarin zij ten principale verzet aantekenen tegen programmering van onderzoek als zodanig. Sterker: ook voor rechtswetenschappelijk onderzoek lijkt programmering een vanzelfsprekendheid te zijn geworden, zeker als het gaat om het verwerven en verdelen van middelen voor onderzoek. Inhoudelijk belangrijker is echter dat de traditionele grenzen tussen rechtsgebieden zijn vervaagd, dat meer en meer onderwerpen een internationale, multidisciplinaire of zelfs interdisciplinaire aanpak vergen en dat daarom programmatische samenwerking tussen onderzoekers steeds vaker wenselijk, zo niet noodzakelijk is geworden.

Dit alles neemt niet weg dat, net als in andere disciplines, het uiteindelijk de kwaliteit van de individuele onderzoeker is die de kwaliteit van het door hem of haar verrichte onderzoek bepaalt, maar de vraag is wat die individuele onderzoekers in staat stelt om de beste resultaten te behalen: solistisch onderzoek in de eigen studeerkamer of de interactie met andere onderzoekers? Het recht en dus ook het rechtswetenschappelijk onderzoek is zo complex geworden – zie de vorige alinea – dat de tweede optie voor veel onderzoekers productiever zal zijn dan de eerste, ook omdat een gezamenlijk onderzoeksprogramma faciliteiten kan bieden – contacten, reis- en subsidiemogelijkheden, editing, et cetera – waarover een individuele onderzoeker vaak niet of slechts mondjesmaat kan beschikken. Het is dan ook niet zonder reden dat in de meeste faculteiten niet-programmagebonden onderzoek nog slechts een zeer beperkte omvang heeft.⁴⁵

Dat alles betekent niet dat er geen vraagtekens geplaatst kunnen worden bij de wijze waarop onderzoeksprogrammering binnen de rechtswetenschap wordt gerealiseerd. Naast voordelen leidt programmering ook tot veel bestuurlijke drukte en soms lijkt

---

⁴¹ Waarmee de oproep uit 1996 van de commissie-Van Gerven om meer aandacht te geven aan methodologische vragen is beantwoord. Zie *Onderzoeksbeoordeling Rechtsgeleerdheid 1996*, p. 13-14.

⁴² Het eerste wordt bepleit in Stolker 2003. Het tweede in Smits 2009 en Vranken & Van Gestel 2010.

⁴³ Zie ook de discussies over dit onderwerp in *Onderzoeksbeoordeling Rechtsgeleerdheid 1996*, p. 15-16 en *Onderzoeksbeoordeling Rechtsgeleerdheid 2002*, p. 21-24.

⁴⁴ *Oordelen over rechten 2005*, p. 22.

⁴⁵ Meestal aanzienlijk onder de ooit door faculteiten afgesproken bovengrens van 10%.

programmering een bestuurlijk instrument te zijn om te komen tot schaalvergroting. In de gesprekken met de faculteiten van oktober 2009 bleek bovendien dat er tussen en binnen faculteiten grote verschillen zijn over de vraag wat een programma behoort te zijn en te doen. De commissie vermoedt dat een meer gelijklopende opvatting over aard en functie van programma's niet alleen kan voorkomen dat programmering een doel op zichzelf wordt, maar ook kan bijdragen aan het versterken van de positie van de rechtswetenschap in de (bestuurlijke) buitenwereld. Om die reden komt de commissie hierna nog nader op het onderwerp terug (zie 7.1.).

6.5. Van een piramide naar een twee-lagen-structuur

Een al eerder ingezette ontwikkeling zette zich de afgelopen jaren in versterkte mate voort: door het vergroten van het aantal promovendusaanstellingen wordt er relatief steeds meer facultaire onderzoekscapaciteit ondergebracht bij junior onderzoekers. Uiteraard moet elke faculteit hierin een eigen keuze maken, maar de commissie constateert dat er inmiddels meerdere programma's zijn waarvan de staf vooral bestaat uit promovendi en hoogleraren en waar het middenkader dun gezaaid is. In dit soort programma's wordt een meer evenwichtige piramidale opbouw dus vervangen door een twee-lagen-structuur met senioren in de ene laag en junioren in de andere. Uiteraard kunnen er goede redenen zijn om de formatie zo op te bouwen, variërend van een bewuste beleidskeuze tot problemen met het werven van middenkader. Wat dat laatste betreft: juist voor die categorie personeel kunnen functies buiten de universiteit aantrekkelijker zijn, met name als er binnen de universiteit geen carrièreperspectieven zijn.⁴⁶ Wat ook de verklaring moge zijn: rechtswetenschappelijk onderzoek lijkt steeds meer een zaak te worden van promovendi en hoogleraren – met een afnemende rol voor UD's en UHD's.

Bovenstaande ontwikkeling is niet zonder gevolgen voor de onderzoeksinhoud en voor het soort publicaties dat het rechtswetenschappelijk onderzoek oplevert. Eén gevolg lijkt te zijn een toename van meer theoretisch onderzoek op scherp afgebakende terreinen (want dat is het soort onderzoek dat interne promovendi voor hun rekening kunnen nemen)⁴⁷ en een afname van onderzoek dat gericht is op overzicht en synthese (want dat is vooral onderzoek voor senior onderzoekers). Die omslag lijkt nog versterkt te worden door een andere ontwikkeling.

Nu onderzoeksfinanciering steeds meer in competitie moet worden verworven (zie 6.6.) moeten onderzoeksvoorstellen zich onderscheiden en dus is er een neiging om ze steeds ambitieuzer en complexer te maken. Eén en andermaal kreeg de commissie in de gesprekken met faculteiten van oktober 2009 te horen dat een recht-toe-recht-aan onderzoeksproject over een degelijk onderwerp van Nederlands recht het niet haalt bij NWO⁴⁸ – hoe waardevol dat onderzoek wellicht ook is. De vraagstelling van veel

---

⁴⁶ De arbeidsmarktproblematiek speelde ook al ten tijde van de commissie-Ten Kate die haar bezorgdheid uitsprak over het grote aantal deeltijdaanstellingen, *Onderzoeksbeoordeling Rechtsgeleerdheid* 2002, p. 28.

⁴⁷ 'Interne' omdat buitenpromovendi die werken aan een promotie naast een niet-universitaire werkkring juist vaak wel beschikken over een breder blikveld.

⁴⁸ Zeker niet als het in MaGW moet concurreren met veel spannender lijkende projecten uit andere disciplines. Vandaar het pleidooi van enkele faculteiten voor een eigen fonds binnen NWO om het klassieke, juridisch-dogmatische onderzoek toch een kans te geven

promotieonderzoek is daardoor soms zo complex en ambitieus geworden dat de vraag rijst of dit nu wel onderzoek voor een promovendus is. Wellicht met enige overdrijving: het lijkt er soms op of de jongste bediende het moeilijkste werk moet doen. Deze ontwikkeling manifesteert zich nog sterker als een faculteit – zoals een enkele doet – ook voor interne verdelingsrondes de NWO-benadering hanteert.⁴⁹

Het zou kunnen dat in dit voortdurend ‘upgraden’ van voorstellen een deel van de verklaring ligt voor het feit dat, ondanks een stortvloed van maatregelen, de promotierendementen nog steeds door de faculteiten als (te) laag worden ervaren. Alle faculteiten screenen aanstaande promovendi en hun onderzoeksplannen, eisen dat promovendi opleidingen en cursussen volgen, monitoren de voortgang van het onderzoek, wijzen meerdere begeleiders aan, bieden opvang bij persoonlijke problemen, loven premies uit voor tijdige afronding – en toch blijven de rendementen naar het oordeel van diezelfde faculteiten onder de maat. Zou het feit dat dit alles niet het gewenste resultaat heeft, niet reden moeten zijn om opnieuw de vraag naar doel en aard van rechtswetenschappelijk promotieonderzoek ten principale aan de orde te stellen? Bijvoorbeeld door promoveren op artikelen te bevorderen, zoals dat in veel andere disciplines gebruikelijk is? Of is het wellicht beter minder middelen te reserveren voor promovendi en meer voor postdocs en senior onderzoekers, zodat de twee-lagen-structuur weer meer op een piramide gaat lijken?

6.6. Van opslagfinanciering naar NWO-competitie

Traditioneel verwerven juridische faculteiten een groot deel van de voor onderzoek benodigde financiële middelen uit de eerste geldstroom, dat wil zeggen: als opslag op de middelen die zij ontvangen voor onderwijs. Hoewel die situatie aan het veranderen is, financieren alle faculteiten gemiddeld nog steeds ongeveer 72% van hun onderzoek uit de eerste geldstroom.⁵⁰ Geconfronteerd met een even geleidelijke als onafwendbare terugloop van eerstepgeldstroommiddelen hebben alle faculteiten het tot speerpunt van beleid gemaakt meer inkomsten te verwerven uit de tweede geldstroom. Daarvoor hebben ze van alles en nog wat uit de kast gehaald, van interne peer review van alle bij NWO in te dienen voorstellen tot extra financiële prikkels voor onderzoeksgroepen die een NWO-subsidie in de wacht weten te slepen. Desondanks bleef voor de jaren 2006, 2007 en 2008 voor alle faculteiten gemiddeld het percentage van NWO in het totale onderzoeksbudget schommelen rond de 6%.

De kennelijk grote kloof tussen inspanning en opbrengst verklaart wellicht dat in veel zelfstudies wordt opgemerkt dat rechtswetenschappelijke voorstellen slecht scoren bij NWO. Een recente publicatie⁵¹ bestrijdt die opvatting en stelt dat in vergelijking met andere disciplines de rechtswetenschap het helemaal niet zo slecht doet bij NWO. Door NWO aan de commissie verstrekte informatie⁵² bevestigt die conclusie. Dit geldt zeker voor de Open Competitie: daar doet de rechtswetenschap het net zo goed als andere

---

⁴⁹ Wat opvallend is nu de NWO-aanpak de laatste tijd niet zonder kritiek is gebleven, hetgeen in een aantal gevallen zelfs leidde tot een gang naar de bestuursrechter.

⁵⁰ Daarnaast komt gemiddeld ongeveer 6% van de onderzoeksgelden uit de tweede geldstroom, terwijl contractonderzoek en overige inkomsten gezamenlijk de overige 22% voor hun rekening nemen.

⁵¹ Wissink 2009.

⁵² Waarvoor dank!

disciplines.⁵³ Anders is het beeld bij de Vernieuwingsimpuls (Veni, Vidi, Vici). Ten eerste is hier het honoreringspercentage voor Recht lager dan het honoreringspercentage van Recht bij de Open Competitie. Ten tweede, hoewel Recht het binnen de disciplinegroep Recht en Bestuur aanmerkelijk beter doet dan Bestuurskunde en Politicologie, ligt voor deze disciplinegroep als geheel het honoreringspercentage lager dan bij de andere disciplinegroepen binnen MaGW. En ten slotte, zijn bij de Veni-aanvragen de verschillen met Economie en bedrijf en met Sociale wetenschappen zeer gering, voor Vidi en Vici liggen de percentages voor Recht echt onder die van beide andere disciplines.⁵⁴

Nu blijkt dat - met uitzondering van Vidi en Vici⁵⁵ - de rechtswetenschap het bij NWO dus net zo goed doet als de meeste andere disciplines, kan de onvrede over de score bij NWO wellicht worden verklaard uit het feit dat juridische faculteiten meer dan veel andere faculteiten moeite hebben met de overgang van opslagfinanciering naar NWO-competitie. Reden hiervoor lijkt niet te zijn – zie boven – dat rechtswetenschappelijke onderzoekers geen goede ideeën zouden hebben of geen goede voorstellen zouden kunnen schrijven. Reden zou wel kunnen zijn dat vrijwel elke rechtswetenschappelijke onderzoeker ook een zware onderwijstaak heeft en dat onderzoekstijd dus voor hen een schaars goed is. Meedoen aan de Open Competitie is in die omstandigheden misschien nog wel een op te brengen tijdsinvestering (ook al is de kans te scoren slechts 1 op 5), maar meedoen aan de Vernieuwingsimpuls zou dan wel eens net een brug te ver kunnen zijn.

De overgang van opslagfinanciering naar NWO-competitie heeft ongetwijfeld goede kanten – ook voor de rechtswetenschap – maar er is dus voor de rechtswetenschap wel sprake van overgangsproblemen en knelpunten. Sommige Colleges van Bestuur erkennen dit door onderwijsintensieve disciplines wat anders te behandelen dan onderwijsarme faculteiten als het gaat om het verwerven van onderzoeksgelden op basis van competitie. Ook NWO heeft de procedures aangepast om meer rekening te houden met de eigenheid van disciplines. De resultaten zouden bij de Open Competitie al zichtbaar zijn, bij de Vernieuwingsimpuls moet dat nog worden afgewacht.⁵⁶

---

⁵³ Voor de Open Competitie scoort de rechtswetenschap gemiddeld gelijk aan politicologie en bestuurskunde. Het honoreringspercentage van Recht en Bestuur en daarbinnen van Recht is nagenoeg gelijk aan het gemiddelde honoreringspercentage van het gebied Maatschappij- en Gedragwetenschappen van NWO: 18%. Daarmee staat Recht op vergelijkbaar niveau met de disciplinegroepen Gedrag & Onderwijs en Sociale Wetenschappen en hoger dan Economie en bedrijf. Ook het indieningspercentage van de rechtswetenschap is vergelijkbaar met dat van andere disciplines. Van de 250 aanvragen in de periode 2005-2008 voor Recht werden er in totaal ongeveer 50 gehonoreerd.: 1 op 5 dus.

⁵⁴ Voor Recht en Bestuur als geheel: Veni: 38%; Vidi: 10,5%; en Vici: 4,4%. Hier scoort Gedrag & Onderwijs wel op alle fronten beter.

⁵⁵ Het ontbreken van een internationale track record bij senior onderzoekers zou hier een rol kunnen spelen. Zie ook Wissink 2009, p. 98 en p. 101.

⁵⁶ Vermeldenswaard is dat in het verleden financieringsprogramma's specifiek voor (onderdelen van) de rechtswetenschap zeer effectief bleken te zijn. Dat geldt in elk geval voor de NWO-programma's 'Stimuleringsactie rechtswetenschappelijk onderzoek' (SARO; 1997-2001) en 'InformatieTechnologie en Recht' (ITeR, 1995-2001).

6.7. Van eerste en tweede naar derde, vierde en vijfde geldstroom

De verschuiving van onderzoeksfinanciering vanuit de eerste geldstroom (opslag op onderwijs) naar de tweede (NWO) is niet de enige ontwikkeling op financieel gebied. Minstens zo belangrijk is de verschuiving van financiering uit die twee traditionele bronnen naar financiering uit contractonderzoek (derde geldstroom), Europese bronnen (vierde geldstroom) en sponsoring (vijfde geldstroom). Waar NWO voor alle faculteiten gemiddeld niet meer oplevert dan 6% van de totale onderzoeksfinanciering, financieren de faculteiten gemiddeld ruim 10% van het totale onderzoeksbudget uit contractonderzoek en een andere 10% uit ‘overige’ bronnen.⁵⁷ Er zijn faculteiten die meer dan eenderde van de totale onderzoeksfinanciering uit de derde, vierde en/of vijfde geldstroom halen. Binnen die faculteiten zijn er zelfs instituten die vrijwel volledig afhankelijk zijn van inkomsten uit die geldstromen.⁵⁸

Uiteraard zitten er positieve aspecten aan die ontwikkeling, al was het alleen maar omdat zo – ondanks bezuinigingen op de eerste geldstroom – het totale volume aan rechtswetenschappelijk onderzoek op peil kan worden gehouden. Vaak, zo werd de commissie in de gesprekken van oktober 2009 verzekerd, is het voor rechtswetenschappelijke onderzoekers gemakkelijker om financiering uit de derde geldstroom te verwerven dan uit de tweede geldstroom. En dat veelal met minder inspanning, omdat het bij contractonderzoek al snel duidelijk is of er kans op financiering is of niet, terwijl dit bij NWO pas duidelijk wordt aan het einde van de rit, dat wil zeggen: nadat al het voorbereidende werk al is gedaan.

Toch zitten er aan financiering uit de derde, vierde en vijfde geldstroom ook nadelen.⁵⁹ De commissie maakt zich daarbij nog niet zoveel zorgen over de kwaliteit van het zo gefinancierde onderzoek. Het wordt immers haast altijd uitgevoerd door, of het valt onder de verantwoordelijkheid van, dezelfde onderzoekers als onderzoek gefinancierd uit de eerste of tweede geldstroom. Bovendien zal ook hier de tucht van de markt haar zuiverende werking hebben. Voor dit laatste is het van belang dat de resultaten van contractonderzoek openbaar toegankelijk zijn. Dit wordt ook bepleit door een KNAW-werkgroep in een rapport over contractonderzoek met daarin een “Verklaring van wetenschappelijke onafhankelijkheid”.⁶⁰ De verklaring beoogt ook overigens de onafhankelijkheid van de onderzoekers te waarborgen.

Wat bij de commissie meer zorgen oproept, is dat mogelijkheden om inkomsten uit de derde, vierde en vijfde geldstroom te verwerven de opzet en inhoud van onderzoeksprogramma’s gaan sturen, dan wel een factor worden in de beslissing om al dan niet een programma op te starten of te beëindigen. Bovendien fluctueren de mogelijkheden voor contractonderzoek in de rechtswetenschap in veel gevallen ook nog

---

⁵⁷ Mede door verschillen in de universitaire administratieve systemen is niet altijd duidelijk wat verstaan moet worden onder die ‘overige’ bronnen. In de meeste gevallen gaat het om inkomsten uit Europese fondsen, vaak ten behoeve van contractonderzoek.

⁵⁸ En – overtreffende trap – er zijn zelfs instituten die weliswaar formeel tot een faculteit behoren, maar die in feite financieel geheel los staan van die faculteit. Met als gevolg dat – terecht – het onderzoek van die instituten niet is meegenomen in de onderhavige evaluatie.

⁵⁹ Zie ook Onderzoeksbeoordeling Rechtsgeleerdheid 2002, p. 28.

⁶⁰ Zie Wetenschap op bestelling 2005.

eens met de politieke en bestuurlijke actualiteit. Het gevaar bestaat dus dat op de actualiteit gerichte derdegeldstroomprojecten de aandacht van onderzoekers gaan afleiden van de meer lange termijn en van de meer fundamentele onderzoeksvragen. En dat overmorgen – als de beleidsagenda's weer anders zijn geworden – de in die projecten opgebouwde deskundigheid overbodig is geworden.

Tegenover de onmiskenbare voordelen van derde-, vierde- en vijfdegeldstroomfinanciering staat dus het risico dat faculteiten de regie kwijtraken over de agendering van het onderzoek.⁶¹ Daar staat tegenover dat er ook al enkele rechtswetenschappelijke onderzoeksgroepen zijn met een zodanige reputatie bij (potentiële) opdrachtgevers dat zij die opdrachtgevers vertellen wat er onderzocht moet worden. En daarmee is hun financiering vijfde geldstroom geworden.

6.8. Van dienstverlening naar doel op zichzelf

Eén van de unieke kenmerken van de rechtswetenschap is de nauwe band met de rechtspraak. Veel rechtswetenschappelijke onderzoekers hebben langere tijd gewerkt als advocaat, bedrijfsjurist, rechter, wetgevingsjurist of juridisch adviseur of doen dat nog steeds. Omgekeerd: in de praktijk werkzame juristen steken tijd en energie in het doen van onderzoek en het publiceren van de resultaten daarvan. Die wisselwerking tussen praktijkjuristen en onderzoekers en tussen praxis en wetenschap is weliswaar niet uniek voor de rechtswetenschap – zij bestaat bijvoorbeeld ook in de klinische vakgebieden van de geneeskunde en in de farmacie – maar is wel buitengewoon intensief.

De nauwe band tussen wetenschap en praktijk manifesteert zich eveneens in het onderwijs, al was het alleen maar omdat toelating tot de 'toga-beroepen' nog steeds een juridische opleiding op universitair niveau vergt. Deze commissie houdt zich niet bezig met het juridische onderwijs, maar wil wel uitgesproken hebben dat het nu juist de koppeling tussen onderwijs en onderzoek is die van de rechtenstudie een opleiding op academisch niveau maakt. Om die reden is de kwaliteit van het rechtswetenschappelijk onderzoek dus van essentieel belang voor de kwaliteit van het universitaire juridische onderwijs.

Er doen zich ontwikkelingen voor die de relatie tussen rechtswetenschap, rechtspraak en juridisch onderwijs onder druk zetten. Een aantal daarvan is al aangestipt: de eis dat elke onderzoeker elk jaar een minimaal aantal publicaties heeft, onderzoek dat steeds internationaler wordt en onderwijs dat sterk nationaalrechtelijk moet blijven, het vervangen van onderzoeksfinanciering uit de eerste geldstroom door financiering via competitie, et cetera. Dit zijn allemaal ontwikkelingen die de ondersteunende rol van de rechtswetenschap in relatie tot de rechtspraak en het juridische onderwijs kunnen aantasten. En die zouden kunnen leiden tot het verzelfstandiging van onderzoek als doel op zich zelf.

De meest urgente uiting van de toenemende spanning in de relatie tussen rechtswetenschap, rechtspraak en juridisch onderwijs is de discussie over het relatieve belang van wetenschappelijke publicaties versus vakpublicaties. Allerwegen ervaren

---

⁶¹ Zie ook Vranken 2010, p. 327, noot 61.

faculteiten en onderzoekers druk – jazeker, ook in het kader van een evaluatie als de onderhavige – om zich toch vooral te richten op wetenschappelijke publicaties en om minder prioriteit te geven aan vakpublicaties. Dat die druk effect heeft, blijkt uit de cijfers:⁶² het aantal wetenschappelijke publicaties neemt toe⁶³ en het aantal vakpublicaties af.

Hoewel wellicht bevorderlijk voor het onderzoek als zodanig, wil de commissie er toch op wijzen dat er ook risico's kunnen zitten aan het verder verzelfstandigen van onderzoek als doel op zich zelf. De voornaamste reden is dat recentelijk beleidsmakers meer belang zijn gaan hechten aan de maatschappelijke valorisatie van wetenschappelijke kennis.⁶⁴ In een volgende evaluatie van het rechtswetenschappelijk onderzoek zou dus wel eens vanuit een geheel ander perspectief naar vakpublicaties gekeken kunnen worden: als een bevestiging van de maatschappelijke relevantie en het maatschappelijk nut van rechtswetenschappelijk onderzoek.

6.9. Van onderwijsmonopolie naar competitie

Meer competitie doet zich niet alleen voor in relatie tot de financiering van rechtswetenschappelijk onderzoek, maar kan zich in de toekomst ook gaan voordoen op het gebied van het onderwijs. Zolang er nog (meer dan) voldoende studenten instromen in het universitaire juridische onderwijs, zal de competitie tussen de faculteiten beperkt blijven, maar dat zal waarschijnlijk gaan veranderen zodra die instroom terugloopt. Daar komt bij dat ook nu al het universitaire juridische onderwijs in toenemende mate concurrentie ondervindt van HBO-instellingen met juridische of juridisch-economische opleidingen. Hoewel dit alles primair betrekking heeft op onderwijs, kan het – zeker op termijn – ook gevolgen hebben voor het onderzoek.

In relatie tot het HBO zouden faculteiten kunnen inzetten op twee scenario's: zoeken naar samenwerking en afstemming, dan wel behoud en accentuering van de verschillen. In het eerste scenario faciliteren de faculteiten bijvoorbeeld de doorstroom van HBO-afgestudeerden naar universitaire masteropleidingen – in het tweede scenario werpen ze juist blokkades op. Het is niet aan deze commissie om zich te mengen in deze discussie behalve op één punt: het universitaire juridische onderwijs onderscheidt zich van het juridische HBO-onderwijs juist door de band tussen onderwijs en onderzoek. Als de faculteiten die band losser zouden maken of zelfs los zouden laten in een (toekomstige) concurrentieslag om studenten door middelen over te hevelen van onderzoek naar onderwijs, dan is in eerste instantie het onderzoek het kind van de rekening, maar uiteindelijk ook het onderwijs zelf.

Als in de slag om de studenten de faculteiten minder gaan investeren in onderzoek, zou dat *in extremis* zelfs kunnen betekenen dat zij in feite gaan voorsorteren voor een toekomstscenario waarover zo af en toe door politici wordt gespeculeerd: het hoger onderwijs dient herverkaveld te worden in een beperkt aantal onderzoeksuniversiteiten en

---

⁶² Zie Bijlage 1.

⁶³ Althans het aantal publicaties dat in de overzichten als wetenschappelijk wordt opgevoerd.

⁶⁴ Zo is aandacht voor maatschappelijke valorisatie een belangrijk verschil tussen het thans geldende SEP en het nieuwe SEP voor de komende jaren.

een wat groter aantal onderwijsuniversiteiten. Indien – net als in het Verenigd Koninkrijk – een dergelijk scenario ooit werkelijkheid zou worden in Nederland, is het uiteraard aan de faculteiten om daarin een positie te kiezen. Feit is echter wel dat in dat scenario de kracht van de band tussen onderwijs en onderzoek van bepalende invloed zou kunnen zijn op het antwoord dat anderen geven op de vraag waar juridische faculteiten thuis horen: in een onderzoeksuniversiteit of in een onderwijsuniversiteit.

6.10. Van laissez faire naar beleid en sturing

Als er één ontwikkeling is die als een rode draad door alle andere heen loopt, dan is het de transitie van laissez faire naar beleid en sturing. Natuurlijk zijn er aanzienlijke verschillen tussen de faculteiten, maar uit de zelfstudies en uit de gesprekken van oktober 2009 blijkt dat in alle faculteiten onderzoek een zeer beleidsintensief terrein is geworden en dat facultaire bestuurders – van decaan tot programmaleiders – er een aanzienlijke hoeveelheid tijd en energie in steken. Ditzelfde geldt mutatis mutandis eveneens voor de Colleges van Bestuur.

Het past in de universitaire cultuur om die ontwikkeling in negatieve termen te duiden: teveel bemoeienis van ‘managers’ die niet weten waar ze het over hebben en die de ware onderzoekers alleen maar voor de voeten lopen. De commissie erkent gaarne dat in het onderhavige evaluatieproces dit soort sentimenten ook haar bij tijd en wijle niet vreemd zijn geweest en dat zij daarom alle begrip heeft voor de irritatie van onderzoekers als er weer tijd gestoken moest worden in de zoveelste evaluatie binnen een paar jaar. Toch – de sentimenten voorbij – er is alle reden om de overgang van laissez faire naar beleid en sturing positief te waarderen.

Zoals eerder werd betoogd (zie 6.4.), is programmering van onderzoek in de huidige omstandigheden noodzakelijk en onvermijdelijk geworden, zowel vanwege financiële als vanwege inhoudelijke overwegingen. Daarmee is eveneens gegeven dat laissez faire niet meer werkt voor de hoofdstroom van het rechtswetenschappelijke onderzoek: de wereld en het recht zijn daarvoor te ingewikkeld geworden. Daarnaast mag ook van de rechtswetenschap worden gevraagd publiekelijk uit te leggen waarom de rechtswetenschap een wetenschap is en hoe die wetenschap werkt en verschilt van ander disciplines. En ten slotte: van de rechtswetenschap en van elke rechtswetenschappelijke onderzoeker mag worden verwacht dat verantwoording wordt afgelegd over de besteding van publieke middelen, zowel in het verleden als naar de toekomst toe.⁶⁵ Zonder organisatie, beleid, sturing en ‘managers’ komt er niets terecht van deze volstrekt redelijke maatschappelijke verwachtingen.

Als beleid en sturing dus ten principale noodzakelijk en wenselijk zijn geworden, juist dan moet telkens weer de vraag worden gesteld of het niet een tandje minder kan. Hierboven (zie 6.4.) werd reeds opgemerkt dat programmering van onderzoek geen doel op zichzelf mag zijn. En dat ondanks veel beleid en maatregelen sommige faculteiten er de afgelopen jaren niet in zijn geslaagd de tweede geldstroom in omvang te laten groeien of om de promotierementen op het niveau te brengen dat zij zelf wenselijk achten. De tijd van laissez faire mag dan voorbij zijn en beleid en sturing wenselijk en noodzakelijk,

---

⁶⁵ In die zin ook: Wissink 2009, p. 104.

beleidsmakers en bestuurders moeten zich juist dan bij voortdurende de vraag stellen wat ze aan moeten pakken en waar ze beter een stapje terug kunnen doen.⁶⁶ De commissie heeft de indruk dat er bij juridische faculteiten al enige tijd onderwerpen op de agenda staan met een zeer hoge mate van beleidsintensiviteit, zonder dat daarbij tot nu toe resultaten werden bereikt die kunnen overtuigen. Dat roept de vraag op of het wenselijk is door te gaan op de ingeslagen weg.

7. Capita selecta

7.1. Onderzoeksprogramma's

Hierboven (zie 6.4.) werd vastgesteld dat programmering van onderzoek inmiddels een geaccepteerde praktijk is geworden ook voor rechtswetenschappelijk onderzoek, maar dat er weinig eenheid van opvatting is over de vraag wat de functies van een programma zijn of zouden moeten zijn. Na bestudering van de zestig programma's die in deze evaluatie aan de orde zijn, concludeert de commissie dat er nog steeds redelijk veel programma's zijn waarvan de interne wetenschappelijke samenhang op zijn minst discutabel is, terwijl er ook nog heel wat programma's zijn waarvan de publicaties weinig van doen lijken te hebben met de vraagstellingen en de opzet van het programma. Die conclusies zijn niet nieuw: de commissie-Ten Kate kwam tot soortgelijke gevolgtrekkingen.⁶⁷

In de gesprekken met de faculteiten in oktober 2009 stelde de commissie geregeld de vraag wat volgens de faculteit de functie van een onderzoeksprogramma zou moeten zijn. De antwoorden liepen zeer uiteen. Voor de ene faculteit was de kern van een programma het bereiken van inhoudelijke samenhang rondom een gedeelde vraagstelling of thema, voor de andere faculteit ging het om het scheppen van een kader voor samenwerking tussen verschillende onderzoekers of groepen van onderzoekers, weer een andere faculteit legde de nadruk op het aspect van sturing vanuit de faculteit en/of verantwoording naar de buitenwereld, soms moest een programma na ommekomst van de looptijd een concreet resultaat hebben gerealiseerd en dan weer leek het te volstaan als een programma een aantal interessante publicaties had opgeleverd die min of meer samenhangen met het programma.

Wat de commissie betreft ligt er in elk van de gegeven antwoorden een kern van waarheid. Toch zou de rechtswetenschap – zeker in de relaties met de bestuurlijke buitenwereld – gebaat zijn bij een zekere mate van afstemming over de vraag wat nu specifiek voor de rechtswetenschap verstaan moet worden onder een onderzoeksprogramma. De commissie-Ten Kate gaf reeds een omschrijving van de functies van programma's in de rechtswetenschap waarop nog steeds weinig af te dingen valt.⁶⁸ Echter, een nadere concretisering in het licht van de inmiddels opgedane

---

⁶⁶ Zie het pleidooi van Smits tegen het oprukken van het marktdenken bij bestuurders van universitaire instellingen, Smits 2009, p. 174-179.

⁶⁷ Onderzoeksbeoordeling Rechtsgeleerdheid 2002, p. 21-23.

⁶⁸ *Een programma beoogt een efficiënte en effectieve inzet van het aanwezige onderzoekspotentieel te bevorderen en daarmee een verbetering van de kwaliteit van het onderzoek dat wordt of zal worden verricht. Het programma paalt het object en de richting van het onderzoek nader af en bestrijdt aldus verbrokkeling in het onderzoek en van onderzoekscapaciteit, die nu eenmaal schaars is. Bovendien brengt het programma meer onderzoekers tezamen, waardoor – zoals beoogd – de coherentie van het “team” wordt vergroot en*

ervaringen lijkt wenselijk. Uitgangspunt daarbij zou kunnen zijn dat er in de waarneming van de commissie globaal drie soorten programma's zijn.

- Ter eerste, sommige programma's lijken primair bedoeld om een concreet resultaat te bereiken. Meestal zijn dit qua formatie betrekkelijk kleine programma's, hebben ze een concrete vraagstelling, worden onderzoeksmethode(n) en opbouw/organisatie helder omschreven, hebben ze een grote mate van samenhang en sluiten de publicaties redelijk goed aan bij het programma. Verlenging na afloop staat niet bij voorbaat vast.
- Ten tweede, andere programma's lijken vooral bedoeld als kader voor onderzoek naar een concreet omschreven onderwerp of vraagstelling. Qua omvang relatief wat groter, met een min of meer heldere omschrijving van de vraagstelling, vaak minder uitgesproken over methode(n) en opbouw/organisatie, redelijk veel samenhang, maar soms wat algemeen geformuleerd en de publicaties sluiten redelijk goed aan bij het programma. In principe te verlengen, maar geen garantie.
- Ten derde, weer andere programma's lijken bedoeld als kader voor langetermijnonderzoek naar een bepaald algemeen thema. Qua omvang soms groot tot zeer groot (althans voor de rechtswetenschap), ruime tot zeer ruime omschrijving van de vraagstelling, mede daardoor tamelijk algemeen (soms zelfs: vaag) over onderzoeksmethode(n), relatief veel aandacht voor opbouw/organisatie, samenhang tamelijk abstract en algemeen en de publicaties passen haast altijd in het programma omdat dit zo breed is. Wordt in principe telkens verlengd.

De commissie spreekt geen voorkeur uit voor één van deze vormen.⁶⁹ Echter, een globale typologie van onderzoeksprogramma's in de rechtswetenschap zou van nut kunnen zijn bij het opstellen en beoordelen van programma's.⁷⁰ En het zou ook kunnen helpen de eigenheid van de rechtswetenschap over het voetlicht te brengen in de (bestuurlijke) buitenwereld.

7.2. Promotierendementen

Hierboven (zie 3.3.) werd reeds opgemerkt dat de oorspronkelijk van faculteiten gevraagde informatie over promoties naderhand te beperkt bleek te zijn en dat de commissie daarom besloot de faculteiten om aanvullende informatie te vragen. Doel daarvan was vooral om meer inzicht te krijgen in de doorlooptijden. Dit mede omdat vrijwel alle faculteiten in de zelfstudies opmerken niet tevreden te zijn over de promotierendementen met als gevolg dat zij een reeks van maatregelen hadden getroffen om daarin verbetering te brengen. Hierboven (zie 6.5.) werd reeds opgemerkt dat – in elk geval in de perceptie van de faculteiten – al die maatregelen nog niet veel effect hebben gehad. Alle redenen dus voor enkele specifieke opmerkingen over het onderwerp 'promotierendementen'.

---

uitwisseling van gegevens en gedachten wordt bevorderd, Onderzoeksbeoordeling Rechtsgeleerdheid 2002, p. 21.

⁶⁹ Behalve op één punt: met name het laatste soort programma kan uitwaaiëren tot de bekende paraplu waaronder onderzoekers menen te kunnen schuilen om geen last te hebben van programmering.

⁷⁰ Ook het aantal over te leggen kernpublicaties zou aan een dergelijke typologie kunnen worden gekoppeld. In de onderhavige evaluatie met een vast aantal kernpublicaties per programma hebben faculteiten met relatief veel kleinere programma's aanzienlijk meer publicaties aan de commissie ter beoordeling voorgelegd dan faculteiten met enkele grote programma's.

Een eerste opmerking is dat het zelfs met de aanvullende informatie uitermate lastig is om de aangeleverde cijfers onderling te vergelijken en dus om er algemene conclusies aan te verbinden. Dit geldt in het bijzonder voor cijfers met betrekking tot de uitval van promovendi. Ook de cijfers over de duur van (wel afgerond) promotieonderzoek zijn vaak gebaseerd op verschillende aannames, bijvoorbeeld met betrekking tot het moment van aanmelding en afronding.⁷¹ Deze onzekerheden komen nog versterkt naar voren bij buitenpromovendi, een verschijnsel dat zich in de rechtswetenschap op betrekkelijk grote schaal voordoet, in elk geval meer dan in de bèta-disciplines. Om deze redenen heeft de commissie afgezien van het aan Bijlage 1 toevoegen van cijfermatige overzichten over de promotierendementen. Ook de in die Bijlage wel opgenomen tabellen over de promotieduur moeten dus met de nodige omzichtigheid worden geïnterpreteerd.

Met al die onduidelijkheid in de cijfers valt het de commissie niettemin op dat de faculteiten in het algemeen een groot tot zeer groot deel van hun onderzoekscapaciteit onderbrengen bij promovendi: variërend van 60% tot 40% met 50% als gemiddelde. De salariskosten van al die promovendi mogen in verhouding tot die van ander wetenschappelijk personeel gering zijn, maar vele kleintjes maken een grote. Bovendien zijn er tal van bijkomende kosten: de begeleidingstijd van promotor en andere leden van de staf (met in een enkele faculteit een norm van minimaal 8 uur begeleiding per maand!), opleidingen en (soms) een verblijf in het buitenland, huisvesting en andere materiële lasten, de tijd van een promovendidecaan en andere begeleiders en – niet te vergeten – het aanvragen en verwerven van een promotieplaats, soms intern, vaak via NWO. Daar staat dan weliswaar de ‘promotiebonus’ tegenover, maar duidelijk is dat die verre van kostendekkend zal zijn. Bovendien: waarom wel een bonus voor een afgerond proefschrift en niet voor een eveneens afgerond en wellicht veel hoogwaardiger onderzoek van een postdoc? Waar gaat het eigenlijk om: het stimuleren van goed onderzoek of van meer proefschriften?

Het valt de commissie verder op dat er tussen de faculteiten zeer veel variatie is als het gaat om de wijze van aanstelling van promovendi. Soms wordt een promovendus aangesteld voor een strakke periode van vier jaar zonder onderwijstaak, soms is het een aanstelling tussen vier en zes jaar met een (beperkte) onderwijstaak, zijn er fulltime bursalen en buitenstaanders met een promotiebeurs en ook komt de combinatie docent/promovendus nog voor. Gevolg van die verschillende aanstellingsvormen is dat de verhouding tussen onderwijs- en onderzoekstaak sterk varieert en dat een te grote onderwijstaak vaak wordt opgevoerd als reden voor vertraging in het promotietraject. Het is uiteraard aan de faculteiten om ook voor promovendi een eigen personeelsbeleid te voeren, maar al deze verschillen versterken wel de zojuist vermelde slechte vergelijkbaarheid van de cijfers. Mede daardoor is er dus – ondanks al dat beleid – relatief weinig algemeen inzicht in de promotieduur en de promotierendementen.

---

⁷¹ De datum van afronding staat wel vast, althans de promotiedatum of de datum van goedkeuring van het manuscript door de promotor of de promotiecommissie. De begindatum is veelal onzeker, omdat de formele registratie vaak later plaatsvindt dan de datum waarop met het onderzoek werd begonnen. Zelfs als er een aanstellingsdatum is, zijn vaak al eerder werkzaamheden verricht zoals het meeschrijven aan het promotieplan en andere voorbereidingen, bijvoorbeeld tijdens een research master.

Uit de door de faculteiten aangeleverde cijfers blijkt dat de gemiddelde duur van een promotieonderzoek 5,3 jaar bedraagt met als uitersten een minimum van 2 jaar en een maximum van 9,5 jaar (zie Bijlage 1). Naar het oordeel van de commissie is die gemiddelde duur nog helemaal niet zo gek, met name omdat de geplande duur veelal vier jaar zal bedragen, maar soms ook meer. Bij een geplande duur van vier jaar kan een overschrijding met ruim een jaar ook worden veroorzaakt door omstandigheden die niets van doen hebben met de voortgang van het onderzoek zelf, zoals ziekte of zwangerschapsverlof. Dat de faculteiten zich niettemin zonder uitzondering bezorgd betonen over de promotierendementen, heeft derhalve waarschijnlijk meer van doen met het helemaal niet bereiken van de eindstreep – uitval dus – dan met de tijd die het kost om daar te komen, althans als de eindstreep wel wordt gehaald.

Uitvalpercentages zijn lastig te bepalen, althans op basis van de gegevens waarover de commissie beschikt. Voor zover de commissie aan de naderhand door de faculteiten verschaft informatie algemene conclusies durft te verbinden, lijkt het er evenwel op dat de uitval voor de cohorten die begonnen in de jaren 2000 tot en met 2003 varieert tussen een maximum van ruim 50% tot een minimum van ongeveer 30%. Op zichzelf lijken dit geen onrustbarende percentages te zijn, zeker als in aanmerking wordt genomen dat de hogere percentages wellicht samenhangen met het afhaken van buitenpromovendi. Wat wellicht meer aandacht zou moeten krijgen, is dat uit de cijfers van een aantal faculteiten blijkt dat voor een aanzienlijk percentage de beslissing om te stoppen pas na twee jaar of nog later werd genomen. Dit leidt tot een aanzienlijk grotere vernietiging van menselijk en ander kapitaal dan indien de beslissing om te stoppen eerder zou zijn genomen. Dat faculteiten zich hiervan terdege bewust zijn, valt af te leiden uit het feit dat een go/nogo-beslissing na één jaar steeds vaker een vast element is van het promovendibeleid.

Er rest nog een meer fundamentele vraag die indirect ook reeds hierboven aan de orde werd gesteld (zie 6.5.): is het wetenschappelijk en/of maatschappelijk eigenlijk wel een goede ontwikkeling dat een steeds groter aandeel van het rechtswetenschappelijke onderzoek in handen wordt gelegd van promovendi? Zoals daar werd opgemerkt, lijkt dit te leiden tot een inhoudelijke verschuiving van onderzoek dat zich richt op overzicht en synthese naar onderzoek naar strak afgebakende en meer theoretische onderwerpen. Die trend lijkt te worden versterkt door het feit dat het laatste soort onderzoek beter lijkt te scoren bij NWO. Niettemin: juist omdat juridische faculteiten toch al relatief karig bedeed zijn met onderzoekscapaciteit, is het de vraag of het inzetten van een steeds groter deel van die middelen in promotieonderzoek inderdaad de beste investering is. Dit temeer omdat uit de cijfers – hoe multi-interpretabel ook – wel valt af te leiden dat er bij promotieonderzoek sprake is van aanzienlijke verspilling. Is daarom – in 6.5. werd de vraag ook reeds opgeworpen – meer postdoc-onderzoek niet een te overwegen alternatief?

Bij dit alles past wel de kanttekening dat een promotietraject niet alleen gezien moet worden als een onderzoeksproject. Zoals een aantal faculteiten aangaf, kan een promotie ook – of zelfs primair – worden gezien als de laatste fase van universitair onderwijs. Dat perspectief relativiseert bovenstaande opmerkingen natuurlijk in enige mate. Maar ook dan

is niemand gebaat bij vertraging, bij uitval en al helemaal niet bij uitval pas na een paar jaar.

7.3. Peer review en *ranking* tijdschriften

Al eerder (zie 3.3.) werd opgemerkt dat in de door faculteiten in te vullen tabellen met kwantitatieve output-informatie een onderscheid wordt gemaakt tussen ‘Artikelen in gerefereerde tijdschriften’ en ‘Artikelen in overige tijdschriften’ en dat dit onderscheid aanleiding is geweest tot intensieve (en soms heftige) discussies. Die discussie ontstond toen bleek dat er tussen de faculteiten geen overeenstemming was over de vraag welke tijdschriften in welke categorie thuis horen en al evenmin over de criteria ter onderscheiding van beide soorten tijdschriften. Weliswaar had het Disciplineoverleg Rechtsgeleerdheid het probleem onderkend en een commissie⁷² ingesteld om het onderscheid te operationaliseren, maar die commissie had, op goede gronden, gekozen voor een zodanige werkwijze dat vooralsnog slechts een zeer beperkt aantal tijdschriften als ‘gerefereerd’ was aangemerkt.

In eerste instantie spitste de discussie zich toe op de vraag wat verstaan moest worden onder ‘peer review’ en, meer in het bijzonder, onder ‘double blind peer review’ waarbij de identiteit van zowel auteur als reviewer wordt afgeschermd. Duidelijk was al direct dat het systeem van peer review van de bèta-disciplines niet onverkort past bij de rechtswetenschap met een lange traditie waarin redacties van tijdschriften de kwaliteit van ingezonden manuscripten beoordelen (dus niet double of single blind) en waarin bovendien nog heel veel boeken en verzamelwerken worden gepubliceerd. De discussie mondde uit in een door alle decanen aanvaarde omschrijving van de term ‘gerefereerd tijdschrift’.⁷³ Daarbij werd nadrukkelijk aangetekend dat die omschrijving voorlopig was, slechts zou gelden voor de onderhavige evaluatie en dat de commissie-Du Perron haar werkzaamheden diende voort te zetten.

Op verzoek van de (toen nog) beoogde voorzitter van de evaluatiecommissie – die daarmee een zekere uniformering wilde bereiken in het rubriceren van artikelen – zetten de decanen zich vervolgens aan het opstellen van een lijst met tijdschriften die naar hun oordeel aan de omschrijving voldeden. Omdat de beschikbare tijd zeer krap was, werd daarbij alleen gekeken naar Nederlandse tijdschriften en werd een procedure gekozen die vooral gericht was op haalbaarheid.⁷⁴ Uiteindelijk ontstond zo een lijst van 33

---

⁷² Onder voorzitterschap van prof. mr. E. du Perron, decaan van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit van Amsterdam. Zie ook de discussie over dit onderwerp in Oordelen over rechten 2005, p. 51-56.

⁷³ Die omschrijving luidde: *Publicaties worden slechts dan opgenomen in de rubriek ‘Artikelen in gerefereerde tijdschriften’ als dat tijdschrift elke aangeboden publicatie onderwerpt aan peer review door die publicatie te laten beoordelen op wetenschappelijke kwaliteit, hetzij door ten minste twee onafhankelijke externe deskundigen die niet verbonden zijn aan het tijdschrift, hetzij door ten minste twee leden van een onafhankelijke en breed samengestelde redactieraad van dat tijdschrift, dan wel door een combinatie van externe deskundigen en leden van de redactieraad.* Die omschrijving eist dus niet afscherming van de identiteit van auteur en/of referent.

⁷⁴ In het kort kwam die procedure erop neer dat als een aanzienlijk aantal decanen – al dan niet na consultatie van collegae binnen de faculteit – van mening was dat een tijdschrift aan de omschrijving voldeed, dat tijdschrift op de lijst van gerefereerde tijdschriften werd geplaatst. Een aantal redacties liet van zich horen toen hun tijdschrift niet op de lijst bleek te staan. Als reactie daarop werd (nogmaals) bevestigd dat de lijst

Nederlandse tijdschriften die als ‘gerefereerd’ werden aangemerkt.⁷⁵ Bij het invullen van de tabellen waarover de discussie ontstond, werden artikelen in deze 33 tijdschriften dus toegewezen aan de rubriek ‘Artikelen in gerefereerde tijdschriften’, terwijl artikelen in andere tijdschriften werden opgenomen in de rubriek ‘Artikelen in overige tijdschriften’. In feite was de lijst dus slechts een richtlijn bij het invullen van een tabel met kwantitatieve output-informatie. Voor wat betreft artikelen in buitenlandse tijdschriften werd het aan de faculteiten zelf overgelaten te bepalen of het om een gerefereerd tijdschrift ging of niet.

Dit alles wordt hier in enig detail beschreven omdat het aangeeft welke complicaties er voor de rechtswetenschap ontstaan – en zullen blijven ontstaan – door het ontbreken van twee systemen die in veel andere disciplines volstrekt gebruikelijk zijn: ten eerste, een *ranking* van tijdschriften op basis van de wetenschappelijke kwaliteit van de artikelen die zij publiceren en, ten tweede, een daarmee samenhangend systeem van double of single blind peer review van elk aangeboden manuscript. Reeds eerder (zie 4.5.) werd er op gewezen dat het ontbreken van deze twee (samenhangende) systemen het evalueren van rechtswetenschappelijk onderzoek heel wat lastiger en arbeidsintensiever maakt dan het evalueren van onderzoek in een discipline die dergelijke systemen wel kent.

- Als er een algemeen erkende *ranking* van tijdschriften is, kan een evaluatiecommissie de kwaliteit van wetenschappelijke publicaties al voor een deel afleiden uit de tijdschriften waarin ze verschijnen.
- En als elk manuscript voorafgaand aan publicatie aan peer review wordt onderworpen, is peer review van publicaties door een evaluatiecommissie niet nodig of in elke geval veel minder arbeidsintensief.

Van een rechtswetenschappelijke evaluatiecommissie wordt derhalve verwacht dat zij met terugwerkende kracht een vorm van peer review uitvoert, in elk geval voor alle kernpublicaties van de afgelopen zes jaren. Terwijl in andere disciplines juist dit soort publicaties – immers tot de beste behorend – al lang en breed peer review (en dan meestal double blind) achter de rug hebben.

De commissie realiseert zich dat het introduceren in de rechtswetenschap van double of single blind peer review en van een *ranking* van tijdschriften een zeer gecompliceerde aangelegenheid is waarbij een groot aantal partijen en belangen – ook commerciële – is betrokken. De kosten kunnen zeer aanzienlijk zijn, hetgeen één van de redenen is dat met name peer review in andere disciplines ter discussie staat. Omzichtigheid is ook geboden omdat het relatief rijke aanbod aan juridische tijdschriften commercieel in de lucht kan worden gehouden juist omdat die tijdschriften ook vakpublicaties voor de rechtspraak bevatten. Feit is ook dat redacties van juridische tijdschriften dan misschien niet met double of single blind peer review werken, maar zij beoordelen wel alle aangeboden manuscripten en wellicht met een even kritische blik als de gemiddelde anonieme peer

---

slechts bedoeld was voor het invullen van de tabel met kwantitatieve output-informatie, dat de evaluatiecommissie uiteraard publicaties op de eigen merites zou blijven beoordelen en dat de commissie-Du Perron haar werkzaamheden zal voortzetten.

⁷⁵ Overigens: in de gesprekken met faculteiten van oktober 2009 bleek dat een aantal faculteiten intern een lijst hebben met een *ranking* van de meest gangbare tijdschriften, dan wel werken aan het opstellen van een dergelijke lijst.

reviewer. En het wordt allemaal nog weer wat ingewikkelder vanwege het feit dat de meeste rechtswetenschappelijke onderzoekers zowel wetenschappelijke als vakpublicaties verzorgen. Het zou daarbij in elk geval helpen als (redacties van) tijdschriften meer systematisch een onderscheid zouden maken tussen wetenschappelijk artikelen en vakpublicaties.⁷⁶ Overigens: peer review staat op dit moment ook ter discussie in disciplines waar het systeem volstrekt ingeburgerd is⁷⁷ – en dus is er voor de rechtswetenschap alle gelegenheid voor een meer diepgaande discussie over dit complexe, maar uitermate belangrijke onderwerp.

Naar het oordeel van de commissie ligt in die verdere discussie de kern van het probleem bij het feit dat de rechtswetenschap niet beschikt over een heldere en algemeen gedeelde opvatting over wat verstaan moet worden onder ‘wetenschappelijk’.⁷⁸ Pas als zo’n opvatting er is, kan het wetenschappelijk koren van het niet-wetenschappelijke kaf worden gescheiden, zowel bij publicaties (middels peer review), als bij tijdschriften (middels *ranking*). En dat is niet alleen van essentieel belang voor de rechtswetenschap zelf, maar ook voor de status en de positie van de rechtswetenschap binnen de wetenschap als geheel.⁷⁹

7.4. Onderzoeksevaluaties

Een vierde en laatste onderwerp waarover de commissie hier iets wil zeggen is de toekomst van landelijke onderzoeksevaluaties als de onderhavige. Kort gezegd: er zijn redenen om die toekomst ter discussie te stellen.⁸⁰

Hierboven (zie 4.5. en 7.3.) is al het nodige gezegd over de gevolgen voor deze evaluatie van het ontbreken in de rechtswetenschap van een systeem van peer review van publicaties en van *ranking* van tijdschriften. De kern daarvan was dat in de rechtswetenschap een evaluatiecommissie zich geconfronteerd ziet met de opgave om met terugwerkende kracht de wetenschappelijke kwaliteit te beoordelen van de publicaties die verschenen in de afgelopen jaren. Omdat dit in elk geval voor deze commissie een onmogelijke opgave zou zijn geweest, werden weliswaar alle publicaties aan de commissie overgelegd in de overzichten per jaar, maar beperkte de meer diepgaande beoordeling van publicaties door de commissie zich tot een beperkt aantal kernpublicaties. In totaal ging het daarbij om bijna 500 publicaties (waaronder relatief veel boeken en verzamelwerken) en daarbinnen vooral om de bijna 250 publicaties die fysiek aan de commissie werden toegezonden. Bij die cijfers moet in aanmerking worden genomen dat de leden van de commissie – immers geselecteerd vanwege hun expertise

---

⁷⁶ Sommige tijdschriften – zoals het Nederlands Juristenblad – doen dit reeds. Zie ook de voorstellen van Vranken & Van Gestel 2010.

⁷⁷ Zie onder andere het symposium van de KNAW op 30 november 2009 met als centrale vraag: ‘Heeft *peer review* nog toekomst?’.

⁷⁸ De meeste faculteiten hanteren intern reeds een eigen definitie voor het rubriceren van publicaties als wetenschappelijk of niet.

⁷⁹ Vanwege het belang van dit onderwerp wijdt de commissie er in Bijlage 4 nog enkele aanvullende beschouwingen aan.

⁸⁰ In dezelfde zin *Onderzoeksbeoordeling Rechtsgeleerdheid* 2002, p. 19. Zie ook de discussie over onderzoeksevaluaties in *Oordelen over rechten* 2005, p. 41-49.

op bepaalde vakgebieden – al eerder kennis hadden genomen van een groot aantal publicaties binnen dat vakgebied.

Die aanpak – ongetwijfeld aan de grens van het praktisch haalbare – heeft zekere beperkingen, zeker vergeleken met disciplines die wel beschikken over algemeen gangbare systemen van peer review en *ranking*. Immers, slechts een relatief beperkt aantal publicaties werd in het kader van deze evaluatie daadwerkelijk aan (een vorm van) peer review onderworpen, terwijl het bovendien ging om publicaties die de te beoordelen groepen zelf hadden geselecteerd.⁸¹ Uiteraard heeft de commissie – zich zeer bewust van dit probleem – ook gekeken naar de volledige publicatielijsten, naar de onderwerpen waarover werd gepubliceerd, naar de tijdschriften waarin werd gepubliceerd, werden ook andere publicaties gelezen en waren, als gezegd, vele publicaties al bij de leden bekend uit eerdere lezing. Echter, zelfs met al die extra inzet: hoe representatief zijn de publicaties die daadwerkelijk door de commissie werden beoordeeld voor de totale output van een programma in de afgelopen zes jaren?

De commissie stelt nog drie andere kwesties aan de orde:

- Hoewel het Draaiboek (zie Bijlage 5) de omvang van de zelfstudies drastisch beperkte, is de hoeveelheid informatie die de leden van de commissie hebben moeten verwerken zodanig omvangrijk en divers dat de vraag rijst of één persoon al die informatie op een consistente wijze kan beoordelen. Als zelfstudie nummer 56 wordt bekeken, wat weet iemand dan nog van zelfstudie 24? Uiteraard heeft de commissie ook hier alles gedaan om het probleem zoveel mogelijk weg te nemen. Vandaar de in het eerste hoofdstuk ('Werkwijze en verantwoording') beschreven werkwijze van de commissie en in het bijzonder het stelsel van referenten, rapporteurs, reviewer, plenaire discussie en plenaire besluitvorming. Toch neemt dat alles niet weg dat de vraag blijft of het menselijk mogelijk is om in één landelijke ronde uniform en consistent te oordelen over negen instituten, zestig programma's en alle daarbij behorende documenten en kernpublicaties.
- Het is gebruikelijk te zeggen dat in een evaluatie het proces minstens zo belangrijk is als de uitkomst. De discussies tussen vakgenoten bij het opstellen van een zelfstudie en tussen een evaluatiecommissie en de onderzoekers zouden al zoveel inzicht moeten opleveren dat het rapport van de commissie vooral een bevestiging is van wat de onderzoekers zelf ook al hadden geconstateerd. Ongetwijfeld zal er in de faculteiten heel wat discussie zijn geweest bij het opstellen van de zelfstudies en ongetwijfeld zal dat nieuwe inzichten hebben opgeleverd. Echter, wat de commissie zelf betreft: de tijd voor echt diepgaande discussies met vakgenoten ontbrak en dus heeft de commissie zelf maar een zeer beperkte 'procesrol' kunnen vervullen.⁸² Zelfs in de huidige opzet heeft deze evaluatie een jaar geduurd, althans voor de commissie. Dat was ongetwijfeld aanzienlijk langer geworden als de procesmatige kant van de

---

⁸¹ Hoe representatief is een beoordeling van vier tot acht door de groep zelf geselecteerde kernpublicaties voor de gemiddelde kwaliteit van alle publicaties van een onderzoeksgroep bestaande uit tien personen (zo ongeveer de gemiddelde omvang in deze evaluatie) die volgens de gangbare kwantitatieve normen in de afgelopen zes jaren minimaal 180 wetenschappelijke publicaties moet hebben geproduceerd?

⁸² Dit ondanks de constructieve en productieve gesprekken die de commissie in oktober 2009 met alle faculteiten heeft gevoerd.

evaluatie meer aandacht had gekregen, vooral omdat elke proces-interventie door de commissie met een factor negen vermenigvuldigd had moeten worden.

- Er zijn evaluaties per onderzoeksinstituut, er zijn evaluaties per discipline per instelling, er zijn evaluaties per discipline voor alle instellingen (de onderhavige) en er zijn evaluaties in het kader van de hererkenning van landelijke onderzoeksscholen door de KNAW. Voor een deel lopen al die evaluaties ‘vrolijk’ door elkaar.⁸³ In het geval van deze commissie ging het daarbij om de hererkenningsaanvragen van de landelijke onderzoeksschool Ius Commune en van het Onderzoekcentrum Onderneming en Recht van de Nijmeegse faculteit. Daarnaast had de Leidse faculteit zelf een eigen evaluatie georganiseerd, ook met een externe commissie. Ondanks afspraken om dubbelwerk zoveel mogelijk te voorkomen, leverde die samenloop niet alleen extra werk op voor de betrokken faculteitsbestuurders en ambtelijk staven, maar gaf het ook (zeer begrijpelijk) soms de nodige irritatie bij de betrokken onderzoekers. Ook voor de commissie leverde het extra werk op waarvan nut en rendement twijfelachtig zijn. Meer in het bijzonder: ingevolge haar opdracht achtte de commissie zich gehouden ook Ius Commune en Onderneming en Recht te beoordelen (zij het in aangepaste vorm), maar voor de commissie blijft de vraag wat die beoordeling heeft toegevoegd aan de eerdere beoordelingen in het kader van de hererkenningsaanvragen bij de KNAW.

Zelfs met de zojuist geschetste beperkingen vraagt een landelijke evaluatie van het rechtswetenschappelijke onderzoek een zeer aanzienlijke hoeveelheid tijd, in elk geval hebben de leden van deze commissie dat zo ervaren.⁸⁴ De commissie heeft de indruk dat het haar voorgangster, de commissie-Ten Kate, indertijd niet veel anders is vergaan. Voor emeriti is een dergelijk tijdsbeslag wellicht nog haalbaar, maar voor personen die nog volop in functie zijn is het eigenlijk een onmogelijk opgave.

---

⁸³ Zie Oordelen over rechten 2005, p. 41-49.

⁸⁴ Aan het begin van het traject werd geschat dat elk commissielid 40 dagen aan de evaluatie kwijt zou zijn en de voorzitter 60 dagen. In totaal dus 380 dagen, dat wil zeggen: bijna twee mensjaren. En dit dus los van de tijd van de ambtelijke ondersteuning van de commissie en al het werk dat de faculteiten zelf hebben moeten verzetten. De commissie heeft geen tijd geschreven, maar er kan weinig twijfel zijn dat het tijdsbeslag die oorspronkelijke schatting aanzienlijk te boven is gegaan. Hetgeen ook betekent dat de werkelijke kosten van de evaluatie vele malen hoger liggen dan de formele begroting.

ALGEMENE CONCLUSIES

8. Inleiding

In 2002 vatte de commissie-Ten Kate de uitkomsten van haar werkzaamheden als volgt samen: “Over het geheel genomen, heeft zich bij de Commissie het beeld gevormd dat het juridische onderzoek van de negen rechtenfaculteiten op behoorlijk wetenschappelijk niveau staat, met enkele excellente uitschieters naar boven.”⁸⁵ Wat is – nadat zij alles gelezen, besproken en beoordeeld heeft – het totaaloordeel van deze commissie? Als antwoord op die vraag zou de commissie de formulering van de commissie-Ten Kate in ongeveer dezelfde bewoordingen kunnen herhalen want ook zij komt – uiteindelijk – tot de conclusie dat het rechtswetenschappelijke onderzoek van de negen Nederlandse juridische faculteiten over het algemeen van goede kwaliteit is, dat er een aantal uitschieters naar boven is en – onvermijdelijk – dat er ook een enkele uitschieter naar beneden is.

Echter, bij zo’n algemene conclusie wil de commissie het niet laten. Van alle faculteiten en van alle onderzoeksleiders is in het kader van deze evaluatie gevraagd een SWOT-analyse op te stellen van hun instituut of programma. Daarom acht de commissie zich gehouden – moreel, niet juridisch – haar eindoordeel te geven in de vorm van een SWOT-analyse van de rechtswetenschap in Nederland anno 2009. Dat is uiteraard geen geringe ambitie en dus past bescheidenheid:

- Ten eerste, de commissie weet alleen datgene van het rechtswetenschappelijke onderzoek in Nederland wat tot haar kwam in het kader van de evaluatie, aangevuld met wat de leden al eerder uit eigen waarneming wisten – en dat is niet het complete beeld.
- Ten tweede, zoals bij elke SWOT-analyse, zal ook die van de commissie niet vrij zijn van subjectieve indrukken en interpretaties. In het hiernavolgende gaat het dus niet over de vraag hoe het is, maar over de vraag hoe de commissie het ziet.⁸⁶
- Ten derde, veel van de ontwikkelingen die op dit moment spelen, hebben zowel een positieve als een negatieve kant: bijvoorbeeld, meer focus op wetenschappelijke kwaliteit kan de band met de rechtspraktijk verzwakken. Gevolg is dat wat de één als kans ziet, de ander opvat als gevaar.
- Ten slotte, het moet allemaal ook nog een beetje leesbaar blijven en, hoewel de commissie zelf gewend is geraakt aan vele pagina’s leeswerk, wordt hierna gekozen voor beknoptheid – en dat gaat soms ten koste van nuance.

9. Stand van zaken

9.1. Sterk

Onderzoek

Het was niet de opdracht van de commissie om de kwaliteit van het Nederlandse rechtswetenschappelijke onderzoek anno 2009 te vergelijken met de kwaliteit van

---

⁸⁵ Onderzoeksbeoordeling Rechtsgeleerdheid 2002, p. 21.

⁸⁶ Impliciet en expliciet is veel daarvan al aan de orde geweest in het hoofdstuk over “Discipline in transitie”.

juridisch onderzoek in andere landen of met de kwaliteit van het onderzoek in Nederland anno 2002, het jaar waarin het rapport van de commissie-Ten Kate verscheen.⁸⁷ Toch – met die reserve – meent de commissie dat de afgelopen jaren de kwaliteit omhoog is gegaan, zij het dat er zich ter weerszijden van die stijgende curve variaties voordoen. De commissie ziet drie factoren die vooral aan de kwaliteitsverbetering van de afgelopen jaren hebben bijgedragen: de internationalisering van het onderzoek, meer aandacht voor methodologie en meer multi- en soms zelfs interdisciplinair onderzoek. Voor elk van die factoren bevindt het rechtswetenschappelijke onderzoek zich nog in een ontwikkelingstraject, maar er is niettemin al veel tot stand gebracht. Wie had tien jaar geleden verwacht dat zoveel Nederlands rechtswetenschappelijk onderzoek gepubliceerd zou worden voor internationale fora of dat zoveel onderzoekers deel zouden uitmaken van internationale projecten en netwerken?

Sterk is ook de toegenomen belangstelling voor en bereidheid tot samenwerking, binnen Nederland, maar ook daarbuiten. En dit niet alleen omdat er steeds meer onderzoeksvragen zijn die niet meer door een enkele onderzoeker met vrucht kunnen worden opgepakt, maar ook omdat samenwerking ervaren wordt als bron van inspiratie en kwaliteit. Er zit een zekere ironie in deze ontwikkeling: veel rechtswetenschappelijke onderzoekers hebben zich lange tijd verzet – en sommigen doen dat nog steeds – tegen de (bestuurlijke) druk tot schaalvergroting en samenwerking, terwijl, net op het moment dat samenwerking ook binnen de rechtswetenschap gebruikelijk is geworden, er (bestuurlijke) bewegingen zijn om een belangrijke vorm van samenwerking – onderzoeksscholen – weer af te schaffen. Daarvoor zijn wellicht goede redenen, maar de les van *Ius Commune*, van andere onderzoeksscholen en van programmering in het algemeen – dat samenwerking kan inspireren en de kwaliteit kan verhogen – mag niet vergeten worden.

Ten slotte, een sterk punt is ook dat er de afgelopen jaren steeds meer aandacht is gekomen voor kwaliteit en dat niet alleen in bestuurlijke zin via ‘kwaliteitszorgsystemen’, maar ook bij de onderzoekers zelf als een inherente norm waaraan zij zich willen meten. Nederlandse rechtswetenschappers willen onderzoek doen dat de toets der kritiek kan doorstaan niet meer enkel binnen de beperkte kring van hun eigen directe vakgenoten, maar ook binnen de veel ruimere kring van buitenlandse onderzoekers en/of van andere disciplines.

Mensen en middelen

Er zijn ook positieve zaken te melden als het gaat om mensen en middelen. Belangrijkste ontwikkeling is wel dat er zich in veel faculteiten een wisseling van de wacht heeft voorgedaan en dat een jongere generatie hoogleraren is aangetreden. Het werk van de commissie werd met regelmaat gecompliceerder gemaakt door het feit dat programma’s halverwege de rit werden aangepast. Nadere beschouwing leerde dat die aanpassingen vaak het gevolg waren van het aantreden van een nieuwe hoogleraar of hoogleraren. In die zin is dus de frequente aanpassing van programma’s een teken van dynamiek en voortgang.

---

⁸⁷ Er zijn meerdere *rankings* van *law schools*, ook internationaal, maar de commissie heeft hier niet naar gekeken.

Sterk is ook dat er de afgelopen jaren veel meer aandacht wordt gegeven aan het selecteren en opleiden van promovendi. Er wordt dus veel geïnvesteerd in de kwaliteit van de volgende generatie onderzoekers. Talentbeleid is nu een zaak waar alle faculteiten zich op enigerlei manier mee bezighouden. Toch zijn bij die ontwikkeling ook vraagtekens te plaatsen: zoals hierboven werd opgemerkt (zie 6.5. en 7.2.), kan de vraag worden gesteld of er zo langzamerhand niet te veel rechtswetenschappelijke onderzoekscapaciteit is ondergebracht bij promovendi en te weinig bij senior onderzoekers.

Ten slotte, feit is dat faculteiten, onderzoeksgroepen en individuele onderzoekers de weg hebben gevonden naar de financiële bronnen van de derde geldstroom. Dat hier ook nadelen aan verbonden zijn (zie 6.7.), neemt niet weg dat de uitbreiding van onderzoekscapaciteit bij een aantal faculteiten grotendeels uit die bronnen werd gerealiseerd. En als het om NWO gaat: er is de afgelopen jaren veel kennis en ervaring opgebouwd om beter mee te kunnen doen in de soms heftige concurrentiestrijd die wordt aangeduid met de onschuldig klinkende naam ‘tweede geldstroom’.

Organisatie en beleid

De sterke kanten op het vlak van organisatie en beleid laten zich samenvatten in één zin: rechtswetenschappelijk onderzoek is niet meer een zaak waar individuele onderzoekers zich maar zelf mee moeten zien te redden, maar een zaak waarvoor de organisatie – universiteit, faculteit, instituut en programma – mede-verantwoordelijkheid neemt. Natuurlijk is dit geen recente “uitvinding”, maar juist op dit vlak is er de laatste jaren veel gebeurd en tot stand gebracht.

Programmering – in 2005 nog voorzien van het weinig positieve etiket “onafwendbaar”⁸⁸ – is een algemeen aanvaard verschijnsel waarvan velen de voordelen zien en ervaren. Weliswaar zijn er nog steeds kritische kanttekeningen te plaatsen bij onderzoeksprogrammering in de rechtswetenschap (zie 6.4. en 7.1.), maar faculteiten weten steeds beter de voordelen van programmering te benutten en de nadelen te voorkomen. In elk geval wordt er geen tijd en energie meer verspild aan het voeren van nutteloze achterhoedegevechten. Een ontwikkeling die door de commissie in principe positief wordt gewaardeerd is de reductie van het aantal programma’s van 127 bij de commissie-Van Gerven, 103 bij de commissie-Ten Kate tot 60 bij deze commissie.⁸⁹ Uiteraard is het gevaar van de zo optredende schaalvergroting wel het ontstaan van grote programma’s met (te) weinig samenhang en focus.

Een laatste hier te noemen sterk punt – de commissie-Ten Kate wees er ook reeds op⁹⁰ – is dat elke faculteit inmiddels werkt met een kwaliteitszorgsysteem en dan niet alleen op papier, maar ook in de praktijk. Die systemen omvatten een breed scala aan onderwerpen,

---

⁸⁸ Zie Oordelen over rechten 2005, p. 22.

⁸⁹ Al zegt dat lang niet alles, want van belang is ook het aantal deelprogramma’s en die zijn lastig te tellen omdat ze soms wel en soms niet als zodanig worden benoemd. Bovendien besloot de commissie de UvA te beoordelen op het niveau van de instituten wat het aantal programma’s ook terugbracht.

⁹⁰ Onderzoeksboordeling Rechtsgeleerdheid 2002, p. 27.

variërend van kwantitatieve eisen aan het aantal publicaties per jaar tot kwalitatieve eisen voor het rubriceren van publicaties als ‘wetenschappelijk’. De commissie spreekt geen oordeel uit over de inhoud en de details van al dit soort systemen, maar meent wel dat zij wezenlijk hebben bijgedragen, en zullen blijven bijdragen, aan de kwaliteit van het rechtswetenschappelijke onderzoek in Nederland.

9.2. Zwak

Onderzoek

Naar het oordeel van de commissie is het meest belangrijke zwakke punt van het rechtswetenschappelijke onderzoek op dit moment dat er binnen de rechtswetenschap geen algemeen gedeelde opvatting is over wetenschappelijke kwaliteit op grond waarvan onderzoeksresultaten beoordeeld kunnen worden. Zeker, ook in andere disciplines is er voortdurend discussie over de vraag wat wel en wat niet wetenschappelijk is, maar daar heeft men zoveel consensus weten te bereiken dat er een solide basis is voor peer review van manuscripten en daarmee voor *ranking* van tijdschriften (zie ook 7.3.). Zover is de rechtswetenschap dus nog niet. Gevolg is dat het evalueren van rechtswetenschappelijk onderzoek relatief lastig en arbeidsintensief wordt (zie ook 4.5 en 7.4.) en dat elke evaluatiecommissie het wiel steeds opnieuw moet uitvinden – wat onder meer leidt tot de noodzaak om zich elke keer weer te moeten verantwoorden voor alle ad-hoc-beslissingen die een commissie in die situatie moet nemen.

Belangrijker dan deze overwegend interne gevolgen is de prijs die voor het ontbreken van een breed gedragen opvatting over wetenschappelijke kwaliteit betaald moet worden in de buitenwereld. Als andere disciplines twijfels uiten over de wetenschappelijke kwaliteit van de rechtswetenschap, dan kan de rechtswetenschap repliceren met een beroep op de lange traditie, met verwijzen naar de toegenomen aandacht voor methodologie en met het benadrukken van internationalisering en multi- en interdisciplinariteit. Echter, dat alles faalt zolang de rechtswetenschap niet met één stem aan die andere disciplines – en dus ook aan geldgevers als NWO en Colleges van Bestuur – duidelijk kan maken wat de wetenschappelijke kwaliteit van rechtswetenschappelijk onderzoek inhoudt.

Een meer concreet, maar bepaald niet minder belangrijk zwak punt is de nadruk die er de laatste jaren is komen te liggen op kwantiteit: aantallen publicaties. Het zou kunnen dat dit punt samenhangt met het bovenstaande: als algemeen gedeelde kwaliteitsnormen ontbreken, zou dat reden kunnen zijn het dan maar te zoeken in kwantiteit. Ook meer praktische zaken lijken echter een rol te spelen. Zo is de meest gangbare kwantitatieve norm dat een medewerker met 0,3 tot 0,4 fte onderzoek per jaar minimaal drie wetenschappelijke publicaties moet produceren. In principe moet er dus voor elke 150 tot 200 uur onderzoekstijd een wetenschappelijke publicatie worden afgescheiden, jaar in jaar uit, en dat inclusief ondersteunende activiteiten als het bijhouden van literatuur, deelname aan congressen en redactielidmaatschappen. Een calculerende onderzoeker die geen behoefte heeft aan moeizame discussies met de programmaleiding als hij/zij van de norm afwijkt, zal daarom al snel kiezen voor drie publicaties van acht pagina's in plaats

van voor één publicatie van 25 pagina's⁹¹ of hij/zij zal zijn/haar naam verbinden aan een gezamenlijke publicatie. Kwantitatieve normen – hoe verdedigbaar ook in veel opzichten – werken dus in de hand dat onderzoekers kiezen voor relatief korte publicaties en voor collectieve publicaties. De commissie heeft twijfels of dit de kwaliteit van de rechtswetenschappelijke output ten goede komt en meent dat hier een belangrijk aandachtspunt ligt.

Ten slotte, ook de lage promotierementen worden als zwak ervaren en dus spannen alle faculteiten zich in om tot verbetering te komen via een ware stortvloed aan maatregelen. Het effect van al deze beleidsrijkdom lijkt evenwel tot nu toe betrekkelijk gering te zijn.⁹² Uiteraard spitst het probleem zich toe op promovendi die in dienst zijn van de faculteit en is het minder gewichtig voor 'buitenpromovendi' die elders een werkkring hebben. Eerder werd gesuggereerd om voor die eigen promovendi na te gaan denken over het heropenen van de discussie over de aard van het juridische proefschrift, terwijl ook de vraag werd gesteld of er niet meer middelen moeten worden ingezet voor het aanstellen van postdocs (zie 6.5. en 7.2.).

Mensen en middelen

Het belangrijkste zwakke punt is ongetwijfeld de financiële situatie waarin de meeste faculteiten verkeren. Komen juridische faculteiten qua onderzoeksfinanciering er in de verdeelmodellen van de eigen instelling al vaak wat bekaaid vanaf, daar komt nog bij dat de financiering van onderzoek uit de eerste geldstroom – nog steeds verreweg de belangrijkste inkomstenbron van rechtswetenschappelijk onderzoek – vrijwel overal onder druk staat. Voeg daarbij dat de inkomsten uit de tweede geldstroom – ondanks alle inspanningen van de faculteiten – niet echt zijn toegenomen, dan is duidelijk waarom er de afgelopen jaren een sterke toename is geweest van contractonderzoek en (dus) van onderzoeksfinanciering uit de derde, vierde of vijfde geldstroom.

In dit verband wijst de commissie erop dat het totale onderzoeksvolume sinds de commissie-Ten Kate nauwelijks is toegenomen (van ongeveer 595 fte in 2002 naar ruim 610 fte in 2008). Omdat het aandeel van contractonderzoek in de financiering van dat volume dus sterk is toegenomen, lijkt maar één conclusie mogelijk: er moet de afgelopen jaren behoorlijk bezuinigd zijn op de middelen die vanuit de universiteiten toevloeien naar rechtswetenschappelijk onderzoek.

In veel facultaire SWOT-analyses wordt opgemerkt dat het rechtswetenschappelijk onderzoek niet alleen qua middelen, maar ook qua tijdsbesteding onder druk staat vanwege de substantiële tot zware onderwijstaak die vrijwel alle rechtswetenschappelijke onderzoekers hebben. De commissie onderschrijft de opvatting dat dit een zwakte is en dat niet alleen vanwege de omvang van de onderwijstaak, maar ook vanwege het feit dat met onderwijs samenhangende werkzaamheden vrijwel nooit uitstel verdragen – en werken aan een artikel vaak wel. Met name de invoering van de bachelor-masterstructuur heeft de afgelopen jaren juist in de juridische faculteiten met hun grote aantallen

---

⁹¹ Die bovendien ook nog eens moeilijk plaatsbaar is omdat redacties van tijdschriften grenzen stellen aan het aantal pagina's.

⁹² Zie ook Bijlage 1.

studenten heel veel inzet en energie gevraagd en dit zal maar al te vaak ten koste zijn gegaan van het onderzoek.

De eerder gesignaleerde ontwikkeling naar een twee-lagen-structuur in de opbouw van personele formaties (zie 6.5.) heeft als keerzijde een relatieve afname van het middenkader. Voor een deel is dit wellicht een arbeidsmarktprobleem omdat er juist voor jong gepromoveerden weinig doorstroommogelijkheden zijn binnen de juridische faculteiten, terwijl er wel aantrekkelijke alternatieven zijn in de rechtspraktijk. En soms is een excursie buiten de deur ook nog eens de kortste weg naar een positie als hoogleraar. Hoe het ook zij, de terugloop van middenkader is in de ogen van de commissie een zwakte. Vermogen tot synthese, het houden van overzicht en maatschappelijk inzicht – het zijn allemaal essentiële attributen voor rechtswetenschappelijk onderzoek. En senior onderzoekers beschikken (gemiddeld) vaker over die attributen dan junioren.

Last, but not least: hoewel het aantal vrouwen in leidinggevende posities de laatste jaren is toegenomen, is dat aantal nog steeds aan de lage kant, vooral als het gaat om bestuurlijke functies.⁹³

Organisatie en beleid

Een aantal zwakke punten op het vlak van organisatie en beleid is reeds meerdere keren genoemd en deze worden hier dus slechts kort herhaald:

- Het ontbreken van systemen van peer review van publicaties en *ranking* van tijdschriften.
- Het door elkaar lopen van diverse vormen van evaluatie, o.a. deze en die van de KNAW-hererkenningsprocedure voor onderzoeksscholen.
- De soms overdadige hoeveelheid beleid en maatregelen om een probleem aan te pakken – en het vaak zo geringe effect daarvan.
- Het ontbreken van een algemeen aanvaard beeld in relatie tot opzet en doel van onderzoeksprogramma's.

Daarnaast wil de commissie nog twee andere zwakke punten aan de orde stellen. Ten eerste, de commissie constateert dat de interactie tussen het universitaire beleid en dat van faculteiten niet altijd zonder spanning is. Daar is natuurlijk niets mis mee – verschil van inzicht hoort bij besturen. Toch rijzen er ook vragen. De commissie wil niet verhelen dat zij het betreurt dat één van de oudste juridische faculteiten van Nederland – de Utrechtse – niet meer onder die naam door het leven gaat. Het is verre van de commissie om een oordeel te willen hebben over de redenen van het besluit te spreken van een 'Departement Rechtsgeleerdheid', maar feit is wel dat het voor de Nederlandse rechtswetenschap als geheel een gemis is dat de Utrechtse faculteit niet meer vaart onder de vlag 'Faculteit der Rechtsgeleerdheid'. Is dit landelijke belang meegewogen?

Het zou uitermate onjuist zijn met dit voorbeeld te willen suggereren dat dit soort vragen alleen voor Utrecht aan de orde is. Ook in andere instellingen kwam de commissie in de bestuurlijke interacties tussen College van Bestuur en faculteit zo af en toe

---

⁹³ Hetgeen helaas ook geldt voor deze commissie.

ontwikkelingen tegen waarbij vraagtekens geplaatst kunnen worden vanuit een landelijk of internationaal perspectief op de Nederlandse rechtswetenschap.⁹⁴

Dit brengt de commissie op een tweede en meer fundamentele zwakte op het vlak van beleid en organisatie. In het voorafgaande zijn meerdere onderwerpen gesignaleerd waaraan door ‘rechtswetenschappelijk Nederland’ gewerkt zou moeten worden om tot meer afstemming of consensus te komen. In feite vormt zo ongeveer alles wat hiervoor werd opgemerkt over zwakke punten en hierna zal worden gezegd over kansen en gevaren een agenda van onderwerpen waarover de faculteiten gezamenlijk in actie zouden kunnen komen, niet alleen omdat die onderwerpen het vermogen van de afzonderlijke faculteiten te boven gaan, maar vooral omdat alleen de discipline als geheel ze echt kan adresseren. Elke faculteit heeft regels om te bepalen of een publicatie wetenschappelijk is of niet, elke faculteit heeft criteria om de kwaliteit van publicaties te beoordelen, menige faculteit heeft lijsten met een *ranking* van tijdschriften en meerdere faculteiten hebben, soms op deelgebieden, interne peer review systemen opgezet. Waarom, zo vraagt de commissie zich af, kan dit alles wel in het eigen huis van een faculteit worden gerealiseerd, maar niet in het gezamenlijke huis van de rechtswetenschap in Nederland?

10. De toekomst

10.1. Kansen

Onderzoek

Wat de toekomst betreft, lijkt de meest belangrijke kans gelegen te zijn in het verder uitbouwen en verdiepen van de positieve ontwikkelingen die zich de afgelopen jaren hebben voorgedaan. Voor elk van die ontwikkelingen geldt dat er nog veel te winnen is. Globalisering zal zich verder doorzetten en ook de uitbouw van Europa gaat door. En dus is de internationalisering en Europeanisering van het recht ook in de toekomst een ontwikkeling waar de rechtswetenschap op zal kunnen en moeten inspelen.

Datzelfde geldt voor de verdere uitbouw van multi- en interdisciplinair onderzoek: ook hier is al veel tot stand gebracht, maar ook hier kan nog veel meer worden gewonnen. Als het zo is – zoals hierboven werd betoogd – dat de Nederlandse rechtswetenschap uit haar isolement is geraakt, zowel qua nationale als qua disciplinaire grenzen, dan is het ook waar dat er zich vanuit die uitgangspositie tal van nieuwe kansen aandienen.⁹⁵

---

⁹⁴ Vaak neemt dit de vorm aan dat een College van Bestuur bepaalde vormen van faculteitsoverschrijdend onderzoek wil stimuleren (bijvoorbeeld in de vorm van ‘universitaire focusgebieden’), daarvoor extra middelen uitlooft en dat een faculteit zich vervolgens in rechtswetenschappelijk weinig voor de hand liggende bochten wringt om kans te maken op een portie van die middelen. Bij een aantal programma’s had de commissie de indruk dat zij door dit soort universitair beleid een deel van hun rechtswetenschappelijke focus en coherentie kwijt waren geraakt. De vraag is of dit opweegt tegen de beoogde meerwaarde.

⁹⁵ Zou het daarom voor de toekomst van het rechtswetenschappelijk onderzoek niet lonend kunnen zijn om over enige tijd wederom een Verkenningcommissie in te stellen? Het rapport van de vorige Verkenningcommissie uit 1987 lag aan de basis van het als succesvol ervaren NWO-programma “Stimuleringsactie rechtswetenschappelijk onderzoek” (SARO).

En ten slotte, hoewel methodologische vragen veel meer aandacht krijgen en er eveneens meer onderzoek wordt gedaan op dit gebied, doen zich ook hier tal van nieuwe mogelijkheden voor, al dan niet in het kader van multi- of interdisciplinair onderzoek met andere disciplines.

Mensen en middelen

Op het vlak van mensen en middelen is een belangrijkste kans gelegen in de instroom van tal van nieuwe hoogleraren in vele faculteiten. Die nieuwe onderzoeksleiders moeten de ruimte krijgen om hun plannen en ambities waar te maken, ook al zou dit leiden tot aanpassing of zelfs opheffing van de programma's die in deze evaluatie beoordeeld werden. Hen de ruimte geven is in deze tijd niet meer alleen een kwestie van hen vrijheid geven, maar ook van het scheppen en aanbieden van goede randvoorwaarden qua mensen en middelen – en dus van programmering. Zoals de commissie al eerder (zie 6.4. en 7.1.) opmerkte, het is niet het programma dat de kwaliteit van onderzoek bepaalt, maar een programma kan wel het beste uit onderzoekers naar boven halen. En juist het feit dat er op dit moment relatief veel jongere hoogleraren zijn ingestroomd, biedt de faculteiten de kans te investeren in onderzoekers die – als het goed is – nog heel wat jaren meegaan.

Ditzelfde geldt *mutatis mutandis* ook voor de instroom van veel nieuwe promovendi, want zij zijn in principe de senior onderzoekers van morgen en de onderzoeksleiders van overmorgen. De vraag doet zich echter wel voor hoe alle investeringen in jong talent – het traject van onderzoeksmaster tot en met de promotie is langdurig en kostbaar – veilig gesteld kunnen worden. Misschien is het antwoord om gepromoveerden eerst een aantal jaren in de praktijk te laten werken om ze daarna terug te halen – althans dat te proberen – maar misschien moet ook overwogen worden het voor gepromoveerde onderzoekers aantrekkelijker te maken in de wetenschap te blijven.

Organisatie en beleid

Als het om beleid gaat, doen zich de komende jaren een paar unieke kansen voor. In de metafoor van de verbouwing van het huis van de rechtswetenschap: het is tijd om de resultaten aan de wereld te laten zien. Belangrijk daarbij lijkt het om nu maar eens op te houden met het defensief verdedigen van de positie van de rechtswetenschap tegenover diegenen die de wetenschappelijke kwaliteit daarvan in twijfel trekken. Vaak is het uitspreken van dit soort twijfels onderdeel van de eeuwige strijd tussen disciplines over status en de verdeling van financiële middelen en, ten tweede, de rechtswetenschap heeft de afgelopen jaren voldoende methodologische reflectie gehad en methodologische deskundigheid opgebouwd om een inhoudelijk overtuigend antwoord te kunnen geven, althans aan diegenen die zich willen laten overtuigen.

Daarbij is het eveneens van belang dat de faculteiten – wellicht meer dan ze nu doen – gaan uitdragen dat zij hun waarde en identiteit ook ontlenen aan wetenschappelijk onderzoek. De commissie begrijpt de (financiële) overwegingen waarom faculteiten zich tot nu toe hebben willen en moeten profileren als onderwijsinstellingen, maar dit is geen reden om zich in de toekomst niet ook – net als veel andere faculteiten – te profileren als onderzoeksinstellingen.

Dit is niet een public-relations-kwestie want uit alles wat hierboven werd gezegd (zie vooral 6.1. tot en met 6.10.) – blijkt dat het gebaseerd is op een reeks van ingrijpende veranderingen die zich de afgelopen jaren heeft voorgedaan in de rechtswetenschap, zowel inhoudelijk als organisatorisch. Het wordt tijd daarmee naar buiten te treden en op te eisen wat de rechtswetenschap en rechtswetenschappelijke onderzoekers toekomt.

10.2. Risico's

Onderzoek

Vergeleken met sommige andere disciplines hebben rechtswetenschappelijke onderzoekers één zekerheid: het recht – en dus de bestudering van het recht – zal maatschappelijk gezien altijd nodig zijn. Dit betekent evenwel niet dat er geen risico's zijn.

Na het voorafgaande zal het wellicht niet verbazen dat wat de commissie betreft een belangrijk risico voor de toekomst van het rechtswetenschappelijk onderzoek gelegen is in het blijven ontbreken van een breed gedeelde consensus over de vraag hoe de kwaliteit van rechtswetenschappelijk onderzoek beoordeeld moet worden. Dit punt is reeds eerder aan de orde geweest – ook met de kanttekening dat er vooruitgang wordt geboekt – en de commissie wil daarom hier slechts herhalen welke gevaren dreigen bij het uitblijven van consensus over dit onderwerp:

- Een minder sterke positie van de rechtswetenschap in het debat met andere disciplines.
- Ook een minder sterke positie van faculteiten in het debat met geldgevers als Colleges van Bestuur en NWO.
- Het niet kunnen afronden van de discussie over het onderscheid tussen wetenschappelijke publicaties en vakpublicaties.
- Het bemoeilijken van pogingen te komen tot een algemeen aanvaard systeem van peer review van publicaties en van *ranking* van tijdschriften.
- Het mede daardoor excessieve tijdsbeslag van onderzoeksevaluaties, zeker als het gaat om een landelijke evaluatie.

Er is een tweede gevaar. Internationalisering, multi- en interdisciplinair onderzoek, verwerving van fondsen in competitie en toename van derdegeldstroomonderzoek hebben gemeen dat ze schaalvergroting en programmering van onderzoek noodzakelijk maken. Er zijn echter onderdelen van de rechtswetenschap die in die ontwikkelingen niet goed mee kunnen komen: er zijn kleine vakgebieden die zich slecht laten inpassen in de grotere verbanden van een onderzoeksprogramma en er is methodisch traditioneel onderzoek dat het minder goed doet in de competitie om middelen, vooral bij NWO.

Als er niets gedaan wordt, zou onderzoek op een aantal kleine vakgebieden dus in de knel kunnen komen en dit ondanks het feit dat dit onderzoek wetenschappelijk en/of maatschappelijk soms van grote waarde is. Uitsluitend bij wijze van voorbeeld: als de Groningse faculteit zou stoppen met de lange traditie van onderzoek op het gebied van het Romeins-Byzantijnse recht, dan is daarmee het onderzoek op die gebieden ernstig verzwakt, zo niet verdwenen uit Nederland. De gevaren voor methodisch traditioneel

onderzoek – bijvoorbeeld ter voorbereiding van een nieuw handboek – zijn wellicht minder urgent omdat dit soort onderzoek zich vaak laat inschuiven in een breder programma, maar dit wordt lastiger naarmate de financiering meer afhankelijk wordt van inkomsten uit de tweede of de derde geldstroom.

Mensen en middelen

Qua middelen vormt het verder teruglopen van financiering uit de eerste geldstroom een aanzienlijk risico voor juridische faculteiten – en dit ongeacht de vraag of het een gevolg is van overheveling van middelen van universiteiten naar NWO of van het herverdelen van eerstegeldstroominkomsten binnen de instelling.⁹⁶ Als eerder opgemerkt (zie 6.6.), die ontwikkeling treft juridische faculteiten in het bijzonder, ten eerste, omdat zij voor hun onderzoeksfinanciering zeer afhankelijk zijn van de eerste geldstroom en, ten tweede, omdat ze in de tweede geldstroom moeten concurreren met (vertegenwoordigers van) disciplines die niet een vergelijkbare onderwijstaak op de schouders hebben.

Vandaar dat veel rechtswetenschappelijke onderzoekers uitwijken naar de derde geldstroom: een grotere kans te scoren en minder overhead. Echter, een te grote afhankelijkheid van de derde geldstroom heeft eigen risico's, niet primair vanwege kwaliteits- of openbaarmakingsproblemen, als wel vanwege het feit dat koopkrachtige opdrachtgevers zo in steeds grotere mate de onderzoeksagenda gaan bepalen (zie 6.7.).

Als het om mensen gaat, ziet de commissie als grootste gevaar dat in de toekomst faculteiten als werkgever niet meer in staat zijn de beste mensen aan zich te binden omdat de beroepsperspectieven in de rechtspraktijk systematisch aantrekkelijker zijn. Daarbij gaat het niet alleen om de hoogte van de salarissen – vaak een stuk lager dan in de commerciële beroepspraktijk – maar ook om bedreigingen in de sfeer van de immateriële arbeidsvoorwaarden. Daarbij valt te denken aan zaken als: het nog verder oplopen van de onderwijslast, de onmogelijkheid om voldoende middenkader of ondersteuning aan te trekken en een al te dwingend van boven opgelegde programmering van onderzoek,

Organisatie en beleid

Het grootste langetermijngevaar dat de commissie zich kan indenken in relatie tot organisatie en beleid, is het doorschieten van het marktdenken in kringen van universitaire bestuurders. Dit niet omdat de commissie zou menen dat een universiteit of faculteit niet bedrijfsmatig efficiënt ingericht en bestuurd moet worden of omdat de commissie zou menen dat structurering van onderzoek en het afleggen van verantwoording daarover verwerpelijk is. Dat alles is echter principieel wat anders dan een universiteit of faculteit gelijkstellen aan een organisatie die wordt gestuurd door de eisen van de markt: dan is er sprake van doorgeschoten of extreem marktdenken.

De gevaren van (extreem) marktdenken zijn door anderen beter beschreven dan de commissie ooit kan hopen te doen.⁹⁷ Daarom slechts een enkele korte opmerking. Belangrijkste bezwaar van (extreem) marktdenken is een focus op de korte termijn en op

---

⁹⁶ Om die reden heeft de commissie in de hierna volgende faculaire beoordelingen steeds een relatief laag cijfer toegekend aan de instituten voor het aspect 'Financiën en voorzieningen, thans en in de toekomst'.

⁹⁷ O.a. Van Oostrom 2006; Van Oostrom 2007; Lorenz e.a. 2008, p. 256; en Smits 2009, p. 174-180.

kwantitatieve aspecten, terwijl in de wetenschap – ook in de rechtswetenschap – de nadruk nu juist moet liggen op de lange termijn en op kwaliteit. Er is op zichzelf niets mis met een prestatienorm van drie wetenschappelijke publicaties per jaar per 0,3 tot 0,4 fte onderzoek, maar als die norm verabsoluteerd wordt, passen onderzoekers zich aan en kiezen ze voor drie publicaties van acht pagina's in plaats van één publicatie van 25 pagina's. Dan domineert de korte termijn en de kwantiteit en dat kan ten koste gaan van de kwaliteit.

Overigens kan het risico van (extreem) marktdenken zich niet alleen in de kringen van universitaire bestuurders voordoen, maar ook bij uitgevers en redacties van juridische tijdschriften. Erkennend dat een tijdschrift geld moet opbrengen, constateert de commissie niettemin dat er in toenemende mate restricties worden opgelegd aan aantal en omvang van wetenschappelijke artikelen. De commissie deelt de zorg van faculteiten over die ontwikkeling.

Een tweede gevaar op het vlak van organisatie en beleid is het continueren van wat eerder reeds als een zwakte werd aangemerkt: de gebrekkige samenwerking tussen de Nederlandse juridische faculteiten. De commissie heeft hierover reeds het nodige gezegd en wil niet in herhaling treden. Daarom slechts één opmerking: de commissie begrijpt dat facultaire bestuurders loyaal willen en moeten zijn aan hun universiteit, maar daarnaast moeten zij ook staan voor de belangen van de aan hen toevertrouwde discipline. Dat het met die discipline goed gaat – in onderzoek en in onderwijs – is uiteindelijk ook in het belang van de eigen universiteit.

11. Eindoordeel

Wat is uiteindelijk – nadat alles is gelezen, beoordeeld, gezegd en opgeschreven – het eindoordeel van de commissie over de stand van zaken van het rechtswetenschappelijke onderzoek in Nederland?

Bovenal: dat het goed gaat met dat onderzoek en dat de kwaliteit ervan sinds de laatste evaluatie in 2002 aanzienlijk omhoog is gegaan. Natuurlijk zijn er pieken en dalen, maar er zijn meer pieken dan dalen – en als er dalen zijn dan blijkt uit de reacties van de faculteiten op de aan hen voorgelegde conceptbeoordelingen dat zij zelf die dalen ook al hadden onderkend en op de schop hadden genomen, dan wel gaan nemen.

Dat positieve eindoordeel over de ontwikkelingen sinds 2002 vat de commissie samen in de uitspraak dat de rechtsgeleerdheid van 2002 getransformeerd is in de rechtswetenschap van 2009.

Het eindoordeel van de commissie is niet alleen positief, maar het is ook optimistisch: er is alle reden om aan te nemen dat de positieve lijn zich de komende jaren zal voortzetten. De enige ontwikkeling die daarbij roet in het eten zou kunnen gooien is een nog verdere terugloop van de onderzoeksfinanciering uit de eerste geldstroom, vooral als dit zo abrupt zou gebeuren dat de faculteiten er niet op kunnen inspelen, bijvoorbeeld door het aandeel

van contractonderzoek of van financiering uit de vierde of vijfde geldstroom (nog) verder te verhogen.

De belangrijkste redenen voor dit positieve en optimistische eindoordeel – zij het met bovenstaande kanttekening – zijn vooral gelegen in de volgende ontwikkelingen:

- Ondanks de noodzaak onderzoeksgelden steeds meer te verwerven uit de tweede en vooral de derde geldstroom, is de kwaliteit van het onderzoek toegenomen en de kwantiteit op peil gebleven.
- In veel faculteiten is een jongere generatie hoogleraren aangetreden en van hen mag veel worden verwacht als zij de ruimte en de middelen krijgen om hun stempel op het onderzoek te drukken.
- Internationalisering is breed doorgedrongen in het rechtswetenschappelijke onderzoek. Daarmee heeft dat onderzoek een goede uitgangspositie om ook in de toekomst in te spelen op verdere europeanisering en globalisering.
- De toegenomen aandacht voor methodologische vragen, niet alleen als object van onderzoek, maar ook de praktijk van het onderzoek, versterkt de positie van de rechtswetenschap binnen de wetenschap als geheel.
- Het feit dat programmering van onderzoek niet meer de inzet is van vruchteloze achterhoedegevechten, maar ingezet wordt als middel om ook bij steeds complexere vragen toch kwaliteit te kunnen bereiken.
- Rechtswetenschappelijk onderzoek is allerwegen de inzet van beleidsinspanningen, niet alleen op papier, maar ook in de praktijk. Kwaliteitszorgsystemen zijn daarvan een belangrijk onderdeel.

Al deze resultaten zijn tot stand gekomen als resultaat van het werk dat de faculteiten en de universiteiten de afgelopen jaren hebben verzet. Daarmee is een stevig fundament gelegd om op verder te bouwen voor de toekomst. Hoe daarop gebouwd zal worden is een zaak van de negen faculteiten en universiteiten. De commissie zou evenwel wensen dat daarbij in elk geval ook gewerkt gaat worden aan het versterken van de samenwerking tussen die negen faculteiten. Er zijn veel belangen die beter gezamenlijk dan afzonderlijk behartigd kunnen worden.

In de titel van dit rapport heeft de commissie willen aangeven wat voor haar de twee meest kenmerkende eigenschappen zijn van het rechtswetenschappelijke onderzoek in Nederland op dit moment: Kwaliteit en Diversiteit, beide met een hoofdletter. Moge dat in de toekomst zo blijven!

DEEL II

BEOORDELINGEN INSTITUTEN EN PROGRAMMA'S

I. KADERS EN BEOORDELING OP INSTITUUTSNIVEAU

1. Korte beschrijving⁹⁸

1.1. Organisatie

De ontwikkeling van onderzoeksbeleid en het toezicht op de uitvoering daarvan berust bij het Dagelijks Bestuur Onderzoek, bestaande uit de decaan, de onderzoeksdecaan, de faculteitsdirecteur en de onderzoekscoördinator. Elk van de zes onderzoeksprogramma's heeft een eigen onderzoeksleider.

Er zijn vier capaciteitsgroepen, elk met een aantal disciplinegerelateerde secties. Elk jaar overleggen sectiehoofd en programmaleiders over de inzet van het personeel van een sectie in de diverse onderzoeksprogramma's. De uiteindelijke beslissing daarover ligt bij de programmaleider, maar alleen medewerkers die de Sanders-kwalificatie hebben behaald worden in een programma opgenomen. De faculteit financiert het onderzoeksdeel van een taakstelling (in principe 0,4 fte bij een volledige aanstelling) uitsluitend van medewerkers die zijn opgenomen in een programma (en die dus de Sanders-kwalificatie hebben behaald).

Bij de beoordeling van de individuele output van medewerkers wordt het Dagelijks Bestuur Onderzoek geadviseerd door de Jury Onderzoeks Beoordeling (JOB). De JOB bestaat uit vier hoogleraren en één UHD met een zo groot mogelijke spreiding over de facultaire onderzoeksprogramma's. De leden van de JOB worden geselecteerd op basis van de score die zij haalden in de voorlaatste ronde van de Sanders-kwalificatie.

In de Commissie van Programmaleiders wordt periodiek gesproken over de voortgang van het onderzoek en over het initiëren en beëindigen van programma's.

Twee keer per jaar ontmoeten de hoogleraren van de faculteit elkaar gedurende 1½ dag in het kader van het Hooglerarenweekeind. Het facultaire onderzoeksbeleid is daarbij een vast agendapunt.

Er is een uit externe leden bestaande Raad van Advies. De Raad adviseert het Dagelijks Bestuur Onderzoek over de grote lijnen van het onderzoeksbeleid. De raad voerde ook de mid-term review over de periode 2001-2005 uit.

De faculteit had in de onderzochte periode zes onderzoeksprogramma's: (1) *Het domein van de rechter*; (2) *Lex Mercatoria*; (3) *Rechten van de mens*; (4) *Veiligheid en toezicht*; (5) *Behavioural approaches to contract and tort*; (6) *Fiscale autonomie en haar grenzen*. De laatste twee programma's werden gestart op 1 januari 2008; het eerste programma werd per 1 januari 2009 beëindigd. Ongeveer 10% van het onderzoek is niet programmagebonden.

---

⁹⁸ De paragrafen 1.1. t/m 1.5. zijn gebaseerd op door de faculteit verschaft informatie.

De faculteit neemt deel aan drie landelijke onderzoeksscholen – Maatschappelijke Veiligheid; Rechten van de Mens en Ius Commune – en participeert in een aantal wetenschappelijke netwerken en samenwerkingsverbanden. Daarnaast participeert de faculteit ook in een aantal samenwerkingsverbanden met een meer maatschappelijke oriëntatie.

1.2. Beleid

Naast juridisch-dogmatisch onderzoek wil de faculteit zich in het bijzonder richten op interdisciplinair en empirisch onderzoek. Die keuze uit zich onder meer in het aanstellen van hoogleraren op het gebied van de rechtseconomie, de rechtssociologie en de criminologie. De faculteit streeft naar een internationaal en disciplinair profiel met een sterke maatschappelijke en bedrijfsgerichte oriëntatie.

Meer in het bijzonder richtte het onderzoeksbeleid zich de afgelopen jaren op: (1) versterking van het wetenschappelijk gehalte van het onderzoek; (2) uitbouwen van talentmanagement; (3) versterking promovendibeleid; (4) stimulering gebruik tweede geldstroom; (5) verbetering internationale zichtbaarheid; (6) stimulering nieuwe internationale onderzoeksprogramma's; (7) verbetering onderzoeksklimaat; (8) onderzoeksopleiding masterstudenten. Deze doelstellingen blijven de komende jaren van kracht, maar de faculteit wil zich nu ook gaan richten op: (1) creëren van interne en externe samenwerkingsvormen; (2) verwerven van tweedegeldstroommiddelen; (3) verwerven van Europese subsidies en middelen uit de vierde geldstroom.

De Sanders-kwalificatie is een essentieel onderdeel van het facultaire kwaliteitszorgsysteem. Basis van die kwalificatie is de eis dat elke onderzoeker met een volledige onderzoekaanstelling (0,4 fte) ten minste drie wetenschappelijke publicaties per jaar verzorgt. Voor internationale, multidisciplinaire en rechtsvergelijkende publicaties worden extra punten toegekend en dat geldt ook voor publicaties die onderworpen werden aan peer review. Punten worden ook toegekend voor andere wetenschappelijke activiteiten, zoals het optreden als promotor. Secties van capaciteitsgroepen krijgen geen middelen voor onderzoek voor medewerkers die de Sanders-kwalificatie niet halen. Bij de laatste ronde werd die kwalificatie gehaald door ruim 90% van alle gepromoveerde onderzoekers (voornamelijk door de goede prestaties van de UHD's en UD's).

Andere elementen van het kwaliteitszorgsysteem zijn al genoemd: (1) de JOB; (2) de Commissie van Programmaleiders; (3) de Raad van Advies. Groot praktisch belang kent de faculteit toe aan het jaarlijks overleg tussen de sectiehoofden en de programmaleiders over de taakstelling van individuele onderzoekers.

Promovendi worden geworven binnen de zes onderzoekprogramma's. Voorafgaand aan de aanstelling vindt er een assessment plaats door een externe deskundige. Benoeming geschiedt in eerste instantie voor 18 maanden. Het promovendibeleid is gericht op het beperken van de uitval onder meer door: (1) een drietal algemene cursussen ter verwerving van academische vaardigheden; (2) specifieke cursussen, hetzij in het kader van de landelijke onderzoeksscholen Maatschappelijke Veiligheid en Rechten van de Mens, hetzij toegesneden op individuele behoeftes; (3) versterken van de onderlinge

contacten (onder meer via de Juridische AIO-vereniging Rotterdam); (4) stimuleren van de belangstelling voor onderzoek bij met name allochtone studenten; (5) opstellen individueel opleidings- en begeleidingsplan; (6) vooraf vastgelegde beoordelingsmomenten van stappen in het onderzoek; (7) in elk geval één keer per jaar een gesprek met de promovendoördinator.

De faculteit voert een actief beleid om talent te scouten en biedt onderzoekers diverse mogelijkheden tot het volgen van opleidingen en trainingen.

1.3. Middelen

De faculteit is financieel gezond en heeft een voldoende groot eigen vermogen om bescheiden investeringen te doen, dan wel financiële tegenvallers op te vangen. Middelen uit de eerste geldstroom stegen van €13,9 miljoen in 2006 naar €16,3 miljoen in 2008.

Naast middelen uit de eerste geldstroom verwerft de faculteit andere middelen vooral uit de derde geldstroom en in mindere mate uit de tweede geldstroom. Om meer tweedegeldstroommiddelen te verwerven heeft de faculteit een regeling geïntroduceerd die onderzoekers stimuleert om tweede geldstroomaanvragen in te dienen. Die regeling leidde tot een toename van het aantal gehonoreerde voorstellen (zowel promotieplaatsen als Veni en Vidi-subsidies).

1.4. Voorzieningen

De faculteit maakt gebruik van de centrale bibliotheek van de universiteit. Digitale bronnen kunnen ook vanuit huis worden geraadpleegd. In aanvulling op de centrale bibliotheek heeft de faculteit de eigen (decentrale) Sanders bibliotheek met de meest belangrijke publicaties op het gebied van Nederlands en internationaal recht en met enkele specifieke collecties (onder meer: vervoersrecht en handelsrecht).

De faculteit beschikt over goede ICT-voorzieningen en heeft een speciaal fonds voor het bieden van financiële steun aan internationale onderzoeksactiviteiten.

1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van de faculteit was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	8,56	10,43	11,75
Ander vast WP	17,92	19,09	19,44
Promovendi	21,00	24,19	27,33
Overig tijdelijk WP	4,88	5,91	7,48
Totaal WP	52,36	59,62	66,00
Ondersteuning	60,70	61,00	63,10
Totaal staf	113,06	120,62	129,10

De inkomsten kwamen uit de volgende bronnen:

	2006		2007		2008	
	%	K€	%	K€	%	K€
Eerste geldstroom	78	13.857	77	14.989	80	16.181
Tweede geldstroom	0	53	1	174	1	183
Contractonderzoek	4	773	4	847	3	625
Overige inkomsten	18	3.158	18	3.400	16	3.346
Totaal inkomsten		17.841		19.410		20.338

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	34	29	26
Dissertaties	17	20	18
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	70	84	102
Artikelen in overige tijdschriften	105	89	100
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	5	7	11
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	170	147	186
Totaal	401	376	443
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	27	15	11
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	2	1	6
Artikelen	188	231	230
Annotaties	117	111	109
Totaal	344	368	369

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	49	51	71
Aantal afgeronde promoties	17	21	20
Waarvan medewerker van het instituut	9	14	9
Waarvan niet-medewerker instituut	8	7	11
Duur afgerond promotieonderzoek	5,5 jaar	4,9 jaar	4,6 jaar

2. Beoordeling

	5	4	3	2	1
Missie en strategie, thans en in de toekomst	X				
Personele bezetting, thans en in de toekomst		X			
Financiën en voorzieningen, thans en in de toekomst			X		
Systemen van kwaliteitszorg en -borging	X				
Vermogen tot innovatie en vernieuwing		X			
Leiding, aansturing en begeleiding onderzoekers		X			

In het algemeen is de commissie van mening dat de faculteit het onderzoeksbeleid en het management van de afzonderlijke programma's voortvarend en energiek ter hand heeft genomen. De commissie heeft waardering voor de ingezette strategie van het onderzoeksinstituut en voor de doelstellingen die het instituut zichzelf gesteld heeft voor de komende jaren. Die aanpak is naar de mening van de commissie succesvol gebleken

getuige de extra onderzoeksgelden die de faculteit heeft kunnen verwerven vanwege het College van Bestuur van de universiteit. De faculteit heeft de door de commissie-Ten Kate nog gesignaleerde negatieve tendensen (teruggang onderzoeksinzet, dalende productiviteit en programmatische versnippering) inmiddels ruimschoots achter zich gelaten.

Zonder afbreuk te willen doen aan het belang en de waarde van de andere programma's wijst de commissie in het bijzonder op het programma *Lex Mercatoria* waar de programmaleider er in is geslaagd om van een zeer verbrokkelde verzameling van kleinere programma's een innerlijk consistent nieuw programma te maken. De commissie heeft ook bijzondere waardering voor het programma *Behavioural Approaches* (BACT), een pas in 2008 opgericht interdisciplinair programma dat veelbelovende perspectieven biedt en van de universiteit een aanzienlijke financiële injectie heeft gekregen. Opvallend is dat er inmiddels voor dat programma vier nieuwe hoogleraren zijn aangetrokken.

De commissie betreurt de opheffing van het programma *Het domein van de rechter*, een zeer aantrekkelijk en bijzonder nuttig programma dat uniek was in Nederland. De commissie acht het verder gewenst dat het onderzoeksterrein van het programma *Veiligheid en toezicht* nauwkeuriger wordt afgebakend.

De faculteit voert een duidelijk en succesvol personeelsbeleid. Het kwaliteitszorgsysteem van de faculteit ziet er solide uit, ook in de praktijk. Dit laatste geldt in het bijzonder voor het systeem van prestatiebeoordeling middels de Sanders-kwalificatie. Vermeldenswaard is ook dat het JOB het Dagelijks Bestuur Onderzoek adviseert over de individuele output van medewerkers.

De wat lagere beoordelingen hangen samen met het feit dat niet-programmagebonden onderzoek nog steeds relatief omvangrijk is en dat nog niet vaststaat dat de (voortvarend) in gang gezette veranderingen metterdaad het beoogde resultaat zullen opleveren. De relatief lage waardering van het aspect 'Financiën en voorzieningen, thans en in de toekomst' geldt voor alle faculteiten, vanwege de in de Algemene Beschouwingen omschreven financiële perikelen van juridische faculteiten in het algemeen.

Convergentie in het mededingingsrecht

Mr. A. Gerbrandy, Internationaal Sociaal en Economisch Publiekrecht, Universiteit Utrecht

Inleiding

Het hoofdthema van deze dissertatie is convergentie in het mededingingsrecht. Het onderzoek richt zich vervolgens op de invloed van het Europese recht op het nationale (Nederlandse) mededingingsbestuursrecht, zoals dat vorm krijgt bij de rechter.

De centrale these van dit onderzoek is gebaseerd op de algemene veronderstelling dat het procedurele recht wordt gevormd door, en in dienst staat van, het materiële recht: door wettelijke materiële convergentie kun je verwachten dat er sprake zal zijn van procedurele convergentie. Daarbij kan rechterlijke procedurele convergentie vele vormen aannemen, zoals verplichte wettelijke convergentie, spontaan parallellisme, beïnvloeding door het EG-beginsel van effectieve rechtsbescherming en spill-over effecten daarvan naar het nationale mededingingsrecht. Als uit het onderzoek zou blijken dat inderdaad sprake is van procedurele convergentie, zou dat tevens ondersteuning zijn voor het idee van een zich ontwikkelend Europeesrechtelijk *ius commune*.

Onderzoek

Om deze these te onderzoeken zijn drie onderwerpen uitgelicht: (1) toegang tot de rechter, (2) bewijsrecht en (3) toetsing door de rechter. Hiertoe zijn uitspraken van de mededingingsbestuursrechter geanalyseerd die betrekking hebben op de toepassing van het kartelverbod, concentratietoezicht en de afwijzing van klachten, zowel ten aanzien van materiële als ten aanzien van procedurele rechterlijke convergentie. De eerdergenoemde centrale these wordt door het onderzoek echter niet geheel ondersteund: wettelijke materiële convergentie leidt niet noodzakelijkerwijs tot rechterlijke procedurele convergentie op de onderzochte terreinen.

Conclusie

Aan het onderzoek wordt vervolgens een normatieve laag toegevoegd. De uitkomsten van de analyse worden geëvalueerd in het licht van het beginsel van effectieve rechtsbescherming. Daartoe wordt het toetsingskader geformuleerd aan de hand van de eisen die voortvloeien uit het EG-beginsel en een nationaal beginsel van effectieve rechtsbescherming. Hieruit blijkt dat aan de eisen van effectieve rechtsbescherming niet altijd wordt voldaan. Zo moet de toegang tot de rechter in het licht van het onderliggende materiële recht voldoende zijn, en het systeem van rechtsbescherming effectief en helder. Daarvan is niet altijd sprake. Ook regels van bewijsrecht zijn niet steeds duidelijk, en bewijsregels worden niet altijd consequent toepast.

Effectieve rechtsbescherming brengt ook met zich mee dat de toetsing door de rechter voldoende intensief is, met voldoende aandacht voor de rechten van verdediging. Ten slotte worden eisen gesteld aan de persoon van de rechter, die uiteraard voldoende kennis van zaken moet hebben (inclusief economische kennis), actief en betrokken moet zijn en zich zou moeten concentreren op de kern van het geschil.

Aan de eisen van effectieve rechtsbescherming wordt duidelijk niet in alle gevallen voldaan. Om dit te verbeteren worden in dit proefschrift concrete aanbevelingen geformuleerd, die zowel gericht zijn aan de wetgever als aan de mededingingsrechter.

II ONDERZOEK EN BEOORDELING OP PROGRAMMANIVEAU

1. HET DOMEIN VAN DE RECHTER

Programmaleiders: prof. mr. N.J.H. Huls

Het programma is per 1 januari 2009 afgesloten.

1.1. Korte beschrijving

1.1.1. Missie en/of probleemstelling

In het onderzoeksprogramma *Het domein van de rechter* stond de legitimiteit van het rechterlijk oordeel centraal: hoe kan het bindend karakter van rechterlijke uitspraken gefundeerd worden voor de juristen. Het betreft gerechtvaardigde machtsuitoefening binnen de geldende kaders van de bestaande huidige tijd, waarin de overtuigingskracht van het rechterlijk oordeel van verschillende kanten wordt bekritiseerd.

1.1.2. Opbouw en onderdelen

Vier vormen van legitimiteit zijn onderscheiden:

- Politieke legitimiteit. Dit betreft het leerstuk van de rechterlijke onafhankelijkheid en het daarmee samenhangende sub iudice-beginsel.
- Juridische legitimiteit. Bij juridische legitimiteit gaat het om de juridische kenmerken van het rechterlijk oordeel, het juridische oordeel.
- Sociologische legitimiteit. Hierbij komen de analyses van legitimiteit door de grote namen uit de sociologie aan de orde.
- Morele legitimiteit. Wat betekenen onrechtvaardige uitkomsten voor de aanvaardbaarheid van het rechtelijk oordeel, bijvoorbeeld als gevolg van rechterlijke vooringenomenheid of van ethische tekortkomingen?

1.1.3. Disciplines en vakgebieden

De onderzoeksgroep bestaat voornamelijk uit juristen met een multidisciplinaire belangstelling. De meesten combineren een juridische invalshoek met een rechtstheoretische, een empirische of een taalkundige benadering. De vraagstukken waarvoor de Nederlandse rechterlijke macht zich geplaatst ziet, spelen niet zelden evenzeer in andere landen. De onderzoeksgroep is daarom uitgegaan van een vergelijkende oriëntatie. Dit betekent: deelname aan het internationale debat over de plaats van de rechter in de samenleving en het zoeken van de intellectuele confrontatie met onderzoekers uit het buitenland.

1.1.4. Onderzoeksmethoden

De bijdragen aan het wetenschappelijke en maatschappelijke debat van de onderzoeksgroep zijn geleverd vanuit een multidisciplinair perspectief. De daarbij gehanteerde methoden zijn juridisch-normatief, rechtstheoretisch, empirisch en comparatief van aard. Het merendeel van de onderhavige onderzoeksgroep is werkzaam

bij de capaciteitsgroep ARW (Algemene Rechtswetenschappen), de plaats van de metajuridische benadering binnen de Erasmus School of Law. De samenwerking met de positiefrechtelijke vakken is beperkt gebleven tot het arbeidsrecht, een jarenlange opbouw van databanken vanwaar uit met arbeidsrechterlijke uitspraken, op systematische wijze gedragspatronen van kantonrechters worden opgespoord.

1.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	1,03	0,86	0,77
Ander vast WP	0,89	0,80	1,17
Promovendi	2,93	3,09	2,83
Overig tijdelijk WP	0,29	0,28	0,28
Totaal WP	5,14	5,03	5,05

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	5	1	1
Dissertaties	0	2	3
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	13	8	6
Artikelen in overige tijdschriften	10	18	12
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	1	0	1
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	15	17	17
Totaal	44	46	40
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	2	2	2
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	0	1	1
Artikelen	18	13	11
Annotaties	11	2	4
Totaal	31	18	18

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	10	9	6
Aantal afgeronde promoties	0	2	3
Waarvan medewerker van het instituut	0	1	2
Waarvan niet-medewerker instituut	0	1	1
Duur afgerond promotieonderzoek		7,3 jaar	4,3 jaar

1.2. Beoordeling

1.2.1. Kwaliteit: 4,50

De interne visitatie in 2006 was lovend over dit programma. Het werd gekwalificeerd als origineel en interessant. Ook had het voldoende samenhang, zij het dat de coherentie onvoldoende zichtbaar was en publicaties over legitimiteit nog ontbraken.

De kwaliteit van de wetenschappelijke en vakpublicaties is goed. Er wordt ook in buitenlandse tijdschriften gepubliceerd en een aantal van de publicaties is in het Engels. Terecht vermeldt de Evaluatie 2009 dat men de kritiek over te weinig publicaties over de legitimiteit van de rechtspraak ter harte heeft genomen. Dit laatste wordt bevestigd door de ingezonden kernpublicaties. Deze zijn weliswaar van wisselende kwaliteit, maar over het algemeen goed te noemen. Voorts heeft de onderzoeksgroep substantiële bijdragen geleverd aan projecten van het Ministerie van Justitie over Rechtspraak 2015 en Herziening van het cassatiestelsel. Enkele leden, met name Gaakeer en Loonstra, maken deel uit van tijdschriftredacties.

Het programma heeft de ambitie om fundamenteel onderzoek te doen gerealiseerd door met name de opvattingen van Lasser in het Nederlandse discours te introduceren en de ideeën over *New public* management onder de loep te nemen en stelselmatig uit te werken. Op deze wijze is het debat over de organisatie van de rechtspraak van een oorspronkelijke en wetenschappelijke basis voorzien. Dit deel van het onderzoek kan in het algemeen bogen op een behoorlijk theoretisch niveau en heeft geleid tot conceptuele verdieping en nieuw inzicht. De genoemde studies kunnen zeker worden aangemerkt als origineel en in ieder geval zeer actueel voor de organisatie en reorganisatie van de rechterlijke macht.

Hoewel de samenhang van het programma onmiskenbaar werd verbeterd, is de inbedding van het arbeidsrechtelijk onderzoek nog steeds niet werkelijk geslaagd en treft men incidenteel ook publicaties aan van rechtshistorische, rechtsfilosofische en algemeen rechtssociologische aard die zich niet direct in het programma laten voegen. Daarentegen sluiten de thema's van de dissertaties programmatisch goed aan.

Internationale en nationale samenwerking vindt vooral plaats op basis van persoonlijke contacten die, zoals mag blijken uit de eerste kernpublicatie (Huls, Adams en Bomhoff, *The legitimacy of highest court rulings. Judicial deliberations and beyond*, 2009), uitstekend zijn. Van institutionalisering van samenwerking is evenwel nauwelijks sprake.

1.2.2. Productiviteit: 3,50

Het aantal publicaties is de afgelopen jaren (2006-2008) gedaald, zelfs iets meer dan binnen de faculteit als geheel en is in 2008 onder het facultaire gemiddelde gekomen. De cijfers vallen nog lager uit wanneer ze worden geschoond voor publicaties die qua titel strikt genomen buiten het programma vallen. Op het gebied van promoties valt daarentegen vooruitgang te melden, zeker de beperkte personele bezetting in aanmerking genomen. Het waren er voor de jaren 2006 tot 2008 respectievelijk nul, twee en drie.

1.2.3. Relevantie: 4,00

De relevantie van het programma is onverkort goed. Dat komt tot uiting in de bovenvermelde belangrijke rol in het wetenschappelijk debat over de organisatie van de rechterlijke macht en in participatie in de desbetreffende activiteiten van het ministerie van Justitie.

1.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: geen kwalificatie

Voor de interne evaluatie vormde de onvoldoende productie een punt van kritiek. Daarentegen werd de relevantie van het programma erkend. Men waarschuwde voor de zeer beperkte personele omvang en suggereerde uitbreiding van het aantal fte's. Daarzonder zou het programma kwetsbaar zijn. Dit laatste is helaas bewaarheid: het programma is per 1 januari 2009 ontbonden. Daaraan lagen onder andere vertrek, vermindering van werkzaamheden en overstap naar andere programma's ten grondslag. De commissie betreurt dat zulk een veelbelovend en goed lopend programma, waarvoor in Nederland geen duidelijk equivalent bestaat, zo abrupt tot een einde is gekomen. Dat onderdelen van het programma, zoals de faculteit betoogt, naar andere onderzoeksprogramma's zijn overgeplaatst, komt niet aan dit bezwaar tegemoet; deze onderdelen vormen immers zelf geen afzonderlijk programma.

1.2.5. Eindoordeel: 4,00

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties	X				
1.2 Vakpublicaties		X			
1.3 Overige resultaten		X			
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine	X	X			
1.5 Onderlinge samenhang van programma			X		
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak	X	X			
1.7 Samenwerking, internationalisering			X		
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties		X			
2.2 Aantal vakpublicaties			X		
2.3 Aantal overige resultaten			X		
2.4 Aantal dissertaties		X			
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap		X			
3.2 In relatie tot de samenleving		X			
3.3 In relatie tot de rechtspraak		X			
4 Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma					
4.2 In relatie tot personeel en financiën					
4.3 In relatie tot de leiding					

2. LEX MERCATORIA

Programmaleider: prof. mr. K.F. Haak

2.1. Korte beschrijving

2.1.1. Missie en probleemstelling

Het onderzoeksprogramma *Lex Mercatoria: globaliserend bedrijfsrecht in de 21ste eeuw* richt zich op de effecten van internationalisering en van globalisering op het bedrijfsrecht. De centrale missie in het onderzoeksprogramma is: inzichtelijk te maken

wat de inhoud is van de verschillende onderdelen van het bedrijfsrecht en waarin leemtes bestaan, te onderzoeken wat de gevolgen zijn van deze internationale invloeden voor het bedrijfsrecht, te onderzoeken wat de invloed is die vanuit de (internationale) praktijk van het bedrijfsleven op het bedrijfsrecht wordt uitgeoefend, alsmede wat de wisselwerking is tussen praktijk, theorie en rechtspraak bij de totstandkoming van regelgeving in het bedrijfsrecht, te onderzoeken op welke wijze internationale en Europese regelgeving het beste geïmplementeerd kan worden in de Nederlandse rechtsorde en hoe het nationale bedrijfsrecht opgezet en geïnterpreteerd moet worden in het licht van internationale en Europese regelgeving en in het licht van ontwikkelingen in andere landen, en te onderzoeken wat de meest wenselijke inrichting van het bedrijfsrecht is in antwoord op de vragen die Europeanisering en internationalisering en globalisering opwerpen en te onderzoeken welke deelgebieden zich lenen voor toekomstige verdragen of harmonisatie. De doelstelling van het onderzoeksprogramma bestaat uit de uitvoering van voornoemde onderzoeksmissie om daarmee bij te dragen aan een transparant Nederlands, Europees en internationaal bedrijfsrecht.

2.1.2. Opbouw en onderdelen

In het deelprogramma A *Harmonisatie van het bedrijfsrecht* is allereerst thematisch en breed onderzoek gedaan naar de status van het eenvormig recht in de verhouding tot nationaal recht. In het deelprogramma B *Overeenkomsten en hun samenhang in het bedrijfsrecht* is het onderzoek in de klassieke delen van het handelsrecht, zoals het zee- en vervoerrecht, het waardepapierenrecht en het verzekeringsrecht ondergebracht. Het deelprogramma C *De flexibele en creatieve onderneming in een globaliserende samenleving* omvat drie onderzoeksprojecten, gericht op gedragsnormering van functionarissen, de structuur en structuurwijzigingen van rechtsvormen, en bescherming van de positie van de onderneming en de bij haar betrokken belangen. In deelprogramma D *Rechtspleging in het bedrijfsrecht* heeft Kramer in het kader van een door het College van Bestuur toegekend *fellowship* voor zeer getalenteerde onderzoekers een samenhangend onderzoek gedaan naar de harmonisatie van het procesrecht in de Europese Unie.

2.1.3. Disciplines en vakgebieden

Een klein deel van het onderzoek is multidisciplinair. In een aantal onderzoeksprojecten worden aan de rechtseconomie ontleende doctrines gebruikt om te bepalen of een gekozen juridische oplossing ook een efficiënte en effectieve oplossing is. Een multidisciplinaire benadering brengt mee dat in het onderzoek ook inzichten ontleend aan de economische, bedrijfskundige of sociaalwetenschappelijke discipline worden verwerkt. Waar mogelijk maakt empirisch onderzoek deel uit van de onderzoeksprojecten. Zoals hiervoor aangegeven bestaat de onderzoeksgroep uit leden van verschillende disciplines binnen het bedrijfsrecht. Het programma is vooral gericht op onderzoek binnen de specialisaties van de tot het bedrijfsrecht behorende rechtsgebieden. De gevarieerdheid van de tot het bedrijfsrecht behorende rechtsgebieden vereisen een bijbehorende juridische expertise.

2.1.4. Onderzoeksmethoden

Binnen het onderzoeksprogramma wordt gebruikgemaakt van verschillende methoden van juridisch onderzoek. Een groot deel van het onderzoek is klassiek-juridisch onderzoek, waarbij gebruikgemaakt wordt van bronnenmateriaal bestaande uit boeken, artikelen en rechtspraak en toelichtende stukken bij verdragen, richtlijnen, verordeningen en wetgeving. Gezien het thema van dit onderzoeksprogramma ligt het voor de hand dat veel onderzoek grensoverschrijdend is. Publiceren in internationale tijdschriften en bundels heeft dan ook hoge prioriteit. Voor de uitleg van internationale regelgeving is rechtsvergelijking een must. Maar ook als het onderzoek tot doel heeft het nationale recht te 'verbeteren' en meer competitief te maken, is een rechtsvergelijkende invalshoek van het juridisch onderzoek noodzaak. Rechtsvergelijkend onderzoek is evenals het nationale onderzoek in beginsel bronnenonderzoek, aangevuld met bestudering van rechtspraak en toelichtende stukken op het gebied van regelgeving. Alle proefschriften die in de verslagperiode zijn verschenen zijn rechtsvergelijkend van opzet. Hetzelfde geldt voor een groot deel van de andere publicaties. Er wordt gestreefd naar een gezonde mix van wetenschappelijke publicaties en vakpublicaties.

2.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	1,43	1,89	1,77
Ander vast WP	0,80	1,03	1,78
Promovendi	4,20	4,23	3,45
Overig tijdelijk WP	0,34	0,76	0,24
Totaal WP	6,77	7,91	7,24

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	6	5	4
Dissertaties	5	7	5
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	18	20	16
Artikelen in overige tijdschriften	7	5	9
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	0	0	0
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	32	19	10
Totaal	68	56	44
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	7	2	1
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	0	0	1
Artikelen	42	49	43
Annotaties	2	10	11
Totaal	51	61	56

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	20	17	18
Aantal afgeronde promoties	5	7	5
Waarvan medewerker van het instituut	1	6	2
Waarvan niet-medewerker instituut	4	1	3
Duur afgerond promotieonderzoek		5,6 jaar	

2.2. Beoordeling

2.2.1. Kwaliteit: 4,25

Het valt op dat er in 2008 meer vak- dan wetenschappelijke publicaties waren. In de SWOT-analyse in de zelfstudie wordt opgemerkt dat het in lijn met de aard van het bedrijfsrecht is dat de publicaties “een sterk pragmatische inslag” hebben, zij analyseren de internationale inbedding en doorwerking van regelgeving in het nationale bedrijfsrecht en geven voorts commentaar op de praktische uitwerking van die regelgeving voor het bedrijfsleven. In de kernpublicaties *Eenvormig bedrijfsrecht* respectievelijk *Rechterlijke toetsing van bestuurlijk gedrag* (proefschrift van Assink) komen deze beide kanten van het onderzoek (praktijk respectievelijk wetenschap) op uitstekende wijze tot uiting.

De publicaties lijken vooral te zijn gericht op de rechtspraktijk. Dat doet er evenwel niet aan af dat de onderzoekers een opmerkelijke wetenschappelijke prestatie hebben geleverd. De commissie wijst er in dit verband ook op dat de oraties van Van Vletter-van

Dort en Wansink, die oorspronkelijk als vakpublicaties waren opgevoerd, later tot wetenschappelijke publicaties zijn uitgewerkt en dat vakpublicaties van Haak en Timmerman als wetenschappelijke publicaties hadden kunnen worden aangemerkt.

Het programma is ruim, maar laat toch voldoende samenhang zien. Het onderzoek van de capaciteitsgroep privaatrecht is altijd sterk gericht geweest op de economische activiteiten rondom de haven. Het centrale aandachtspunt is nog steeds het ‘bedrijf’ met als rode draad de invloed van de internationale regelgeving. De aandacht voor samenhang wordt bevestigd door de in 2006 uitgebrachte bundel *Eenvormig bedrijfsrecht: realiteit of utopie?* en voorts door de verschillende deelprogramma’s en de daartoe behorende publicaties, bijvoorbeeld in deelprogramma D de publicaties over het procesrecht (arbitrage, beslag op aandelen enzovoort). De onderzoekers hebben gevolg gegeven aan de wens van de interne visitatiecommissie om een duidelijke plaats voor het ondernemings- en verzekeringsrecht in te ruimen. Ook de speciale aandacht voor het vervoersrecht dient in dit verband te worden genoemd.

De onderzoekers van de sectie Ondernemingsrecht van de Erasmus Universiteit zijn op 1 september 2008 een samenwerkingsverband aangegaan met de overeenkomstige Groningse onderzoeksgroep binnen het in Groningen bestaande Instituut voor Ondernemingsrecht. Dit Instituut bestaat al sinds 1984. Andere formele samenwerkingsverbanden bestaan met de Radboud Universiteit (verzekeringsrecht), het Max Planck Instituut Hamburg (handelsrecht) en de Universiteit Southampton (zeerecht).

2.2.2. Productiviteit: 4,00

Het aantal wetenschappelijke publicaties laat een dalende lijn zien. Derde geldstroompublicaties waren er vrijwel niet. Daarentegen was er een aanzienlijke stijging van het aantal dissertaties. In 2005 was er nog maar één (*Zou, Delivery of goods by the carrier under the contract of carriage by sea. A focus on China*), maar in de jaren 2006 tot en met 2008 waren er in totaal zeventien, waaronder het proefschrift van Assink dat ook meteen als kernpublicatie is opgevoerd (*Rechterlijke toetsing van bestuurlijk gedrag: binnen de vennootschap van Nederland en Delaware*).

In het onderhavige onderzoeksprogramma was inderdaad nauwelijks sprake van financiering vanuit NWO of vanuit de derde geldstroom (2005). De interne onderzoeksbeoordeling 2001 – 2005 vermeldt dat Lex Mercatoria in 2005 0% uit NWO (maar wel 2% uit de tweede geldstroom EU) had verkregen en 5% uit de derde geldstroom. Merkwaardig genoeg worden deze bronnen in de rapportage over 2006 t/m 2008 niet meer op programmaniveau vermeld. Volgens de SWOT-analyse in de zelfstudie zijn in 2008 twee aanvragen van Lex Mercatoria door NWO gehonoreerd; zoals reeds vermeld, verricht Lex Mercatoria slechts op incidentele basis derdegeldstroomonderzoek.

2.2.3. Relevantie: 4,00

Het programma is zeer relevant. De interne visitatiecommissie gaf op dit punt een 4. Dat oordeel wordt door de commissie onderschreven. De wetenschappelijke relevantie is vooral gelegen in de ruime opzet van het programma dat niet alleen het

ondernemingsrecht in strikte zin, maar ook andere onderdelen van het handelsrecht omvat. De maatschappelijke relevantie vloeit voort uit de duidelijke richting van het onderzoek eerst op de economische activiteiten rondom de haven en later op het aldaar gevestigde bedrijfsleven. Een en ander komt tot uiting in de vele op de rechtspraktijk gerichte publicaties.

2.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 4,25

Het programma loopt tot 2013. De onderzoekers wensen het programma voor de komende periode te continueren. In het najaar van 2008 is gestart met een gezamenlijk onderzoek naar het thema 'Opgelegde bescherming in het bedrijfsrecht'; het gaat er daarbij om dat de wetgever en/of de rechter ten koste van het beginsel van de partijautonomie ingrijpt in privaatrechtelijke rechtsverhoudingen. Het programma biedt grond voor een positieve toekomstverwachting, daarbij mede gelet op de aanstelling sedert 2004 van zes nieuwe hoogleraren, het toegenomen aantal promoties en de reeds eerder vermelde honorering van twee NWO-aanvragen.

2.2.5. Eindoordeel: 4,25

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties		X			
1.2 Vakpublicaties		X			
1.3 Overige resultaten			X		
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine		X			
1.5 Onderlinge samenhang van programma	X				
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak		X			
1.7 Samenwerking, internationalisering		X			
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties		X			
2.2 Aantal vakpublicaties		X			
2.3 Aantal overige resultaten			X		
2.4 Aantal dissertaties	X				
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap		X			
3.2 In relatie tot de samenleving		X			
3.3 In relatie tot de rechtspraktijk		X			
4 Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma	X				
4.2 In relatie tot personeel en financiën		X			
4.3 In relatie tot de leiding		X			

3. RECHTEN VAN DE MENS IN EEN COMPLEXE EN PLURIFORME RECHTSORDE

Programmaleider: prof. mr. R. de Lange

2.3. Korte beschrijving

2.3.1. Missie en/of probleemstelling

De overkoepelende vraag van het onderzoek is hoe in een complexe en pluriforme rechtsorde, onder invloed van multiculturaliteit, Europeanisering en internationalisering vormgegeven wordt of dient te worden aan regels en instellingen ter bescherming van rechtsstatelijkheid en grondrechten. Dit is bewerkstelligd door het overkoepelend thema 'Rechtsstatelijkheid en grondrechtenbescherming in een complexe en pluriforme rechtsorde' centraal te stellen. Daarbij spelen twee subthema's een rol, namelijk 'Rechtsstatelijkheid en grondrechtenbescherming in Europese en internationale context' en 'Grondrechten in de pluriforme en multiculturele samenleving'. Het programma benadrukt de institutionele en procedurele aspecten van rechtsstatelijkheid en grondrechtenbescherming. Het besteedt tegelijk ook aandacht aan de harde kern van het juridisch onderzoek: de correcte beschrijving en kritische reconstructie van het positieve recht en de abstracte theorievorming over de kernwaarden van het recht.

2.3.2. Opbouw en onderdelen

De volgende deelvragen worden in het onderzoek beantwoord:

- Hoe komt grondrechtenbescherming tot stand in het spanningsveld tussen wetgever, rechter en uitvoerende macht en tussen rechters onderling, waarbij de wetgever, rechter en ook de uitvoerende macht in toenemende mate Europees van aard zijn?
- Welke eisen en grenzen stellen fundamentele waarden van het recht, zoals rechtsstatelijkheid, aan Europese en internationale samenwerking, nu publieke macht wordt uitgeoefend op die niveaus?
- Hoe wordt vormgegeven aan fundamentele waarden van het recht in een multiculturele samenleving?

2.3.3. Disciplines en vakgebieden

De rechtsgebieden (in alfabetische volgorde) Europees recht, familierecht, internationaal publiekrecht, rechtsgeschiedenis, rechtstheorie (met inbegrip van rechtsfilosofie en -methodologie), strafrecht en staats- en bestuursrecht zijn vertegenwoordigd in het programma. Daarbij gaat het in hoofdzaak om juristen; een aantal deelnemers heeft ook een achtergrond in de filosofie of de sociale wetenschappen.

2.3.4. Onderzoeksmethoden

Het onderzoek naar de institutionele en procedurele aspecten van rechtsstatelijkheid en grondrechtenbescherming wordt geïnspireerd door inzichten van rechtsfilosofische, rechtssociologische en politicologische aard. Amtenbrink, Jaremba en Stoter hanteren ook kwalitatieve en empirische onderzoeksmethoden. Het positiefrechtelijk georiënteerde onderzoek hanteert klassieke juridische onderzoeksmethoden waarbij enerzijds de correcte beschrijving en kritische reconstructie van het positieve recht centraal staat en

anderzijds abstracte theorievorming over kernnoties in het recht onderwerp van onderzoek zijn. In dit onderzoek wordt het recht als een hermeneutische discipline begrepen, al blijft dat vaak impliciet. Met de komst van Van der Burg en Taekema (beide medio 2008) hebben methoden van juridisch en interdisciplinair onderzoek een centrale plek gekregen.

2.3.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	1,70	2,32	2,90
Ander vast WP	2,19	2,37	2,38
Promovendi	3,32	6,13	7,75
Overig tijdelijk WP	0,07	0,48	0,78
Totaal WP	7,28	11,30	13,10

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	3	8	2
Dissertaties	0	3	5
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	9	15	10
Artikelen in overige tijdschriften	10	7	5
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	0	2	4
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	9	26	31
Totaal	31	61	57
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	7	1	1
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	0	0	3
Artikelen	14	28	29
Annotaties	30	35	36
Totaal	51	64	69

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	7	12	10
Aantal afgeronde promoties	0	3	5
Waarvan medewerker van het instituut	0	1	2
Waarvan niet-medewerker instituut	0	2	3
Duur afgerond promotieonderzoek		7,6 jaar	5,2 jaar

2.4. Beoordeling

3.2.1 Kwaliteit: 3,75

De twee programma's die aan dit programma voorafgingen en tot één zijn samengevoegd, werden door de commissie-Ten Kate nog gewaardeerd met 4. In 2006 was de interne visitatiecommissie over dit programma dat toen nog kortweg *Rechten van de mens* heette, evenwel uiterst negatief: kwalificatie 3,25. Deze visitatiecommissie toonde zich niet echt onder de indruk van de kwaliteit en signaleerde weinig internationale publicaties, maar vond de grootste zwakte het gebrek aan samenhang.

Verder werd toen al het aantal publicaties niet overtuigend geacht, het program niet bepalend voor het wetenschappelijk debat en de cohesie als te wensen overlatend. In het algemeen valt een beoordeling op grond van de evaluatie 2009 nauwelijks gunstiger uit dan die uit 2006.

Hoewel de kwaliteit van de wetenschappelijke en vakpublicaties bevredigend is, treft men bij de ingezonden kernpublicaties geen echte hoogtepunten aan. Onder de vakpublicaties bevinden zich opvallend veel annotaties waaruit blijkt dat de onderzoekers het terecht mede tot hun taak rekenen de rechtspraak op korte termijn van commentaar te voorzien. Als overige resultaten kan worden gewezen op het derdegeldstroomonderzoek en de lijst van wetenschappelijke conferenties.

Blijkens de zelfstudie 2009 zegt men de kritiek op het gebrek aan samenhang ter harte te nemen, maar dat lijkt nauwelijks het geval. De doelstelling werd verder gedifferentieerd en “het programma benadrukt de institutionele en procedurele aspecten van rechtsstatelijkheid en grondrechtenbescherming en besteedt tegelijk ook aandacht aan de harde kern van het juridisch onderzoek: de concrete beschrijving en kritische reconstructie van het positieve recht en de abstracte theorievorming over de kernwaarden van het recht.” Deze differentiatie draagt niet bij tot concentratie en samenhang. De wens tot theoretische verdieping was in 2008 aanleiding Van der Burg en Taekema aan te stellen, waarmee “methoden van juridisch en interdisciplinair onderzoek een centrale plek kregen.” Uit een enkele publicatie spreekt een oorspronkelijke benadering, zoals de studie van Efthymiou e.a.: ‘Wetgever en grondrechten’, ten behoeve van de staatsrechtconferentie 2007 in Rotterdam, waarin de nadruk nu eens niet op de rechter maar op de wetgever valt. Ook heeft de dissertatie van Ten Voorde: *Cultuur als verweer*, uitdrukkelijk wel een grondslagentheoretische basis. Verder slaagt men erin een Europese dimensie aan het onderzoek te geven o.a. in de dissertatie van J. de Lange: *Detentie genormeerd* en in de oratie van Amtenbrink, *Continuation or Reorientation*.

Voor het onderdeel Rechten van de mens wordt actief geparticipeerd in de in Utrecht gevestigde onderzoeksschool; R. de Lange is voorzitter van het bestuur. Sommige van de onderzoekers maken deel uit van andere samenwerkingsverbanden. Daarentegen is de inbedding binnen het onderzoek van de eigen faculteit, bijvoorbeeld de verhouding tot het programma *Domein van de rechter*, niet duidelijk. Wel zijn er via Mevis en Overkleef-Verburg persoonlijke relaties met het programma *Veiligheid en toezicht*. Getuige de kernpublicatie van Hey, doet een enkele individuele onderzoeker mee aan het internationaal wetenschappelijk debat. Ondanks de Europees- en internationaalrechtelijke dimensie van sommige studies zijn er klaarblijkelijk niet veel contacten met buitenlandse collegae. Publicaties in het Engels zijn iets toegenomen, maar vormen nog een bescheiden onderdeel van het geheel.

3.2.2. Productiviteit: 3,75

Het is twijfelachtig of de verhoging van het aantal fte's een adequaat antwoord is op het tegelijkertijd meer gedifferentieerde en omvattende programma. Het aantal publicaties stijgt wel, maar niet naar rato van de personeelsomvang en ligt in de laatste drie jaren op circa 80% van het facultaire gemiddelde. Ook anno 2009 behoeft de lijst van publicaties

enige opschoning voor niet direct aan het programma gelieerde items. R. de Lange, De Leeuw en Mevis publiceerden ten behoeve van het Ministerie van Binnenlandse Zaken in 2009 een voorstudie over het spanningsveld tussen wetgever en rechter ten behoeve van de Staatscommissie herziening van de Grondwet. Het aantal dissertaties is gestegen van 0 in 2006 via 3 in 2007 naar 5 in 2008. Dit is echter bescheiden gelet op het aantal lopende promotieonderzoeken.

3.2.3. Relevantie: 3,50

De relevantie van het programma voor de wetenschap is zeker aanwezig, maar toch niet meer dan voldoende. Dat gaat ook op voor de betekenis voor de samenleving. Uit de vakpublicaties blijkt dat het onderzoek voor de rechtspraktijk relevant is en dat wordt verder versterkt door publicaties – met name ook annotaties – op het gebied van staats- en bestuursrecht van de hand van onder andere De Lange, Overkleef-Verburg en Rogier, door bijdragen aan handboeken en commentaar op het gebied van straf(proces)recht van Mevis c.s. en bijvoorbeeld door *Recht van de Europese Unie* van Amtenbrink en Vedder. De SWOT-analyse merkt overigens het relatief grote aandeel van de vakpublicaties als een zwakte aan.

3.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 3,00

De opzet van het programma laat zoals hierboven is aangegeven bepaald nog te wensen over. Object van kritiek is de ook bij de interne evaluatie geconstateerde zwakke samenhang. Opmerkelijk is dat deze in de SWOT-analyse in het geheel niet wordt onderkend. Wel signaleert deze analyse verscheidene zwakke punten, waaronder enkele financiële: de beperkte omvang van het tweedegeldstroomonderzoek en de omstandigheid dat de faculteit de afgelopen periode het zwaartepunt bij versterking van de capaciteitsgroep privaatrecht en het rechtseconomisch profiel van de faculteit heeft gelegd. Het is de vraag of dat zoals de SWOT suggereert enigszins kan worden gecompenseerd door eerdergenoemde aanstellingen van Van der Burg en Taekema. Inmiddels ligt de leiding van het programma mede bij zeven sectiehoofden, maar het is de vraag of dat de nodige samenhang kan bevorderen.

3.2.5. Eindoordeel: 3,75

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties			X		
1.2 Vakpublicaties		X			
1.3 Overige resultaten		X			
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine		X			
1.5 Onderlinge samenhang van programma		X	X		
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak			X		
1.7 Samenwerking, internationalisering			X		
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties			X		
2.2 Aantal vakpublicaties		X			
2.3 Aantal overige resultaten					
2.4 Aantal dissertaties	X				

3	Relevantie				
3.1	In relatie tot de wetenschap			X	
3.2	In relatie tot de samenleving			X	
3.3	In relatie tot de rechtspraak		X		
4	Vitaliteit/haalbaarheid				
4.1	In relatie tot de opzet van het programma			X	
4.2	In relatie tot personeel en financiën			X	
4.3	In relatie tot de leiding			X	

4. VEILIGHEID EN TOEZICHT

Programmaleiders: prof. mr. dr. H.G. van de Bunt (vanaf 1 januari 2008; voorheen prof. mr. R.V. de Mulder)

4.1 Korte beschrijving

4.1.1. Missie en probleemstelling

De wereld waarin we leven is heftig in beweging. De samenleving wordt geconfronteerd met uiteenlopende problemen, zoals de opwarming van de aarde, de kredietcrisis, faillissementen van grote ondernemingen (zoals Lehman Brothers), en terroristische aanslagen. In dit klimaat van onzekerheid is de zorg om veiligheid een erg belangrijk thema. Er kan worden gesteld dat de onderwerpen veiligheid en toezicht sterk in de belangstelling staan en gekenmerkt worden door snelle ontwikkelingen en uitbreidingen naar een veelheid van terreinen. Er is in korte tijd een diversiteit van modaliteiten van toezicht ontstaan op een groot aantal terreinen. Tegen de achtergrond van bovengenoemde ontwikkelingen kunnen de volgende vier onderzoeksthema's worden onderscheiden:

- Fundamentele bezinning op veiligheid en toezicht;
- Veranderingen in vormen van toezicht;
- De juridische vragen en problemen, die deze veranderingen oproepen;
- De wisselwerking tussen (veranderend) toezicht en onveiligheid.

4.1.2. Opbouw en onderdelen

In de eerste plaats wordt aandacht besteed aan een fundamentele, juridische bezinning op 'veiligheid en toezicht'. In de tweede plaats is het programma gericht op het beschrijven en analyseren van veranderingen in de wijze waarop toezicht wordt vormgegeven. Het gaat hier niet alleen om veranderingen binnen bepaalde rechtsgebieden afzonderlijk, maar ook om verschuivingen tussen rechtsgebieden of interacties tussen vormen van toezicht. In de derde plaats worden de juridische vragen en problemen beschreven die voortvloeien uit de veranderingen en verschuivingen in het toezicht. Het gaat hier om onder meer competentievraagstukken tussen nationale, supranationale en intergouvernementele toezichthouders, informatie-uitwisseling tussen verschillende typen toezichthouders, en de effectuering van rechtswaarborgen wanneer meerdere handhavingsregimes van

toepassing zijn. Ten slotte wordt, in de vierde plaats, aandacht besteed aan de dynamiek tussen veiligheid en toezicht. Het gaat dan om de wisselwerking tussen of wederzijdse beïnvloeding van toezichthouders en de onderscheiden probleemgebieden.

4.1.3. Disciplines en vakgebieden

Het is de uitdrukkelijke ambitie van de onderzoekers om bij de bestudering van de diverse thema's de complexiteit en de verwevenheid van verschillende aspecten van maatschappelijke veiligheid en toezicht tot hun recht te laten komen. De onderzoeksgroep is multidisciplinair samengesteld, waardoor zowel de rechtsfilosofische en normatief-juridische vraagstukken van veranderend toezicht, als de sociaalwetenschappelijke vragen over de aard en het effect van deze veranderingen aan bod komen. Verschillende vakgebieden komen naar voren: strafrecht, staats- en bestuursrecht, Europees recht, criminologie, rechtseconomie (tot 2008), recht en technologie, rechtssociologie, rechtstheorie en rechtsfilosofie

4.1.4. Onderzoeksmethoden

Het onderzoek is bij uitstek multidisciplinair; behalve juristen, maken o.a. ook sociale wetenschappers, rechtssociologen en criminologen deel uit van de onderzoeksgroep. De onderzoekers van het programma maken daarom gebruik van verschillende wetenschappelijke methoden. Het programma hecht veel waarde aan het organiseren van een debat over actuele onderwerpen en aan de bespreking van elkaars onderzoek. Enkele promotieonderzoeken zijn multidisciplinair van karakter.

4.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	2,07	2,76	3,07
Ander vast WP	3,81	6,86	6,79
Promovendi	5,65	6,39	7,10
Overig tijdelijk WP	1,23	2,08	1,61
Totaal WP	12,76	18,09	18,57
Ondersteuning	0,20	0,20	0,20
Totaal staf	12,96	18,29	18,77

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	8	7	12
Dissertaties	8	5	1
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	18	14	25
Artikelen in overige tijdschriften	18	26	26
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	3	4	0
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	41	48	67
Totaal	96	104	131
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	3	4	3
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	0	0	1
Artikelen	34	50	66
Annotaties	9	12	5
Totaal	46	67	75

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	12	13	11
Aantal afgeronde promoties	8	5	1
Waarvan medewerker van het instituut	7	4	0
Waarvan niet-medewerker instituut	1	1	1
Duur afgerond promotieonderzoek	5,9 jaar	5 jaar	

4.2. Beoordeling

4.2.1. Kwaliteit: 4,25

Het peil van de wetenschappelijke publicaties, die in het hart van het programma liggen, is uitstekend. Een van de publicaties roept echter de vraag op of zij wel in het programma thuishoort (Amentbrink en De Haan); een andere kernpublicatie laat zien hoe moeilijk het is om het onderwerp van het programma binnen enigszins nauwkeurige bepaalde grenzen te houden (Pieterman). Ook de vakpublicaties bestrijken een breed scala aan onderwerpen. Er is sprake van een aanzienlijk aantal derde geldstroomprojecten, waarvan de helft is aangebracht door één onderzoeker.

In het kader van het eerste thema wordt geconcludeerd dat veiligheid zelf niet als een grondrecht is te beschouwen. De theorievorming heeft verder in hoofdzaak betrekking op het begrip 'toezicht'. Dat is ook te verwachten, gezien de verlegging van het accent van het onderzoek van veiligheid naar toezicht. Er ontstaan nieuwe vormen van toezicht die zich onttrekken aan adequate democratische controle en die ook buiten de invloedssfeer

van nationale overheden vallen. Toezicht gaat in bepaalde sectoren over naar de ondernemingen zelf; aldus ontstaat een bijzondere wisselwerking tussen extern toezicht, zoals uitgeoefend door het OM, de NMa of de AFM, en het interne toezicht binnen de ondernemingen, de zogenaamde ‘compliance’ (tweede thema). In het kader van het derde thema wordt onder andere aandacht besteed aan de internationale dimensie van het toezicht, zoals dat o.a. tot uiting komt in de Derde Pijler van de Europese Unie (de politieke en justitiële samenwerking in strafzaken). Ten slotte komt in het kader van het vierde thema de (on)veiligheid weer terug in die zin dat de bestrijding van onveiligheid om onorthodoxe middelen vraagt, hetgeen in strijd lijkt met het idee van de rechtsstaat die immers inhoudt dat de overheid transparant moet zijn en de burger moet worden beschermd. Originaliteit kan hieraan niet worden onzegd.

De interne visitatiecommissie concludeerde dat de samenhang ontbrak. De samenhang is verbeterd, maar blijft toch een punt van zorg, zoals de groep ook zelf in de SWOT-analyse onder “zwaktes van het programma” erkent. De SWOT-analyse wijdt dit aan het grote aantal deelnemers uit verschillende disciplines. Wellicht kan een verbetering worden bereikt door de vraagstellingen binnen de verschillende thema’s preciezer af te bakenen zodat niet, zoals nu onder de sterke punten wordt genoemd, de onderlinge discussies tot een “verdieping en verbreding van de onderzoeksvragen” leiden.

Het programma is onderdeel van de Onderzoekschool Maatschappelijke Veiligheid (OMV), die in 2006 door de KNAW is herkend tot 2011. Er is een samenwerkingsverband met het centrum voor *Law Science Technology and Society* (LTST) van de Vrije Universiteit van Brussel. De sectie Informatica en recht is lid van het Europese samenwerkingsverband *Legal Framework for the Information Society* (LEFIS); de sectie Criminologie van het interuniversitaire *Center for Information and Research on Organized Crime* (CIROC). De meeste onderzoekers hebben een sterk internationaal profiel en zijn goed ingeburgerd in internationale netwerken.

4.2.2. Productiviteit: 4,00

Het aantal wetenschappelijke publicaties is in de jaren 2006 tot en met 2008 gestegen, dat geldt zowel voor het aantal monografieën en handboeken, als het aantal artikelen in gerefereerde tijdschriften. Ook het aantal vakpublicaties is aanzienlijk toegenomen. Zoals reeds opgemerkt, is er ook een opvallend groot aantal derde geldstroompublicaties, vooral op het gebied van de criminologie. Daarentegen was het aantal dissertaties bedroevend laag; ook de promotieduur was in enkele gevallen onaanvaardbaar lang.

4.2.3. Relevantie: 5,00

Het onderzoek heeft betrekking op een groot maatschappelijk probleem (onveiligheid); het is voorts in hoofdzaak gericht op de verschillende vormen van toezicht waarop men (overheid, toezichthouders enz.) aan dit probleem het hoofd probeert te bieden. De wetenschappelijke waarde ligt vooral in de analyse van deze verschillende vormen van toezicht. De rechtspraak zal daar zeker zijn voordeel mee kunnen doen.

4.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 4,00

Het probleem loopt als het ware gelijk met de onderzoekers op, dat wil zeggen gevoelens van onveiligheid zullen ondanks het toezicht in de voorzienbare periode blijven bestaan en wellicht nooit helemaal verdwijnen en om een oplossing blijven vragen. De wijze waarop de onderzoeksgroep in dit opzicht te werk gaat, heeft de instemming van de KNAW gekregen in de vorm van de hererkenning van de onderzoekschool. Desalniettemin blijft een bezwaar dat de focus van het programma zeer breed is; toezicht is een gigantisch onderwerp dat door alle mogelijke deeldisciplines heen snijdt. De samenhang is daarom nog steeds niet voldoende verzekerd. De wijziging van het personeelsbestand tengevolge van overstap van sommige onderzoekers naar het programma BACT kan hiervoor van belang zijn. In ieder geval wordt in de SWOT in de zelfstudie reeds een aanscherping van het programma aangekondigd en met een nieuwe clustering toegelicht. De waarde voor de rechtspraktijk zou door meer samenhang zeker worden bevorderd.

4.2.5. Eindoordeel: 4,25

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties		X			
1.2 Vakpublicaties		X			
1.3 Overige resultaten		X			
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine	X				
1.5 Onderlinge samenhang van programma			X		
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak		X			
1.7 Samenwerking, internationalisering		X			
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties		X			
2.2 Aantal vakpublicaties		X			
2.3 Aantal overige resultaten	X				
2.4 Aantal dissertaties				X	
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap	X				
3.2 In relatie tot de samenleving	X				
3.3 In relatie tot de rechtspraktijk		X			
4 Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma		X			
4.2 In relatie tot personeel en financiën		X			
4.3 In relatie tot de leiding		X			

5. BEHAVIOURAL APPROACHES TO CONTRACT AND TORT: RELEVANCE FOR POLICY MAKING

Programmaleiders: prof. dr. W.H. van Boom, prof. dr. M.G. Faure

5.1. Korte omschrijving

5.1.1. Missie en/of probleemstelling

Het onderzoeksprogramma, dat in 2008 van start is gegaan, richt zich op het identificeren en beoordelen van aannames die gebruikt worden in gedragsmatige benaderingen in het recht en de vooronderstellingen die ten grondslag liggen aan beleidsontwikkeling. De inzichten van gedragswetenschappen roepen een aantal interessante kwesties op voor de analyse van het recht en voor beleidsontwikkeling ten aanzien van contracten- en aansprakelijkheidsrecht. De onderwerpen kunnen worden samengevat in twee brede onderzoeksvragen:

- Wat is de bijdrage van gedragswetenschappen aan de analyse van wettelijke regels met betrekking tot contracten en aansprakelijkheid? Economie, sociologie en psychologie proberen gedrag van individuen en instituties in bepaalde omstandigheden te verklaren, hetgeen ook relevant kan zijn voor het recht. Op deze basis worden theorieën ontwikkeld over hoe mensen in bepaalde situaties reageren. Als het recht in die analyse wordt betrokken, genereren deze theorieën verklaringen en voorspellingen over hoe wettelijke regels en de handhaving daarvan het gedrag van individuen en instituties in die situaties beïnvloedt. Dit onderzoeksprogramma onderzoekt de verklarende kracht van gedragstheorieën voor contracten en aansprakelijkheid.
- Hoe worden inzichten van gedragswetenschappen geïncorporeerd in wettelijke regelgeving? Regelgeving en handhaving ontstaan niet vanuit het niets. Ze zijn beïnvloed door de visie van de beleidsmakers (wetgevende macht, rechterlijke macht, de handhavende instellingen) op de situaties die gereguleerd worden, wat op zijn beurt bepaalt waarom ze zijn gereguleerd. De visie is de beleidsaanneme die aan een specifieke set van regels ten grondslag ligt. De aanneme betreft zowel het individuele/ institutionele gedrag in de betreffende omstandigheden, als de manier waarop het recht dit gedrag zou moeten beïnvloeden. Het onderzoeksprogramma onderzoekt de vooronderstellingen die aan het rechtsgebied contracten- en aansprakelijkheidsrecht ten grondslag liggen en vergelijkt deze met de gedragstheorieën en praktijken.

5.1.2. Opbouw en onderdelen

Het programma focust wat betreft het object van onderzoek op drie specifieke domeinen:

- Het individuele gedrag in het uitwisselen van middelen en deelname aan schadelijke activiteiten. Neo-klassiek Recht en Economie bespreekt de mogelijkheid van rechtsregels om ongelijkheid in informatie op te heffen. Gedragsrecht en Economie richt zich op het verlies in welvaart dat veroorzaakt wordt door irrationeel – of minder rationeel – gedrag en doet suggesties voor wettelijke regels die dit irrationele gedrag kunnen voorkomen.
- Handhaving. Hier is de sleutelvraag of en zo ja, in welke mate, men zich kan verlaten op private partijen en/ of publieke instellingen voor handhaving, gegeven de

gedragsaannames met betrekking tot particuliere personen en vertegenwoordigers van publieke instellingen in specifieke omstandigheden.

- Gedrag van verzamelingen van individuen. In deze sectie is de studie van contract en aansprakelijkheid uitgebreid van individuen naar de houding van organisaties.

5.1.3. Disciplines en vakgebieden

Startend vanuit een traditionele wettelijke achtergrond, zet dit programma de inhoud van privaatrechtelijke regels en de onderliggende vooronderstellingen tegenover de hypothesen die gebaseerd zijn op aannames die in gedragswetenschappen gebruikt worden. Door dit te doen, richt het programma zich op het tot stand brengen van een synthese tussen sociaalrechtelijk onderzoek, rechtspsychologie en recht en economie. Andere disciplines worden bij specifieke projecten binnen het kader van dit programma betrokken.

5.1.4. Onderzoeksmethoden

Het programma is erop gericht om op het gebied van het aansprakelijkheidsrecht en het contractenrecht, inzichten uit de gedragswetenschappen te integreren in het juridisch discours. Aldus kan de juistheid van geldende opvattingen over de gedragsturende werking van rechtsregels in de betrokken rechtsgebieden worden getoetst aan de hand van bevindingen van deze wetenschappen (economie, sociologie, psychologie). Dit onderzoek is ook normatief gericht. Het streeft ernaar om de wetgever meer inzicht te verschaffen bij het uitvaardigen van regels, meer bepaald of de voorgenomen regels ook in de realiteit de beoogde effecten zullen teweegbrengen.

Qua methode stelt het programma tegenover elkaar enerzijds de inhoud van regels van burgerlijk recht en hun onderliggende veronderstellingen (*'presumptions'*) en anderzijds hypothesen die zijn gebaseerd op aannames (*'assumptions'*) in de gedragswetenschappen, zoals de aanname van rationaliteit in de economie. Op deze wijze wordt met het programma beoogd rechtssociologie, rechtspsychologie en rechtseconomie onder een noemer te brengen.

5.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren			1,60
Ander vast WP			0,90
Promovendi			6,20
Overig tijdelijk WP			1,20
Totaal WP			9,90

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken			3
Dissertaties			0
Artikelen in gerefereerde tijdschriften			32
Artikelen in overige tijdschriften			10
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)			6
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken			34
Totaal			85
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken			1
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)			0
Artikelen			28
Annotaties			7
Totaal			36

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken			14
Aantal afgeronde promoties			
Waarvan medewerker van het instituut			
Waarvan niet-medewerker instituut			
Duur afgerond promotieonderzoek			

5.2. Beoordeling

5.2.1. Kwaliteit: 4,50

Het nieuwe programma stuurt het onderzoek op het gebied van contracten- en aansprakelijkheidsrecht resoluut op nieuwe wegen. Het programma is ongetwijfeld grensverleggend en ambitieus. Bij deelprogramma 3 kan men zich de vraag stellen of het niet te ambitieus is. De multidisciplinaire aanpak is uiteraard voorhanden. De internationale verankering en uitstraling is eveneens voorbeeldig (publicaties, aantrekken buitenlandse onderzoekers, et cetera). Het aantrekken van prominente rechtseconomen (Van den Berg en Faure) en de rechtssocioloog Huls biedt voldoende waarborgen. Kortom, de verwachtingen zijn hoog gespannen.

Het lopend promotieonderzoek is uitstekend (veertien projecten die alle kaderen binnen een van de drie programma's). De duurzaamheid lijkt verzekerd. Het College van Bestuur heeft aan het programma structureel € 1,5 miljoen toegekend. De universiteit is klaarblijkelijk bereid om aan dit onderzoeksspeerpunt de nodige ruimte te geven en de onderzoekers het nodige, niet alleen financiële, krediet te verlenen.

Het totaal aantal publicaties in 2008, het eerste jaar van het programma, is indrukwekkend: meer dan de helft van de wetenschappelijke publicaties was in het

Engels, waarvan vele in peer reviewed tijdschriften. De aangeleverde kernpublicaties zijn uitstekend en passen goed in het programma. Overigens valt het op dat zij alle een multidisciplinair karakter hebben (recht en economie of recht en sociologie), terwijl het boek van Van Boom, Giesen en Verheij (Eds.) vele multidisciplinaire aspecten vertoont, maar niet geheel aan de Erasmus School of Law mag worden toegeschreven.

De samenhang binnen het programma wordt onder andere verzekerd doordat stelselmatig de betekenis van de onderzoeksproductie voor de uitvoering van het programma wordt nagegaan.

Het programma past in een samenwerkingsverband met Bologna en Hamburg (European Doctorate in Law and Economics, EDLE).

5.2.2. Productiviteit: 5,00

De output voor 2008 is uitstekend. Er is wel een gebrek aan evenwicht tussen de drie programma's. Veruit de meeste publicaties betreffen deelprogramma 2 (*Enforcement*). Het lopend promotieonderzoek is uitstekend (veertien projecten die alle kaderen binnen een van de drie programma's).

5.2.3. Relevantie: 4,50

De wetenschappelijke waarde van het programma is daarin gelegen dat het een verklaring en een beter begrip van de reële effecten van bestaande regels van burgerlijk recht mogelijk maakt. De interdisciplinaire opzet van het programma is zowel voor de rechtswetenschap als voor de sociale wetenschappen van nut. De maatschappelijke betekenis volgt uit het nut van het programma voor de wetgever. Indirect komt het daarmee ook aan de rechtspraktijk ten goede.

5.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 5,00

Het is een veelbelovend programma. De vooruitzichten zijn goed en ook de duurzaamheid lijkt verzekerd.

5.2.5. Eindoordeel: 4,75

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties	X				
1.2 Vakpublicaties		X			
1.3 Overige resultaten		X			
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine		X			
1.5 Onderlinge samenhang van programma	X				
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak	X				
1.7 Samenwerking, internationalisering		X			
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties	X				
2.2 Aantal vakpublicaties	X				
2.3 Aantal overige resultaten					
2.4 Aantal dissertaties	X				

3	Relevantie				
3.1	In relatie tot de wetenschap	X			
3.2	In relatie tot de samenleving		X		
3.3	In relatie tot de rechtspraak		X		
4	Vitaliteit/haalbaarheid				
4.1	In relatie tot de opzet van het programma	X			
4.2	In relatie tot personeel en financiën	X			
4.3	In relatie tot de leiding	X			

6. FISCALE AUTONOMIE EN HAAR GRENZEN. GRENZELOOS BELASTINGRECHT IN DE 21^e EEUW.

Programmaleider: prof. mr. drs. H.P.A.M. van Arendonk

6.1. Korte beschrijving

6.1.1. Missie en/of probleemstelling

Centrale vraag van het programma is welke invloeden van buitenaf werkzaam zijn geweest op het formele en materiële belastingrecht, dan wel in de toekomst daarop invloed zullen gaan hebben, tot welke gevolgen dat heeft geleid of mogelijk zal leiden. Omgekeerd gaat ook invloed uit van het belastingrecht op andere rechtsgebieden dan wel andere disciplines. Het gaat met andere woorden steeds om de wisselwerking tussen het fiscale domein en andere domeinen en wat de gevolgen daarvan zijn voor het belastingrecht.

6.1.2. Opbouw en onderdelen

Doelstelling van het programma is om deze onderzoeksvraag uit te werken aan de hand van de volgende onderzoeksthema's:

- van autonoom fiscaal bestuursrecht naar algemeen bestuursrecht;
- doorwerking gemeenschapsrecht en internationaal (belasting)recht;
- lokale belastingheffing in de 21^e eeuw;
- instrumentalisering.

6.1.3. Disciplines en vakgebieden

Waar het merendeel van de grote stroom publicaties op fiscaal terrein positiefrechtelijk van aard is, zien de onderzoekers van het programma het als hun taak aandacht te besteden aan de wederzijdse beïnvloeding van fiscaal recht met andere rechtsgebieden en met andere wetenschappelijke disciplines. De onderzoekers aan het programma hebben allemaal een opleiding tot fiscaaljurist dan wel ook fiscaal-econoom gevolgd. Gezien de samenstelling van de onderzoeksgroep is een groot deel van het onderzoek klassiek-juridisch van aard. Gezien de doelstelling van het onderzoeksprogramma staan de onderzoekers open voor een interdisciplinaire dan wel multidisciplinaire benadering. De onderzoekers verdiepen zich in andere rechtsgebieden om via een rechtsvergelijkende

benadering tot oplossingen te komen. Er zijn onderwerpen waar kennis van andere, niet-juridische wetenschappen, noodzakelijk is. Bijvoorbeeld vanuit de economische wetenschappen en het jaarrekeningenrecht (International Financial Reporting Standards: IFRS). Ook daarom vindt samenwerking plaats met onderzoekers uit andere disciplines.

6.1.4. Onderzoeksmethoden

Het onderzoeksprogramma produceert vooral proefschriften, boeken en wetenschappelijke publicaties. In de boeken wordt een bepaald thema uitgewerkt. Een redactiecommissie met minimaal twee hoogleraren draagt zorg voor de kwaliteitsbewaking. Al naar gelang het thema kan sprake zijn van een interdisciplinaire dan wel multidisciplinaire onderzoeksbenadering of een rechtsvergelijkende onderzoeksmethode. Met name bij het thema ‘doorwerking van het gemeenschapsrecht c.q. internationaal (belasting)recht in de nationale rechtsorde’ gaat het veelal om Engelstalige publicaties. Ook proefschriften worden veelal geschreven in het Engels. Naast de boeken worden de deelnemers in het programma gestimuleerd om wetenschappelijke artikelen te schrijven in tijdschriften met peer review.

6.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren			1,20
Ander vast WP			1,80
Promovendi			0,00
Overig tijdelijk WP			0,82
Totaal WP			3,82

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken			2
Dissertaties			4
Artikelen in gerefereerde tijdschriften			8
Artikelen in overige tijdschriften			18
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)			0
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken			7
Totaal			39
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken			2
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)			0
Artikelen			25
Annotaties			14
Totaal			41

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken			12
Aantal afgeronde promoties			4
Waarvan medewerker van het instituut			2
Waarvan niet-medewerker instituut			2
Duur afgerond promotieonderzoek			8 jaar

6.2. Beoordeling

6.2.1. Kwaliteit: 4,50

De invalshoek van het programma heeft een integrerende werking omdat het verbanden legt naar andere delen van het recht, al is de studie van de impact van internationaal en Europees recht echt niet origineel. Over het algemeen zijn de wetenschappelijke publicaties vooral inzake Europees gemeenschapsrecht van een uitstekend niveau, waarmee de theorievorming op Europees niveau ongetwijfeld zal worden beïnvloed. Er zit een lijn in de verschillende publicaties, waardoor ze aansluiten bij het (zeer ruim gestelde) onderzoeksthema. Dergelijke consistentie getuigt van de kwaliteit van het samenwerkingsverband. Het Europese en internationale deel van het programma lijkt veel beter te fungeren dan de onderdelen die refereren naar andere rechtsdomeinen of de instrumentalisering van het belastingrecht. Het valt te betreuren dat de economische invalshoek, waarvoor Rotterdam nochtans gekend was, zwak vertegenwoordigd is. Twee van de vier aangeboden kernpublicaties zijn van uitstekend niveau en passen zeer goed in het onderzoeksprogramma. Hoewel de kwaliteit van de andere twee kernpublicaties niet betwist wordt, is de keuze wat minder gelukkig door de te theoretische behandeling van de onderwerpen.

De samenhang binnen het programma wordt daardoor verzekerd dat alle onderzoeksthema's betrekking hebben op de relaties tussen het belastingrecht en andere rechtsgebieden. De fiscaaljuristen werken verder reeds meer dan vijftien jaar samen met de fiscaaleconomen in de stichting Europese Fiscale Studies (een interuniversitair samenwerkingsverband). Enkele jaren geleden is een samenwerkingsproject gestart met onderzoekers van de fiscale groepen verbonden aan anderen Nederlandse universiteiten. Samenwerking met buitenlandse universiteiten vindt plaats in het kader van de EATLP (European Association of Tax Law Professors).

6.2.2. Productiviteit: 4,00

De wetenschappelijke productiviteit ligt hoog, vooral rekening houdend met het feit dat 6 van de 39 publicaties dissertaties en monografieën zijn. Het aantal dissertaties is onwaarschijnlijk hoog en de vraag is of dit tempo (vier per jaar) aangehouden kan worden. De gemiddelde duur van een promotieonderzoek (acht jaar) is veel te lang. Het aantal vakpublicaties is voldoende.

6.2.3. Relevantie: 4,00

De Europese en internationale onderzoeken zijn zeer relevant voor de problemen die zich op dit domein stellen, al zal die relevantie niet onmiddellijk worden gevoeld in het

nationale debat. Het werk inzake algemeen bestuursrecht en gemeentebelastingen is eveneens zeer relevant, al zal ook hier de publieke opinie niet onmiddellijk worden beroerd, maar dat is niet het doel van wetenschappelijke relevantie. De maatschappelijke relevantie is aanwezig, al zal ze niet onmiddellijk opvallen bij het grote publiek.

6.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 4,00

De onderzoeksgroep heeft een redelijke omvang, het onderzoeksprogramma is goed geconcipieerd en bij de programmering van publicaties wordt er blijkbaar ook goed de hand aan gehouden. Op korte tijd werd veel bereikt. Als de onderzoeksgroep op dit niveau kan blijven presteren, zal hij als toonaangevend worden erkend.

6.2.5. Eindoordeel: 4,25

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties	X				
1.2 Vakpublicaties		X			
1.3 Overige resultaten					
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine	X				
1.5 Onderlinge samenhang van programma	X				
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak		X			
1.7 Kwaliteit samenwerkingsverbanden		X			
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties	X				
2.2 Aantal vakpublicaties			X		
2.3 Aantal overige resultaten					
2.4 Aantal dissertaties	X				
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap		X			
3.2 In relatie tot de samenleving		X			
3.3 In relatie tot de rechtspraktijk		X			
4 Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma		X			
4.2 In relatie tot personeel en financiën		X			
4.3 In relatie tot de leiding		X			

7. OVERZICHT BEOORDELINGEN PROGRAMMA'S EUR

	Kwaliteit	Productiviteit	Relevantie	Vitaliteit	Eindoordeel
Domein van de rechter	4,50	3,50	4,00	-	4,00
Lex Mercatoria	4,25	4,00	4,00	4,25	4,25
Rechten van de mens	3,75	3,75	3,50	3,00	3,75
Veiligheid en toezicht	4,25	4,00	5,00	4,00	4,25
Contract and tort	4,50	5,00	4,50	5,00	4,75
Fiscale autonomie	4,50	4,00	4,00	4,00	4,25

Judicial Reasoning in Fundamental Rights Cases. National and European Perspectives

Prof. mr. J.H. Gerards, Securing the rule of Law in a Multilevel jurisdiction, Universiteit Leiden

Inleiding

Zaken over fundamentele rechten als vrijheid van meningsuiting en respect voor religie kunnen zelden via simpele regeltoepassing worden opgelost. Nationale rechters kunnen in deze gevallen houvast vinden in Europese regelgeving en rechtspraak. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) heeft een uitgebreide rechtspraak ontwikkeld waarin aanwijzingen zijn te vinden over een groot aantal grondrechtelijke vraagstukken; ook het Europees Hof van Justitie (HvJ EG) spreekt zich steeds vaker uit over fundamentele rechten in het verband van het communautaire recht. Afstemming van de nationale grondrechtenrechtspraak op wat 'Europa' voorschrijft lijkt dan voor de hand te liggen.

In het veellage en pluralistische Europa liggen de zaken echter ingewikkeld. Nationale autoriteiten lijken steeds vaker vast te houden aan eigen constitutionele waarden en tradities, waardoor nationale rechters bewust ingaan tegen Europese beslissingen. Deze eigenzinnige houding heeft consequenties voor de status en het gezag van de uitspraken van de Europese rechters. Dit betekent dat zij hun beslissingen zorgvuldig moeten beargumenteren om hun uitspraken ingang te doen vinden in het nationale recht en om op een gezaghebbende manier houvast te kunnen bieden aan de nationale rechters. Precies op het punt van motivering schieten beide Europese hoven echter tekort.

Onderzoek

Het Vidi-onderzoek probeert tekortkomingen in de argumentatie van het EHRM en het HvJ EG bij het beslechten van grondrechtelijke kwesties preciezer te identificeren, en daarnaast argumentatieve oplossingen te vinden voor het aanpakken van problemen van veellagigheid en voor het beslechten van zogenoemde 'hard cases' over grondrechten.

Door middel van een combinatie van rechtstheoretisch onderzoek en vergelijkende rechtspraakanalyse onderzoeken we welke oplossingen in de rechtstheorie kunnen worden gevonden voor de beschreven problematiek van argumentatie bij zaken over fundamentele rechten in een veellagig rechtssysteem. Deze oplossingen worden vergeleken met de manier waarop het EHRM en het HvJ EG blijkens hun rechtspraak omgaan met de problematiek. Dit moet leiden tot een betere probleemdefinitie, en ook tot de identificatie van praktisch bruikbare oplossingen.

Binnen het Vidi-onderzoeksproject worden twee promotieonderzoeken uitgevoerd. Het eerste (door Hanneke Senden) richt zich op de bijzondere problematiek van de uitleg of interpretatie van grondrechten. Het tweede project (door Marina den Houdijker) richt zich op de redelijkheid van beperkingen van grondrechten, in het bijzonder op het concept van rechterlijke belangenafweging. Daarnaast worden verschillende deelonderzoeken uitgevoerd naar rechterlijke argumentatie in zaken over fundamentele rechten, zowel vanuit het perspectief van de Europese hoven als vanuit het perspectief van de Nederlandse rechter.

Conclusie

Het Vidi-project als geheel en de diverse deelonderzoeken daarbinnen hebben geresulteerd in een groot aantal nationale en internationale publicaties.

RADBOUD UNIVERSITEIT NIJMEGEN – FACULTEIT DER RECHTSGELEERDHEID

I. KADERS EN BEOORDELING OP INSTITUUTSNIVEAU

1. Korte beschrijving⁹⁹

1.1. Organisatie

Het geprogrammeerde onderzoek van de faculteit is ondergebracht in drie centra: (1) het Onderzoekcentrum Onderneming en Recht (OO&R), (2) het Onderzoekcentrum Staat en Recht (SteR) en (3) het Centrum voor Notarieel Recht (CNR).

Het driehoofdige faculteitsbestuur is verantwoordelijk voor het onderzoeksbeleid. Naast de decaan en een vice-decaan onderwijs, is er een vice-decaan onderzoek, specifiek belast met onderzoeksangelegenheden. Binnen het faculteitsbureau is er een 0,8 fte beleidsmedewerker onderzoek.

Er is een facultaire Commissie voor de Wetenschapsbeoefening die het faculteitsbestuur adviseert over onderzoeksangelegenheden. De commissie beoordeelt voorstellen voor de toewijzing van promovendiplaatsen die worden gefinancierd uit de eerste geldstroom. Daarbij schakelt de commissie referenten in. De commissie bestaat uit ten minste vier hoogleraren, drie leden van de wetenschappelijke staf, niet zijnde hoogleraren, en één promovendus.

Daarnaast is er de Stuurgroep Onderzoek die bestaat uit de voorzitters van de besturen van de drie onderzoekscentra. De stuurgroep houdt zich bezig met instituutsoverstijgende zaken, dikwijls uitvoerend van aard.

De vice-decaan onderzoek neemt deel aan de vergaderingen van zowel de Commissie voor de Wetenschapsbeoefening als van de Stuurgroep Onderzoek.

Er is verder een facultaire Commissie Promovendibeleid die het faculteitsbestuur adviseert over het beleid inzake opleiding en begeleiding van promovendi en die verantwoordelijk is voor het organiseren van de promovendi-opleiding en -symposia. De voorzitter van de commissie is promovendidecaan.

1.2. Beleid

Een in 2007 vastgestelde Mission Statement is uitgangspunt van het facultaire onderzoeksbeleid. De hoofdlijnen daarvan zijn: (1) focus op het positieve recht, waar mogelijk in een internationale, rechtsvergelijkende en multidisciplinaire context; (2) massa door onderzoek te concentreren in programma's; (3) vrijheid van onderzoek door onderzoekers ruimte te geven voor eigen interesses en ambities; (4) focus en massa met het oog op het verwerven van externe financiering; (5) nadruk op de facultaire

---

⁹⁹ De paragrafen 1.1. tot en met 1.5. zijn gebaseerd op door de faculteit verschaft informatie.

onderzoekscentra met eigen programma's; (6) ander, niet-geprogrammeerd onderzoek blijft waardevol; en (7) kruisbestuiving tussen onderzoek en onderwijs.

Mede met het oog op de bevindingen van de mid-term review besloot de faculteit tot een herbezinning op de onderzoeksprogrammering. Dit had in het bijzonder gevolgen voor het Onderzoekcentrum Staat en Recht. Had dit centrum in de jaren 2006-2008 nog een zestal sterk disciplinegebonden programma's, vanaf 2009 zijn die programma's herverkaveld in een drietal meer thematisch georiënteerde programma's: (1) Migratierecht; (2) Rechtspleging en (3) Grondslagen van het publiekrecht. De nadere uitwerking van deze indeling is nog in volle gang. In het kader van deze visitatie zijn de zes programma's uit de periode 2006-2008 beoordeeld.

Over het geheel genomen betekent de nieuwe indeling het einde van de Nijmeegse traditie dat publiekrechtelijk onderzoek vooral werd uitgevoerd in het kader van sectieprogramma's. Het Onderzoekcentrum Staat en Recht heeft de ambitie te behoren tot de top van de nationale publiekrechtelijke expertisecentra. Internationalisering, maatschappelijke profilering en aandacht voor rechtsgebieden die te weinig aandacht krijgen (onder andere decentralisatierecht), zijn belangrijke uitgangspunten. Daarbij worden programma's als meer sturend en samenwerking als minder vrijblijvend gezien.

Het Centrum voor Notarieel Recht is eveneens nog in ontwikkeling: het werd pas in november 2008 aangemerkt als zelfstandig instituut. Binnen het notariële recht wil het centrum zich vooral richten op het familievermogensrecht. Het centrum wil wetenschappelijk onderzoek doen dat praktijkgericht is, zonder afbreuk te doen aan wetenschappelijkheid. Op dit moment voldoet de personele bezetting nog niet aan het criterium 'massa', maar het Centrum heeft voorlopig een status aparte binnen de faculteit opdat het zich verder kan ontwikkelen.

Het promotiebeleid is facultair en geldt dus voor alle onderzoekscentra. Elk jaar worden er een interne ronde georganiseerd voor de verdeling van een aantal promotieplaatsen die worden gefinancierd uit de eerste geldstroom. Deze ronde dient ook als incentive om aanvragen in te dienen bij NWO omdat alleen door NWO positief beoordeelde voorstellen in aanmerking komen voor interne financiering (als NWO dat niet doet). De faculteit heeft ook promotieplaatsen die uit de derde geldstroom en uit andere bronnen worden gefinancierd.

De belangrijkste elementen van het promovendibeleid zijn: (1) opstellen van individuele opleidings- en begeleidingsplannen; (2) opleiding en training in onderzoeks- en doceervaardigheden; (3) na 1 jaar een go/nogo beslissing; (4) advies van een methodoloog bij aanscherpen probleemstelling en onderzoeksvragen; (5) intensieve begeleiding, onder andere door een dagelijkse begeleider, en regelmatige voortgangs- en beoordelingsgesprekken; (6) bewaking voortgang door promovendidecaan aan de hand van de opleidings- en begeleidingsplannen; (7) beperking van onderwijslast en scherper toezicht hierop; (8) professionele selectie van geschikte kandidaten, onder andere door rekrutering talentvolle masterstudenten en participatie van die studenten in het opstellen van een onderzoeksvoorstel.

Het facultaire onderzoeksbeleid is gericht op internationalisering en het wil individuele onderzoekers (in beperkte mate) ruimte bieden voor niet-programmagebonden onderzoek.

1.3. Middelen

Het financiële overzicht over de faculteit als geheel is samengesteld uit de cijfers die voor de drie instituten zijn aangeleverd.

Een relatief groot deel van de financiële middelen van OO&R komt uit overige inkomsten (gemiddeld 18%). OO&R heeft in de afgelopen drie jaar weinig tweedegeldstroommiddelen verworven (gemiddeld 1%) en gemiddeld 9% derde geldstroom. 72 % Van de inkomsten over 2006-2008 is afkomstig uit de eerste geldstroom.

Gemiddeld 70% van de financiële middelen van SteR komt uit de eerste geldstroom. De tweede geldstroom zorgt voor ongeveer 7% en de derde voor ongeveer 20%. Vooral het programma *Migratierecht* is grootverdiener in de tweede en derde geldstroom. Bijzonder is dat de aanstelling van één hoogleraar gefinancierd werd door de KNAW (“KNAW-hoogleraar”). De financiële perspectieven van SteR worden aangeduid als ‘rooskleurig’.

Van het (zeer beperkte) budget van CNR komt ruim 60% uit de eerste geldstroom en bijna 40% uit de categorie ‘Overige inkomsten’. Er zijn dus nog geen inkomsten uit de tweede en derde geldstroom.

1.4. Voorzieningen

De voorzieningen voor onderzoek worden aangeduid als goed, zowel qua bibliotheek als qua werkplekken. Nieuwbouw wordt voorzien in 2014. Het OO&R beschikt over een eigen documentatiecentrum.

Er zijn middelen voor onderzoek in het buitenland. Elke promovendus heeft een eigen boeken- en reisbudget. Bijzondere literatuur of specialistische cursussen worden gefinancierd uit sectiefondsen.

1.5. Kwantitatieve informatie

In onderstaande overzichten is het niet-programmagebonden onderzoek meegerekend. De gegevens over het niet-programmagebonden onderzoek worden ook afzonderlijk gepresenteerd in de laatste tabel in deze paragraaf.

De onderzoeksformatie van de faculteit was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	7,75	8,01	9,94
Vast WP	9,07	9,83	10,14
Promovendi	22,26	22,36	26,79
Overig tijdelijk WP	8,24	7,73	9,13
Overig wp (niet nader gespecificeerd)	9,16	9,85	6,85
Totaal WP	56,48	57,78	62,85
Ondersteuning	4,30	4,30	4,30
Totaal staf	60,78	62,08	67,15

De inkomstenbronnen:

	2006		2007		2008	
	%	K€	%	K€	%	K€
Eerste geldstroom	73	4.206	77	4.551	71	4.751
Tweede geldstroom	6	340	7	399	5	304
Contractonderzoek	11	625	8	465	12	816
Overige inkomsten	10	553	9	518	12	799
Totaal inkomsten		5.724		5.933		6.670

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	34	32	32
Dissertaties	8	9	6
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	68	100	92
Artikelen in niet-gerefereerde tijdschriften	29	45	32
Bundels en verzamelwerken (mits red.)	4	2	3
Artikelen in bundels en verzamelwerken	112	110	134
Niet gespecificeerde publicaties	14	12	15
Totaal	269	310	314
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	10	21	18
Bundels en verzamelwerken (mits red.)	17	11	19
Artikelen	199	148	151
Annotaties	119	148	168
Niet gespecificeerde publicaties	33	25	21
Totaal	378	353	377

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	42	45	53
Aantal afgeronde promoties	8	9	6
Waarvan medewerker van het instituut	7	8	6
Waarvan niet-medewerker instituut	1	1	0
Duur afgerond promotieonderzoek	4	4	4,7

Over het niet-programmagebonden onderzoek heeft de faculteit de volgende informatie aangeleverd:

	2006	2007	2008
Fte's in niet-programma gebonden onderzoek	9,16	9,85	6,85
Aantallen wetenschappelijke publicaties	14	12	15
Aantallen vakpublicaties	33	25	21

2. Beoordeling

	5	4	3	2	1
Missie en strategie, thans en in de toekomst	X	X			
Personele bezetting, thans en in de toekomst		X			
Financiën en voorzieningen, thans en in de toekomst			X		
Systemen van kwaliteitszorg en -borging		X			
Vermogen tot innovatie en vernieuwing		X			
Leiding, aansturing en begeleiding onderzoekers		X			

In het algemeen is de commissie positief over hetgeen de faculteit tot stand heeft gebracht in relatie tot het onderzoek. De missie en strategie van de faculteit zijn duidelijk neergezet en worden krachtig doorgevoerd. Het management van de faculteit heeft ingezet op vernieuwing. De commissie-Ten Kate signaleerde dat een aantal programma's vooral een paraplu waren over in wezen individueel bepaald onderzoek. Daarvan lijkt nu in aanzienlijk mindere mate sprake te zijn.

Door verschillende onderzoeksprogramma's in onderzoekscentra samen te brengen is er naar het oordeel van de commissie daadwerkelijk meer samenwerking tot stand gekomen. De inhoudelijke structurering die recent is aangebracht in het Onderzoekcentrum Staat en Recht lijkt ook een stap in de goede richting van meer samenhang en minder programmatische versnippering. De commissie kan echter de daadwerkelijke effecten van die herstructurering nog niet beoordelen.

De onderzoekers lijken door de leiding sterk gestimuleerd en gemotiveerd te worden. Het beleid van de faculteit is erop gericht samenwerkingsverbanden te faciliteren en dat lijkt vruchten af te werpen. De kwaliteit van het onderzoek en van de betrokken onderzoekers lijken in het algemeen goed te zijn. Het is de commissie echter niet geheel duidelijk geworden op welke criteria de onderzoekers beoordeeld worden en hoe de kwaliteitszorg is vormgegeven. Er zijn bijvoorbeeld wel kwantitatieve, maar geen kwalitatieve criteria voor output vastgesteld binnen de faculteit, althans daarvan is de commissie niets gebleken.

Wat betreft het inhoudelijke profiel van de faculteit, betreurt de commissie het dat een van de sterke onderdelen van het Nijmeegse rechtswetenschappelijke onderzoek, de rechtssociologie, haar zelfstandige positie is kwijtgeraakt.

De beoordelingen met een 4 hangen samen met de onzekerheid over de vraag of de in gang gezette – soms ingrijpende – veranderingen daadwerkelijk het beoogde resultaat zullen opleveren. De relatief lage waardering van het aspect 'Financiën en voorzieningen, thans en in de toekomst' geldt voor alle faculteiten vanwege de in de Algemene Beschouwingen omschreven financiële perikelen van juridische faculteiten in het algemeen.

Zelfregulering en rechtsbeleving in de Nederlandse bouwsector

Prof. dr. M.L.M. Hertogh, Vakgroep Rechtstheorie, Rijksuniversiteit Groningen

Inleiding

Dit rechtssociologisch onderzoek behandelt de vraag waarom in de Nederlandse bouwsector nog steeds sprake is van verboden prijsafspraken, ondanks strenge Europese regelgeving. In 2002 concludeerde de Parlementaire Enquêtecommissie Bouwnijverheid dat een groot deel van de Nederlandse bouwsector het wettelijk verbod op prijsafspraken niet naleeft. Dit is volgens de commissie grotendeels te verklaren door gebrekkige handhaving door het Openbaar Ministerie en de Nederlandse Mededingingsautoriteit.

Onderzoek

In dit onderzoek staat niet de naleving, maar de beleving van het recht centraal. De belangrijkste vragen luiden: Hoe ervaart men het recht? En: Wat ervaart men als recht? In antwoord op de eerste vraag blijkt dat veel aannemers het mededingingsrecht als log en inflexibel ervaren. Daarnaast vinden ze dat het recht het vertrouwen tussen ondernemers ondergraaft.

In antwoord op de tweede vraag blijkt dat in de bouwsector sprake is van een geavanceerd stelsel van zelfregulering. Dit stelsel kent bijvoorbeeld de volgende regels: 'Elke claim moet worden gecompenseerd', 'Gelijkheid in eigen kring', 'Vereffenen tot je erbij neer valt' en 'Praat niet met buitenstaanders'. Men hanteert bovendien een interne vorm van handhaving: wie zich niet aan de regels houdt, wordt uitgesloten van toekomstige opdrachten en gaat waarschijnlijk failliet.

Het onderzoek vindt plaats binnen het programma Interdisciplinaire Rechtswetenschap, dat de verhouding tussen informele vormen van regulering en wetgeving bestudeert. Dit programma is onderdeel van de facultaire onderzoekslijn *Law and the Regulatory State*, naar de borging van publieke belangen in private verhoudingen. Mede in het kader van deze onderzoekslijn werkt de vakgroep Rechtstheorie aan de afronding van een gezamenlijke bundel, getiteld *Self-Regulation and the Future of the Regulatory State*, waarin naast de bouwsector ook aandacht wordt besteed aan bijvoorbeeld doelregulering, het rookverbod in de horeca en zelfregulering in de EU.

Conclusies

Meer inzicht in de casus van de bouwfraude kan het juridisch onderzoek helpen bij de vormgeving van het mededingingsrecht en de inrichting van de rechtshandhaving. Deze casus geeft bovendien inzicht in de belangrijke theoretische vraag: waarom houden mensen zich eigenlijk aan de wet?

In de literatuur worden hiervoor twee antwoorden gesuggereerd. Volgens de 'instrumentele' benadering is naleving van de wet de uitkomst van een kosten-baten-afweging, terwijl volgens de 'normatieve' benadering naleving afhankelijk is van de mate waarin men de wettelijke norm onderschrijft. De bouwcasus ondersteunt vooral de tweede verklaring. De normatieve steun voor de nieuwe anti-kartelwetgeving is onder de meeste aannemers klein. Zo vinden ze dat ze ten onrechte worden gestraft voor iets wat vroeger wel was toegestaan, zien ze de mededingingswetgeving niet als 'echt' recht en beschouwen ze de bouwsector, in tegenstelling tot de wetgever, niet als een markt.

II ONDERZOEK EN BEOORDELING OP PROGRAMMANIVEAU

Bijzondere omstandigheid

Bij deze visitatie heeft de faculteit twee sporen gevolgd. Voor het onderzoek dat is ondergebracht in het Onderzoekcentrum voor Staat en Recht en in het Centrum voor Notarieel Recht, heeft de faculteit zelfstudies opgesteld en kernpublicaties overgelegd conform de richtlijnen van het 'Draaiboek ERO' zoals dat werd vastgesteld op 1 maart 2009. Hierna worden deze zeven programma's dan ook beoordeeld op dezelfde wijze als de programma's van andere faculteiten.

Een belangrijk deel van het facultaire onderzoek is ondergebracht in de landelijke onderzoeksschool Onderzoekcentrum Onderneming & Recht. Vanwege de hererkenning door de KNAW in 2009 heeft de faculteit voor OO&R geen nieuwe zelfstudie overgelegd, maar de uit 2008 daterende 'Self evaluation' en het door een internationaal samengestelde *Peer Review Committee* opgestelde 'Research Assessment 2008', alsmede kernpublicaties. Dit assessment heeft betrekking op de periode 2002-2007, waarbij recente ontwikkelingen zoveel mogelijk zijn meegenomen.

De commissie heeft deze documenten bestudeerd voor zover dat nodig was om adequaat de vraag te kunnen beantwoorden of de commissie tot een wezenlijk ander oordeel over de kwaliteit van het onderzoek van OO&R komt dan het *Peer Review Committee*. Het oordeel van dit *Committee* is gebaseerd op een zeer recente visitatie die meer specifiek en disciplinegericht is dan die welke de commissie heeft verricht bij de overige programma's. Ook is door het *Committee* een visitatie ter plaatse uitgevoerd. Dit alles verklaart waarom het 'format' van de beoordeling van het onderzoek van OO&R afwijkt van het standaard format dat de commissie hanteert voor het beoordelen van programma's.

De commissie heeft geen afzonderlijke beoordeling gewijd aan het Centrum voor Staat en Recht. Zij beoordeelde de zes programma's die in dat centrum zijn ondergebracht. Het Centrum voor Notarieel recht wordt behandeld als ware het een onderzoeksprogramma binnen een onderzoeksinstituut.

1. ONDERZOEKCENTRUM ONDERNEMING & RECHT

Leiding van het Instituut: prof. mr. S.C.J.J. Kortmann (tot 10 mei 2007), prof. mr. C.J.H. Jansen (na 10 mei 2007)

1.1 Korte omschrijving

1.1.1. Missie

Het OO&R bestaat sedert 1991. Het heeft partners in het bedrijfsleven en de grote advocatenkantoren. De missie is:

- hooggekwalificeerd onderzoek op het gebied van recht en onderneming;
- theorievorming op dit gebied in het licht van sociale, economische, politieke en financiële ontwikkelingen;

- het aanmoedigen van *practicality* in wetenschappelijk onderzoek zonder afbreuk te doen aan de academische kwaliteit;
- bevorderen van toepassing van wetenschappelijk onderzoek;
- opleiding en vorming van studenten in de masterfase en van jonge onderzoekers.

1.1.2. Opbouw en onderdelen

Het onderzoeksprogramma bestaat uit vier onderdelen: (1) *Company law*; (2) *Finance, Security Rights and Insolvency law*; (3) *Business and Patrimonial law*; en (4) *Business and Employees*. Vanaf 1 januari 2008 is een gedeelte van de onderdelen 1 en 2 ondergebracht in een nieuw onderdeel: *Business and Financial law*.

1.1.3. Disciplines en vakgebieden

Het onderzoek dat wordt uitgevoerd in het Onderzoekcentrum Onderneming & Recht (OO&R), is volgens de omschrijving internationaal en rechtsvergelijkend, hetgeen tot uitdrukking komt in de onderwerpen, methoden en samenwerking met internationale onderzoeksprojecten. In het onderzoek wordt een verbinding gelegd met Europees recht. Het OO&R heeft tevens tot doel een verbinding te leggen tussen de theorie en de praktische toepassing. Deze uitgangspunten leiden tot vier perspectieven van waaruit het onderzoek wordt aangepakt: internationaal-rechtsvergelijkend, Europees recht, internationaal privaatrecht en de rechtspraktijk.

1.1.4. Onderzoeksmethoden

Er wordt in samenwerking met rechtssociologie naast traditioneel rechtswetenschappelijk onderzoek ook gestreefd naar empirisch onderzoek. Er wordt daarnaast in een onderzoek een multidisciplinaire benadering nagestreefd waarin gebruik wordt gemaakt van onderzoeksmethoden uit verschillende disciplines, zoals filosofie, sociale wetenschappen en economie.

1.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het OO&R was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	3,28	3,65	5,39
Vast WP	3,77	3,93	3,64
Promovendi	10,38	11,22	13,52
Overig tijdelijk WP	3,25	3,49	3,07
Totaal WP	20,68	22,29	25,62
Ondersteuning	1,3	1,3	1,3
Totaal staf	21,98	23,59	26,92

De inkomstenbronnen:

	2006		2007		2008	
	%	K€	%	K€	%	K€
Eerste geldstroom	74	1.295	80	1.516	64	1.452
Tweede geldstroom	4	68	0	0	0	0
Contractonderzoek	5	94	6	107	13	300
Overige inkomsten	17	304	15	280	22	500
Totaal inkomsten		1.761		1.903		2.252

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	7	10	8
Dissertaties	5	3	3
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	21	51	39
Artikelen in niet-gerefereerde tijdschriften	14	13	7
Bundels en verzamelwerken	0	0	0
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	33	39	38
Totaal	80	116	95
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	3	6	8
Bundels en verzamelwerken (mits red.)	8	5	6
Artikelen	36	36	51
Annotaties	53	76	73
Totaal	100	123	138

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	16	18	23
Aantal afgeronde promoties	5	3	3
Waarvan medewerker van het instituut	4	2	3
Waarvan niet-medewerker instituut	1	1	0
Duur afgerond promotieonderzoek	4	2	4

1.2. Beoordeling

1.2.1. Kwaliteit

De Nijmeegse faculteit heeft in het Van der Heijdeninstituut al lang een vooraanstaand onderzoeksprogramma op het gebied van aanvankelijk het rechtspersonenrecht en thans het ondernemingsrecht. Dit programma vormt nu programma 1, *Company law*, van OO&R. Het accent wordt bij OO&R gelegd op dat deel van het burgerlijk recht dat van belang is voor ondernemingen, het ondernemingsgerichte, commerciële privaatrecht. Daaruit valt de keuze van de programma's te verklaren, al zijn er ook twijfelachtige verbanden, zoals bij programma 4, *Business and Employees*, dat in feite het hele gebied

van het sociaal recht en het arbeidsrecht bestrijkt; veel verband met de andere programma's is er niet. Het is dan ook begrijpelijk dat dit programma – mede naar aanleiding van de kritiek van het *Peer Review Committee* – is beëindigd, en enkele onderdelen er uit zijn overgeheveld naar andere programma's.

Voor programma 3, *Business and Patrimonial Law*, signaleert het *Peer Review Committee* op p. 28 en 31 van het 'Research Assessment' dat een deel van het onderzoek enigszins kunstmatig onder de invalshoek van het ondernemingsrecht is gebracht. Het *Committee* suggereert daarom begrijpelijkerwijs een aanpassing van de missie en titel van programma 3. Daarmee zou de samenhang tussen de verschillende programma's echter wel weer meer onder druk komen te staan, dit te meer omdat programma 3 nu juist een sterke, samenhang brengende rol beoogt te spelen.

De samenhang tussen sommige onderdelen binnen het instituut OO&R is al met al niet erg helder. Er bestaat wel steeds veel aandacht voor buitenlands recht en voor verbindingen met andere universiteiten. Met het binnenhalen van Hartkamp en Sieburgh is de belangstelling voor de wisselwerking tussen Europees recht en Nederlands privaatrecht duidelijk toegenomen.

Van empirisch en multidisciplinair onderzoek blijkt nog niet zo veel. Niet geheel toevallig ligt in het belastingrecht ook de nadruk op belastingheffing bij internationale ondernemingen, maar daarmee is het onderzoek nog niet multidisciplinair. Anderzijds levert de intensieve samenwerking met de praktijk (advocatenkantoren, banken, andere bedrijven) wel een grote inbreng vanuit die praktijk op, en daarmee ook weer relevantie voor die praktijk.

De voorgaande punten van kritiek laten onverlet dat de commissie grote waardering heeft voor de uitgebreide en succesvolle programma's die OO&R tot ontwikkeling heeft gebracht. Veel van de kernpublicaties laten zien dat er zeer degelijk en hoogwaardig werk wordt verricht. Het onderzoek kent een sterk positiefrechtelijke invalshoek, zoals geheel past in de Nijmeegse traditie.

1.2.2. Productiviteit

Het *Peer Review Committee* spreekt herhaaldelijk zijn zorgen uit over de onderwijslast en de begeleiding van de promovendi en over het promotierendement. Het door het *Committee* over het promotierendement gegeven gemiddelde oordeel van 4,4 is – mede in dat licht – hoog.

1.2.3. Relevantie

Veel onderzoek is ondergebracht in de bewerking van Asser-delen en ander bekende handboeken, en in het uitbrengen van nieuwe delen in de boekenserie van het instituut. Dat wordt met veel succes gedaan. Veel verband is er ook met de PAO-opleidingen van het Centrum voor Postacademisch Onderwijs (CPO) en Grotius en met andere congressen en seminars die door OO&R worden georganiseerd. CPO en Grotius zijn belangrijke en succesvolle opleidingen voor praktijkjuristen. Er ligt een sterk accent op toepasbaarheid

in de praktijk, hetgeen niet verwonderlijk is bij de sterke verbinding met grote ondernemingen en advocatenkantoren.

1.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid

Het onderzoek blijft nog geruime tijd wetenschappelijk en maatschappelijk relevant. Een centrale rol spelen enkele zeer vooraanstaande hoogleraren, zoals Kortmann, die veel werk verzetten en die zich nationaal en internationaal duidelijk hebben geprofileerd. Het is moeilijk te voorspellen hoe het onderzoek in OO&R zich zal gaan ontwikkelen als deze wetenschappers vertrekken. In hun opvolging lijkt echter adequaat te zijn voorzien.

1.2.5. Eindoordeel

Al met al kan de commissie zich aansluiten bij de positieve beoordeling door het *Peer Review Committee*. De commissie kan zich over het algemeen vinden in de cijfermatige beoordeling van het *Peer Review Committee*, al zou zij zelf – mede op basis van een landelijke vergelijking – hier en daar iets lager hebben gecijferd. De commissie acht het begrijpelijk dat de faculteit – ondanks het andere ‘format’ van de beoordeling – graag ziet dat de commissie aangeeft hoe het onderzoek van OO&R zich verhoudt tot het landelijke beeld. Alles op de hand wegende komt de commissie tot een eindoordeel voor in elk geval de programma’s 1 tot en met 3 van OO&R van 4,75.

ONDERZOEKCENTRUM VOOR STAAT EN RECHT (SteR)

Programmaleider: prof. mr. R.J.N. Schlössels

Omschrijving

Onder het Onderzoekcentrum SteR vielen in de periode 2006-2008 zes programma’s: (1) *Migratierecht*; (2) *Rechtspleging*; (3) *De Grondwet*; (4) *International and European Law*; (5) *Strafrecht in een bestuurd omgeving*; en (6) *Ethische grondslagen van het recht*. Vanaf 2009 zijn dat er nog drie: (1) *Migratierecht*; (2) *Rechtspleging*; en (3) *Grondslagen van het publiekrecht*. Daarbij verdient opmerking dat de programma’s *De Grondwet*, *International and European Law*, *Strafrecht in een bestuurd omgeving* en *Ethische grondslagen van het recht* niet ‘een op een’ zijn opgenomen in het programma *Grondslagen van het publiekrecht*, maar dat een inhoudelijke herverdeling heeft plaatsgevonden.

Het is voor de commissie de vraag of bij deze herverdeling het rechtssociologische onderzoek niet te veel onder druk is komen te staan. Verder is de vraag of het programma *Grondslagen van het publiekrecht* niet een parapluprogramma wordt. Tegelijkertijd kan de gerealiseerde en beoogde samenwerking positief worden gewaardeerd.

Het Onderzoekcentrum SteR streeft naar een wetenschappelijke bestudering van het publiekrecht met een scherp oog voor de rechtspraktijk. Hiertoe wordt nauw samengewerkt met diverse rechterlijke instanties, ministeries, nationale en internationale overheidsinstanties en andere toonaangevende juridische experts in de praktijk. Waar mogelijk wordt samengewerkt met andere academische wetenschappers dan juristen. Het

onderzoekscentrum streeft naar hoogstaand, maatschappelijk relevant publiekrechtelijk onderzoek met veel aandacht voor de internationale dimensies van het recht. In dit verband stimuleert het onderzoekscentrum met kracht multidisciplinair en op juridische integratievraagstukken gericht onderzoek.

Ontwikkelingen in de nationale rechtsorde onder invloed van de internationale en communautaire rechtsorde krijgen bijvoorbeeld veel aandacht in de migratierechtelijke programmering. Ten aanzien van het programma *Rechtspleging* kan worden gedacht aan de positie van de nationale rechter die tevens heeft te fungeren als gemeenschapsrechter. Aan de orde zijn hier ook meer ethisch georiënteerde vraagstukken. Er wordt ook onderzoek gedaan naar fundamentele leerstukken (bijvoorbeeld in verband met mensenrechten, rechtsfilosofische en strafrechtelijke beginselen), waarbij sociaalwetenschappelijke inzichten worden gebruikt. Criminologisch en rechtssociologisch onderzoek kan immers helpen om ontwikkelingen in het denken over beginselen, en over hun vertaling in het positieve recht, te begrijpen.

Kenmerkend voor een belangrijk deel van het SteR-onderzoek is ten slotte de focus op vraagstukken van interne rechtsvergelijking, rechtseenheid en rechtsbeginselen. Dit onderzoek richt zich op de bindende elementen en grondslagen van het publiekrecht. De verbinding tussen de programma's wordt gevormd door drie inhoudelijke, strategische thema's die als dwarsverbanden bindend kunnen werken, te weten 'Rule of law', 'Migratie en differentiatie' en 'Subsidiariteit'. Zij vormen in elk geval vanaf 2009 'het cement' tussen de programma's.

De commissie acht de herprogrammering een veel belovende ontwikkeling, al is er een zeker risico dat *Grondslagen van het publiekrecht* een parapluprogramma wordt.

De onderzoeksformatie van het centrum was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	3,81	3,67	4,01
Ander vast WP	4,71	5,19	5,76
Promovendi	11,88	11,14	13,27
Overig tijdelijk WP	4,83	4,07	5,89
Totaal WP	25,23	24,07	28,93
Ondersteuning	2,80	2,80	2,80
Totaal staf	28,03	26,87	31,73

De inkomstenbronnen in de afgelopen drie jaar:

	2006		2007		2008	
	%	K€	%	K€	%	K€
Eerste geldstroom	71	1.916	71	1.885	70	2.279
Tweede geldstroom	7	179	13	337	7	237
Contractonderzoek	19	501	13	358	16	516
Overige inkomsten	4	108	3	89	6	207
Totaal inkomsten		2.704		2.669		3.239

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	24	22	23
Dissertaties	2	5	2
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	36	41	42
Artikelen in overige tijdschriften	14	29	25
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	4	2	3
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	72	68	96
Totaal	152	167	191
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	2	11	10
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	8	6	11
Artikelen	73	48	51
Annotaties	62	67	89
Totaal	145	132	161

De volgende promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	23	25	29
Aantal afgeronde promoties	2	5	2
Waarvan medewerker van het instituut	2	5	2
Waarvan niet-medewerker instituut	0	0	0
Duur afgerond promotie-onderzoek	3 jaar	4 jaar	6 jaar

2. CENTRUM VOOR MIGRATIERECHT

Programmaleiders: prof. mr. C.A. Groenendijk (tot 2008) en prof. dr. E.H. Guild

2.1 Korte beschrijving

2.1.1. Missie en probleemstelling

Het Centrum voor Migratierecht is een samenwerkingsverband waarbinnen onderzoek wordt verricht op het gebied van de regulering van migratie en de rechtspositie van minderheden in Nederland. Doel van het Centrum is een stimulerende omgeving te scheppen voor het verrichten van hoogwaardig wetenschappelijk onderzoek naar nationaal en internationaal migratierecht en de positie van minderheden. Het onderzoek binnen het CMR wordt gekenmerkt door drie aspecten: a) multidisciplinaire samenwerking, b) internationale oriëntatie, en c) de betekenis van internationale ontwikkelingen voor de nationale rechtspraak. Het onderzoek wordt uitgevoerd door onderzoekers uit verschillende disciplines. Naast juristen maken ook onderzoekers die zijn geschoold in de sociologie, antropologie, politicologie en Arabische talen deel uit van de staf. Gestreefd wordt naar integratie van de resultaten van juridisch en empirisch onderzoek.

2.1.2. Opbouw en onderdelen

Het onderzoek kent twee deelprogramma's: *Recht en emancipatie van minderheidsgroepen* en *Migrants Rights and Freedoms in Europe*.

Het deelprogramma *Recht en emancipatie van minderheidsgroepen* is gericht op het analyseren van de vaak ambivalente relatie tussen het recht en groepen die een achtergestelde of marginale positie in de samenleving innemen. Enerzijds functioneert het rechtssysteem als legitimatie van achterstelling of als instrument van buitensluiting. Dat geldt onder meer voor rechtsregels ter regulering van migratie, die zijn gebaseerd op onderscheid tussen staatsburgers en vreemdelingen, en tussen vreemdelingen onderling op basis van hun nationaliteit en verblijfsrechtelijke positie. Anderzijds doen minderheidsgroepen in hun streven naar emancipatie vaak een beroep op rechtsbeginselen of streven ze naar toekenning van nieuwe rechten. Het deelprogramma is gericht op de situatie van etnische minderheden en migranten in Nederland. Centrale vragen zijn onder meer: wat is de praktijk van de verschillende instrumenten ter sturing van internationale migratie en wat zijn hun effecten op de positie van migranten in de samenleving?

Het deelprogramma *Migrants Rights and Freedoms in Europe* richt zich op de migratie binnen en naar de Europese Unie en de afzonderlijke lidstaten, de positie van migranten en de migratierechtelijke aspecten van andere samenwerkingsverbanden, zoals de Raad van Europa en Schengen. Sinds het Verdrag van Amsterdam heeft de Raad van Ministers de bevoegdheid bindende regels inzake migratie en asiel vast te stellen. Deze nieuwe regels bepalen in toenemende mate het migratierecht in de lidstaten. Voorwerp van onderzoek zijn onder meer de rol die lidstaten en andere actoren bij het tot stand komen van de nieuwe richtlijnen en verordeningen op dit gebied hebben gespeeld, de manier waarop dit nieuwe EG-recht in het nationale recht van de lidstaten wordt omgezet en hoe het in de praktijk wordt gebracht. Verder komen in dit deelprogramma ook de volkenrechtelijke ontwikkelingen in Europa aan de orde. Hier staan vragen over het recht op zelfbeschikking en de positie van (nationale) minderheden centraal.

2.1.3. Disciplines en vakgebieden

Het eerste deelprogramma is overwegend rechtssociologisch en het tweede primair positiefrechtelijk van aard. Het onderzoek is zowel monodisciplinair (empirisch en/of juridisch) als multidisciplinair (sociaalwetenschappelijk en juridisch) van aard.

2.1.4. Onderzoeksmethoden

Bij het Centrum voor Migratierecht wordt zowel monodisciplinair onderzoek (empirisch of juridisch) als multidisciplinair onderzoek (sociaalwetenschappelijk én juridisch) uitgevoerd. Het merendeel van het onderzoek is vergelijkend en heeft een internationaal karakter. Het rechtssociologische perspectief dat bij het CMR is ontwikkeld, vormt een model voor onderzoekers uit andere Europese landen. Uit de lijst van publicaties blijkt dat het ongeveer voor de ene helft om individuele publicaties gaat en voor de andere helft om gezamenlijke publicaties.

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	0,55	0,55	0,55
Ander vast WP	1,12	1,12	1,59
Promovendi	3,78	3,45	5,77
Overig tijdelijk WP	0,98	0,97	1,38
Totaal WP	6,43	6,09	9,29
Ondersteuning	0,40	0,40	0,40
Totaal staf	6,83	6,49	9,69

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	11	10	7
Dissertaties	1	2	1
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	6	5	6
Artikelen in overige tijdschriften	3	12	7
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	1	0	2
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	17	18	21
Totaal	39	47	44
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	0	7	5
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	4	2	2
Artikelen	17	12	10
Annotaties	25	31	25
Totaal	46	52	42

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	6	6	9
Aantal afgeronde promoties	1	2	1
Waarvan medewerker van het instituut	1	2	1
Waarvan niet-medewerker instituut	0	0	0
Duur afgerond promotieonderzoek	4 jaar	4 jaar	6 jaar

2.2. Beoordeling

2.2.1. Kwaliteit: 4,75

De mid-term review commissie oordeelde zeer positief over de resultaten van het onderzoek van het centrum. De uitstekende naam van het centrum werd bevestigd in publicaties, interessante promoties, lopende onderzoeksprojecten en de prominente positie van het centrum binnen het internationale onderzoek. Er is een duidelijke thematische samenhang en de invloed van de rechtssociologische benadering is in veel van de publicaties aanwezig.

Het aantal internationale publicaties is opmerkelijk groot. In de loop van de periode van beoordeling is dat aantal nog verder toegenomen, in lijn met het op dit punt uitgezette beleid van de onderzoeksgroep. Drie dissertaties (De Lange, Brouwer en Doornbos) zijn opgenomen in de lijst van kernpublicaties. Dat van De Lange, *Staat, markt en migrant*, wordt door de commissie als zeer goed beoordeeld.

De vooraanstaande positie die het centrum wil innemen in het wetenschappelijke debat en waar het gaat om de ontwikkelingen van het wetenschappelijk terrein van het onderzoek, wordt zeker waargemaakt. De groep draagt substantieel bij aan de theorievorming op het terrein van het nationale en internationale migratierecht. De rechtssociologische inbreng voegt iets wezenlijks toe. Het centrum maakt in Europa school en behoort tot de beste onderzoeksinstituten op dit terrein. Dat geldt voor het onderzoek dat in beide deelprogramma's wordt gedaan.

De kwaliteit van de leidende onderzoekers en de multidisciplinaire samenstelling van de groep dragen hier duidelijk aan bij. Ook de omvang van de groep maakt het mogelijk op theoretisch niveau haar bijdrage te leveren.

De onderzoeksresultaten (de publicaties) laten zien dat de samenhang in het programma zeer goed is. De keuze van het centrale thema draagt daar beslist toe bij. De samenhang blijkt behalve uit de programmabeschrijving ook en nog duidelijker uit de spreiding van de onderzoekers over beide deelprogramma's. Het gezamenlijk publiceren laat zien dat de samenwerking tussen de onderzoekers zeer goed is, maar ook dat de samenhang tussen de verschillende aspecten en vraagstellingen op het terrein van het migratierecht over de grenzen van de deelprogramma's heen goed is. Ook de combinatie van juridisch onderzoek en sociaalwetenschappelijk onderzoek bevordert de samenhang binnen het programma.

De zelfstudie alsook de mid-term review laten een keur van samenwerkingsverbanden zien, in binnen- én buitenland. De onderzoeken in Europese (kader)programma's geven een uitstekende mogelijkheid om dergelijke samenwerkingsverbanden een structureel karakter te geven. Samenwerking is ook één van de doelstellingen van het programma. Die doelstelling wordt waargemaakt. Het feit dat vanuit andere onderzoekscentra in binnen- en vooral ook buitenland samenwerking wordt gezocht, bevestigt de aspiratie van het programma om een centrum van onderzoek op dit terrein te vormen.

2.2.2. Productiviteit: 4,50

Het aantal wetenschappelijke publicaties per fte onderzoek (exclusief promovendi) is groot. Het aantal publicaties in gerefereerde tijdschriften blijft over de jaren heen op een hoog niveau. Ook het aantal vakpublicaties blijft over de jaren heen constant hoog. Het aantal rapporten en studies voor externe opdrachtgevers neemt toe, wat voor een belangrijk deel het gevolg is van het verwerven van opdrachtonderzoek en van rapportage in verband met de coördinerende functie in EU-verband. Over de hele periode (2002-2008) zijn acht dissertaties verschenen, een heel redelijk aantal. Het aantal promovendi is in 2008 relatief sterk toegenomen.

2.2.3. Relevantie: 5,00

Zowel de wetenschappelijke als de maatschappelijke relevantie is hoog. Het onderzoek draagt substantieel bij aan de ontwikkeling van het vakgebied. Wetenschappelijk vanwege de multidisciplinaire aanpak en het fundamentele karakter van het onderzoek alsook vanwege de aangesneden problematiek en de grensoverschrijdende vraagstellingen. Het maatschappelijk belang blijkt uit de wijze waarop aan het publieke

debat wordt deelgenomen en met name ook uit de uitnodigingen in binnen- en buitenland om verslag te doen van de bevindingen van het wetenschappelijk onderzoek. Onderzoekers van de groep worden regelmatig door binnen- en buitenlandse publieke instanties om advies gevraagd. Ook het toegankelijk maken van de uitkomsten van het onderzoek voor de rechtspraak, de politiek en het publiek draagt daartoe bij. De groep speelt een actieve en overtuigende rol in het veld van wetenschappers en de praktijk.

2.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 4,00

In de zelfstudie wordt geconstateerd dat de duurzaamheid en de levensvatbaarheid van het centrum zeer goed is. Het vertrek van één van de prominente trekkers van het programma (prof. Groenendijk) is goed opgevangen met de benoeming van een veelbelovende opvolger (prof. Terlouw). Bovendien vertegenwoordigt prof. Guild de continuïteit. De reputatie van het centrum waarborgt een goede toekomst. De in de staf aanwezige expertise waarborgt goede toekomstperspectieven voor dit programma.

De thematiek is en blijft actueel. De ontwikkelingen op het terrein van het migratierecht en -beleid bieden uitstekende mogelijkheden voor verder wetenschappelijk onderzoek. De uitbreiding van de onderzoekscapaciteit, zowel wat betreft vaste staf, als tijdelijke medewerkers en met name promovendi, verstevigt de positie en de mogelijkheden van dit programma. De structurele samenwerking, zowel nationaal als Europees, biedt ook goede perspectieven voor de toekomst. Een punt van aandacht is de verhouding tussen de twee deelprogramma's. Deelprogramma 2 lijkt in belang en omvang toe te nemen. Een tweede opmerking is de opname van dit programma in het grotere programma/Onderzoekcentrum voor Staat en Recht dat in 2009 haar beslag heeft gekregen. De zelfstudie merkt dit aan als een kans voor de toekomst, omdat het meer multidisciplinair onderzoek mogelijk maakt en het voordeel kan bieden van 'kruisbestuiving'. Tegenover deze voordelen staat wellicht het nadeel van te veel schaalvergroting, waardoor de eigenheid en herkenbaarheid in gevaar kunnen komen. Voorkomen moet worden dat de werfkracht voor Europees onderzoek wordt aangetast.

2.2.5. Eindoordeel: 4,75

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties		X			
1.2 Vakpublicaties	X	X			
1.3 Overige resultaten	X	X			
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine	X	X			
1.5 Onderlinge samenhang van programma	X				
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak	X	X			
1.7 Samenwerking, internationalisering	X				
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties	X	X			
2.2 Aantal vakpublicaties	X	X			
2.3 Aantal overige resultaten	X	X			
2.4 Aantal dissertaties		X			
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap	X				
3.2 In relatie tot de samenleving	X				
3.3 In relatie tot de rechtspraak	X				

4	Vitaliteit/haalbaarheid				
4.1	In relatie tot de opzet van het programma		X		
4.2	In relatie tot personeel en financiën			X	
4.3	In relatie tot de leiding		X		

3. RECHTSPLEGING

Programmaleider: prof. dr. L.E. de Groot-van Leeuwen

3.1. Korte beschrijving

3.1.1. Missie en probleemstelling

Het programma *Rechtspleging* (2000-2008) betreft onderzoek naar de kwaliteit van de tenuitvoerlegging en de handhaving van het recht. Het richt zich daarbij op de volgende elementen: de rechtspraak (de geschilbeslechting door overheidsrechters e.a.), het procesrecht, de rechterlijke organisatie en de rechterlijke macht, en de overige organisaties en functionarissen van het recht (advocatuur, het openbaar ministerie, politie en overige rechtshandhavers).

Centrale onderzoeksvragen daarbij zijn: (1) Welke positiefrechtelijke en maatschappelijke ontwikkelingen vinden plaats op het gebied van de rechtspraak, het procesrecht, de rechterlijke organisatie en de rechterlijke macht? (2) Hoe is de relatie van de rechterlijke macht met de overige functionarissen van het recht, bestuur, politiek en samenleving? Hierbij komen thema's als de totstandkoming, handhaving en doorwerking (van onder meer de rechterlijke uitspraken) aan de orde, alsmede de verhouding tussen de verschillende beroepsgroepen (bestuur, politiek en publiek). Een volgende centrale onderzoeksvraag is: (3) Op welke wijze wordt de kwaliteit gewaarborgd (of behoort de kwaliteit gewaarborgd te zijn) van de rechtspraak, het procesrecht, de rechterlijke organisatie, de rechterlijke macht en het werk van de overige organisaties en functionarissen van het recht?

3.1.2. Opbouw en onderdelen

Voorbeelden van de uitwerking van de onderzoeksvragen zijn respectievelijk: (ad 1) de publicaties over de rechterlijke macht en de rechtspraak na politieke omwentelingen door auteurs van verschillende vaksecties, de publicaties over de diversiteit van de rechterlijke macht en de monografie over de inrichting van de rechterlijke organisatie, het ambt van rechter en de uitoefening van rechtspraak; (ad 2) publicaties over de trias politica, de rechterlijke macht en de rechtspraak in de ogen van burgers; (ad 3) publicaties over de ethiek van de advocatuur van Snijders en over de rechtspraak door Mertens, een offerte over de kwaliteit van de specialistische rechtspraakvoorzieningen ter beslechting van complexe (internationale) geschillen van het bedrijfsleven. Dit onderzoek wordt uitgevoerd in opdracht van de Raad voor de rechtspraak (2008-2009).

Het onderzoek *Rechtspleging* heeft geleid tot inzichten die van belang zijn voor zowel de wetenschap als de rechtspraktijk. De bundels van de serie *Rechtspleging* zijn daarvan een voorbeeld. Maar zij dienden meerdere doelen: zij zorgden voor samenwerking en kennisoverdracht tussen ervaren en minder ervaren wetenschappers, voor samenwerking tussen wetenschappers uit verschillende disciplines en voor samenwerking van wetenschappers met deskundigen uit de praktijk. Met behulp van de bundels werd een dialoog op gang gebracht tussen deze wetenschappers, externe wetenschappers en de deskundigen voordat en nadat zij waren verschenen, onder andere door voorafgaande auteursbesprekingen en door de erop volgende symposia.

3.1.3. Disciplines en vakgebieden

De kern van het programma *Rechtspleging* is thematisch en niet disciplinair. De onderzoeksvragen worden benaderd vanuit vele disciplines, van zowel positiefrechtelijke, empirisch sociaalwetenschappelijke als metajuridische aard.

3.1.4. Onderzoeksmethoden

Aan de hand van de onderzoeksvragen en vanuit de traditie van de (vele) vakgebieden die bijdragen aan het programma, worden de onderzoeksmethoden bepaald. Daardoor ontstaat een breed palet van methoden van dataverzameling en -analyse, zoals wetgevingsdocumenten, historisch bronnenonderzoek, interviews, handelingen van vele gremia (bijvoorbeeld van de Tweede Kamer), die kwalitatief en kwantitatief, empirisch en normatief, worden geanalyseerd. Veelal wordt het kader gevormd door de dynamiek in de driehoek van positief recht, rechtsbeginselen en rechtspraktijk.

Het programma *Rechtspleging* beoogt met name door een multidisciplinaire benadering het onderzoek op het gebied van de rechtspleging te stimuleren, uit te voeren en te coördineren. Deze benadering wordt gerealiseerd door het verrichten van zowel fundamenteel als toegepast onderzoek, gefinancierd door de universiteit, NWO en andere externe organisaties, zoals het ministerie van Justitie (WODC) en de Raad voor de rechtspraak.

3.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	0,92	1,02	1,16
Ander vast WP	1,20	1,40	1,40
Promovendi	1,45	1,10	1,42
Overig tijdelijk WP	1,00	0,04	0,04
Totaal WP	4,57	3,56	4,02
Ondersteuning	0,20	0,20	0,20
Totaal staf	4,77	3,76	4,22

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	6	5	6
Dissertaties	0	0	0
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	7	9	10
Artikelen in overige tijdschriften	3	2	5
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	1	1	1
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	24	24	14
Totaal	41	41	36
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	0	2	1
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	0	2	0
Artikelen	9	3	6
Annotaties	15	15	20
Totaal	24	22	27

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	2	2	2
Aantal afgeronde promoties	0	0	0
Waarvan medewerker van het instituut	0	0	0
Waarvan niet-medewerker instituut	0	0	0
Duur afgerond promotieonderzoek			

3.2 Beoordeling

3.2.1. Kwaliteit: 4,00

Dit programma is onderdeel van het onderzoekscentrum *Staat en Recht* (SteR) en heeft daarbinnen nog steeds slechts een kleine formatie. Het dateert van 2000, te laat voor de commissie-Ten Kate om het nog te kunnen beoordelen. Een eerste – positieve – beoordeling geeft de MTR 1999-2004. Het thema is intussen wat verschoven in de richting van handhaving en tenuitvoerlegging. Er worden bijzondere banden onderhouden met de rechtspraktijk o.a. met de rechtbanken en gerechtshoven. Er is zelfs een bijzondere leeropdracht vanuit de rechtbank Arnhem.

Het programma is thematisch niet enkel monodisciplinair; het bundelt uiteenlopende (positiefrechtelijke) rechtsgebieden, zoals het bestuurs(proces)recht en het straf(proces)recht, met de sociaalwetenschappelijke disciplines. Men streeft bovendien met enig succes naar internationalisering.

Naar al uit de MTR naar voren komt, is de kwaliteit van de wetenschappelijke en vakpublicaties doorgaans goed. Een voorbeeld uit 2007 is de bundel *In eenheid – over rechtseenheid en uniforme rechtstoepassing in het bestuursrecht*, een van de kernpublicaties. Niettemin bevat de lijst van publicaties ook titels waarvan het verband met het thema niet direct evident is. Alle kernpublicaties zijn goed werk, zonder echte uitblinkers, al gaat de bundel *In eenheid* wel in de richting van die kwalificatie.

Ambitie tot fundamenteel onderzoek is zeker aanwezig. Men probeert voor bepaalde verschijnselen zoals rechtseenheid en precedentwerking, op uiteenlopende vakgebieden tot inventarisatie, vergelijking en theorievorming te komen. Van dit laatste is de kernpublicatie *De ongehoorzame rechter* een sprekend voorbeeld. Dit draagt bij tot nieuwe concepten en inzichten.

Het programma voldoet qua gemeenschappelijkheid van probleemstelling, evenwicht tussen diverse onderdelen en spreiding van publicaties aan de eisen, al zijn de drie centrale onderzoeksvragen wel erg ruim geformuleerd. De probleemstelling mag dan voor juristen niet origineel zijn, er is op dit punt – getuige ook de belangstelling vanuit de rechterlijke macht – ‘een gat in de markt’. Bovendien is het landelijk gezien nog het enige programma dat zich aan deze problematiek wijdt.

De onderzoekers zijn vertegenwoordigd in nationale en buitenlandse gremia en wetenschappelijke gezelschappen. Hetzelfde geldt voor redacties van tijdschriften. Binnen het SteR wordt intensief samengewerkt. Er zijn regelmatig onderzoeksopdrachten van buiten.

3.2.2. Productiviteit: 3,50

De productiviteit van wetenschappelijke en vakpublicaties publicaties is goed. Het enige – ook in de SWOT-analyse toegegeven – zwakke punt is het aantal promoties. De laatste drie jaren, 2006-2008, zijn er geen promoties geweest. Volgens de zelfstudie wordt gestreefd naar de afronding van een viertal proefschriften; dat is gelet op de *record* een hoge ambitie!

3.2.3. Relevantie: 4,00

De relevantie is over de hele linie goed.

3.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 4,00

De vitaliteit van het programma is duidelijk gebleken. Verder maakt de SWOT-analyse gewag van het ontbreken van tweede geldstroomfinanciering en de omstandigheid dat multidisciplinariteit in de Nederlandse juridische wereld nog steeds onvoldoende ingang heeft gevonden, terwijl het begrip voor positiefrechtelijk onderzoek bij de sociaalwetenschappelijke wereld weinig weerklank vindt. Aan de andere kant verschijnt (buiten de visitatieperiode) in 2009 de bundel *Eén procesrecht*, onder redactie van De Groot-van Leeuwen e.a., met tien publicaties van Nijmeegse onderzoekers en twee van praktici. Deze bundel is thematisch aanzienlijk strakker geredigeerd dan de *Ongehoorzame rechter*, bevat interessante bijdragen en illustreert de vitaliteit.

3.2.5. Eindoordeel: 4,00

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties		X			
1.2 Vakpublicaties		X			
1.3 Overige resultaten		X			
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine		X			
1.5 Onderlinge samenhang van programma		X			
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak		X			

1.7	Samenwerking, internationalisering		X			
2 Productiviteit						
2.1	Aantal wetenschappelijke publicaties		X			
2.2	Aantal vakpublicaties		X			
2.3	Aantal overige resultaten		X			
2.4	Aantal dissertaties				X	
3 Relevantie						
3.1	In relatie tot de wetenschap		X			
3.2	In relatie tot de samenleving		X			
3.3	In relatie tot de rechtspraktijk		X			
4 Vitaliteit/haalbaarheid						
4.1	In relatie tot de opzet van het programma		X			
4.2	In relatie tot personeel en financiën			X		
4.3	In relatie tot de leiding		X			

4. DE GRONDWET

Programmaleider: prof. mr. P.P.T. Bovend'Eert

4.1 Korte beschrijving

4.1.1. Missie en probleemstelling

Het onderzoek beoogt een analyse van bestaand en komend constitutioneel recht en betreft primair grondslagenonderzoek. Het programma maakt deel uit van het facultaire Onderzoekcentrum Staat en Recht (SteR). Het programma vloeide in eerste instantie voort uit de grondwetsherziening 1983 en haar gevolgen. De centrale vragen waren een beschrijving en analyse van de nieuwe grondwet en haar consequenties in de wetgeving en jurisprudentie. In de loop van de jaren heeft onderzoek naar Europees constitutioneel recht, rechtsvergelijking, grondrechten en decentralisatie een sterker accent gekregen. Het onderzoek heeft geleid tot diverse handboeken, dissertaties, monografieën, wetenschappelijke artikelen, vakpublicaties, annotaties, conferenties en lezingen.

4.1.2. Opbouw en onderdelen

In de verslagperiode zijn de volgende accenten gelegd:

- Grondrechten: onderzoek met betrekking tot grondrechten heeft zich in het verleden van het onderzoeksprogramma vooral geconcentreerd op het terrein van het onderwijsrecht (art. 23 GW en onderwijswetgeving).
- Regering en parlement: naast de op handen zijnde bewerking van het handboek *Het Nederlandse Parlement*, zijn boekbijdragen en artikelen verschenen, onder meer over ministeriële verantwoordelijkheid, de parlementaire enquête, de positie van het parlement ten aanzien van de krijgsmacht, politieke assistentie van ministers en de staatsrechtelijke positie van de Eerste Kamer.
- Wetgeving en bestuur: in de verslagperiode zijn publicaties verschenen over de wetgevende macht van het parlement, artikelen over het wetsvoorstel-Halsema en de procedure van grondwetsherziening.

- Decentralisatie: dit thema heeft in de loop van de tijd een sterke positie in het onderzoeksprogramma verworven. De thematiek betreft vooral het bestuurlijke organisatierecht van gemeenten en gemeentelijke samenwerkingsverbanden, alsmede openbare orde. In het laatste geval loopt grondrechtenbescherming als een rode draad door de publicaties.
- Onderwijsrecht: dit onderzoek is een vast onderdeel van dit programma. In de verslagperiode resulteerde dit in diverse boekbijdragen en artikelen, over onder meer de toelaatbaarheid van spreidingsbeleid en overheidsfinanciering van bijzonder onderwijs.

Hieruit blijkt, dat het onderzoek zich sterk richt op de grondwet en haar toepassing.

4.1.3. Disciplines en vakgebieden

Dit programma behelst generalistisch en positiefrechtelijk staatsrechtelijk onderzoek met een sterke rechtsvergelijkende component. Het programma bestrijkt de hoofdgebieden van nationaal, supranationaal (EU) en buitenlands staatsrecht.

4.1.4. Onderzoeksmethoden

De benadering van het onderzoek is hoofdzakelijk monodisciplinair, generalistisch, positiefrechtelijk en rechtsvergelijkend. Het merendeel van het onderzoek wordt individueel verricht en een klein deel gezamenlijk, dat wil zeggen in samenwerking met deelnemers aan het programma, in het verband van het onderzoekscentrum SteR, en met derden in binnen- en buitenland.

4.1.5 Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	0,52	0,52	0,52
Ander vast WP	0,80	0,58	0,60
Promovendi	2,47	2,52	2,20
Overig tijdelijk WP	0,43	0,30	0,30
Totaal WP	4,22	3,92	3,62
Ondersteuning	0,20	0,20	0,20
Totaal staf	4,42	4,12	3,82

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	1	2	2
Dissertaties	1	0	0
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	5	12	5
Artikelen in overige tijdschriften	2	2	4
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	0	0	0
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	9	4	21
Totaal	18	20	32

Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	2	0	1
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	1	1	4
Artikelen	9	8	10
Annotaties	9	18	30
Totaal	21	27	45

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	5	6	4
Aantal afgeronde promoties	1	0	0
Waarvan medewerker van het instituut	1	0	0
Waarvan niet-medewerker instituut	0	0	0
Duur afgerond promotieonderzoek	2 jaar		

4.2. Beoordeling

4.2.1. Kwaliteit: 4,00

De commissie beoordeelt dit als een goed programma. Ondanks het kleine aantal fte's is het van grote betekenis voor staatsrechtelijk Nederland. De wetenschappelijke publicaties zijn sterk positiefrechtelijk en hebben een belangrijke rechtsvergelijkende component. Dit laatste komt tot uiting in de uitgaven met overzichten van het constitutionele recht van de lidstaten van de EU (zie onder andere de kernpublicatie van Kortmann e.a.). De kwaliteit van sommige publicaties ligt hoog. De kernpublicatie van Bovend'Eert (m.m.v. Kortmann), *Rechterlijke organisatie, rechters en rechtspraak* is excellent. Voor de vakpublicaties geldt dat zij nogal eens inspelen op de actualiteit en zo actief bijdragen aan de staatsrechtelijke en staatkundige discours.

Het juist genoemde boek van Bovend'Eert legt een goede theoretische grondslag voor beoordeling van de organisatie van de rechterlijke macht in het algemeen en voor de lopende reorganisatie (bestuur en beheer) in het bijzonder. Rechtspositivisme en originaliteit gaan niet zo goed samen. Dat blijkt uit de publicaties over het constitutionele recht in de EU-lidstaten. Het maakt het proefschrift van Möhlmann – een kernpublicatie – tot een ook Europeesrechtelijk buitenbeentje.

Op de samenhang van het programma kan men als kritiek hebben dat het het hele constitutionele staatsrecht (zij het slechts met een enkel grondrecht, art. 23 GW) omvat. Het in Nijmegen beleden rechtspositivisme blijkt evenwel een effectief selectiemiddel en geeft kennelijk voldoende binding. Het heeft er in ieder geval toe geleid dat Nijmegen in staatsrechtelijk opzicht een belangrijk eigen geluid laat horen. Bovendien dekt, dankzij het veelomvattend thema, bij de publicaties de vlag beter de lading dan in menig ander onderzoeksprogramma.

Belangrijke publicaties zijn vaak in het Engels of andere taal dan het Nederlands verschenen. Toch blijkt uit de zelfstudie 2006-2008 van individuele noch van

institutionele internationale contacten. Wel is klaarblijkelijk voor de publicatie over het constitutionele recht in de EU-lidstaten met succes internationaal samengewerkt.

Binnen Nederland zijn de onderzoekers vertegenwoordigd bij de gebruikelijke gremia en samenwerkingsverbanden.

4.2.2. Productiviteit: 3,50

De productiviteit van het programma is in het algemeen goed. Er is voor 2008 een aanzienlijke toename van de wetenschappelijke publicaties gemeld van 20 (in 2007) naar 32. Het is de vraag of dit meer dan incidenteel is. Op het gebied van promoties is het resultaat mager: slechts één in 2006. Dat punt vraagt aandacht.

4.2.3. Relevantie: 4,00

De relevantie is goed. Verwezen zij naar het eerder gereleveerde theoretisch belang respectievelijk de actualiteit van de publicaties.

4.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: geen kwalificatie

Na de beëindiging van het programma in 2008 is 70% van het programma overgegaan naar *Grondslagen* en 30% naar *Rechtspleging*. Het effect van de overgang op de kwaliteit en kwantiteit van het staatsrechtelijke onderzoek zal pas bij de volgende visitatie kunnen worden beoordeeld.

4.2.5. Eindoordeel: 4,00

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties		X			
1.2 Vakpublicaties		X			
1.3 Overige resultaten		X			
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine		X			
1.5 Onderlinge samenhang van programma		X			
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak			X		
1.7 Samenwerking, internationalisering		X	X		
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties		X			
2.2 Aantal vakpublicaties		X			
2.3 Aantal overige resultaten		X			
2.4 Aantal dissertaties				X	
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap		X			
3.2 In relatie tot de samenleving		X			
3.3 In relatie tot de rechtspraktijk		X			
4 Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma					
4.2 In relatie tot personeel en financiën					
4.3 In relatie tot de leiding					

5. INTERNATIONAAL EN EUROPEES RECHT

Programmaleiders: prof. dr. A.M.A.P. van den Bossche (tot 2007), prof. mr. J.W. van de Gronden (vanaf 2007)

5.1. Korte beschrijving

5.1.1. Missie en probleemstelling

Het onderzoeksprogramma concentreert zich op kernonderdelen, beginselen en systeem van het internationaal en Europees recht. Sinds oktober 2000 heeft het onderzoek op het terrein van het Gemeenschapsrecht het volgende thema: 'Europese integratie in een mondiale context. Basisbeginselen en sectorspecifieke toepassing'. In het onderzoek naar dit thema is een aantal afzonderlijke, maar onderling nauw verbonden onderwerpen samengekomen. Als rode draad door het onderzoek loopt de consistentie tussen de verschillende kernonderdelen van het internationale en Europese recht.

5.1.2. Opbouw en onderdelen

Bij het Europese recht is vooral gekeken naar de samenhang tussen de regels voor de interne markt en het mededingingsrecht, alsmede naar de consistentie tussen dit 'communautaire marktrecht' en hieraan gerelateerde vraagstukken van rechtsbescherming. Het onderzoek heeft in de eerste plaats tot onderwerp de toenemende interne integratie van het recht van de interne markt, in het bijzonder de relatie tussen de vrij verkeersbepalingen (vrij verkeer van goederen, personen, diensten en kapitaal) en het EG-mededingingsrecht. De aanzienlijke invloed van deze bepalingen op het gedrag van economische marktpartijen (ondernemingen, individuen en overheidsinstellingen) is algemeen erkend, in het bijzonder in relatie tot de im- en export van goederen, diensten en kapitaal, alsook het grensoverschrijdende personenverkeer.

Externe integratie was het tweede speerpunt van het Europeesrechtelijke onderzoek. Daarbij ligt de nadruk op de samenhang tussen de interne marktbevestigingen en sectorspecifieke beleidsterreinen, zoals volksgezondheidsbeleid. Voor deze beleidsterreinen relevante vragen betreffen onder meer het proces, de instrumenten en de gevolgen van externe integratie, waarbij de consistentie tussen Europees beleid en recht bijzondere aandacht krijgt (bijvoorbeeld de doelstellingen van volksgezondheidsbeleid en recht versus de realisatie en afdwingbaarheid van de interne marktregels).

Naast deze twee thema's (interne en externe integratie) behoren ook institutionele en rechtsbeschermingsaspecten van de Europese integratie tot de onderzoeksonderwerpen. In dit kader wordt verwezen naar de deelname aan het programma *Rechtspleging*. Verder is het de bedoeling om het onderzoeksterrein van de programmagroep in de nabije toekomst uit te breiden naar de verhouding Gemeenschapsrecht – internationaal verdragenrecht, in het bijzonder de wereldhandelsakkoorden (GATT, GATS, TRIPS), en om in te gaan op het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid van de Europese Unie (de zogenaamde tweede pijler).

5.1.3. Disciplines en vakgebieden

Internationaal recht, recht van de Europese Unie, rechten van de mens.

5.1.4. Onderzoeksmethoden

Het onderzoek kenmerkt zich in belangrijke mate door het monodisciplinaire karakter, wat hoofdzakelijk bestaat uit een juridische analyse van internationaalrechtelijke en Europeesrechtelijke onderwerpen. Verder is in de verslagperiode samengewerkt met onderzoekers uit andere programma's onder meer in het kader van SteR (dat onder andere uitmondde in de bundel *De ongehoorzame rechter*) en OO&R (het symposium *Advocatuur en notariaat: tussen profijt en professie*).

De onderzoeksmethode heeft zich primair gericht op de klassieke benadering van juridische en maatschappelijk relevante vraagstukken. Naast het promotieonderzoek naar de grondslagen van het Europese mededingingsrecht, is plaats ingeruimd voor interne rechtsvergelijking. Hierbij is bijvoorbeeld gekeken naar de relatie tussen Europees en nationaal mededingingsrecht. Dergelijk onderzoek kenmerkt zich door een primair individuele benadering, al dan niet onder begeleiding van de programmaleiding.

5.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	0,77	0,63	0,84
Ander vast WP	0,55	0,55	0,55
Promovendi	1,17	0,70	0,23
Overig tijdelijk WP	0,65	0,83	1,25
Totaal WP	3,14	2,71	2,87
Ondersteuning	0,30	0,30	0,30
Totaal staf	0,77	0,63	0,84

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	3	1	1
Dissertaties	0	0	1
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	4	4	3
Artikelen in overige tijdschriften	2	0	1
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	1	0	0
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	9	4	4
Totaal	19	9	10
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	0	0	2
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	1	0	0
Artikelen	10	1	4
Annotaties	2	2	2
Totaal	13	3	8

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	3	2	4
Aantal afgeronde promoties	0	0	1
Waarvan medewerker van het instituut	0	0	1
Waarvan niet-medewerker instituut	0	0	0
Duur afgerond promotieonderzoek			2 jaar

5.2. Beoordeling

5.2.1. Kwaliteit: 4,00

Het in 2008 beëindigde programma Internationaal en Europees recht is sinds 2009 verdeeld over de onderzoekschool OO&R – mededingingsrechtelijk onderzoek (50%) – en het Onderzoekcentrum SteR (programma's *Rechtspleging* (10%) en *Grondslagen van publiekrecht* (40%)). De zelfstudie lijkt in te stemmen met of zich neer te leggen bij de beëindiging van het programma. Zij stelt namelijk dat door samen te werken in het kader van SteR en OO&R de onderzoekers van internationaal en Europees recht willen bijdragen aan de internationale oriëntatie van deze facultaire onderzoekscentra. Aansluiting bij deze twee facultaire centra zal, zo is de verwachting, ook de gelegenheid en de randvoorwaarden scheppen om (nog) meer dan voorheen actief te worden in het werven van tweede en derde geldstroomgelden.

De juistheid van de beëindiging van het programma voor de toekomst van het Europeesrechtelijk en volkenrechtelijk onderzoek aan de RU binnen SteR en OO&R onttrekt zich aan het oordeel van de commissie. Voor de periode 2006-2008 constateert de commissie dat de kernpublicaties en de andere publicaties op zichzelf de conclusie van de zelfstudie rechtvaardigen dat het programma heeft geresulteerd in belangwekkende en gezaghebbende publicaties. Een aantal publicaties, zoals het proefschrift van De Waele over rechterlijk activisme en het Europese Hof van Justitie (overigens verdedigd in mei 2009), kent zeker een originele benadering.

Het programma bestond vrij sterk uit twee aparte stromingen, de Europeesrechtelijke en internationaalrechtelijke. In dat perspectief lag de herindeling in de rede.

Het programma beschikte over een aantal internationale contacten die geleidelijk meer structureel uitgebouwd werden.

5.2.2. Productiviteit: 3,50

Gelet op het aantal publicaties in relatie tot het aantal fte is het publicatieritme, zoals de zelfstudie stelt, "continu en constant", maar niet hoog. Een verklaring daarvoor is dat in de verslagperiode een flink aantal personeelwisselingen heeft plaatsgehad. Op het gebied van promoties is het resultaat mager: slechts één in 2008.

5.2.3. Relevantie: 3,75

Volgens de zelfstudie was de nadruk in het beëindigde programma op rechtsbescherming vanuit zowel Europeesrechtelijke als volkenrechtelijke gezichtshoek weliswaar niet uniek

maar werd gestreefd naar een eigen geluid. De kernpublicaties bevestigen dat beeld. De in de MTR genoemde ambitie om speciale aandacht te wijden aan de verhouding Gemeenschapsrecht – internationaal verdragenrecht en aan het gemeenschappelijke buitenlands – en veiligheidsbeleid van de EU is niet waargemaakt als gevolg van wisseling in de programmaleiding.

5.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: geen kwalificatie

Na de beëindiging van het programma in 2008 is 50% van het programma overgegaan naar OO&R, 50% naar SteR (40% naar *Grondslagen* en 10% naar *Rechtspleging*). Het effect van de overgang op de kwaliteit en kwantiteit van het Europeesrechtelijke en volkenrechtelijke onderzoek zal pas bij de volgende visitatie kunnen worden beoordeeld.

5.2.5. Eindoordeel: 3,75

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties		X			
1.2 Vakpublicaties		X			
1.3 Overige resultaten		X			
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine		X			
1.5 Onderlinge samenhang van programma			X		
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak		X			
1.7 Samenwerking, internationalisering		X			
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties		X	X		
2.2 Aantal vakpublicaties		X	X		
2.3 Aantal overige resultaten		X	X		
2.4 Aantal dissertaties			X		
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap		X			
3.2 In relatie tot de samenleving		X			
3.3 In relatie tot de rechtspraktijk		X			
4 Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma					
4.2 In relatie tot personeel en financiën					
4.3 In relatie tot de leiding					

6. STRAFRECHT IN EEN BESTUURDE OMGEVING

Programmaleider: prof. dr. Y. Buruma

6.1. Korte beschrijving

6.1.1. Missie en probleemstelling

Het programma *Strafrecht in een bestuurd omgeving* is gericht op: (1) de dogmatische, organieke en bestuurlijke aspecten van het straf- en strafprocesrecht, (2) het penitentiaire recht, en (3) het Europese recht. De centrale probleemstelling van het onderzoek van het

eerste deelprogramma betreft de vraag hoe de organisatie van de strafrechtspleging van invloed is op het denken over straf- en strafprocesrechtelijke normen vice versa. In het tweede deelprogramma, *Penitentiair recht, penologie/criminologie en forensische psychiatrie*, wordt door juridisch en sociaalwetenschappelijk onderzoek ingegaan op de gevolgen van de strafrechtelijke regelgeving op de organisatie en de praktijk van de tenuitvoerlegging van strafvonnissen. Het derde deelprogramma, *European Law and Criminal Justice Systems in Europe*, betreft de doorwerking van het internationale recht, alsmede de internationale rechtshulp en de rechtsvergelijking.

In de verslagperiode is ernaar gestreefd ook in het onderzoek leidend te zijn in het maatschappelijke, maar ook in het wetenschappelijke debat. Een streven naar degelijkheid in de uitvoering bleef daarbij voorop staan, maar de speurtocht naar historische en systematische veranderingen in de strafrechtspleging als gevolg van de organisatie van diezelfde strafrechtspleging wierp vruchten af. Daarbij valt onder meer te denken aan het blootleggen van de verandering van de nadruk op *policing the police* naar de nadruk op de betrouwbaarheid van veroordelingen, aan systematische aandacht voor de juistheid van vervolgingsbeslissingen (bijvoorbeeld ten aanzien van zogenaamde ‘flutdelicten’), en aan burgeropsporing en burgeringrijpen. Fundamenteel is de betekenis van het onderzoek naar de positieve werking van grondrechten en de betekenis daarvan voor het strafrechtelijk overheidsoptreden.

6.1.2. Opbouw en onderdelen

Het onderzoek in het eerste deelprogramma is gericht op de wisselwerking tussen het strafrechtelijk systeem (het geheel van normering en organisatie) en de maatschappij. Het strafrechtelijk systeem wordt door politiek en bestuur soms als instrument gebruikt, onder meer in het Eurostrafrecht, de terrorismebestrijding en de regelgeving inzake fraude- en corruptiebestrijding. Maar het strafrecht verandert ook onder invloed van onder meer de media en de ontwikkelingen in de multiculturele (en multireligieuze) samenleving. Met het oog op de strafrechtelijke aspecten van de ordening van de samenleving kent het eerste deelprogramma een accent op het bijzondere straf- en strafprocesrecht. Het betreft het recht dat grotendeels het sluitstuk is van bestuurlijke regelgeving of in elk geval sterk door bestuurlijke regelgeving en beslissingen wordt gestuurd of beïnvloed. Dit onderzoek is in belangrijke mate gericht op het thema fraude (inclusief EU-fraude), op de afstemming tussen straf- en bestuursrecht en op de strafrechtelijke aspecten van de informatie- en communicatietechnologie (ICT).

In het deelprogramma *Penitentiair recht, penologie/criminologie en forensische psychiatrie* wordt door juridisch en sociaalwetenschappelijk onderzoek ingegaan op de gevolgen van de strafrechtelijke regelgeving op de organisatie en de praktijk van de tenuitvoerlegging van strafvonnissen. Het onderzoek ziet niet alleen op de penitentiairrechtelijke gevolgen, het besteedt ook aandacht aan empirische gevolgen, zoals die blijken uit criminologisch en forensisch-psychiatrisch onderzoek. De meeste nadruk ligt op de tenuitvoerlegging van vrijheidsstraffen en vrijheidsbenemende maatregelen, in het bijzonder met betrekking tot de juridische vormgeving van behandelarrangementen.

Het derde deelprogramma *European Law and Criminal Justice Systems in Europe* betreft de doorwerking van het internationale recht, alsmede de internationale rechtshulp en de rechtsvergelijking. Wat betreft de doorwerking is zowel te denken aan het EU-recht als aan het EVRM-recht.

6.1.3. Disciplines/vakgebieden

Straf(proces)recht, penitentiair recht, criminologie, penologie en forensische psychiatrie, gezondheids-recht.

6.1.4. Onderzoeksmethoden

Voor het programma als geheel ligt de nadruk methodologisch gezien op doctrinair, positiefrechtelijk onderzoek, waarin tamelijk precies uiteen wordt gezet hoe wetgeving, rechtspraak en literatuur omgaan met een bepaald onderwerp. Dergelijk onderzoek laat zich onderscheiden in onderzoek waarbij de rechtspraak vooropstaat en onderzoek waarbij de nadruk ligt op de invloed en de betekenis van algemene beginselen en fundamentele rechten. Laatstbedoeld onderzoek vindt vooral plaats tegen de achtergrond van rechtsvergelijking en de nadere analyse van fundamentele en beginselen. Bij de werving van derdegeldstroomonderzoek wordt juist ingezet op de wederzijdse bevruchting van ‘ambachtelijke’ juristen en criminologen.

Samengevat kan worden gesteld dat het positiefrechtelijke onderzoek – zoals ook geschiedt middels het bij strafrecht zeer belangrijk geachte annoteren in NJ en NJCM-bulletin – de basisoriëntatie vormt, waarop zowel fundamenteel (dikwijls ook rechtsvergelijkend), als toegepast (dikwijls multidisciplinair) onderzoek voortbouwen. Het meeste onderzoek vindt individueel plaats.

6.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	0,70	0,73	0,66
Ander vast WP	0,86	1,04	1,02
Promovendi	1,42	2,05	2,63
Overig tijdelijk WP	1,77	1,70	2,28
Totaal WP	4,75	5,52	6,59
Ondersteuning	0,50	0,50	0,50
Totaal staf	5,25	6,02	7,09

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	1	2	5
Dissertaties	0	1	0
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	10	7	14
Artikelen in overige tijdschriften	2	7	3
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	0	0	0
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	5	7	14
Totaal	18	24	36
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	0	2	1
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	2	1	3
Artikelen	21	22	17
Annotaties	11	1	12
Totaal	34	26	33

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	6	9	10
Aantal afgeronde promoties	0	1	0
Waarvan medewerker van het instituut	0	1	0
Waarvan niet-medewerker instituut	0	0	0
Duur afgerond promotieonderzoek		4 jaar	

6.2. Beoordeling

6.2.1. Kwaliteit: 4,00

De publicatielijst wijst op een veelzijdige belangstelling. De primaire bedoeling om te publiceren in gerenommeerde Nederlandse juridische tijdschriften wordt zeker gehaald. Het valt op dat het overgrote deel van de publicaties, ook de wetenschappelijke, in het Nederlands zijn gesteld. De laatste jaren komt hier – schoorvoetend – verandering in en is een aantal interessante Engelstalige publicaties tot stand gekomen.

Opvallend is de stelling dat “bij het onderzoek de rechtspraak voorop (staat)”, die erop lijkt te wijzen dat de vraagstukken uit en door de rechtspraak (en het beroepsveld van criminologen en psychiaters) het voorwerp van het onderzoek bepalen. Waar deze redenering aannemelijk is voor vakpublicaties, mag men verwachten dat de grondslag van wetenschappelijke publicaties zich elders situeert. De commissie vraagt zich – ondanks de verzekering van het tegendeel – nog steeds af of de sterke oriëntatie op de rechtspraak niet ten koste van vernieuwend theoretisch onderzoek gaat. Er is een aanzienlijk aantal vakpublicaties.

Het programma levert middels zijn senior leden een aanzienlijke bijdrage aan wetenschappelijke gezelschappen, zoals programma- en evaluatiecommissies voor rechtswetenschappelijk onderzoek, de KNAW, het NSCR, het WODC, et cetera. De onderzoekers zijn zeer actief in tijdschriftredacties, vooral in Nederland (NJB, D&D, NJCM-Bulletin, NJ, Tijdschrift voor Veiligheid et cetera). In buitenlandse tijdschriften spelen ze geen actieve rol.

Het programma heeft de expliciete keuze gemaakt om onderzoek te leveren dat ook maatschappelijk (dus voor de juridische en criminologische praktijk) relevant is. Door de sterke klemtoon op de nuttigheidswaarde van het onderzoek bestaat het risico dat meer theoretische en intern-wetenschappelijke ontwikkelingen naar de achtergrond verschuiven. Deze zorg vindt een zekere bevestiging in de uitspraak dat “vermoedelijk het sterkste punt van Nijmegen is de bediening van de rechtspraak”.

Uit het publicatieoverzicht voor de hele periode blijkt een ruime waaier aan interessante onderwerpen. Over de voorgelegde kernpublicaties kan zeker gemeld worden dat ze originele invalshoeken hanteren en originele ideeën ontwikkelen, doch het gevoel overheerst dat de publicaties vooral tot stand komen binnen één discipline en zich niet duidelijk openstellen voor de inzichten van een andere discipline. Meer in het algemeen blijft vooralsnog onduidelijk hoe de interactie tussen het strafrecht en deze niet-juridische disciplines zich voltrekt, ondanks de opname van de criminologische en forensische invalshoeken in het programma. Dit klemt des te meer, omdat in de visitatieperiode geen hoogleraar criminologie in functie was (wel aangesteld vanaf 1 maart 2009) en de aanstelling van de hoogleraar forensische psychiatrie beperkt was tot 0,2 fte.

Het programma kent wel centrale probleemstellingen per onderdeel, maar heeft klaarblijkelijk geen algemene probleemstelling voor het geheel. De titel ‘Strafrecht in een bestuurd omgeving’ is niet voldoende duidelijk om als overkoepelend thema te gelden. Dat kan betekenen dat de onderdelen relatief autonoom opereren, wat tevens het gevaar van een gebrekkige samenhang op programma-niveau met zich brengt. De programmatorische samenhang wordt in de zelfstudie terecht als een zwak punt aangemerkt. Zij komt ook niet in de kernpublicaties tot uitdrukking.

De drie onderdelen van het programma lijken op het eerste gezicht evenwichtig opgebouwd (1. Nationaal strafrecht, 2. Europees strafrecht en 3. Criminologie en penologie), maar uit de zelfstudie is niet goed op te maken hoe de precieze verdeling van personele en andere middelen tussen deze programma’s verloopt. Bovendien zijn de verhoudingen tussen de disciplines verre van duidelijk.

Als reactie op de beoordeling van het programma door de commissie-Ten Kate als “weinig vernieuwend”, heeft men grote inspanningen gedaan om een leidende positie te verwerven in het wetenschappelijke debat, alsook in het maatschappelijk debat. Beide invalshoeken vindt men inderdaad terug in de publicaties, zowel de wetenschappelijke als de vakpublicaties. De ambitie van het programma lijkt op dit vlak dus wel gehaald.

In de zelfstudie is weinig informatie te vinden over de structurele samenwerkingsverbanden tussen Nijmegen en andere partners. Dit doet vermoeden dat ze niet bestaan of eerder als informele verbanden werken. De internationale relaties bestaan zeker, maar zijn blijkbaar sterk persoonsgebonden (zo was Tak voor zijn emeritaat secretaris-generaal van de International Penal and Penitentiary Foundation; er waren enkele buitenlandse onderzoeksverblijven voor jonge beloftevolle onderzoekers). Op het vlak van de samenwerking lijkt nog een hele weg af te leggen.

6.2.2. Productiviteit: 3,00

In het licht van de norm van een wetenschappelijke publicatie per 0,1 fte onderzoeksformatie is het aantal wetenschappelijke en vakpublicaties matig, met uitzondering van 2008. Op het gebied van promoties is de output uitgesproken laag, zeker in het licht van de stelling in de MTR, p. 278: “De vooruitzichten op dit punt zijn goed. Dissertatie-onderzoek neemt een belangrijke plaats in binnen het programma.” Slechts één promotie werd in de jaren 2006-2008 gerealiseerd; er waren wel negen lopende onderzoeken in 2007 en tien in 2008. Het beeld voor de periode 2003-2005 is net zo ongunstig; ook in de MTR werd gesteld dat er aan ongeveer tien promotieprojecten werd gewerkt. De zelfstudie levert ook zelfkritiek op dit punt en geeft te kennen dat op strafrechtelijk terrein “ieder jaar een dissertatie uit Nijmegen (zou) moeten komen”. In de zelfstudie wordt bij de ‘kansen’ in de SWOT-analyse aangegeven dat op korte termijn verbetering op komst is en dat van minstens twee en misschien zelfs vier promovendi ook een proefschrift wordt verwacht.

6.2.3. Relevantie: 4,00

De relevantie voor de wetenschap van het originele onderzoek is goed. Ook voor de samenleving is zij goed, want er is volop deelname aan het maatschappelijk debat. De relevantie voor de rechtspraak is hoog, want expliciet gericht op het bedienen van de rechtspraak. Dit werd ook reeds opgemerkt door de commissie-Ten Kate en is bevestigd door de zelfstudie.

6.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: geen kwalificatie

De algemene programmaleider drukte tijdens de evaluatieperiode duidelijk zijn stempel op het programma. Tevens zijn deelprogrammaleiders aangesteld, die elk een deel van de taak op zich nemen en dat met groeiend succes lijken te doen.

Na de beëindiging van het strafrechtelijk programma in 2008 is 70% ervan overgegaan naar het programma *Grondslagen van het publiekrecht* (onder leiding van Buruma) en 30% naar het programma *Rechtspleging*. Het strafrechtelijk onderzoek zelf eindigt echter niet en kan zich nu verder ontwikkelen binnen een groter geheel met een hogere kritische massa en meer personeels- en andere middelen. De effecten hiervan op de kwaliteit en kwantiteit van het strafrechtelijke onderzoek kunnen pas bij de volgende visitatie worden beoordeeld. Vooralsnog blijft onduidelijk wat de impact van deze veranderingen zal zijn op de niet-juridische disciplines zoals criminologie en psychiatrie.

6.2.5. Eindoordeel: 3,75

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties		X			
1.2 Vakpublicaties		X			
1.3 Overige resultaten		X			
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine			X		
1.5 Onderlinge samenhang van programma			X		
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak		X			
1.7 Samenwerking, internationalisering			X		

2	Productiviteit				
2.1	Aantal wetenschappelijke publicaties			X	
2.2	Aantal vakpublicaties			X	
2.3	Aantal overige resultaten		X		
2.4	Aantal dissertaties				X
3	Relevantie				
3.1	In relatie tot de wetenschap		X		
3.2	In relatie tot de samenleving		X		
3.3	In relatie tot de rechtspraktijk	X			
4	Vitaliteit/haalbaarheid				
4.1	In relatie tot de opzet van het programma				
4.2	In relatie tot personeel en financiën				
4.3	In relatie tot de leiding				

7. ETHISCHE GRONDSLAGEN VAN HET RECHT

Programmaleider: prof. dr. T.J.M. Mertens

7.1 Korte beschrijving

7.1.1. Missie en probleemstelling

Het onderzoeksprogramma *Ethische grondslagen* bewijst nog steeds eer aan de inspiratie van het originele programma. De continuïteit in onderzoek en onderzoeksrichting wordt bewaard. Op algemeen niveau is de hoofdvraagstelling hetzelfde gebleven. Kunnen morele waarden tegelijkertijd bestaan naast de grondlegging en de grenzen van de wet? En als dat zo is, welke waarden betreft het? Op een andere wijze geformuleerd: kunnen waarden en normen worden afgeleid uit de ethiek en de natuurwetten en dienen als grondslag en afgrenzing van de wet? De richting van het onderzoek is echter sterk veranderd; er is een meer tastbare relatie tot stand gekomen met positief recht en met hedendaagse rechtsontwikkelingen, in het bijzonder maar niet exclusief met betrekking tot vraagstukken op het gebied van internationaal recht en globalisering. Deze ontwikkelingen zijn vanuit twee perspectieven onderzocht. Vanuit het positivistische perspectief wordt beargumenteerd dat het niet noodzakelijk is om te refereren aan waarden. In het onderzoeksprogramma is er voortdurend aandacht voor Hans Kelsens rechtstheorie in zijn meest zuivere vorm. Vragen als: als de validiteit van het recht alleen binnen het recht zelf wordt gezocht, wat voor een soort normativiteit is dat dan? Kan het recht als systeem van rechtsnormen inderdaad functioneren als zijn eigen normatieve bron en wat betekent dat voor andere normen zoals ethische normen?

Vanuit het ‘naturalistische’ perspectief komen ook vele vragen naar voren. Is het mogelijk om een kritische normatieve kern af te leiden vanuit de grote variëteit van ethische systemen en normen? Kan er zoiets zijn als een overlappende consensus over fundamentele normen en waarden (Rawls)?

7.1.2. Opbouw en onderdelen

De belangrijkste onderzoeksvraag naar de relatie tussen het recht zoals het is en het recht zoals het zou moeten zijn, is op verschillende manieren beantwoord. In de eerste plaats door aandacht te schenken aan de klassieken. Onderwerpen op het gebied van de klassieke rechts- en moraal filosofie zijn behandeld in Nederlandse uitgaven van enkele belangrijke werken van Immanuel Kant (de complete tekst van *Zum ewigen Frieden* is voor de eerste keer in het Nederlands uitgegeven; de vijfde herziene editie – met een uitgebreide introductie – van Kants *Grundlegung zur Metaphysik der Sitten* is eind 2008 uitgegeven). De status van morele ‘kennis’ is behandeld in een monografie. Hierin is een belangrijke vraag behandeld: waarom zouden we moreel moeten handelen en wat zijn de grenzen van moraliteit? De vastlegging van mensenrechten en de implicaties van mensenrechten voor een internationale rechtsorde is besproken: is humanitaire interventie ooit gerechtvaardigd? In de tweede plaats wordt de onderzoeksvraag onderzocht door het concept van recht zelf en de implicaties daarvan te behandelen. Hier wordt diepgaand aandacht geschonken aan wat we beschouwen als ‘slechte rechtssystemen’: in welk opzicht kan Nazirecht als ‘recht’ worden beschouwd; welke morele drempel moet een regeling passeren voor die beschouwd kan worden als ‘recht’?

7.1.3. Disciplines en vakgebieden

Onderzoek in dit programma is monodisciplinair, omdat het zich richt op het traditionele object van rechtsfilosofie en haar belangrijkste onderzoekers en onderwerpen. Waar de onderwerpen overlappen met de wetenschappelijke interesses van rechtshistorici, moraal-filosofen en (internationale) grondwet theoretici en criminologen, wordt samenwerking gezocht en worden multidisciplinaire benaderingen gebruikt.

7.1.4. Onderzoeksmethoden

Vanwege de focus op normen en waarden en het onderliggende positieve recht, is onderzoek in de rechtsfilosofie nooit een binnenlandse aangelegenheid geweest. De transnationale aanpak is recent versterkt, omdat wetssystemen steeds meer in internationale organen (zoals EU en WTO) en internationale normen, zoals in internationaal strafrecht, wordt vormgegeven. Veel onderzoek is sterk georiënteerd op onderwerpen die van internationaal belang zijn en veel van de discussie en de samenwerking vindt plaats binnen een internationale academische gemeenschap.

7.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	0,35	0,22	0,28
Ander vast WP	0,18	0,50	0,60
Promovendi	1,59	1,32	1,02
Overig tijdelijk WP		0,23	0,64
Totaal WP	2,12	2,27	2,54
Ondersteuning	0,40	0,40	0,40
Totaal staf	2,52	2,67	2,94

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	2	2	2
Dissertaties	0	2	0
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	4	4	4
Artikelen in overige tijdschriften	2	6	5
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	1	1	0
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	8	11	12
Totaal	17	26	23
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	0	0	0
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	0	0	2
Artikelen	7	2	4
Annotaties	0	0	0
Totaal	7	2	6

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	3	2	2
Aantal afgeronde promoties	0	2	0
Waarvan medewerker van het instituut	0	0	0
Waarvan niet-medewerker instituut	0	0	0
Duur afgerond promotieonderzoek		5 jaar	

7.2 Beoordeling

7.2.1. Kwaliteit: 4,25

De kwaliteit van de publicaties is over het algemeen heel behoorlijk en soms uitstekend. Mertens, toonaangevend op dit terrein, heeft enkele belangrijke Kant-vertalingen gemaakt en van een toelichtende inleiding voorzien. Het proefschrift van Coskun is uitstekend en terecht uitgegeven in de Law and Philosophy serie van Springer. De mededeling in de zelfstudie dat in toenemende mate in bekende internationale tijdschriften en bij bekende internationale uitgevers gepubliceerd wordt, is niet geheel onjuist, maar lijkt wel wat zwaar aangezet. Van de 23 wetenschappelijke publicaties in 2008 zijn er 2 bij Springer verschenen (een bundel en een bijdrage aan die bundel), 2 in *Critical Review of International Social and Political Philosophy* en 2 in bij Ashgate verschenen bundels.

Gezien de thematiek van het onderzoek ligt samenwerking met de (voormalige) programma's internationaal recht en strafrecht inhoudelijk zeer voor de hand. Een dergelijke samenwerking zou ook de omvang van het programma tot boven een kritisch minimum kunnen doen groeien. In het verleden was die samenwerking er niet, althans niet structureel, inmiddels binnen het Onderzoekcentrum SteR wel. Er is al langer structurele samenwerking met de afdeling filosofie in Leiden. Van structurele samenwerking met buitenlandse wetenschappers en instituten blijkt niet. De programmaleider beschikt wel over een zeer uitgebreid en uitstekend internationaal netwerk. Bij seminars in Nijmegen plukt hij daar de vruchten van.

7.2.2. Productiviteit: 4,50

Het aantal wetenschappelijke publicaties ligt boven de norm van een wetenschappelijke publicatie per 0,1 onderzoeksformatie. Daarnaast is er nog een bescheiden aantal vakpublicaties. Overige resultaten (rapporten en dergelijke) zijn er niet, maar dat ligt in dit vakgebied ook niet voor de hand. Het aantal dissertaties is gezien de omvang van de groep uitstekend.

7.2.3. Relevantie 4,50

De groep is bezig met ethisch relevante rechtsfilosofie. Het gaat hier niet om het analytische slijpen van de messen, maar om het snijden zelf (wat niet impliceert dat men met botte messen snijdt). Men probeert meer duidelijkheid te verkrijgen over ethische grondslagen van het recht van oorlog en vrede, ontwikkelingen betreffende statelijke soevereiniteit, martelverbod, fundamentele rechten, en dergelijke. Of men hierbij nog in de traditie staat van Mertens' verdere voorganger Scheltens, zoals geclaimd wordt, valt te betwijfelen: Scheltens was ook wel met ethiek en met grondrechten bezig, maar op een manier die veel verder weg stond van het positieve recht. Wat dit betreft is het huidige onderzoek voor het positieve recht veel relevanter.

7.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: geen kwalificatie

Na de beëindiging van het programma in 2008 is 90% van het programma overgegaan naar *Grondslagen* en 10% naar *Rechtspleging*. Het effect van de overgang op de kwaliteit en kwantiteit van het rechtsfilosofische onderzoek zal pas bij de volgende visitatie kunnen worden beoordeeld.

7.2.5. Eindoordeel: 4,25

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties		X			
1.2 Vakpublicaties		X			
1.3 Overige resultaten		X			
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine		X			
1.5 Onderlinge samenhang van programma	X				
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak		X			
1.7 Samenwerking, internationalisering		X			
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties	X				
2.2 Aantal vakpublicaties			X		
2.3 Aantal overige resultaten			X		
2.4 Aantal dissertaties	X				
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap	X				
3.2 In relatie tot de samenleving		X			
3.3 In relatie tot de rechtspraktijk		X			
4 Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma					
4.2 In relatie tot personeel en financiën					
4.3 In relatie tot de leiding					

8. RELATIEVERMOGENSRECHT (CENTRUM VOOR NOTARIEEL RECHT)

Programmaleiders: prof. mr. M.J.A. van Mourik (tot 1 november 2008), prof. mr. F.W.J.M. Schols (sinds 1 november 2008)

8.1 Korte beschrijving

8.1.1. Missie en probleemstelling

Het centrum verkeert, als instituut, opgericht op 1 januari 2008, nog in een natale fase. Het faculteitsbestuur heeft ervoor gekozen het CNR als een weliswaar kleine, maar afzonderlijke onderzoekseenheid te beschouwen. Dit vanwege de unieke positie die de Nijmeegse notariële opleiding in Nederland inneemt, het feit dat een aanzienlijk deel van het centrum uit de derde geldstroom wordt gefinancierd en het feit dat de output zeer gezond is. Het CNR heeft een *status aparte* binnen de facultaire programmering, dat wil zeggen dat het criterium massa (nog) niet van toepassing is. Het CNR krijgt op deze wijze de ruimte en tijd om zich te ontwikkelen tot een zelfstandig onderzoekscentrum. Er zijn twee nieuwe hoogleraren aangesteld, het verder uit te bouwen notarieel fiscale onderzoek is er ondergebracht, en in 2009 is voor het eerst een promotieplaats toegekend. Gedurende het grootste deel van de verslagperiode ging het CNR als het programma *Relatievermogensrecht* door het leven.

Het onderzoek dat binnen het CNR verricht wordt, kent een lange geschiedenis. Het onderzoek is onlosmakelijk verbonden met de opleiding Notarieel recht, die sinds jaar en dag door de faculteit wordt verzorgd.

Binnen het programma werd gedurende de verslagperiode onderzoek gedaan naar de grondslagen, het systeem en de ontwikkeling van de rechtsgebieden die behoren tot het werkterrein van het notariaat en de rechtsgebieden die daarmee nauw verwant zijn. Het CNR heeft tot doel: (a) het verrichten van hoogwaardig (nationaal en waar zinvol ook internationaal) wetenschappelijk onderzoek op het terrein van het notariële recht, in het bijzonder het familievermogensrecht, waarbij sprake is van een multidisciplinaire aanpak, onder meer civielrechtelijk en fiscaal; (b) het bevorderen van de praktijkgerichtheid van het wetenschappelijk onderzoek zonder aan de wetenschappelijke kwaliteit concessies te doen, in het bijzonder het doordenken van fundamentele beginselen en begrippen van het notariële recht in het licht van hun praktische toepasbaarheid; en (c) het verkennen en initiëren van de toepassingsmogelijkheden van het wetenschappelijk onderzoek, bijvoorbeeld op het gebied van nationale wet- en regelgeving.

8.1.2. Opbouw en onderdelen

Het notariële recht kent drie pijlers, te weten het onroerende zakenrecht, het ondernemingsrecht en het familievermogensrecht (personen- en familierecht in enge zin, relatievermogensrecht, erfrecht). Het onderzoek van het CNR richtte zich in de verslagperiode primair op het relatievermogensrecht. Daarbij is in het bijzonder aandacht besteed aan de verhouding tot het algemene vermogensrecht. Illustratief is in dit kader het

onderzoek betreffende de executele. Deze erfrechtelijke rechtsfiguur wordt afgezet tegen de overeenkomst van opdracht/lastgeving en het algemene leerstuk van (on)middellijke vertegenwoordiging. Ook de studie betreffende het algemene leerstuk ‘gemeenschap’, relevant voor al de genoemde pijlers, kan worden genoemd.

8.1.3. Disciplines en vakgebieden

Een multidisciplinaire aanpak, zowel civielrechtelijk en fiscaal, als wat betreft de speerpunten onderling dient het onderzoek te kenmerken. Een voorbeeld wat in dit kader genoemd kan worden betreft het onderzoek naar ‘waarde en erfrecht’. Zowel het civiele recht als het fiscale recht komt aan bod en er is, naast het erfrecht (speerpunt 3), ook aandacht voor het huwelijksvermogensrecht (speerpunt 2). Daarbij kan ook worden gedacht aan aandacht vanuit het familievermogensrecht voor de familiair getinte samenwerkingsvormen (personenvennootschappen).

8.1.4 Onderzoeksmethoden

Binnen het programma bestaat een traditie van positiefrechtelijk georiënteerd onderzoek (‘klassiek-juridisch’) met veel aandacht voor de toepassing van het recht in zijn maatschappelijke context. Er is veelal sprake van een multidisciplinaire aanpak, bijvoorbeeld erfrecht en huwelijksvermogensrecht of erfrecht en ondernemingsrecht, maar ook in het bijzonder civielrechtelijk en fiscaal recht. Ook worden de speerpunten rechtshistorisch benaderd. Het CNR verricht tevens empirisch onderzoek. Binnen het programma is ook meer en meer aandacht voor rechtsvergelijking en het internationaal privaatrecht.

De wisselwerking tussen theorie en rechtspraktijk kenmerkt, zoals eerder opgemerkt, mede het onderzoek van het CNR. In de regel verrichten de onderzoekers individueel onderzoek binnen het programma. Er is ook sprake van projectmatig onderzoek, zoals het huwelijksvoorwaardenonderzoek, waaraan meerdere onderzoekers meewerken, waaronder ook studenten. Ook wordt er door onderzoekers gezamenlijk gewerkt aan handboeken, zoals het handboek *Erfrecht* of het handboek *Estate Planning*. Voor statistisch onderzoek worden ook derden aangetrokken.

8.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie is als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	0,66	0,69	0,54
Ander vast WP	0,59	0,71	0,74
Promovendi	0	0	0
Overig tijdelijk WP	0,16	0,17	0,17
Totaal WP	1,41	1,57	1,45

De inkomstenbronnen in de afgelopen drie jaar:

	2006		2007		2008	
	%	K€	%	K€	%	K€
Eerste geldstroom	62	116	64	130	76	146
Tweede geldstroom	0	0	0	0	0	0
Contractonderzoek	0	0	0	0	0	0

Overige inkomsten	38	71	36	74	24	46
Totaal inkomsten		187		205		192

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	3	0	1
Dissertaties	1	1	1
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	11	8	11
Artikelen in overige tijdschriften	1	3	0
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	0	0	0
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	7	3	0
Totaal	23	15	13
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	5	4	0
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	1	0	2
Artikelen	90	64	49
Annotaties	4	5	6
Totaal	100	73	57

8.2 Beoordeling

8.2.1. Kwaliteit: 4,00

Het CNR is erg klein wat omvang betreft. Er zijn wel veel publicaties tot stand gekomen, die meerdere rechtsgebieden bestrijken. De kwaliteit is doorgaans goed en soms zelfs voorbeeldig, zoals het proefschrift van B. Schols over de executeur testamentair. De meeste publicaties zijn positiefrechtelijk en niet echt vernieuwend. Het CNR is vooral op de notariële praktijk gericht en bundelt in feite de onderzoeksactiviteiten van de notariële afdeling en vervult daardoor een zeer belangrijke rol binnen het vakgebied. Van een samenhangend, echt programma kan nog niet worden gesproken. Ambities om het onderzoek internationaal en multidisciplinair te maken zijn nauwelijks verwezenlijkt.

8.2.2. Productiviteit: 4,50

Mede gelet op de kleine omvang van het centrum heeft het behoorlijk actief gepubliceerd, vooral wat betreft vakpublicaties. Bijzondere vermelding verdient het aantal promoties, dat gezien de omvang van het programma hoog is.

8.2.3. Relevantie: 4,00

Het onderzoek van het centrum is zowel wetenschappelijk, maatschappelijk, als voor de rechtspraak zeer relevant.

8.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 4,00

Ondanks het feit dat het CNR erg klein is, is sprake van meer dan voldoende vitaliteit. Het blijft echter afwachten hoe het CNR zich verder zal ontwikkelen.

Van interne samenwerking met andere programma's blijkt niet. Dit is een keuze van het faculteitsbestuur en de leiding van het CNR waar de visitatiecommissie verder buiten blijft.

8.2.5. Eindoordeel: 4,00

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties	X	X			
1.2 Vakpublicaties		X			
1.3 Overige resultaten		X			
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine		X			
1.5 Onderlinge samenhang van programma			X		
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak			X		
1.7 Samenwerking, internationalisering			X		
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties		X			
2.2 Aantal vakpublicaties	X				
2.3 Aantal overige resultaten	X				
2.4 Aantal dissertaties	X				
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap		X			
3.2 In relatie tot de samenleving	X				
3.3 In relatie tot de rechtspraktijk	X				
4 Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma		X			
4.2 In relatie tot personeel en financiën			X		
4.3 In relatie tot de leiding		X			

9. OVERZICHT BEOORDELINGEN PROGRAMMA'S RU

	kwaliteit	productiviteit	relevantie	Vitaliteit	totaal
Onderzoekcentrum O&R					4,75
Centrum voor migratierecht	4,75	4,50	5,00	4,00	4,75
Rechtspleging	4,00	3,50	4,00	4,00	4,00
De Grondwet	4,00	3,50	4,00		4,00
Internationaal en Europees recht	4,00	3,50	3,75		3,75
Strafrecht in een bestuurd omgeving	4,00	3,00	4,00		3,75
Ethische grondslagen	4,25	4,50	4,50		4,25
Relatievermogensrecht	4,00	4,50	4,00	4,00	4,00

Hervorming van sociale regelgeving

Prof. dr. K.P. Goudswaard en prof. mr. G.J.J. Heerma van Voss, Hervorming van sociale regelgeving, Universiteit Leiden

Inleiding

Het programma 'Hervorming van sociale regelgeving' van de Universiteit Leiden heeft een multidisciplinair karakter: niet alleen werken juristen, economen en sociale wetenschappers in dit programma samen, maar bovendien sluit de thematiek sterk aan bij actuele maatschappelijke vraagstukken. Daarnaast is er ook aandacht voor zowel de nationale als de Europese dimensie van sociale regelgeving, omdat nationale hervormingen niet los kunnen worden gezien van de Europese context. De twee projecten die hier gepresenteerd worden zijn hiervan een goed voorbeeld.

Onderzoek

EU-lidstaten zijn primair verantwoordelijk voor hun eigen sociale beleid, maar de invloed van de EU is groot, zowel via richtlijnen als via beleidsafspraken. Belangrijke beleidsafspraken zijn vastgelegd in de Lissabon-agenda van 2000, waarbij op sociaal terrein afspraken zijn gemaakt over onder andere activerend arbeidsmarktbeleid (waaronder scholing) en over vermindering van armoede. Een deel van ons onderzoek richt zich op het instrumentarium van dit Europese sociale beleid en de effecten daarvan.

Op het terrein van sociaal beleid wordt de zogenoemde methode van open coördinatie (OMC) gehanteerd. Hierbij gaat het om gezamenlijke doelstellingen, 'best practices' en een beoordelingsprocedure. Omdat echte sancties echter ontbreken, wordt bij OMC wel gesproken van een 'soft law'. Een juridisch promovenda (Ter Haar) onderzoekt de betekenis van deze OMC voor het recht en het effect op de Europese rechtsorde. Een economisch/bestuurskundig promovendus (Van Vliet) onderzoekt of de afspraken op het terrein van arbeidsmarktbeleid ook daadwerkelijk effect hebben op het beleid en regelgeving in de lidstaten, en hoe verschillen tussen lidstaten kunnen worden verklaard. Caminada en Goudswaard verrichten empirisch onderzoek naar de prestaties op het terrein van de armoedebestrijding. Ook onderzoeken zij de effectiviteit van sociale programma's in het verminderen van armoede. Nederland doet het op dat punt relatief goed.

Het deelproject over scholing is zowel Europees als nationaal van belang. Onderzoekers hebben gekeken naar de effecten van scholing en naar de vraag hoe scholing in het sociaal recht geregeld is en hoe het zich verder zou moeten ontwikkelen.

Centrale vraag hierbij was of scholing als recht en plicht van de werknemer moet worden ontwikkeld. Er is geconstateerd dat momenteel regels en rechtspraak op praktisch alle onderdelen van het sociaal recht iets over scholing zeggen, maar dat dit geheel is versnipperd en niet uitgaat van een consistente filosofie. Het onderzoek pleit er daarom voor scholing niet alleen te zien als een individueel sociaal recht van de werknemer, maar ook als een plicht. Dit betekent niet dat een werkgever elk scholingsverzoek moet honoreren en financieren, maar wel dat hij de werknemer de kans moet geven zich gedurende zijn arbeidsleven verder te ontwikkelen. Uiteraard dient ook de werknemer hieraan mee te werken.

Conclusies

Deze deelprojecten geven belangrijke wetenschappelijke inzichten op dit relatief nieuwe terrein en ze leveren een toenemend aantal publicaties in internationale tijdschriften op.

I. KADERS EN BEOORDELING OP INSTITUUTSNIVEAU

1. Korte beschrijving¹⁰⁰

1.1. Organisatie

Het facultaire onderzoek is ondergebracht in twaalf onderzoekprogramma's, die sterk vakgroepgebonden zijn. Daarnaast is er een Centrum voor Recht, Bestuur en Samenleving (CRBS) waarin facultaire onderzoekers uit verschillende rechtsgebieden samenwerken. Het CRBS staat niet boven maar tussen de vakgroeponderzoekprogramma's ter bevordering van gezamenlijk onderzoek en ter profilering van het facultaire onderzoek.

Het CRBS kent drie zwaartepunten: (1) Procedural Justice; (2) Law and the Regulatory State; (3) Shared Legal Orders. Het thema "Law and the Regulatory State" wist zoveel extra middelen van buiten de faculteit te verwerven dat eind 2008 het Groningen Centre for Law and Governance werd opgericht. Dit centrum gaat nauw samenwerken met onderzoekers van de Vrije Universiteit Amsterdam in het Netherlands Institute for Law and Governance.

Het faculteitsbestuur is eindverantwoordelijk voor de inrichting van het onderzoek en is belast met het vaststellen van onderzoeksprogramma's en het houden van toezicht op de uitvoering daarvan. Het bestuur kent een portefeuillehouder onderzoek. Er is verder een directeur onderzoek, tevens directeur van het CRBS en directeur van de Groningen Graduate School of Law (GGSL). De directeur onderzoek is verantwoording schuldig aan de portefeuillehouder onderzoek van het faculteitsbestuur. Hij adviseert dat bestuur – gehoord de leiding van de vakgroepen – over de programmering van het onderzoek en hij ziet toe op: (1) de kwaliteit van het onderzoek; (2) de naleving van onderzoeksrichtlijnen; (3) de ontwikkeling van nieuwe facultaire onderzoekslijnen. De directeur onderzoek wordt bijgestaan door een bureau onderzoek. Het hoofd van het bureau voert jaargesprekken met promovendi en draagt bij aan de ontwikkeling van onderzoeksbeleid.

Er is een Commissie Wetenschapsbeoefening die het faculteitsbestuur ondersteunt bij het ontwikkelen en uitvoeren van onderzoeksbeleid. De commissie beoordeelt projectaanvragen voor onderzoek door promovendi en postdocs.

Een onafhankelijke Wetenschappelijke Raad van Advies adviseert het faculteitsbestuur over onderzoeksangelegenheden.

De faculteit participeert in tal van structurele samenwerkingsrelaties, zowel nationaal als internationaal. Er is een strategisch samenwerkingsverband met Uppsala University, Turku University en de Universiteit van Gent.

---

¹⁰⁰ De paragrafen 1.1. t/m 1.5. zijn gebaseerd op door de faculteit verschaft informatie.

1.2. Beleid

De faculteit stelt vakgroepgebonden onderzoekprogramma's centraal vanuit de gedachte dat de wetenschappelijke nieuwsgierigheid van onderzoekers zich vooral richt op het door hun vakgroep bestreken rechtsgebied. Daarnaast wil de faculteit – primair via het CRBS – rechtsgebied- en disciplineoverstijgend onderzoek bevorderen. Het onderzoek is rechtswetenschappelijk van aard en ook in multidisciplinair onderzoek dient het recht dus object van onderzoek te zijn. De faculteit onderkent het belang van een internationale oriëntatie, maar is ook van oordeel dat Nederlandstalige publicaties voor Nederlandse fora een bestaansreden blijven voor de faculteit.

Op basis van de mid-term review kwam de faculteit in 2005 tot de volgende speerpunten van onderzoeksbeleid: (1) minder (vakpublicaties) maar meer (wetenschappelijke publicaties); (2) versterken van internationalisering; (3) vergroting zichtbaarheid; (4) beter inspelen op tweede en derde geldstroom. Aanpassing van de promotieopleiding werd eveneens tot prioriteit verklaard. De faculteit hield de hiermee gemaakte keuzes overeind, ook toen in het najaar van 2005 bleek dat forse bezuinigingen noodzakelijk waren.

Ter realisatie van de speerpunten werd het oude allocatiemodel vervangen door een nieuw model dat: (1) een normatieve publicatielast oplegt aan vakgroepen en medewerkers (globaal drie publicaties per jaar); (2) een andere indeling volgt voor het classificeren van wetenschappelijke output; (3) internationalisering stimuleert; (4) deelname aan facultaire onderzoeksthema's bevordert; (5) de best presterende vakgroepen beloont met extra middelen voor postdocs; (6) het verwerven van tweedegeldstroommiddelen stimuleert.

Daarnaast ontwikkelde de faculteit een nieuw kwaliteitszorgbeleid. Kern daarvan zijn jaarlijkse gesprekken tussen de directeur onderzoek, de portefeuillehouder onderzoek en de leiding van vakgroepen over de voortgang van het onderzoek. Op basis daarvan beoordeelt het faculteitsbestuur de output van de vakgroepen – zowel kwalitatief als kwantitatief – en beslist het over de toewijzing van extra middelen.

De facultaire onderzoeksthema's vormen het derde instrument dat de faculteit inzet ter realisatie van bovenstaande uitgangspunten. Mede vanwege het aantreden van een aantal nieuwe hoogleraren werd het aantal thema's teruggebracht van vier naar de huidige drie. Elk thema wordt gedragen door een groep onderzoekers uit meerdere vakgroepen onder leiding van drie à vier coördinatoren. Bij het toewijzen van extra promotieplaatsen aan vakgroepen vormt deelname aan een facultair onderzoeksthema een beslissingscriterium.

De faculteit streeft naar verandering van het publicatieprofiel: meer internationale en meer wetenschappelijke publicaties. Vakpublicaties tellen daarom in het allocatiemodel niet meer mee, terwijl peer reviewed publicaties in dat model extra worden beloond.

De promotieopleiding is ondergebracht in de GGSL. De opleiding wordt voortdurend geëvalueerd, terwijl een Promovendi-raad de belangen van de promovendi behartigt. Onderdelen van het promovendibeleid zijn: (1) het opstellen van een opleidings- en

begeleidingsplan; (2) formele beoordelingen na het eerste en het derde jaar met telkens als uitkomst een go/nogo-beslissing; (3) jaarlijks een gesprek tussen promovendi en de promovendivertrouwenspersoon; (4) een eigen onderzoeksbudget van € 3.000, alsmede een bijdrage van € 1.000 in de drukkosten van het proefschrift. De faculteit voert talentbeleid met name door stelselmatig excellente studenten in de onderzoeksmaster te scouten voor een plaats als promovendus.

Volgens facultaire opgave hebben bovenvermelde maatregelen onder meer de volgende resultaten opgeleverd: (1) toename van het aantal publicaties ondanks een stijgende onderwijslast; (2) door strengere selectie minder wetenschappelijke publicaties, maar betere; (3) meer publicaties in een vreemde taal (van 22,4 % in 2001 naar 34,8 % in 2008); (4) grotere zichtbaarheid facultaire onderzoeksthema's; (5) meer nog dan uit de tweede geldstroom, extra inkomsten uit de derde geldstroom.

1.3. Middelen

Door de bezuinigingen die in het najaar van 2005 noodzakelijk bleken, liep het aantal onderzoeks-fte's terug van 85,7 in 2001 naar 82,7 in 2005 en 70,4 in 2008. In 2008 werden de eerstegeldstroommiddelen structureel verhoogd met € 250.000 en per 2009 met € 500.000.

De faculteit verwerft de laatste jaren ongeveer evenveel middelen in de tweede als in de derde geldstroom, maar verreweg de meeste middelen voor onderzoek (97%) komen nog steeds uit de eerste geldstroom.

De faculteit verwierf eveneens extra middelen van buiten, zoals de Rosalind Franklin Fellowship fonds dat een *tenure track* voor veelbelovende vrouwelijke onderzoekers financiert. Ook het facultaire onderzoeksthema 'Law and the Regulatory State' ontving extra middelen uit externe bron.

1.4. Voorzieningen

De faculteit heeft een eigen bibliotheek. Een groot aantal publicaties is ook in elektronische vorm beschikbaar. Deze kunnen vanaf de werkplek geraadpleegd worden.

De vakgroepen beschikken over eigen budgetten ter financiering van buitenlandse reizen. Er zijn speciale budgetten voor vakgroepoverstijgende congresactiviteiten en voor buitenlandse reizen in het kader van strategische internationale samenwerking.

1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van de faculteit was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	8,70	9,10	8,10
Ander vast WP	19,10	17,30	17,50
Promovendi	42,00	41,40	37,30
Overig tijdelijk WP	3,80	3,60	7,50
Totaal WP	73,60	71,40	70,40
Ondersteuning	13,50	11,70	11,90
Totaal staf	87,10	83,10	82,30

De inkomsten kwamen uit de volgende bronnen:

	2006		2007		2008	
	%	K€	%	K€	%	K€
Eerste geldstroom	97	17.568	97	18.154	97	18.871
Tweede geldstroom	2	301	2	333	2	333
Contractonderzoek	1	216	1	264	1	265
Overige inkomsten	0	25	0	0	0	0
Totaal inkomsten		18.110		18.752		19.469

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	32	21	14
Dissertaties	20	17	10
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	77	73	87
Artikelen in overige tijdschriften	83	57	58
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	8	1	2
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	157	123	133
Totaal	377	292	304
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	9	18	6
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	2	3	0
Artikelen	184	210	236
Annotaties	167	210	181
Totaal	362	441	423

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	63	56	54
Aantal afgeronde promoties	20	17	10
Waarvan medewerker van het instituut	18	11	10
Waarvan niet-medewerker instituut	2	6	0
Duur afgerond promotieonderzoek	5,4 jaar	5,3 jaar	5,5 jaar

2. Beoordeling

	5	4	3	2	1
Missie en strategie, thans en in de toekomst		X			
Personele bezetting, thans en in de toekomst			X		
Financiën en voorzieningen, thans en in de toekomst		X			
Systemen van kwaliteitszorg en -borging		X			
Vermogen tot innovatie en vernieuwing		X			
Leiding, aansturing en begeleiding onderzoekers		X			

Het is een bewuste keuze van de faculteit om de onderzoeksprogramma's te koppelen aan het werkveld van de vakgroepen. Daarnaast kiest de faculteit ervoor om op een beperkt aantal thema's in te zetten op vakgroepoverstijgende samenwerking, zonder daarvan evenwel facultaire onderzoeksprogramma's te maken. En ten slotte geeft de faculteit individuele onderzoekers een ruime mate van vrijheid om zelf hun onderzoek in te richten. Met die aanpak kiest de faculteit een eigen weg die de commissie respecteert.

Dit neemt evenwel niet weg dat de commissie ook moet vaststellen dat het facultaire onderzoeksprofiel, ondanks de faculteitsbrede thema's, nog steeds minder herkenbaar is dan het profiel van de individuele vakgroepen. De commissie meent verder dat het facultaire beleid ook tot gevolg heeft dat de formatie van sommige onderzoeksgroepen wel erg klein is. En dat die groepen dus kwetsbaar zijn. Een ander gevolg van de relatief grote autonomie van vakgroepen en individuele onderzoekers is dat er vakgebieden lijken te verdwijnen, althans als het om onderzoek gaat. Zo is volkenrechtelijk onderzoek vrijwel onzichtbaar geworden. De andere kant van die medaille is dat er ook onderzoeksprogramma's zijn die sterk verbonden zijn aan de reputatie van een enkele onderzoeker.

Voor buitenstaanders is het lastig om in al die programma's het verbindende element te onderkennen, maar de commissie realiseert zich dat de faculteit zelf dit wellicht niet als een probleem ervaart vanwege de zojuist vermelde keuzes. Feit is ook – zie hierna – dat de specifiek Groningse aanpak evenzeer tot goede publicaties heeft geleid als een aanpak waarin programmering vanuit de faculteit een veel sterkere rol speelt.

Opvallend is dat het aandeel van promovendi in de totale onderzoekscapaciteit bij de faculteit hoger is dan bij enige andere faculteit, waarbij in 2007 een groot aandeel gevormd wordt door buitenpromovendi. Voor nadere bijzonderheden, zie bijlage 1 van Deel III van dit rapport.

Het kwaliteitsbeleid van de faculteit bevat interessante elementen, zoals een bonus-malussysteem al naar gelang de prestaties die worden geleverd. Ook het beleid om in te zetten meer op de kwaliteit van publicaties dan op hun kwantiteit wordt door de commissie positief beoordeeld.

De commissie-Ten Kate sprak de wens uit dat het “klassiek Gronings-Romeins-Byzantijns bastion” niet zou worden opgeofferd aan nieuwe vakgebieden. Deze

commissie constateert met genoegen dat die wens is gehonoreerd, niet alleen in de periode waarover deze commissie moet oordelen, maar ook – zo begrijpt ze – voor de jaren daarna.

De wat lagere waardering van het aspect Financiën en voorzieningen, thans en in de toekomst' geldt voor alle faculteiten vanwege de in de in de Algemene Beschouwingen omschreven financiële perikelen van juridische faculteiten in het algemeen.

De rol van parlementen in Europees en vergelijkend perspectief

Dr. mr. Ph. Kiiver en mr. drs. S. Loeffen, Staatsrechtelijk onderzoek, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Universiteit Maastricht

Inleiding

De Maastrichtse rechtenfaculteit staat bekend als expertisecentrum op het gebied van het staatsrecht, in het bijzonder het recht aangaande parlementen. Door de toenemende onoverzichtelijkheid en het grensoverschrijdende karakter van besluitvorming en regulering door de overheid wordt het steeds moeilijker om democratische verantwoording af te dwingen voor beslissingen die de burgers raken. Parlementen staan hierbij centraal als democratisch verantwoordingsforum. Hoe reageren zij op deze ontwikkelingen? Wat kan de wetenschap hen aanbevelen? Wat kunnen parlementen van verschillende landen van elkaar leren?

Hoe meer wij deze vragen onderzoeken, des te duidelijker blijkt dat wij – in Europa én daarbuiten – méér van elkaars parlementen moeten weten. De Maastrichtse afdeling staatsrecht concentreert zich in haar onderzoek dan ook primair op vergelijkende parlementaire studies. De afdeling vormt bovendien de Maastrichtse vestiging van het Montesquieu Instituut, een landelijk samenwerkingsverband op het gebied van parlementaire geschiedenis en parlementair recht.

Onderzoek

Op dit moment worden in Maastricht de volgende onderzoeken op het gebied van parlementair recht verricht:

- Europese subsidiariteitscontrole als nieuw parlementair verantwoordingsmechanisme (postdoctoraal onderzoek gefinancierd door de NWO als Veni-project)
- Parlementaire enquête in vergelijkend perspectief (promotieonderzoek)
- Parlementaire controle op toezichthouders op financiële markten (postdoctoraal onderzoek in samenwerking met de afdeling politieke wetenschappen)
- Parlementaire immuniteit in vergelijkend perspectief (promotieonderzoek)
- Parlementaire controle op onafhankelijke agentschappen in de VS en de EU (promotieonderzoek)
- Onderzoeksbevoegdheden van het Europees Parlement (promotieonderzoek)
- Verhoudingen tussen parlement en ambtenaren (promotieonderzoek)
- Staatsrechtelijke inrichting en parlementaire verantwoordingsplicht van een Europees openbaar ministerie (promotieonderzoek gefinancierd door de NWO).

Conclusies

Al deze onderzoeksprojecten sluiten goed aan bij de diverse activiteiten – zoals internationale congressen en workshops – die door de afdeling staatsrecht respectievelijk het Montesquieu Instituut Maastricht worden georganiseerd. Hier vallen vooral de volgende recente of geplande evenementen te noemen: de jaarlijkse staatsrechtconferentie, gehouden in Maastricht met als overkoepelend thema ‘Het parlement’ (december 2006), een Connexworkshop over democratische verantwoordingsplicht (februari 2007), een internationaal congres over politieke ministeriële verantwoordelijkheid (maart 2008), een internationaal congres over de rol van het Europees Parlement (maart 2009), een filmavond met lezing over de rol van het parlement in buitenlandse zaken (september 2009), een internationaal symposium naar aanleiding van de Europese verkiezingen, in samenwerking met de afdeling politieke wetenschappen van de Universiteit Maastricht (oktober 2009), een internationaal symposium over de positie van het parlement bij de besluitvorming rond de oorlog in Irak (oktober 2009) en een internationaal congres over politiek-ambtelijke verhoudingen, dat zal plaatsvinden in maart 2010.

II ONDERZOEK EN BEOORDELING OP PROGRAMMANIVEAU

1. KWALITEIT VAN BESLUITVORMING

Programmaleiders: prof. dr. M. Herweijer (tot 1 januari 2008), prof. dr. J.H. Jans (na 1 januari 2008)

1.1. Korte beschrijving

1.1.1. Missie en probleemstelling

Centraal thema in dit programma is de vraag naar de relatie tussen de kwaliteit van het bestuursrechtelijke stelsel en de kwaliteit van bestuurlijke besluitvorming. Een essentiële functie van het bestuursrecht is het versterken en waarborgen van de kwaliteit van de bestuurlijke besluitvorming.

1.1.2. Opbouw en onderdelen

Het bestuursrechtelijk stelsel is, voor het doel van het programma, op te delen in drie deelgebieden:

- de normering van de bestuurlijke besluitvorming: Er wordt onderzoek gedaan dat bestaande normering toetst op haar juridische kwaliteiten, maar ook op haar werking in de praktijk van het openbaar bestuur;
- bestuursrechtspraak: er wordt onderzoek gedaan dat inzicht biedt in de sterke en zwakke kanten van het procesrecht en van de bestuursrechtspraak en in de factoren en omstandigheden die eventueel een belemmering vormen voor de bestuursrechter aan de juridische kwaliteit van het bestuurlijk functioneren;
- organisatie: er wordt geëxperimenteerd met vormen van verzelfstandiging, met publiek-private figuren en met allerlei voorzieningen voor verantwoording en toezicht.

1.1.3. Disciplines en vakgebieden

De ambitie van de groep om meer inzicht te verwerven in de verhouding tussen het bestuursrecht en de kwaliteit van de bestuurspraktijk vraagt om een veelzijdige onderzoeks aanpak. De multidisciplinaire traditie van de groep maakt het mogelijk een dergelijke vraagstelling aan te pakken. Er is sprake van een eclectische en pluriforme aanpak van het onderzoek.

1.1.4. Onderzoeksmethoden

Een kenmerk van het onderzoek van de groep, waarmee het zich van oudsher onderscheidt van het onderzoek aan andere faculteiten, is dat juridische en empirische studies in nauwe onderlinge samenhang worden uitgevoerd. De aanpak in afzonderlijke onderzoeken varieert van dogmatisch-juridisch tot kwantitatief-empirisch, plus alle mogelijkheden op het continuüm tussen deze twee uitersten. Deze multidisciplinaire aanpak van het object van onderzoek komt ook in andere landen weinig voor en leent zich derhalve voor profilering van de onderzoeksgroep in het internationale forum.

1.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	1,60	1,90	1,20
Ander vast WP	2,10	1,90	2,50
Promovendi	7,70	5,40	4,30
Overig tijdelijk WP	0,20	0,90	1,20
Totaal WP	11,60	10,10	9,20
Ondersteuning	2,30	2,10	2,30
Totaal staf	13,90	12,20	11,50

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	4	7	5
Dissertaties			3
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	9	17	18
Artikelen in overige tijdschriften	15	5	3
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	2	1	1
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	38	22	19
Totaal	68	52	49
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	1	4	1
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	2		
Artikelen	28	26	37
Annotaties	85	90	82
Totaal	116	120	120

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	10	7	7
Aantal afgeronde promoties	0	0	3
Waarvan medewerker van het instituut	0	0	3
Waarvan niet-medewerker instituut	0	0	0
Duur afgerond promotieonderzoek			4,3 jaar

1.2. Beoordeling

1.2.1. Kwaliteit: 4,00

Het voorgaande programma getiteld *Bestuursbetrekkingen* werd door de commissie-Ten Kate gewaardeerd met 3,25. Zij twijfelde onder andere over het voortbestaan in verband met het vertrek van Scheltema, de voorgaande programmaleider. Die vrees is niet bewaarheid. Het programma is nog steeds vitaal. Het is nogal ruim omschreven en omvat eigenlijk met regelgeving, rechtspraak en bestuur (de kwaliteit van) het gehele bestuursrecht. Er is wel een duidelijke maar niet geïnstitutionaliseerde component Europees gemeenschapsrecht. Bovendien is het vak bestuurskunde (Herweijer) goed geïntegreerd.

De kwaliteit van de wetenschappelijke en vakpublicaties is in het algemeen goed. De groep heeft in den lande een solide reputatie dankzij haar publicaties. Dit beeld wordt door de kernpublicaties bevestigd. De thema's van de recente dissertaties liggen vooral op het deelgebied van het bestuur.

Er is vrij veel derdegeldstroomonderzoek verricht door medewerkers van het programma. Zij zijn voorts goed vertegenwoordigd in redacties van tijdschriften.

De publicaties sluiten goed aan op de actualiteit en besteden aandacht aan de Europeesrechtelijke dimensie van het bestuursrecht; oorspronkelijk onderzoek komt ook volgens de zelfstudie voornamelijk op het conto van Marseille. De publicaties zijn als regel degelijk, maar op een enkele uitzondering op het gebied van de bestuurskunde na gaat het niet om oorspronkelijke, vernieuwende of theoretische studies. Daarentegen is de bestuurskunde in het onderzoek dusdanig geïntegreerd dat een deel van het onderzoek met recht als multidisciplinair kan worden aangemerkt. De algemeenheid – het weinig onderscheidende – van de gemeenschappelijke probleemstelling is hiervoor al gereleveerd. Niettemin is er – behoudens wellicht de dissertaties – evenwicht tussen diverse onderdelen en een behoorlijke spreiding van publicaties

Van structurele samenwerkingsrelaties in binnen- of buitenland is niet gebleken, wel van ad-hoc-projecten met andere groepen, zoals blijkt uit de kernpublicatie *Europeanisation of Public Law*. Het is niet duidelijk of dit gemis aan samenwerking op de een of andere wijze gecompenseerd wordt door een ander facultair programma *From European Marketplace to European Union*.

1.2.2. Productiviteit: 4,50

De productiviteit van wetenschappelijke en vakpublicaties is zeer goed en ligt ruim boven het facultaire gemiddelde. De productiviteit op het gebied van promoties is wisselend en staat ook niet geheel in verhouding tot het aantal fte's en de verdeling daarvan over bestuursrecht en bestuurskunde. Over de periode van de laatste acht jaren hebben 14 interne promoties plaatsgehad, waarvan drie in 2008.

1.2.3. Relevantie: 4,00

De relevantie voor de wetenschap, samenleving en de rechtspraktijk is goed.

1.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 4,00

De toekomstperspectieven in relatie tot de leiding, Herweijer en Jans, lijken verzekerd. De SWOT-analyse spreekt twijfel uit over het facultair financieringsmodel en de doorstroming van talentvolle onderzoekers. Het programma vormt evenwel, ook gelet op zijn veelomvattend karakter, zeker geen beletsel voor continuïteit.

1.2.5. Eindoordeel: 4,25

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties		X			
1.2 Vakpublicaties		X			
1.3 Overige resultaten		X			
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine		X	X		
1.5 Onderlinge samenhang van programma		X	X		
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak		X	X		
1.7 Samenwerking, internationalisering			X		
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties	X	X			
2.2 Aantal vakpublicaties	X	X			
2.3 Aantal overige resultaten			X		
2.4 Aantal dissertaties		X	X		
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap		X			
3.2 In relatie tot de samenleving			X		
3.3 In relatie tot de rechtspraktijk		X			
4 Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma		X			
4.2 In relatie tot personeel en financiën		X			
4.3 In relatie tot de leiding		X			

2. INTERDISCIPLINAIRE RECHTSWETENSCHAP

Programmaleider: prof. dr. P.C. Westerman

2.1. Korte beschrijving

2.1.1. Missie en probleemstelling

Centraal in dit programma staat de vraag naar de verhouding tussen informele vormen van regulering en formele wetgeving. De opkomst van diverse informele rechtsarrangementen houdt direct verband met de veranderende positie van de nationale overheid als centrale bron van regelgeving.

2.1.2. Opbouw en onderdelen

De nationale overheid staat op drie manieren onder druk. Op deze manier zijn de onderzoeksprogramma's dan ook ingedeeld:

- Relatie overheid en sociale velden: van 'onderop' lijkt de slagkracht van de nationale overheid te worden ondermijnd door de toenemende complexiteit van de te reguleren sociale velden.
- Het ontstaan van de Europese en internationale regelgeving: van 'bovenaf' wordt de positie van de nationale werkgever aan banden gelegd en bepaald door toenemende internationale en Europese rechtsontwikkeling.
- Regelgeving in de digitale wereld: beide ontwikkelingen tegelijk zijn waarneembaar als sociale velden internationale verbanden aangaan buiten de nationale wetgever om,

zoals bijvoorbeeld goed zichtbaar wordt in de digitale wereld die op het internet ontstaat.

2.1.3. Disciplines en vakgebieden

In dit programma wordt het onderzoek van vier disciplines samengebundeld: rechtsfilosofie, rechtssociologie, politieke wetenschappen en recht & ict. De samenwerking tussen deze disciplines is ongebruikelijk in Nederland en is het resultaat van een proces waarin de verschillende groepen langzaam naar elkaar zijn toegegroeid.

2.1.4 Onderzoeksmethoden

Binnen het programma wordt gebruikgemaakt van (normatief) filosofische, sociaalwetenschappelijke en juridische onderzoeksmethoden. Theorievorming speelt in het onderzoek een belangrijke rol. De methode van onderzoek staan daarbij vaak expliciet ter discussie. Waar mogelijk wordt bovendien aansluiting gezocht bij de (juridische) actualiteit en wordt gebruikgemaakt van empirisch onderzoek.

2.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	0,50	0,70	0,70
Ander vast WP	2,50	2,50	2,70
Promovendi	3,60	5,50	3,40
Overig tijdelijk WP	0,80	0,70	1,00
Totaal WP	7,40	9,40	7,80
Ondersteuning	1,40	1,20	0,90
Totaal staf	8,80	10,60	8,70

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	2	2	
Dissertaties	1	3	1
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	8	3	9
Artikelen in overige tijdschriften	9	7	5
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	1		
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	18	19	38
Totaal	39	34	53
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	1		
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)			
Artikelen	12	16	27
Annotaties			
Totaal	13	16	27

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	9	6	5
Aantal afgeronde promoties	1	3	1
Waarvan medewerker van het instituut	1	2	1
Waarvan niet-medewerker instituut	0	1	0
Duur afgerond promotieonderzoek	4,2 jaar	4,4 jaar	4,8 jaar

2.2. Beoordeling

2.2.1. Kwaliteit: 4,00

De kwaliteit van het programma is over het algemeen goed en op onderdelen uitstekend. Westerman heeft een belangrijk thema ontdekt, te weten het in de huidige tijd veel voorkomend gebruik van aspirationele normen en resultaat voorschrijvende normen en is in een aantal publicaties (waaronder haar in hard copy meegezonden kernpublicatie) de implicaties daarvan op zeer boeiende wijze aan het uitwerken. Anderzijds lijkt de samenhang binnen de onderzoeksgroep niet overtuigend. In de zelfstudie worden daar mooie woorden aan gewijd, doch de kernpublicaties bevestigen deze niet ten volle. Een Engelstalige publicatie over zelfregulering zoals aangekondigd in de zelfstudie zou hier helpen. Vooralsnog is het naar elkaar toegroeien van de verschillende groepen in ieder geval niet voltooid. Het gemeenschappelijke zal vooral liggen in het externe perspectief op juridische normvorming. Het onderzoek is in het algemeen vernieuwend en draagt bij aan de theorievorming.

Niet alle subgroepen publiceren in behoorlijke mate in internationaal vooraanstaande tijdschriften.

De groep lijkt goed ingebed in het facultaire onderzoek. Op onderdelen, met name waar het gaat over ontstaan van Europese en internationale regelgeving, ligt samenwerking met deskundigen op het gebied van Europees recht en internationaal recht voor de hand, maar dergelijke samenwerking wordt slechts voor een zeer klein deel genoemd. Hier valt wellicht nog iets te verbeteren.

Internationale samenwerking is aanwezig, maar is bescheiden van omvang. Genoemd worden alleen een samenwerking met Uppsala (Westerman begeleidt samen met een Zweedse collega twee promoties) en een samenwerking met onder anderen onderzoekers uit Istanbul voor één specifiek project. Ook hier valt nog wat te verbeteren. Gezien de aan de orde gestelde thematiek en de internationale oriëntatie van de onderzoekers moet dat mogelijk en zinnig zijn.

2.2.2. Productiviteit: 5,00

De productiviteit is wat wetenschappelijke publicaties betreft uitstekend. Daarnaast is er nog een bescheiden aantal vakpublicaties. Het aantal dissertaties is gezien de omvang van de groep uitstekend (hoewel niet altijd duidelijk is in hoeverre zij binnen het onderzoeksprogramma passen).

2.2.3. Relevantie: 5,00

Het onderzoek dat de groep doet heeft zowel wetenschappelijk als praktisch grote relevantie. Wat Westerman doet, is bijvoorbeeld direct relevant voor de klachten over overregulering. Prakken is grensverleggend bezig op het gebied van de formalisering van juridische kennis en juridische argumentatie. Wetenschappelijk levert dat belangrijke inzichten op. Het is zeer goed denkbaar dat dat te eniger tijd ook van grote praktische relevantie zal blijken (legal expert systems).

2.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 4,00

De groep is tamelijk klein, de deelgroepen zijn nog kleiner. Er wordt geen melding gemaakt van successen in de tweede geldstroom. De groep zou meer dan nu het geval is daar aandacht aan kunnen geven om aldus de vitaliteit te doen toenemen.

2.2.5. Eindoordeel: 4,25

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties		X			
1.2 Vakpublicaties		X			
1.3 Overige resultaten					
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine	X				
1.5 Onderlinge samenhang van programma			X		
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak	X				
1.7 Samenwerking, internationalisering			X		
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties	X				
2.2 Aantal vakpublicaties		X			
2.3 Aantal overige resultaten					
2.4 Aantal dissertaties	X				
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap	X				
3.2 In relatie tot de samenleving	X				
3.3 In relatie tot de rechtspraak	X				
4 Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma		X			
4.2 In relatie tot personeel en financiën		X			
4.3 In relatie tot de leiding	X				

3. INTEGRATIE VAN RECHTSSFEREN

Programmaleider: prof. mr. dr. M.H. Wissink

3.1. Korte beschrijving

3.1.1. Missie en probleemstelling

Vanuit de gedachte dat coherent recht beter aan zijn maatschappelijke functies kan voldoen, onderzoekt het programma *Integratie van rechtssferen* de mogelijkheden om het

huidige privaatrecht als een samenhangend geheel op te vatten. Omdat het privaatrecht geen geïsoleerd juridisch systeem is, moet het niet alleen intern maar ook in zijn verhouding tot andere rechtsgebieden coherentie nastreven. Het privaatrecht ondervindt krachtige invloed van andere rechtsgebieden en rechtsculturen. Het onderzoek richt zich op de interacties en het risico van versplintering

3.1.2. Opbouw en onderdelen

Bij de uitwerking van het programma is gekozen voor deelprogramma's over:

- De verhouding tussen nationale en supranationale rechtssferen: deze wordt bestudeerd als een proces van wisselwerking tussen deze niveaus van regelgeving. De volgende vragen worden gesteld: hoe verhoudt de supranationale regelgeving zich tot de Nederlandse en welke gevolgen heeft dit voor wetgeving en rechtspraak; in hoeverre is uniforme toepassing en handhaving van supranationale regelgeving op het terrein van het privaatrecht mogelijk; en in hoeverre kan en moet het Nederlandse privaatrecht zich laten beïnvloeden door buitenlandse rechtssystemen.
- De verschillende sferen binnen het privaatrecht en het privaatrecht in relatie tot aanpalende rechtsgebieden.

3.1.3. Disciplines en vakgebieden

Er wordt veel gebruikgemaakt van rechtsvergelijking en van inzichten uit andere disciplines zoals rechtseconomie en rechtssociologie. Gewezen wordt op het onderzoek op het snijvlak van: rechtseconomie en insolventierecht, recht en religie, Europees privaatrecht en rechtssociologie, recht en landregistratie, en digitalisering en recht.

3.1.4. Onderzoeksmethoden

Het meeste onderzoek binnen het programma is juridisch-conceptueel van aard en dat geldt dan ook tevens voor de gebruikte onderzoeksmethode(n). De analyse van de wetgeving, rechtspraak en literatuur vindt veelal plaats op het snijvlak van (onderdelen van) verschillende rechtsgebieden. Interne en/of externe rechtsvergelijking behoren daarbij tot de veel gebruikte methoden, waarbij de rechtsvergelijking veelal functioneel van aard is.

3.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	1,50	1,30	1,30
Ander vast WP	2,80	2,50	2,50
Promovendi	11,70	4,30	4,20
Overig tijdelijk WP	1,50	0,30	2,30
Totaal WP	17,50	8,40	10,30
Ondersteuning	2,20	1,70	2,00
Totaal staf	19,70	10,10	12,30

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	10	4	4
Dissertaties	9	4	
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	18	20	21
Artikelen in overige tijdschriften	27	22	19
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	1		
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	21	8	8
Totaal	86	58	52
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	5	6	1
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)			
Artikelen	54	84	60
Annotaties	10	18	21
Totaal	69	108	82

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	18	6	8
Aantal afgeronde promoties	9	4	0
Waarvan medewerker van het instituut	7	3	0
Waarvan niet-medewerker instituut	2	1	0
Duur afgerond promotieonderzoek	4,7 jaar	3,6 jaar	

3.2. Beoordeling

3.2.1. Kwaliteit: 4,00

De betekenis van het onderzoek voor de consistentie en de bruikbaarheid van het privaatrecht, is ongetwijfeld groot. Zonder afbreuk te willen doen aan het gepresteerde werk, moet men echter vaststellen dat de nieuwe programmering er niet in geslaagd is om aan het onderzoek meer focus te geven. Het gaat om een breed samengestelde groep (vakgroep Privaatrecht en Notarieel Recht plus diverse bijzondere leerstoelen) dat nagenoeg het hele privaatrecht overspant en waarvan de leden toch vooral op hun eigen gebied bezig zijn.

Enige programmatische sturing laat zich uit de output niet aflezen. De vaak uitstekende publicaties betreffen de diverse deelgebieden waarin de betrokken onderzoekers actief zijn (goederenrecht, notarieel recht, insolventierecht, procesrecht, maar evenzeer: milieurecht, agrarisch recht en zeerecht). Dit geldt ook voor de dissertaties. De dissertaties die de commissie heeft geconsulteerd zijn nochtans van uitstekende kwaliteit: diepgravend (De Jong 2006, Lindijer 2006, Beekhoven 2007) en origineel (bijvoorbeeld Smelt 2006).

Er zijn geen publicaties die toonaangevend zijn of die richtinggevend zijn voor het onderzoeksprogramma. De opgevoerde kernpublicaties die stuk voor stuk uitstekend zijn, zouden er zonder enig programma niet anders hebben uitgezien. Dit is *a fortiori* het geval voor de overige publicaties.

De focus blijft niettegenstaande de voornemens vooral nationaal georiënteerd. De rechtsvergelijkende of multidisciplinaire benadering blijft bescheiden. Ook de voorgenomen internationale dimensie komt niet goed uit de verf, terwijl dit voor deelprogramma 1 toch voor de hand liggend is. Het programma kent wel een aantal Engelstalige publicaties (voornamelijk van de hand van Wissink) en publicaties in internationale tijdschriften (zoals European Review of Contract Law).

3.2.2. Productiviteit: 4,00

De productie is goed, al laat de output een enigszins dalende lijn zien. Dit is ook het geval met het promotieonderzoek.

3.2.3. Relevantie: 4,00

Het onderzoek draagt bij aan het inzicht in de begrippen en de werking van het privaatrecht en zijn rol als onderdeel van de rechtsorde en ook in het gebruik van het privaatrecht bij het accommoderen van nieuwe ontwikkelingen.

3.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 4,00

Het vertrek van Wissink is een aanzienlijk verlies, maar de onderzoeksgroep heeft een breed draagvlak en voldoende bekwame leiders.

3.2.5. Eindoordeel: 4,00

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties		X			
1.2 Vakpublicaties		X			
1.3 Overige resultaten					
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine		X			
1.5 Onderlinge samenhang van programma		X			
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak		X			
1.7 Samenwerking, internationalisering			X		
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties		X			
2.2 Aantal vakpublicaties					
2.3 Aantal overige resultaten					
2.4 Aantal dissertaties					
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap		X			
3.2 In relatie tot de samenleving		X			
3.3 In relatie tot de rechtspraak		X			
4 Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma		X			
4.2 In relatie tot personeel en financiën		X			
4.3 In relatie tot de leiding			X		

4. KWALITEIT VAN FISCALE REGELGEVING VOOR ONDERNEMERS

Programmaleider: prof. dr. J.N. Bouwman

4.1. Korte beschrijving

4.1.1. Missie en probleemstelling

De centrale vraag van het onderzoekprogramma luidt: hoe staat het met de kwaliteit van voor Nederland geldende fiscale regelgeving – in de vorm van wetgeving (hard law) of pseudowetgeving (soft law) – op het gebied van belastingheffing van ondernemingen of met ondernemingen contracterende partijen?

4.1.2. Opbouw en onderdelen

De beantwoording van de onderzoeksvraag richt zich onder meer op de volgende thema's:

- Financiering van ondernemingen en insolventie: gericht op de kwalificatie van geldschulden van ondernemingen als fiscaal eigen of vreemd vermogen, de renteaftrekbepalingen in de Nederlandse vennootschapsbelasting, de financiering van deelnemingen in dochtervennootschappen, de toepassing van de terbeschikkingstellingregeling van inkomstenbelasting, leasing en insolventie.
- Personenvennootschappen: waar aandacht is voor de fiscale kwalificatie van personenvennootschappen (transparant of niet-transparant).
- Onder de paraplu van het thema: belastingheffing van bedrijfsonderdelen van elders gevestigde natuurlijke personen, rechtspersonen of groepen wordt onderzoek verricht naar de (internationale) ontwikkelingen rond de winstbepaling van juridisch niet-zelfstandige bedrijfsonderdelen van elders gevestigde ondernemers.
- Het thema vastgoed wordt in het bijzonder belicht vanuit het perspectief van de omzet- en overdrachtsbelasting.

1.1.3. Disciplines en vakgebieden

De onderzoeksbenadering is voornamelijk monodisciplinair. De onderzoeksvraag rechtvaardigt deze benadering. Sinds enige tijd wordt wel deelgenomen aan multidisciplinair onderzoek dat met onderzoekers van andere disciplines wordt uitgevoerd. De samenwerking vindt onder meer plaats met vertegenwoordigers van de economische wetenschap en richt zich op het thema 'intercompany pricing'.

1.1.4. Onderzoeksmethoden

De onderzoeksmethoden zijn klassiek-juridisch, internationaal en Europees rechtsvergelijkend op het terrein van fiscaal recht en rechtsvergelijkend vanuit het perspectief van meerdere juridische disciplines (integrale rechtswetenschap). De keuze voor juridisch en rechtsvergelijkend onderzoek is ingegeven door de deskundigheid en vaardigheden van de onderzoekers. Aan een omschakeling naar andere onderzoeksmethoden en meer multi- en interdisciplinair onderzoek wordt gewerkt.

1.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	0,90	0,90	0,90
Ander vast WP	0,60	0,60	0,50
Promovendi	2,30	1,70	1,30
Overig tijdelijk WP	0,10	0	0
Totaal WP	3,90	3,20	2,70
Ondersteuning	1,10	1,00	0,90
Totaal staf	5,00	4,20	3,60

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken		1	
Dissertaties	2	1	1
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	2	3	2
Artikelen in overige tijdschriften	5	3	8
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)			
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	4	1	1
Totaal	13	9	12
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken		1	
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)			
Artikelen	31	15	16
Annotaties	14	15	13
Totaal	45	31	29

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	3	2	3
Aantal afgeronde promoties	2	1	1
Waarvan medewerker van het instituut	2	1	1
Waarvan niet-medewerker instituut	0	0	0
Duur afgerond promotieonderzoek	4,9 jaar	4,2 jaar	

4.2. Beoordeling

4.2.1. Kwaliteit: 3,50

De kwaliteit van de artikelen in de kernpublicaties is technisch goed tot zeer goed, maar hun bijdrage aan de ontwikkeling van de wetenschap is zeer beperkt. Als vakpublicaties, die geen ontwikkeling van de wetenschap beogen, scoren ze zeer goed. De enige ingezonden dissertatie is wel origineel van opzet te noemen, maar er worden geen aanbevelingen geformuleerd ten aanzien van nationale wetsystemen en geen bruikbare aanbevelingen op internationaal vlak, die aansluiten bij het onderzoek. Bovendien sluit het dissertatieonderzoek niet aan bij het thema van het onderzoeksprogramma, wat de samenhang van het onderzoeksprogramma niet ten goede komt (zie ook de dissertatie van Le Thi Nguyet over de overplanting van vennootschapsbelastingwetgeving). Dit is wel het geval voor de dissertatie van Romano, *Advance Rulings and Principles of Law*.

Inzake originaliteit dient erop gewezen te worden dat aan de rechtsfaculteit van Leiden ongeveer in dezelfde periode eveneens een onderzoek liep over het thema kwaliteit van (fiscale) wetgeving.

4.2.2. Productiviteit: 4,00

De productiviteit is goed. De gemiddelde duur van een afgerond promotieonderzoek ligt goed en neemt af, wat wijst op snelheid en doeltreffendheid van het onderzoek.

4.2.3. Relevantie: 3,25

De relevantie ten aanzien van de wetenschap en samenleving is onzeker. Dit geldt zeker voor de voorgelegde artikelen als kernpublicatie, die wel een grote relevantie hebben ten aanzien van de rechtspraktijk. Dit geldt ook voor de dissertatie als kernpublicatie. De wetenschappelijke conclusies van die dissertatie liggen op grond van eerder vergelijkend belastingonderzoek (zie Thuronyi, 2003) voor de hand, al worden ze voor het eerst in detail duidelijk gesteld op een bepaald domein (leasing). Ten aanzien van de concrete rechtsstelsels worden geen aanbevelingen gedaan. Deze beoordeling geldt niet voor de dissertatie van Romano, die zowel wetenschappelijk, als maatschappelijk relevant is, maar die buiten de beoordelingsperiode ligt.

4.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 3,50

Het aantal vaste academische leden dat leiding moet geven aan de onderzoeksgroep is klein en krimpt. De beslissing om aan te sluiten bij de sectie ondernemingsrecht valt daarom toe te juichen, waarbij ervoor gewaakt moet worden dat de fiscale problemen niet helemaal buiten de belangstelling komen te liggen. Het concentreren van het onderzoek op dissertaties is eveneens positief, op voorwaarde dat de onderwerpen van de dissertaties werkelijk aansluiten bij de onderzoeksagenda van de groep. In aansluiting met de sectie ondernemingsrecht kan men een redelijke verwachting koesteren dat de prestaties van de onderzoeksgroep goed tot zeer goed kunnen worden, en dat ook de capaciteit om te wegen op facultaire onderzoeksprogramma's en de capaciteit om tweede en derde geldstromen aan te trekken aanzienlijk zullen verbeteren.

4.2.5. Eindoordeel: 3,75

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties		X	X		
1.2 Vakpublicaties		X			
1.3 Overige resultaten					
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine			X		
1.5 Onderlinge samenhang van programma			X	X	
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak			X		
1.7 Samenwerking, internationalisering			X		
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties		X			
2.2 Aantal vakpublicaties		X			
2.3 Aantal overige resultaten					
2.4 Aantal dissertaties		X			

3	Relevantie				
3.1	In relatie tot de wetenschap			X	
3.2	In relatie tot de samenleving			X	
3.3	In relatie tot de rechtspraak		X		
4	Vitaliteit/haalbaarheid				
4.1	In relatie tot de opzet van het programma		X	X	
4.2	In relatie tot personeel en financiën			X	
4.3	In relatie tot de leiding		X		

5. AAN DE GRENZEN VAN DE NATIONALE STAAT

Programmaleiders: prof. mr. D.J. Elzinga (tot medio 2008) en prof. mr. M.M.T.A. Brus (vanaf medio 2008)

5.1. Korte beschrijving

5.1.1. Missie en probleemstelling

Het functioneren van de nationale staat wordt in toenemende mate bepaald door besluiten die op bovennationaal niveau worden genomen. Burgers worden soms rechtstreeks geraakt door internationale besluiten waaraan zij onder voorwaarden zowel rechten als plichten kunnen ontleen. De nationale bevolking is minder dan voorheen als homogene eenheid aan te duiden. Bij vervagende nationale grenzen trachten minderheden hun belangen te behartigen binnen het staatverband. De samenstelling van de bevolking verandert de nationale staat van karakter. Er is ook ontwikkeling in tegengestelde richting. Internationale organisaties als de Europese Unie vertonen als organisatorisch verband steeds meer overeenkomsten met nationale staten. Er is alle reden de ontwikkeling van de Europese Unie te leggen langs de maatstaven van nationaal constitutioneel recht.

5.1.2. Opbouw en onderdelen

De hierboven aangeduide ontwikkelingen zijn onder te brengen in twee deelprogramma's. Het eerste en grootste deelprogramma is getiteld *Grensoverschrijdende normen van organisatierecht*. Het richt zich op de wijze waarop nationale en internationale overheden zijn georganiseerd. In het tweede deelprogramma *Bescherming van minderheden* wordt specifiek aandacht besteed aan de nationale en internationale normen die de positie en bescherming van minderheden garanderen.

5.1.3. Disciplines en vakgebieden

In beginsel worden de vraagstukken benaderd vanuit de staatsrechtelijke en internationaalrechtelijke optiek. Gezien de aard van de geschetste vraagstellingen wordt echter waar mogelijk samengewerkt met juristen uit andere rechtsgebieden. Omdat de onderzoeksgroep in het kader van het genoemde NWO-project daarmee goede ervaringen heeft opgedaan, wordt ernaar gestreefd deze benadering vast te houden. Ook de

samenwerking tussen internationaalrechtelijk en staatrechtelijk onderzoek is daarvan een voorbeeld.

5.1.4. Onderzoeksmethoden

De methode van onderzoek is overwegend juridisch-dogmatisch, in de zin van beschrijvend vanuit de op organisaties van toepassing zijnde rechtsregels en dogmatiek. In dat verband wordt zowel intern als extern rechtsvergelijkend te werk gegaan: voor de oplossing van nationaalrechtelijke vraagstukken wordt getracht te leren van andere rechtsgebieden en van hetgeen op internationaal niveau is geregeld en functioneert. Een ander deel van het onderzoek kent tevens een sterk theoretische invalshoek.

5.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	1,00	0,70	0,70
Ander vast WP	1,70	1,70	1,60
Promovendi	3,30	3,80	3,00
Overig tijdelijk WP	0,90	0	0
Totaal WP	6,90	6,20	5,30
Ondersteuning	0,60	0,70	0,90
Totaal staf	7,50	6,90	6,20

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	4	1	
Dissertaties	2	1	
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	2	5	
Artikelen in overige tijdschriften	3	3	9
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)			1
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	34	9	13
Totaal	45	19	23
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	1		1
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)		1	
Artikelen	6	7	9
Annotaties	11	2	
Totaal	18	10	10

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	5	7	6
Aantal afgeronde promoties	2	1	0
Waarvan medewerker van het instituut	2	0	0
Waarvan niet-medewerker instituut	0	1	0
Duur afgerond promotieonderzoek	5,7 jaar		

5.2. Beoordeling

5.2.1. Kwaliteit: 4,00

De kwaliteit van de wetenschappelijke en vakpublicaties is goed, ook blijkens de kernpublicaties, waarvan vooral die van Dölle in RMThemis uitmuntend is te noemen. Wel loopt de omvang sterk uiteen tussen artikelen over het gemeenterecht en die over internationaal publiekrecht. Verder zijn er vrij veel bijdragen aan de laatste druk van het handboek *Staatsrecht* van Van der Pot, die slechts voor een deel nieuw zijn. Het thema van het programma heeft een parapluarakter. Nadelige gevolgen voor de publicaties heeft dat echter niet.

Het driemanschap Elzinga, Engels en Dölle maakt deel uit van redacties en tijdschriften. De twee laatstgenoemden zijn ook lid van de Eerste Kamer van de Staten-Generaal.

Het programma draagt zeker bij aan de theorievorming. Daarbij kan vooral worden gewezen op het gemeenterecht en op het recht van het Koninkrijk, in het bijzonder ook dat van Aruba. Elzinga en Dölle zijn niet slechts jurist, maar respectievelijk ook historicus en socioloog: Engels doceert ook – het bestuurskundige – gemeentekunde (in Leiden). Dit draagt bij tot het multidisciplinaire karakter van een deel van de publicaties.

In het algemeen kan worden gesteld dat de Groningse faculteit de enige is waar het gemeenterecht in de breedte en diepte wordt bestudeerd. Dat is van groot belang voor veel praktijkjuristen. Het theoretisch belang van het onderzoek komt vooral ook tot uiting bij de studies over het Koninkrijk en rijkdelen overzee. Zoals ook uit een van kernpublicaties blijkt heeft men daarbij tevens oog voor de betekenis van het Europees gemeenschapsrecht.

Van intensieve samenwerking – individuele of institutionele – binnen Nederland of met het buitenland is niet gebleken. Wel is er een innige band met de universiteit van Aruba.

5.2.2. Productiviteit: 4,00

De productiviteit is goed en met name voor de wetenschappelijke publicaties ligt zij rond het gemiddelde niveau van de faculteit. De productie vertoont evenwel nogal grote fluctuaties zonder dat daarvoor een verklaring kan worden gegeven.

Het aantal promoties valt wat tegen en hangt waarschijnlijk samen met het geringe aantal fte's van de onderzoeksgroep: 2 dissertaties in 2006; 1 in 2007; 0 in 2008. De mededeling dat men streeft naar spoedige afronding van 7 promoties lijkt daarom enigszins optimistisch.

5.2.3. Relevantie: 4,00

De relevantie van het onderzoek is wat bepaalde onderdelen betreft, vooral het gemeenterecht en het recht van het Koninkrijk, goed en dat geldt in alle drie opzichten, namelijk voor wetenschap, samenleving en rechtspraak. De relevantie van het internationaal recht en van het onderdeel mensenrechten (na het vertrek van Henrard overgenomen door Morijn) zal zich nog moeten bewijzen.

5.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 3,50

Wat betreft de leiding is de continuïteit van het programma voldoende gewaarborgd. Het programma is weinig sturend; het wordt voornamelijk bijeengehouden door de interesses van enige senioronderzoekers. In dat opzicht getuigt de SWOT-analyse van weinig realisme door de capaciteitsuitbreiding van internationaal recht al te kwalificeren als ‘opportunity’, te meer daar het aantal fte’s zelfs iets is gedaald.

5.2.5. Eindoordeel: 4,00

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties		X			
1.2 Vakpublicaties	X	X			
1.3 Overige resultaten		X			
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine	X	X			
1.5 Onderlinge samenhang van programma			X		
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak		X			
1.7 Samenwerking, internationalisering			X		
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties		X			
2.2 Aantal vakpublicaties		X			
2.3 Aantal overige resultaten		X			
2.4 Aantal dissertaties			X		
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap		X			
3.2 In relatie tot de samenleving	X	X			
3.3 In relatie tot de rechtspraktijk	X	X			
4 Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma			X		
4.2 In relatie tot personeel en financiën		X	X		
4.3 In relatie tot de leiding		X			

6. INTERNATIONALISERING EN RATIONALISERING VAN STRAFRECHT

Programmaleiders: prof. mr. G. Knigge (tot medio 2005), prof. mr. D.H. de Jong (tot medio 2007), prof. mr. B.F. Keulen (vanaf medio 2005) en prof. mr. F. Vellinga-Schootstra (vanaf medio 2007)

6.1. Korte beschrijving

Het programma *Internationalisering en rationalisering van het strafrecht* loopt van 1 januari 2007 tot 1 januari 2012, en is de opvolger van het programma *Rechtszekerheid en aansprakelijkheid in een functionele strafrechtspleging* dat het decennium daarvoor (1997-2007) heeft gelopen. Onderstaande beoordelingen slaan dus deels op beide programma’s en waar nodig en mogelijk zal het onderscheid worden gemaakt. Beide programma’s zijn zogenaamde “vakgroepprogramma’s”.

6.1.1. Missie en probleemstelling

Vertrekpunt van het nieuwe programma is de vaststelling dat vergelijking met het strafrecht van andere landen steeds vaker tot aanpassingen van het nationale strafrecht leidt, en dat het belang van internationale rechtsinstrumenten die het nationale strafrecht beïnvloeden toeneemt. Geconstateerd wordt dat deze ontwikkeling bijdraagt aan een rationele benadering van het strafrecht, waarin voorstellen tot aanpassing op hun merites worden beoordeeld en niet op de mate waarin zij passen bij de nationale rechtscultuur. De rationele, internationale benadering wordt tot uitgangspunt gekozen.

6.1.2. Opbouw en onderdelen

In het onderzoek wordt gestreefd naar een evenwichtige benadering van het straf(proces)recht, waarbij de onderzoeksgroep zich vooral oriënteert op de rechter. Dat geldt ook wanneer de rechtspositie van de verdachte uitzonderingsgewijs wel eens centraal gesteld wordt. De gekozen benadering brengt met zich mee dat ‘nationale’ aspecten worden bestudeerd om het geldend recht te vinden en te verklaren.

6.1.3. Disciplines en vakgebieden

Betrokken rechtsgebieden of disciplines: materieel strafrecht, strafprocesrecht en penitentiair recht. Het onderzoek is juridisch van aard. Het multidisciplinaire aspect vindt in belangrijke mate zijn vertaling in het gebruik van in andere takken van de wetenschap verkregen inzichten bij het beargumenteren van standpunten inzake juridische vragen. Zowel interne als externe rechtsvergelijking vindt regelmatig plaats.

6.1.4. Onderzoeksmethoden

Er is sprake van een dogmatisch juridisch onderzoek met gebruikmaking van klassieke rechtsbronnen. Interne en externe rechtsvergelijking neemt een belangrijke plaats in. Maar in het onderzoek worden ook andere methoden gebruikt: conceptuele analyse, inzichten uit rechtsfilosofie en psychologie, interviews, dossieronderzoek en rechtshistorisch onderzoek.

6.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	0,50	0,70	0,60
Ander vast WP	2,50	2,50	2,30
Promovendi	2,80	2,10	3,90
Overig tijdelijk WP	0,10	0	0,30
Totaal WP	5,90	5,30	7,10
Ondersteuning	1,60	1,00	1,00
Totaal staf	7,50	6,30	8,10

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	2	1	1
Dissertaties	2	1	2
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	13	5	7
Artikelen in overige tijdschriften	10	3	7
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)			
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	7	25	13
Totaal	34	35	30
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken		1	1
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)		1	
Artikelen	9	19	25
Annotaties		10	1
Totaal	9	31	27

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	3	4	5
Aantal afgeronde promoties	2	1	2
Waarvan medewerker van het instituut	2	1	2
Waarvan niet-medewerker instituut	0	0	0
Duur afgerond promotieonderzoek	4,9 jaar	5,2 jaar	5,5 jaar

6.2. Beoordeling

6.2.1. Kwaliteit: 3,75

Het rapport van de commissie-Ten Kate had de tien kernpublicaties die waren aangeboden als van behoorlijke tot zeer hoge kwaliteit gekenmerkt. Vooral sinds die visitatie heeft de faculteit in haar geheel de ambitie opgevat om nog betere publicaties te promoten en te produceren. Het beleid van de faculteit om meer publicaties van hoogstaande kwaliteit tot stand te brengen en internationalisering te versterken, is deels terug te vinden in het onderzoeksprogramma, met een aantal publicaties van hoogstaande kwaliteit en een aantal internationale publicaties. Deze laatste blijven nog relatief beperkt. Anderzijds worden de rechtsvergelijkende en Europeesrechtelijke componenten in het onderzoek opgenomen.

Er wordt niet gekozen voor één publicatievorm, maar men laat diversiteit toe (boeken, handboeken, hoofdstukken in boeken, artikelen in nationale en internationale tijdschriften). Voorbeeld van een uitmuntende publicatie die als kernpublicatie werd aangeboden is het proefschrift van Van Dijk, *Strafrechtelijke aansprakelijkheid heroverwogen. Over opzet, schuld, schulditsluitingsgronden en straf*, 2008, dat is bekroond met de Erasmusprijs. Deze kernpublicatie illustreert de internationale dimensie van het onderzoek, maar dit soort onderzoek blijft vooralsnog in de minderheid.

De leden van het onderzoeksprogramma zijn zeer actief in de maatschappelijke praktijk (commissie strafprocesrecht, Hoge Raad, Global Initiative on Psychiatry), iets minder in

wetenschappelijke gezelschappen anders dan redacties (enkele voorbeelden: begeleidingscommissies onderzoeken, Vereniging Vergelijkende Studie van het Recht van België en Nederland, NWO-Venicommissie). De meeste medewerkers zijn lid van ten minste één tijdschriftredactie, met een sterke nadruk op Nederlandse tijdschriften.

De facultaire ambitie om meer fundamenteel onderzoek te produceren komt ook tot uiting in de werkzaamheden van dit programma.

Er wordt uitgegaan van een “rationele benadering van het strafrecht”, maar hieronder gaan veel realiteiten schuil waardoor niet duidelijk is in welke mate het echt om een gemeenschappelijk uitgangspunt handelt. Er is een redelijk evenwichtige spreiding tussen de drie onderdelen: materieel strafrecht, strafprocesrecht en penitentiair recht. Ook bij de publicaties is voldoende spreiding. Het onderzoek in dit programma springt er niet uit qua originaliteit. Wel kan vermeld worden dat de inzichten van andere disciplines, zoals de criminologie, in het onderzoek betrokken worden. De structurele samenwerkingsrelaties zijn heel beperkt, er wordt vooral met criminologie uit Groningen samengewerkt. Ad hoc wordt er samengewerkt met de UvT voor een onderzoek over de grondslagen van het strafrecht. Ook de internationale relaties en contacten zijn beperkt. Vooral de contacten met de Universiteit van Aruba (waar een van de hoogleraren ook bijzonder hoogleraar is) worden geaccentueerd.

6.2.2. Productiviteit: 4,00

Het aantal wetenschappelijke publicaties per fte kan als redelijk worden beschouwd. Na de vorige visitatiecommissie is dit aantal teruggelopen, dit kan volgens de zelfstudie vooral worden toegeschreven aan de strengere normen die worden gehanteerd, in het licht van het principe ‘minder maar beter’. Het aantal vakpublicaties is goed. Naast publicaties is er nauwelijks sprake van overige output.

Tijdens de onderzochte periode (2006-2008) waren er vijf dissertaties, een zeer redelijk aantal en in de lijn van de voorgaande jaren.

6.2.3. Relevantie: 4,00

De relevantie van het onderzoek voor de wetenschap en samenleving is goed. Er ligt een sterke nadruk op de relevantie voor de rechtspraak. Meerdere leden zijn ook rechtspracticus of nemen functies in de rechtspraak in.

6.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 4,00

Na de wisseling van de wacht in de jaren 2005-2007 lijkt in relatie tot de leiding voldoende stabiliteit te zijn verworven voor de toekomst. De groep is klein maar dynamisch en lijkt over voldoende middelen te beschikken om zijn opdracht waar te maken. Het programma heeft zich een aantal duidelijke doelstellingen gesteld en lijkt hieraan in grote mate tegemoet te komen.

6.2.5. Eindoordeel: 4,00

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties		X			
1.2 Vakpublicaties	X				
1.3 Overige resultaten			X		
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine			X		
1.5 Onderlinge samenhang van programma		X			
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak			X		
1.7 Samenwerking, internationalisering				X	
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties		X			
2.2 Aantal vakpublicaties		X			
2.3 Aantal overige resultaten			X		
2.4 Aantal dissertaties		X			
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap		X			
3.2 In relatie tot de samenleving		X			
3.3 In relatie tot de rechtspraktijk		X			
4 Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma		X			
4.2 In relatie tot personeel en financiën		X			
4.3 In relatie tot de leiding		X			

7. CRIMINALITEIT EN GEWELD IN HET PUBLIEKE DOMEIN EN STRAFRECHTELIJKE REACTIES OP CRIMINEEL EN/OF GEWELDDADIG GEDRAG

Programmaleider: prof. dr. W.J.M. de Haan

7.1. Korte beschrijving

7.1.1. Missie en probleemstelling

De centrale onderzoeksvraag van dit programma is wat de gevolgen van criminaliteit en geweld zijn voor de veiligheid en leefbaarheid van het publieke domein.

7.1.2. Opbouw en onderdelen

De centrale onderzoeksvraag wordt aan de hand van drie onderzoeksthema's bestudeerd:

- De theoretische benadering van criminaliteit en geweld in het publieke domein: Welke omgevingsfactoren zijn bepalend voor de ontwikkeling van jongeren, hun mogelijkheden en beperkingen voor maatschappelijke integratie en hun risico's op het ontwikkelen van chronisch, ernstig en of gewelddadig crimineel gedrag?
- Criminaliteit en geweld in verschillende contexten: In hoeverre zijn in dergelijke context gevonden vormen van criminaliteit en geweld situationeel bepaald door omgevingsfactoren?
- Strafrechtelijke, bestuurlijke en maatschappelijke reacties op criminaliteit en geweld: Welke zijn de bedoelde en onbedoelde effecten van zowel strafrechtelijk als

bestuurlijke sancties en maatregelen ter bestrijding en voorkoming van criminaliteit en geweld in het publieke domein?

7.1.3. Disciplines en vakgebieden

Het onderzoek kent een multidisciplinaire aanpak waarin ook de bredere maatschappelijke reacties op criminaliteit en geweld worden onderzocht. Omdat criminaliteit en geweld zeer divers zijn, worden zij in dit programma vanuit verschillende theoretische invalshoeken, op verschillende niveaus en in verschillende institutionele contexten onderzocht.

7.1.4. Onderzoeksmethoden

De methode is deels kwantitatief en deels kwalitatief van aard. In beide gevallen wordt uitgegaan van een sociaalwetenschappelijk onderzoeksmodel waarbij via theorievorming hypothesen worden ontwikkeld die vervolgens aan de hand van verzameling aan analyse empirisch worden getoetst.

7.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	0,30	0,30	0,30
Ander vast WP	1,00	0,80	0,70
Promovendi	1,40	2,10	2,00
Overig tijdelijk WP	0	0	0
Totaal WP	2,70	3,20	3,00
Ondersteuning	0,30	0,20	0,20
Totaal staf	3,00	3,40	3,20

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	1		
Dissertaties	0	1	0
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	7	6	2
Artikelen in overige tijdschriften			
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	3		
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken		4	4
Totaal	11	11	6
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken		1	
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)		1	
Artikelen	2	2	
Annotaties			
Totaal	2	4	0

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	3	3	2
Aantal afgeronde promoties	0	1	0
Waarvan medewerker van het instituut	0	1	0
Waarvan niet-medewerker instituut	0	0	0
Duur afgerond promotieonderzoek		5,6 jaar	

7.2. Beoordeling

7.2.1. Kwaliteit: 4,00

De commissie-Ten Kate had de kwaliteit van de voorgelegde kernpublicaties, die grotendeels van De Haan waren, als van een “heel goed gehalte” geprezen.

Er wordt vooral in internationale peer reviewed tijdschriften gepubliceerd. Het betreft een kleine maar actieve onderzoeksgroep. De Haan is voorzitter van de Nederlandse Vereniging voor Criminologie en lid van de Sociaal Wetenschappelijke Raad van de KNAW. De andere leden doen hun deel, maar zijn minder geprofileerd aanwezig. Een aantal medewerkers is lid van een tijdschriftredactie, met het zwaartepunt in Nederland.

De facultaire ambitie om meer fundamenteel onderzoek te produceren komt ook tot uiting in de werkzaamheden van dit programma. Het onderzoek is bovendien multidisciplinair qua aanpak.

Er is een duidelijke centrale vraagstelling, namelijk “wat zijn de gevolgen van criminaliteit en geweld voor de veiligheid en leefbaarheid van het publieke domein?”. Deze vraag wordt verder opgesplitst in drie onderzoeksthema's: (a) theoretische benadering van de criminaliteit en geweld in het publieke domein; (b) criminaliteit en geweld in verschillende contexten; en (c) strafrechtelijke, bestuurlijke en maatschappelijke reacties op criminaliteit en geweld. De publicaties zijn redelijk evenwichtig verspreid tussen de drie onderdelen. De centrale onderzoeksvraag is op zich niet zo origineel, maar de uitwerking gebeurt zeer systematisch en grondig.

De samenwerking met het programma *Strafrecht* is versterkt, mede als gevolg van de opmerkingen van de vorige visitatiecommissie. Er is enige internationale samenwerking, bijvoorbeeld in het onderdeel Violence in Europe (GERN). Daarnaast bestaan er een aantal ad-hoc-relaties met collega's uit de VS en Europa. Er zijn enkele goede internationale relaties, dat uit zich ook in de publicaties, maar slechts weinig langlopende verbanden.

7.2.2. Productiviteit: 3,50

Het gaat weliswaar om een kleine groep, maar toch ligt het aantal wetenschappelijke publicaties aan de lage kant, vooral in 2008. Dat geldt des te meer voor de vakpublicaties, waarvan er slechts een zeer gering aantal verschenen zijn in de beoordelingsperiode, hoewel daar wel een monografie en een bundel tussen zit. De overige output lijkt relatief beperkt te zijn. In de periode 2006-2008 was er slechts één promotie.

7.2.3. Relevantie: 4,00

De relevantie van het onderzoek voor de wetenschap is goed. Het programma is voor de samenleving heel relevant, gezien het centrale thema van de veiligheid. Geregeld krijgen criminologische thema's ook een maatschappelijke vertaling, bijvoorbeeld in het onderzoek over criminaliteit door allochtonen gepleegd. De relevantie voor de rechtspraak is in voldoende mate aanwezig, hoewel het onderzoek niet steeds onmiddellijk bruikbaar is voor de rechtspracticus, gezien de criminologische invalshoek.

7.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 3,75

Het betreft een kleine onderzoeksgroep met veel cohesie. Het is de vraag hoe de toekomst eruit ziet na de generatiewissel. Wat betreft personeel en financiën kan gesteld worden dat de groep dynamisch is en over voldoende middelen lijkt te beschikken om zijn opdracht waar te maken. Het programma heeft zich een aantal duidelijke doelstellingen gesteld en lijkt hieraan in grote mate tegemoet te komen.

7.2.5. Eindoordeel: 4,00

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties	X	X			
1.2 Vakpublicaties		X			
1.3 Overige resultaten		X	X		
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine		X	X		
1.5 Onderlinge samenhang van programma		X			
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak		X			
1.7 Samenwerking, internationalisering		X	X		
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties		X	X		
2.2 Aantal vakpublicaties			X	X	
2.3 Aantal overige resultaten			X		
2.4 Aantal dissertaties			X		
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap		X			
3.2 In relatie tot de samenleving		X			
3.3 In relatie tot de rechtspraak			X		
4 Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma		X			
4.2 In relatie tot personeel en financiën		X			
4.3 In relatie tot de leiding			X		

8. NAAR EEN INTERNATIONAAL BRUIKBAAR NEDERLANDS ONDERNEMINGSRECHT

Programmaleider: prof. dr. J.B. Wezeman

8.1. Korte beschrijving

8.1.1. Missie en probleemstelling

Het programma onderzoekt de structuur en de inrichting van ondernemingen en de verhouding tussen al degenen die bij de ondernemingen zijn betrokken. Het beoogt de invloed te bestuderen van een aantal maatschappelijke ontwikkelingen op het terrein van het ondernemingsrecht in brede zin en daaruit consequenties te trekken voor verbetering van het Nederlandse- en in het verlengde daarvan: Europese- ondernemingsrecht.

8.1.2. Opbouw en onderdelen

Het programma richt zich met name op drie maatschappelijke ontwikkelingen, die duidelijk richting geven aan het onderzoeksprogramma:

- Internationalisering en concurrentie: aan welke eisen dienen de regels van Nederlands ondernemingsrecht te voldoen, willen deze regels in een situatie van concurrentie van rechtssystemen op grote schaal gebruikt (blijven) worden?
- Corporate Governance: op welke wijze dient verantwoording vormgegeven te worden die ondernemingen dienen af te leggen?
- Marktregulering: het identificeren van regels en principes op het gebied van ordening van de kapitaalmarkt en het onderzoeken op welke wijze deze in het ondernemingsrecht geïntegreerd dienen te worden.

8.1.3. Disciplines en vakgebieden

Betrokken rechtsgebieden of disciplines: ondernemingsrecht, handelsrecht en arbeidsrecht. Het programma is voor een belangrijk deel multi- en interdisciplinair. Het maatschappelijk verlangen dat het recht consistent is en samenhang heeft, leidt ertoe dat het recht steeds meer integraal dient te worden beoefend.

8.1.4. Onderzoeksmethoden

De onderzoeksgroep verricht in hoofdzaak klassiek-juridisch onderzoek waarin, aansluitend bij de brede onderzoeksbenadering, de methode van de interne rechtsvergelijking veel wordt gehanteerd. Voorts wordt er in het onderzoek veel aandacht besteed aan externe rechtsvergelijking. Het programma leent zich verder goed voor analyse en verwerking van empirische gegevens.

8.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	0,60	0,60	0,60
Ander vast WP	2,40	2,20	2,30
Promovendi	4,00	2,60	2,10
Overig tijdelijk WP	0	0,20	0
Totaal WP	7,00	5,60	5,00
Ondersteuning	1,30	1,10	0,80
Totaal staf	8,30	6,70	5,80

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	4	2	
Dissertaties	3	1	
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	3	4	8
Artikelen in overige tijdschriften	2	3	3
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	1		
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	20	23	15
Totaal	33	33	26
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken		3	
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)			
Artikelen	12	12	39
Annotaties	44	75	59
Totaal	56	90	98

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	4	2	2
Aantal afgeronde promoties	3	1	0
Waarvan medewerker van het instituut	3	1	0
Waarvan niet-medewerker instituut	0	0	0
Duur afgerond promotieonderzoek	4,5 jaar	9,4 jaar	

8.2. Beoordeling

8.2.1. Kwaliteit: 4,25

De onderzoeksgroep is klein en de onderzoeksvraag is breed, maar de drie deelprogramma's zijn duidelijk afgelijnd. Er wordt ook samengewerkt met onderzoekers van andere universiteiten.

De kernpublicaties kaderen goed in het programma. Ze zijn van een goede tot uitstekende kwaliteit en een groot aantal bevat interessant rechtsvergelijkend materiaal. Drie van de acht zijn Engelstalig en een van de dissertaties (Li 2006) ontving een cum laude beoordeling. In vele gevallen is sprake van vernieuwend onderzoek (Voogsgeerd 2006, Boschma et al. 2007). Wat opvalt is de toch nog wel beperkte internationale uitstraling die gelet op de thematiek beter zou kunnen, ook al wordt wel in buitenlandse tijdschriften

gepubliceerd. Er is sprake van origineel, vernieuwend en toonaangevend onderzoek op het gebied van het ondernemingsrecht.

Het sociaal recht lijkt niet prominent aanwezig in de programma's. De output van het onderzoek van het programma als geheel heeft voornamelijk een vennootschapsrechtelijke inslag. Dit blijkt sterk uit de in de onderzochte periode afgeleverde dissertaties (acht, waarvan de helft Engelstalig) die van hoog niveau zijn en een duidelijke bijdrage leveren aan de theorievorming. Dit laat onverlet dat ook op het gebied van het arbeidsrecht een groot aantal publicaties van goede kwaliteit is afgeleverd.

Zowel op het gebied van het ondernemingsrecht (vanuit het Instituut voor Ondernemingsrecht, dat toonaangevend is op dit vakgebied) als op het gebied van het arbeidsrecht (vanuit het Bakelsinstituut, een samenwerkingsverband) zijn congressen en symposia georganiseerd.

8.2.2. Productiviteit: 4,00

De kwaliteit en de omvang van de output zijn goed. Wel valt een lichtjes dalende output te constateren. Dit is ook het geval voor de dissertaties. Het aangekondigde promotieonderzoek is wel op peil.

8.2.3. Relevantie: 5,00

Een belangrijk gedeelte van het onderzoek heeft betrekking op vraagstukken die in de praktijk belangrijk zijn, maar is zo diepgravend dat het ook uit wetenschappelijk oogpunt van belang is. Bij de kernpublicaties bevinden zich drie Engelstalige werken die erop duiden dat ook aan het internationaal debat wordt deelgenomen. De dissertatie van Geerts is van groot belang voor de dagelijkse praktijk bij de ondernemingskamer van het Amsterdamse gerechtshof en voor een mogelijke herziening van het enquêterecht.

8.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 4,00

Het programma wordt gedragen door een vaste groep onderzoekers die hecht samenwerken. Thematisch is er voldoende ruimte voor verdere ontwikkeling. Het Instituut voor Ondernemingsrecht en het Bakelsinstituut staan borg voor brede samenwerking en daarmee voor een zekere continuïteit. Punt van zorg is de smalle vaste formatie die is gedaald van 3,4 naar 2,9 fte als gevolg van generieke facultaire bezuinigingen. De onderzoeksgroep wordt voor het in stand houden van haar positie meer afhankelijk van andere geldstromen. Financiering van promotieonderzoek via NWO-MaGW wordt als problematisch ervaren.

8.2.5. Eindoordeel: 4,25

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties		X			
1.2 Vakpublicaties		X			
1.3 Overige resultaten					
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine	X				
1.5 Onderlinge samenhang van programma		X			
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak	X	X			
1.7 Samenwerking, internationalisering		X	X		

2	Productiviteit					
2.1	Aantal wetenschappelijke publicaties		X			
2.2	Aantal vakpublicaties	X				
2.3	Aantal overige resultaten					
2.4	Aantal dissertaties			X		
3	Relevantie					
3.1	In relatie tot de wetenschap	X				
3.2	In relatie tot de samenleving	X				
3.3	In relatie tot de rechtspraak	X				
4	Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1	In relatie tot de opzet van het programma		X			
4.2	In relatie tot personeel en financiën			X		
4.3	In relatie tot de leiding		X			

9. ROMEINSRECHTELIJKE GRONDSLAGEN VAN HET NEDERLANDSE PRIVAATRECHT

Programmaleider: prof. mr. J.H.A. Lokin

9.1. Beschrijving

9.1.1. Missie en probleemstelling

Het onderzoek richt zich op de gemeenschappelijke grondslagen van het Europees privaatrecht. In dat onderzoek wordt de historische ontwikkeling van verschillende leerstukken bestudeerd.

9.1.2. Opbouw en onderdelen

Het tijdvak van Justinianus is en blijft het uitgangspunt en vormt de *trait d'union* tussen het programma *Byzantijns recht* en dit programma. Terwijl het programma *Byzantijns recht* de Oostromeinse traditie tot voornaamste onderzoeksobject heeft, houdt dit programma zich met de westelijke ontwikkeling bezig. Daarin wordt de nadruk gelegd op die leerstukken die in het huidige recht hun plaats hebben behouden.

9.1.3. Disciplines en vakgebieden

De Justinaanse teksten worden niet alleen tekstkritisch bestudeerd, maar vooral ook in hun dogmatische ontwikkeling via het *ius commune* naar het huidige Burgerlijk Wetboek. De nadruk wordt gelegd op leerstukken die in het huidige recht hun plaats hebben behouden. De onderzoeksgroep neemt ook, voor zover mogelijk deel aan de onderzoekslijnen van de faculteit.

9.1.4. Onderzoeksmethoden

De methode is die van de leerstellige rechtsvergelijking op historische grondslag. Toegepast wordt die methode op hedendaagse juridische vraagstukken.

9.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	0,80	0,70	0,70
Ander vast WP	0,70	0,80	0,80
Promovendi	1,80	2,50	2,50
Overig tijdelijk WP	0	0	0
Totaal WP	3,30	4,00	4,00
Ondersteuning	0,60	0,80	0,70
Totaal staf	3,90	4,80	4,70

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	2	1	1
Dissertaties		1	
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	4	1	8
Artikelen in overige tijdschriften	1	2	
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)			
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	4	3	7
Totaal	11	8	16
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken			
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)			
Artikelen	10	7	4
Annotaties			
Totaal	10	7	4

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	3	4	2
Aantal afgeronde promoties	0	1	0
Waarvan medewerker van het instituut	0	0	0
Waarvan niet-medewerker instituut	0	1	0
Duur afgerond promotieonderzoek			

9.2. Beoordeling

9.2.1. Kwaliteit: 4,00

Het programma werd door de commissie-Ten Kate positief gewaardeerd, maar daarbij werd wel de vraag gesteld naar “de *wetenschappelijke* stap voorwaarts van het programma gebaseerd op het Gronings programma”. De thans ingediende kernpublicaties zijn van goede kwaliteit, doch op zichzelf niet origineel of vernieuwend. Een van de overigens fraaie publicaties (Lokin 2007) is gericht tot niet-historici. Een ander (Brandsma 2006) is een overzichtsartikel. In feite wordt voortgebouwd op een terecht goede reputatie.

De vakgroep geeft elk jaar het tijdschrift *Groninger Opmerkingen en Mededelingen* uit dat past in het programma. De onderzoekers onderhouden vele binnenlandse en

buitenlandse contacten met andere rechtshistorici en werken ook in de faculteit samen met anderen (in de vakgroep privaatrecht).

9.2.2. Productiviteit: 4,00

In de rechtsgeschiedenis zijn de publicatiemogelijkheden niet groot en de beoordelingen streng. De hoeveelheid wetenschappelijke publicaties is voor de kleine staf zeer behoorlijk. In de te beoordelen periode is één proefschrift afgerond. Gelet op de kleine omvang van de groep kan hier niet eenvoudig een oordeel aan gekoppeld worden.

9.2.3. Relevantie: 4,00

Omdat het onderzoek aanhaakt aan vragen in het hedendaagse recht en de ontwikkelingen van het recht in Europa is de relevantie ervan gegeven. Daarnaast gaat het om fundamenteel wetenschappelijk onderzoek, waarbij de vraag gesteld kan worden in hoeverre de traditionele Groningse lijn nog past bij inzichten die elders omtrent de bestudering van het Romeinse recht gelden.

9.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 4,00

In verband met het vertrek van Lokin per 1 februari 2010, de toch al kleine omvang van de staf en de onzekerheid over het aantrekken van jonge onderzoekers, is de continuïteit ondanks de goede reputatie en de duurzaamheid van de onderzoeksthema's niet geheel gewaarborgd, maar door de benoeming van Brandsma als opvolger van Lokin lijkt de toekomst van dit programma voldoende zeker gesteld, hetgeen de commissie reeds onder I.2 aanleiding gaf daarover haar genoegen te doen blijken.

9.2.5. Eindoordeel: 4,00

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties	X				
1.2 Vakpublicaties			X		
1.3 Overige resultaten			-		
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine			X		
1.5 Onderlinge samenhang van programma		X			
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak			X		
1.7 Samenwerking, internationalisering	X				
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties		X			
2.2 Aantal vakpublicaties		X			
2.3 Aantal overige resultaten			-		
2.4 Aantal dissertaties			X		
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap		X			
3.2 In relatie tot de samenleving		X			
3.3 In relatie tot de rechtspraktijk		X			
4 Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma		X			
4.2 In relatie tot personeel en financiën		X			
4.3 In relatie tot de leiding		X			

10. BRONNEN VAN HET BYZANTIJS-ROMEINS RECHT

Programmaleider: prof. dr. B.H. Stolte

10.1. Korte beschrijving

10.1.1. Missie en/of probleemstelling

Het programma concentreert zich op de ontmoeting van 'Latijn en Grieks' in het Romeinse recht, en beoogt vooral de Griekstalige 'Byzantijnse' bronnen toegankelijk te maken en te bestuderen teneinde licht te werpen op het Romeinse recht.

10.1.2. Opbouw en onderdelen

Het onderzoek wordt gedaan door een kleine groep onderzoekers die projecten aanpakt die een lange adem vereisen. De groep bestaat uit vijf personen, die een (zeer) beperkt gedeelte van hun tijd binnen dit programma besteden.

10.1.3. Disciplines en vakgebieden

Discipline: rechtsgeschiedenis. Het onderzoek is zeer interdisciplinair van karakter. De deelnemers dienen zich als jurist, filoloog en historicus te kunnen bewegen.

10.1.4. Onderzoeksmethoden

De resultaten van het onderzoek bieden gelegenheid tot contemporaine en diachronische rechtsvergelijking, maar ook tot confrontatie met resultaten van niet-juridische disciplines.

10.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	0,50	0,30	0,10
Ander vast WP	0,30	0,50	0,40
Promovendi	1,80	1,80	0,60
Overig tijdelijk WP	0	0	0,10
Totaal WP	2,60	2,60	1,20
Ondersteuning	0,80	0,60	0,80
Totaal staf	3,40	3,20	2,00

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken		1	
Dissertaties			1
Artikelen in gerefereerde tijdschriften			
Artikelen in overige tijdschriften	1		
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)			
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken		2	4
Totaal	1	3	5

Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken			
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)			
Artikelen			
Annotaties			
Totaal			

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	1	1	1
Aantal afgeronde promoties	0	0	1
Waarvan medewerker van het instituut	0	0	1
Waarvan niet-medewerker instituut	0	0	0
Duur afgerond promotieonderzoek			8,7 jaar

10.2. Beoordeling

10.2.1. Kwaliteit: 4,00

De kernpublicaties zijn knap en technisch degelijk werk van onderzoekers die duidelijk de 'Byzantistiek' overzien, maar er zit geen aanleiding tot vernieuwing in en geen bezorgdheid om nieuwe resultaten in omloop te brengen in de rechtswereld. De bijdrage aan theorievorming is duidelijk aanwezig. Het onderzoeksprogramma heeft een unieke positie. De reputatie van de onderzoeksgroep is goed. Er zijn geen vakpublicaties noch andere output vermeld in de zelfstudie. De kleine groep werkt in redelijke samenhang. De geringe omvang van de groep brengt met zich mee dat er grote behoefte is aan samenwerking met elkaar en met collega's in het buitenland.

10.2.2. Productiviteit: 3,50

De productiviteit is, ook wanneer rekening gehouden wordt met de geringe omvang van de wetenschappelijke staf en de aard van het onderzoek, niet bijzonder hoog, maar het betreft hier wel vaak werk van lange adem.

10.2.3. Relevantie: 4,00

De relevantie van het onderzoek voor de wetenschap, mede gelet op de uniciteit, is bijzonder hoog. De relevantie voor de samenleving en de rechtspraak is minder direct aanwezig.

10.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 3,00

Het onderzoek heeft wetenschappelijk gezien zeker toekomst. Maar het onderzoeksprogramma is dermate gering van omvang en zo afhankelijk van een beperkt aantal wetenschappers, dat de toekomst niet verzekerd lijkt. De groep heeft, zoals ook is vermeld in de SWOT-analyse, een zwakke financiële basis.

10.2.5. Eindoordeel: 3,75

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties	X				
1.2 Vakpublicaties					
1.3 Overige resultaten					
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine		X			
1.5 Onderlinge samenhang van programma		X			
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak			X		
1.7 Samenwerking, internationalisering		X			
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties			X		
2.2 Aantal vakpublicaties					
2.3 Aantal overige resultaten			-		
2.4 Aantal dissertaties			X		
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap	X				
3.2 In relatie tot de samenleving			X		
3.3 In relatie tot de rechtspraak					
4 Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma		X			
4.2 In relatie tot personeel en financiën				X	
4.3 In relatie tot de leiding			X		

11. FROM EUROPEAN MARKETPLACE TO EUROPEAN UNION

Programmaleiders: prof. dr. L.W. Gormley, prof. mr. dr. M.M. Roggenkamp en prof. mr. dr. M.H. ten Wolde

11.1. Korte beschrijving

11.1.1. Missie en probleemstelling

Het onderzoek heeft betrekking op de belangrijkste aspecten van het institutionele en materiële recht van de Europese Unie; als gemeenschappelijk thema is gekozen: verantwoording ('accountability') in verband met EU – juridische verplichtingen en de nakoming daarvan. Op het gebied van het institutionele recht richt het zich op juridische en politieke verantwoording, uitbreiding en nabuurschapspolitiek, dat wil zeggen de relaties met aangrenzende landen die (nog) niet in aanmerking komen voor het lidmaatschap van de Unie; wat het materiële recht betreft wordt het accent gelegd op de interne markt, mededinging en openbare bedrijven.

In 2005 is Roggenkamp benoemd tot hoogleraar Energierecht en in 2007 werd het Centrum voor Energierecht opgericht dat ondergebracht werd in de toenmalige Vakgroep Europees en Economisch recht. In 2007 kwam Ten Wolde (Internationaal privaatrecht) erbij.

Volgens het rapport van de commissie-Ten Kate kon er (in 2001) niet worden gesproken van een consistent programma. De commissie vroeg zich af of het programma niet wat versterking zou behoeven door nadere leidraden op te nemen en wellicht zo de consistentie en de werfkracht van het programma te versterken. De zelfstudie 2009 gaat uitgebreid op de vraag in. Wat de innerlijke consistentie van het programma betreft wijst men erop dat die consistentie wordt verzekerd door de keuze van de thema's 'governance', 'accountability' en 'regulatory control' die aan alle onderzochte onderdelen van het Unierecht ten grondslag liggen. De indruk van de commissie-Ten Kate dat een beter gestructureerd programma meer externe financiering zou kunnen aantrekken is bewaarheid, onder andere door de instelling van de leerstoel energierecht. De commissie-Ten Kate had ook opgemerkt dat de groep met een betrekkelijk geringe input een goed academisch resultaat had behaald. De zelfstudie 2009 merkt hierover op dat thans met aanvullende en externe financiering het onderzoeksprogramma zijn oorspronkelijke smalle basis heeft uitgebouwd en heden ten dage als een 'powerhouse of publications' functioneert.

11.1.2. Opbouw en onderdelen

Er zijn naast de groep Institutioneel en materieel Europees recht twee deelprogramma's: *Europees en Nationaal Energie Recht* en *Internationaal Privaatrecht*. Op het gebied van institutioneel recht worden aansprakelijkheidsonderwerpen onderzocht. Op het gebied van materieel recht heeft het onderzoek naar het functioneren van de gemeenschappelijke markt in relatie tot de interne markt, concurrentie en de gereguleerde industrieën, zich vooral geconcentreerd op het onderzoek naar burgerschapkwesities; vrij verkeer; de effecten van ontwikkelingen in de interne markt op de nationale zorg en sociale zekerheid stelsels; consumentenbescherming; milieubescherming, mededingingsregels en telecom en energieregulering.

11.1.3. Disciplines en vakgebieden

Het onderzoek binnen dit programma omvat onder andere Europees recht, EU-recht, mededingingsrecht en energierecht. Monodisciplinaire, multidisciplinaire en interdisciplinaire benaderingen worden gebruikt bij het onderzoek dat in dit programma wordt uitgevoerd. Vanaf januari 2007 is de discipline internationaal privaatrecht toegevoegd.

11.1.4. Onderzoeksmethoden

Het onderzoeksprogramma is een onderdeel van de onderzoeksschool CRBS (Centrum voor Recht, Bestuur en Samenleving), die door de KNAW is erkend. Alle onderzoekers van de sectie Europees en Economisch recht nemen deel aan de drie CRBS onderzoekslijnen, in het bijzonder 'Shared Legal Orders', dat betrekking heeft op de wisselwerking tussen nationaal, Europees en internationaal recht.

De methode is traditioneel-juridisch, dat wil zeggen: analyse van de wetgeving, rechtspraak en wetenschappelijke publicaties. De onderzoekers dienen zich evenwel bewust te zijn van de historische, economische en politieke dimensies van hun onderwerp, hetgeen wordt vergemakkelijkt door de multidisciplinaire achtergrond van sommigen onder hen.

11.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	0,40	0,90	0,80
Ander vast WP	1,30	0,80	0,80
Promovendi	0,80	7,80	8,80
Overig tijdelijk WP	0,20	0,50	1,60
Totaal WP	2,70	10,00	12,00
Ondersteuning	0,80	0,80	0,90
Totaal staf	3,50	10,80	12,90

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	3	1	3
Dissertaties		3	2
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	9	7	8
Artikelen in overige tijdschriften	10	9	3
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)			
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	8	6	8
Totaal	30	26	24
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	1	2	2
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)			
Artikelen	19	21	16
Annotaties	3		5
Totaal	23	23	23

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	2	12	11
Aantal afgeronde promoties	0	3	2
Waarvan medewerker van het instituut	0	2	2
Waarvan niet-medewerker instituut	0	1	0
Duur afgerond promotieonderzoek		4,2 jaar	4,4 jaar

11.2. Beoordeling

11.2.1. Kwaliteit: 4,25

In de mid-term review is een geaggregeerde beoordeling van de onderzoeksprogramma's opgenomen. Daarin komen geen specifieke opmerkingen over het onderhavige programma voor. Hetzelfde geldt voor het oordeel van de Wetenschappelijke adviesraad, zij het dat die erop aandringt dat er in de *hele faculteit* meer aandacht wordt besteed aan internationale interdisciplinaire programma's. Volgens de SWOT-analyse in de zelfstudie 2009 wordt als zwak punt de mogelijke "poaching of staff" genoemd. De groep concludeert zelf dat het programma thans aanzienlijk sterker is dan ten tijde van de commissie-Ten Kate.

De kwaliteit van de wetenschappelijke publicaties op het gebied van het Europese recht is uitstekend; ook de vakpublicaties voldoen zeker aan de geldende normen. Wat het energierecht betreft, is de commissie niet steeds overtuigd van het wetenschappelijk karakter ervan. De resultaten van het IPR-onderzoek zijn tot en met het jaar 2006 (waaronder zes dissertaties) onder privaatrecht opgevoerd. In de periode 2005-2008 zijn tien (extern gefinancierde) dissertaties (waarvan één rechtsvergelijkend) tot stand gekomen. De beide kernpublicaties (De Visser 2007 en Knot 2008) zijn van uitstekende kwaliteit.

De onderzoeksgroep, in het bijzonder de groep Institutioneel en materieel Europees recht, is in dit opzicht enigszins het slachtoffer van zijn eigen succes, aangezien twee eminente onderzoekers tot hoogleraar aan andere universiteiten zijn benoemd en de ontstane vacatures niet onmiddellijk op hetzelfde niveau kunnen worden ingevuld.

De samenhang is er wél wat betreft de onderwerpen Europees materieel recht en Europees en nationaal energierecht, maar zeker niet ten aanzien van het internationaal privaatrecht. Volgens het 'Addendum Internationaal privaatrecht' in de zelfstudie zijn de programmaleiders van de secties Europees recht en IPR van plan om via toekomstige gemeenschappelijke onderzoeksprojecten nog meer synergie tussen beide disciplines tot stand te brengen.

Het betreft solide onderzoek over belangrijke onderdelen van het institutionele en het materiële Europese recht waarbij ook nog relatief onbewerkte onderdelen niet worden geschuwd. Ook de dissertaties op het gebied van het IPR zijn van goede kwaliteit.

De zelfstudie vermeldt alleen de samenwerking met de Universiteit van Uppsala (Zweden), hetgeen toch wel enige vragen oproept gezien de indrukwekkende lijst van internationale contacten van met name de hoofdprogrammaleider.

11.2.2. Productiviteit: 4,00

Het zicht op de aantallen publicaties wordt enigszins vertroebeld doordat er in feite sprake is van drie onderzoeksgroepen: (1) institutioneel en materieel Europees recht; (2) Europees en nationaal energierecht; en (3) internationaal privaatrecht. Met dat voorbehoud kan worden gesteld dat het aantal wetenschappelijke publicaties bevredigend is, zij het dat zich bij de publicaties van de groep energierecht ook vakpublicaties bevinden en dat maar één dissertatie tot stand is gekomen. Op het gebied van het IPR zijn alleen promotieonderzoeken verricht, hetgeen heeft geleid tot een hoog aantal dissertaties.

11.2.3. Relevantie: 4,00

De onderzoeksgroep heeft een solide reputatie in de wetenschap. Het programma levert een wezenlijke bijdrage aan het academisch debat over de ontwikkeling en de toepassing van het Europese recht en de invloed daarvan in de lidstaten. De door de groep gekozen onderwerpen, zoals verantwoordelijkheid ('accountability'), mededinging en de gereguleerde industrieën spelen een belangrijke rol in de maatschappij.

11.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 4,00

Het hoofdprogramma kan rustig op de ingeslagen weg voortgaan, het ziet er echt uitstekend uit. Ook het in 2005 toegevoegde subprogramma *Europees en nationaal energierecht* ziet er veelbelovend uit, maar heeft een duidelijke vraagstelling. Met IPR zal nog een integratie tot stand gebracht moeten worden.

11.2.5. Eindoordeel: 4,00

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties	X	X			
1.2 Vakpublicaties		X			
1.3 Overige resultaten		X			
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine			X		
1.5 Onderlinge samenhang van programma			X		
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak		X			
1.7 Samenwerking, internationalisering			X		
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties		X			
2.2 Aantal vakpublicaties		X			
2.3 Aantal overige resultaten		X			
2.4 Aantal dissertaties			X		
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap		X			
3.2 In relatie tot de samenleving		X			
3.3 In relatie tot de rechtspraktijk		X			
4 Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma		X			
4.2 In relatie tot personeel en financiën		X			
4.3 In relatie tot de leiding		X			

12. EFFICIËNTIE VAN RECHTSARRANGEMENTEN

Programmaleider: prof. dr. O. Couwenberg

12.1. Korte beschrijving

12.1.1. Missie en probleemstelling

In het onderzoeksprogramma wordt met behulp van de begrippen, theorieën en methoden van de economische wetenschap onderzocht hoe onderdelen van het recht hun invloed hebben op de samenleving. Zowel de economische oorzaken als gevolgen van rechtsarrangementen worden bestudeerd. De efficiëntie ervan staat hierbij centraal.

12.1.2. Opbouw en onderdelen

Ordering van markten vormt het hoofdthema van het onderzoeksprogramma. Onderzoek vindt plaats zowel naar de effecten van de regulering van markten, als naar de positie en

het gedrag van spelers op markten. Het onderzoek naar de efficiëntie van milieu-instrumenten, in het bijzonder de verhandelbare CO2-emissierechten, is al vele jaren onderdeel van het programma. Het onderzoek naar de effecten van faillissementswetgeving op ondernemingen in financiële moeilijkheden kent een sterke rechtseconomisch-institutionele invalshoek.

12.1.2. Disciplines en vakgebieden

Het onderzoek kent een interdisciplinaire benadering waarbij de economische grondslagen en consequenties van wet- en regelgeving worden bestudeerd. De efficiëntie van de juridische 'regels van het spel' wordt dan geëvalueerd, meestal gevolgd door aanbevelingen om bepaalde regels te handhaven of te wijzigen.

12.1.4. Onderzoeksmethoden

Het onderzoek is sociaalwetenschappelijk van karakter. Theorievorming speelt een belangrijke rol en waar mogelijk en wenselijk worden hypothesen getoetst aan de hand van empirische gegevens. In het programma wordt zowel aan theorievorming gedaan als aan empirisch onderzoek.

12.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	02007	2008
Hoogleraren	0,10	0,10	0,10
Ander vast WP	1,20	0,50	0,40
Promovendi	0,80	1,80	1,20
Overig tijdelijk WP	0	1,00	1,00
Totaal WP	2,10	3,40	2,70
Ondersteuning	0,50	0,50	0,50
Totaal staf	2,60	3,90	3,20

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	1	1	
Dissertaties	2	2	4
Artikelen in gerefereerde tijdschriften			1
Artikelen in overige tijdschriften			
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)			
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	3	1	3
Totaal	6	4	8
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken			
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)			
Artikelen	1	1	3
Annotaties			
Totaal	1	1	3

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	2	2	2
Aantal afgeronde promoties	1	1	0
Waarvan medewerker van het instituut	1	0	0
Waarvan niet-medewerker instituut	0	1	0
Duur afgerond promotieonderzoek	8,7 jaar		

12.2. Beoordeling

12.2.1. Kwaliteit: 4,50

Deze Groningse onderzoeksgroep is relatief klein, bestaande uit twee senior onderzoekers, een postdoc en twee promovendi. Het programma lijkt wat los te staan van de rest van het Groningse onderzoek, maar heeft desalniettemin een sterk punt: de kwaliteit van de wetenschappelijke output is zonder meer uitstekend. De geproduceerde papers vinden systematisch hun weg naar vooraanstaande internationale tijdschriften (niet enkel vooraanstaande rechtseconomische tijdschriften zoals de *International Review of Law and Economics* en de *Review of Law and Economics*, maar ook algemeen economische Europese toptijdschriften zoals de *European Economic Review* and de *Journal of Institutional and Theoretical Economics*). Dit is een bijzondere prestatie, waardoor de onderzoeksgroep zich kwalitatief boven het gemiddelde plaatst.

De kwaliteit van de wetenschappelijke en vakpublicaties is uitstekend. Vermeldenswaard zijn de kernpublicaties van: Couwenberg en De Jong (IRLE, 2006) en Couwenberg (RLE, 2008).

De onderzoekers nemen deel aan redacties en nationale en internationale samenwerkingsverbanden, en organiseren ook zelf bijeenkomsten, zoals twee workshops in 2008 over de CO₂-afvang en opslag tijdens de Energy Delta Convention Groningen.

Er wordt aan theorievorming gedaan, zoals het onderzoek op het terrein van de regulering van markten naar de efficiëntie van de EU Richtlijn CO₂-emissiehandel, en het onderzoek naar de invloed van wettelijke aansprakelijkheidsregels op de vormgeving van een onderneming.

Er is wel samenhang, maar geen gemeenschappelijke probleemstelling.

Het onderzoek is sterk internationaal georiënteerd en er zijn vele nationale en internationale verbindingen.

12.2.2. Productiviteit: 4,00

Gelet op de geringe omvang van de onderzoeksgroep is het aantal publicaties waaronder ook dissertaties goed te noemen

12.2.3. Relevantie: 4,00

Voor de wetenschap: er wordt, ook internationaal, een belangrijke bijdrage aan de theorievorming geleverd. Uit de onderzoeken komen ook beleidsaanbevelingen voort,

wat duidt op relevantie voor de samenleving. Gezien de aard van het onderzoek is het programma niet op de rechtspraktijk toegesneden, maar er zijn wel verbindingen genoeg met het juridische veld.

12.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 3,75

De onderzoeksgroep is klein en kwetsbaar, al blijft het onderzoeksprogramma nog geruime tijd actueel genoeg.

12.2.5. Eindoordeel: 4,25

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties	X	X			
1.2 Vakpublicaties	X	X			
1.3 Overige resultaten					
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine		X			
1.5 Onderlinge samenhang van programma			X		
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak			X		
1.7 Samenwerking, internationalisering		X			
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties		X			
2.2 Aantal vakpublicaties		X			
2.3 Aantal overige resultaten					
2.4 Aantal dissertaties		X			
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap		X			
3.2 In relatie tot de samenleving		X			
3.3 In relatie tot de rechtspraktijk		X	X		
4 Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma		X	X		
4.2 In relatie tot personeel en financiën			X		
4.3 In relatie tot de leiding		X	X		

13. OVERZICHT BEOORDELING ONDERZOEKSPROGRAMMA'S RUG

	Kwaliteit	Productiviteit	Relevantie	Vitaliteit	Eindoordeel
Kwaliteit van besluitvorming	4,00	4,50	4,00	4,00	4,25
Interdisciplinaire rechtswetenschap	4,00	5,00	5,00	4,00	4,25
Integratie van rechtssferen	4,00	4,00	4,00	4,00	4,00
Fiscale regelgeving	3,50	4,00	3,25	3,50	3,75
Grenzen van de nationale staat	4,00	4,00	4,00	3,50	4,00
Internationalisering strafrecht	3,75	4,00	4,00	4,00	4,00
Criminaliteit en geweld	4,00	3,50	4,00	3,75	4,00
Ondernemingsrecht	4,25	4,00	5,00	4,00	4,25
Romeinsrechtelijke grondslagen	4,00	4,00	4,00	4,00	4,00
Byzantijs-Romeins recht	4,00	3,50	4,00	3,00	3,75
European Marketplace	4,25	4,00	4,00	4,00	4,00
Rechtsarrangementen	4,50	4,00	4,00	3,75	4,25

Recht, technologie en schuivende machtsverhoudingen

Prof. dr. B.J. Koops, Tilburg Institute for Law, Technology, and Society, Universiteit van Tilburg

Inleiding

Wat is de betekenis van technologie-gerelateerde verschuivingen in de machtsverhoudingen voor de rechtsbescherming van ‘zwakke partijen’ (werknemers, consumenten en burgers) ten opzichte van ‘sterke partijen’ (werkgevers, bedrijven en overheid)? Deze vraag stond centraal in een Vidi-project dat ik samen met UD Colette Cuijpers en AIO Merel Prinsen heb uitgevoerd van 2004 tot 2009. We onderzochten of en hoe de machtsverhouding verschuift en wat dit betekent voor rechtsbescherming, bekeken vanuit Nederlands en Amerikaans recht.

Onderzoek

Relatie werkgever – werknemer

Door toenemend ICT-gebruik van zijn werknemers heeft de werkgever minder controle op hun gedrag. Als reactie hierop is hij structureel internetgebruik gaan monitoren, waarbij werk en privé vermengd raken (thuiswerk, controle buiten werktijd en buiten werkterrein). Zo ontstaan risico's dat werkgevers interpretatiefouten maken en werknemers hun gedrag buiten het werk normaliseren. De bestaande rechtsbescherming (privacyrecht, ontslagrecht) is hierop matig toegerust.

Relatie bedrijf – consument

In deze relatie heeft ICT gezorgd voor nieuwe (keuze)mogelijkheden voor de consument, maar ook voor het grootschalig verzamelen van hun gegevens door bedrijven. Hoewel de rechtsbescherming is aangepast, blijft veel ontransparant voor consumenten, waarbij risico's ontstaan van gegevensmisbruik en interpretatiefouten. De rechtsbescherming (dataprotectie, misleidende reclame) is matig toegerust op deze risico's.

Relatie strafrechtelijke overheid – burger

In ons Vidi-project zijn hier drie deelprojecten uitgevoerd. Gekeken is naar 1) forensisch DNA-onderzoek, 2) technologie voor het vinden of juist het verbergen van gegevens in de relatie misdaad – opsporing, en 3) de technologie-gerelateerde uitbreiding van het strafrecht. De machtsverhouding overheid – burger verandert ingrijpend door de veranderende rol van het strafrecht, dat van *ultimum remedium* een eerste redmiddel lijkt te zijn geworden, waarbij grote groepen (onverdachte) burgers preventief worden gemonitord, met opnieuw risico's van interpretatiefouten en zelf-normaliserend gedrag. De strafrechtelijke rechtsbescherming is hierop nog niet ingericht. Er moet georganiseerd wantrouwen worden ingebouwd in het hele neo-strafrechtelijke systeem.

Conclusie

Bij alle drie machtsverhoudingen speelt technologie een substantiële, faciliterende rol bij de toenemende verzameling van gegevens. Dit leidt tot een ‘databankwereld’, die sterke partijen meer in de kaart speelt dan zwakke partijen. Risico's voor zwakke partijen liggen onder andere in (de toename van) fouten en in een mogelijk panoptisch effect van zelfdisciplinerend. We hebben diverse concrete gaten gevonden in de rechtsbescherming, die per rechtsgebied moeten en kunnen worden geadresseerd.

Maar dat is niet voldoende. Beslissingen worden steeds meer genomen op basis van ‘digitale personen’ in databanken, die context-arm en koppelbaar zijn over sectorale grenzen heen. De rollen van burger, consument en werknemer lopen door elkaar in de digitale wereld. Daarom is ook een substantiële overkoepelende rechtsbescherming nodig. Het belangrijkste aanknopingspunt voor structurele ongelijkheidscompensatie in de databankwereld is dataprotectie. Het huidige systeem van dataprotectie is echter gebrekkig en moet substantieel verbeterd worden. Als dat niet lukt, moeten zwakke partijen misschien massaal overstappen op een tegenstrategie van datamaximalisatie en het *crowdsourcen* van ‘de bewaking van de bewakers’.

UNIVERSITEIT LEIDEN – FACULTEIT DER RECHTSGELEERDHEID

I. KADERS EN BEOORDELING OP INSTITUUTSNIVEAU

1. Korte beschrijving*

1.1. Organisatie

Het onderzoek van de faculteit is georganiseerd in zeven onderzoeksprogramma's. Elk programma staat onder leiding van een coördinator en gezamenlijk vormen de coördinatoren het onderzoeksbestuur van de faculteit. Dit bestuur staat onder leiding van de wetenschappelijk directeur van de faculteit. Naar vast Leids gebruik wordt de functie van wetenschappelijk directeur uitgeoefend door de decaan, tevens portefeuillehouder onderzoek in het faculteitsbestuur. De promovendidecaan en een vertegenwoordiger van de promovendi wonen de maandelijkse vergadering van het onderzoeksbestuur bij.

Het onderzoeksbestuur is verantwoordelijk voor de voortgang, samenhang en kwaliteit van het facultaire onderzoek. Het speelt een belangrijke rol in de coördinatie van het facultaire onderzoeksbeleid en het evalueert de programma's. Het onderzoeksbestuur toetst de kwaliteit van individuele onderzoekers in de driejaarlijkse "fellowrondes" en het adviseert over de toelating en hererkenning van onderzoekers als *fellow* in een onderzoeksprogramma.

Per 1 januari 2009 is het E.M. Meijers Instituut voor Rechtswetenschappelijk Onderzoek opgeheven en opgegaan – ook qua personeel – in de Graduate School. Die fusie verklaart waarom, naast het verzorgen van de promovendiopleiding en het mastertalentprogramma, de staf van de Graduate School ook ondersteuning biedt aan de facultaire onderzoeksprogramma's en onderzoekers. De Graduate School heeft een promovendidecaan die zorg draagt voor de opleiding en begeleiding van promovendi. De decaan/wetenschappelijk directeur is tevens Dean van de Graduate School.

De lijnorganisatie van de faculteit bestaat uit vijf wetenschappelijke instituten, elk onder leiding van een wetenschappelijk directeur: (1) het Instituut voor Privaatrecht; (2) het Instituut voor Publiekrecht; (3) het Instituut voor Strafrecht en Criminologie; (4) het Instituut voor Metajuridica; en (5) het Instituut voor Fiscale en Economische vakken. Deze instituten leveren de onderzoekscapaciteit die nodig is voor de facultaire onderzoeksprogramma's. Onderzoekers zijn dan ook aangesteld bij één van de afdelingen van de instituten. Als een onderzoeker onder de maat presteert, spreekt de coördinator van het programma de wetenschappelijke directeur van het instituut waar de onderzoeker werkzaam is, daarop aan.

Er is een Raad van Advies bestaande uit onafhankelijke deskundigen uit wetenschap en praktijk. Op dit moment telt de Raad tien leden.

De faculteit participeert in twee landelijke onderzoeksscholen: Maatschappelijke Veiligheid en Rechten van de Mens. De faculteit neemt ook deel aan de in 2004

---

* De paragrafen 1.1. t/m 1.5. zijn gebaseerd op door de faculteit verschaft informatie.

opgerichte 'Strategic Alliance of Research Faculties of Law' waaraan nu veertien Europese juridische faculteiten deelnemen. Daarnaast onderhoudt de faculteit een netwerk van samenwerkingsrelaties met andere instellingen in binnen- en buitenland.

1.2. Beleid

De Universiteit Leiden heeft gekozen voor het ontwikkelen van een beperkt aantal profileringsgebieden waarop de universiteit wil excelleren. In het kader van deze ontwikkeling koos de faculteit voor het profileringsgebied 'Interaction between Legal Systems', omdat dit thema in alle onderzoekprogramma's (uitgezonderd criminologisch onderzoek) terug te vinden is. Daarnaast participeert de faculteit in een tweetal andere universitaire profileringsgebieden.

De onderzoeksstrategie van de faculteit is gericht op het bevorderen van: samenwerking tussen facultaire onderzoekers; wetenschappelijke kwaliteit; voldoende massa en focus; relevantie voor samenleving en rechtspraak; nationale en internationale betekenis; en een duidelijk profiel. Instrumenten daartoe zijn: (1) bevorderen goede onderzoekscultuur; (2) handhaven kwaliteitszorgsysteem met driejaarlijkse beoordeling van *fellows*; (3) bevorderen voorstellen voor tweede en derde geldstroomfinanciering; (4) introduceren van onderzoeksincentives; (5) verzorgen promovendiopleiding en -begeleiding; (6) organiseren van een talentprogramma voor studenten die verder willen in onderzoek; (7) organiseren conferenties; (8) uitgeven facultaire Meijers-boekenreeks; (9) beschikbaar stellen van diverse faciliteiten.

Binnen dat geheel wil de faculteit zich de komende jaren vooral richten op: (1) uitbouw van de profileringsgebieden; (2) verdere internationalisering; (3) vergroten van de tweede en derde geldstroom; (4) verbeteren van de promotierementen en het aantal promoties; (5) aantrekken van meer vrouwelijke hoogleraren. De faculteit maakt jaarlijks afspraken met het College van Bestuur over de na te streven doelen van het onderzoeksbeleid ("Bestuursafspraken").

Het facultaire kwaliteitszorgsysteem omvat onder meer de volgende elementen: (1) jaarlijkse resultaat & ontwikkelingsgesprekken met alle medewerkers, ook over onderzoek; (2) driejaarlijkse "fellowronde" ter beoordeling van de onderzoeksprestaties van gepromoveerde onderzoekers; (3) om *fellow* te worden of te blijven: de eis van 1 wetenschappelijke publicatie per jaar voor elke 0,1 fte onderzoek; (4) voor een fulltime aanstelling dus per 3 jaar minimaal 9 wetenschappelijke publicaties waarvan 1 internationale; (5) bij aanvraag of hererkenning als *fellow*: opstellen van een onderzoeksplan voor de komende jaren; (6) alle UHD's en hoogleraren moeten erkend zijn als *fellow*; (7) interne procedure voor bevorderen kwaliteit tweede en derde geldstroomvoorstellen; (8) onafhankelijke advisering en beoordeling onderzoekskwaliteit door de Raad van Advies; (9) periodieke externe evaluaties/visitaties.

Voor promovendi kent de faculteit twee soorten aanstellingen: (1) als promovendus: één plus drie jaar en 10% onderwijs; (2) als PhD-fellow: drie keer twee jaar en 33% onderwijs. De faculteit streeft naar het vergroten van het aantal buitenpromovendi. Het promovendibeleid omvat onder meer de volgende elementen: (1) selectie aan de poort,

maar ook na aanstelling nog een go/nogo-beslissing; (2) opstellen opleidings- en begeleidingsplan; (3) training promotoren en copromotoren in het begeleiden van promovendi; (4) beoordeling optreden als promotor in resultaat & ontwikkelingsgesprek met decaan of wetenschappelijk directeur; (4) periodieke evaluatiegesprekken met promovendi; (5) bewaking voortgang door de promovendidecaan, ook als vertrouwenspersoon; (6) periodieke evaluaties onder promovendi van opleiding en begeleiding.

Het faculteitsbestuur heeft recentelijk aanvullende maatregelen genomen om het promotierendement te verbeteren (onder meer: bevorderen van promoveren op artikelen en bevestiging van de regel dat een proefschrift niet meer dan 100.000 woorden bevat).

1.3. Middelen

De faculteit verwacht de komende jaren geen problemen met de financiering van het voorgenomen onderzoek. Wel wordt verwacht dat de financiering uit de eerste geldstroom zich steeds meer op onderwijs zal richten en dat van onderzoekers meer en meer wordt verwacht dat zij hun onderzoek financieren uit externe bronnen.

Het aandeel van tweede en derde geldstroom is nog relatief klein ten opzichte van de eerste geldstroom. De faculteit diende in de periode 2006-2008 in totaal 47 aanvragen in bij de diverse NWO-programma's. Daarvan werden er tien gehonoreerd. Beter doet de faculteit het in de derde geldstroom; aan derdegeldstroomonderzoek worden eisen gesteld inzake wetenschappelijkheid, onafhankelijkheid en relevantie voor het programma. Ook het indienen van EU-aanvragen wordt gestimuleerd. De faculteit richt zich eveneens op het binnenhalen van gelden via sponsoring, bijvoorbeeld van leerstoelen. Thans worden reeds elf leerstoelen voor een geheel of voor een deel van de aanstelling op deze manier gefinancierd.

Het College van Bestuur stelt jaarlijks in totaal €3 miljoen beschikbaar ter ondersteuning van de universitaire profileringsgebieden.

1.4. Voorzieningen

Met het Kamerlingh Onnes Gebouw beschikt de faculteit over uitstekende voorzieningen, zowel qua bibliotheek en werkplekken, als qua elektronische dienstverlening. Vergeleken met de oude situatie maakt het Kamerlingh Onnes Gebouw de onderlinge samenwerking – ook voor onderzoek – veel gemakkelijker.

De faculteit heeft een eigen facultaire Meijers-boekenreeks en ondersteunt daarmee onderzoekers met de financiering, het lay-outen en het redigeren van publicaties. Tot 2009 was er een fonds voor vertalingen en er zijn nog steeds speciale middelen voor externe representatie en wetenschapscommunicatie.

De faculteit heeft recent een drietal onderzoeksincentives ingevoerd: (1) de promotiebonus van €40.000 wordt doorgegeven aan de afdeling waar de promotie tot stand kwam; (2) per door NWO gefinancierde fte krijgt de desbetreffende afdeling een

bedrag van €20.000; (3) er komt een onderzoeksfonds voor promotieplaatsen voor zeer talentvolle onderzoekers en voor onderzoeksverlof van onderzoekers.

Het 'Leiden University Research and Innovation Services' ondersteunt onderzoekers bij het verwerven van fondsen uit EU-Kaderprogramma's.

1.5. Kwantitatieve informatie

De faculteit beschikte over de volgende onderzoeksformatie:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	11,69	12,58	12,93
Ander vast WP	19,18	21,28	20,16
Promovendi	35,25	40,49	38,27
Overig tijdelijk WP	8,99	8,72	9,14
Totaal WP	75,11	83,07	80,50
Ondersteuning	7,20	5,90	4,20
Totaal staf	82,31	88,97	84,70

De inkomsten kwamen de afgelopen drie jaar uit de volgende bronnen:

	2006		2007		2008	
	%	K€	%	K€	%	K€
Eerste geldstroom	74	18.805	74	19.180	74	19.379
Tweede geldstroom	5	1.255	4	1.064	3	726
Contractonderzoek	9	2.425	9	2.265	10	2.630
Overige inkomsten	12	3.100	13	3.244	14	3.550
Totaal inkomsten		25.585		25.753		26.285

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	55	56	56
Dissertaties	16	22	20
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	97	125	128
Artikelen in overige tijdschriften	122	149	151
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	20	27	19
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	173	229	189
Totaal	483	608	563
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	42	24	30
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	5	14	10
Artikelen	287	350	317
Annotaties	181	188	172
Totaal	515	576	529

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	192	207	219
Aantal afgeronde promoties	15	21	20
Waarvan medewerker van het instituut	6	11	13
Waarvan niet-medewerker instituut	9	10	7
Duur afgerond promotieonderzoek	7,2 jaar	7 jaar	7,2 jaar

2. Beoordeling

	5	4	3	2	1
Missie en strategie, thans en in de toekomst	X				
Personele bezetting, thans en in de toekomst		X			
Financiën en voorzieningen, thans en in de toekomst			X		
Systemen van kwaliteitszorg en -borging	X				
Vermogen tot innovatie en vernieuwing		X			
Leiding, aansturing en begeleiding onderzoekers	X				

De commissie constateert dat de faculteit in de onderzochte periode grote vooruitgang heeft geboekt in het stroomlijnen en het optimaliseren van facultaire onderzoek. Daarmee sluit de commissie aan bij de uitkomsten van de evaluatie die recent door de universiteit zelf werd geïnitieerd. Het Leidse onderzoek heeft meer focus gekregen en de onderlinge samenwerking is aanzienlijk versterkt. Verder valt op dat de programma's die traditioneel een louter nationale dimensie hadden, nu ook werk maken van het versterken van de internationale oriëntatie. De indertijd nog door de commissie-Ten Kate gesignaleerde problemen (relatief weinig aio's, veel parttime hoogleraren en parapluprogramma's) zijn kennelijk al geruime tijd geleden overwonnen.

Wel vraagt de commissie zich af of het programma *Securing the Rule of Law in a World of Multi-Level Jurisdiction* inmiddels niet zo groot en veelomvattend dreigt te worden dat de interne samenhang en samenwerking in het gedrang kan komen, zodat het in feite verwordt tot een parapluprogramma. In elk geval lijkt het bewaken van samenhang en de samenwerking binnen dat programma een zware managementtaak op te leveren. De vraag rijst ook of *Multi-Level Jurisdiction* alleen al door zijn omvang andere programma's niet belemmert in hun ontwikkeling, bijvoorbeeld bij het aanboren van externe financieringsbronnen.

De commissie vraagt zich ook af welke wetenschapsinhoudelijke voordelen de faculteit denkt te behalen met participatie in de universitaire profileringsgebieden. Dit te meer nu het onderzoek op het gebied van het procesrecht en de nationaalrechtelijke aspecten van het bestuursrecht uit het zicht lijkt te verdwijnen.

Opvallend is dat de gemiddelde duur van promoties bij de faculteit langer is dan bij de andere faculteiten. Voor nadere bijzonderheden, zie bijlage 1 van Deel III van dit rapport.

De commissie onderkent dat de vooruitgang van de faculteit mede een gevolg is van de kwaliteit van het facultaire onderzoeksmanagement en van het facultaire kwaliteitszorgsysteem, ook zoals dat in de praktijk wordt toegepast. Wat dat laatste betreft: het *fellow*-systeem combineert op een fraaie wijze een periodieke toetsing van prestaties met een even periodieke mogelijkheid van onderzoekers om hun onderzoek anders in te richten.

De commissie heeft zich bij sommige programma's afgevraagd op basis van welke criteria de kernpublicaties werden geselecteerd. Zoals hierna zal blijken geven de gepresenteerde kernpublicaties naar het oordeel van de commissie niet altijd een getrouw beeld van de kwaliteit van de resultaten van een programma.

De wat lagere waardering van het aspect 'Financiën en voorzieningen, thans en in de toekomst' geldt voor alle faculteiten vanwege de in de Algemene Beschouwingen omschreven financiële perikelen van juridische faculteiten in het algemeen.

Onderhandelen over algemene voorwaarden in consumentencontracten – een gedragseconomisch beleidsvoorstel

H.A. Luth MSc LLM, Behavioural approaches to contract and tort, Erasmus Universiteit Rotterdam

Inleiding

Het promotieproject van mevrouw Luth betreft onderzoek naar beleidsaanbevelingen voor algemene voorwaarden in consumentencontracten. Hierbij wordt de gedragseconomische methode gehanteerd, in combinatie met toetsing aan empirische literatuur. Gedragseconomie is een methode die door middel van psychologie probeert economische voorspellingen te verbeteren. Met behulp van deze methode worden aanbevelingen gedaan op het gebied van consumentenbeleid. Ook worden er voorwaarden aangegeven waaronder de gedragseconomie effectief kan worden ingezet om beleid te verbeteren. Dat kan bijvoorbeeld door het beleid effectiever te laten aansluiten op daadwerkelijk consumentengedrag.

Het onderzoek kijkt specifiek naar de regulering van algemene voorwaarden in consumentencontracten. Doordat contracten niet voldoende worden gelezen, bestaat het risico dat onredelijke voorwaarden van lage kwaliteit in consumentencontracten worden opgenomen. Onderzocht wordt hoe deze kwaliteit kan worden verhoogd.

Onderzoek

Het beleid ten aanzien van algemene voorwaarden in consumentencontracten is sterk gericht op de competente en geïnformeerde consument. Gedragspsychologie kan inzichten geven in het beslissingsproces van de consument, op basis waarvan aanbevelingen kunnen worden gedaan ter verbetering van beleid. Het onderzoek geeft voorwaarden aan voor effectief gedragseconomisch beleidsonderzoek. Daarnaast worden inzichten uit de empirische literatuur bij het onderzoek betrokken, die hypothesen uit de economie en de psychologie aan elkaar toetst. Hierdoor sluiten de aanbevelingen aan bij empirische inzichten omtrent het beslissingsproces van consumenten, in plaats van alleen aan theorie. Tot slot concentreert het onderzoek zich sterk op beleid door het bespreken van verschillende beleidsvoorstellen en door ook Europees beleid daarbij te betrekken.

Europees beleid voor algemene voorwaarden vertrouwt grotendeels op informatievoorziening waardoor de consument zelf zijn keuzes kan maken. Daarnaast wordt de consument tegen onredelijke voorwaarden beschermd door inhoudelijke toetsing. In het maatschappelijke en politieke debat klinkt steeds vaker de vraag naar betere bescherming van de consument.

Conclusies

Uit het onderzoek blijkt dat de vraagstelling ondersteund wordt door de cognitieve psychologie. Traditionele economie gaat ervan uit dat de consument zelf goede algemene voorwaarden in de markt kan afdwingen door de marktbevorderende werking van reputatie van en concurrentie tussen commerciële aanbieders. Uit de empirische literatuur blijkt echter dat reputatie en concurrentie hiervoor niet voldoende zijn. Door inzichten uit de psychologie te gebruiken, kan beleid worden ontwikkeld dat beter aansluit bij het beslissingsproces van de consument.

Om de kwaliteit van algemene voorwaarden in consumentencontracten te verhogen worden enkele beleidsvoorstellen besproken, zoals het afschaffen van algemene voorwaarden, interventies gericht op vergroten van de leesbaarheid van contractvoorwaarden, rechterlijke toetsing vooraf en het betrekken van (consumenten)autoriteiten bij formulering en handhaving van beleid.

Bijzondere aandacht wordt besteed aan onderhandelingen waarin belangenvertegenwoordigers van consumenten en bedrijfsleven samen modelvoorwaarden opstellen per branche. Dit gebeurt in Nederland bij de SER. Het onderzoek toont aan dat deze modelvoorwaarden een waardevolle mogelijkheid zijn om de kwaliteit van voorwaarden in consumentencontracten te verhogen.

II ONDERZOEK EN BEOORDELING OP PROGRAMMANIVEAU

1. VRAAGSTUKKEN VAN VERMOGENSRECHT

Programmaleiders: prof. mr. J.H. Nieuwenhuis (tot 1 januari 2008), prof. mr. A.G. Castermans (na 1 januari 2008)

1.1. Korte beschrijving

1.1.1. Missie en probleemstelling

Het onderzoeksprogramma richt zich op de internationale en nationale uitdagingen waaraan het opnieuw gecodificeerde Nederlandse privaatrecht blootstaat. Het onderzoek behelst de inpassing van internationale verdragen en Europees recht alsmede het bestuursrecht in het Nederlandse privaatrecht en de beoordeling van de kwaliteit van het resultaat hiervan. Hierbij wordt de vraag gesteld of een fundamentele herbezinning op de grondslagen van het Nederlandse privaatrecht noodzakelijk is. Het programma rekent de Nederlandse rechtssubjecten – natuurlijke personen, ondernemingen en hun stakeholders – tot voorwerp van onderzoek.

1.1.2. Opbouw en onderdelen

Het eerste perspectief waarmee deze vraagstelling wordt benaderd is transnationalisering. Het Nederlandse privaatrechtelijke systeem wordt beïnvloed door het Europees en internationaal recht dat beoogt fundamentele waarden te beschermen en grensoverschrijdend en gedigitaliseerd vermogensverkeer mogelijk te maken. Is het Nederlandse ondernemings- en effectenrecht voldoende competitief in vergelijking met dat van de andere Europese lidstaten, in die zin dat het de aantrekkelijkheid van Nederland als investerings- en vestigingsplaats voor ondernemers (relatief) bevordert, althans niet nadelig beïnvloedt?

Het tweede perspectief is constitutionalisering. Vaker dan voorheen worden fundamentele rechten, ingeroepen binnen een traditioneel privaatrechtelijk discours. In het vermogensrecht lijken essentiële leerstukken en rechtsfiguren, als eigendom, contract en onrechtmatige daad, soms tekort te schieten. De vraag is hoe en in hoeverre de gangbare opvatting dat in het privaatrecht de vergeldende rechtvaardigheid het dominante richtsnoer behoort te zijn, plaats maakt en moet maken voor overwegingen van distributieve signatuur.

Het derde perspectief is eenheid. De betekenis van verschillende regels, hun overeenkomsten en verschillen, moeten in kaart worden gebracht. De vraag is hoe de regels zich tot elkaar verhouden en of nadere afstemming nodig is.

1.1.3. Disciplines en vakgebieden

De onderzoeksgroep heeft een nauwe relatie met en een oriëntatie op ontwikkelingen in de rechtspraktijk. Rechtsvergelijking is een onmisbare component van het onderzoek. Het gaat niet alleen om de vergelijking met andere rechtssystemen, maar ook om vergelijking met internationaal tot stand gebrachte principes en gemeenschappelijke kaders. Het

meeste onderzoek is vanwege de vraagstelling monodisciplinair. Tegelijkertijd vormt de samenwerking met andere disciplines een bron van inspiratie, zoals van oudsher de geschiedenis van het privaatrecht.

1.1.4. Onderzoeksmethoden

Het programma kent een belangrijke rechtsmethodologische component. Er zijn dwarsverbanden met de afdelingen staats- en bestuursrecht en Europees recht. In het ondernemingsrecht wordt samengewerkt met de bedrijfswetenschappelijke onderzoekers. Daarnaast is er onderzoek dat gedragswetenschappelijk van aard is.

1.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	2,52	2,40	2,80
Ander vast WP	5,02	4,94	5,00
Promovendi	7,17	7,19	6,62
Overig tijdelijk WP	1,33	0,33	0,55
Totaal WP	16,04	14,86	14,97
Ondersteuning	2,52	2,40	2,80
Totaal staf	18,56	17,26	17,77

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	11	14	7
Dissertaties	0	6	2
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	21	26	30
Artikelen in overige tijdschriften	24	33	46
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	4	5	3
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	22	47	24
Totaal	82	131	112
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	9	1	4
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	0	3	1
Artikelen	71	94	85
Annotaties	17	21	12
Totaal	97	119	102

De volgende promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	50	45	45
Aantal afgeronde promoties	0	6	2
Waarvan medewerker van het instituut	0	4	2
Waarvan niet-medewerker instituut	0	2	0
Duur afgerond promotieonderzoek		8,2 jaar	8,8 jaar

1.2. Beoordeling

1.2.1. Kwaliteit: 4,25

De onderzoeksgroep heeft de aanbevelingen van de commissie-Ten Kate ter harte genomen en is erin geslaagd om het programma dat nogal een sterk ‘paraplugehalte’ had, scherper af te lijnen en meer focus te geven. De in 2003 geformuleerde onderzoeklijnen komen zichtbaar terug in kernpublicaties en congressen. Zij lijken inderdaad een vruchtbare grond op te leveren voor innovatief onderzoek.

Het onderzoek op het gebied van het privaatsvermogensrecht (contractenrecht, aansprakelijkheid, goederenrecht) wordt ondergebracht in het eerste deelprogramma *Constitutionalisering, transnationalisering en de eenheid van het Nederlandse vermogensrecht (CTE)*. Het fraaie resultaat van dit onderzoek krijgt gestalte in de kernpublicaties die van hoge kwaliteit zijn. Wat de overige wetenschappelijke publicaties betreft, is de samenhang niet altijd even sterk aanwezig. Met name blijkt tussen het onderzoek van de hoogleraren niet veel samenhang te bestaan; het lijkt er toch op dat de hoogleraren voornamelijk hun ding doen. Die samenhang is ook problematisch voor de diverse publicaties die worden opgevoerd met betrekking tot uiteenlopende rechtsgebieden zoals intellectuele eigendom, familierecht, insolventierecht en rechtsgeschiedenis.

Het ondernemingsrecht werd ondergebracht in een tweede deelprogramma: *Europees en vergelijkend ondernemings- en effectenrecht (EVOE)*. Hier ligt de focus op het ondernemingsrecht (in plaats van het ruime handelsrecht) en heeft tot doel het vennootschaps- (en effecten-) recht te onderzoeken in het licht van de Europeanisering. Het staat dus in dezelfde sleutel van de vraag naar eenheid en coherentie van het recht. Dit deelprogramma is qua menskracht en output minder omvangrijk, maar het resultaat mag gezien worden. Het aantal publicaties is in verhouding uitstekend. Ook aan de internationale uitstraling is flink getimmerd (onder meer door de oprichting van het tijdschrift *European Company Law*).

De onderzoeksgroep maakt er geen geheim van dat zij resoluut kiest voor het ‘klassieke juridisch-dogmatische onderzoek’. Daarbij wordt aangesloten op een duidelijke, van oudsher in Leiden aanwezige, focus op de rechtspraktijk. Het onderzoek is daardoor globaal genomen, vrij traditioneel van aard en sterk individueel. De commissie heeft er waardering voor dat de onderzoeksgroep het klassieke handwerk niet uit het oog verliest en actief is in het publiceren van in het bijzonder handboeken en rechtspraakannotaties. Ook werd de jongste jaren werk gemaakt van de internationale uitstraling door onder meer het organiseren van internationale congressen en de prominente aanwezigheid in diverse Europese samenwerkingsverbanden. Een mooi resultaat in dit verband is de naar aanleiding van een congres uitgegeven bundel *Divergences of Property Law*.

Er kan gerust gezegd worden dat de onderzoeksgroep het terrein van het privaatsvermogensrecht goed bezet.

1.2.2. Productiviteit: 4,25

De wetenschappelijke output is op een hoog peil, dat over de jaren constant blijft. Het aantal voltooide dissertaties is echter laag in verhouding tot het aantal lopende promotieonderzoeken.

1.1.3. Relevantie: 5,00

De centrale onderzoeksvragen blijven onverminderd relevant.

1.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 4,00

De uitgezette onderzoeklijnen bieden verder houvast voor toekomstig innovatief onderzoek. Het vertrek van twee prominente personen, Lindenbergh en Timmerman, en binnenkort Nieuwenhuis, verzwakt het perspectief voor de toekomst.

1.2.5. Eindoordeel: 4,25

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties	X				
1.2 Vakpublicaties	X				
1.3 Overige resultaten		X			
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine	X				
1.5 Onderlinge samenhang van programma		X			
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak		X			
1.7 Samenwerking, internationalisering		X			
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties	X				
2.2 Aantal vakpublicaties	X				
2.3 Aantal overige resultaten		X			
2.4 Aantal dissertaties			X		
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap	X				
3.2 In relatie tot de samenleving	X				
3.3 In relatie tot de rechtspraak	X				
4 Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma	X				
4.2 In relatie tot personeel en financiën		X			
4.3 In relatie tot de leiding		X			

2. GESCHILLENBESLECHTING

Programmaleider: prof. mr. J.L. de Wijkerslooth

2.1. Korte beschrijving

2.1.1. Missie en probleemstelling

Het onderzoek richt zich op het functioneren, de organisatie en de processuele context waarbinnen de rechtspleging zich beweegt. Het accent ligt daarbij op het institutionele

kader respectievelijk de processuele inkleding van de rechtspleging. Met betrekking tot het institutionele kader leidde het onderzoek tot de conclusie dat de tendens van internationalisering en europeanisering om voortdurende actualisering en concretisering van het institutioneel kader vraagt, een en ander in het licht van de eis van rechtsstatelijkheid. Op processueel gebied kon worden vastgesteld dat de aard van het conflict en de positie van de partijen van grote invloed zijn op de vraag of en zo ja welke vormen van alternatieve geschilbeslechting vruchtbaar zouden kunnen zijn. Bovendien bleek dat alternatieve geschilbeslechting nimmer de plaats van traditionele overheidsrechtspraak volledig zou kunnen innemen. Behalve op efficiency, effectiviteit en kwaliteit van de rechtspleging kwam de nadruk ook op de legitimiteit te liggen. Daarnaast bleek het verband tussen de toenemende complexiteit enerzijds en behoud van coherentie en effectiviteit anderzijds belangrijke vragen op te leveren.

2.1.2. Opbouw en onderdelen

Het eerste deelprogramma waarmee deze vraagstelling wordt benaderd is: vertrouwen in en legitimiteit van rechtspleging. Als voorwaarde voor het goed functioneren van de rechtsstaat geldt dat de rechtsgenoten, als functie van hun vertrouwen in de rechtstaat, bereid zijn zich vrijwillig en loyaal aan de regels van het recht te houden en hun geschillen via het systeem van rechtspleging te laten beslechten. Vragen zijn: (1) Op welke wijze en in welke mate bepaalt het publieke vertrouwen in zowel de rechtspleging als de rechtshandhaving de legitimiteit en effectiviteit ervan en door welke ingrepen (juridisch en anderszins) en kan dit vertrouwen worden bevorderd? (2) In hoeverre draagt de 'hardere en meer ingrijpende' rechtshandhaving die de laatste jaren is ontstaan bij aan het mogelijke verlies van publiek vertrouwen in de rechtspleging en in de legitimiteit en effectiviteit daarvan? (3) In welke opzichten vergen de eisen van europeanisering en internationalisering een actualisering en concretisering van het kader van de rechtspleging met het oog op de zich veranderende omstandigheden en de verhoogde complexiteit van de samenleving?

Het tweede deelprogramma heeft betrekking op de complexiteit van procesrecht als bedreiging voor coherentie en effectiviteit van rechtspleging, waarbij wordt uitgegaan van twee vormen van complexiteit. De eerste vorm van complexiteit zou als 'endogene complexiteit' kunnen worden aangeduid. Het gaat hierbij om het verschijnsel dat de Nederlandse rechtspleging al meer dan 150 jaar in diverse naast elkaar bestaande en opererende kolommen is georganiseerd. De tweede vorm van complexiteit zou als 'exogene complexiteit' kunnen worden aangeduid. Het gaat hierbij om het verschijnsel dat het procesrecht dat de Nederlandse geschillenbeslechters dienen te hanteren, in toenemende mate bestaat uit een mengsel van supranationale en nationale beginselen en bepalingen. Vragen die hierbij een rol spelen zijn: (1) Lijdt de coherentie van de rechtspleging onder de kolommenstructuur van het Nederlandse stelsel van geschilbeslechting? (2) Wordt de effectiviteit van de rechtspleging eveneens bedreigd door beide vormen van complexiteit?

2.1.3. Disciplines en vakgebieden

Binnen het onderzoek is sprake van een multidisciplinaire en interdisciplinaire benadering. Zij hebben betrekking op verschillende vakgebieden binnen de juridische wetenschap en op de sociale wetenschappen.

2.1.4. Onderzoeksmethoden

Binnen het onderzoeksprogramma is sprake van juridisch-analytisch onderzoek in de zin van de beschrijving en systematisering van het geldend recht en de rechtsontwikkelingen. Daarnaast is sprake van rechtsdogmatisch onderzoek naar de overeenstemmende en verweven kenmerken van de geschillenbeslechting in de verschillende rechtsgebieden. Ten slotte vindt grondslagenonderzoek plaats in het perspectief van enerzijds de waarden en beginselen van de democratische rechtsstaat en anderzijds de uitkomsten van sociaalwetenschappelijk onderzoek.

2.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	1,09	1,38	1,17
Ander vast WP	2,19	1,94	2,09
Promovendi	5,24	5,44	4,66
Overig tijdelijk WP	1,27	1,01	0,35
Totaal WP	9,79	9,77	8,27

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	5	9	4
Dissertaties	3	3	5
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	9	11	9
Artikelen in overige tijdschriften	9	11	8
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	4	1	2
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	17	17	21
Totaal	47	52	49
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	0	2	2
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	0	3	1
Artikelen	12	33	23
Annotaties	21	23	18
Totaal	33	61	44

De volgende promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	13	12	10
Aantal afgeronde promoties	3	3	5
Waarvan medewerker van het instituut	2	1	4
Waarvan niet-medewerker instituut	1	2	1
Duur afgerond promotieonderzoek	7,4 jaar	6,3 jaar	7,5 jaar

2.2. Beoordeling

2.2.1. Kwaliteit: 4,50

De herschikking in 2003 van het programma in twee deelprogramma's en de herformulering van de onderzoeksvragen in 2006 hebben het mogelijk gemaakt om aan de centrale vraagstelling op een blijvende manier meer focus en originaliteit te geven. Het programma is zeer succesvol gebleken. Er werd ook samengewerkt met andere faculteiten. De onderzoeksgroep heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan het zoeken naar een nieuw evenwicht tussen de grondslagen van een eerlijk proces en de eisen van efficiëntie van de procesvoering tegen de achtergrond van de maatschappelijke veranderingen. Op dit terrein heeft het programma een fundamentele herbezinning van het burgerlijk procesrecht op gang gebracht waarvan de neerslag te vinden is in het tussenrapport van Asser, Groen en Vranken en het in 2006 verschenen eindrapport. Deze lijn werd ook met verve doorgetrokken voor het bestuursrecht en het strafrecht. De opgevoerde kernpublicaties geven dit resultaat maar ten dele weer. Het onderzoek is vooral rechtsdogmatisch van aard en sterk nationaal georiënteerd.

Het ontbreken van een sterkere internationale en rechtsvergelijkende benadering is een gemis. Hieraan is wel de jongste jaren verandering gekomen. De mooie bundel *The Legitimacy of the Highest Courts' Rulings* (2008) die in samenwerking met andere faculteiten tot stand is gekomen, verdient hierbij zeker vermelding. De voorgenomen interdisciplinaire en multidisciplinaire aanpak is maar bescheiden uit de verf gekomen.

2.2.2. Productiviteit: 4,25

De publicaties staan zowel kwalitatief als kwantitatief op hoog peil. De onderzoeksgroep vervult binnen het vakgebied een vooraanstaande rol. De commissie heeft in het bijzonder waardering voor het promotieonderzoek. Sommige van deze proefschriften zouden niet misstaan als kernpublicaties. Het totaal aantal dissertaties ligt hoog in verhouding tot het aantal lopende onderzoeken. Over de onderzochte periode (2001-2008) werden 22 proefschriften afgerond.

2.2.3. Relevantie: 5,00

Het maatschappelijke en wetenschappelijk belang van dit deelprogramma staat buiten kijf.

2.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: geen kwalificatie

Ten gevolge van de beëindiging van het programma en de voorgenomen herschikking, uit de commissie haar bezorgdheid over de toekomst van het procesrechtelijk onderzoek in Leiden. De commissie vraagt zich af of zich op dit terrein geen personeelsversterking opdringt.

2.2.5. Eindoordeel: 4,50

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties	X				
1.2 Vakpublicaties		X			
1.3 Overige resultaten		X			

1.4	Bijdrage aan theorievorming en doctrine	X				
1.5	Onderlinge samenhang van programma	X				
1.6	Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak	X				
1.7	Samenwerking, internationalisering		X			
2 Productiviteit						
2.1	Aantal wetenschappelijke publicaties		X			
2.2	Aantal vakpublicaties		X			
2.3	Aantal overige resultaten		X			
2.4	Aantal dissertaties	X				
3 Relevantie						
3.1	In relatie tot de wetenschap	X				
3.2	In relatie tot de samenleving	X				
3.3	In relatie tot de rechtspraak	X				
4 Vitaliteit/haalbaarheid						
4.1	In relatie tot de opzet van het programma					
4.2	In relatie tot personeel en financiën					
4.3	In relatie tot de leiding					

3. SOCIALE COHESIE, MULTICULTURALISME EN GLOBALISERING

Programmaleiders: prof. dr. A. Ellian (sinds 2008; daarvoor prof. dr. P.B. Cliteur)

3.1. Korte beschrijving

3.1.1. Missie en/of probleemstelling

Bij de start van het programma ging men uit van een breed gedragen gevoel dat sociale cohesie (maatschappelijke samenhang) niet langer vanzelfsprekend is. In het algemeen kan worden gezegd dat als een land multicultureler wordt, de vraag naar de sociale cohesie zich sterker opdringt. Naast sociologen hebben economen getracht om vanuit een wetenschappelijk perspectief vragen rond de maatschappelijke samenhang en daarbij de rol van het recht te onderzoeken. Immers in het afgelopen decennium heeft zich ook een aantal fundamentele veranderingen voorgedaan in de sociaaleconomische verhoudingen. Ook rechtsfilosofen hebben zich met deze problematiek beziggehouden, maar dan vaak vanuit een meer normatief en rechtstheoretisch kader. Daarbij werden de grondslagen van recht en moraal en hun onderlinge samenhang ter discussie gesteld en onderzocht. Het huidige onderzoeksprogramma *Sociale cohesie, multiculturalisme en globalisering* stelt drie domeinen centraal waarbinnen de problematiek van de cohesie, de interne en de externe coherentie van recht en samenleving wordt onderzocht.

3.1.2. Opbouw en onderdelen

Het eerste deelprogramma heeft betrekking op sociale cohesie gekeken naar recht en religie. Er wordt daarbij gekeken naar de manier waarop het ontstaan van een multiculturele en multireligieuze samenleving zich verhoudt tot de noodzaak om een zekere nationale cohesie in stand te houden zonder welke de natiestaat op de langere termijn niet kan overleven. Daarnaast wordt onderzocht hoe de nationale cohesie zich

verhoudt tot globalisering en immigratie. Ook wordt ingegaan op de middelen die kunnen worden aangewend om multiculturaliteit verenigbaar te maken met maatschappelijke samenhang. Als een belangrijk onderdeel van cultuur wordt in dit onderzoeksprogramma met name de rol van religie gethematiseerd.

Het tweede deelprogramma richt zich op sociale cohesie vanuit het perspectief van globalisering en de internationale rechtsorde. Het proces van globalisering zou enerzijds tot gevolg hebben dat rijkdom nóg onrechtvaardiger over de wereld wordt verdeeld; anderzijds zou dit proces kunnen leiden tot een mondiale eenheidscultuur die lokale gemeenschappen met haar lokale sociale cohesie doet eroderen. Hier laat zich de vraag stellen naar de verhouding tussen globalisering en het ideaal van sociale rechtvaardigheid. Deze vraag wordt telkens vanuit verschillende wetenschappelijke disciplines onderzocht, te weten die van het internationaal recht, de filosofie (voornamelijk de ethiek) en de leer van de internationale betrekkingen.

Het derde deelprogramma heeft betrekking op sociale cohesie en universele normen versus waardenrelativisme. Een belangrijke vraag in dit derde deelprogramma is hoe de rechtsorde moet omgaan met uiteenlopende, soms botsende culturele waarden. Ook de thematiek van waarden, los van het multiculturalisme, is een problematisch vraagstuk.

3.1.3. Disciplines en vakgebieden

Binnen het onderzoek wordt ingespeeld op verschillende bronnen van het recht: wet, gewoonte, verdrag en jurisprudentie. Daarnaast worden vragen vanuit verschillende wetenschappelijke disciplines onderzocht, te weten die van het internationaal recht, de filosofie (voornamelijk de ethiek) en de leer van de internationale betrekkingen.

3.1.4. Onderzoeksmethoden

Men onderscheidt hier drie posities: (1) een beschrijvende oriëntatie op het positieve recht; (2) een hermeneutische oriëntatie op het positieve recht; en (3) een rechtspolitieke verhouding tot het positieve recht. De onderzoeksgroep heeft zich vooral beziggehouden met analyses van het tweede en derde soort.

3.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	0,88	1,05	1,05
Ander vast WP	1,65	2,12	2,37
Promovendi	1,35	1,69	1,74
Overig tijdelijk WP	0,06	0,23	0,00
Totaal WP	3,94	5,09	5,16

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	3	3	3
Dissertaties	0	0	0
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	6	4	4
Artikelen in overige tijdschriften	4	8	4
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	0	3	1
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	4	15	14
Totaal	17	33	26
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	0	1	1
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	0	0	0
Artikelen	7	3	8
Annotaties	0	0	0
Totaal	7	4	9

De volgende promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	4	6	7
Aantal afgeronde promoties	0	0	0
Waarvan medewerker van het instituut	0	0	0
Waarvan niet-medewerker instituut	0	0	0
Duur afgerond promotieonderzoek			

3.2. Beoordeling

3.2.1. Kwaliteit: 3,50

De onderzoeksgroep speelt een eersterangs rol in het maatschappelijk debat over de problematiek. Dit levert mooie publicaties op, zoals *Moreel Esperanto*, die een belangrijke bijdrage leveren, vooral aan het publieke debat. De vaststelling dringt zich echter op dat dit engagement soms de overhand krijgt op de diepgang, waardoor talrijke publicaties eerder een populariserend karakter krijgen. De bijdrage aan de ontwikkeling van het concept 'sociale cohesie' is niet erg groot. Dit is anders met betrekking tot het wetenschappelijke debat over de rol van religie in de rechtsorde vanuit een rechtswetenschappelijke en rechtsfilosofische benadering. Enkele gepresenteerde kernpublicaties die van heel goede kwaliteit zijn, leggen daarvan getuigenis af.

De kracht van de groep ligt in de diversiteit van de wetenschappelijke achtergrond en expertise van leden van de groep. De combinatie van abstract rechtstheoretisch/filosofisch onderzoek met juridisch onderzoek op concrete terreinen van het recht kan bijdragen aan het onderzoek naar de juridische grondslagen van de gekozen thema's.

De opsplitsing van het oorspronkelijke programma en de focus op het thema 'multiculturalisme en globalisering' waarbij vooral religie in het eerste deelthema veel aandacht krijgt, heeft de samenhang in het programma vergroot. Dat kan niet helemaal worden gezegd van de drie deelprogramma's. Overkoepelende concepten en

vraagstukken leggen daarvoor wel een basis, maar in de uitwerking is men nog maar gedeeltelijk geslaagd. Dat er vooruitgang wordt geboekt, blijkt uit het feit dat sommige kernpublicaties de grenzen tussen de programma's daadwerkelijk overschrijden. Men kan zich afvragen of het concept 'sociale cohesie' dat toch als overstijgend en samenbindend wordt gepresenteerd, die werking heeft en krijgt. De lijst van kernpublicaties geeft een redelijke spreiding te zien over de drie deelprogramma's.

Er wordt melding gemaakt van een aantal formele samenwerkingsverbanden (School of Human Rights Research, Utrecht, Institut für Religionspolitologie, Duisburg en Faculty of Law, University of Utah). Van effectieve structurele samenwerking blijkt echter niets. Wel wordt melding gemaakt van samenwerking, die lijkt gebaseerd te zijn op persoonlijke contacten met anderen in binnen- en ook buitenland.

Ook al scoren bepaalde deelprogramma's hoger, de commissie kan in haar globale beoordeling niet hoger uitkomen dan de hier gegeven waardering.

3.2.2. Productiviteit: 3,00

De output kan kwantitatief als middelmatig worden bestempeld. De output vertoonde zelfs een neerwaartse trend met 2005 als dieptepunt. De laatste twee jaren (2007 en 2008) is het aantal wetenschappelijke publicaties weer op peil. In vergelijking met de andere Leidse onderzoeksprogramma's blijft de output echter eerder aan de lage kant. Geconstateerd moet worden dat de output steunt op een beperkt aantal onderzoekers die zowel de wetenschappelijke als de vakpublicaties voor hun rekening namen en ook actief waren in het publieke debat. Het aantal artikelen in gerefereerde tijdschriften is laag. Ook negatief zijn de resultaten op het gebied van promotieonderzoek. In de periode 2006-2008 werden geen dissertaties afgerond.

3.2.3. Relevantie: 4,00

Het onderwerp en de daaraan verbonden thematieken blijven een hoge relevantie behouden, zowel maatschappelijk als wetenschappelijk. Dit is onverminderd zo na de herschikking van het oorspronkelijke programma. De relatie tussen religie, recht en politiek, het waardendebat, de spanning tussen staatssoevereiniteit en de bescherming van mensenrechten, globalisering en de strijd tegen terrorisme bieden uitstekende perspectieven voor verder onderzoek. De verbinding tussen rechtstheoretisch/filosofisch onderzoek en positiefrechtelijk onderzoek kan zeer vruchtbaar zijn.

3.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 3,00

De drie deelprogramma's hebben ook een hoge relevantie, al moet worden vastgesteld dat de omvang van de programma's qua thematiek groot is maar qua personele bezetting klein, ook al heeft er een zekere uitbreiding plaatsgevonden. De samenhang tussen de programmaonderdelen zal zeker verbeterd en uitgebreid moeten worden om de ambities waar te maken en voordeel te behalen uit de samenhang in problematiek en de expertises die in de groep van onderzoekers aanwezig zijn. Benadrukt moet worden dat een optimale inzet van alle leden van de groep nodig zal zijn. Een punt van aandacht blijft een inhoudelijke versteviging van positiefrechtelijke kennis in de groep. De kwaliteit van

de onderzoekers en van de staf van senioren waarborgt voldoende de toekomstperspectieven van dit programma.

3.2.5. Eindoordeel: 3,50

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties	X				
1.2 Vakpublicaties		X			
1.3 Overige resultaten		X			
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine		X			
1.5 Onderlinge samenhang van programma			X		
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak			X		
1.7 Samenwerking, internationalisering				X	
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties			X		
2.2 Aantal vakpublicaties			X		
2.3 Aantal overige resultaten		X			
2.4 Aantal dissertaties				X	
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap		X			
3.2 In relatie tot de samenleving		X			
3.3 In relatie tot de rechtspraktijk		X			
4 Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma			X		
4.2 In relatie tot personeel en financiën			X		
4.3 In relatie tot de leiding			X		

4. GRENZEN VAN FISCALE SOEVEREINITEIT

Programmaleiders: prof. dr. H. Vording (tot 1 januari 2008), prof. dr. A.O. Lubbers (na 1 januari 2008)

4.1. Korte beschrijving

4.1.1. Missie en/of probleemstelling

Het onderzoeksprogramma richt zich sinds 2006 op een tweetal begrenzings van de macht van een staat om inbreuk te maken op de eigendomsrechten van burgers om belastingen te heffen. Ten eerste richt het programma zich op de mate waarin de fiscale soevereiniteit van staten wordt beperkt door het internationale (fiscale) verdragenrecht, het Europese gemeenschapsrecht en andere regels van internationaal en supranationaal recht. De beperking van deze soevereiniteit van staten is op dit ogenblik één van de belangrijkste problemen van het globaliseringproces. Daarnaast heeft het programma betrekking op de uitoefening van nationale fiscale soevereiniteit begrensd door normen van rechtsstatelijkheid en door maatschappelijke opvattingen over de gewenste reikwijdte en de effectiviteit van het staatsoptreden.

4.1.2. Opbouw en onderdelen

Het eerste deelprogramma, *Internationale en supranationale grenzen aan fiscale soevereiniteit*, richt zich op vraagstukken op het snijvlak van het internationaal belastingrecht, het gemeenschapsrecht en het algemene volkenrecht. De eerste onderzoeksvraag heeft betrekking op de rol van het gemeenschapsrecht bij de afbakening en uitoefening van fiscale jurisdictie. De tweede onderzoeksvraag richt zich op de rol die het algemene internationale publiekrecht speelt in het internationale belastingrecht. De derde onderzoeksvraag bestudeert het internationaal belastingrecht op de meer klassieke manier en onderzoekt de vraag welke problemen optreden bij de afbakening van de jurisdictie in belastingverdragen en de Nederlandse nationale wet en welke oplossingen daarvoor mogelijk zijn.

Binnen het tweede deelprogramma, *Grenzen aan de uitoefening van fiscale soevereiniteit*, staat de onderzoeksvraag naar de kwaliteit van fiscale regelgeving centraal. In de eerste plaats is onderzoek verricht naar de vraag hoe de kwaliteit van fiscale regelgeving kan worden 'gemeten'. De tweede onderzoeksvraag betreft de wijze waarop de kwaliteit van fiscale regelgeving kan worden verbeterd. De derde onderzoeksvraag ziet op de gevolgen die moeten worden verbonden aan onduidelijke fiscale regelgeving.

4.1.3. Disciplines en vakgebieden

Binnen het onderzoeksprogramma worden fiscale vraagstukken in toenemende mate gezien vanuit andere rechtsgebieden (internationaal publiekrecht en EG-recht) of vanuit metajuridische (economische en politiek-filosofische) gezichtspunten. In het eerste deelprogramma wordt vooral de samenwerking gezocht met verwante juridische disciplines zoals het internationaal publiekrecht en het EG-recht. In het tweede deelprogramma vindt samenwerking plaats tussen fiscalisten en in fiscaliteit geïnteresseerde economen. Deze samenwerking heeft tot gevolg dat het op vaktechniek gerichte fiscaaljuridische onderzoek wordt aangevuld met een op doelbereik gerichte sociaaleconomische analyse. De analyse van typisch juridische begrippen als 'rechtszekerheid' is zelfs interdisciplinair van aard te noemen.

4.1.4. Onderzoeksmethoden

In het eerste deelprogramma vindt een verbreding plaats van de juridisch-dogmatische methode zoals die in de fiscale rechtswetenschap wordt toegepast. Voor allerlei onderzoeksvragen wordt teruggegrepen op het algemene verdragenrecht respectievelijk het primaire en secundaire EG-recht, alsmede op de beginselen die daaraan ten grondslag liggen. Het tweede deelprogramma betreft de bezinning op methoden verschillende vragen. Een deel van die vragen draait om de toetsbaarheid van doelstellingen van de fiscale regelgever. Een ander deel van de vragen betreft de bredere thematiek van fiscale wetgevingskwaliteit.

4.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	1,03	1,09	1,09
Ander vast WP	1,20	0,71	0,60
Promovendi	1,39	1,39	0,95
Overig tijdelijk WP	0	0	0
Totaal WP	3,62	3,19	2,64

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	3	3	2
Dissertaties	1	1	0
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	13	9	7
Artikelen in overige tijdschriften	16	6	3
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	0	2	1
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	11	15	11
Totaal	44	36	24
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	5	5	4
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	0	0	0
Artikelen	44	33	33
Annotaties	32	25	22
Totaal	81	63	59

De volgende promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	13	12	15
Aantal afgeronde promoties	1	1	0
Waarvan medewerker van het instituut	1	0	0
Waarvan niet-medewerker instituut	0	1	0
Duur afgerond promotie-onderzoek	6,4 jaar		

4.2. Beoordeling

4.2.1. Kwaliteit: 4,25

De onderzoeksthema's zijn op zich niet buitengewoon origineel. Inzake kwaliteit en doeltreffendheid van fiscale regelgeving valt het programma gedeeltelijk samen met het onderzoeksthema van de RUG en het thema begrenzing van de fiscale soevereiniteit overlapt gedeeltelijk met Rotterdam en is een thema dat wat betreft de interactie van gemeenschapsrecht en internationaal recht meerdere rechtsfaculteiten in Europa bezighoudt. De aspecten die in Leiden worden onderzocht (bindend karakter van OESO-commentaar, terugkoppeling van fiscale wetgeving, retroactiviteit van wetgeving) en de manier waarop dat gebeurt (rapportering vanuit verschillende lichamen die zich met wetstoepassing bezighouden, rapportering van klachteninstanties, inbedding in economische theorie) verdienen alle waardering en leiden tot toonaangevende

wetenschappelijke publicaties, die originele bijdragen zijn tot theorievorming. De methode om dit te doen in de vorm van congressen en symposia, waar ook buitenstaanders worden aangetrokken en die uitmonden in de publicatie van degelijke verslagboeken, wordt ook aan andere succesrijke Europese faculteiten gevolgd.

De beide deelthema's hebben een duidelijk raakvlak. Uit de publicaties blijkt ook dat er interactie is tussen de beide onderzoeksgroepen. Globaal dringt zich dan ook de conclusie zich op dat de fiscale onderzoeksgroep de afgelopen jaren heeft gewonnen aan maturiteit, efficiëntie en samenhang.

De geleverde kernpublicaties zijn zeer goed tot uitstekend.

4.2.2. Productiviteit: 4,25

De productiviteit van de onderzoeksgroep ligt heel hoog, vooral het aantal vakpublicaties is groot.

Het aantal voltooide promoties in verhouding tot het aantal lopende promotieonderzoeken is daarentegen buitengewoon laag en is zelfs eerder ondermaats. Bovendien duurt een afgerond promotieonderzoek gemiddeld te lang, meer dan zes jaar.

4.2.3. Relevantie: 5,00

Uit de thema's waarop wordt gepubliceerd blijkt ook dat de meeste wetenschappelijke publicaties duidelijk binnen het algemene onderzoeksthema vallen en dat er een samenhang is tussen wat onderzoekers doen, die blijkbaar berust op goede afspraken. De publicaties zijn duidelijk relevant voor de belastingwetenschap, als wetenschap die het strikt juridische overstijgt. De onderzoeksgroep is ook prominent aanwezig, zowel in het landelijke als in het internationale en Europese debat.

4.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 4,50

Ook al is de onderzoeksgroep beperkt in omvang, lijkt de toekomst toch verzekerd. De onderzoekers vullen elkaar goed aan. Ondanks de vrij jonge leeftijd van de groep blijkt de leiding en sturing toch te werken.

Een zwak punt blijft de rekrutering van promovendi, het zeer klein aantal afgeronde promotieonderzoeken in verhouding tot het groot aantal lopende onderzoeken, de lange duur van het promotieonderzoek en de moeilijkheden om grotere projecten aan te trekken vanwege de beperkte omvang van de onderzoeksgroep. Gelet op het onderzoeksdomein levert de aantrekkingskracht van de rechtspraktijk op de onderzoekers een permanente bedreiging op voor het programma.

4.2.5. Eindoordeel: 4,50

1.	Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1	Wetenschappelijke publicaties	X				
1.2	Vakpublicaties		X			
1.3	Overige resultaten					
1.4	Bijdrage aan theorievorming en doctrine	X				
1.5	Onderlinge samenhang van programma	X				

1.6	Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak		X			
1.7	Kwaliteit samenwerkingsverbanden		X			
2. Productiviteit						
2.1	Aantal wetenschappelijke publicaties	X				
2.2	Aantal vakpublicaties	X				
2.3	Aantal overige resultaten		X			
2.4	Aantal dissertaties				X	
3. Relevantie						
3.1	In relatie tot de wetenschap	X				
3.2	In relatie tot de samenleving		X			
3.3	In relatie tot de rechtspraktijk		X			
4. Vitaliteit/haalbaarheid						
4.1	In relatie tot de opzet van het programma		X			
4.2	In relatie tot personeel en financiën		X			
4.3	In relatie tot de leiding	X				

5. VEILIGHEID EN RECHT

Programmaleiders: prof. dr. M. Moerings (tot 1 januari 2008), prof. dr. J.P. van der Leun (na 1 januari 2008)

5.1. Korte beschrijving

5.1.1. Missie en probleemstelling

In dit onderzoeksprogramma wordt het onderzoek naar belangrijke vraagstukken op het terrein van veiligheid en recht voortgezet, waarbij de wisselwerking tussen het juridische en het sociaal wetenschappelijke onderzoek nadrukkelijker en meer dan voorheen aandacht zal krijgen en het onderzoeksperspectief in belangrijke mate zal sturen. Centraal in het programma staat de complexe verhouding tussen veiligheid en recht.

5.1.2. Opbouw en onderdelen

De eerste vraag is die naar de overtreding van rechtsregels als bron van onveiligheid. Hierbij wordt onder meer onderscheid gemaakt tussen onveiligheid als gevolg van commune criminaliteit, zoals in de reguliere strafwetgeving is vastgelegd en onveiligheid in de sfeer van het ordeningsrecht. De tweede onderzoeksvraag is welke functies het recht toekomen bij het waarborgen van veiligheid. Hierbij komt een belangrijke rol toe aan de instrumentele functie van het recht: hoe kan met het recht de veiligheid worden gewaarborgd en vergroot? En wordt die ook daadwerkelijk vergroot? Daarmee is zowel een juridische vraag als de vraag naar de effectiviteit van de gekozen middelen aan de orde. De derde onderzoeksvraag vloeit onvermijdelijk voort uit de tweede: Hoe kan veiligheid door middel van het recht worden gewaarborgd zonder te grote inbreuken te maken op de – ook door het recht te waarborgen – persoonlijke vrijheid van de individuele burger?

5.1.3. Disciplines en vakgebieden

Criminologen en strafrechtjuristen van de faculteit participeren in de KNAW-(her)erkende Onderzoekschool Maatschappelijke Veiligheid (OMV). Het onderzoeksprogramma Veiligheid en recht maakte hier deel van uit, hetgeen ook voor het nieuwe programma *Criminal Justice. Legitimacy, Effectivity, and Accountability* waar het in opgaat zal gelden. De onderzoekers onderhouden veelvuldig contacten met het maatschappelijk veld, de diverse spelers op het terrein van strafrecht en strafrechtspleging en relevante onderzoeksinstituten en -centra. Belangrijke voorbeelden zijn de zusterfaculteiten en -universiteiten, NSCR (thans bij VU), WODC, NFI, NICIS, Verwey Jonker Instituut, COT, de Raad voor de Strafrechtstoepassing en jeugdbescherming, het OM, de ZM, de politie en diverse directies van het ministerie van Justitie en Binnenlandse Zaken. Deze contacten zullen worden voortgezet in het verband van het nieuwe onderzoeksprogramma.

5.1.4. Onderzoeksmethoden

Mede gezien de diverse disciplinaire achtergronden van de onderzoekers in dit programma zijn de oriëntatie en onderzoeksmethoden zeer divers van aard. Dit varieert van theoretische en conceptuele analyses tot verfijnde kwalitatieve en kwantitatieve analyses van empirische gegevens en allerlei combinaties. Het is nadrukkelijk de ambitie van het programma om met een breed palet aan onderzoeksmethoden gegevens te verzamelen om onderzoeksvragen rondom effectiviteit van maatregelen te evalueren. Soms is daartoe experimenteel onderzoek geëigend en daar houden sommigen zich dan ook mee bezig, zoals ook blijkt uit publicaties. Maar soms bieden andere onderzoeksmethoden, ook de meer kwalitatieve, betere mogelijkheden.

5.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	1,15	1,18	1,51
Ander vast WP	2,22	3,03	2,34
Promovendi	4,77	4,72	3,58
Overig tijdelijk WP	1,49	1,84	1,02
Totaal WP	9,63	10,77	8,45

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	5	8	8
Dissertaties	4	2	1
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	12	31	19
Artikelen in overige tijdschriften	17	12	19
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	4	4	5
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	30	26	22
Totaal	72	83	74

Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	12	0	3
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	1	2	1
Artikelen	39	17	15
Annotaties	2	1	0
Totaal	54	20	19

De volgende promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	12	14	16
Aantal afgeronde promoties	5	2	1
Waarvan medewerker van het instituut	1	2	1
Waarvan niet-medewerker instituut	4	0	0
Duur afgerond promotieonderzoek	7,9 jaar	7 jaar	6,3 jaar

5.2. Beoordeling

5.2.1. Kwaliteit: 4,50

Het programma stelt de complexe verhouding tussen veiligheid en recht aan de orde. Het bijzondere van het programma is dat de in verband daarmee genoemde onderzoeksvragen die algemeen van aard zijn, daadwerkelijk als een rode draad door de publicaties lopen. Achter de brede titel gaat niettemin een consistent programma schuil. De aangeboden kernpublicaties zijn van hoge kwaliteit en geven een goed beeld van de bereikte resultaten. Het inspirerende van het programma is dat er geen sprake is van een paraplu waar publicaties over diverse onderwerpen worden ondergebracht, maar dat het programma innerlijk consistent is. Het multidisciplinaire karakter van het onderzoek blijkt duidelijk uit de publicaties, wat door de commissie zeer wordt gewaardeerd. De interdisciplinaire samenwerking blijkt ook uit de gemeenschappelijke activiteiten die voor de deelnemende onderzoekers plaatsvinden en waarvan ook in publicaties verslag wordt gedaan. Hierdoor is tevens de basis gelegd voor verder onderzoek.

5.2.2. Productiviteit: 4,25

Het aantal wetenschappelijke publicaties neemt naar verhouding in de beoordelingsperiode toe en overtreft de facultaire norm. Ook is er een toename van publicaties die gerefereerd zijn. Wat het aantal vakpublicaties betreft, valt een afname te noteren. De kwaliteit van de publicaties is in het algemeen als goed te beoordelen. Er is sprake van een zeker overwicht van criminologische publicaties, hetgeen zich mede laat verklaren door de personele samenstelling van het programma.

5.2.3. Relevantie: 4

De relevantie van het programma is hoog. Het stelt een thema aan de orde dat voor wetenschap, samenleving en rechtspraak een wellicht eeuwigdurende relevantie heeft, maar dat in deze tijd een bijzonder belang heeft. De multidisciplinaire aanpak biedt vernieuwende inzichten.

5.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: geen kwalificatie

Het programma is eind 2008 beëindigd. De thematiek van veiligheid en recht zal worden voortgezet in het nieuwe programma *Criminal Justice, Legitimacy, Effectivity, and Accountability*.

5.2.5. Eindoordeel: 4,5

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties	X				
1.2 Vakpublicaties		X			
1.3 Overige resultaten					
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine	X				
1.5 Onderlinge samenhang van programma	X				
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak	X				
1.7 Samenwerking, internationalisering		X			
2. Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties	X				
2.2 Aantal vakpublicaties		X			
2.3 Aantal overige resultaten		X			
2.4 Aantal dissertaties			X		
3. Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap	X				
3.2 In relatie tot de samenleving	X				
3.3 In relatie tot de rechtspraktijk	X				
4. Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma		X			
4.2 In relatie tot personeel en financiën		X			
4.3 In relatie tot de leiding		X			

6. SECURING THE RULE OF LAW IN A WORLD OF MULTI-LEVEL JURISDICTION

Programmaleider: prof. dr. R.A. Lawson

6.1. Korte beschrijving

6.1.1. Missie en probleemstelling

De centrale onderzoeksvraag is hoe onderliggende waarden als gelijkheid, coherentie, voorspelbaarheid, rechtszekerheid en individuele vrijheid zich in een veellagige en pluralistische rechtsorde verhouden tot de klassieke rechtsstatelijke noties (legaliteit, rechtsbescherming, machtenscheiding, grondrechten) en in hoeverre deze concepten en hun toepassingen opnieuw moeten worden doordacht om recht te doen aan de complexiteit van een veellagige rechtsorde. Het onderzoeksprogramma richt zich bij de bestudering van deze thematiek op een aantal deelvragen: (1) Vragen naar de betekenis en ontwikkeling van rechtsstatelijke concepten binnen een globaliserende en Europeaniserende rechtsorde, mede in verhouding tot de eraan ten grondslag liggende

basiswaarden als gelijkheid en rechtszekerheid; (2) Vragen naar de wijze van doorwerking van en wisselwerking tussen Europese of internationale concepten naar andere niveaus, en vragen naar de legitimiteit daarvan; en (3) Vragen naar de wisselwerking tussen verschillende rechtsbronnen en rechtsvormers binnen een pluralistisch rechtssysteem, in samenhang met de bescherming van fundamentele waarden.

6.1.2. Opbouw en onderdelen

Gelet op de complexiteit en omvang van de thematiek van dit onderzoeksprogramma is, om tot een hanteerbare onderzoeksagenda te komen, gekozen voor een onderverdeling in vijf deelprogramma's:

- *Sovereignty, International Governance and Global Value*: dit deelprogramma van MLJ richt zich primair op het volkenrecht en het internationale institutionele recht: wat zijn voor deze rechtsgebieden de gevolgen van de 'veellagigheid' van de internationale rechtsorde?
- *Regulering van internationaal en Europees economisch verkeer*: dit deelprogramma richt zich op het internationale en Europese economische recht. Hierbij ligt het accent – naast onderzoek op een aantal deelterreinen, zoals het internationale vervoer en milieu – op de rol van de Europese Unie bij de totstandkoming en handhaving van economische regelgeving.
- *Trias Europea*: dit deelprogramma richt zich op de institutionele balans tussen de overheidsmachten in de relatie Nederland-EU en tussen de EU-instellingen onderling.
- *De bescherming van fundamentele rechten in een integrerend Europa*. Het proces van Europese integratie kenmerkt zich enerzijds door een sterk vergrote mobiliteit en de vorming van een *European legal space*, en anderzijds door het grote aantal actoren dat bij de vorming en handhaving van het recht betrokken is. Dit deelprogramma houdt zich bezig met de grondrechtelijke vragen die hieruit voortkomen.
- *Rule of Law and Development: Formation, Implementation, and Improvement of Law and Governance in Developing Countries*. Dit deelprogramma bestudeert de vorming en het functioneren van rechtssystemen in ontwikkelingslanden vanuit de perspectieven van rechtsstatelijkheid, goed bestuur, en sociaaleconomische ontwikkeling. Het richt zich zowel op rechtsvorming als rechtsimplementatie, met bijzondere aandacht voor geschillenbeslechting en toegang tot het recht.

6.1.3. Disciplines en vakgebieden

Het onderzoek dat binnen MLJ wordt uitgevoerd is overwegend monodisciplinair, in die zin dat juridische vraagstukken het uitgangspunt van het onderzoek vormen en overwegend juridische onderzoeksmethoden worden gehanteerd om hierop antwoorden te formuleren. In vrijwel alle onderzoeksprojecten worden verschillende subdisciplines van het recht samengebracht (internationaal publiekrecht, Europees recht, nationaal recht). Ook vinden regelmatig vertalingen plaats van rechtstheoretische en rechtsfilosofische concepten en ideeën naar een meer juridische context. In toenemende mate is daarnaast sprake van multidisciplinair onderzoek. Binnen deelprogramma 1 wordt intensief samengewerkt met beoefenaren van de leer der internationale betrekkingen, criminologie, ethiek en politicologie uit zowel Nederland als het buitenland. Binnen het deelprogramma *Trias Europea* zijn in de afgelopen jaren verschillende omvangrijke onderzoeksprojecten

uitgevoerd in samenwerking met onderzoeksgroepen op het terrein van bestuurskunde en politicologie, zowel binnen als buiten de universiteit. Ook is binnen dit deelprogramma op multidisciplinaire basis gewerkt aan projecten die tot doel hadden om EU-wetgeving toegankelijk te maken op een wijze die de onderlinge verbondenheid van de rechtsstelsels van de lidstaten beter tot uitdrukking doet komen. Binnen deelprogramma 5 vindt zelfs vrijwel uitsluitend multidisciplinair en interdisciplinair onderzoek plaats. Het ‘*socio-legal*’ karakter van dit onderzoek krijgt een rechtsantropologische, rechtssociologische of bestuurskundige invulling.

6.1.4. Onderzoeksmethoden

Wordt voor een multidisciplinaire benadering gekozen, dan wordt empirisch onderzoek in de regel gecombineerd met juridisch bronnenonderzoek (bijvoorbeeld een rechtssystematische of rechtsvergelijkende analyse van jurisprudentie, regelgeving en literatuur). Wordt de keuze gemaakt voor een monodisciplinaire benadering, dan worden veelal klassieke juridische onderzoeksmethoden gehanteerd.

Het onderzoek vormt een combinatie van grondslagenonderzoek en toegepast onderzoek. Bij grondslagenonderzoek worden de betekenis en de ontwikkeling onderzocht van de rechtsstatelijke grondwaarden en wordt onderzoek gedaan naar de veranderingen die zij ondergaan als gevolg van de veellagigheid. Dit grondslagenonderzoek is veelal descriptief van aard, maar kan ook een normatief karakter hebben. In MLJ wordt daarnaast veel toegepast onderzoek verricht. Vragen en problemen worden hierbij zowel descriptief als normatief onderzocht. Bij het normatieve onderzoek vormen de bevindingen uit het grondslagenonderzoek een belangrijke basis.

6.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	3,84	4,20	4,24
Ander vast WP	5,89	6,30	6,29
Promovendi	14,18	16,75	17,55
Overig tijdelijk WP	3,57	4,07	4,46
Totaal WP	27,48	31,32	32,54

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	20	12	19
Dissertaties	7	9	11
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	32	33	46
Artikelen in overige tijdschriften	36	60	48
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	5	7	6
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	56	80	62
Totaal	156	201	192
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	7	9	10
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	3	4	3
Artikelen	79	70	65
Annotaties	73	79	83
Totaal	162	162	160

De volgende promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	96	106	112
Aantal afgeronde promoties	5	9	11
Waarvan medewerker van het instituut	2	4	5
Waarvan niet-medewerker instituut	3	5	6
Duur afgerond promotieonderzoek	6,9 jaar	6,3 jaar	6,1 jaar

6.2. Beoordeling

6.2.1. Kwaliteit: 4,50

Het gaat om een zeer omvangrijke onderzoeksgroep. Het programma overkoepelt bovendien diverse gereputeerde centra en instituten (onder meer Centrum voor Recht in de Informatie-maatschappij, Van Vollenhoven Instituut, Europa Instituut, Instituut voor Lucht- en Ruimterecht). De centrale onderzoeksvraag die nauw aansluit op het facultaire profileringsgebied, is veelomvattend en ambitieus. De uitwerking hiervan in de vijf deelprogramma's is aantrekkelijk en maakt een optimale inzet van de voorhanden zijnde expertise mogelijk. Opvallend is het gewicht dat wordt toegekend aan de natuurlijke belangstelling van de participerende onderzoekers. De keuze voor grondslagenonderzoek is succesvol. Zij levert de voedingsbodem op voor kwalitatief hoogstaande publicaties en ondersteunt het toegepaste onderzoek; de onderzoeksgroep is prominent aanwezig met onder meer handboeken en rechtspraakannotaties.

De vier deelvragen hebben vorm gekregen in vijf deelprogramma's. De globale samenhang is duidelijk aanwezig, al komt die minder uit de verf voor *Rule of Law and Development* dat zich eerst sinds kort heeft aangesloten teneinde optimale samenwerking mogelijk te maken. De samenwerking tussen de deelprogramma's en andere programma's moet worden versterkt. De vooropgestelde multidisciplinaire benadering, die voor bepaalde deelprogramma's ongetwijfeld een meerwaarde kan bieden, komt nog onvoldoende uit verf. Bij het bestuderen van deze vragen wordt nauw samengewerkt met

onderzoekers uit de nieuwe onderzoeksprogramma's *Coherent privaatrecht* en *Criminal Justice*.

Er wordt stelselmatig gezocht naar externe samenwerking. De informatie over de interne samenwerking is nogal toekomstgericht. De internationale uitstraling is voortreffelijk. De internationale tijdschriften die binnen de onderzoeksgroep hun thuisbasis hebben, zijn hiervan het sprekend bewijs. Hetzelfde geldt voor de diverse georganiseerde internationale colloquia en de binnen- en buitenlandse bevraging.

Het programma wordt onvoldoende recht gedaan door de kernpublicaties. Opvallend is dat hieronder geen dissertaties werden geselecteerd, terwijl het promotieonderzoek juist als zeer succesvol wordt gepresenteerd.

6.2.2. Productiviteit: 4,00

Positief is het hoge aantal promoties en de sterke toename in de periode 2006-2008 van het aantal bijdragen in gerefereerde tijdschriften. De output is, gelet op de omvang van de onderzoeksgroep, kwantitatief laag in vergelijking met andere Leidse programma's. Het ligt nogal voor de hand dat de als hoog aangemerkte kwantitatieve productie binnen het programma gekoppeld is aan kwaliteit. Opvallend is dat hoewel als bewijs van de kwaliteit wordt gewezen op een relatief groot aantal promoties cum laude, geen daarvan is overgelegd als kernpublicatie.

6.2.3. Relevantie: 4,00

Als argument voor de grote maatschappelijke relevantie van de onderzoeksvragen wordt aangevoerd dat veel opdrachtonderzoek wordt uitgevoerd. Het beleid is om alleen onderzoeksopdrachten te aanvaarden, die een wetenschappelijk toegevoegde waarde hebben en die passen binnen de algehele vraagstelling van het programma. Gesteld wordt dat het resultaat van dit beleid groot is. De overgelegde kernpublicaties zijn in dat opzicht echter niet overtuigend, ook niet kwantitatief, gelet op het aantal deelprogramma's.

6.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 4,00

Voor de toekomst is bepalend of het profileringsgebied financieel wordt ondersteund. De punten van aandacht laten onzekerheid bestaan over de effectieve implementatie van het programma, gezien de daarvoor gestelde voorwaarden: samenhang, samenwerking van de onderzoekers en het behoud van de centrale focus door een goed benoemingsbeleid van kernhoogleraren en goede contacten tussen de coördinatoren. Een andere mogelijke bedreiging is de grote omvang van de onderzoeksgroep.

6.2.5. Eindoordeel: 4,50

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties	X				
1.2 Vakpublicaties	X				
1.3 Overige resultaten		X			
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine	X				
1.5 Onderlinge samenhang van programma		X			
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak		X			
1.7 Samenwerking, internationalisering	X				

2	Productiviteit					
2.1	Aantal wetenschappelijke publicaties			X		
2.2	Aantal vakpublicaties		X			
2.3	Aantal overige resultaten		X			
2.4	Aantal dissertaties	X				
3	Relevantie					
3.1	In relatie tot de wetenschap		X			
3.2	In relatie tot de samenleving		X			
3.3	In relatie tot de rechtspraak		X			
4	Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1	In relatie tot de opzet van het programma		X			
4.2	In relatie tot personeel en financiën		X			
4.3	In relatie tot de leiding		X			

7. HERVORMING VAN DE SOCIALE REGELGEVING

Programmaleider: prof. dr. K.P. Goudswaard

7.1. Korte beschrijving

7.1.1. Missie en probleemstelling

De centrale vraag in dit programma is wat de gevolgen zijn van maatschappelijke trends voor regelgeving en instituties op het terrein van sociale zekerheid en arbeidsmarkt. Daarbij gaat het om analyses van veranderingen in de verantwoordelijkheidsverdeling (zoals nationaal dan wel Europees, publiek dan wel privaat) en van veranderingen in de doelstellingen van sociale regelgeving (zoals inkomensbescherming, bevordering van de arbeidsparticipatie en evenwichtige arbeidsverhoudingen) en de mate waarin deze doelstellingen worden gerealiseerd. Het onderzoek betreft zowel hervormingsopties als analyses van feitelijk doorgevoerde hervormingen. In het bijzonder wordt gezien welke juridische en sociaaleconomische aspecten hervormingen in de sociale regelgeving meebrengen.

7.1.2. Opbouw en onderdelen

Het programma *Hervorming van de sociale regelgeving* bevat twee deelprogramma's die inhoudelijk samenhangen: (1) *Hervormingen in de sociale zekerheid* en (2) *Hervormingen in de arbeidsverhoudingen*. Beide deelprogramma's zijn voor een belangrijk deel internationaal gericht, in het bijzonder op de Europese Unie.

In het eerste deelprogramma werken sociaaljuristen, economen en sociale wetenschappers samen, mede in het kader van een groot derdegeldstroomproject. Het programma bestaat uit twee onderdelen. Het eerste onderdeel heeft betrekking op de invloed van de Europese integratie op de sociale regelgeving. In het tweede onderdeel worden stelselwijzigingen in de sociale zekerheid meer in nationaal perspectief geanalyseerd.

Het tweede deelprogramma is meer juridisch georiënteerd. Ook dit deelprogramma kent twee onderdelen. Het eerste onderdeel betreft de internationalisering van het arbeidsrecht. Het tweede onderdeel betreft de hervorming van het Nederlandse arbeidsrecht.

7.1.3. Disciplines en vakgebieden

Het onderzoeksteam heeft een multidisciplinair karakter. De nadruk ligt op economen en juristen, maar er zijn ook een bestuurskundige en een politieke wetenschapper aangesteld. De commissie-Vanistendael gaf in dat verband in overweging om ook nog een socioloog en een psycholoog aan te trekken. Voorts heeft een economisch promovendus (Nijboer) zich aanvullend geschoold in de gedragseconomie en de vraagstelling van zijn promotieonderzoek omgebogen in economisch/psychologische richting. Aldus is getracht om binnen de beschikbare middelen de door de vorige visitatiecommissie bepleitte breedte te realiseren. Het multidisciplinaire karakter van het onderzoek komt tot uitdrukking in publicaties van grensoverschrijdende aard en in het gemeenschappelijke object van onderzoek.

7.1.4. Onderzoeksmethoden

Er wordt gebruikgemaakt van diverse onderzoeksmethoden. In het juridisch onderzoek, in het bijzonder op het terrein van de arbeidsverhoudingen, speelt de rechtsvergelijking een belangrijke rol. Bij het arbeidsrechtelijk onderzoek voor een *Restatement* wordt gebruikgemaakt van questionnaires onder deskundigen uit alle EU-lidstaten. De nadruk ligt op het zoeken van gemeenschappelijke elementen en is dus analytisch en beschrijvend, maar van het resultaat gaat ook een zekere normatieve werking uit. Het economisch onderzoek heeft een flinke empirische component: er wordt gewerkt met uitgebreide datasets met behulp waarvan veranderingen in de sociale stelsels worden geanalyseerd. In het sociaalwetenschappelijke onderzoek neemt vooral de comparatieve welvaartsstaatanalyse, waarbij verschillende typen verzorgingsstaten worden vergeleken, een belangrijke positie in.

7.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	0,88	1,05	1,05
Ander vast WP	0,38	0,10	0,29
Promovendi	1,15	2,98	3,17
Overig tijdelijk WP	0,49	0,95	1,36
Totaal WP	2,90	5,08	5,87

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	6	5	8
Dissertaties	0	1	0
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	2	6	11
Artikelen in overige tijdschriften	12	12	22
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	1	1	1
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	6	1	1
Totaal	27	26	45
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	3	1	2
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	1	2	4
Artikelen	25	38	43
Annotaties	31	35	36
Totaal	60	76	85

De volgende promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	4	12	14
Aantal afgeronde promoties	0	0	0
Waarvan medewerker van het instituut	0	0	0
Waarvan niet-medewerker instituut	0	0	0
Duur afgerond promotieonderzoek			

7.2. Beoordeling

7.2.1. Kwaliteit: 4,25

De onderzoeksgroep zet in op een versterking van het multidisciplinaire karakter van het onderzoek. Langs die weg willen de onderzoekers een bijdrage leveren aan de multidisciplinaire benadering van dit soort vraagstukken. De opgevoerde kernpublicaties zijn alle van goede kwaliteit en passen perfect in het programma. Het merendeel getuigt ook van een succesvolle multidisciplinaire aanpak. Deze benadering komt met name tot uiting in deelprogramma 1. Deelprogramma 2 heeft daarentegen een sterker descriptief karakter. De SWOT-analyse van de zelfstudie 2009, wijst op de verschillen in cultuur van de verschillende disciplines die in het programma samenwerken. Multidisciplinair onderzoek wordt dus bevorderd maar tegelijkertijd wil men de kwaliteit van het onderzoek en de resultaten ervan op de onderscheiden disciplines in elk geval veiligstellen.

De samenhang in het programma tussen de twee delen blijft gebrekkig. De twee delen lijken nogal onafhankelijk van elkaar te bestaan. Behalve dat er op personeel terrein uitwisseling tussen de twee deelprogramma's bestaat, is er nauwelijks of geen inhoudelijke samenwerking over de grenzen van de twee deelprogramma's heen. Omdat de beide delen nogal sterk verschillen naar thematiek en onderwerpen, is deze constatering niet verrassend. Hoewel het programma wel de ambitie van samenwerking uitdrukt, biedt het weinig handvatten om meer 'grensoverschrijdend' (dus over de grenzen van beide deelgebieden heen) onderzoek te verrichten. Daarop zou meer gestuurd kunnen en moeten worden.

In het onderzoeksprogramma wordt structureel samengewerkt zowel in nationaal als in internationaal verband. Vermeldenswaard is het Europees netwerk ('European Labour Law Network'), opgezet in het kader van een project van de Europese Commissie, waarvan de leiding wordt gedeeld met een Duitse universitaire partner (Frankfurt).

7.2.2. Productiviteit: 4,25

De kwantiteit en de kwaliteit van de publicaties van deze onderzoeksgroep zijn uitstekend. Het aantal wetenschappelijke publicaties voldoet aan de facultaire norm. De commissie wijst in het bijzonder op het aantal publicaties in gerefereerde tijdschriften dat bovendien een sterke groei laat zien. Vooral in deelprogramma 1 neemt het aantal buitenlandse publicaties in de loop der jaren toe, waarmee een grotere bijdrage geleverd wordt aan het internationale debat op het terrein van de sociale zekerheid. Bij het tweede deelprogramma is het aantal buitenlandse publicaties betrekkelijk gering.

Het aantal dissertaties is echter erg laag. De afgelopen drie jaren vielen er geen afgeronde promoties op te tekenen. Het aantal lopende promotieonderzoeken is echter toegenomen.

7.2.3. Relevantie: 4,50

De maatschappelijke relevantie is zonder enige twijfel groot. De thematiek van het programma en de onderwerpen die aan bod komen, staan daarvoor borg. Ook de band met de rechtspraak is herkenbaar aanwezig. De resultaten van het onderzoek, in het bijzonder van deelonderzoek 1, spelen een betekende rol in de beleidsdiscussies en beleidsontwikkeling. Ook de rechtspraak wordt door de onderzoekers bediend, wat geldt voor beide delen.

De wetenschappelijke relevantie is vooral gelegen in het multidisciplinaire onderzoek dat in deelprogramma 1 wordt uitgevoerd. De onderwerpen die in beide deelprogramma's worden aangesneden, hebben voldoende wetenschappelijk relevante potentie.

7.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 4,50

De vitaliteit en de toekomst van het programma staan buiten kijf, al bestaat er een zekere onzekerheid met betrekking tot de toekomst van het huidige programma vanwege de relatief grote omvang van de externe financiering. Continuering ervan is niet zeker en wellicht nogal afhankelijk van het economisch tij.

7.2.5. Eindoordeel: 4,25

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties	X				
1.2 Vakpublicaties	X				
1.3 Overige resultaten		X			
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine		X			
1.5 Onderlinge samenhang van programma		X			
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak		X			
1.7 Samenwerking, internationalisering		X			
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties	X				
2.2 Aantal vakpublicaties	X				
2.3 Aantal overige resultaten		X			
2.4 Aantal dissertaties			X		
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap		X			
3.2 In relatie tot de samenleving	X				
3.3 In relatie tot de rechtspraak	X				
4 Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma	X				
4.2 In relatie tot personeel en financiën		X			
4.3 In relatie tot de leiding	X				

8. OVERZICHT BEOORDELING ONDERZOEKSPROGRAMMA'S UL

	Kwaliteit	Productiviteit	Relevantie	Vitaliteit	Eindoordeel
Vermogensrecht	4,25	4,25	5,00	4,00	4,25
Geschillenbeslechting	4,50	4,25	5,00	-	4,50
Sociale cohesie	3,50	3,00	4,00	3,00	3,50
Fiscale soevereiniteit	4,25	4,25	5,00	4,50	4,50
Veiligheid en recht	4,50	4,25	4,00	-	4,50
MLJ	4,50	4,00	4,00	4,00	4,50
Hervorming sociale regelgeving	4,25	4,25	4,50	4,50	4,25

De constitutionele inbedding van de rechtspraak

Dr. E. Mak, Het domein van de rechter, Erasmus School of Law, Erasmus Universiteit Rotterdam

Inleiding

Het onderzoek van mevrouw Mak betreft de wisselwerking tussen grondwet en rechtspraak in een veranderende rechtsorde en samenleving. De focus in het onderzoek ligt op de effectiviteit en efficiëntie van de rechtspraak en op de betekenis van internationalisering voor de nationale rechtsorde; deze veranderingen dwingen de rechterlijke macht tot het ontwikkelen van nieuwe visies en strategieën op het eigen functioneren, en op de eigen rol in de rechtsstaat.

Onderzoekslijn

In het onderzoek wordt een rechtsvergelijkende analyse van het positieve staatsrecht van verschillende rechtssystemen gecombineerd met inzichten uit de rechtstheorie. Het onderzoek laat zien hoe het traditionele, statische perspectief op de grondwet zich verhoudt tot een dynamische benadering die veranderende constitutionele conventies integreert. De analyse toont aan dat de constitutionele flexibiliteit van rechtssystemen zowel wordt bepaald door de grondwettelijke tekst en de mogelijkheden tot wijziging hiervan, als door de rechterlijke interpretatie van de grondwet en door de invloed van internationaal recht.

Het onderzoek laat zien hoe deze flexibiliteit de inbedding van normatieve veranderingen in de rechtsorde beïnvloedt, en waar zij haar grenzen heeft. Door inzichten uit het constitutionele recht, de rechtstheorie, het procesrecht, de rechtsvergelijking en de politieke theorie te verbinden, is er een nieuwe lijn van onderzoek ontwikkeld, die van toepassing is op verschillende institutionele problemen betreffende de organisatie van de rechtspraak.

Project 1

De eerste uitwerking van deze onderzoekslijn vond plaats in het promotieonderzoek van mevrouw Mak: *De rechtspraak in balans* (januari 2008). Hierin werd de spanning tussen de klassieke beginselen van rechterlijke onafhankelijkheid en onpartijdigheid enerzijds en de nieuwe beginselen van effectiviteit en efficiëntie van de rechtspraak anderzijds bestudeerd. In het onderzoek is aangegeven hoe de afweging van beginselen in Nederland, Frankrijk en Duitsland vorm kan krijgen, onder andere bij de specialisatie van rechters: specialisatie komt ten goede aan de deskundigheid en snelheid van de beslissingsvorming, maar kan leiden tot verkokering in de organisatie en in extreme gevallen zelfs een risico vormen voor de onpartijdigheid van de rechtspraak.

Project 2

Momenteel wordt door mevrouw Mak gewerkt aan het door NWO gefinancierde Veni-project *Re-inventing the Scales of Justice*, dat voortbouwt op het bovenvermelde proefschrift. Het onderzoek betreft de veranderende rol van hoogste gerechten in westerse rechtssystemen onder invloed van internationalisering. Meer specifiek wordt de invloed van juridische ideeën en praktijken in andere jurisdicties op de beslissingen van hoogste nationale rechters bekeken. Hiervoor worden de rechtssystemen van Nederland, Frankrijk, Duitsland, het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten en Canada bestudeerd, aangevuld met interviews met rechters.

Het empirische aspect van de gebruikte methode is nieuw voor het deelgebied van het rechtsvergelijkend staatsrecht en zal meer inzicht opleveren in rechterlijke attitudes ten aanzien van de internationalisering van recht en rechtsorde. De belangstelling hiervoor van de hoogste rechterlijke instanties blijkt onder andere uit de bereidwillige medewerking van de Hoge Raad der Nederlanden en het Supreme Court for the UK (voorheen House of Lords).

UNIVERSITEIT MAASTRICHT – FACULTEIT DER RECHTSGELEERDHEID

I. KADERS EN BEOORDELING OP INSTITUUTSNIVEAU

1. Korte beschrijving¹⁰¹

1.1. Organisatie

Recent heeft de faculteit vier nieuwe onderzoeksverbanden opgericht: (1) het Montesquieu Instituut, parlementaire en constitutionele verhoudingen in de EU, landelijk; (2) het Institute for Globalisation and International Regulation, rol regulering in relatie tot problemen globalisering, facultair; (3) het Institute for Corporate Law, Governance and Innovation Policies, formele en materiële harmonisatie ondernemingsrecht, facultair; en (4) het Maastricht Forensic Institute, alle forensische disciplines, universitair. De eerste drie instituten beogen de Maastrichtse inbreng in Ius Commune beter te bundelen.

Het Metro Instituut fungeert als facultair onderzoeksinstituut en als beheerder van Ius Commune. Het bevordert het facultaire onderzoeksclimaat door het organiseren van seminars en lezingen en door het aanbieden van facilitaire voorzieningen. De Maastricht Graduate School of Law fungeert als opleidingsinstituut voor promovendi (voor zover niet verzorgd door één van de onderzoeksscholen) en ziet toe op de verbetering van het promotierendement.

Er is een Wetenschapscommissie waarin alle capaciteitsgroepen zijn vertegenwoordigd. De commissie: (1) adviseert het faculteitsbestuur over het algemene onderzoeksbeleid; (2) stimuleert het verwerven van tweede en derdegraadsonderzoek; (3) adviseert over de verdeling van onderzoeksmiddelen; en (4) adviseert bij de selectie van onderzoeksvoorstellen en promovendi.

Decaan, portefeuillehouder onderzoek, voorzitter Wetenschapscommissie en directeur Graduate School overleggen periodiek over onderzoeksangelegenheden.

Hoewel de faculteit een eigen onderzoeksorganisatie heeft, is een aantal taken en verantwoordelijkheden die bij andere faculteiten belegd zijn binnen de faculteit zelf, in de situatie van Maastricht – waar immers (vrijwel) al het onderzoek is ondergebracht in twee landelijke onderzoeksscholen – belegd bij de besturen van die scholen.

1.2. Beleid

Het onderzoek van de faculteit wil internationaal georiënteerd zijn en een rechtsvergelijkende, Europeesrechtelijke en internationaalrechtelijk focus hebben.

Reden voor de beslissing al het onderzoek onder te brengen in twee landelijke onderzoeksscholen is de overtuiging van de faculteit dat het de kwaliteit van onderzoek ten goede komt als onderzoekers van verschillende faculteiten samenwerken op brede onderzoeksterreinen. Zo kunnen de relatief kleine Maastrichtse onderzoeksgroepen zich

---

¹⁰¹ De paragrafen 1.1. t/m 1.5. zijn gebaseerd op door de faculteit verschaft informatie.

toch in een groter verband organiseren. Daarnaast kan ook de kwaliteitszorg deels in het kader van de onderzoeksschool worden georganiseerd.

Leden van de wetenschappelijke staf dienen volgens facultaire regels ten minste 75% van hun onderzoekstijd te besteden aan onderzoek in het kader van een onderzoeksschool. De omvang 'overig' onderzoek is in de praktijk dus zeer klein.

Elk lid van de wetenschappelijke staf met een normale onderzoeksaanstelling van 0,4 fte moet over een periode van drie jaren gemiddeld per jaar minimaal drie wetenschappelijke artikelen publiceren. Een boek telt voor negen artikelen en een boekredactie voor drie. Van onderzoekers wordt verder een aantoonbare inspanning verwacht bij het verwerven van inkomsten uit de tweede en derde geldstroom, terwijl zij per jaar minimaal aan één internationale activiteit moeten deelnemen. De voorzitters van de capaciteitsgroepen – en de decaan voor hoogleraren – zien toe op de naleving van deze regels in jaarlijkse functionerings- en beoordelingsgesprekken.

Naast de bovenstaande, facultair georganiseerde aspecten van kwaliteitszorg, is er de kwaliteitszorg van de landelijke onderzoeksscholen. KNAW-erkende onderzoeksscholen dienen elke zes jaar hererkenning aan te vragen. Onderdeel van die procedure is een externe peer review. Halverwege de periode van zes jaar dient er een mid-term review plaats te vinden. Ius Commune verkreeg KNAW-hererkenning in 2009 (na een mid-term review in 2006). Rechten van de mens heeft een mid-term review in 2009 en zal in 2011 een hererkenningsverzoek indienen bij de KNAW. Uiteraard wordt ook de Maastrichtse onderzoeksinbreng in de beide onderzoeksscholen geëvalueerd in het kader van een mid-term review en in het kader van een hererkenningsaanvraag, maar het wordt daarbij niet als afzonderlijk programma beoordeeld.

De faculteit streeft naar vijftien promoties per jaar. Promotieplaatsen worden verdeeld op basis van de kwaliteit van het voorstel en van de beoogde promovendus. In de loop der jaren zijn er tal van maatregelen genomen om het promotierendement te verbeteren: (1) selectie promovendi via de Wetenschapscommissie; (2) verbetering van opvang en opleiding; (3) monitoren voortgang onderzoek; (4) eis dat eerste concept gereed is één jaar voor afloop aanstelling; en (5) bonus bij vroegtijdige afronding. Opleiding en training van promovendi worden deels verzorgd door de onderzoeksscholen en deels door de facultaire Graduate School.

1.3. Middelen

De faculteit verwerft ongeveer 55% van de middelen voor onderzoek uit de eerste geldstroom, 5% uit de tweede, ruim 10% uit de derde, terwijl bijna 30% uit overige bronnen komt. Daarbij wordt opgemerkt dat de binnen de universiteit als geheel ESF/EU-gelden niet onder de tweede, maar onder de derde geldstroom worden verantwoord.

De faculteit streeft naar een toename van onderzoeksfinanciering uit de tweede en derde geldstroom. Er zijn stimuleringsregelingen om het opstellen en indienen van voorstellen voor dat doel te bevorderen. Een speciaal aangetrokken medewerker inventariseert subsidiemogelijkheden en biedt steun bij het opstellen van voorstellen. Onderzoekers die

in aanmerking lijken te kunnen komen voor een subsidie uit de NWO-Vernieuwingsimpuls ontvangen speciale assistentie.

1.4. Voorzieningen

De faculteit is van oordeel te beschikken over voldoende bibliothecaire en andere voorzieningen.

Het Metro Instituut biedt ondersteuning bij het organiseren van congressen en bij het gereedmaken van manuscripten voor publicatie. Het Instituut voert de redactie van het Maastricht Journal of European and Comparative Law.

1.5. Kwantitatieve informatie

De faculteit als geheel beschikte over de volgende onderzoeksformatie:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	8,40	9,60	9,52
Ander vast WP	14,48	12,76	11,60
Promovendi	24,79	26,79	32,71
Overig tijdelijk WP	4,88	6,60	7,04
Totaal WP	52,55	55,75	60,87
Ondersteuning	5,40	5,40	5,40
Totaal staf	57,95	61,15	66,27

De inkomsten van de faculteit kwamen uit de volgende bronnen:

	2006		2007		2008	
	%	K€	%	K€	%	K€
Eerste geldstroom	56	11.038	62	11.889	60	11.162
Tweede geldstroom	5	1.018	6	1.154	3	619
Contractonderzoek	10	1.952	7	1.290	8	1.519
Overige inkomsten	29	5.745	25	4.869	28	5.237
Totaal inkomsten		19.755		19.202		18.537

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	26	38	29
Dissertaties	5	10	13
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	109	100	114
Artikelen in overige tijdschriften	53	63	57
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	21	19	32
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	154	135	127
Totaal	368	365	372
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	5	24	13
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	67	69	35
Artikelen	90	133	110
Annotaties	112	86	90
Totaal	274	312	248

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	35	37	46
Aantal afgeronde promoties	5	10	17
Waarvan medewerker van het instituut	2	4	11
Waarvan niet-medewerker instituut	3	6	6
Duur afgerond promotieonderzoek	4,9 jaar	6,4 jaar	5 jaar

2. Beoordeling

	5	4	3	2	1
Missie en strategie, thans en in de toekomst	X	X			
Personele bezetting, thans en in de toekomst		X			
Financiën en voorzieningen, thans en in de toekomst			X		
Systemen van kwaliteitszorg en -borging	X				
Vermogen tot innovatie en vernieuwing	X	X			
Leiding, aansturing en begeleiding onderzoekers	X				

Sprak de commissie-Ten Kate nog haar bezorgdheid uit over de relatief grote omvang van het niet-programmagebonden onderzoek, thans is er voor deze commissie geen enkele reden die bezorgdheid opnieuw uit te spreken. Integendeel, juist in dit opzicht heeft de faculteit met succes een totaal ander beleid weten te implementeren. Waardering past ook voor de wijze waarop de faculteit de afgelopen jaren heeft bijgedragen aan het succes van twee landelijke onderzoeksscholen, voor Ius Commune nog meer dan voor Rechten van de mens.

Opvallend is dat de faculteit het hoogst scoort met de aantallen publicaties per onderzoeks-fte. Voor nadere bijzonderheden, zie bijlage 1 van Deel III van dit rapport.

Het feit dat de faculteit (vrijwel) al het onderzoek heeft ondergebracht in twee landelijke onderzoeksscholen zou tot gevolg kunnen hebben dat de faculteit – die keuze eenmaal gemaakt hebbend – zelf minder ruimte heeft voor eigen beleid. De faculteit heeft evenwel aangegeven dat dit niet het geval is, omdat de faculteit eindverantwoordelijk blijft voor het facultaire onderzoek en die verantwoordelijkheid ook waarmaakt middels eigen onderzoeksbeleid, eigen kwaliteitszorg en eigen personeelsbeleid. De commissie vindt bevestiging voor dit standpunt in de beoordeling van de Maastrichtse inbreng in de beide onderzoeksscholen die uitwijst dat de faculteit binnen die onderzoeksscholen inderdaad een actieve en soms zelfs leidende inbreng heeft als het gaat om beleid, programmering en kwaliteitszorg. Dat kan uiteraard alleen als de faculteit ook in eigen huis de zaken op orde heeft.

De commissie constateert ook dat de eigen facultaire kwaliteitszorg een goede aanvulling vormt op de systemen van de onderzoeksscholen, in het bijzonder in relatie tot de personele aspecten en het monitoren van prestaties.

De faculteit voert voor het onderzoek geen afzonderlijke financiële administratie op instituuts- en programmaniveau. Gevolg is dat de faculteit geen afzonderlijke opgave kon

doen van de inkomsten en uitgaven van het MCHR. De vraag is of deze benadering toekomstvast is, ook qua verantwoording naar buiten, nu het facultaire onderzoek steeds meer gebundeld wordt in afzonderlijke instituten.

De wat lagere waardering van het aspect 'Financiën en voorzieningen, thans en in de toekomst' geldt voor alle faculteiten vanwege de in de Algemene Beschouwingen omschreven financiële perikelen van juridische faculteiten in het algemeen.

Ethische grondslagen

Prof. dr. T.J.M. Mertens, Rechtsfilosofie, Radboud Universiteit Nijmegen

Inleiding

Binnen het rechtsgeleerd onderzoek in Nijmegen bestaat een relatief grote ruimte voor de meta-juridica en de ethische fundering van het recht. De nadruk die in Nijmegen wordt gelegd op de rechtspraktijk, sluit dus aandacht voor verdiepende vragen niet uit. Een voorbeeld hiervan is het programma 'Ethische grondslagen'. Dit programma richt zich niet uitsluitend op een algemene vraagstelling naar de relatie van recht en ethiek, maar ook op de concrete vraagstelling naar de grondslagen van onderdelen van het positieve recht, met nadruk op het (internationale) publiekrecht, waaronder strafrecht. Momenteel werken vier aio's en een postdoc binnen dit programma, en sinds kort ook een Veni-onderzoeker.

Onderzoek

Binnen het programma 'Ethische grondslagen' leren de onderzoekers van elkaars expertise en enthousiasme: er wordt samen onderzocht en geschreven. Een belangrijke plaats wordt ingenomen door de zogenoemde 'Rechtsfilosofische Colloquia', waarbinnen eigen onderzoekers of gerenommeerde 'scholars' van buiten (zoals Michael Walzer, Princeton, en Paul Kahn, Yale) hun onderzoek presenteren. 'Ethische grondslagen' speelt op die manier een belangrijke rol binnen het grondslagenprogramma van STeR. Er is sprake van een uitstekende samenwerking met onderzoekers binnen staatsrecht in het kader van het Vidi-project van R. Tinnevelt over wat genoemd kan worden: 'constitutionalisering aan gene zijde van de natiestaat' en in verband met geplande onderzoeksprojecten over representatie en politieke partijen; binnen strafrecht ten aanzien van de fundering van het verbod op marteling; binnen internationaal publiekrecht ten aanzien van het rechtsmonisme van Kelsen en ten aanzien van de principes van de rechtvaardige oorlog, met name ook die die betrekking hebben op de situatie na afloop van de oorlog, waarover onderzoekster L. Peperkamp in het kader van het zogenaamde NWO-toptalentprogramma werkt.

Dit onderzoek betreft de rechtvaardigheid ná de oorlog, in het bijzonder de juridische en morele status van het *jus post bellum*. Dit 'nieuwe' onderdeel van de klassieke theorie van de rechtvaardige oorlog richt zich op de situatie na de oorlog, zoals in Irak en Afghanistan. Deze *jus post bellum* normen zouden een essentiële aanvulling vormen op de traditionele normen van het *jus ad bellum* en het *jus in bello*. Het beoogde proefschrift wil een grondig onderzoek doen naar twee deelgebieden: het positieve (internationale) recht ten aanzien van naoorlogse situatie en de morele normen vanuit de *justum bellum* theorie.

Conclusies

Dit is een mooi voorbeeld van hoe het onderzoeksprogramma wil functioneren. Door duidelijkheid over dit actuele onderwerp te scheppen wil het onderzoek bijdragen aan de juridische en politieke theorievorming. Met behulp van het te ontwerpen 'objectieve' kader kunnen militaire activiteiten worden geëvalueerd en richtlijnen gegeven voor het denken over beleid en planning van nieuwe militaire activiteiten. Daarmee draagt de theorie bij aan een rechtvaardige en duurzame vrede.

II ONDERZOEK EN BEOORDELING OP PROGRAMMANIVEAU

Bijzondere omstandigheid

Zoals hierboven reeds werd opgemerkt, heeft de faculteit (vrijwel) al het onderzoek ondergebracht in een tweetal landelijke onderzoeksscholen. Voor de Maastrichtse inbreng in de Onderzoeksschool Rechten van de Mens heeft de faculteit zelfstudies opgesteld conform de richtlijnen van het Draaiboek ERO 2009 van 1 maart 2009. Hierna wordt die inbreng dan ook op dezelfde wijze beoordeeld als de programma's van andere faculteiten. Anders ligt dit voor de inbreng van de faculteit in de onderzoeksschool Ius Commune.

De onderzoeksschool Ius Commune – en dus ook het Maastrichtse onderzoek in die school – werd in 2008 geëvalueerd door een internationale peer review-commissie en op basis daarvan werd de school hererkend door de KNAW in 2009. Vanwege deze bijzondere omstandigheid werd, voorafgaand aan het daadwerkelijke begin van de onderhavige evaluatie, met de faculteit de volgende specifieke afspraken gemaakt: (1) de faculteit stelt de commissie in het bezit van alle stukken die samenhangen met de hererkenningsaanvraag, inclusief het rapport van de peer review-commissie; (2) de faculteit levert op instituutsniveau kwantitatieve gegevens aan conform de tabellen van het Draaiboek ERO; (3) de faculteit geeft aan hoe de samenhang van het Maastrichtse onderzoek binnen de onderzoeksschool is geregeld en hoe de faculteit de kwaliteit en kwantiteit van het eigen onderzoek waarborgt; (4) de faculteit selecteert ook voor het Ius Commune-onderzoek acht kernpublicaties; en (5) de evaluatiecommissie kan om aanvullende informatie vragen als de commissie dit nodig acht. Ten slotte: zou om wat voor redenen dan ook de commissie tot een wezenlijk ander oordeel komen over de kwaliteit van het Maastrichtse Ius Commune-onderzoek dan de peer review-commissie en de KNAW in het kader van de hererkenningsaanvraag, dan stelt de commissie de faculteit daarvan op de hoogte middels een *management letter* als voorzien in paragraaf 3.6 van het SEP.

De faculteit heeft alle informatie als voorzien in bovenstaande afspraken aan de evaluatiecommissie ter hand gesteld. Daarnaast heeft de commissie uit eigen hoofde die informatie nader doen bewerken teneinde meer inzicht te krijgen in: (1) de publicaties die direct voor rekening komen van Maastrichtse onderzoekers; en (2) de personele inzet die vanuit de faculteit wordt ingebracht in de diverse Ius Commune-programma's. Ten slotte, op verzoek van de commissie, heeft de faculteit in november 2009 voor elk van de Ius Commune-programma's waarin de faculteit participeert een korte notitie opgesteld waarin voor de jaren 2006, 2007 en 2008 wordt aangegeven wat de doelstellingen waren, welke resultaten werden behaald en hoe de faculteit zelf die resultaten waardeert. De commissie spreekt haar waardering uit voor de wijze waarop de faculteit heeft meegewerkt aan het uitvoeren van bovengenoemde afspraken.

Dit alles verklaart waarom het format van de hiernavolgende beoordeling van het Maastrichtse Ius Commune-onderzoek afwijkt van het standaardformat dat de commissie, conform de eisen van het SEP, hanteert voor het beoordelen van onderzoeksprogramma's.

1. INBRENG IN DE ONDERZOEKSCHOOL IUS COMMUNE

1.1. Korte omschrijving

De faculteit participeert zowel in de privaatrechtelijke, als in de publiekrechtelijke kant van Ius Commune. Schematisch zag de Maastrichtse inbreng er per 1-1-2009 als volgt uit:

	Aantal onderzoekers	Percentage van totaal	Aantal Promovendi	Percentage van totaal
Ius Commune programma				
Algemeen verbintenissenrecht en contractenrecht	8	24,20	3	17,65
Europees personen-, familie- en erfrecht	3	23,08	3	37,50
Goederenrecht	3	23,08	2	22,22
Aansprakelijkheid en verzekering	7	43,75	5	62,50
Grensoverschrijdend milieurecht	5	31,25	1	8,33
Rechtspersonen in Europa	7	43,75	-	-
Fiscale vraagstukken in de interne markt	9	90,00	9	81,82
Grondslagen en beginselen van burgerlijk procesrecht in Europa	5	41,67	2	66,67
Intellectuele eigendom	1	12,50	3	42,86
Constitutionele processen: de wisselwerking tussen de nationale en de Europese dimensie	5	23,81	6	54,55
Rechtsbescherming en handhaving de wisselwerking nationale en Europese dimensie	6	31,58	1	11,11
Integratie, differentiatie en flexibiliteit: nieuwe perspectieven op EU recht en beleid	10	52,63	8	66,67
Constitutionele processen in de internationale rechtsorde	1	9,09	10	58,82

Uit dit overzicht blijkt dat – met een enkele uitzondering – de inbreng vanuit Maastricht in de diverse Ius Commune-programma's substantieel is en in een enkel geval zelfs dominant is. Dit ondanks het feit dat Maastricht een relatief kleine faculteit is, maar dankzij het feit dat – anders dan andere in Ius Commune participerende faculteiten – de Maastrichtse faculteit al haar onderzoek (behalve dat in het kader van de twee programma's van het MCHR) heeft ondergebracht in Ius Commune.

De stevige positie van de faculteit binnen Ius Commune blijkt ook uit het feit dat de faculteit penvoerder is en dus het beheer voert, dat de wetenschappelijk directeur van de onderzoeksschool een hoogleraar van de faculteit is en dat een relatief groot aantal Ius Commune-programmaleiders aan de faculteit verbonden is. Het was dan ook de Maastrichtse faculteit die het initiatief nam tot het oprichten van Ius Commune.

Ook binnen de facultaire onderzoeksformatie als geheel (zie de tabel in paragraaf 1.5.) neemt Ius Commune een dominante plaats in: ongeveer tweederde van de totale onderzoeksformatie gaat naar Ius Commune.

	2006	2007	2008
Hoogleraren	6,56	7,04	6,84
Ander vast WP	9,88	9,20	8,40
Promovendi	18,84	18,24	24,36
Overig tijdelijk WP	3,64	4,60	4,76
Totaal WP	38,92	39,08	44,36

Daarmee is de onderzoeksformatie van Ius Commune globaal twee keer zo groot als de onderzoeksformatie van het MCHR.

1.2. Beoordeling

In het kader van de KNAW-hererkenningsaanvraag werden zowel het Ius Commune programma als geheel, als de diverse deelprogramma's door de peer review-commissie beoordeeld aan de hand van de SEP-criteria, althans daarmee zeer vergelijkbare criteria. Dit leidde tot uniform positieve beoordelingen met 4,2 als laagste waardering en 4,8 als hoogste. De peer review-commissie berekende ook het gemiddeld aantal publicaties per fte onderzoek per jaar voor elk Ius Commune-programma als geheel (dus niet alleen voor, maar wel met inbegrip van het Maastrichtse onderzoek).¹⁰²

	Eindcijfer	Publicaties per fte
Alg.verbintenissen- en contractenrecht	4,8	4,75
Europees personen-, familie- en erfrecht	4,8	4,79
Goederenrecht	4,4	3,73
Aansprakelijkheid en verzekering	4,8	10,27
Grensoverschrijdend milieurecht	4,4	4,95
Rechtspersonen in Europa	4,4	4,65
Fiscale vraagstukken in de interne markt	4,2	2,73
Grondsl. en begins. burg. Procesrecht	4,5	6
Intellectuele eigendom	4,2	4,72
Publiekrechtelijke rechtsvergelijking	4,4	3,54
Constitutionele processen in Europa	-	-
Const. proc. in internationale rechtsorde	4,2	3,7

Om redenen hierboven uiteengezet heeft de commissie de specifieke inbreng van de Maastrichtse faculteit in de diverse Ius Commune-programma's niet op dezelfde wijze kunnen en willen beoordelen als andere programma's; niet zo kunnen beoordelen vanwege het (conform afspraak) ontbreken van specifieke zelfstudies voor de Maastrichtse inbreng in elk van de Ius Commune-programma's en niet zo willen beoordelen vanwege het gegeven dat (ook) het Maastrichtse onderzoek nog zeer recent werd geëvalueerd in het kader van de KNAW-hererkenningsaanvraag. Niettemin acht de commissie zich wel in staat in algemene zin de kwaliteit van de Maastrichtse inbreng in Ius Commune te beoordelen onder toepassing van dezelfde criteria als voor andere onderzoeksprogramma's. Daarbij baseert de commissie zich op: (1) de informatie over

¹⁰² De indeling van de programma's in deze tabel wijkt enigszins af van die in de voorafgaande tabel omdat inmiddels de indeling van de publiekrechtelijke programma's werd bijgesteld.

het Maastrichtse Ius Commune-onderzoek die de faculteit in eerste aanleg verschaftte, zowel op basis van de mid-term review, als op basis van de KNAW-hererkenningsaanvraag; (2) de nadere analyses van die informatie door de commissie zelf, in het bijzonder in relatie tot de publicaties en personele inzet van Maastrichtse onderzoekers; en (3) de aanvullende informatie die de faculteit in tweede instantie aan de commissie deed toekomen met betrekking tot de doelstellingen en de resultaten van elk van de Ius Commune-programma's waarin de faculteit participeert. Daarnaast heeft de commissie uiteraard ook de door de faculteit overgelegde Ius Commune kernpublicaties kunnen beoordelen.

Op grond van al deze informatie specifiek voor het Maastrichtse Ius Commune-onderzoek komt de commissie tot de conclusie dat zij geen redenen heeft om tot een ander oordeel te komen over het Ius Commune-onderzoek en over de kwaliteit en de kwantiteit van de inbreng daarin vanuit de Maastrichtse faculteit dan het positieve oordeel daarover van de peer review-commissie in 2008, als daarna bevestigd door de Erkenningscommissie Onderzoekscholen van de KNAW. De commissie constateert verder dat de door de faculteit overgelegde kernpublicaties op het gebied van Ius Commune van goede tot uitstekende kwaliteit zijn. Het initiatief tot het oprichten van Ius Commune kwam van de Maastrichtse faculteit en nog steeds voldoet de inbreng van die faculteit in Ius Commune aan alle te stellen eisen, zowel kwalitatief als kwantitatief

De commissie vraagt wel aandacht voor de opmerking van de peer review-commissie dat de uitbreiding van Ius Commune met publiekrechtelijk onderzoek een zeker gevaar in zich draagt dat de onderzoeksschool een koepel wordt voor op zichzelf waardevol onderzoek dat echter (grotendeels) los staat van de problematiek van de internationale integratie. Verder valt op dat één van de publiekrechtelijke programma's – *Integratie, differentiatie en flexibiliteit: nieuwe perspectieven op EU recht en beleid* – qua omvang wel heel veel groter is dan de andere.

2. GLOBALISATION AND HUMAN RIGHTS

Programmaleider: prof. dr. M.T. Kamminga

2.1. Korte omschrijving

2.1.1. Missie en probleemstelling

Het programma maakt deel uit van het Maastricht Centre for Human Rights (MCHR) dat werd opgericht in 1993. Het MCHR hanteert een *mission statement* waarin de volgende elementen centraal staan: het MCHR heeft de ambitie internationaal voorop te lopen op het gebied van onderzoek naar de rechten van de mens, prioriteit wordt gegeven aan onderzoek dat bijdraagt aan een betere samenleving en dat zich richt op fundamentele vraagstukken, het onderzoek is normatief van aard en het richt zich zowel op economische, sociale en culturele grondrechten als op burgerlijke en politieke grondrechten, met bijzondere aandacht voor *gender issues* en het onderzoek is

interdisciplinair, met een speciale focus op internationaal recht, strafrecht en de sociale wetenschappen.

Het streven naar een geïntegreerde benadering van zowel de economische en sociale grondrechten als van de burgerlijke en politieke grondrechten werd ook reeds gesignaleerd door de commissie-Ten Kate en is dus een bestendige lijn van het Maastrichtse onderzoek.

Binnen het MCHR richt het programma *Globalisation and human rights* zich meer in het bijzonder op de vraag hoe standaarden en procedures op het gebied van de rechten van de mens ingezet kunnen worden om de negatieve kanten van globalisering te mitigeren. Concrete aspecten van dit thema zijn leidend in het bijzonder bij het bepalen van de onderwerpen voor promotieonderzoek en internationale conferenties. Bij het identificeren van onderzoeksvragen poogt het programma te anticiperen op onderwerpen die de komende jaren actueel zullen zijn.

2.1.2. Opbouw en onderdelen

Er zijn geen formele deelprogramma's, maar in de praktijk is het onderzoek geordend in vier thema's: (1) sociale en economische rechten; (2) de impact van de rechten van de mens op het algemene internationale recht; (3) de methodologie van onderzoek op het gebied van de rechten van de mens; en (4) kwetsbare groepen.

Het eerste thema werd gekozen omdat traditioneel veel onderzoek op het gebied van de rechten van de mens zich richt op burgerlijke en politiek grondrechten. Het onderzoek op dit thema onderscheidt zich verder doordat het de sociale en economische grondrechten op een geïntegreerde wijze wil bestuderen, zoals overigens ook wordt voorgestaan door de Verenigde Naties. Het tweede thema gaat uit van de gedachte dat het internationale recht – traditioneel zuiver interstatelijk – meer aandacht moet gaan geven aan niet-statelijke actoren wil het kunnen uitgroeien tot het recht van de internationale gemeenschap. Juist een werkveld als de rechten van de mens moet alert zijn te voorkomen dat onderzoek afglijdt in de richting van wishful thinking. Vandaar de nadruk op methodologische aspecten. Ten slotte, veel aan het programma verbonden onderzoekers hebben zich ontwikkeld tot specialist op het gebied van de rechten van de mens van specifieke en vaak kwetsbare groepen. Vandaar dat dit het vierde concrete thema van het programma is.

2.1.3. Disciplines en vakgebieden

Het onderzoek van het programma moet interdisciplinair zijn, omdat het weinig zin heeft zich uitsluitend met juridische instrumenten bezig te houden zonder aandacht te hebben voor de impact van die instrumenten in de praktijk. Er wordt met name samengewerkt met de sociale wetenschappen. Van medewerkers wordt niet verwacht dat ze expert worden in een andere discipline, maar wel dat ze open staan voor bijdragen vanuit die andere disciplines. Binnen het recht gaat het vooral om internationaal publiekrecht en strafrecht.

Het programma is ingebed in de landelijke Onderzoeksschool Rechten van de Mens, terwijl het MCHR structureel samenwerkt met de 'Association of Human Rights Institutes' (25 instituten) en het 'European Inter-University Centre for Human Rights and

Democratisation' (41 universiteiten). Daarnaast zijn er tal van bilaterale samenwerkingsverbanden. Uit alles blijkt dat het MCHR en het programma internationaal aanzien geniet als samenwerkingspartner.

2.1.4. Onderzoeksmethoden

Het programma neemt, als gezegd, methodologische vragen en aspecten uitermate serieus, juist omdat onderzoek op het gebied van de rechten van de mens snel in de sfeer van wishful thinking terecht kan komen. Om die reden werd er 2007 een conferentie over dit onderwerp georganiseerd met als resultaat het boek *Methods of Human Rights Research*, Intersentia, 2009. Het programma streeft er ook naar de rechten van de te bestuderen in hun onderlinge samenhang.

2.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	0,8	0,8	0,8
Ander vast WP	2,2	1,8	1,8
Promovendi	1,6	3,2	2,4
Overig tijdelijk WP		0,4	-
Totaal WP	4,6	6,2	5
Ondersteuning	-	-	-
Totaal staf	4,6	6,2	5

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	1	8	2
Dissertaties	1	1	0
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	3	7	10
Artikelen in overige tijdschriften	4	4	7
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	2	2	2
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	13	21	14
Totaal	24	43	35
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	-	-	-
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	-	1	-
Artikelen	16	10	14
Annotaties	1	2	-
Totaal	17	13	14

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	2	4	3
Aantal afgeronde promoties	1	1	0
Waarvan medewerker van het instituut	1	1	
Waarvan niet-medewerker instituut			
Duur afgerond promotieonderzoek	5,8 jaar		

2.2. Beoordeling

2.2.1. Kwaliteit: 4,75

Opvallend is dat de laatste jaren het aantal publicaties in gerefereerde tijdschriften toeneemt, dat parallel daaraan het aantal vakpublicaties afneemt, dat – voor dit vakgebied: uiteraard – de meeste publicaties in het Engels zijn en dat uit de tijdschriften waarin, en de uitgevers waarbij die publicaties verschijnen kan worden afgeleid dat de publicaties in sterke mate gericht zijn op internationale fora en meetellen in de internationale top. De kernpublicaties zijn van uitstekende kwaliteit, zij het dat het vaak gaat om een bijdrage aan een collectief project waardoor de inbreng vanuit het programma wisselt van zeer aanzienlijk tot tamelijk beperkt.

Al vanaf 2003 organiseert het MCHR elk jaar een internationale conferentie, veelal in samenwerking met de KNAW. De *call for proposals* levert altijd een goede respons op en de conferenties worden goed bezocht. De papers worden gepubliceerd in de Maastricht Series on Human Rights. De programmaleider vervult belangrijke wetenschappelijke adviesfuncties, nationaal en internationaal, en hij was rapporteur van een wetenschappelijk zeer boeiend en complex project van de International Law Association. Verschillende onderzoekers zijn lid van redacties en deeltijd-hoogleraar elders.

Het programma en de output daarvan zijn enerzijds sterk gericht op actuele vraagstukken (met name in het thema ‘Kwetsbare groepen’), maar er is anderzijds systematische aandacht voor meer theoretische onderwerpen en theorievorming. Dit laatste blijkt met name uit de aandacht voor methodologische vraagstukken, terwijl de focus op de betekenis van de rechten van de mens voor het algemene internationale recht een ook theoretisch zeer belangwekkend onderwerp is. Het werk van de programmaleider op dit gebied binnen de International Law Commission en de daarop gebaseerde kernpublicatie zijn van zeer hoge kwaliteit.

Rechten van de mens als zodanig vormt een helder afgebakend en algemeen erkend werkveld binnen de rechtswetenschap. In die zin is er sprake van voldoende samenhang. Minder evident is de samenhang tussen de vier thema’s van het programma onderling en de samenhang tussen die thema’s en de publicaties van het programma. Echter, ook dan geldt dat elk van die onderdelen een belangrijk deelaspect omvat van het werkveld rechten van de mens, terwijl twee onderdelen – de impact van rechten van de mens op het algemene internationale recht en de methodologie van onderzoek op het gebied van de rechten van de mens – juist het werkveld als geheel betreffen.

Vernieuwend vanuit theoretisch perspectief zijn vooral de publicaties die samenhangen met de impact van rechten van de mens op het algemene internationale recht en met de methodologie van onderzoek op het gebied van de rechten van de mens. Echter, ook de andere thema’s hebben innovatieve publicaties opgeleverd. Innovatief is ook dat er elk jaar een internationale conferentie wordt georganiseerd, vaak juist over een zich ontwikkelend vraagstuk. Van internationale betekenis is het periodiek opstellen en

uitdragen van een (op onderzoek gebaseerde) ‘Maastricht Principles’ over een bepaald onderwerp.

2.2.2. Productiviteit: 4,50

Over de periode 2006, 2007 en 2008 voldeed de productiviteit van het programma ruimschoots aan de gestelde eisen, zowel voor wetenschappelijke publicaties, als voor vakpublicaties. Er is recentelijk sprake van een wat grotere variatie in het aantal wetenschappelijke publicaties per jaar, maar dit kan op toevallige factoren berusten. Feit is ook dat een deel van de publicaties afkomstig is van onderzoekers die niet meer in het programma participeren, terwijl het aantal afgeronde dissertaties aan de lage kant is. Daar staat tegenover dat – zie boven – de kwaliteit van de publicaties in het algemeen goed tot uitstekend is.

2.2.3. Relevantie: 4,75

Hierboven werd reeds het nodige gezegd over de wetenschappelijke relevantie van het programma. Die is hoog, met name vanwege de aandacht voor theorievorming en onderzoeksmethodiek. De maatschappelijke relevantie is niet alleen gegeven met het onderwerp rechten van de mens, maar wordt ook in de praktijk waargemaakt. Van belang daarbij zijn in het bijzonder de jaarlijkse conferenties en de actieve inbreng in het werk van organisaties als Amnesty International en het Nederlands Comité voor de Mensenrechten. Zie ook de diverse adviesfuncties van de onderzoekers. Met name de ‘Maastricht Principles’ zijn een internationaal erkende bevestiging van de maatschappelijke relevantie van het onderzoek. Dat geldt ook voor de aandacht voor de rechten van kwetsbare groepen.

2.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 4,50

Het programma heeft het vertrek wegens emeritaat van een zeer gezaghebbende en gezichtsbepalende onderzoeker goed weten op te vangen, deels door hem nog aan zich te binden, deels doordat capabele en gezichtsbepalende opvolgers voorhanden waren, dan wel aangetrokken werden. Het programma is redelijk succesvol met het verwerven van financiële middelen uit de tweede en derde geldstroom, maar er is niettemin sprake van enige zorg over de financiering van het onderzoek, zowel binnen de faculteit voor wat betreft exploitatielasten, als buiten de faculteit bij het verwerven van tweede en derdegeldstroommiddelen.

2.2.5 Eindoordeel: 4,75

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties	X	X			
1.2 Vakpublicaties		X			
1.3 Overige resultaten	X				
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine	X				
1.5 Onderlinge samenhang van programma		X			
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak	X				
1.7 Samenwerking, internationalisering	X				

2	Productiviteit				
2.1	Aantal wetenschappelijke publicaties	X	X		
2.2	Aantal vakpublicaties		X		
2.3	Aantal overige resultaten	X			
2.4	Aantal dissertaties		X		
3	Relevantie				
3.1	In relatie tot de wetenschap	X	X		
3.2	In relatie tot de samenleving	X			
3.3	In relatie tot de rechtspraak		X		
4	Vitaliteit/haalbaarheid				
4.1	In relatie tot de opzet van het programma	X	X		
4.2	In relatie tot personeel en financiën		X		
4.3	In relatie tot de leiding	X			

3. STRAFRECHT EN CRIMINOLOGIE IN EEN MULTINATIONAAL KRACHTENVELD

Programmaleiders: prof. mr. A.H. Klip, prof. dr. T. Spronken en prof. dr. mr. J.M. Nelen

3.1. Korte beschrijving

3.1.1. Missie en probleemstelling

Het programma maakt deel uit van het Maastricht Centre for Human Rights (MCHR) dat werd opgericht in 1993. Het MCHR hanteert een *mission statement* waarin de volgende elementen centraal staan: (1) het MCHR heeft de ambitie internationaal voorop te lopen op het gebied van onderzoek naar de rechten van de mens; (2) prioriteit wordt gegeven aan onderzoek dat bijdraagt aan een betere samenleving en dat zich richt op fundamentele vraagstukken; (3) het onderzoek is normatief van aard en het richt zich zowel op economische, sociale en culturele grondrechten als op burgerlijke en politiek grondrechten, met bijzondere aandacht voor *gender issues*; en (4) het onderzoek is interdisciplinair, met een speciale focus op internationaal recht, strafrecht en de sociale wetenschappen.

Binnen het MCHR richt het programma *Strafrecht en criminologie in een multinationaal krachtenveld* zich in het bijzonder op de denationalisering van het strafrecht. Er zullen steeds meer thema's opkomen waarbij de vraag rijst of ze nog nationaal geregeld kunnen worden of dat een Europese of internationale aanpak noodzakelijk is. Uitgangspunt van het programma is ook dat de strafrechtswetenschap zich niet uitsluitend bezig moet houden met de bestudering van positiefrechtelijke ontwikkelingen, maar ook oog moet hebben voor de idealen die het recht zou moeten dienen.

3.1.2. Opbouw en onderdelen

Het deelprogramma *Grondslagen van de straf en het strafrecht* gaat uit van een overgang van een daadstrafrecht naar een risicostrafrecht waarin van het strafrecht wordt gevraagd dat het bescherming biedt tegen risico's van welke aard dan ook. Dit roept fundamentele vragen op met betrekking tot het doel van het strafrecht. In dit deelprogramma wordt ook aandacht gegeven aan het penitentiaire recht.

De Europeanisering van het strafrecht heeft gevolgen voor de positie van de verdediging, al was het slechts door de toename van het aantal partijen en actoren. In het deelprogramma *Eerlijk proces in een Europese strafrechtelijke context* staat derhalve de vraag centraal aan welke toetsstenen het (Europese) strafprocesrecht dient te worden onderworpen.

Het deelprogramma *Criminologische probleemanalyses en evaluatiestudies* sluit aan bij de gesignaleerde fundamentele veranderingen in het strafrecht. Het richt zich in het bijzonder op het evalueren van wetgeving en rechtshandhavingmechanismen, strafrechtelijk, maar ook bestuurlijk, teneinde de gevolgen van die veranderingen inzichtelijk te maken. In dit programma wordt samengewerkt met de rechtspsychologie en het 'Maastricht Forensic Institute'.

3.1.3. Disciplines en vakgebieden

Het programma is zodanig opgezet dat samenwerking tussen de verschillende deelprogramma's voor de hand ligt. Er zijn dus geen schotten tussen de verschillende deelprogramma's en juristen, criminologen en andere sociale wetenschappers (in het bijzonder rechtspsychologen) werken intensief samen in concrete onderzoeksprojecten.

Er wordt ook samengewerkt met andere disciplines in het kader van het recent opgerichte 'Maastricht Forensic Institute', een universitair instituut waarin alle Maastrichtse forensische disciplines samenkomen. Het programma maakt deel uit van de landelijke Onderzoekschool Rechten van de Mens en er wordt structureel samengewerkt met het 'European Criminal Law Network' en het 'Centre for Information and Research on Organized Crime'. Daarnaast zijn er veel bilaterale contacten, zowel vanwege het programma als zodanig, als vanwege individuele onderzoekers.

3.1.4. Onderzoeksmethoden

De methoden van onderzoek zijn uiteraard afhankelijk van de vraagstelling van het onderzoek. Specifiek juridische vragen worden onderzocht met behulp van literatuurstudie, bestudering van relevante jurisprudentie en interviews met deskundigen. Rechtsvergelijking speelt daarbij een belangrijke rol. Vragen over de maatschappelijke gevolgen van regelgeving worden onderzocht met behulp van empirisch onderzoek. Het design daarvan wordt elke keer aangepast aan de vraagstelling.

3.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	0,80	1,20	1,20
Ander vast WP	1,52	1,36	1,00
Promovendi	4,46	5,35	5,95
Overig tijdelijk WP	0,64	1,20	1,16
Totaal WP	7,42	9,11	9,31
Ondersteuning			
Totaal staf	7,42	9,11	9,31

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	2	2	6
Dissertaties	-	1	1
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	5	10	14
Artikelen in overige tijdschriften	9	-	3
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	2	6	7
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	9	9	15
Totaal	27	28	46
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken			2
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	1		
Artikelen	17	42	33
Annotaties	9	6	10
Totaal	27	48	45

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	7	8	9
Aantal afgeronde promoties		1	2
Waarvan medewerker van het instituut		1	2
Waarvan niet-medewerker instituut			1
Duur afgerond promotieonderzoek		8,6 jaar	

3.2. Beoordeling

3.2.1. Kwaliteit: 4,00

Het aantal wetenschappelijke publicaties in gerefereerde tijdschriften neemt toe. Er worden relatief veel vakpublicaties geschreven en relatief weinig in de Engelse taal. De relatie tussen publicaties en programma is soms niet duidelijk. De kernpublicatie van A. Klip, *European Criminal Law*, is evenwel van uitstekende kwaliteit en sluit aan bij de kern van het programma. Ook de andere kernpublicaties zijn van goede kwaliteit, zij het dat het vaak gaat om een bijdrage aan een collectief project waardoor de inbreng vanuit het programma soms niet geheel duidelijk is. Een enkele kernpublicatie is overwegend descriptief.

Het programma heeft een enkele publicatie opgeleverd die van waarde is vanuit een theoretisch perspectief. Er zijn meerdere publicaties die overwegend inventariserend en

beschrijvend van aard zijn. In het algemeen lijken publicaties eerder aangestuurd te worden door actuele ontwikkelingen dan door theoretische vragen.

Duidelijk is dat de inbedding van het programma in het MCHR een sturend effect heeft en dat gestreefd wordt naar aansluiting bij de missie van het MCHR. Dit neemt niet weg dat de meeste publicaties klassiek strafrechtelijk of criminologisch van aard zijn. Niettemin is de relatie tussen publicaties en programma soms niet erg zichtbaar, al is ook duidelijk dat er de laatste jaren naar meer coherentie wordt gestreefd. Opvallend is ook dat de geclaimde samenwerking tussen de deelprogramma's niet echt tot uiting lijkt te komen in de publicaties: die staan vrijwel allemaal op naam van één auteur. Dit neemt niet weg dat er binnen het programma sprake is van een redelijke mate van samenhang.

De uitgangspunten van het programma – multinationalaal krachtenveld en oog voor het recht als ideaal – zijn eigenlijk vanzelfsprekend en lijken in de praktijk weinig selectief effect te hebben. Positief is de nauwe samenwerking tussen juristen, criminologen en rechtspsychologen. Typerend voor Maastricht is de grote aandacht voor rechtsvergelijking.

Er worden met enige regelmaat congressen en seminars georganiseerd (met een sterke toename vanaf 2008), terwijl de dragende hoogleraren participeren in belangrijke wetenschappelijke adviesorganen en redacties, vooral op nationaal niveau. Zij worden regelmatig gevraagd als spreker bij congressen en conferenties in binnen- en buitenland, terwijl zij ook optreden als adviseur bij grote internationale en nationale strafzaken. Er werden veel derde geldstroomprojecten afgerond.

3.2.2. Productiviteit: 4,00

De productiviteit in de periode 2006, 2007 en 2008 is voldoende, zij het dat het aantal vakpublicaties groter is dan het aantal wetenschappelijke publicaties. Echter, in 2008 nam de productiviteit toe, in het bijzonder voor wat betreft wetenschappelijke publicaties. Ook de andere wetenschappelijke output van het programma is zonder meer aan de maat. Het aantal dissertaties is niet groot, maar lijkt enigszins te groeien. Over de kwalitatieve aspecten is hierboven al het nodige gezegd.

3.2.3. Relevantie: 4,25

Het relatief grote aantal vakpublicaties en de focus op actuele ontwikkelingen lijkt enig negatief effect te hebben op de wetenschappelijke relevantie van het programma. De keerzijde daarvan is dat diezelfde kenmerken juist een positief effect hebben op de maatschappelijke relevantie. Die is hoog, juist ook als het gaat om de betekenis van het onderzoek voor de rechtspraktijk.

3.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid:4,25

In personele zin heeft het programma de laatste jaren de nodige versterking ondergaan, zowel op het niveau van hoogleraren, als op dat van promovendi. Er bestaat enige zorg over de toenemende afhankelijkheid van tweede en derde geldstroom en over de nog immer toenemende druk vanuit het onderwijs. Het programma is de laatste tijd redelijk

succesvol met het verwerven van financiële middelen uit de tweede en vooral de derde geldstroom.

3.2.5 Eindoordeel: 4,00

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties		X			
1.2 Vakpublicaties		X			
1.3 Overige resultaten		X			
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine		X			
1.5 Onderlinge samenhang van programma		X			
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak		X			
1.7 Samenwerking, internationalisering		X			
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties		X			
2.2 Aantal vakpublicaties	X				
2.3 Aantal overige resultaten		X			
2.4 Aantal dissertaties		X			
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap		X			
3.2 In relatie tot de samenleving	X				
3.3 In relatie tot de rechtspraktijk		X			
4 Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma		X			
4.2 In relatie tot personeel en financiën		X			
4.3 In relatie tot de leiding	X				

4. OVERZICHT BEOORDELING ONDERZOEKPROGRAMMA'S UM

	Kwaliteit	Productiviteit	Relevantie	Vitaliteit	Eindoordeel
Ius Commune	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Globalisation and Human Rights	4,75	4,50	4,75	4,50	4,75
Strafrecht en Criminologie	4,00	4,00	4,25	4,25	4,00

Onderzoeksprogramma European Contract Law

Prof. dr. M.W. Hesselink, dr. C. Mak, mr. T.Q. de Booy, Centre for the Study of European Contract Law, Universiteit van Amsterdam

Inleiding

Het onderzoeksprogramma van het CSECL (Centre for the Study of European Contract Law) richt zich op de wisselwerking tussen Europees, nationaal en internationaal contractenrecht. Twee soorten onderzoek zijn daarbij kenmerkend: onderzoek naar fundamentele vragen en onderzoek naar beleidsvragen. In deze presentatie staat laatstgenoemd onderzoek centraal, dat wil zeggen: onderzoek naar vragen van Europeanisering van privaatrecht die vanuit het perspectief van de Europese en de nationale wetgever belangrijk zijn.

Onderzoek en werkwijze

We hebben de rapporten over Europees contractenrecht geïntroduceerd die wij de afgelopen jaren hebben geproduceerd op verzoek van het Europees Parlement, in het bijzonder ons meest recente rapport *How the CFR can improve the Consumer Rights Directive* (oktober 2009).

In ons onderzoek naar beleidsvragen gebruiken we verschillende methodes om tot een diepgaande analyse van de onderzochte vraagstukken te komen. Voor het opstellen van de rapporten voor het Europees Parlement is bijvoorbeeld gebruik gemaakt van (functionele) rechtsvergelijking en rechtspolitieke analyse

In ons meest recente rapport maken wij een vergelijking tussen het voorstel van de Europese Commissie voor een Richtlijn Consumentenrechten en de bepalingen van het ontwerp voor een Common Frame of Reference (CFR) voor het Europees contractenrecht. De CFR is bedoeld als een 'gereedschapskist' voor de Europese wetgever, die van pas kan komen bij het opstellen van nieuwe verordeningen en richtlijnen op het terrein van het contractenrecht. Op basis van de vergelijking tussen de CFR-bepalingen en het Richtlijnvoorstel doen wij het Europees Parlement concrete suggesties voor amendementen op de tekst van de ontwerp-Richtlijn Consumentenrechten.

Onze rapporten zijn direct maatschappelijk relevant omdat ze het Europees Parlement in staat stellen gefundeerde besluiten te nemen over wetgevingsvoorstellen van de Europese Commissie over onderwerpen die door veel politici als 'technisch' worden ervaren. Wij maken de implicaties van de voorgestelde regels duidelijk en we laten zien welke alternatieven er zijn. De belangrijkste onderwerpen daarbij zijn het niveau en de kwaliteit van consumentenbescherming in Europa en de vraag hoeveel daarvan door 'Brussel' geregeld wordt.

Resultaten

We hebben de relevantie van het onderzoek geïllustreerd aan de hand van het volgende voorbeeld: een consument heeft een mobiele telefoon gekocht die niet goed blijkt te werken. Ons rapport toont aan dat de tekst van het Richtlijnvoorstel Consumentenrechten geen duidelijkheid geeft over de vraag in hoeverre een consument zich in deze context mag blijven beroepen op het algemeen contractenrecht van een Lidstaat, dat naast het consumentenrecht bestaat, indien dat meer bescherming biedt dan de Richtlijn. Bovendien blijkt dat het niveau van consumentenbescherming in de ontwerp-Richtlijn op belangrijke punten lager is dan het niveau dat de CFR aanhoudt. Op basis van deze analyse hebben wij het Europees Parlement geadviseerd over mogelijke (zeer concrete) amendementen door het Parlement op de tekst van het Richtlijnvoorstel.

UNIVERSITEIT UTRECHT – FACULTEIT RECHT, ECONOMIE, BESTUUR EN ORGANISATIE

I. KADERS EN BEOORDELING OP INSTITUUTSNIVEAU

1. Korte beschrijving¹⁰³

1.1. Organisatie

De Universiteit Utrecht (UU) heeft bewust de keuze gemaakt om grotere faculteitseenheden in te richten, mede met het oog op het beperken van de bestuurlijke drukte. De universiteit heeft daarom niet een eigen juridische faculteit, maar een overkoepelende Faculteit Recht, Economie, Bestuur en Organisatie (REBO) met drie Departementen: het Departement Bestuur en Organisatie, het Departement Economie en het Departement Rechtsgeleerdheid. Binnen de faculteit REBO zijn de bestuurlijke lijnen met betrekking tot het onderzoek relatief kort. Er wordt op reguliere basis gemeenschappelijk overleg gevoerd door de onderzoeksdirecteuren van de drie departementen. De voorzitter van dat overleg is tevens portefeuillehouder onderzoek van de faculteit. Voorop staat dat er voor de onderzoeksleders geen sprake is van een grotere werklast.

De zelfstudies werden de commissie aangeboden door de decaan van REBO. Echter, die zelfstudies werden, namens de decaan REBO, opgesteld onder verantwoordelijkheid van het bestuur van het G.J. Wiarda Instituut voor Rechtswetenschappelijk Onderzoek. Dit instituut werd opgericht in 1998. Het heeft een eigen directeur en beheert vijf onderzoeksprogramma's, elk met een eigen onderzoekleiding waarin al het onderzoek van het departement is ondergebracht. Deze programma's zijn: (1) *The prospects of European private law*; (2) *Omgevingsrecht*; (3) *Human rights in a world of conflict and diversity*; (4) *European public law*; en (5) *Criminal law and fundamental values*.

De onderzoekers zijn niet aangesteld bij het instituut, maar bij een (vakgebiedgerelateerde) afdeling. Er is een onderzoeksbestuur bestaande uit één onderzoeksleider per programma onder voorzitterschap van de directeur van het Wiarda Instituut. De belangrijkste taken van het Wiarda Instituut zijn: (1) onderzoeksprogrammering; (2) kwaliteitszorg; (3) ondersteunen van onderzoek; (4) faciliteren van tweede en derdegraadsonderzoek; en (5) eerstelijnszorg voor de Legal Research Master van de Graduate School.

Naast het Wiarda Instituut heeft de Faculteit REBO een Graduate School waarin de research masters en de promovendiopleidingen van de drie departementen zijn ondergebracht. De Graduate School heeft een eigen bestuur, bestaande uit de onderzoeksdirecteuren van de drie departementen en vertegenwoordigers van masterstudenten en promovendi. Het bestuur van de Graduate School fungeert ook als overlegorgaan voor onderzoekskwesties die de drie departementen gezamenlijk aangaan.

---

¹⁰³ De paragrafen 1.1. t/m 1.5. zijn gebaseerd op door de faculteit verschafte informatie.

De UU heeft vijftien focusgebieden vastgesteld waarbinnen interdisciplinair en interfacultair wordt samengewerkt. De UU hanteert geen vastgestelde normen voor de grootte van onderzoeksprogramma's. Bij iedere programmering is aandacht besteed aan nieuwe onderzoeksvelden en talentvolle onderzoeksgroepen. De universitaire programmering in Focus & Massa komt niet in de plaats van de departementale onderzoeksprogramma's. Onderzoek uit die programma's wordt in het kader van een focusprogramma benut voor multidisciplinaire samenwerking waar dat mogelijk is, maar die samenwerking wordt niet dwingend opgelegd. Na een aarzelende start zijn inmiddels samenwerkingsprojecten tot stand gekomen in het kader van de focusgebieden. Deze projecten versterken op hun beurt weer de departementale onderzoeksprogramma's en bieden ruimte aan de acquisitie van onderzoek in het kader van de derde geldstroom.

Het departement participeert formeel in vier van die focusgebieden, maar elk van de vijf departementale onderzoeksprogramma's is bij het onderzoek van die focusgebieden betrokken. Het College van Bestuur stelt extra middelen ter beschikking van de focusgebieden. De eerste geldstroom kalft af, en dat uit zich aan de UU in het bijzonder in een achterblijvend AIO-compartiment in die eerste geldstroom. Onmiskenbaar is de eerste geldstroom onder grote druk komen te staan. Dat heeft al voor de periode van deze onderzoeksbeoordeling consequenties gehad voor het AIO-compartiment, toen namelijk tot een AIO-vacaturestop moest worden besloten als gevolg van bezuinigingen. Deze stop is opgeheven, maar toen volgde al snel de reallocatie van onderzoeksmiddelen van de eerste naar de tweede geldstroom (de Plasterk-overheveling in 2008), die in de UU aanleiding is geweest voor een drastisch ingrijpen in het aantal AIO's dat nog uit de eerste geldstroom wordt gefinancierd. Deze ontwikkelingen vormden voor de UU (en dus ook voor Rechtsgeleerdheid) aanleiding nog veel meer in te zetten op de acquisitie, zoals ook blijkt uit de instelling van grant offices in de faculteiten. De positieve resultaten daarvan voor de onderzoeksfinanciering beginnen zich inmiddels te manifesteren.

Landelijk participeert het departement in twee onderzoeksscholen, te weten: Ius Commune en Rechten van de Mens. Het departement is penvoerder van die laatste onderzoeksschool.

Op REBO-niveau wordt gewerkt aan het opzetten van een "Grant office" ter ondersteuning van onderzoekers die tweede en derde geldstroominkomsten willen acquireren.

1.2. Beleid

Gekozen is voor thematisch georganiseerde programma's met voldoende massa en met een sterk internationaal potentieel. De hoofddoelstellingen van het onderzoeksbeleid zijn: (1) het verrichten van kwalitatief hoogstaand onderzoek; (2) voldoende aandacht voor maatschappelijke relevantie en juridische praktijk; en (3) het behoren tot de top tien van de beste juridische onderzoeksfaculteiten in Europa en tot de top 100 wereldwijd.

Er worden kwantitatieve eisen gesteld aan de onderzoeksoutput van individuele medewerkers. Die eis varieert met de omvang van het onderzoek in de taakstelling. Hoogleraren en UHD's met 0,4 fte onderzoek dienen per jaar drie wetenschappelijke

publicaties te verzorgen waarvan ten minste één in een vreemde taal. Onderzoeksdirecteur en onderzoeksleders bepalen periodiek of medewerkers aan de voor hen geldende eisen voldoen. Is dit niet het geval, dan krijgt een medewerker een jaar respijt (de “wachtkamer”), maar als dit geen verbetering oplevert, wordt de onderzoekstijd ingetrokken met alle rechtspositionele gevolgen van dien. Het departement legt cijfers over waaruit blijkt dat er zich in de periode 2003 tot 2008 een significante stijging heeft voorgedaan in het aantal medewerkers dat voldoet aan deze eisen.

Het Wiarda Instituut voert talentbeleid om goede onderzoekers aan te trekken of te behouden. Het College van Bestuur verschaft hiervoor extra middelen. Die middelen worden vooral ingezet om meer tweedegeldstroomonderzoek te genereren. Daarnaast zijn er acties als: het sneller bevorderen van talentvolle onderzoekers; het aantrekken van talentvolle hoogleraren; en het laten doorstromen van talentvolle studenten van de Legal Research Master naar promovendusplaatsen.

Het kwaliteitsbeleid omvat onder meer de volgende elementen: (1) onderzoekscapaciteit wordt aan programma's toebedeeld op basis van inhoudelijke sterkte en kwaliteit van onderzoekers; (2) er vindt een jaarlijkse evaluatie plaats van de programma's in overleg met de onderzoeksleders; (3) de mid-term review werd uitgevoerd door een sterke externe commissie: de Commissie Evaluatie Onderzoek, derde editie (CEOZ III); en (4) tweejaarlijks wordt de onderzoeksoutput van elke onderzoeker beoordeeld.

Niet tevreden met het promovendirendement, nam het onderzoeksbestuur in 2008 een reeks maatregelen om dat rendement te laten stijgen. Die maatregelen omvatten onder meer: (1) een assessment van promovendi; (2) het opstellen van begeleidings- en opleidingsplannen; (3) opleiding en training in onderzoeksvaardigheden en project management; (4) na twaalf maanden een go/nogo-beslissing; (5) bewaking voortgang door promovendidecaan; (6) maximaal 15% onderwijs; en (7) training van promotores.

Het internationaliseringbeleid heeft geleid tot een toename van het aantal internationale contacten, zowel institutioneel als persoonlijk. Het aantal publicaties in een vreemde taal nam eveneens toe en komt voor alle programma's samen gemiddeld uit op 44% over de periode 2006-2008.

Het *overall* gemiddelde van wetenschappelijke publicaties per fte onderzoek (alle medewerkers met uitzondering van promovendi) steeg van 4,09 in 2006, via 5,10 in 2007 naar 6,14 in 2008. In de Elsevierenquête wordt aan het Utrechts onderzoek een eerste plaats toegekend door collega-hoogleraren van andere faculteiten.

1.3. Middelen

In 2007 besloot het College van Bestuur de onderzoeksfinanciering van het departement structureel te verhogen. Daarnaast ontving het departement van 2005 tot 2008 in totaal €2 miljoen van het College van Bestuur uit een special fonds voor studentrijke faculteiten. Deze middelen – mede bedoeld om de onderzoeksoutput te garanderen – werden onder meer geïnvesteerd in: sabbaticals, talentbeleid, congressen, premies,

promotieprojecten, het Utrecht Law College, en de Legal Research Master. Het departement geeft aan dat met deze middelen het aantal wetenschappelijke publicaties kon worden verhoogd ondanks de toegenomen onderwijsinspanning.

In 2008 zag het departement zich geconfronteerd met forse bezuinigingen, vooral als gevolg van de Plasterk-norm, teruglopende studentenaantallen en de relatief hoge uitval van studenten. Het aantal fte onderzoek is derhalve enigszins gedaald. Voor de financiering van het onderzoek zal, naar het oordeel van het departement, in toenemende mate een beroep gedaan moeten worden op tweede en derde geldstroom. In 2008 werd daarom een speciaal fonds ingesteld ter versterking van het acquirierend vermogen van onderzoekers, onder andere door het bieden van ondersteuning bij het opstellen en indienen van subsidievoorstellen.

Het departement voorziet dat in de toekomst opdrachten voor derdegeldstroomonderzoek zullen moeten worden aangenomen die – anders dan dusverre – wel maatschappelijke waarde hebben, maar die weinig of geen wetenschappelijke waarde vertegenwoordigen. Bij de door te voeren bezuinigingen zal niet de kaasschaaf worden gebruikt en zal het behoud van promovendusplaatsen prioritair zijn.

1.4. Voorzieningen

Het departement beschikt over een eigen juridische bibliotheek. Het Wiarda Instituut zelf biedt ook een aantal voorzieningen: (1) fondsen voor onder meer sabbaticals en andere vormen van onderwijsvrije periodes, matching van externe financiering, congressen, reizen, publiceren dissertaties, en verblijf in buitenland; (2) diensten als ondersteuning bij het verwerven van subsidies, en editen, vertalen en opmaken van manuscripten; (3) trainingen en workshops in het vergroten van schrijf- en spreekvaardigheid in het Engels; en (4) het organiseren van een jaarlijks onderzoeksmiddag voor alle medewerkers van het departement over één van de vijf onderzoeksprogramma's.

Tweejaarlijks wordt aan een jonge veelbelovende onderzoeker de G.J. Wiarda Prijs toegekend van €5000. Sinds 2008 wordt er jaarlijks een G.J. Wiarda prijs van €1000 uitgereikt voor een leeronderzoek van een student van de Legal Research Master.

Er is een G.J. Wiarda wisselleerstoel die steeds voor een jaar wordt bezet door een prominente onderzoeker uit binnen- of buitenland. De onderzoeksprogramma's doen bij toerbeurt een voordracht. De Utrecht Law Review is een peer reviewed elektronisch tijdschrift dat drie keer per jaar verschijnt. Het richt zich speciaal op grensoverschrijdend juridisch onderzoek.

1.5. Kwantitatieve informatie

Het departement beschikte over de volgende onderzoeksformatie:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	11,88	10,80	12,42
Ander vast WP	32,05	30,27	31,86
Promovendi	27,85	29,41	30,51
Overig tijdelijk WP	0,60	0,93	1,00
Totaal WP	72,38	71,41	75,79
Ondersteuning	8,20	7,40	7,00
Totaal staf	80,58	78,81	82,79

De inkomsten kwamen de afgelopen jaren uit de volgende bronnen:

	2006		2007		2008	
	%	K€	%	K€	%	K€
Eerste geldstroom	76	11.926	72	12.060	77	13.012
Tweede geldstroom	6	950	5	894	8	1.299
Contractonderzoek	17	2.744	20	3.299	12	2.082
Overige inkomsten	1	127	2	410	2	410
Totaal inkomsten		15.747		16.663		16.803

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	30	39	36
Dissertaties	18	12	11
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	126	111	135
Artikelen in overige tijdschriften	73	107	113
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	10	7	7
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	197	216	228
Totaal	454	492	530
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	27	41	29
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	4	7	5
Artikelen	271	285	330
Annotaties	194	228	222
Totaal	496	561	586

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	107	110	103
Aantal afgeronde promoties	15	18	11
Waarvan medewerker van het instituut	11	13	9
Waarvan niet-medewerker instituut	4	5	2
Duur afgerond promotieonderzoek	6	5	6

2. Beoordeling

	5	4	3	2	1
Missie en strategie, thans en in de toekomst	X	X			
Personele bezetting, thans en in de toekomst		X			
Financiën en voorzieningen, thans en in de toekomst			X		
Systemen van kwaliteitszorg en -borging	X				
Vermogen tot innovatie en vernieuwing		X			
Leiding, aansturing en begeleiding onderzoekers		X			

Evenals de commissie-Ten Kate constateert ook deze commissie dat het departement een krachtig en helder onderzoeksbeleid heeft gerealiseerd dat – zo is de indruk – op een strakke en gedisciplineerde wijze wordt uitgevoerd. Een belangrijk aandeel daarin wordt geleverd door de systemen van planning, verantwoording en kwaliteitszorg. Ondanks de bezuinigingen ligt de ondersteuning die het Wiarda Instituut biedt aan onderzoek en onderzoekers nog steeds op een hoog niveau.

De commissie heeft ook waardering voor het beleid dat het departement voert voor het aantrekken en behouden van talent.

Het departement heeft gekozen voor een beperkt aantal relatief grote en brede onderzoeksprogramma's. De commissie respecteert die keuze, maar is er niet van overtuigd dat het bewaken van samenhang en samenwerking niet een (te) zware belasting wordt voor de verantwoordelijke onderzoeksleider(s). De commissie vraagt zich af of het universitaire beleid ten aanzien van schaalvergroting en deelname aan de focusgebieden ook wetenschapsinhoudelijk productief is.

Gevolg van de keuze voor een beperkt aantal grotere programma's is dat qua gemiddelde omvang de programma's van het departement omvangrijker zijn dan van enige andere faculteit. Opvallend is ook dat het aandeel van promovendi in de totale onderzoekscapaciteit lager is dan elders. Voor meer bijzonderheden, zie bijlage 1 van Deel III van dit rapport.

De commissie ontkomt niet aan de indruk dat onderbrenging van rechtsgeleerdheid in één faculteit met twee andere departementen geleid heeft tot meer bestuurlijke drukte. In elk geval was het voor de commissie soms niet duidelijk of een bepaalde zaak voorgelegd moest worden aan, dan wel afgehandeld werd door, de decaan van de faculteit REBO of door het hoofd van het departement, tevens vice-decaan REBO. In de Algemene Beschouwingen werd reeds opgemerkt dat de commissie het voor de rechtswetenschap als geheel jammer vindt dat in naam één van de oudste faculteiten van Nederland van het tableau is verdwenen.

De wat lagere beoordelingen voor financiën en voorzieningen hangen samen met de moeilijke financiële situatie van het departement op dit moment, alsmede met de in de Algemene Beschouwingen omschreven financiële perikelen van juridische faculteiten in het algemeen.

Rethinking privacy on social network sites

Dr. G.P. Mifsud Bonnici, Sectie Europees en Economisch Recht, Rijksuniversiteit Groningen

Background

My research interest falls within what the European Union calls information society issues: in particular I examine how law can be used to create level playing fields while regulating information technology and how information technology influences changes to 'traditional' concepts of law.

This presentation looks at the use and sharing of private personal information on social network sites (SNS) such as Facebook, Hyves, MySpace, LinkedIn etc. Studies have shown that 56% of the European online population visited SNS last year and regular users are forecast to rise from 41.7 million now to 107.4 million in the next four years.

From a privacy perspective there are two aspects of SNS that are particularly relevant: (a) Social network sites enable users to articulate and make their social habits and networks visible. This 'making visible' information causes problems from a privacy protection point of view. (b) While membership in most SNS is 'free', members need to register with the provider, filling in a number of forms disclosing a variety of personal information. This collection of personal preferences is an important commercial asset as it can then be used to 'personalise' advertising that is sent to the users by the provider or third parties.

Research Question

European citizens are accustomed to having a fundamental right to the protection of their private life. Yet the millions of European users of SNS seem to be behaving completely contrary to any concept of a protection of private life. What are the consequences of this seemingly contradictory behaviour from a legal perspective? This presentation examines whether current privacy practices are pushing towards a change in our understanding of the 'right to private life' and hence a consequent rethinking of this fundamental right; and/or whether the problem lies instead with users limited information of the use being made of the information they are currently sharing. The consequences of the latter scenario are that current data protection safeguards need to be revisited and revised.

Next Step

Against this background, the Department of European and Economic law is involved in €2.6 million EU contribution in an FP7 project (CONSENT) examining how consumer behaviour and commercial practices are changing the role of consent in the processing of personal data. While consumer consent is a fundamental value on which the European market economy is based, the way consumer consent is obtained is questionable in SNS, whose commercial success depends to a large extent on the disclosure by their users of substantial amounts of personal data. The multidisciplinary study will carry out a status quo analysis of commercial practices, legal position and consumer attitudes, identifying criteria for fairness and best practices, and then create a toolkit for policy makers enabling them to address problems identified in the analysis.

II ONDERZOEK EN BEOORDELING OP PROGRAMMANIVEAU

1. THE PROSPECTS OF EUROPEAN PRIVATE LAW

Programmaleiders: prof. dr. K.R.S.D. Boele-Woelki en prof. mr. I. Giesen

1.1. Korte beschrijving

1.1.1. Missie en probleemstelling

In Utrecht wordt van oudsher veel aandacht besteed aan de ontwikkeling van grensoverschrijdend privaatrecht. Reeds Molengraaff heeft hierover gepubliceerd. In het licht van die rijke traditie is in de jaren '90 van de vorige eeuw ervoor gekozen om het (toen) nog in de kinderschoenen staande Europese privaatrecht vol in de schijnwerpers te zetten, in de overtuiging dat het privaatrecht op korte termijn niet langer nog enkel nationaal bepaald zou zijn, maar zodanig onder Europese invloed zou komen te staan dat niet alleen de inhoud maar ook de structuur van ons nationale recht zou gaan veranderen.

1.1.2. Opbouw en onderdelen

Het privaatrechtelijke onderzoeksprogramma van de Universiteit Utrecht bestaat uit vier deelprogramma's. Zij betreffen onderdelen van het privaatrecht: vermogensrecht (*Law of Obligations and Property Law*), Europees familie- en erfrecht (*European Family and Inheritance Law*), Europees ondernemingsrecht (*European Company Law*) en intellectueel eigendomsrecht (*Intellectual Property Law*).

1.1.3. Disciplines en vakgebieden

Zowel binnen het deelprogramma *Europees familie- en erfrecht* als binnen vermogensrecht is daarnaast ook, en dat gebeurt steeds vaker, gebruikgemaakt van (de inzichten uit) andere, sociaalwetenschappelijke onderzoeksmethoden. Daarmee is een belangrijke (methodologische) poging gedaan om een nieuwe richting in de wetenschapsbeoefening van het privaatrecht te duiden en in te slaan, te weten de 'civilologie', een benadering waarin de gedragsassumpties, de gedragseffecten en hun (beleidsmatige) gevolgen in het privaatrechtelijke domein onderzocht worden in een mix van juridisch, rechtseconomisch, rechtspsychologisch en rechtssociologisch onderzoek. Daarmee is meteen een goede start gemaakt om ook zelf, voorzichtig, een multi- of interdisciplinaire aanpak te gaan hanteren.

1.1.4. Onderzoeksmethoden

De binnen *The Prospects of European Private Law* gebruikte onderzoeksmethode volgt, uiteraard, de gekozen oriëntatie van dat onderzoek. Deze is in eerste instantie juridisch-dogmatisch te noemen in die zin dat in elk gepubliceerd onderzoek verslag wordt gedaan van de analyse van wetgeving, rechtspraak en literatuur. Daarbij wordt echter over de gehele linie van het programma de rechtsvergelijkende methode benut om het nationale recht te kunnen spiegelen aan andere systemen en om inspiratie op te doen.

1.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	3,29	2,80	2,77
Ander vast WP	8,19	7,39	8,45
Promovendi	5,47	5,61	5,63
Overig tijdelijk WP	0	0	0
Totaal WP	16,95	15,80	16,85
Ondersteuning	0,45	0,45	0,45
Totaal staf	17,40	16,25	17,30

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	11	15	9
Dissertaties	4	4	2
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	50	26	34
Artikelen in overige tijdschriften	27	27	34
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	0	0	3
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	68	80	54
Totaal	160	152	136
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	11	17	7
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	2	1	1
Artikelen	115	124	125
Annotaties	29	62	66
Totaal	157	204	199

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	39	34	34
Aantal afgeronde promoties	2,5	6	1
Waarvan medewerker van het instituut	2	4	1
Waarvan niet-medewerker instituut	0,5	2	1
Duur afgerond promotieonderzoek	7 jaar	5 jaar	5,5 jaar

1.2. Beoordeling

1.2.1. Kwaliteit: 4,50

Een aparte vermelding verdient dat het onderzoek op het vlak van het Europees familierecht waarmee tijdens de vorige visitatie een aanvang werd genomen, met verve werd voortgezet en mooie vruchten heeft afgeworpen. De opgevoerde en toegezonden kernpublicaties zijn van uitstekende kwaliteit en origineel: belangwekkende internationale geschriften en solide proefschriften. Zij geven de kern van het programma goed weer. Het onderzoek van Cherednychenko bijvoorbeeld naar de invloed van grondrechten op contractuele verhoudingen heeft een publicatie opgeleverd waar niemand op dit terrein nog omheen kan, ook binnen Europa. Interessant is ook de concretisering op het gebied van overeenkomsten met banken. Ook eigen stellingname (primaat van contractenrecht) wordt overtuigend onderbouwd. Het onderzoek van Boele-Woelki et al. naar beginselen van Europees familierecht op het gebied van ouderlijke

verantwoordelijkheid is richtinggevend voor Europa en voor nationale wetgevers. Een dergelijk fundamenteel onderzoek naar Europese harmonisatie op het vlak van het familierecht is niet eerder uitgevoerd. De monografie van Giesen *Alternatieve regelgeving en privaatrecht* is baanbrekend omdat niet eerder een dergelijke breedvoerige studie voor het Nederlandse recht over zelfregulering werd gepubliceerd. De toelichting op de keuze van kernpublicaties dekt de inhoud van de geschriften goed.

1.2.2. Productiviteit: 4,25

De output blijft constant en op een behoorlijk peil. Het promotieonderzoek scoort echter minder goed. In 2008 is 1 dissertatie tot stand gekomen tegenover 34 lopende onderzoeken. De SWOT-analyse wijdt het feit dat er de laatste jaren te weinig dissertaties zijn verdedigd aan de beperkte financiële ruimte in de eerste geldstroom.

De commissie onderschrijft de SWOT-analyse in de zelfstudie, waarin als sterke punten van dit onderzoeksprogramma de grote variëteit en het grote aantal publicaties in verschillende talen worden genoemd. Daarnaast wordt de samenhang als sterk punt genoemd die wordt bevorderd door de focus op de zes thema's binnen de deelprogramma's. De focus ligt daarbij niet alleen op het huidige recht maar ook op het wenselijke recht. In het programma participeert een aantal personen die naast hun wetenschappelijke productie ook veel vakpublicaties weten te schrijven. Dat verklaart de grote hoeveelheid vakpublicaties en annotaties.

1.2.3. Relevantie: 5,00

De grote onderzoeksgroep geniet een uitstekende reputatie en een grote internationale uitstraling op het gebied van het Europees Privaatrecht. Dat de Utrechtse faculteit in 2006 gastheer mocht zijn voor het wereldcongres van de 'International Association of Comparative Law' is hiervan het sprekend bewijs. Ook de prominente betrokkenheid in talrijke Europese projecten getuigt hiervan ('Commission on European Family Law', 'Study Group European Civil Code').

1.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 4,25

De zelfstudie constateert dat er geen aanleiding is om corrigerend op te treden voor de resterende looptijd van het programma (2009 en 2010), mede omdat de gestelde doeleinden grotendeels gehaald zijn. De commissie onderschrijft dit. De programmaleiding tekent aan dat het benoemingsbeleid er sinds medio 2008 op is gericht de banden met de rechtspraktijk aan te halen en daarmee de bruikbaarheid van de publicaties van het programma te verhogen. Intern wordt bovendien benadrukt dat het belangrijk is vooral wetenschappelijke publicaties te vervaardigen die ook voor de praktijk van belang zijn.

1.2.5. Eindoordeel: 4,50

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties	X				
1.2 Vakpublicaties		X			
1.3 Overige resultaten		X			
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine	X				
1.5 Onderlinge samenhang van programma		X			

1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak	X				
1.7 Samenwerking, internationalisering		X			
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties	X				
2.2 Aantal vakpublicaties	X				
2.3 Aantal overige resultaten		X			
2.4 Aantal dissertaties			X		
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap	X				
3.2 In relatie tot de samenleving	X				
3.3 In relatie tot de rechtspraak	X				
4 Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma		X			
4.2 In relatie tot personeel en financiën		X			
4.3 In relatie tot de leiding	X				

2. EUROPEAN PUBLIC LAW: THE COHERENCE OF LEGAL ORDERS: EU AND IT'S MEMBER STATES (EPL)

Programmaleiders: prof. mr. A. Prechal en prof. mr. R.J.G.M. Widdershoven

2.1. Beschrijving

2.1.1. Missie en probleemstelling

Centraal in het programma *EPL* staan de mate en de noodzaak van coherentie binnen de Europese rechtsorde en de vraag welke publiekrechtelijke factoren en processen hieraan bijdragen of afbreuk doen.

2.1.2. Opbouw en onderdelen

De deelthema's zijn:

- Grondslagen en structuren: de vraag naar coherentie van rechtsordes hangt samen met de grondslagen en beginselen waarop de Europese samengestelde rechtsorde is gebaseerd.
- Grondrechten, rechtsbeginselen en goed bestuur: nauw verbonden met de grondslagen van de Europese rechtsorde zijn de beginselen van de rechtsstaat, zoals de binding aan het recht, grondrechten, algemene rechtsbeginselen en beginselen van goed bestuur.
Taken, functies, bevoegdheden, instrumenten: meer specifieke vragen van zowel organisatorische als materieelrechtelijke aard vormen het derde onderzoeksthema.
- Rechtshandhaving: in de samengestelde Europese rechtsorde moet rechtshandhaving voldoen aan eisen van rechtsstatelijkheid, effectiviteit en samenwerking. In het spanningsveld van deze eisen komen onderwerpen aan de orde als: de organisatie van de rechtshandhaving op (sub)nationaal, transnationaal en Europees niveau.
- Rechtsbescherming en rechtspleging: in de Europese rechtsorde moeten nationale rechters, zorgen voor een coherente, effectieve en rechtsstatelijke rechtsontwikkeling.

Tot de centrale vragen binnen dit thema behoort de spanning tussen coherente rechtsontwikkeling en nationale procesrechtelijke autonomie, de legitimiteit van de rechtsontwikkeling door de rechter, informele vormen van conflictoplossing en vraagstukken van beheer en organisatie van de (Europese) rechtspleging.

2.1.3. Disciplines en vakgebieden

Binnen *EPL* wordt tot nu toe vooral monodisciplinair juridisch onderzoek verricht, waarbij grondslagen- en toegepast onderzoek worden gecombineerd. Typisch voor het *EPL*-onderzoek is dat, in lijn met de integratiegedachte van het programma, veel juridisch onderzoek grensoverschrijdend is in die zin dat de grenzen tussen nationaal recht, Europees recht en internationaal recht in het merendeel van de publicaties worden overschreden. Ook inter- en multidisciplinair onderzoek wordt binnen *EPL* verricht, zij het tot nu toe in beperkte mate.

2.1.4. Onderzoeksmethoden

In het *EPL*-onderzoek worden eerst en vooral de klassieke juridische methoden gehanteerd. Het gaat om het analyseren van regelgeving en de totstandkoming ervan, van rechterlijke uitspraken en literatuur. Ook wordt in een deel van het onderzoek gebruikgemaakt van sociaalwetenschappelijke methoden. Daarbij gaat het vooral om het houden van interviews, het analyseren van cijfermatige gegevens, alsmede om enquêtes.

2.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	3,28	3,91	5,21
Ander vast WP	8,99	10,02	9,79
Promovendi	8,30	9,40	9,32
Overig tijdelijk WP	0	0,33	1,00
Totaal WP	20,57	23,66	25,32
Ondersteuning	0,45	0,45	0,45
Totaal staf	21,02	24,11	25,77

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	6	8	8
Dissertaties	5	5	2
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	31	46	45
Artikelen in overige tijdschriften	25	19	45
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	3	3	2
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	54	77	54
Totaal	124	158	156

Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	6	15	9
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	1	4	2
Artikelen	43	82	70
Annotaties	84	116	114
Totaal	134	217	195

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	25	29	25
Aantal afgeronde promoties	3	7	6
Waarvan medewerker van het instituut	2	5	5
Waarvan niet-medewerker instituut	1	2	1
Duur afgerond promotieonderzoek	7 jaar	6 jaar	5 jaar

2.2. Beoordeling

2.2.1. Kwaliteit: 4,00

De vijf programma's die in 2006 in *EPL* opgingen, waren elk te klein voor een zelfstandig bestaan; dat wordt met zoveel woorden erkend in de SWOT-analyses aan het eind van de mid-term review (MTR). In de SWOT-analyse in de zelfstudie wordt daarnaast gesteld dat de "eigenheid" van het sociaal recht onder druk kan komen te staan in het grote programma *EPL*.

EPL bouwt voort op de resultaten van de programma's van vóór 2006, maar zet een essentiële volgende stap doordat de diverse juridische disciplines in één programma zijn geïntegreerd. Aldus gaat de Utrechtse faculteit een stap verder dan alle zusterfaculteiten. "Het is niet langer bottom-up of top-down, maar een integratie van beide, gericht op het tot stand brengen van een coherente Europese rechtsorde, waarin een zekere pluraliteit van de samenstellende delen wordt erkend."

De commissie onderschrijft bovenstaand citaat uit de zelfstudie van dit onderzoeksprogramma. De methode is al door VerLoren van Themaat tijdens zijn hoogleraarschap aan de Utrechtse faculteit ontwikkeld en door zijn opvolger Mortelmans voortgezet. De methode heeft ook duidelijk een belangrijke rol gespeeld bij de ontwikkeling van het onderhavige onderzoeksprogramma. Dit programma draagt door de toepassing van deze methode bij aan de theorievorming en de doctrine, terwijl ook de samenhang binnen het programma aldus is verzekerd. Origineel is zij niet meer; zij behoort tot het bestaande wetenschappelijke acquis dat op bekwame wijze door de onderzoeksgroep is opgepakt.

De kernpublicaties geven een goed beeld van het onderzoek van de groep. Zij illustreren hoe het onderzoek het vakgebied op originele wijze verder kan ontwikkelen, zij het veelal op een klassiek-juridische wijze. Een duidelijk voorbeeld van een multidisciplinaire aanpak vormt de bundel *The Coherence of EU Law: the Search of Unity in Divergent Concepts* onder redactie van Prechal en Van Roermund. Het thema is niet slechts

origineel maar tevens van theoretisch belang voor de verhouding tussen Europees gemeenschapsrecht en nationaal recht. Er is op vruchtbare wijze van een aantal deelwetenschappen gebruikgemaakt: *legal sociology* en *socio-linguistics*, rechtsvergelijking, Europees en nationaal recht en de rechtstheorie.

De onderzoekers zijn lid van de Ius Commune Onderzoekschool (onderdeel Publiekrecht). Zij zijn verder betrokken bij een groot aantal formele internationale samenwerkingsverbanden, waaronder in het bijzonder de 'European Group of Public Law' (Athene) en het 'Network of Legal Experts in the Field of Gender Equality'. De kwaliteit van de samenwerkingsverbanden is zeker voldoende.

2.2.2. Productiviteit: 4,50

Aangezien het programma op 1 januari 2006 is begonnen, zijn geen eerdere cijfers beschikbaar. Het totale aantal wetenschappelijke publicaties is, afgezet tegen het aantal onderzoeks-fte's, gestegen van vijf publicaties per fte naar zes per fte. De zelfstudie 2009 noemt zelf een gemiddeld jaarlijks aantal over de verslagperiode van ruim elf wetenschappelijke publicaties per onderzoeks-fte, maar laat daarbij de AIO's en de promovendi buiten beschouwing.

2.2.3. Relevantie: 4,75

Volgens de zelfstudie is de wetenschappelijke meerwaarde van het programma daarin gelegen dat de coherentie van de samengestelde Europese rechtsorde wordt bestudeerd door een 'samengesteld' team van onderzoekers met een Europese of een nationale oriëntatie. Hierdoor is er oog voor de wensen en verlangens van de diverse lagen van de rechtsorde. Er is voorts volgens de zelfstudie aandacht voor de rol van private actoren. Een en ander is eigenlijk een uitwerking van de Utrechtse methode. De wetenschappelijke relevantie van het programma staat daarom buiten kijf. Ook de maatschappelijke relevantie is aanwezig, gelet op de noodzaak meer inzicht te bieden in de wijze waarop de verschillende lagen en met name de Europese en de nationale in elkaar grijpen. De relevantie voor de rechtspraktijk is vooral met de persoon van de individuele onderzoekers verbonden die vaak om hun uitgesproken deskundigheid worden geroemd.

2.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 4,25

De opzet van het onderhavige programma is uitstekend. Daarin behoeven op korte termijn geen ingrijpende wijzigingen te worden aangebracht. Er zijn echter wel enkele kanttekeningen te plaatsen. Er is bijvoorbeeld een probleem wat betreft de plaats van het nationale recht. Het nieuwe programma wil tegemoetkomen aan de zorg van de CEOZ-3 of bepaalde vakken (sociaal recht, staatsrecht) daarin wel tot hun recht zullen komen. Het biedt daarom plaats aan comparatief onderzoek naar het nationale recht en voor de bestudering van nationaal recht op de genoemde terreinen, mits deze nationale publicaties de basis kunnen vormen voor andere publicaties over de coherentie van de Europese rechtsorde. De bedoeling is om publicaties over onderwerpen van staats-, bestuurs- of sociaal recht die geen enkele Europese dimensie hebben of kunnen krijgen alsmede de onderzoeks-fte's voortaan buiten het EPL te verantwoorden. Het valt te bezien of hiermee de eigen plaats van het nationale recht voldoende reliëf krijgt/houdt.

Een andere kanttekening betreft de plaats van het EPL in, in dit geval, twee universitaire focusgebieden. Volgens het instituutsdeel van de zelfstudie gaat het hier om de universitaire “focus en massa operatie”; de universiteit heeft 15 focusgebieden vastgesteld waarbinnen interdisciplinair en interfacultair wordt samengewerkt. Het betekent wel dat de visitatiecommissie geen volledig beeld krijgt van het onderzoek. De commissie heeft geen verslag gezien van hetgeen zich op de betrokken focusgebieden afspeelt. Ten slotte valt het op dat het besluit van het departement Rechtsgeleerdheid om Fiscaal recht af te schaffen is ingegeven door financiële overwegingen.

Volgens de SWOT-analyse aan het eind van de zelfstudie onder “Bedreigingen”, wordt de financiële situatie steeds slechter, waardoor er een steeds groter beroep moet worden gedaan op de tweede en derde geldstroom. Dat maakt de toekomst in relatie tot personeel en financiën onzeker. De leiding is uitstekend.

2.2.5. Eindoordeel: 4,25

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties	X				
1.2 Vakpublicaties		X			
1.3 Overige resultaten		X			
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine			X		
1.5 Onderlinge samenhang van programma			X		
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak		X			
1.7 Samenwerking, internationalisering		X			
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties	X				
2.2 Aantal vakpublicaties	X				
2.3 Aantal overige resultaten		X			
2.4 Aantal dissertaties		X			
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap	X				
3.2 In relatie tot de samenleving	X				
3.3 In relatie tot de rechtspraak		X			
4 Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma		X			
4.2 In relatie tot personeel en financiën		X	X		
4.3 In relatie tot de leiding	X				

3. HUMAN RIGHTS IN A WORLD OF CONFLICT AND DIVERSITY

Programmaleiders: prof. mr. J.E. Goldschmidt en prof. mr. M.L.P. Loenen (tot 2008 tevens prof. mr. C. Flinterman)

3.1. Korte beschrijving

3.1.1. Missie en probleemstelling

Het Utrechtse programma *Human Rights in a World of Conflict and Diversity* is breed van opzet. Het richt zich op de dilemma's en fundamentele vragen vanuit de sterke Utrechtse traditie waarin de rechten van de mens bestudeerd worden vanuit een multidisciplinaire benadering met aandacht voor beleidsrelevantie. In het huidige programma staan conflict(beheersing) en de pluralistische samenleving centraal, twee nauw verbonden thema's. Met name sinds 9/11 is er een toenemende spanning tussen de verantwoordelijkheid van de internationale gemeenschap en van de staat om de veiligheid te bevorderen en de verantwoordelijkheid om individuele rechten te beschermen.

3.1.2. Opbouw en onderdelen

De centrale vraag naar de conceptualisering en implementatie van de rechten van de mens in een wereld die gekenmerkt wordt door conflicten en diversiteit wordt in drie zwaartepunten of deelthema's uitgewerkt:

- Implementatie en toezicht: Het onderzoek richt zich op de rol die de rechten van de mens spelen in de ontwikkeling van een wereldorde op het niveau van de Verenigde Naties en op een meer gedetailleerde analyse van de verschillende regionale systemen van mensenrechtenbescherming in Europa, Noord- en Zuid-Amerika en Afrika.
- Mensenrechtelijke aspecten van Pluralisme en Sociale Cohesie: In dit deelprogramma staat de vraag centraal naar de specifieke effecten van de geschetste algemene ontwikkelingen, zoals mondialisering, terrorisme(bestrijding) en toenemende ideologische spanningen op de rol van de rechten van de mens in een pluralistische samenleving en bij het bevorderen van sociale cohesie. Centraal staat de betekenis van mensenrechten voor de positie van de kwetsbare groepen in de samenleving.
- Gewapende Conflicten en Terrorisme: 'Peace Building', Ontwikkeling, Veiligheid en de 'Rule of Law': Dit deelprogramma betreft meer specifiek het gehele spectrum van het recht met betrekking tot gewapende conflicten. Het gaat daarbij om fundamentele vragen in de verschillende fasen van een conflict, namelijk de fase voordat een conflict daadwerkelijk uitbreekt (pre-conflict), de fase dat een conflict daadwerkelijk uitbreekt, en ten slotte de fase na afloop van een conflict.

3.1.3. Disciplines en vakgebieden

Het Utrechtse mensenrechtelijke onderzoek is zowel multi- als monodisciplinair internationaalrechtelijk juridisch onderzoek naar kernbegrippen en de wijze waarop deze worden gehanteerd door verschillende instanties is meer klassiek-juridisch te noemen in de zin dat het vooral gaat om analyse van teksten van regelgevende en rechtsprekende instanties. Vergelijking tussen de verschillende instanties op internationaal niveau speelt daarbij een rol en in sommige gevallen ook vergelijking tussen de invloed van deze

internationale stelsels op verschillende nationale stelsels. Daarnaast vindt meer fundamenteel-juridisch onderzoek plaats naar grondslagen van rechtsbegrippen.

3.1.4. Onderzoeksmethoden

De methode verschilt per onderzoek en varieert van klassiek-juridisch literatuur- en jurisprudentieonderzoek en monodisciplinair politicologisch onderzoek tot interdisciplinair onderzoek, waarbij literatuuronderzoek en verschillende vormen van empirisch onderzoek gecombineerd worden. Onderzoek op het gebied van conflict en veiligheid is per definitie onderhevig aan interdisciplinaire invloeden en wordt zoveel mogelijk interdisciplinair benaderd. Naast deze interdisciplinaire component is de methode van onderzoek veelal klassiek-juridisch.

3.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	1,51	1,11	0,89
Ander vast WP	4,61	3,21	4,14
Promovendi	5,32	7,29	5,98
Overig tijdelijk WP	0	0	0
Totaal WP	11,44	11,61	11,01
Ondersteuning	0,40	0,40	0,40
Totaal staf	11,84	12,01	11,41

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	5	4	3
Dissertaties	4	4	3
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	8	4	23
Artikelen in overige tijdschriften	2	7	17
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	1	1	0
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	30	27	31
Totaal	50	47	77
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	4	5	2
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	0	1	1
Artikelen	33	31	51
Annotaties	7	4	3
Totaal	44	41	57

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	26	24	23
Aantal afgeronde promoties	4	4	1
Waarvan medewerker van het instituut	3	4	0
Waarvan niet-medewerker instituut	1	0	1
Duur afgerond promotieonderzoek	7 jaar	5 jaar	

3.2. Beoordeling

3.2.1. Kwaliteit: 4,00

Volgens de SWOT-analyse aan het eind van de zelfstudie 2009 is in het onderhavige programma sprake van een verbetering door de toespitsing van het programma aan de hand van drie samenhangende begrippen: ontwikkeling, veiligheid en mensenrechten. De SWOT-analyse wijst voorts op de gedegen internationale reputatie, die overigens ook al door de CEOZ-3 was opgemerkt, en op verwevenheid met het focusgebied 'Conflicts and Human Rights' en daarmee samenwerking met andere onderzoekers en disciplines aan de UU. De samenwerking in de Onderzoekschool Rechten van de Mens wordt ook als een pluspunt genoemd, maar tegelijkertijd wordt erop gewezen dat er onzekerheid bestaat over deze school en de Utrechtse opstelling in dezen, zulks in verband met de oprichting van de Graduate School, alsmede de noodzaak van hererkenning door de KNAW.

Het verlangen naar toespitsing van de thematiek heeft nog niet tot een eenduidige opstelling geleid ten aanzien van: (a) Conflicten voortvloeiende uit de bestrijding van terrorisme en de handhaving van mensenrechten, alsmede maatregelen ter bestrijding van de financiële crisis en de invoering van nieuwe technologieën respectievelijk de bescherming van rechten van kwetsbare groepen (beetje modieus); (b) De concentratie op een aantal specifieke thema's die in onderlinge samenhang worden bestudeerd vanuit een algemeen perspectief dat al de instituties omvat die zich op internationaal niveau bezighouden met normstelling en implementatie van de rechten van de mens, waarbij de relatie tussen veiligheid, mensenrechten en ontwikkeling centraal staat; en (c) De thematiek van de drie onderscheiden deelprogramma's die immers, zoals reeds opgemerkt, niet altijd onder één van de eerder genoemde thematieken valt.

De kernpublicaties geven een duidelijk beeld van het onderzoek van de groep. Het artikel 'Litigating Abuses Committed by Private Military Companies' van Ryngaert in het *European Journal of International Law* hanteert op vaardige wijze de klassieke methode van uitvoerig bronnenonderzoek om de rol van een nieuwe speler op het internationale toneel inzichtelijk te maken.

3.2.2. Productiviteit: 4,00

CEOZ-3, wees op het geringe aantal publicaties over de periode 2002-2005. Dit is in de daaropvolgende jaren aanzienlijk verbeterd.

3.2.3. Relevantie: 3,75

De beoordeling van de relevantie wordt enigszins bemoeilijkt door de onduidelijkheid van de thematieken en door het feit dat het onderzoek schijnt weg te lopen naar een universitair programma, het focusgebied. Desondanks mag worden uitgegaan van de relevantie in relatie tot de wetenschap en de samenleving. Voor de rechtspraak is de relevantie minder; daarvoor zijn de invalshoeken – welke van de drie dan ook – te globaal.

3.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 3,75

Ook wat dit punt betreft speelt de plaats in het universitaire focusgebied een rol. In de zelfstudie 2009 staat dat het onderhavige onderzoeksprogramma “één van de centrale deelnemende onderzoeksprogramma’s van dit focusgebied (is) en dit biedt nieuwe mogelijkheden tot versterking van de samenwerking daarbinnen.” Deze versterking zou met name betrekking moeten hebben op de tweede thematiek (veiligheid, ontwikkeling en mensenrechten) en het verband tussen de deelprogramma’s en het hoofdthema.

3.2.5. Eindoordeel: 4,00

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties		X			
1.2 Vakpublicaties		X			
1.3 Overige resultaten		X			
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine		X	X		
1.5 Onderlinge samenhang van programma		X	X		
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak		X			
1.7 Samenwerking, internationalisering		X			
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties		X			
2.2 Aantal vakpublicaties		X			
2.3 Aantal overige resultaten		X			
2.4 Aantal dissertaties			X		
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap		X			
3.2 In relatie tot de samenleving		X			
3.3 In relatie tot de rechtspraak		X	X		
4 Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma		X			
4.2 In relatie tot personeel en financiën		X	X		
4.3 In relatie tot de leiding		X			

4. CRIMINAL LAW AND FUNDAMENTAL VALUES IN A CHANGING WORLD: SHIFTING BOUNDARIES IN THE RISK SOCIETY

Programmaleiders: prof. dr. F. Bovenkerk en prof. mr. C. Kelk (tot emeritaat in 2008); prof. dr. C.H. Brants en prof. mr. A.A. Franken (sinds 1 januari 2007).

4.1. Korte beschrijving

4.1.1. Missie en probleemstelling

In de Nederlandse strafrechtspleging zijn ontwikkelingen in een stroomversnelling geraakt die samenhang vertonen met de zogenoemde ‘risk society’. Bij deze ontwikkelingen spelen internationalisering en globalisering van het (straf)recht een grote rol. Het zijn deze ontwikkelingen in het licht van de risicosamenleving die centraal staan in het onderzoeksprogramma. Zij leiden er namelijk toe dat de grenzen van fundamentele waarden van straf(proces)recht almaar verder worden opgerekt en dat de betekenis van

die waarden verandert. Er is sprake van verschillende, samenhangende spanningsvelden: het denken in termen van individu versus collectief c.q. het herdefiniëren van de verhouding tussen beide, de rationaliteit van het strafrecht versus de emotionaliteit van de criminaliteit(sbestrijding), de constitutionele grondslagen van de rechtsstaat versus de publieke en de politieke eisen van de democratie. Daarnaast manifesteert zich in deze spanningsvelden de steeds verder schrijdende internationalisering die niet altijd strookt met uitgangspunten van de nationale strafrechtspleging/rechtscultuur.

4.1.2. Opbouw en onderdelen

Bovenstaande spanningsvelden worden weerspiegeld in de speerpunten van het onderzoeksprogramma. Zij zijn neergelegd in vijf thematische deelprogramma's:

- *De sociale constructie van risico en veiligheid.* Wat wordt hiermee bedoeld? Wat zegt dat over het concept van de risicosamenleving? En wat zegt dat over de oplossingen die het strafrecht kan bieden om risico's te weren?
- *Verschuivingen in de verhoudingen van de trias politica.* De nadruk verschuift van strafrechtelijke rechtsbescherming naar instrumentaliteit en meetbare veiligheidsresultaten, van individuele belangen van verdachte en dader naar het collectieve (veiligheids)belang.
- *Verschuivingen tussen private en publieke sfeer.* Politieke en maatschappelijke eisen betreffende collectieve veiligheid en het recht op veiligheid en genoegdoening van individuele burgers, worden vertaald in nieuwe, gewijzigde strafbepalingen en gewijzigde rechterlijke interpretaties van algemene leerstukken.
- *Openbaarheid en strafrechtspleging.* Centraal staat wat de spanning tussen beide betekent, mede als gevolg van veranderingen in de publieke sfeer en bij de media, voor de verhouding tussen vrijheid van meningsuiting en algemene en individuele belangen in de strafrechtspleging, en de interne en externe openbaarheid van het strafproces zelf.
- *Internationalisering/globalisering.* Ten opzichte van de klassieke staatssoevereiniteit op strafrechtelijk gebied (nationale vormgeving van straf(proces)recht, en berechting naar nationale normen) doen zich twee grote verschuivingen voor: het ontstaan van een Europese strafrechtsorde, en de totstandkoming en handhaving van supranationale normen betreffende schending van fundamentele mensenrechten in conflictsituaties. Welke rol spelen traditionele en rechtscultureel bepaalde fundamentele waarden nog?

4.1.3. Disciplines en vakgebieden

Input vanuit de sociale wetenschappen is voor juristen essentieel voor het begrijpen van de sociale context van het recht, terwijl sociale wetenschappers, door inzicht in de juridische kaders van die context de empirische verschijningsvorm ervan beter kunnen duiden en zich voortdurend bewust zijn van het normatieve karakter van het veld waarop zij werkzaam zijn. Er wordt op twee manieren voorzien in deze inbreng vanuit de sociale wetenschappen. Het onderzoek van de sectie criminologie richt zich op de empirie van de strafrechtspleging en is sterk georiënteerd op de zogenaamde kritische culturele criminologie, waarmee het een sociologische/antropologische inslag heeft. Daarnaast reikt het onderzoek van de sectie forensische psychiatrie/psychologie sociaal wetenschappelijke inzichten aan. In de publicaties van Mooij en De Jong komt daar het

filosofisch perspectief bij; beiden weten in hun werk ook de relatie met het positiefrechtelijke strafrecht te leggen.

4.1.4. Onderzoeksmethoden

Bij het puur juridische onderzoek hanteren de strafrechtsjuristen klassieke juridische methoden. Dit onderzoek heeft zich de laatste jaren steeds meer ontwikkeld in de richting van de kritische culturele criminologie, waarin de nadruk ligt op interpretatieve theorieën en kwalitatieve, deels etnografische onderzoeksmethoden. Ten slotte nemen (rechts)vergelijkende studies een steeds belangrijker plaats in, met als belangrijkste doel inzichten in de Nederlandse strafrechtspleging te vergroten door de fundamentele vanzelfsprekendheden ervan ter discussie te stellen in het licht van andere systemen; daarenboven kan vergelijking de harmoniserende effecten van internationalisering aan het licht brengen, alsook de grenzen daarvan, gegeven de specifieke aard en samenhang van nationale strafrechtelijke stelsels en nationale (rechts)cultuur (vergelijk de kernpublicatie van Brants over strafrechtsvergelijking).

4.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	2,15	1,70	2,50
Ander vast WP	5,10	4,65	5,00
Promovendi	3,00	3,05	4,91
Overig tijdelijk WP	0,60	0,60	0
Totaal WP	10,85	10,00	12,41
Ondersteuning	0,30	0,30	0,30
Totaal staf	11,15	10,30	12,71

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	7	10	10
Dissertaties	2	1	3
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	33	20	21
Artikelen in overige tijdschriften	9	11	2
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	0	0	1
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	30	34	47
Totaal	81	76	84
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	4	2	7
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	0	1	0
Artikelen	42	28	42
Annotaties	5	0	3
Totaal	51	31	52

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	9	13	13
Aantal afgeronde promoties	3	0	2
Waarvan medewerker van het instituut	2	0	2
Waarvan niet-medewerker instituut	1	0	0
Duur afgerond promotieonderzoek	6 jaar		8 jaar

4.2. Beoordeling

4.2.1. Kwaliteit: 4,00

De probleemstelling die voor het programma wordt geformuleerd, is niet nieuw maar vraagt constante om uitdrukkelijke en indringende aandacht. De onderzoekers zijn daartoe in staat.

Het programma bestaat uit vijf deelprogramma's, die primair zijn gericht op verschillende spanningsvelden in de strafrechtspleging, zoals verschuivingen in de verhoudingen van de trias politica en verschuivingen tussen publieke en private sfeer. Het deelprogramma over openbaarheid concentreert zich op belangrijke vragen en problemen die de democratische grondslag en de rechtsstatelijkheid van de strafrechtspleging betreffen. Dit deelprogramma kan worden opgevat als betrekking hebbend op één eigenstandig onderwerp, terwijl de overige deelprogramma's zien op bredere, algemene tendensen die zich op meer vlakken manifesteren. Tot die laatste categorie behoren internationalisering en globalisering, die bij de vaststelling van het onderzoeksprogramma begin 2006 als zodanig konden worden benoemd en onderzocht in een apart deelprogramma. Daarin zijn ook algemene leerstukken van Europees of internationaal strafrecht onderzocht. De faculteit wijst erop dat sindsdien de ontwikkelingen in een stroomversnelling zijn geraakt en dat inmiddels een punt lijkt te zijn bereikt waarop europeanisering, internationalisering en globalisering een in alle opzichten vanzelfsprekend onderdeel zijn geworden van de Nederlandse strafrechtspleging.

Er wordt gewerkt aan overkoepelende publicaties. Van de publicaties kan nochtans niet steeds worden aangegeven tot welk deelprogramma zij gerekend moeten worden. Wel is het zo dat vrijwel alle publicaties doordeesemd zijn van de doelstelling van het programma en zich daarmee als Utrechts profileren.

De kwaliteit van de wetenschappelijke en vakpublicaties is goed. Genoemd moet worden als een bijzondere parel de dissertatie over grensoverschrijdende sfeercumulatie, die overigens niet als kernpublicatie is overgelegd. De kernpublicatie van Kristen en Van Kempen over de implementatie van Europese vormen van samenwerking behandelt een actueel thema op een inspirerende wijze. De kernpublicatie van Bovenkerk over risicomaatschappij en criminalisering betreft daadwerkelijk het thema van het programma. Bij een groot deel van de publicaties wordt uitdrukkelijk inhoud gegeven aan de doelstellingen van het programma. Het niveau van de publicaties heeft zeker niet te lijden onder het aantal, vooral het theoretisch niveau is hoog.

Het Pompe Instituut vormt door onder meer de Pompe-reeks en de Pompe-lezingen een stimulerende omgeving voor de samenwerking van onderzoekers en voor het stimuleren van onderzoekers. De zelfstudie geeft bovendien voorbeelden van inspirerende vormen van samenwerking tussen onderzoekers van het Pompe Instituut en onderzoekers van andere faculteiten. Bovendien is er sprake van internationale contacten die samenwerking mogelijk maken en die bijvoorbeeld stimulerend werken voor de strafrechtsvergelijking.

4.2.2. Productiviteit: 4,00

Het aantal bijdragen aan gerefereerde tijdschriften is hoog, terwijl ook een groot aantal vakpublicaties onder de aandacht wordt gebracht. Het valt op dat de artikelen vooral in Nederlandse of Nederlandstalige tijdschriften zijn verschenen en veel minder in het Engelse taalgebied. Wel zijn er veel hoofdstukken in of delen van boeken in de Engelse taal uitgebracht. De onderzoekers functioneren daarnaast nog in diverse maatschappelijke organisaties. Tegen deze achtergrond valt het aantal dissertaties tegen, waarmee niets gezegd wil zijn over de kwaliteit van de wel verdedigde proefschriften.

4.2.3. Relevantie: 4,00

De relevantie van het programma is hoog, niet alleen voor de wetenschap gelet op de multidisciplinaire aanpak die aanwezig is, maar ook naar de samenleving en de rechtspraktijk.

4.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 4,00

In de zelfstudie wordt gesteld dat de in de vijf deelprogramma's vervatte deelvragen beogen kennis en inzichten te genereren die bijdragen aan het conceptueel en overkoepelend onderzoek. Gelet daarop mag voor de toekomst de vraag worden gesteld naar een publicatie waarin die overkoepeling tot uitdrukking wordt gebracht. Nu het programma in 2011 afloopt en een nieuw programma wordt ontwikkeld, wil de onderzoeksleding de rode draden uit het huidige programma en de daarin gerealiseerde publicaties samenbrengen in een of meer overkoepelende en verdiepende publicaties. Het ligt in de bedoeling de resultaten daarvan te presenteren op de jaarlijkse onderzoeksmiddag van het G.J. Wiarda Instituut die in mei 2011 door het Willem Pompe Instituut zal worden verzorgd. Verwacht mag worden dat in het kader van het programma alle voorwaarden aanwezig zijn om tot voortzetting en verbetering te komen.

4.2.5. Eindoordeel: 4,00

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties	X	X			
1.2 Vakpublicaties		X			
1.3 Overige resultaten		X			
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine		X			
1.5 Onderlinge samenhang van programma			X		
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak		X			
1.7 Samenwerking, internationalisering		X			
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties	X	X			
2.2 Aantal vakpublicaties		X			
2.3 Aantal overige resultaten		X			
2.4 Aantal dissertaties			X		

3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap		X			
3.2 In relatie tot de samenleving		X			
3.3 In relatie tot de rechtspraak		X			
4 Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma		X			
4.2 In relatie tot personeel en financiën		X			
4.3 In relatie tot de leiding		X			

5. ENVIRONMENTAL LAW

Programmaleiders: prof. mr. B.J. Schueler en prof. mr. A.H.A. Soons

5.1. Korte beschrijving

5.1.1. Missie en/of probleemstelling

In de afgelopen decennia is het omgevingsrecht steeds belangrijker geworden en het belang ervan neemt nog steeds toe. Het onderzoeksprogramma stelt zich als taak om de bijdrage van het recht aan een zorgvuldig en op duurzame ontwikkeling gericht gebruik van de fysieke leefomgeving mogelijk te maken en te optimaliseren. Daarvoor is een kritische bestudering van bestaande rechtsnormen noodzakelijk.

5.1.2. Opbouw en onderdelen

Het onderzoeksprogramma heeft geen formele deelprogramma's, maar wordt uitgevoerd rond een viertal onderzoeksthema's: (1) Integratie en afstemming Nederlands omgevingsrecht: De vraag welke juridische instrumenten de nationale overheid heeft om de inrichting en het gebruik van de ruimte te sturen en een duurzame leefomgeving te verwezenlijken neemt een centrale plaats in het onderzoeksprogramma in; (2) Samenhang tussen het internationale, Europese en nationale omgevingsrecht: De Europeanisering van het nationale omgevingsrecht zet nog steeds door. Deze ontwikkelingen brengen mee dat studies naar de interpretatie en toepassing van het EG-recht in andere EU-lidstaten voor een goed begrip van (de werking van) het omgevingsrecht belangrijker worden; (3) Verband met het algemene bestuursrecht en het privaatrecht: Bestudering van het omgevingsrecht is onmogelijk zonder kennis van het algemene bestuursrecht en de ontwikkelingen die zich daarin voordoen. Bij de bestudering hiervan moeten keuzes worden gemaakt. De aandacht gaat vooral uit naar de overheidsaansprakelijkheid en verder naar de privaatrechtelijke handhaving; en (4) Het internationale recht van de zee als inhoudelijk en institutioneel juridisch kader voor de duurzame ontwikkeling van de oceanen: Het internationale recht van de zee blijft een terrein waarop zich belangwekkende maatschappelijke en wetenschappelijke ontwikkelingen zullen voordoen.

Behalve Europeesrechtelijke aspecten hebben de onderwerpen binnen thema 4 veelal ook een nationaalrechtelijke (vooral bestuursrechtelijke) component.

5.1.3. Disciplines en vakgebieden

Een deel van het onderzoek binnen het programma is interdisciplinair van karakter. Er vindt samenwerking plaats met bestuurskundige (milieukunde) onderzoekers binnen het 'Centrum voor Omgevingsrecht en -beleid/NILOS'. Door de groep recht van de zee wordt ook samengewerkt met andere disciplines (mariene biologie, economie) in het kader van het NWO-Prioriteitsprogramma 'Sustainable use and conservation of marine living resources' (SUSUSE). Uit eerdere ervaringen is het de onderzoeksgroep gebleken in multidisciplinaire projecten met natuurwetenschappers dat het moeilijk is om het onderzoek zodanig op elkaar af te stemmen dat een duidelijke meerwaarde optreedt. Het zou bij de samenwerking met natuurwetenschappers vooral om direct beleidsrelevant onderzoek moeten gaan maar daar bestaat nog betrekkelijk weinig belangstelling voor. Daarom wordt er terughoudend omgegaan met nieuwe voorstellen voor multidisciplinaire samenwerking met natuurwetenschappers.

5.1.4. Onderzoeksmethoden

Naast het interdisciplinaire vindt overwegend juridisch normatief-kwalitatief onderzoek plaats: analyse en interpretatie van wetgeving, jurisprudentie, gewoonterecht en verdragen. Het belang van dit klassieke onderzoek wordt bij de uitvoering van het onderzoek bewaakt. In onderzoek waarin dat toegevoegde waarde heeft wordt gebruikgemaakt van de methode van rechtsvergelijking (met andere lidstaten van de EU). In het interdisciplinaire onderzoek wordt ook gebruikgemaakt van empirische onderzoeksmethoden, meestal vormen van kwalitatieve dataverzameling en analyse van de statenpraktijk. De juridische aspecten van de te onderzoeken materie leent zich goed voor kwalitatieve onderzoeksmethoden. Case studies, dossierstudies en diepte-interviews zijn technieken die daarbij gebruikt worden. Voor het internationaalrechtelijk onderzoek is de analyse statenpraktijk essentieel voor het bereiken van conclusies over gewoonterechtelijke regels en de interpretatie van verdragen.

5.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	1,65	1,28	1,05
Ander vast WP	5,16	5,00	4,48
Promovendi	5,76	4,06	4,67
Overig tijdelijk WP	0	0	0
Totaal WP	12,57	10,34	10,20
Ondersteuning	0,45	0,45	0,45
Totaal staf	13,02	10,79	10,65

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	1	2	6
Dissertaties	3	1	1
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	4	15	12
Artikelen in overige tijdschriften	10	17	15
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	6	5	1
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	15	21	42
Totaal	39	61	77
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	2	2	4
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	1	0	1
Artikelen	38	20	42
Annotaties	69	46	35
Totaal	110	68	82

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	8	10	8
Aantal afgeronde promoties	2,5	1	1
Waarvan medewerker van het instituut	2	0	1
Waarvan niet-medewerker instituut	0,5	1	0
Duur afgerond promotieonderzoek	5 jaar		4 jaar

5.2. Beoordeling

5.2.1. Kwaliteit: 4,00

Binnen het programma *Omgevingsrecht* vormt de onderzoeksgroep ‘Recht van de zee’/*Netherlands Institute for the Law of the Sea* (NILOS), opgericht in 1984, een niche. Het NILOS is in 1995 door het College van Bestuur aangewezen als een ‘onderzoekspareel’, een kleine excellente groep, die behouden moet blijven ondanks de steeds grootschaligere programmering. Dat is kennelijk ook gelukt: twee van de vier kernpublicaties over 2006-2008 komen van het NILOS. Het onderzoek van het NILOS is verder geïntegreerd met het andere onderzoek binnen het programma *Omgevingsrecht*, in de thema’s 2 en 4, al wordt bij de zwaktes aangegeven dat het beter kan. Van een paraplu is geen sprake (meer). Verder wordt aangegeven dat het NILOS met zes senior onderzoekers en drie promovendi zich een unieke positie in de wereld heeft verworven.

De kernpublicaties zijn goed vakwerk, maar bieden primair een verdienstelijk overzicht. Binnen het onderzoeksprogramma wordt veel derdegeldstroomonderzoek gedaan. Een voorbeeld daarvan is de studie over luchtkwaliteit die is gepresenteerd als kernpublicatie. Net als de andere kernpublicaties hanteert deze publicatie de klassiek-juridische methode. Een uitstekende toepassing van deze methode vormt het proefschrift *Precautionary rights and duties of states* van Trouwborst.

Er zijn structurele samenwerkingsrelaties van de juristen van het programma met milieuwetenschappers en planologen binnen het ‘Centrum voor omgevingsrecht en -beleid/NILOS’. Buiten de universiteit is er structurele samenwerking met tal van

instanties. Met een grote reeks van buitenlandse universiteiten (o.a. Trier, Gent, Europees waternetwerk) wordt samengewerkt. De ‘zeerechtgroep’ heeft zeer veel internationale relaties.

5.2.2. Productiviteit: 4,00

De CEOZ-3 beoordeelde de productiviteit ruim voldoende tot goed, maar achtte het aantal annotaties onder de vakpublicaties opvallend hoog, zij het met de toevoeging dat daaruit valt af te leiden dat de onderzoeksgroep zich een vaste positie heeft verworven onder juristen. In de verslagperiode is er een teruggang in het aantal vakpublicaties, zowel absoluut als relatief (ruim 40% in 2008). Daar staat tegenover dat er een aanzienlijke stijging is van het aantal wetenschappelijke publicaties.

Van de acht promoties over 2001-2005 hadden er zeven specifiek betrekking op het omgevingsrecht en kwam slechts een tot stand binnen het NILOS. Van de in totaal vijf dissertaties van het programma *Omgevingsrecht* (2006-2008) zijn er vier tot stand gekomen binnen het NILOS. De vijfde betreft het algemene overheidsaansprakelijkheidsrecht, en heeft niet specifiek betrekking op het omgevingsrecht.

5.2.3. Relevantie: 4,00

Het onderzoeksprogramma heeft voor de wetenschap, voor de samenleving en voor de rechtspraak voldoende relevantie. De relevantie voor de samenleving brengt echter tegelijkertijd het probleem met zich mee dat er een steeds grotere afhankelijkheid lijkt te ontstaan van de derde geldstroom, waardoor wetenschappelijke criteria niet altijd meer de doorslag geven.

5.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 4,00

Een bedreiging voor dit onderzoeksprogramma wordt gevormd door de toenemende onderwijs- en organisatiedruk, waardoor productie kan afnemen en goede onderzoekers kunnen vertrekken. Daarnaast kan er naar de mening van de commissie een te grote afhankelijkheid van de derde geldstroom gaan ontstaan, waardoor grondslagenonderzoek onder druk komt te staan.

5.2.5. Eindoordeel: 4,00

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties		X			
1.2 Vakpublicaties		X			
1.3 Overige resultaten		X			
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine		X	X		
1.5 Onderlinge samenhang van programma		X			
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak		X	X		
1.7 Samenwerking, internationalisering	X				
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties	X	X			
2.2 Aantal vakpublicaties		X			
2.3 Aantal overige resultaten		X			
2.4 Aantal dissertaties			X		

3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap		X			
3.2 In relatie tot de samenleving		X			
3.3 In relatie tot de rechtspraak		X			
4 Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma		X			
4.2 In relatie tot personeel en financiën		X	X		
4.3 In relatie tot de leiding		X			

6. OVERZICHT BEOORDELING ONDERZOEKSPROGRAMMA'S UU

	Kwaliteit	Productiviteit	Relevantie	Vitaliteit	Eindoordeel
European Private Law	4,50	4,25	5,00	4,25	4,50
European Public Law	4,00	4,50	4,75	4,25	4,25
Human Rights	4,00	4,00	3,75	3,75	4,00
Criminal Law	4,00	4,00	4,00	4,00	4,00
Omgevingsrecht	4,00	4,00	4,00	4,00	4,00

Overheidsaanbestedingen: grenzen aan de inhoud van privaatrechtelijke contracten ten behoeve van het publieke belang

Mr. S. Mutluer, Publieke en private belangen in balans, Vrije Universiteit Amsterdam

Inleiding

Het fenomeen aanbesteding is niet meer weg te denken uit het maatschappelijk leven. Hierbij gaat het al lang niet meer alleen om het aanbesteden van bouwcontracten: tal van goederen en diensten worden ingekocht via aanbestedingsprocedures. Overheden die aanbesteden, moeten publiekrechtelijke regels van aanbestedingsrecht in acht nemen. Die regels verplichten hen om de deelnemers aan de procedure allen dezelfde kans te bieden op het verwerven van de opdracht. In zo'n procedure selecteert de overheidsaanbesteder via inschrijvingen de beste aanbieder op grond van de laagste prijs of op grond van de economisch voordeligste inschrijving. Dit zou moeten leiden tot verbeterde marktwerking met bijbehorende kostenefficiëntie. In de praktijk blijkt dit problematisch uit te kunnen pakken. Een combinatie van twee factoren is daarvoor verantwoordelijk.

Onderzoek

Ten eerste worden mogelijkheden tot precontractuele informatie-uitwisseling – die van cruciaal belang zijn om een zo volledig mogelijk contract te kunnen sluiten – behoorlijk beperkt door het aanbestedingsrecht. Daarnaast hebben overheidsaanbesteders een machtsvervalscht, waardoor ze de inhoud van het aanbestede contract eenzijdig kunnen bepalen. Dit betekent dat aanbieders soms worden geconfronteerd met onevenwichtige contractvoorwaarden die afwijken van in een bepaalde branche gebruikelijke standaardvoorwaarden doordat risico's eenzijdig bij de aanbieder worden neergelegd. Aangezien aanbieders deze risico's als gevolg van de concurrentiedruk niet altijd in hun aanbiedingsprijs (kunnen) verdisconteren, en dus 'laag' inschrijven, nemen ze vaak risicovolle opdrachten aan. Als risico's zich dan na contractsluiting verwezenlijken, proberen ze die weer op de aanbesteder af te wentelen. Dat legt met name bij duurovereenkomsten druk op de contractuele samenwerkingsrelatie. Dit levert allemaal nadelen en extra kosten op, die uiteindelijk op de maatschappij worden afgewenteld.

Dit onderzoek gaat na welke ongewenste neveneffecten de publiekrechtelijke aanbestedingsregulering kan hebben op het aangaan van privaatrechtelijke contracten door overheidsaanbesteders, vooral op (vermeend) onevenwichtige contractbepalingen. Aan de hand van juridische analyse van regulering, jurisprudentie en literatuur is bekeken in hoeverre aanbestedingsregulering de mogelijkheid tot precontractuele informatie-uitwisseling beperkt en het opdringen van onevenwichtige contractbepalingen toestaat. Na een empirisch onderzoek naar de wijze waarop vermeend onevenwichtige contractbepalingen worden opgedrongen, zijn enkele door de markt als onevenwichtig beschouwde voorbeelden van contractbepalingen getoetst. Dit gebeurt allereerst vanuit rechtseconomisch perspectief met behulp van de 'complete contract theory', en vervolgens aan de hand van een aantal leerstukken van contractenrecht, in het bijzonder de beperkende werking van de redelijkheid en billijkheid (art. 6:248 lid 2 BW).

Conclusies

Op basis van de toetsingsresultaten wordt aangegeven hoe de hiervoor bedoelde ongewenste neveneffecten zouden kunnen worden weggenomen zonder dat dit afbreuk doet aan de oorspronkelijke doelstellingen van het aanbestedingsrecht. Dat gebeurt door het doen van aanbevelingen aan aanbesteders, rechter en wetgever.

I. KADERS EN BEOORDELING OP INSTITUUTSNIVEAU

1. Korte beschrijving¹⁰⁴

1.1. Organisatie

In de periode 2001-2008 was het meeste onderzoek van de faculteit ondergebracht in vijf onderzoeksinstituten: (1) het Amsterdam Centre for International Law; (2) het Amsterdams Instituut voor Privaatrecht; (3) het Centrum voor Milieurecht; (4) het Hugo Sinzheimer Instituut; en (5) het Instituut voor Informatierecht. De zelfstudies hebben deze indeling in instituten gevolgd en de commissie heeft zich bij haar beoordeling hieraan geconformeerd.¹⁰⁵

Sinds 2003 kent de faculteit ook enkele onderzoeksgroepen die vrijwel geheel gefinancierd worden uit de tweede en de derde geldstroom. Het gaat daarbij om het: (1) het Amsterdam Center for Law & Economics (ACLE); (2) het Bongers Instituut voor Criminologisch Onderzoek; en (3) het Leibniz Center for Law. Het Amsterdam Center for Law and Economics is een gezamenlijk initiatief van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid en de Faculteit Economie en Bedrijfskunde en heeft gezamenlijk onderzoek op het gebied van de rechtseconomie tot doel. Het Bongers Instituut is een doorstart van de in 2002 opgeheven leerstoel criminologie. Oorspronkelijk werden alle inkomsten verworven uit de derde geldstroom, thans ook uit de tweede. Het Leibniz Center doet rechtstheoretisch en empirisch onderzoek waarbij de methoden van de informatica een belangrijke rol spelen. Het vakgebied wordt aangeduid als “Rechtsinformatica”, “Kunstmatige Intelligentie en Recht” of “Legal Engineering”. Financiering komt vrijwel uitsluitend uit de tweede en de derde geldstroom.

In 2008 besloot de faculteit de organisatie van het onderzoek te herzien. Als eerste stap werd een facultair onderzoeksinstituut (FOI) ingericht waaraan de formatie van de vijf bestaande instituten werd toegekend. Het is de bedoeling al het facultaire onderzoek in dit nieuwe instituut onder te brengen. Onder dit FOI ressorteren: (1) interfacultaire samenwerkingsverbanden; (2) centers of excellence; en (3) overige onderzoeksgroepen. Binnenkort wordt een vice-decaan aangesteld voor het onderzoeksbeleid.¹⁰⁶

Alle oude instituten zijn opgenomen in het FOI, soms met een aangepast werkveld. Het FOI kent de volgende centers of excellence: (1) het Amsterdam Center for International Law; (2) het Amsterdam Center for European Law and Governance; (3) het Centre for the Study of European Contract Law; (4) het European Tax Law Centre; en (5) het Institute for Information Law. Daarnaast vallen de volgende onderzoeksgroepen onder

---

¹⁰⁴ De paragrafen 1.1. t/m 1.5. zijn gebaseerd op door de faculteit verschaft informatie.

¹⁰⁵ Naar de mening van de commissie heeft dit tot gevolg dat wat bij de UvA wordt aangeduid als “instituut” en “programma” in andere faculteiten meestal wordt aangeduid als, respectievelijk, “programma” en “deelprogramma”.

¹⁰⁶ Volgens de informatie van de faculteit (april 2010) is de vice-decaan inmiddels aangesteld en is onder zijn leiding de facultaire wetenschapscommissie van start gegaan.

het instituut: (1) het Centrum voor Milieurecht; (2) het Hugo Sinzheimer Instituut; (3) het Bongers Instituut; en (4) het Leibniz Instituut.

De facultaire wetenschapscommissie die in het verleden was afgeschaft, zal opnieuw worden ingesteld. De nadruk zal echter blijven liggen op de decentrale vormgeving van het onderzoeksbeleid.

1.2. Beleid

Conform afspraken met het College van Bestuur heeft de faculteit in de periode 2005-2008 ingezet op het ontwikkelen van een internationaal en Europees georiënteerd onderzoeksprofiel. Als gevolg van dit beleid nam het aantal internationale publicaties toe (thans 1/3 van het totaal); werden de onderzoeksthema's meer internationaal van aard; en steeg het aantal internationale contacten en de deelname aan internationale netwerken. De faculteit haalde maar liefst dertien projecten binnen uit het 6^e EU-Kaderprogramma. Aan nationaal recht wordt bewust minder aandacht gegeven dan gebruikelijk is in de rechtswetenschap.

In 2007 besloot de universiteit dat per faculteit drie zwaartepunten aangewezen moesten worden. Die zwaartepunten moeten een internationale uitstraling hebben, gericht zijn op het verwerven van externe onderzoeksgelden, en/of een groot aandeel hebben in het overdragen van kennis aan de maatschappij. In 2008 besloot de faculteit de organisatie van het onderzoek te herzien en richtte ze een facultair onderzoeksinstituut (FOI) op. In dit instituut zijn de meeste onderdelen van het onderzoek gecentraliseerd, in het bijzonder de interfacultaire samenwerkingsverbanden, de centers of excellence en de overige onderzoeksgroepen. Anderzijds vond een decentralisatie van het onderzoek plaats, door de internationaal georiënteerde onderzoekers aan te moedigen zich op hun eigen programma's te concentreren. Hieruit koos de faculteit de volgende zwaartepunten: (1) 'The International Rule of Law' (Amsterdam Center for International Law); (2) 'European Private and Public Law' (Centre for the Study of European Contract Law, Amsterdam Center for European Law and Governance en European Tax Law Centre) en (3) 'Information Law' (Institute for Information Law). Zwaartepunten krijgen voorrang bij de verdeling van onderzoeksgelden. De formatie van onderzoeksgroepen die niet erkend zijn als zwaartepunt, zal stapsgewijs worden verminderd. Ook zal er gedifferentieerd worden in de onderzoekstijd van medewerkers.¹⁰⁷

Omdat het aantal promoties en het promotierendement te laag waren, besloot de faculteit in 2006 tot een aantal maatregelen. Hierbij ging het onder meer om: (1) meer diversiteit in aanstellingsvormen (4 jaar met onderwijstaak; 3 jaar zonder onderwijs; of 6 jaar met 0,6 onderzoek en 0,4 onderwijs); en (2) instelling van vier beurzen van elk maximaal €4.500 per jaar voor maximaal vier jaar voor buitenstaanders die een proefschrift willen schrijven. Daarnaast omvat het promovendibeleid de volgende elementen: (1) opleiding

---

¹⁰⁷ In het meest recente Bestuursconvenant met het College van Bestuur kondigt de faculteit aan extra middelen vrij te willen maken ter bevordering van interdisciplinair onderzoek, in het bijzonder in het kader van het Amsterdam Center for Law and Economics (ACLE) en het Amsterdams Instituut voor ArbeidsStudies (AIAS). Daarnaast heeft de Faculteit "Marktordening" als een faculteitsbreed onderzoeksthema geëntaand.

en training van promovendi in de Graduate School of Law; (2) opstellen van een opleidings- en begeleidingsplan per promovendus; (3) elke promovendus heeft recht op gemiddeld 8 uur begeleiding per maand; en (4) supervisie op het beleid door twee promovendidecanen.

Vanaf 2008 worden promotieplaatsen niet meer verdeeld over de instituten volgens een vaste verhouding, maar door de decaan op individuele basis na advies van de wetenschapscommissie. De zwaartepunten hebben daarbij voorrang. Het indienen van promotievoorstellen bij NWO zal worden gestimuleerd.

1.3. Middelen

In de facultaire oplegger bij de zelfstudies van de onderzoeksinstituten worden geen opmerkingen gemaakt over de financiële kanten van het facultaire onderzoek als totaal en over ontwikkelingen, dan wel knelpunten op dit gebied.

1.4. Voorzieningen

In de facultaire oplegger bij de zelfstudies van de onderzoeksinstituten worden geen afzonderlijke opmerkingen gemaakt over de voorzieningen van de faculteit als geheel. In de zelfstudies van de instituten wordt op dit punt soms enige nadere informatie verschaft.

1.5. Kwantitatieve informatie

De faculteit als geheel beschikte over de volgende onderzoeksformatie:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	10,26	8,58	9,00
Ander vast WP	21,74	20,26	17,44
Promovendi	34,46	28,07	27,50
Overig tijdelijk WP	9,45	5,98	6,19
Totaal WP	75,91	62,89	60,13
Totaal incl. niet-programmagebonden	91,32	84,18	84,70
Ondersteuning	5,57	5,92	6,54
Totaal staf	96,89	90,10	91,24

De inkomsten kwamen de afgelopen jaren uit de volgende bronnen:

	2006		2007		2008	
	%	K€	%	K€	%	K€
Eerste geldstroom	65	3.645	60	3.336	55	3.030
Tweede geldstroom	11	638	15	827	19	1.060
Contractonderzoek	23	1.300	24	1.335	25	1.356
Overige inkomsten	1	50	1	77	1	50
Totaal inkomsten		5.633		5.576		5.496

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	30	44	35
Dissertaties	11	12	10
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	72	90	104
Artikelen in overige tijdschriften	48	45	54
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	13	25	16
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	116	91	155
Totaal	290	307	374
Totaal incl. niet-programmagebonden	336	363	469
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	11	13	12
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	17	9	11
Artikelen	181	145	220
Annotaties	112	100	101
Totaal	321	267	344
Totaal incl. niet-programmagebonden	333	297	381

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	65	69	73
Aantal afgeronde promoties	11	12	10
Waarvan medewerker van het instituut	17	16	13
Waarvan niet-medewerker instituut	5	5	8
Duur afgerond promotieonderzoek	5 jaar	5 jaar	4,8 jaar

2. Beoordeling

	5	4	3	2	1
Missie en strategie, thans en in de toekomst	X	X			
Personele bezetting, thans en in de toekomst		X			
Financiën en voorzieningen, thans en in de toekomst			X		
Systemen van kwaliteitszorg en –borging			X		
Vermogen tot innovatie en vernieuwing		X			
Leiding, aansturing en begeleiding onderzoekers		X			

Qua onderzoeksorganisatie heeft de faculteit in het verleden kennelijk gekozen voor een sterk decentrale aanpak met een aantal redelijk zelfstandig instituten. Eertijds sprak de commissie-Ten Kate enige zorg uit over de samenhang binnen en tussen die instituten. De faculteit heeft hierop geantwoord door het introduceren van centers of excellence en zwaartepunten en de daarmee samenhangende vormen van financiering, waardoor ze tegelijk de zelfstandige positie van goed functionerende onderzoeksgroepen heeft willen versterken. Gevolg van dit alles is wel dat de facultaire onderzoekorganisatie voor buitenstaanders een zeer complexe aangelegenheid is met voortdurend wisselende componenten.

Uniek voor de faculteit is ook de aanwezigheid van enkele onderzoeksgroepen die weliswaar tot de faculteit behoren, maar die niet (of bijna niet) gefinancierd worden uit facultaire middelen, maar (vooral) uit de tweede en derde geldstroom. De commissie vraagt zich af of en hoe deze groepen zijn ingebed in het facultaire beleid en de systemen van verantwoording.

De commissie heeft geen duidelijk beeld gekregen van de kwaliteitszorg van de faculteit tijdens de verslagperiode (2005-2008). Enerzijds wordt gesteld dat er een strategie is ingezet om de kwaliteit te verhogen, anderzijds lijkt er nog sprake te zijn van een grote mate van vrijblijvendheid. De vraag rijst of de faculteit aan onderzoekers duidelijk maakt aan welke criteria zij moeten voldoen en of de faculteit hen daarbij ondersteuning biedt. De commissie onderkent dat thans gepoogd wordt het strategische vermogen van de faculteit te versterken, maar die ontwikkeling moet zich nog bewijzen.

Dit alles neemt niet weg dat het facultaire beleid wel degelijk resultaten heeft gehad. Zie in het bijzonder de vergaande internationalisering van het onderzoek en het feit dat uit de nieuw tot stand gekomen programma's achteraf ook de facultaire zwaartepunten zijn geselecteerd. De commissie constateert verder dat het aandeel niet-programmatisch (of: niet-instituutgebonden) onderzoek weliswaar steeds kleiner wordt, maar dat het niettemin nog steeds een behoorlijke omvang heeft. De nieuw ingezette beleidslijn om onderzoekstijd te differentiëren kan die omvang verder reduceren.

Bijzonder voor de faculteit is dat het College van Bestuur eerst een aanzienlijk bedrag heeft onttrokken aan de facultaire middelen en vervolgens datzelfde bedrag weer heeft toegekend aan de faculteit als beleidsbudget. Op termijn dient dit budget voornamelijk ingezet te worden voor onderzoek op de hierboven vermelde zwaartepunten. Indien dit voornemen onverkort wordt doorgezet, zou dit – zo vreest de commissie – kunnen leiden tot het ontmantelen van onderzoeksgroepen die in het verleden goede prestaties hebben neergezet. De faculteit staat dan ook voor de keuze of ze onderzoeksgroepen die geen zwaartepunten zijn toch in stand wil en kan houden.

De lage waardering van het aspect 'Financiën en voorzieningen, thans en in de toekomst' komt niet alleen voort uit bovenstaande overweging, maar geldt voor alle faculteiten vanwege de in de Algemene Beschouwingen omschreven financiële perikelen van juridische faculteiten in het algemeen.

Europees recht en nationaal privaatrecht

Prof. mr. drs. C.H. Sieburgh, Onderzoekcentrum voor Onderneming & Recht, Radboud Universiteit Nijmegen

Inleiding

Het in Nederland geldende privaatrecht is steeds vaker van Europese origine. Bijvoorbeeld op grond van Verdrag, algemene beginselen, richtlijnen, verordeningen en rechtspraak van het Europese Hof van Justitie (hierna: HvJ EG) en het Gerecht in Eerste Aanleg. Welke implicaties dit voor het privaatrecht heeft is niet altijd duidelijk, aangezien het Europese recht en het nationale privaatrecht ieder een eigen aard hebben en onderling van elkaar afhankelijk zijn. Zo heeft het Europese recht het nationale recht nodig om zijn doel te bereiken, maar stelt het tegelijkertijd eisen aan de resultaten die het nationale privaatrecht genereert. Denk hierbij aan voor het Europese recht typerende beginselen als voorrang, (in)directe werking en effectiviteit en gelijkwaardigheid.

Het onderzoek

Particulieren kunnen aan verschillende regels van Europese origine een recht ontleen en zich daarop beroepen. Maar dan moet wel duidelijk zijn op wélk recht ze een beroep kunnen doen en tot welke spiegelbeeldige plicht zij zijn gehouden. Het beginsel van lidstaataansprakelijkheid voorziet bijvoorbeeld in de aansprakelijkheid van de lidstaat voor schending van het gemeenschapsrecht door de hoogste nationale rechter. Aan die aansprakelijkheid stelt het HvJ EG andere voorwaarden dan het nationale recht. Om te beoordelen of een particulier een recht heeft op schadevergoeding in geval van schending van een regel van Europees recht door de nationale rechter, eist het Europese recht dat de aansprakelijkheid van de nationale rechter voor een schending van gemeenschapsrecht op voldoende effectieve wijze wordt afgehandeld. Daarnaast geldt de eis dat de nationale rechter het geval gelijkwaardig behandelt aan vergelijkbare gevallen waarin nationaal recht wordt geschonden. Wát het HvJ EG precies als een vergelijkbaar geval ziet, is echter dikwijls onduidelijk. Beide partijen weten in zo'n geval niet wat hun respectievelijke recht en plicht inhoudt, en bovendien weet de rechter die het geschil beoordeelt niet wat van hem wordt verlangd.

Het onderzoek is erop gericht een kader te ontwikkelen dat als basis kan dienen voor het vinden van oplossingen in concretere gevallen, bezien vanuit het Europese recht en het nationale privaatrecht:

- 1) Het lange termijnonderzoek richt zich op een evenwichtige ontwikkeling van het uit Europa afkomstige privaatrecht; daarbij worden de contouren van het Europese recht en van het nationale privaatrecht afgetast.
- 2) Op de middenlange termijn ligt de focus op meer toegespitste thema's van de Europeesrechtelijke aspecten van het nationale vermogensrecht; bijvoorbeeld de betekenis voor het privaatrecht van de directe werking van de vrijheid van personen, diensten en kapitaal versus het ontbreken van directe werking van de goederenvrijheid.
- 3) In het korte termijnonderzoek worden recente ontwikkelingen in de rechtspraak en de rechtsleer geanalyseerd en geproblematiseerd; bijvoorbeeld de rechtspraak van het HvJ EG over ambtshalve toepassing, het verrijkingbeginsel en over verbodsacties tegen een particulier wegens schending van de verkeersvrijheden.

Toekomst

Het privaatrechtelijke onderzoek dient de nationaalrechtelijke bronnen steeds meer te combineren met Europees recht en Europese rechtspraak.

Het onderzoeksprogramma *Europees recht en en nationaal privaatrecht* is erop gericht te ontdekken hoe beide rechtsgebieden zich werkelijk tot elkaar verhouden en om dit nieuwe rechtsgebied te ontwikkelen.

II. ONDERZOEK EN BEOORDELING OP PROGRAMMANIVEAU

1. AMSTERDAM CENTER FOR INTERNATIONAL LAW (ACIL)

Wetenschappelijk Directeur: prof. dr. P.A. Nollkaemper

1.1. Korte beschrijving

1.1.1. Missie en probleemstelling

Sinds 1998 wordt het rechtswetenschappelijk onderzoek aan de UvA verricht aan instituten, waaronder het ACIL, dat in dat jaar daartoe is opgericht door de hoogleraar internationaal publiekrecht P.A. Nollkaemper, die nog steeds wetenschappelijk directeur is. In het ACIL waren toen ondergebracht het facultair goedgekeurde onderzoeksprogramma *International Legal Research* (looptijd 1995-1998) van de voormalige vakgroepen, dat in 1999 is voortgezet in het programma *The Rule of Law in International Society* (1999-2003). Sinds 2001 heeft het ACIL als missie het faciliteren en ondersteunen van fundamenteel en toegepast rechtswetenschappelijk onderzoek naar de rol van overheidsinstanties in een verscheidenheid van rechtsstelsels en de interactie van deze stelsels in de uitoefening van gezag in de wereldorde.

In de zelfstudie 2006-2008 is de omschrijving van de missie vervangen door die van de *raison d'être* van het ACIL, die in deze periode “has been to plan, facilitate and coordinate internationally acclaimed and acknowledged research and to contribute to the international debate in selected areas of international and European law, and thereby to advance the scientific knowledge in these areas.”

1.1.2. Opbouw en onderdelen

In de verslagperiode 2006-2008 had het ACIL vijf onderzoeksprogramma's in beheer, waarvan er vier zijn ontstaan in de periode 2007-2008:

1. Diversity of Legal Systems and Global Orders (DLS) (2003-2006): prof. dr. P.A. Nollkaemper

Dit programma bestond uit vijf deelprogramma's, met telkens een aantal subthema's: (1) *Interactions Between Constitutional Orders*, (2) *Settlement of Disputes and Adjudication of Conflicts Across Legal Systems*, (3) *Jurisdictional Conflicts in European and International Tax Law*, (4) *Foundations and Basic Concepts of International Responsibility*, (5) *Regulation of the International Economy*. Ook het gelieerd project, *The Law of Military Operations*, hoorde onder dit programma thuis. Voor het overige verwijst de SWOT-analyse voor 2006 gezien de beëindiging van het programma naar de SWOT-analyses van de vier nieuwe programma's die in 2007 zijn gestart.

2. The International Rule of Law (IRL) (2007-2008): prof. dr. P.A. Nollkaemper en prof. dr. G.K. Sluiter

Het programma omvat een algemeen deel en vier deelprogramma's: (1) *Accountability* (prof. dr. P.A. Nollkaemper), (2) *Fundamental Values* (prof. dr. E. de Wet), (3) *National*

Prosecutions and Trials of International Crimes (prof. dr. H.G. van der Wilt), en (4) *International Criminal Procedure* (prof. dr. G.K. Sluiter).

Het algemeen deel gaat uit van drie vooronderstellingen: (1) machtsuitoefening is onderworpen aan recht; (2) deze onderwerping vereist aansprakelijkheid en toezicht daarop door geschillenbeslechting en strafrechtspraak; en (c) daartoe is nodig de erkenning dat gerechtigheid (*rule of law*) meer is dan de rechtsregel (*rule by law*). Mensenrechten vormen de sleutel tot wat wel en niet recht kan en mag zijn (humanisering van internationaal recht).

Uit deze vooronderstellingen vloeit de onderzoeksvraag voort of er nationaal en internationaal al of niet sprake is of kan/moet zijn van een zelfde begrip van gerechtigheid. De subprogramma's beogen daarop in te gaan. Zij worden gepresenteerd als een samenhangend geheel onder de paraplu van het algemene deel.

3. Constitutional Order and Economic Integration (CEI) (2007-2008): prof. dr. W.T. Eijsbouts and dr. J.H. Mathis

De *Diversity*-onderdelen 1.b (het thema *European Union Law in the Western Constitutional Tradition*) en 5 (*Regulation of the International Economy*) vormen sinds 1 januari 2007 deelprogramma's van het onderhavige nieuwe programma. Het eerste deelprogramma (*European Union Law in the Western Constitutional Tradition*) richt zich op de onderzoeksthema's van aard, structuur en systeem van de EU, de gerechtelijke interacties binnen de EU en de toekomst van lidstaten in de EU. Het tweede deelprogramma (*Domestic Regulation and Economic Integration*) heeft als onderzoeksthema's publiek belang en economische integratie enerzijds en mededingingsrecht en regulering anderzijds (*Diversity 5*). De SWOT-analyse vermeldt als verbeterpunt het informele karakter en het institutionele kader binnen het ACIL. Het antwoord hierop is temeer interessant daar de zelfstudie als een risicofactor vermeldt dat ook de meeste andere Nederlandse faculteiten rechtsgeleerdheid het Europese recht hebben omarmd als onderzoeksprioriteit, met als gevolg de noodzaak tot het zoeken van een eigen identiteit mede voor het binnenhalen van externe fondsen om onderzoekers aan te trekken en te behouden. In dat verband valt de vermelding op van het vertrek van de leerstoelhouder Europees recht in 2006 en het aantreden van de opvolger in het najaar van 2008 alsmede het vertrek van enkele andere onderzoekers.

4. Tax Sovereignty versus Globalisation (TSG) (2007-2008): prof. dr. D.M. Weber

Dit programma zet sinds 1 januari 2007 het *Diversity*-deelprogramma c voort en ook de belastingcomponent van programma 5. De onderzoeksthema's zijn de invloed van dubbele belastingverdragen op de rechtsmacht in belastingzaken, en van EG-verdragsrechten en richtlijnen op de belastingsovereïniteit. De SWOT-analyse noemt het kleine aantal onderzoekers als een verbeterpunt. Zij vermeldt als enige expliciet als voordeel dat het programma sinds 1 januari 2009 geen onderdeel meer is van het ACIL, maar is verzelfstandigd tot het *Amsterdam Center of Tax Law (ACTL)*, in de facultaire oplegger vermeld onder de centers of excellence als *European Tax Law Centre*. De zelfstudie maakt niet duidelijk of en hoe de geringe bezetting is/wordt uitgebreid en welke extra kansen de verzelfstandiging biedt.

5. *The Role of Law in Armed Conflict and Peace Operations (ACPO) (2007-2008)*: prof. dr. T.D. Gill

Dit programma is de voortzetting van het met het *Diversity*-programma verbonden project *The Law of Military Operations*, nu met als thema's: juridische grondslagen voor het gebruik van geweld en voor het uitvoeren van vredesoperaties in het internationale recht; actuele ontwikkelingen in het internationaal humanitair recht en het recht van de mensenrechten, met toepassing op gewapende conflicten en andere militaire operaties; de verhouding tussen internationaal recht en militair recht, met name het recht tijdens militaire operaties en het militair strafrecht; juridische aspecten van de deelname van niet-statelijke actoren aan gewapende conflicten; en post-conflict recht en juridische regimes (*jus post bellum*). Er is een samenwerking met het Asser Instituut, de Nederlandse Defensie Academie (NLDA) en het onderzoeksforum Law of Armed Conflict and Peace Operations (LACPO), een unieke samenwerking tussen verschillende academische en andere instanties op het terrein van het humanitair recht. In de SWOT-analyse wordt als een risico gezien dat het aantal promovendi sterk kan stijgen en de begeleidingscapaciteit van het ACIL te boven kan gaan. Het programma zal na 2009 in zijn huidige vorm worden voortgezet.

1.1.3. Disciplines en vakgebieden

Het onderzoeksprogramma *Diversity of Legal Systems and Global Order* was vooral rechtswetenschappelijk van aard, evenals het lopende onderzoeksprogramma *The International Rule of Law*, hoewel beide ook geregeld in dialoog traden en treden met de sociale wetenschappen. Tevens had bijna al het onderzoek van het programma *Tax Sovereignty versus Globalisation* een monodisciplinair karakter. Daarnaast kunnen grote delen van het onderzoek worden omschreven als mono-/multidisciplinair. Beide thema's in het programma *Constitutional Order and Economic Integration* hebben interdisciplinaire connecties. Het eerste thema relateert ontwikkelingen in het recht hoofdzakelijk aan geschiedenis en politieke theorie. Het tweede thema relateert ontwikkelingen in het recht aan economie. Het onderzoek in het programma *The Role of Law in Armed Conflict and Peace Operations* is hoofdzakelijk monodisciplinair, maar het omvat intradisciplinair onderzoek, waarin verschillende rechtsgebieden worden toegepast op een scala aan onderwerpen. Waar relevant spelen historische, ethische en politieke overwegingen een rol.

1.1.4. Onderzoeksmethoden

Het onderzoek in *Diversity of Legal Systems and Global Order* gebruikte hoofdzakelijk rechtswetenschappelijke methoden.

Het onderzoeksprogramma *The International Rule of Law* gebruikt eveneens vooral rechtswetenschappelijke methoden, maar het programma is ook betrokken bij empirisch onderzoek. Het programma onderzoekt niet alleen welke principes en processen in theorie bijdragen aan de bewaking van de internationale rechtsregels, maar gaat ook na wat werkelijk heeft gewerkt.

Onderzoek in het programma *Constitutional Order and Economic Integration* gebruikt analyses van juridische stukken, casussen en andere gebeurtenissen vanuit grondwettelijk en historisch perspectief.

Het programma *Tax Sovereignty versus Globalisation* onderstreept het belang van het interne debat tussen de onderzoekers binnen en buiten het recht als bron van inspiratie.

De voornaamste focus van het onderzoeksprogramma *The Role of Law in Armed Conflict and Peace Operations* is normatief en rechtsanalytisch, met de daarbij horende methodologie.

1.1.5. Kwantitatieve gegevens

Het personeelsbestand van het instituut en zijn programma's is in de verslagperiode vrij omvangrijk: nagenoeg 20% van de facultaire formatie.

De onderzoeksformatie van het instituut was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	4,85	3,99	4,22
Ander vast WP	5,84	2,57	3,23
Promovendi	12,80	9,72	11,80
Overig tijdelijk WP	3,71	0,90	1,20
Totaal WP	27,20	17,18	20,45
Ondersteuning	1,48	1,70	1,70
Totaal staf	28,68	18,88	22,15

In 2006 betrof deze onderzoeksformatie enkel het toenmalige programma DLS.

In 2007 en 2008 was de onderzoeksformatie als volgt verdeeld over de vier nieuwe programma's:

- IRL: 10,68 respectievelijk 14,27 fte;
- CEI: 3,94 respectievelijk 4,42 fte;
- TSG: in beide jaren 1,2 fte;
- ACPO: 3,16 respectievelijk 3,06 fte.

De inkomsten van het instituut kwamen uit de volgende bronnen:

	2006		2007		2008	
	%	K€	%	K€	%	K€
Eerste geldstroom	81	1.206	53	767	48	817
Tweede geldstroom	17	252	39	265	47	841
Contractonderzoek	3	38	8	107	8	138
Overige inkomsten	0	0	0	0	0	0
Totaal inkomsten		1.496		1.431		1.797

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	5	5	7
Dissertaties	4	5	4
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	23	35	35
Artikelen in overige tijdschriften	5	5	3
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	2	19	2
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	34	27	36
Totaal	73	96	87
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	3	7	3
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	5	7	9
Artikelen	52	31	73
Annotaties	38	21	38
Totaal	98	66	123

In 2006 betrof deze output enkel het programma DLS.

Voor 2007 en 2008 wordt de output als volgt toebedeeld aan de vier programma's:

- IRL: wetenschappelijke publicaties 40 respectievelijk 24; vakpublicaties 25 respectievelijk 33;
- CEI: wetenschappelijke publicaties 22 respectievelijk 34; vakpublicaties 16 respectievelijk 28;
- TSG: wetenschappelijke publicaties 22 versus 20; vakpublicaties 20 versus 48;
- ACPO: wetenschappelijke publicaties 12 versus 9; vakpublicaties 5 versus 14.

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	20	32	35
Aantal afgeronde promoties	4	5	4
Waarvan medewerker van het instituut	4	4	2
Waarvan niet-medewerker instituut	0	1	2
Duur afgerond promotieonderzoek	6,1 jaar	5,1 jaar	5,2 jaar

In 2006 betroffen de afgeronde promoties enkel het toenmalige programma DLS.

Voor 2007 en 2008 zijn de promoties als volgt afgerond:

- IRL: 3 in 2007 en geen in 2008;
- CEI: geen;
- TSG: 2 in 2007 en 2 in 2008;
- ACPO: geen in 2007 en 2 in 2008.

1.2. Beoordeling

De afgelopen jaren hebben zich binnen de faculteit en het ACIL talrijke structurele veranderingen voorgedaan met het oogmerk om door middel van kleinere dynamische onderzoeksgroepen de aandacht meer te kunnen richten op specifieke onderzoeksvragen. Vanaf 2007 heeft de faculteit gekozen voor vier eigen, herkenbare programma's met een eigen programmaleider die verantwoordelijkheid draagt voor de inhoud en de voortgang van het onderzoek.

Van deze vier programma's vormen de programma's IRL en ACPO de harde kern van het ACIL-onderzoek van de afgelopen jaren en ook in de toekomst, terwijl de beide andere programma's, TSG en CEI, volgens de recente facultaire informatie sinds 2009 verzelfstandigd zijn. Om deze redenen heeft de commissie in haar beoordeling specifieke aandacht aan de programma's IRL en ACPO willen besteden, zonder echter over te gaan tot een aparte cijfermatige beoordeling voor alle aspecten.

1.2.1. Kwaliteit: 4,50

De publicaties die binnen de verschillende stadia en (deel)programma's tot stand zijn gekomen zijn goed en innovatief. De gepresenteerde kernpublicaties zijn goed tot zeer goed en geven, ieder op hun eigen manier, de kern van de (deel)programma's weer. Alle programma's leggen een sterke nadruk op Engelstalige publicaties, en slagen daar ook goed in. Bijzondere vermelding verdienen de publicaties van Ferdinandusse, *Direct Application of Institutional Criminal Law* (IRL) en van Ducheine, *Krijgsmacht, geweldgebruik en terreurbestrijding* (ACPO); de eerste is onderscheiden met de tweejaarlijkse Lillich Prijs van het *Procedural Aspects of International Law Institute* (PAIL Institute) in Washington D.C. en de tweede is de eerste breed opgezette studie in zijn soort met ook uitgebreide aandacht voor mensenrechten.

Het ACIL ambieert een belangrijke theoretische bijdrage tot het onderzoek in het internationaal en Europees recht te leveren, en slaagt daar goed in. De zelfstudie vermeldt meerdere projecten die op de grens tussen het nationaal en het internationaal recht gesitueerd zijn en de wederzijdse interacties tussen deze rechtsordes benadrukken.

De zelfstudie van het ACIL schetst duidelijk de achterliggende redenen van de opeenvolgende reorganisaties, maar schept weinig helderheid over de gevolgen ervan voor de effectiviteit en de efficiëntie van het rechtswetenschappelijke onderzoek in de verslagperiode. Ten aanzien van de samenhang *binnen* de verschillende opeenvolgende programma's tekent de zelfstudie aan dat weliswaar naar samenwerking wordt gestreefd, maar dat samenhang geen zelfstandige doelstelling is. Tussen de opeenvolgende programma's echter lijkt wel degelijk sprake van samenhang, aangezien deze programma's door de jaren heen telkens op elkaar hebben voortgebouwd.

Er bestaan talrijke samenwerkingsverbanden met een aantal sterke partners in binnen- en buitenland. Mede hierdoor is het ACIL zeer succesvol gebleken in het aantrekken van belangrijke onderzoeksfondsen, zowel voor talentvolle onderzoekers als voor beloftevolle onderzoeksonderwerpen (met name tweedegeldstroomfinanciering en diverse Europese projecten). Het IRL-programma heeft nauwe banden met de onderzoeksscholen *Ius Commune* en *Rechten van de Mens* en verder ook met een aantal buitenlandse instellingen in het kader van intensieve onderzoeksprojecten of -netwerken (*Network of Excellence*, *COST*, *FP7*). Meerdere onderzoekers ontvingen prestigieuze beurzen en projecten (*Veni, Vidi én Vici*). Het ACPO-programma is vooral werkzaam in Nederlandse netwerken, doch met een duidelijke oriëntatie naar het internationaal humanitair recht.

De programma's van het ACIL zijn gezien de onderwerpen van onderzoek noodzakelijkerwijs internationaal gericht en zij zijn actief aanwezig in het internationale wetenschappelijke debat, onder meer door de organisatie van wetenschappelijke bijeenkomsten. Talrijke leden van het IRL-programma nemen actief deel aan de redactie van internationale tijdschriften en gaven lezingen in het buitenland. Ook de kleine staf van het ACPO is actief in een aantal internationale tijdschriften en verenigingen.

1.2.2. Productiviteit: 4,25

De productiviteit in de programma's is in verhouding tot de omvang van het aantal onderzoeks-fte's redelijk (voor IRL en ACPO) tot goed (voor CEI en TSG). De wetenschappelijke publicaties laten in de periode 2006-2008 een stijgende lijn zien, met een piek in 2007. Ook het aantal vakpublicaties stijgt, met een sterke daling in 2007. Op programmaniveau bekeken zijn de wetenschappelijke publicaties – met uitzondering van het CEI – gedaald, vooral bij het IRL. De vakpublicaties daarentegen zijn in alle programma's toegenomen en bedroegen in 2008 bijna het dubbele van 2007. Opvallende uitschieter hier is het TSG dat – gezien de kleine staf – een indrukwekkende prestatie neerzet.

Daarnaast moet melding worden gemaakt van een aanzienlijk aantal lopende promotieonderzoeken binnen het ACIL. Hiertegen afgezet blijft de productie van het aantal proefschriften aan de lage kant. Het TSG scoort hierin het hoogst, gevolgd door het IRL en het ACPO, en het CEI sluit de rij.

1.2.3. Relevantie: 4,50

Alle onderzoeksonderwerpen binnen het ACIL zijn zeer relevant voor de wetenschap, aangezien ze handelen over recente ontwikkelingen en nieuwe types van *legal governance* op nationaal en internationaal vlak, en de wisselwerking tussen deze niveaus. Bovendien verwijzen sommige thema's naar de relaties tussen het recht en andere disciplines, zoals de economische en de politieke wetenschappen. Andere disciplines komen nauwelijks aan bod. Ook de programma's IRL en ACPO situeren zich binnen deze nieuwe wetenschapsontwikkelingen en sturen ze zelf mee.

Daarnaast zijn bovenstaande onderwerpen van groot belang voor de samenleving en voor de rechtspraktijk, omdat ze op langere termijn vormgeven aan de maatschappij en haar instellingen zoals die zich in de 21^e eeuw ontwikkelen. Voor het IRL uit deze samenwerking met de praktijk zich onder meer in de toegang van de ILDC-database en van de DOMAC-resultaten voor rechters, advocaten en praktijkjuristen in het internationale veld. In het geval van ACPO vindt de samenwerking tussen maatschappelijke instanties, beroepspraktijk en academici vooral plaats in het LACPO-netwerk.

1.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 4,50

De SWOT-analyses in de zelfstudie 2006-2008 van het ACIL en de afzonderlijke programma's vermelden onder de zwakke punten de omvang en de diversiteit in de verslagperiode. Voor wat het instituut betreft komt daar als gesignaleerd zwak punt bij de beperkte bevoegdheden ten aanzien van selectie en aanstelling van medewerkers. Dat

sinds 2009 twee programma's – ILR en ACPO – de kern van het rechtswetenschappelijk onderzoek van het ACIL vormen kan de mogelijkheid verruimen voor een sterkere en tegelijk flexibele aansturing.

De commissie adviseert het ACIL om het accent te verschuiven van structurele veranderingen naar de profilering van het internationaalrechtelijke onderzoek en de externe positionering daarvan. De gekozen vooronderstellingen in het algemeen deel van het programma IRL bieden hiervoor een goede basis – ook voor het ACPO – gelet op het onderzoek naar de deelname van niet-statelijke actoren in gewapende conflicten en het voorspel en de nasleep daarvan, alsmede het onderzoek naar een menswaardige bestrijding van het internationaal terrorisme.

1.2.5. Eindoordeel: 4,50

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties	X	X			
1.2 Vakpublicaties		X			
1.3 Overige resultaten		X			
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine	X	X			
1.5 Onderlinge samenhang van programma		X			
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak	X	X			
1.7 Samenwerking, internationalisering	X	X			
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties	X	X			
2.2 Aantal vakpublicaties		X			
2.3 Aantal overige resultaten		X			
2.4 Aantal dissertaties		X			
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap	X				
3.2 In relatie tot de samenleving	X	X			
3.3 In relatie tot de rechtspraktijk		X			
4 Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma	X				
4.2 In relatie tot personeel en financiën		X			
4.3 In relatie tot de leiding	X				

2. AMSTERDAMS INSTITUUT VOOR PRIVAATRECHT (AIP)

Programmaleiders: prof. dr. M.B.M. Loos (2006), prof. dr. M.W. Hesselink (2007-2008)

2.1. Korte beschrijving

2.1.1. Missie en/of probleemstelling

In 2003 is het onderzoeksprogramma *Vorm en inhoud in het Europese privaatrecht* gestart. Aan het einde van de looptijd bleek dat het niet goed mogelijk was de hele, zeer grote en zeer diverse, groep van privaatrechtelijke onderzoekers bijeen te houden in één onderzoeksprogramma. Er was een niet te overbruggen verschil in belangstelling en ambitieniveau tussen enerzijds een groep van onderzoekers die streefde naar een toonaangevende rol in het internationale wetenschappelijke debat over het Europese privaatrecht en anderzijds een groep van onderzoekers die meer gericht was op het nationale wetenschappelijke debat en de interactie met de rechtspraak.

Daarom is de groep gesplitst. Het programma *Nederlands privaatrecht in internationaal en rechtsvergelijkend perspectief* is doorgegaan onder de vlag van het AIP, tot eind 2008 waarop het AIP is opgeheven en het programma is beëindigd met de bedoeling dat het zou worden opgevolgd door een ander en specifiekere privaatrechtelijk programma. Het andere programma, *European Contract Law* (ECL), is sinds 2006 ondergebracht in het toen nieuw opgerichte Centre for the Study of European Contract Law (CSECL), en werd in 2008 door de faculteit en de universiteit erkend als een centre of excellence. Onderstaande beschrijving bespreekt beide programma's afzonderlijk.

2.1.2. Opbouw en onderdelen

Het programma *Nederlands privaatrecht in internationaal en rechtsvergelijkend perspectief* (NP) beoogde de belangrijkste ontwikkelingen op de verschillende gebieden van het Nederlandse privaatrecht aan de orde te stellen en te evalueren vanuit een maatschappelijk en juridisch relevant perspectief. De drie theoretische thema's die geacht kunnen worden een universele en met elkaar verweven strekking te hebben, zijn gekozen om het brede onderzoeksterrein te structureren en de samenhang tussen de verschillende projecten te vergroten. Onder het eerste thema 'methoden van het privaatrecht' vallen zowel methoden van rechtsvinding als methoden van ordening. Van de 'beginselen van het privaatrecht', die het tweede thema vormden, is gesteld dat deze de coherentie binnen een rechtssysteem bevorderen en aan deze beginselen kan dus naast een legitimerende ook een ordenende rol worden toegekend. Het derde thema, ten slotte, richtte zich op '(de)formalisering van het privaatrecht'.

Het onderzoeksthema van het programma *European Contract Law* (ECL) is het Europese contractenrecht. Contractenrecht wordt bestudeerd op een brede en functionele manier, dat wil zeggen, als het recht van economische transacties. Dit bevat zowel algemeen als specifiek contractenrecht. Het omvat ook de relevante aspecten van algemeen vermogensrecht en algemeen verbintenissenrecht, evenals belangrijke aspecten van

goederenrecht en faillissementsrecht en, zij het in mindere mate, het aansprakelijkheidsrecht.

2.1.3. Disciplines en vakgebieden

In het programma NP heeft de multidisciplinaire oriëntatie, met name in de rechtssociologie en de rechtsfilosofie, een centrale rol vervuld, alsook de internationale gerichtheid van het onderzoek. De internationale oriëntatie is tot uitdrukking gekomen in hetzij de toepassing van de rechtsvergelijkende methode binnen het onderzoek, hetzij het internationale karakter van het onderwerp van onderzoek (één of meer internationale rechtsbron(nen): verordening, verdrag, richtlijn, modelrecht, et cetera).

In het programma ECL is naast monodisciplinair onderzoek (bijvoorbeeld puur rechtsvergelijkend onderzoek, zoals het proefschrift van Bueno Díaz), ook interdisciplinair, en soms multidisciplinair, onderzoek verricht.

2.1.4. Onderzoeksmethoden

In het programma *Nederlands Privaatrecht* is de rechtsvergelijkende methode veelal gehanteerd ten behoeve van het zoeken naar betere oplossingen voor het Nederlandse recht. Een onderdeel van het Nederlandse privaatrecht werd systematisch vergeleken met equivalente onderdelen van andere – veelal Europese – rechtsstelsels. Daarbij werd door de onderzoeker niet alleen de *law in the books*, maar ook de *law in action* betrokken. Als methode om te voorkomen dat appels met peren worden vergeleken, is in de meeste gevallen gekozen voor een zogenaamde functionele methode waarbij de te vergelijken objecten niet noodzakelijkerwijs qua structuur equivalent zijn, maar wel qua functie.

Bij *European Contract Law* was het uitgangspunt dat de te hanteren methode afhangt van de te beantwoorden onderzoeksvraag. Rechtsvergelijking was een veel gehanteerde methode en daarnaast ook de politieke analyse. Empirisch onderzoek verrichtte men niet, met name omdat het onderzoek niet gericht is op empirische vragen (over het algemeen normatief of analytisch), en omdat men voor zulk onderzoek ook niet de vereiste deskundigheid dacht te hebben. Een enkele keer maakte de groep gebruik van beschikbare empirische gegevens of bekritiseert hij door anderen gemaakte, niet onderbouwde, empirische claims.

2.1.5. Kwantitatieve informatie

De cijfers van het instituut als geheel worden weergegeven.

De onderzoeksformatie van het instituut was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	2,52	2,49	2,57
Ander vast WP	5,68	6,00	4,44
Promovendi	6,50	6,92	5,02
Overig tijdelijk WP	0,60	0,70	0,50
Totaal WP	15,30	16,11	12,53
Ondersteuning	0,40	0,60	0,60
Totaal staf	15,70	16,71	13,13

De inkomstenbronnen in de afgelopen drie jaar:

	2006		2007		2008	
	%	K€	%	K€	%	K€
Eerste geldstroom	90	973	87	1.066	78	910
Tweede geldstroom	5	57	6	80	15	170
Contractonderzoek	0	0	0	4	3	33
Overige inkomsten	5	50	6	77	4	50
Totaal inkomsten		1.080		1.227		1.163

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	7	5	6
Dissertaties	1	3	2
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	15	24	28
Artikelen in overige tijdschriften	6	7	10
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	3	2	7
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	20	22	47
Totaal	52	63	100
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	3	4	2
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	2	1	2
Artikelen	20	36	48
Annotaties	35	45	27
Totaal	60	86	79
	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	11	8	9
Aantal afgeronde promoties	1	3	2
Waarvan medewerker van het instituut	0	3	1
Waarvan niet-medewerker instituut	1	0	1
Duur afgerond promotieonderzoek		5,3 jaar	2,7 jaar

De volgende promoties kwamen tot stand:

2.2. Beoordeling

Het programma *Nederlands Privaatrecht* (NP) is in 2008 beëindigd en het programma *European Contract Law* (ECL) is intussen ondergebracht in het *Centre for the Study of European Contract Law*. Omwille van deze duidelijke tweedeling en het feit dat één van de programma's volledig is afgelopen, heeft de commissie een aparte beoordeling aangewezen geacht.

A. Nederlands Privaatrecht

2.2.1. Kwaliteit: 4,00

De wetenschappelijke publicaties vormen gedegen werk en zijn van goede kwaliteit. Ze richten zich vooral op het nationale debat. Het onderzoek kent een breed terrein. De bijdrage aan theorievorming en doctrine is goed, maar niet in het oog springend. Over het algemeen is dit onderzoek niet heel vernieuwend. Onderzoekers uit dit programma nemen ook deel aan de *Ius Commune* Onderzoekschool en aan nationale en internationale adviescommissies.

2.2.2. Productiviteit: 4,00

De hoeveelheid onderzoeksresultaten is niet indrukwekkend te noemen, met uitzondering van de (voorlopige) piek aan publicaties in 2008. Deze ongelijke ontwikkeling wordt in de zelfstudie geweten aan een hoge onderwijsbelasting van de medewerkers. Tijdens de verslagperiode vonden 2 promoties plaats, wat gezien het aantal lopende onderzoeken redelijk is. Ook het aantal vakpublicaties is voldoende.

2.2.3. Relevantie: 4,00

In het programma bestaat een duidelijke verbinding met de rechtspraak en zijn de onderzoeksvragen vooral maatschappelijk relevant. Er wordt bewust vaak deelgenomen aan wetenschappelijke en maatschappelijke debatten.

2.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: nvt

Het programma NP is per december 2008 beëindigd en zal in een andere vorm worden voortgezet, doch niet onder de vlag van het AIP dat tegelijkertijd is opgeheven.

2.2.5. Eindoordeel: 4,00

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties		X			
1.2 Vakpublicaties		X			
1.3 Overige resultaten		X			
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine		X			
1.5 Onderlinge samenhang van programma		X			
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak		X			
1.7 Samenwerking, internationalisering		X			
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties		X			
2.2 Aantal vakpublicaties		X			
2.3 Aantal overige resultaten		X			
2.4 Aantal dissertaties		X			
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap		X			
3.2 In relatie tot de samenleving		X			
3.3 In relatie tot de rechtspraak		X			
4 Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma					
4.2 In relatie tot personeel en financiën					
4.3 In relatie tot de leiding					

B. European Contract Law

2.2.1. Kwaliteit: 4,75

Wat publicaties betreft, heeft het programma ECL gekozen voor internationalisering en publicaties op het niveau van buitenlandse, peer reviewed tijdschriften. Een groot deel van het onderzoek komt tot stand in internationale netwerken, ook in de vorm van adviezen aan de Europese Commissie en het Europees Parlement. De onderzoeksgroep is

internationaal samengesteld en neemt deel aan het internationale debat, waarbij gebruikgemaakt wordt van rechtspolitieke, rechtsculturele, rechtstheoretische en rechtseconomische methoden. Het streven van de onderzoeksgroep naar een zeer hoog niveau is goed geslaagd. Het programma ECL heeft een aantal beleidsrapporten voor Europese doeleinden tot stand gebracht.

Op het vlak van de theorievorming krijgt het ECL een hoge score. Het gaat om fundamenteel onderzoek met een belangrijke bijdrage tot de theorie. Door de combinatie van verschillende methoden is het onderzoek vernieuwend.

Ook de samenhang is uitstekend. Er is sprake van een duidelijke algemene probleemstelling, waardoor de onderzoeksresultaten veel samenhang vertonen. Daarbij dient aangemerkt dat het onderzoek heel innovatief is, aangezien het is gericht op nieuwe ontwikkelingen op het gebied van het Europese privaatrecht en de coherentie binnen dit rechtsgebied. Veel onderzoek betreft beleidsvragen in dit domein.

Tot slot onderhoudt de groep in sterke mate een aantal internationale relaties en contacten, sommige daarvan van structurele aard. Eén hiervan is de betrokkenheid binnen de *Ius Commune* Onderzoekschool.

2.2.2. Productiviteit: 4,50

Binnen het ECL zijn ruimschoots voldoende publicaties tot stand gekomen, vergeleken met de beschikbare staf, en over de jaren heen is een stijgende productiviteit aan te merken.

Het aantal vakpublicaties is beperkt maar, bekeken tegen de achtergrond van de internationale en vernieuwende publicaties, redelijk.

Tijdens de verslagperiode vonden 4 promoties plaats, wat gezien het aantal lopende onderzoeken zeer bevredigend is.

2.2.3. Relevantie: 4,50

Het ECL ziet als zijn handelsmerk het inzichtelijk maken van de fundamentele vragen die ten grondslag liggen aan beleidskeuzes. Via het CSECL heeft dit programma bijgedragen tot de ontwikkeling van het ontwerp voor een *Common Frame of Reference*. Er wordt bewust vaak deelgenomen aan wetenschappelijke en maatschappelijke debatten.

Wat het ECL betreft, zijn de publicaties voor de wetenschap van groot belang door het fundamenteel karakter van het onderzoek en de rechtstheoretische benadering, waarbij veel aandacht wordt gegeven aan nieuwe methodieken. Voor de samenleving is het onderzoek dat wordt verricht ten behoeve van beleidsadviezen in hoge mate relevant. Voor de rechtspraak heeft het onderzoek alleen een afgeleid belang.

2.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 4,50

Volgens de SWOT-analyse van het ECL is thans sprake van een goedlopende, creatieve en hechte onderzoeksgroep, met een sterke leiding en vernieuwend onderzoek. De groep

is jong, divers, internationaal samengesteld, en heeft een uitstekende reputatie. Er zijn goede internationale contacten. Men is zich ervan bewust geworden dat de overheersende blik naar het buitenland heeft geleid tot te geringe aandacht voor het binnenlands debat. Er zijn plannen voor nauwere samenwerking met het ACLE. Men ziet goede kansen zich te profileren op het grensvlak van filosofie en privaatrecht. Er is weinig afhankelijkheid van tweede en derde geldstromen.

Het programma ECL is aan het begin van de verslagperiode ondergebracht in het aparte *Centre for the Study of European Contract Law*.

2.2.5. Eindoordeel: 4,75

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties	X	X			
1.2 Vakpublicaties		X			
1.3 Overige resultaten	X	X			
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine	X				
1.5 Onderlinge samenhang van programma	X				
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak	X				
1.7 Samenwerking, internationalisering		X			
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties	X	X			
2.2 Aantal vakpublicaties	X				
2.3 Aantal overige resultaten	X	X			
2.4 Aantal dissertaties	X				
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap	X				
3.2 In relatie tot de samenleving	X				
3.3 In relatie tot de rechtspraktijk		X			
4 Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma	X	X			
4.2 In relatie tot personeel en financiën		X			
4.3 In relatie tot de leiding	X				

3. CENTRUM VOOR MILIEURECHT (CvM)

Programmaleider: prof. mr. R. Uylenburg

3.1. Korte beschrijving

3.1.1. Missie en probleemstelling

De centrale missie van het Centrum voor Milieurecht (CvM) is het uitvoeren van maatschappijgericht wetenschappelijk onderzoek betreffende het recht en beleid inzake het milieu in brede zin en de ruimtelijke ordening op een geïntegreerde wijze, waarmee een herkenbare bijdrage wordt geleverd aan het nationale en internationale wetenschappelijke en maatschappelijke debat op deze onderzoeksterreinen. Het CvM

heeft in de afgelopen 22 jaar accentverschuivingen aangebracht binnen het onderzoekswerk. Een constante lijn in het onderzoek is de wisselwerking tussen de verschillende rechts- en aandachtsgebieden en de concentratie op grensoverschrijdende thema's.

3.1.2. Opbouw en onderdelen

Tijdens de verslagperiode waren binnen het CvM twee programma's gehuisvest. Met het eigen programma *Over de grenzen van het omgevingsrecht* (2004-2008) wordt in de eerste plaats aangeduid dat het onderzoek niet alleen het nationale recht betreft, maar in het bijzonder ook het Europese recht, het internationaal recht en het rechtsvergelijkende onderzoek. In de tweede plaats wordt met de 'grenzen' bedoeld op de onderverdeling die binnen het omgevingsrecht wordt gemaakt tussen het grijze milieuhygiënerecht – waaronder ook het stoffen- en productenrecht – het groene natuurbeschermingsrecht, het blauwe waterrecht en het rode ruimtelijke ordeningsrecht. Het onderzoek binnen het programma richt zich in het bijzonder ook op integratievraagstukken. In de derde plaats wordt bedoeld aan te geven dat dit onderzoeksprogramma eveneens betrekking heeft op de relatie tussen algemene leerstukken uit het Europees recht, het bestuursrecht, het strafrecht, het privaatrecht en het bijzondere deel van het omgevingsrecht. Het onderzoek is onderverdeeld in de volgende drie thema's: (1) Grondslagen en beginselen; (2) Regulering; en (3) Besluitvorming en rechtsbescherming.

Daarnaast is er het programma *Grensoverschrijdend milieurecht* binnen de Ius Commune Onderzoekschool. In de zelfstudie wordt gesignaleerd dat de internationale peer review dit programma als van "zeer goede kwaliteit" (met een gemiddeld cijfer van 4,4) heeft beoordeeld. Een vergelijking tussen beide programma's leert dat er sprake is van een zeer grote overlapping, wat niet verwondert aangezien het CvM de 'meerderheidsaandeelhouder' is.

3.1.3. Disciplines en vakgebieden

Wat het eerste programma betreft, wordt onder het omgevingsrecht begrepen het milieuhygiënerecht, het ruimtelijke ordeningsrecht, het natuurbeschermingsrecht, het waterrecht en het recht inzake biotechnologie. Het onderzoek richt zich in het bijzonder op de raakvlakken en de samenhang tussen deze gebieden. Daarbij overschrijdt het onderzoek binnen het gekozen thema ook de grenzen van de klassieke indeling van de rechtswetenschap. Het omgevingsrecht wordt zowel internationaalrechtelijk, Europeesrechtelijk als nationaalrechtelijk (bestuursrecht, privaatrecht en strafrecht) onderzocht.

3.1.4. Onderzoeksmethoden

Een deel van het onderzoek binnen het instituut heeft een monodisciplinair karakter, zij het dat het onderwerp milieurecht vanuit de verschillende juridische subdisciplines integraal wordt onderzocht. De samenstelling van de onderzoeksgroep weerspiegelt deze onderzoeksofzet. Daarnaast is in het onderzoek altijd aandacht geweest voor de toepassing en handhaving van het milieurecht, waarbij ook empirische onderzoeksmethoden zijn toegepast. In veel onderzoeken wordt bovendien samengewerkt met bestuurskundigen, economen en vooral ook milieudeskundigen, zodat multidisciplinair onderzoek tot stand

komt. Voor de milieukundige expertise wordt de laatste jaren intensief samengewerkt met het Instituut voor Milieuvraagstukken van de VU.

3.1.5. Kwantitatieve informatie

De cijfers van het centrum worden als geheel weergegeven.

De onderzoeksformatie van het centrum was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	1,36	0,50	0,86
Ander vast WP	3,11	2,84	2,99
Promovendi	6,13	2,40	2,80
Overig tijdelijk WP	0,50	0,60	0,70
Totaal WP	11,10	6,34	7,35
Ondersteuning	0,92	1,02	1,13
Totaal staf	12,02	7,36	8,48

De inkomstenbronnen in de afgelopen drie jaar:

	2006		2007		2008	
	%	K€	%	K€	%	K€
Eerste geldstroom	64	583	74	399	74	356
Tweede geldstroom	23	208	5	25	0	0
Contractonderzoek	13	121	22	118	26	125
Overige inkomsten	0	0	0	0	0	0
Totaal inkomsten		912		542		482

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	3	7	3
Dissertaties	3	0	2
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	7	4	9
Artikelen in overige tijdschriften	3	1	1
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	4	4	1
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	28	21	10
Totaal	48	37	26
Vakpublicaties	0	0	4
Monografieën en handboeken	7	0	0
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	31	10	6
Artikelen	20	12	9
Annotaties	3	7	3
Totaal	61	29	22

De volgende promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	12	10	10
Aantal afgeronde promoties	3	0	2
Waarvan medewerker van het instituut	3		2
Waarvan niet-medewerker instituut	0		0
Duur afgerond promotieonderzoek	4,3 jaar		4,9 jaar

3.2. Beoordeling

3.2.1. Kwaliteit: 4,00

De wetenschappelijke publicaties zijn goed tot heel goed. Aanvankelijk waren acht kernpublicaties gepresenteerd, die een meer representatief beeld boden dan de uiteindelijk geselecteerde vier. De kernpublicaties zijn goed vakwerk, maar bieden voornamelijk een verdienstelijk overzicht van de materie. Veel andere wetenschappelijke publicaties zijn uitgesplitste onderdelen uit de studieboeken *Omgevingsrecht* en *Milieurecht*. Er zijn echter ook vernieuwende bundels zoals *Het milieurecht als proeftuin*. Bij de vakpublicaties zitten verdienstelijke werken zoals *T&C Milieurecht*. Er zijn nauwelijks vakpublicaties opgewaardeerd tot wetenschappelijke publicaties. Daarnaast vertoont het CvM een grote en kwaliteitsvolle andere output in de vorm van derdegeldstroompublicaties. Er bestaat, samen met het METRO Maastricht, het IVM VU en Arcadis, een vaste opdrachtrelatie in het kader van STEM (Structurele Evaluatie Milieuwetgeving).

De bijdrage aan wetenschappelijke gezelschappen en aan redacties van tijdschriften is goed. Verder heeft het CvM in 2006-2008 een zeer groot aantal nationale en internationale congressen, symposia en studiedagen georganiseerd, veelal met opvolgende publicaties.

Binnen het CvM bestaat een duidelijke ambitie tot fundamenteel onderzoek, getuige het thema binnen het onderzoeksprogramma *Grondslagen en beginselen*. Opvallend is dat bij de reductie van acht naar vier kernpublicaties twee van de drie kernpublicaties over dit thema zijn afgefallen. De ambitie wordt op dit punt nog niet waargemaakt. Hoewel sprake is van een zeer breed terrein waarop geïntegreerd onderzoek wordt gedaan, is er sprake van meer dan voldoende samenhang.

Globaal is de originaliteit van het programma goed. Voor de periode 2009-2013 wordt het centrale thema milieu en marktordening, vanuit het perspectief van duurzaamheid en klimaatverandering. Qua programmering is er voldoende innovatie. Qua aanpak en methodiek is er minder sprake van originaliteit, van onverwachte invalshoeken. De samenwerking met anderen wordt echter als heel goed gewaardeerd. Er zijn structurele samenwerkingsrelaties binnen het project STEM en binnen de Ius Commune Onderzoekschool (het programma *Grensoverschrijdend milieurecht*). Daarnaast zijn er regelmatig ad-hoc-projecten met andere onderzoeksgroepen. Internationale relaties en contacten zijn er onder andere via de Academy of Environmental Law van het IUCN en via regelmatig verblijf van buitenlandse gastonderzoekers.

3.2.2. Productiviteit: 4,00

Het aantal wetenschappelijke publicaties is, rekening houdend met de totale staf en het aantal promovendi, redelijk maar niet indrukwekkend. Hetzelfde geldt voor het aantal vakpublicaties. Beide vormen van publicaties gaan echter in dalende lijn, parallel met het personeelsbestand.

In de periode 2002-2004 zijn vier promoties gerealiseerd, in de periode 2006-2008 vijf. Afgezet tegen de formatie is dat een goed resultaat, voor de periode 2006-2008 is dat afgezet tegen de ambities minder.

3.2.3. Relevantie: 4,00

De relevantie van het onderzoek binnen het Centrum voor Milieurecht is goed, voor de wetenschap, voor de samenleving en voor de rechtspraak.

3.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 3,75

Opvallend is dat er veel hoogleraren betrokken zijn, maar de meesten met een zeer kleine onderzoekstaak. In verhouding tot het brede onderzoeksterrein is de omvang van de overige WP-formatie niet groot. Anderzijds heeft het Centrum gedurende 22 jaar een succesvolle staat van dienst opgebouwd en bestaat er dus een grote stabiliteit.

De zelfstudie maakt melding van een aantal bedreigingen: dat er tijd weglekt aan bureaucraties, dat de arbeidsmarkt niet makkelijk ligt en dat er bepaalde facultaire keuzes worden gemaakt. In verband met dit laatste punt lijkt het erop dat het faculteitsbestuur het CvM wil 'wegposterioriseren'. Het CvM is geen prioriteit in de nieuwe structuur, waarin de geldstromen sterk zijn gericht op de centers of excellence. Intussen wordt binnen het CvM hard gewerkt aan de internationalisering, getuige de deelname aan de Ius Commune Onderzoekschool, de benoeming van een nieuwe hoogleraar Internationaal milieurecht en een nieuwe hoogleraar Europees milieurecht en de organisatie, door deze laatste, van een internationaal congres in 2008 over de Aarhus Convention en het internationale congres in 2009 over milieurecht en -politiek (Environmental Law and Policy in the European Union: Legacy of the Treaty of Amsterdam).

3.2.5. Eindoordeel: 4,00

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties		X			
1.2 Vakpublicaties		X			
1.3 Overige resultaten	X				
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine		X	X		
1.5 Onderlinge samenhang van programma		X			
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak		X	X		
1.7 Samenwerking, internationalisering	X	X			
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties		X			
2.2 Aantal vakpublicaties		X			
2.3 Aantal overige resultaten		X			
2.4 Aantal dissertaties		X			
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap		X			
3.2 In relatie tot de samenleving		X			
3.3 In relatie tot de rechtspraak		X			

4	Vitaliteit/haalbaarheid				
4.1	In relatie tot de opzet van het programma		X		
4.2	In relatie tot personeel en financiën			X	
4.3	In relatie tot de leiding		X	X	

4. HUGO SINZHEIMER INSTITUUT (HSI)

Programmaleiders: prof. dr. E. Verhulp en dr. R. Knegt

4.1. Korte beschrijving

4.1.1. Missie en probleemstelling

De centrale vraagstukken in het onderzoek van het Hugo Sinzheimer Instituut (HSI) betreffen de verschuivingen in arbeidsrecht en sociale verzekeringsrecht, geanalyseerd in relatie tot sociaal-economische ontwikkelingen, die meer zijn dan puur conjunctureel. Resulteren verschuivingen in sociaal-economische relaties in paradigmawisselingen in sociaal recht en als dat zo is welke zouden en kunnen dan de kenmerken daarvan zijn?

4.1.2. Opbouw en onderdelen

Het HSI was tijdens de verslagperiode (2005-2008) de haven voor het programma *Herschikking van verantwoordelijkheden in arbeidsverhoudingen*, dat zelf de opvolger was van het programma *Naar een nieuwe rechtsorde van de arbeid?* (1999-2004). Het onderzoeksprogramma *Herschikking van verantwoordelijkheden in arbeidsverhoudingen* werd uitgevoerd in vier thematische velden: (1) preconditions of labour market participation; (2) legal modelling of labour relations; (3) the qualities of members of the labour force; en (4) reconciling the discontinuity of ‘jobs’ with the continuity of ‘social existence’. Dit programma is in 2008 afgesloten. In de plaats hiervan is met ingang van 2009 het programma, *From Protection to Order*, gekomen en daarnaast worden nog de mogelijkheden verkend van een tweede programma waarin de nieuwe hoogleraar Labour market and social security een rol zou kunnen spelen. Dit programma mikt op internationale aspecten van collectief arbeidsrecht.

4.1.3. Disciplines en vakgebieden

In een aantal projecten werken HSI-onderzoekers samen met andere disciplines: in de thematische velden ‘preconditions’ (re-integration) en ‘qualities’ (health & safety) werken ze samen met arbeidssociologen, economen en medische onderzoekers, zowel van de UvA als van vier andere universiteiten. Sociaal-wetenschappelijke methoden omvatten zowel kwantitatieve methoden (surveys, gebruik van bestaande datasets) als kwalitatieve methoden (vooral interviews). De HSI-sociale wetenschappers beschikken over deskundigheid in veel sociologische methoden.

4.1.4. Onderzoeksmethoden

HSI is een interdisciplinair instituut en het huidige programma combineert rechtswetenschappelijke en sociaalwetenschappelijke methoden. Binnen het programma kunnen vier types van projecten worden onderscheiden:

- onderzoek naar arbeid en sociale zekerheidsrecht dat gebruikmaakt van hoofdzakelijk rechtswetenschappelijke methoden (bijvoorbeeld naar voorstellen voor herziening van het Nederlandse ontslagrecht, of de invoering van EU-richtlijnen voor gelijke behandeling in de nationale wetgeving, of vergelijkend onderzoek naar regelgeving in verschillende landen);
- fundamenteel-rechtswetenschappelijk onderzoek (naar de grondrechten in de arbeidsrelatie, bijvoorbeeld het recht op werk, of de basisbegrippen van arbeidsrecht zoals het ‘arbeidscontract’);
- onderzoek dat interdisciplinair genoemd zou kunnen worden in de zin dat het bewust de grenzen tussen verschillende subvelden overschrijdt (bijvoorbeeld werknemersparticipatie, tussen arbeids- en ondernemingsrecht);
- onderzoek dat rechtswetenschappelijke en sociaalwetenschappelijke methoden combineert, zoals een evaluatieonderzoek naar de Flexicurity Wet of onderzoek naar langetermijntwikkelingen in arbeidsregulering.

4.1.5. Kwantitatieve gegevens

De cijfers voor het instituut als geheel worden weergegeven.

De onderzoeksformatie van het instituut was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	0,6	0,6	0,6
Ander vast WP	5,3	6,4	4,7
Promovendi	4,9	4,2	3,3
Overig tijdelijk WP	0,8	0,5	0,8
Totaal WP	11,6	11,7	9,4
Ondersteuning	1,5	1,7	1,6
Totaal staf	13,1	13,4	11

De inkomstenbronnen in de afgelopen drie jaar:

	2006		2007		2008	
	%	K€	%	K€	%	K€
Eerste geldstroom	45	530	45	643	52	567
Tweede geldstroom	6	75	7	101	0	0
Contractonderzoek	48	565	48	675	48	514
Overige inkomsten	0	0	0	0	0	0
Totaal inkomsten		1.170		1.419		1.081

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	7	15	6
Dissertaties	1	3	1
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	19	18	16
Artikelen in overige tijdschriften	6	5	4
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	1	0	4
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	22	12	33
Totaal	56	53	64
Vakpublicaties	5	2	2
Monografieën en handboeken	3	1	0
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	50	48	72
Artikelen	5	8	14
Annotaties	5	2	2
Totaal	68	61	90

De volgende promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	12	12	12
Aantal afgeronde promoties	1	3	1
Waarvan medewerker van het instituut	8	8	7
Waarvan niet-medewerker instituut	4	4	5
Duur afgerond promotieonderzoek	5,2 jaar	4,7 jaar	5,4 jaar

4.2. Beoordeling

4.2.1. Kwaliteit: 4,00

Aankankelijk waren acht kernpublicaties gepresenteerd, die misschien een meer representatief beeld bieden dan de uiteindelijk geselecteerde vier. De publicatie van Knegt (ed.), *The Employment Contract as an Exclusionary Device* (2008) biedt een belangrijke synthese van HSI-onderzoek dat ook een theoretisch innovatief perspectief aanboort. De andere kernpublicaties zijn goed vakwerk, maar bieden primair een verdienstelijk overzicht van het domein. Opvallend is dat één van de vier kernpublicaties op naam staat van een *visiting fellow* die een jaar aan het HSI heeft gewerkt, een moderne vorm van inkoop van personeel en (kern)publicaties dus. Opvallend blijft dat een flink aantal vakpublicaties, zoals bijdragen aan losbladigen, redactionelen, kronieken, T&C e.d., zijn opgewaardeerd tot wetenschappelijke publicaties. De verslaglegging is overigens verre van compleet, bijvoorbeeld aangaande de pagina's van de publicaties. Ook het aantal vakpublicaties is hoog.

De andere output van het HSI is bepaald sterk te noemen, mede omdat het een groot aantal extern gefinancierde onderzoeken heeft weten aan te trekken (NWO, Europese fondsen, stichting Gak, ministeries, et cetera). De helft van de inkomsten komt hier uit en de output aan derdegeldstroompublicaties is dan ook groot. Ook de bijdrage aan wetenschappelijke gezelschappen en aan redacties van tijdschriften is groot. Verder heeft het HSI in 2006-2008 een groot aantal nationale en internationale congressen, symposia en studiedagen georganiseerd, soms met daaruit voortvloeiende publicaties.

Het HSI vertoont duidelijk een ambitie tot fundamenteel onderzoek. De samenhang is meer dan voldoende, ondanks het zeer brede terrein waarop onderzoek wordt gedaan. Dat blijkt ook uit een publicatie als *The Employment Contract*. Over het algemeen is er qua aanpak en methodiek minder sprake van originaliteit en van onverwachte invalshoeken. Het HSI onderhoudt structurele samenwerkingsrelaties met tal van onderzoekers en onderzoeksgroepen in binnen- en buitenland.

4.2.2. Productiviteit: 4,25

Opvallend is het hoge aantal publicaties per fte dat als wetenschappelijk is aangemeld. Dit is deels te danken aan het opwaarderen van vakpublicaties, maar dat verklaart niet alles. Opvallend is ook dat het merendeel van deze publicaties in Nederlandstalige tijdschriften en boeken is verschenen, en slechts een klein gedeelte in internationale tijdschriften. Ook het aantal vakpublicaties ligt hoog, wellicht ten gevolge van de brede vraag naar toegepast onderzoek vanwege stichtingen en andere maatschappelijke instanties.

In de periode 2001-2004 zijn 3 of 4 promoties gerealiseerd, in de periode 2006-2008 5. Afgezet tegen de formatie voor promovendi is dat een goed resultaat, tegen het aantal lopende promotieonderzoeken (12) iets minder.

4.2.3. Relevantie: 4,50

De relevantie van dit onderzoek is goed tot zeer goed, voor de wetenschap, voor de samenleving en voor de rechtspraak.

4.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 3,00

De zwakke plek in het HSI ligt in de perspectieven voor de toekomst. Het komt de commissie voor dat het instituut snel in de verdrukking kan komen ten gevolge van de sterke nadruk op de centers of excellence en de manier van financieren die hiermee gepaard gaat. Bovendien is er sinds 2000 een duidelijke facultaire stroming tegen interdisciplinaire studies, terwijl de mogelijkheden bij NWO ook zeer beperkt zijn. Anderzijds slaagt het HSI er al jaren in om slechts voor de helft van zijn inkomsten afhankelijk te zijn van de eerste geldstroom. Het is duidelijk dat het HSI binnen Nederland een unieke positie inneemt, en het is zeer de vraag of deze door een mogelijke aansluiting bij het Amsterdams Instituut voor ArbeidsStudies (AIAS) behouden kan blijven, dan wel of de fusie de verhoopde meerwaarde kan opleveren.

4.2.5. Eindoordeel: 4,00

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties		X			
1.2 Vakpublicaties		X			
1.3 Overige resultaten		X			
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine		X	X		
1.5 Onderlinge samenhang van programma		X			
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak		X	X		
1.7 Samenwerking, internationalisering	X				

2	Productiviteit				
2.1	Aantal wetenschappelijke publicaties		X		
2.2	Aantal vakpublicaties		X		
2.3	Aantal overige resultaten	X			
2.4	Aantal dissertaties		X		
3	Relevantie				
3.1	In relatie tot de wetenschap	X	X		
3.2	In relatie tot de samenleving	X	X		
3.3	In relatie tot de rechtspraktijk	X	X		
4	Vitaliteit/haalbaarheid				
4.1	In relatie tot de opzet van het programma			X	
4.2	In relatie tot personeel en financiën			X	
4.3	In relatie tot de leiding		X		

5. INSTITUUT VOOR INFORMATIERECHT / INSTITUTE FOR INFORMATION LAW (IViR)

Programmaleiders: prof. dr. P.B. Hugenholtz, prof. dr. N.A.N.M. van Eijk en dr. M.M.M. van Eechoud.

5.1. Korte beschrijving

5.1.1. Missie en probleemstelling

Het Instituut voor Informatierecht (IViR) stelt zich ten doel bij te dragen aan de ontwikkeling van het informatierecht tot een evenwichtig kader dat tegemoetkomt aan de behoeften van de informatiesamenleving. Informatierecht wordt daarbij omschreven als het recht dat betrekking heeft op de productie, de marketing, het transport en het gebruik van informatieproducten en -diensten.

Het IViR werd opgericht in 1986 en het heeft zich ontwikkeld tot een erkend zwaartepunt van onderzoek van faculteit en universiteit. Het heeft een eigen documentatiecentrum met eigen documentalisten en het biedt een eenjarige masteropleiding Informatierecht aan, evenals een tweejarige onderzoeksmaster op hetzelfde gebied. De leiding van het IViR wordt geadviseerd door een eigen Wetenschappelijke Adviesraad.

5.1.2. Opbouw en onderdelen

In de periode 2005-2010 richt IViR zich in het bijzonder op een zevental onderwerpen: (1) het ontwikkelen van een algemene theorie van het informatierecht; (2) vrijheid van meningsuiting en andere communicatierechten; (3) privacybescherming; (4) intellectuele eigendomsrecht; (5) zakelijke communicatie; (6) overheidsinformatie; en (7) media en telecommunicatie.

5.1.3. Disciplines en vakgebieden

Informatierecht is een dynamisch veld, dat sterke interacties kent met sociale, economische en technologische ontwikkelingen. Dat is de reden dat het instituut voortdurend in contact wil blijven met de praktische en sociale werkelijkheid van de informatiemaatschappij. IViR-onderzoekers zijn van mening dat zij niet alleen academici zijn maar ook een sociale rol dienen te vervullen.

5.1.4. Onderzoeksmethoden

Hoewel de zelfstudie hierover weinig informatie verschaft, neemt de commissie aan dat het onderzoek wordt verricht in overeenstemming met de binnen de rechtswetenschap gebruikelijke onderzoeksmethoden. Uit de facultaire informatie blijkt dat het rechtsvergelijkend onderzoek in toenemende mate wordt gericht op de vergelijking tussen systemen en niet tussen landen. De groeiende invloed van het Europese recht binnen het informatierecht is hier mede debet aan. Geregeld zou er ook sprake zijn van onderzoek met een interdisciplinair karakter.

5.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het instituut was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	0,93	1,00	0,75
Ander vast WP	1,81	2,45	2,08
Promovendi	4,13	4,83	4,58
Overig tijdelijk WP	3,84	3,28	2,99
Totaal WP	10,71	11,56	10,40
Ondersteuning	1,27	0,90	1,51
Totaal staf	11,98	12,46	11,91

De inkomstenbronnen in de afgelopen drie jaar:

	2006		2007		2008	
	%	K€	%	K€	%	K€
Eerste geldstroom	36	353	49	466	39	350
Tweede geldstroom	5	46	6	60	5	49
Contractonderzoek	59	575	45	431	56	546
Overige inkomsten	0	0	0	0	0	0
Totaal inkomsten		974		957		975

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	8	11	11
Dissertaties	2	1	1
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	18	16	26
Artikelen in overige tijdschriften	20	23	21
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	4	0	3
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	7	10	28
Totaal	59	61	90
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	1	0	1
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	1	0	0
Artikelen	24	18	27
Annotaties	13	14	14
Totaal	39	32	42

De volgende promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	10	7	7
Aantal afgeronde promoties	2	1	1
Waarvan medewerker van het instituut	2	1	1
Waarvan niet-medewerker instituut	0	0	0
Duur afgerond promotieonderzoek	4,1 jaar	5,3 jaar	5 jaar

5.2. Beoordeling

5.2.1. Kwaliteit: 4,50

De door het IViR aangeleverde kernpublicaties zijn alle van uitstekende kwaliteit, doch opvallend is wel dat 4 van de 8 betrekking hebben op een auteursrechtelijk onderwerp. Het aantal publicaties op het gebied van een algemene theorie van het informatierecht is beperkt. Nagenoeg de helft van het aantal wetenschappelijke publicaties verschijnt in internationale tijdschriften en niet-Nederlandstalige boeken. Speciale vermelding verdient het boek *European Media Law* van Van Castendyk, Dommering en Scheuer (2008), een artikelsgewijs commentaar van meer dan 1.300 pagina's op de Europese mediawetgeving op het gebied van radio en tv, een heus monnikenwerk.

Ook de andere output van het IViR wordt hoog gewaardeerd. Het instituut heeft een zeer uitgebreide portefeuille aan tweede en derdegeldstroomonderzoek. Opdrachten voor contractonderzoek kwamen van EU-instellingen, van diverse ministeries en van andere instellingen in binnen- en buitenland. Beleid is dat alle resultaten van contractonderzoek gepubliceerd worden, dan wel worden omgewerkt tot wetenschappelijke publicaties. Het instituut was zeer succesvol in het aantrekken van fondsen uit het NWO-programma *IT en Recht* (ITeR). Recentelijk werd een Veni-aanvraag gehonoreerd. De senior stafleden geven regelmatig les aan buitenlandse instellingen, zijn lid van de redacties van tijdschriften en participeren in nationale en Europese advieslichamen.

Zoals uit de missie van het IViR en uit de kernpublicaties blijkt, is het IViR-onderzoek voornamelijk juridisch en monodisciplinair van aard, zij het dat meerdere vakgebieden

binnen de rechtswetenschap worden bestreken. Hoewel een substantieel deel van het onderzoek van IViR contractonderzoek is, blijken ook die publicaties wel degelijk bij te dragen aan theorievorming, in het bijzonder de studies over het auteursrecht in opdracht van de Europese Commissie. Ook de vier dissertaties in de periode 2006, 2007 en 2008 bevatten belangwekkende theoretische bijdragen.

De samenhang echter zou beter kunnen. De zeven vermelde onderzoeksonderwerpen lijken geen gedeelde probleemstelling te hebben en in die zin lijkt het programma uit zeven afzonderlijke bouwstenen te bestaan. Daarbij zijn drie bouwstenen – vrijheid van meningsuiting en andere communicatierechten; intellectueel eigendomsrecht; en media en telecommunicatie – aanzienlijk groter dan de ander vier. Onderzoek op het gebied van privacybescherming raakte enigszins onderbelicht door het vertrek van leidende onderzoekers. De leiding van het IViR nam en neemt actie.

Originaliteit staat wel hoog in het vaandel. Vanaf het begin heeft het IViR zich gekenmerkt door informatie en informatierecht centraal te stellen, dus los van de techniek waarmee die informatie wordt geproduceerd, op de markt gezet, getransporteerd of gebruikt. ICT speelt daarin uiteraard een rol en is een belangrijke bron van nieuwe vragen en problemen, maar het IViR heeft altijd een techniekonafhankelijk perspectief willen hanteren. Die invalshoek is origineel en binnen en buiten Nederland uniek. Als strikt juridisch instituut is het niet verwonderlijk dat in het onderzoek de klassieke rechtswetenschappelijke methoden domineren.

Ook samenwerking is een sterk punt. Het IViR beschikt over een zeer uitgebreid internationaal netwerk en er wordt structureel samengewerkt met gerenommeerde – soms zelfs leidende – buitenlandse onderzoekscentra. Binnen Nederland wordt vooral samengewerkt met het Tilburg Institute for Law, Technology and Society (TILT) en binnen enkele multidisciplinaire samenwerkingsvormen. Het IViR heeft een aanhoudende stroom buitenlandse bezoekers, mede vanwege het eigen documentatiecentrum, en de IViR-staf wordt frequent uitgenodigd voor buitenlandse conferenties.

5.2.2. Productiviteit: 4,50

De productiviteit van het instituut is goed tot zeer goed. Er is gelet op het aantal fte onderzoek een groot aantal wetenschappelijke publicaties geleverd, het aantal vakpublicaties is zeer redelijk. Het aantal afgeronde promoties blijft achter, gelet op het aantal lopende promotieonderzoeken.

5.2.3. Relevantie: 4,50

De wetenschappelijke relevantie blijkt uit de bijdrage van het IViR-onderzoek aan (rechtswetenschappelijke) theorievorming en doctrine. De maatschappelijke relevantie van het onderzoek is uitermate hoog, vooral vanwege het grote aantal rapporten en studies in opdracht van beleidsmakers. Veel van die rapporten hebben aantoonbare invloed gehad op internationale, Europese en nationale beleidsontwikkelingen. Er zijn nauwe banden met de rechtspraak, omdat ook daar bij voortdurend nieuwe informatierechtelijke vragen en problemen opduiken.

5.2.4. Haalbaarheid/vitaliteit: 4,25

Recentelijk heeft het IViR het vertrek van een aantal bepalende hoogleraren weten op te vangen, mede omdat ervaren onderzoekers gereed stonden de leiding over te nemen. De recentelijk bevestigde erkenning als facultair en universitair zwaartepunt (centre of excellence) geeft vertrouwen voor de toekomst. Wat het informatierecht betreft: vast staat dat dit ook de komende jaren sterk in beweging zal blijven en dat de behoefte aan wetenschappelijke theorievorming, beleidsadvies en praktijkadvies eerder groter zal worden dan kleiner. Het IViR lijkt een redelijke balans te vinden tussen enerzijds eerste, en anderzijds tweede en derde geldstroom. Echter, de meest gewichtige onzekerheid – ook erkend in de eigen SWOT-analyse – is de sterke afhankelijkheid van derdegeldstroominkomsten. Het verwerven daarvan legt een aanmerkelijk beslag op de tijd van de senior staf en de onderzoeksagenda wordt in belangrijke mate aangestuurd door vragen van beleid en niet door wetenschappelijke overwegingen.

5.2.5. Eindoordeel: 4,50

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties	X	X			
1.2 Vakpublicaties		X			
1.3 Overige resultaten	X	X			
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine		X			
1.5 Onderlinge samenhang van programma			X		
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak		X			
1.7 Samenwerking, internationalisering	X				
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties	X	X			
2.2 Aantal vakpublicaties		X			
2.3 Aantal overige resultaten	X				
2.4 Aantal dissertaties		X	X		
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap		X			
3.2 In relatie tot de samenleving	X				
3.3 In relatie tot de rechtspraak		X			
4 Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma		X			
4.2 In relatie tot personeel en financiën		X			
4.3 In relatie tot de leiding	X				

6. OVERZICHT BEOORDELING ONDERZOEKSPROGRAMMA'S UVA

	Kwaliteit	Productiviteit	Relevantie	Vitaliteit/haalbaarheid	Totaal
ACIL	4,50	4,25	4,50	4,50	4,50
AIP					
- Nederlands Privaatrecht	4,00	4,00	4,00	Nvt	4,00
- European Contract Law	4,75	4,50	4,50	4,50	4,75
CvM	4,00	4,00	4,00	3,75	4,00
HSI	4,00	4,25	4,50	3,00	4,00
IViR	4,50	4,50	4,50	4,25	4,50

Amsterdam Centre of the Interdisciplinary Research on International Crimes and Security

Dr. A.L. Smeulers, Strafrecht en Criminologie, Vrije Universiteit Amsterdam

Inleiding

Internationale misdrijven – zoals genocide, misdrijven tegen de menselijkheid en oorlogsmisdrijven – zijn het centrale thema binnen het onderzoeksprogramma van ACIC (Amsterdam Centre of the Interdisciplinary Research on International Crimes and Security), het onderzoekscentrum dat in 2007 aan de VU is opgericht.

Internationale misdrijven zijn vormen van collectief geweld die de internationale vrede en veiligheid bedreigen. Voor het opstellen van de juiste preventieve maatregelen zijn kennis van de oorzaken en achtergronden van deze vorm van criminaliteit noodzakelijk, en dat vraagt om een inter- en multidisciplinaire aanpak. Het onderzoek van ACIC kenmerkt zich door een dergelijke interdisciplinaire focus en bovendien door een empirische aanpak. ACIC werkt samen met het internationale onderzoeksnetwerk Supranational Criminology en de daarbij behorende website (www.supranationalcriminology.org) dat door ons is opgericht.

Het onderzoeksprogramma van ACIC

ACIC richt zich op internationale misdrijven, waarbij wij zoeken naar oorzaken en manieren om adequaat op deze vorm van criminaliteit te reageren. Binnen het onderzoeksprogramma werken daarom criminologen, psychologen, onderzoeksmethodologen, informatie technologen, juristen, politicologen en andere ‘sociaal-wetenschappers’ samen. In het onderzoeksprogramma zijn drie onderzoekslijnen te onderscheiden.

Ten eerste is er de criminologische lijn, waarin criminologische onderzoeksmethoden en theorieën worden gebruikt om te zoeken naar de oorzaken van deze vorm van criminaliteit. Een van de centrale vragen hierbij is in hoeverre criminologische theorieën een verklaring voor deze vorm van criminaliteit kunnen geven. Het onderzoek richt zich op de onderliggende mechanismen en processen die tot extreme vormen van collectief geweld leiden en naar de daders van deze vorm van geweld: staten, organisaties, groepen en individuen. Dr. Alette Smeulers is de coördinator van dit onderzoek.

De tweede onderzoekslijn richt zich op de juridische aspecten, met name op materiële en procedurele aspecten, waarbij de fundamentele vraag luidt of het internationale strafrecht op een juiste en adequate wijze op internationale misdrijven reageert. Het internationale strafrecht is gebaseerd op concepten die zijn ontleend aan het nationale strafrecht, wat de vraag doet rijzen of deze concepten voldoende zijn toegerust om op internationale misdrijven te reageren. Prof. dr. Elies van Sliedregt coördineert dit onderzoek.

In de derde onderzoekslijn wordt vanuit het internationale recht en de internationale betrekkingen naar de ‘deviant in international law’ gekeken. De VN Veiligheidsraad heeft vastgesteld dat internationale misdrijven en andere grove mensenrechtenschendingen een bedreiging van de internationale vrede en veiligheid vormen. Daarom mogen zij niet los van elkaar worden gezien.

Een van de centrale vragen binnen deze derde lijn is: hoe kan de internationale gemeenschap zijn daadkracht versterken om internationale misdrijven te voorkomen en het internationale terrorisme tegengaan en betere waarborgen voor de internationale vrede en veiligheid bieden? Prof. dr. Wouter Werner coördineert dit onderzoek.

UNIVERSITEIT VAN TILBURG – FACULTEIT RECHTSGELEERDHEID

I. ALGEMENE KADERS EN BEOORDELING OP INSTITUUTSNIVEAU

1. Korte beschrijving¹⁰⁸

1.1. Organisatie

De faculteit heeft recentelijk de onderzoeksorganisatie gewijzigd vanuit de wens om die organisatie te vereenvoudigen en meer ruimte te bieden voor het initiëren van nieuwe onderzoeksthema's. Daartoe werd het Schoordijk Instituut opgeheven en vanaf 2008 berust de eindverantwoordelijkheid voor, en het toezicht op, het onderzoeksbeleid bij het faculteitsbestuur. Er blijven centrale voorzieningen voor ondersteuning bij grote subsidieaanvragen, de redactie van Engelstalige publicaties en de profilering van het onderzoek bij de media.

In de mid-term review (2005) werden de volgende onderzoeksinstituten en -centra geëvalueerd: (1) het Centrum voor Aansprakelijkheidsrecht (CvA); (2) het Center for Company Law (CCL); (3) het Centrum voor Procesrecht (CvP); (4) het Center for Transboundary Legal Development (CTLD); (5) het Centrum voor Wetgevingsvraagstukken (CvW); (6) het Tilburg Institute for Law, Technology and Society (TILT). Voor twee andere onderzoeksinstituten, INTERVICT (International Victimology Institute Tilburg) en TILEC (Tilburg Institute for Law and Economics) hebben aparte tussentijdse evaluaties over de periode 2005-2008 (INTERVICT) en 2002-2005 (TILEC) plaatsgevonden.

Het onderzoek van de faculteit is thans georganiseerd in onderzoekcentra die elk verantwoordelijk zijn voor het eigen programma. Het gaat om de volgende centra: (1) het Center for Company Law (CCL); (2) het Center for Transboundary Legal Development (CTLD); (3) het Centrum voor Procesrecht (CvP) (beëindigd in 2008); (4) het Centrum voor Wetgevingsvraagstukken (CvW) (beëindigd in 2009); (5) het International Victimology Institute Tilburg (INTERVICT); (6) het Tilburg Law and Economics Center (TILEC); (7) het Tilburg Institute for Law, Technology and Society (TILT); (8) het Centrum voor Aansprakelijkheidsrecht (thans: Tilburg Institute for Interdisciplinary Studies of Civil Law and Conflict Resolution (TISCO))

TILEC en INTERVICT zijn interfacultair: TILEC samen met de Faculteit Economie en Bedrijfswetenschappen en INTERVICT samen met de Faculteit Sociale Wetenschappen (waarbij INTERVICT anders dan TILEC ook zelf personeel in dienst heeft). De faculteit participeert voorts in een derde, in het najaar van 2008 opgericht, interfacultair instituut: REFLECT (Research Institute for Flexicurity, Labour Market Dynamics and Social Cohesion).

---

¹⁰⁸ De paragrafen 1.1. t/m 1.5. zijn gebaseerd op door de faculteit verschaft informatie.

Eind 2007/begin 2008 werden de Research Group for Methodology of Law and Legal Research en het Tilburg Institute for Comparative and Transnational Law (TICOM) opgericht.

De faculteit heeft een wetenschappelijk directeur, tevens vice-decaan onderzoek, die leiding geeft aan de onderzoeksorganisatie. Enkele keren per jaar, afhankelijk van de behoefte, is er overleg tussen het faculteitsbestuur en de programmaleiders van de onderzoeksprogramma's over strategische en financiële kwesties.

Er is een interne Jury voor de OnderzoeksBeoordeling (JOB) die fungeert als een peer review-commissie binnen de faculteit. Meer in het bijzonder verricht de JOB de volgende taken: (1) beoordeling van alle externe subsidieaanvragen voorafgaand aan indiening; (2) beoordeling facultaire onderzoekprogramma's voorafgaand aan goedkeuring; (3) beoordeling output van onderzoekers in het kader van onderzoeksfinanciering; en (4) advisering in het kader van mid-term reviews en externe onderzoeksbeoordelingen. De JOB adviseert het faculteitsbestuur.

1.2. Beleid

Het onderzoeksbeleid van de faculteit richt zich op: (1) het stimuleren van internationalisering; (2) het bevorderen van multidisciplinair onderzoek; (3) een stringent kwaliteitsbeleid; (4) een actief promotiebeleid; (5) aandacht voor maatschappelijke relevantie en actualiteit; (6) het actief werven van extra middelen voor onderzoek.

Kernpunten van het internationaliseringsbeleid zijn: (1) financiële prikkels voor het opzetten van internationaal onderzoek, werving van niet-Nederlandse onderzoekers; (2) invoering van een *tenure track* voor buitenlands talent; en (3) financiële steun voor de organisatie van internationale symposia in Tilburg. De nadruk op internationalisering laat onverlet dat de faculteit het van belang acht dat er ruimte blijft, ook in financiële zin, voor louter nationaalrechtelijk en juridisch-dogmatisch onderzoek.

Stimulering van multidisciplinair onderzoek omvat onder andere: deelname aan interfacultaire instituten (TILEC, INTERVICT en REFLECT), een breed palet van onderzoeksgroepen, samenwerking vanuit eigen programma's met onderzoekers uit andere disciplines, en het streven van multidisciplinair onderzoek interdisciplinair onderzoek te maken. Bovendien is er meer aandacht voor de methoden van juridisch onderzoek, getuige onder meer de oprichting van de 'Research Group for Methodology of Law and Legal Research'.

Het kwaliteitsbeleid houdt onder meer in: kwalitatieve beoordeling van alle nieuwe programma's, van alle externe subsidieaanvragen en van de output van individuele onderzoekers; een systeem van competitieve onderzoeksfinanciering en het verbinden van gevolgen aan kwaliteitsbeoordelingen, onder meer doordat een programma dat lager scoort dan 4 op de helling moet.

Het promotiebeleid omvat onder meer: zorgvuldige selectie van een optimaal aantal promovendi, onder andere uit de eigen research master; actieve werving van buitenlandse

onderzoekers; go/nogo-beslissing tot voortzetting na twaalf maanden; opleidings- en begeleidingsplan; additionele training en opleiding niet-research master afgestudeerde promovendi; een persoonlijk budget voor elke promovendus; altijd twee begeleiders; ondersteuning door een *PhD officer* en een promovendidecaan/vertrouwenspersoon; en een speciaal platform voor overleg.

Met dit beleid zijn onder meer de volgende resultaten geboekt: stijging van het aantal publicaties in internationale tijdschriften; opmars in de *SSRN-ranking* (eerste plaats onder niet-Amerikaanse faculteiten); de succesvolle start van multidisciplinaire instituten; een relatief hoog aantal promoties; een sterke toename van aantal onderzoekers, met name hoogleraren; en een toenemend aantal buitenlandse onderzoekers.

Zoals mondeling werd toegelicht is het beleid van de faculteit er voorts op gericht zoveel mogelijk onderzoek onder te brengen in onderzoeksprogramma's. Deze programma's zijn soms sturend (met een vastomlijnd doel) soms meer thematisch. Zij dienen onder andere als maatstaf voor het al dan niet aantrekken of aanvaarden van derdegeldstroomonderzoek. Bij beëindiging van een sturend programma wordt in beginsel gestreefd naar een gezamenlijke publicatie of wetenschappelijke bijeenkomst om dat doel te evalueren. Bij opheffing van programma's zoals recentelijk is gebeurd met de Centra voor Procesrecht en Wetgevingsvraagstukken, creëert men nieuwe programma's (i.c. ondergebracht bij de departementen) of zoeken de onderzoekers aansluiting bij bestaande programma's.

1.3. Middelen

De faculteit kent een systeem van Competitieve OnderzoeksFinanciering (COF) dat erop is gericht hoogstaand onderzoek te stimuleren met behoud van een behoorlijke basisfinanciering voor alle vakgroepen en instituten. Kern van de COF is dat de onderzoekstijd van gekwalificeerde onderzoekers bescherming krijgt tot een maximum van 0,4 fte. Recent gepromoveerde onderzoekers kunnen een premie aanvragen tot maximaal 0,2 fte van hun aanstelling. De JOB adviseert inzake de toepassing van deze regelingen.

Het College van Bestuur heeft de rijksvergoedingsnorm voor promoties verhoogd tot €85.000. De faculteit gebruikt de extra middelen vooral voor het creëren van 6 tot 8 extra promotieplaatsen per jaar. Deze plaatsen worden verdeeld over positief beoordeelde NWO-aanvragen die niet werden gehonoreerd.

Inkomsten uit de tweede, derde, vierde en vijfde geldstroom nemen toe. De faculteit wist in de laatste jaren enkele grote subsidies binnen te halen van maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven, ook in de vorm van de financiering van leerstoelen. De financiële middelen voor onderzoek namen toe van €6,15 miljoen in 2006 tot €8,38 miljoen in 2008 door een stijging van het aantal studenten en promoties. Van deze middelen komt ongeveer 50% uit de eerste geldstroom en 50% uit tweede en derde geldstroom.

1.4. Voorzieningen

De faculteit maakt gebruik van de gemeenschappelijke bibliotheek van de universiteit.

De faculteit kent enkele speciale fondsen waaruit onder meer het volgende wordt gefinancierd: alle promovendi ontvangen speciale middelen om een periode in het buitenland door te brengen; bij honorering van een grote persoonsgebonden aanvraag financiert de faculteit een promotieplaats; als een (bepaald soort) NWO-aanvraag als zeer goed wordt beoordeeld, maar toch niet wordt gehonoreerd, stelt de faculteit een promotieplaats beschikbaar voor een periode van drie jaar; als een (bepaald soort) NWO- of EU-aanvraag als zeer goed wordt beoordeeld, maar toch niet wordt gehonoreerd, stelt de faculteit een geldbedrag ter beschikking; de faculteit stelt elk jaar twee promotieplaatsen beschikbaar voor de beste studenten van de research master.

1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van de faculteit was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	18,34	19,71	18,83
Ander vast WP	24,97	25,43	24,80
Promovendi	36,21	41,73	41,54
Overig tijdelijk WP	13,45	14,91	20,65
Totaal WP	92,97	101,78	105,82
Ondersteuning	27,85	27,68	32,13
Totaal staf	120,82	129,46	137,95

De inkomsten kwamen de afgelopen jaren uit de volgende bronnen:

	2006		2007		2008	
	%	K€	%	K€	%	K€
Eerste geldstroom	44	6.145	52	7.484	48	8.388
Tweede geldstroom	12	1.667	14	1.972	9	1.510
Contractonderzoek	26	3.672	13	1.901	20	3.500
Overige inkomsten	18	2.477	22	3.111	23	3.939
Totaal inkomsten		13.961		14.468		17.337

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	52	40	38
Dissertaties	18	16	16
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	105	110	128
Artikelen in overige tijdschriften	122	145	129
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	11	23	28
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	230	180	223
Totaal	538	514	562
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	16	29	29
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	26	3	3
Artikelen	181	146	126
Annotaties	133	146	120
Totaal	356	324	278

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	136	133	132
Aantal afgeronde promoties	21	16	16
Waarvan medewerker van het instituut	15	13	8
Waarvan niet-medewerker instituut	6	3	8
Duur afgerond promotieonderzoek	4,8 jaar		

2. Beoordeling

	5	4	3	2	1
Missie en strategie, thans en in de toekomst	X				
Personele bezetting, thans en in de toekomst		X			
Financiën en voorzieningen, thans en in de toekomst		X			
Systemen van kwaliteitszorg en -borging	X				
Vermogen tot innovatie en vernieuwing	X				
Leiding, aansturing en begeleiding onderzoekers	X				

De faculteit scoort hoog op de meeste van de in bovenstaande tabel vermelde aspecten van onderzoekorganisatie en -beleid. Die positieve waardering van de commissie wordt bevestigd door de vooraanstaande internationale positie van de faculteit, door het vermogen van de faculteit externe financiering te verwerven en door het positieve onderzoeksklimaat dat de faculteit intern heeft weten te creëren. De COF levert aan dit alles een belangrijke bijdrage, maar dat geldt ook voor de kwaliteitszorg en – bovenal – de inzet van de onderzoeksleiding. Opvallend is dat enkele onderzoeksgroepen in staat zijn geweest sponsorgelden te verwerven zonder dat daarvoor een vooraf omschreven concrete onderzoeksprestatie moest worden geleverd, zoals het geval is bij contractonderzoek.

Qua onderwijs zeker niet de grootste is de faculteit – voor sommigen wellicht verrassend – dat wel voor het onderzoek met thans een totale capaciteit van ruim 105 fte onderzoek (zie bijlage 1 van Deel III voor nadere bijzonderheden). De commissie-Ten Kate merkte reeds op dat in de jaren 1995 tot 2000 de faculteit haar onderzoekscapaciteit bijna wist te verdubbelen van 38 fte naar 71 fte. Van 2000 tot 2009 was de groei wellicht wat minder snel, maar uiteindelijk nam de onderzoekscapaciteit in die periode ook toe met ruim 30 fte, een niet geringe prestatie! Daar staan enkele negatieve kwantitatieve ontwikkelingen tegenover. De productiviteit daalde zowel voor wetenschappelijke als vakpublicaties over de periode 2006-2008. Hetzelfde geldt voor de interne promoties. Op dit laatste punt voorziet de faculteit overigens een herstel op korte termijn.

Dat de faculteit de financiering van het onderzoek op orde heeft, blijkt ook uit het feit dat haar medewerkers gemiddeld meer tijd beschikbaar hebben voor onderzoek dan medewerkers van andere faculteiten. In die zin zou de faculteit een voorbeeld moeten zijn voor de andere faculteiten, althans als het gaat om de financiering van onderzoek.

Alle waardering voor de zojuist vermelde aspecten neemt evenwel niet weg dat het de commissie ook is opgevallen dat de organisatie van het onderzoek binnen de faculteit voortdurend in beweging is zonder dat de noodzaak daartoe altijd even duidelijk is, althans voor een buitenstaander. Enerzijds kan al die organisatorische drukte bijdragen aan dynamiek en innovatie, anderzijds is het opmerkelijk dat instituten soms beëindigd lijken te worden zonder al te veel onderbouwing. Zo zijn twee van de acht instituten die door de commissie beoordeeld werden reeds weer beëindigd.

De wat lagere beoordeling van het personele aspect hangt samen met het feit dat – ondanks al die centra en instituten – een groot deel van het onderzoek gedragen wordt door een beperkt aantal leidende onderzoekers. Het feit dat veel onderzoek gefinancierd wordt uit de tweede, derde, vierde en vijfde geldstroom betekent dat die trekkers verantwoordelijk zijn voor relatief grote aantallen jongere onderzoekers, en dat dus de continuïteit van het onderzoek in het geding is zodra ze zouden besluiten te vertrekken.

Waar alle andere faculteiten op het aspect ‘Financiën en voorzieningen, thans en in de toekomst’ wat lager scoren vanwege de in de Algemene Beschouwingen omschreven financiële perikelen, scoort Tilburg hier hoger niet alleen vanwege het vermogen externe financiering te verwerven, maar ook omdat de faculteit binnen de eigen instelling in stabielere financieel vaarwater lijkt te verkeren dan de andere faculteiten.

Eerlijk proces in een Europese strafrechtelijke context

Prof. dr. T.N.B.M. Spronken, Straf(proces)recht, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Universiteit Maastricht

Normatieve grondslag, integratie en multidisciplinariteit

Een van de uitgangspunten van het onderzoeksprogramma van strafrecht en criminologie aan de Universiteit Maastricht is dat de strafrechtswetenschap zich niet uitsluitend moet richten op het bestuderen en waarderen van positiefrechtelijke ontwikkelingen, maar ook oog moet blijven houden voor de idealen die het recht zou moeten dienen. Hierbij speelt rechtsbescherming een belangrijke rol. Vandaar ook de participatie in Maastricht Centre for Human Rights en de Onderzoekschool Rechten van de Mens.

Een ander uitgangspunt is te komen tot een samenwerking tussen juristen, criminologen en andere sociaal-wetenschappers (zoals rechtspsychologen) binnen de capaciteitsgroep Strafrecht en Criminologie (zie het project 'Prevention of Torture in the Peoples Republic of China' (2007-2011)).

Het belang van context: denationalisering en rechtsvergelijking

Op Europees niveau spelen zich nu ontwikkelingen af waarbij het straf(proces)recht is terechtgekomen in een multinationaal krachtenveld. Het primaat van wetgeving en handhaving ligt niet meer uitsluitend bij Nederlandse organen. (zie de oraties van Spronken ('A place of greater safety', 2003) en Klip (Uniestrafrecht, 2004). Dat stelt ons voor de volgende problemen:

- Welke invloed heeft de grensoverschrijdende (Europese) samenwerking op de verschillende strafprocessuele systemen die nog steeds sterk nationaal bepaald zijn, en die elk op een eigen wijze hebben vormgegeven aan de balans tussen criminaliteitsbestrijding en het recht op een eerlijk proces?
- In de EU is wederzijdse erkenning als hoeksteen van de strafrechtelijke samenwerking aanvaard. Welke invloed heeft het uitgangspunt van deze wederzijdse erkenning op de gevolgen voor de effectuering van processuele waarborgen en mogelijkheden van de verdediging om rechtsingang te krijgen?

Onderzoek

Deze internationale ontwikkelingen spelen een belangrijke rol in twee deelprogramma's. Ten eerste het programma *Eerlijk proces in een Europese strafrechtelijke context*. Hierin staat de vraag centraal aan welke toetsstenen het (Europese) strafprocesrecht dient te worden onderworpen, gelet op de structurele veranderingen die zich in het strafproces voltrekken. Het onderzoek richt zich onder andere op implementatie van procedurele waarborgen in de lidstaten van de EU. Daarnaast wordt onderzoek gedaan naar grondslagen van een effectieve verdediging, naar het verschoningsrecht, naar gedragsregels voor strafrechtadvocaten, naar gevolgen van bijstand door advocaten bij het politieverhoor, en tot slot naar de grondslag van bewijsuitsluiting.

Het tweede programma, *Grondslagen van de straf en strafrecht*, met name het project 'Towards a General Part of Criminal Law for the European Union', doet rechtsvergelijkend onderzoek naar een aantal strafrechtelijke beginselen (legaliteit, daderschap, schuld en jurisdictie en rechtsmacht) in vier Europese lidstaten. Hierbij staat de vraag centraal in hoeverre het mogelijk is te komen tot een algemeen kader (Algemeen Deel) van deze leerstukken voor het Europese strafrecht.

II ONDERZOEK EN BEOORDELING OP PROGRAMMANIVEAU

1. CENTER FOR TRANSBOUNDARY LEGAL DEVELOPMENT (CTLD)

Programmaleider: prof. mr. W. van Genugten

1.1. Korte omschrijving

1.1.1. Missie en probleemstelling

De titel van het programma luidt: *Beyond State-centric law and legal doctrine; new actors and determinants*. De gemeenschappelijke noemer van de vier deelprogramma's is het feit dat het systeem van de natiestaat en zijn exclusieve bevoegdheden evenals het internationale en Europese stelsel dat op dit systeem was gebouwd, geleidelijk aan verandert, wordt aangevuld en gedeeltelijk wordt vervangen door nieuwe benaderingen, stelsels en actoren.

1.1.2. Opbouw en onderdelen

Het onderzoeksprogramma kent de volgende deelprogramma's: (a) *The Westphalian myth revisited, State sovereignty and the process of international law-making and law-enforcement from the 16th century to the present*; (b) *From the classical conception of legal systems towards modern European and international governance*; (c) *A European and international legal order based on human rights*; en (d) *Legislation and identity: authoritative representation in supra- en infra-national polities*.

Het eerste deelprogramma voorziet in de noodzakelijke historische verdieping van het internationale rechtssysteem als een systeem van soevereine staten. Deelprogramma's b en c vormen de kern van het onderzoeksprogramma, waarin belangrijke aspecten bestudeerd worden, zoals de opkomst van nieuwe vormen van *governance*, en de opkomst van nieuwe essentiële determinanten, zoals mensenrechten en de daarmee verbonden fundamentele waarden en actoren. Deelprogramma d maakt gebruik van het werk van de andere deelprogramma's door rechtstheorie te laten leunen op de belangrijke actuele onderwerpen in hedendaags recht, terwijl het de andere deelprogramma's ook voedt met theoretische inzichten.

1.2.3. Disciplines en vakgebieden

De disciplines die betrokken zijn bij dit onderzoeksprogramma betreffen: Europees recht, Europees mededingings- en economisch ordeningsrecht, Europees privaatrecht, Europees strafrecht, internationaal recht, mensenrechten, internationaal economisch recht, internationaal en Europees arbeidsrecht, internationaal en Europees migratierecht, internationaal en Europees milieurecht, geschiedenis van internationaal recht, rechtsantropologie en rechtsfilosofie.

1.2.4. Onderzoeksmethoden

De gebruikte methoden sluiten kritisch aan op de te onderzoeken problemen. In veel gevallen zijn de methoden monodisciplinair van oorsprong, maar vaak is een multidisciplinaire of interdisciplinaire invalshoek daaraan toegevoegd.

1.2.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	2,92	3,51	2,93
Ander vast WP	5,28	4,73	4,67
Promovendi	12,66	13,88	14,33
Overig tijdelijk WP	2,63	2,13	1,22
Totaal WP	23,49	24,25	23,15

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	7	4	5
Dissertaties	3	2	5
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	26	11	26
Artikelen in overige tijdschriften	55	53	57
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	4	7	14
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	75	51	74
Totaal	170	128	181
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	7	22	19
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	16	1	0
Artikelen	48	38	45
Annotaties	20	16	18
Totaal	91	77	82

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	34	31	35
Aantal afgeronde promoties	5	2	5
Waarvan medewerker van het instituut	3	1	3
Waarvan niet-medewerker instituut	2	1	2
Duur afgerond promotieonderzoek	4,9 jaar		

1.2. Beoordeling

1.2.1. Kwaliteit: 4,25

Zoals door de beoordelaar van de mid-term review reeds werd geconstateerd, tonen de kernpublicaties overtuigend wat het CTLD in zijn mars heeft. Een uitstekend recent voorbeeld is de dissertatie van Van Waas-Hayward, *Nationality Matters: Statelessness under International Law*. Enkele van de leden van de onderzoeksgroep maken deel uit van redacties van (internationale) wetenschappelijke tijdschriften. Voor het jaar 2007 vermeldt de zelfstudie een aantal derdegeldstroom rapporten.

Wat betreft de onderzoeksmethode wordt afstand genomen van de traditionele wijze van juridisch onderzoek, namelijk het onderzoek van afzonderlijke rechtsstelsels. In plaats daarvan richt de onderhavige onderzoeksgroep zich op andere, specifieke onderzoeksmethoden. In het kader van het programma wordt onderzoek gedaan naar de

verscheidenheid van actoren die de processen van regelgeving beïnvloeden, zulks naast de traditionele actoren, en naar een reeks juridische en metajuridische problemen die in het huidige tijdvak de boventoon voeren. Een enkele uitzondering daargelaten, blijken die ambities nog niet duidelijk uit publicaties.

De beoordeling van de MTR riep destijds enige vragen op met betrekking tot het multidisciplinaire karakter van het onderzoek. Uit de zelfstudie blijkt, dat inmiddels daarvoor een actieve – en waarschijnlijk ook effectieve – strategie is ontwikkeld vooral gericht op begeleiding van promoties door promotoren van de desbetreffende disciplines.

Het programma combineert voorts zoals voorgenomen fundamentele, internationale en multidisciplinaire aspecten; dit laatste in die zin dat het steunt op deelgebieden zoals rechtsfilosofie en rechtsgeschiedenis. Rechtsfilosofie en -geschiedenis is een afzonderlijk deelprogramma, dat de belangrijkste onderwerpen van onderzoek aan de andere deelprogramma's ontleent. Het verschaft op zijn beurt die deelprogramma's de nodige theoretische inzichten. De theoretische en methodologische onderbouwing lijkt in dit opzicht behoorlijk gewaarborgd.

Reeds volgens de SWOT-analyse bij de MTR had het programma een ruime strekking. De zelfstudie 2009 voegt daaraan toe dat voortdurend programmatische aanpassing plaatsvindt. In de SWOT-analyse aan het eind van de zelfstudie wordt een andere weg ingeslagen. Daar wordt erkend dat het programma een wijde strekking heeft, maar wordt dat feit ook als een pluspunt aangevoerd, omdat aldus de nodige ruimte bestaat om te reageren op 'cross-cutting issues' en functionele kruisbestuiving.

De samenhang tussen de deelprogramma's van het programma als geheel blijft evenwel een kwetsbaar punt. Zo lijkt de relatie met het programma van sommige van de publicaties onduidelijk of non-existent. In het overzicht van de publicaties treft men tientallen titels die met name op het terrein van het nationale sociale recht liggen en als zodanig geen direct verband houden met het programma.

De originaliteit van het programma is niet uitzonderlijk, maar dat wordt gecompenseerd door zijn actualiteit. Het draagt daadwerkelijk bij tot de theorievorming getuige de fraaie kernpublicatie van Prechal en Van Roermund (eds.), *The Coherence of EU Law – The Search for Unity in Divergent Concepts*.

Het onderzoek is goed ingepast in dat van de faculteit en dat van de landelijke Onderzoekschool Rechten van de Mens. Ook zijn er vele en soms intensieve buitenlandse contacten van persoonlijke en van organisatorische aard. Speciaal voor de economie werkt men samen met TILEC. Er vindt bovendien vanuit CTLD begeleiding plaats van promovendi bij andere programma's.

1.2.2. Productiviteit: 4,25

De productie is kwantitatief zeer goed. Zij vertoont, gelet op het oordeel over de MTR, progressie. Er is een behoorlijk aantal dissertaties gepubliceerd en er zijn verscheidene dissertaties in voorbereiding. Het aantal publicaties ligt met een gemiddelde van ruim elf

per persoon boven dat van de faculteit: acht. Anderzijds zijn – zoals al werd opgemerkt – ook titels opgenomen die niet direct met het programma samenhangen.

1.2.3. Relevantie: 4,00

De relevantie van het programma, de oriëntatie op maatschappelijke vragen, is adequaat tot uitstekend.

Volgens de SWOT-analyse vormt het gebrek aan “*marketability*” van sommige deelprogramma’s evenwel een bedreiging. Wat er zij van de validiteit van dit argument, het kan worden gezien als vingerwijzing dat die deelprogramma’s onvoldoende zijn ingebed in het geheel.

1.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: (onder voorbehoud) 4,00

Aanvankelijk berustte de leiding van het programma voornamelijk bij één persoon, Van Genugten. Inmiddels heeft een verbreding plaatsgevonden door de aanstelling van drie subprogrammaleiders: Lesaffer, Larouche en Van Roermund (vanaf 1 januari 2008: Lindahl).

Het programma werd tot op heden in belangrijke mate bekostigd uit externe fondsen. Terecht ziet de zelfstudie dat als een aanwijzing voor de vitaliteit.

Vermelding verdient, dat het tegenwoordige programma eind 2009 afloopt. Of en in hoeverre een nieuw thema zal aansluiten bij het bestaande wordt niet meegedeeld. Voortzetting lijkt intussen niet uitgesloten. De actualiteit van de deelthema’s blijft onverminderd, zodat daarop in een eventueel vervoliprogramma zou kunnen worden voortgebouwd. Enkele promotieprojecten onder het oude programma lopen nog door. Van gezamenlijke colloquia of studies om het huidige programma af te ronden of af te sluiten wordt overigens geen gewag gemaakt.

1.2.5. Eindoordeel: 4,25

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties		X			
1.2 Vakpublicaties		X			
1.3 Overige resultaten		X			
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine	X	X			
1.5 Onderlinge samenhang van programma		X	X		
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak	X	X			
1.7 Samenwerking, internationalisering	X	X			
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties	X	X			
2.2 Aantal vakpublicaties		X			
2.3 Aantal overige resultaten		X			
2.4 Aantal dissertaties	X	X			
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap	X	X			
3.2 In relatie tot de samenleving		X			
3.3 In relatie tot de rechtspraktijk		X			

4	Vitaliteit/haalbaarheid				
4.1	In relatie tot de opzet van het programma		X		
4.2	In relatie tot personeel en financiën		X	X	
4.3	In relatie tot de leiding		X		

2. CENTER FOR COMPANY LAW (CCL)

(Deel)programmaleiders: prof. dr. P.H.J. Essers, prof. dr. J.A. McCahery, prof. mr. E.C.C.M. Kemmeren, prof. mr. M.J.G.C. Raaijmakers en prof. mr. R.D. Vriesendorp

2.1. Korte omschrijving

2.1.1. Missie en probleemstelling

Het onderzoeksprogramma met de titel *Grondslagen en ontwikkelingen van het (inter)nationale en communautaire privaatrecht en fiscaalrechtelijke ondernemingsrecht* is gericht op het zoeken naar en formuleren van (inter)nationale en communautaire grondslagen van vennootschapsrecht, beurs- en effectenrecht (financieel marktrecht), fiscaal recht, goederenrecht en insolventierecht voor zover deze rechtsgebieden betrekking hebben op het ontstaan, functioneren, reorganisatie, insolventie en beëindiging van ondernemingen (in onderscheiden rechtsvormen). De centrale probleemstelling van het onderzoeksprogramma luidt: ‘Welke juridische kaders staan in de weg aan het (grensoverschrijdend) verrichten van ondernemingsactiviteiten en wat is de functie van deze juridische kaders, vanuit de grondgedachte dat het faciliteren van ondernemingsactiviteiten zoveel mogelijk rechtsvormneutraal dient plaats te vinden?’ Het programma (2004-2008) bouwt voort op het vroegere gelijknamige programma (1999-2003), maar legt een grotere nadruk op het Europees en internationaal ondernemingsrecht. Het onderzoeksdomein wordt zeer ruim omschreven: “het zoeken naar en formuleren van (inter)nationale en communautaire grondslagen van vennootschappen, beurs- en effectenrecht (financieel marktrecht), fiscaal recht, goederenrecht en insolventierecht voor zover deze rechtsgebieden betrekking hebben op het ontstaan, functioneren, reorganisatie, insolventie en beëindiging van ondernemingen (in onderscheiden rechtsvormen)”.

2.1.2. Opbouw en onderdelen

Er zijn vier deelprogramma's: (a) *Rechtsvormkeuze en organisatie van de onderneming*; (b) *Financiering van de onderneming*; (c) *Het functioneren van de onderneming*; en (d) *Nationale en grensoverschrijdende reorganisaties van ondernemingen*.

In het deelprogramma *Rechtsvormkeuze en organisatie van de onderneming* richt het onderzoek zich primair op de vraag in hoeverre het nationale en Europese privaatrechtelijke en fiscale ondernemingsrecht daadwerkelijk de middelen aanreikt voor een efficiënte inrichting van de onderneming. Centraal staat daarbij het belang van de ondernemer bij zijn keuze voor de meest geschikte rechtsvorm. In het deelprogramma

Financiering van de onderneming en van haar activiteiten worden vanuit ondernemingsrechtelijk, effectenrechtelijk, insolventierechtelijk en fiscaalrechtelijk perspectief verschillende vormen van financiering van de onderneming onderzocht alsmede de invloed van het fiscale stelsel op de financiering van de onderneming. In het deelprogramma *Het functioneren van de onderneming* staat de rechtspositie en bescherming van de participanten in de onderscheiden rechtsvormen van de onderneming centraal. In het deelprogramma *Nationale en grensoverschrijdende reorganisaties van ondernemingen* staat de privaatrechtelijke en fiscaalrechtelijke bestudering van verschillende vormen van reorganisatie van de onderneming centraal. Het CCL werkt in zijn onderzoeksprogramma samen met het Fiscaal Instituut Tilburg (FIT).

2.1.3. Disciplines en vakgebieden

Betrokken rechtsgebieden of disciplines zijn privaatrecht, ondernemingsrecht, effectenrecht, kapitaalmarktregulering, goederen- en insolventierecht, fiscaal recht en fiscale economie, en rechtseconomie. Een belangrijk deel van het onderzoek binnen het CCL ter uitvoering van het onderzoeksprogramma heeft een multidisciplinair karakter. In het bijzonder wordt door een aantal onderzoekers (McCahery, Vermeulen, Van der Elst) bij hun onderzoek gebruikgemaakt van de methoden en theorievorming van de stroming die zich richten op een meer economische bestudering van het ondernemingsrecht in de breedste zin van het woord. Deze ‘*Law and Economics*’-vorm van onderzoek komt mede tot uitdrukking door de uitstekende internationale contacten van de betreffende onderzoekers in het buitenland en de samenwerking tussen het CCL en TILEC. Ook worden binnen het CCL door een aantal onderzoekers (Happé en Gribnau) de ethische aspecten van en rond belastingheffing bestudeerd.

2.1.4. Onderzoeksmethoden

Deelname aan het wetenschappelijk debat veronderstelt steeds een extern en intern rechtsvergelijkende aanpak en de vele internationale publicaties van het CCL getuigen hiervan. Het binnen het onderzoeksprogramma van het CCL uitgevoerde onderzoek richt zich nadrukkelijk op het blootleggen van de grondslagen, beginselen en normen van het gebied van het ondernemings-, goederen- en insolventie- en fiscale recht. In dat opzicht is het onderzoek van het CCL primair grondslagenonderzoek.

2.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	4,22	4,24	4,13
Ander vast WP	3,99	4,4	4,68
Promovendi	4,79	3,57	2,71
Overig tijdelijk WP	0,24	0,35	1,55
Totaal WP	13,24	12,56	13,07

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	7	17	5
Dissertaties	4	7	0
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	28	29	28
Artikelen in overige tijdschriften	17	43	28
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	0	9	3
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	49	43	31
Totaal	105	148	95
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	6	1	4
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	5	2	1
Artikelen	48	34	10
Annotaties	39	51	39
Totaal	98	88	54

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	42	41	36
Aantal afgeronde promoties	4	7	0
Waarvan medewerker van het instituut	2	5	0
Waarvan niet-medewerker instituut	2	2	0
Duur afgerond promotieonderzoek	3,9 jaar		

2.2. Beoordeling

2.2.1. Kwaliteit: 4,50

De commissie-Ten Kate merkte op dat dit programma te zeer een paraplu karakter had. Het programma kende destijds nog een vijfde deelprogramma, *Europeanisering van de onderneming en haar activiteiten*. Aan de kritiek werd gedeeltelijk tegemoetgekomen door dit laatste programmaonderdeel vanaf 2005 te laten vervallen. Toch klinkt die kritiek nog door in de beoordeling van de MTR.

Bij de publicaties valt op, dat die in gerefereerde tijdschriften gedurende de laatste drie jaren nagenoeg allemaal in het Nederlands zijn. Van de overige publicaties is evenwel een aanzienlijk deel in het Engels, waarvan een enkele (Vermeulen en McCahery, *Corporate Governance of Non-Listed Companies*) is gepubliceerd door Oxford University Press. Daar komt bij dat van een genoegzaam aantal publicaties gesteld kan worden, dat zij stellig bijdragen aan theorievorming en doctrine. De kernpublicaties zijn zeer goed tot uitstekend. Een voorbeeld van het laatste is Kemmeren, 'Source of Income in Globalizing Economics', gepubliceerd in een internationale periodiek.

Het programma is gericht op het grondslagenonderzoek. Het gepresenteerde klassiek-juridische onderzoek op dit vlak (interne en externe rechtsvergelijking) is van goed niveau en vaak vernieuwend (bijvoorbeeld de dissertatie (2007) van Wibier, *Alternatieven voor zekerheid op bankrekeningen*; het maakt waar mogelijk gebruik van de inzichten van de economische wetenschap. Verder is er ook empirisch onderzoek en

draagt het multidisciplinair karakter (juridisch/economisch) van een aantal uitgevoerde onderzoeken ongetwijfeld bij tot nieuwe en beleidsondersteunende inzichten (bijvoorbeeld inzake het faillissementsrecht de studie Luttikhuis/Timmermans (2007), publicaties McCahery e.a.).

Het onderzoeksterrein is, zoals boven werd aangegeven, erg ruim. Het omvat zowel het vennootschapsrecht, het financieel recht, het goederenrecht, als het insolventierecht. Duidelijke vraagstellingen ontbreken niet, maar keren nauwelijks terug in de publicaties. De samenhang van het programma is bijgevolg niet sterk.

De originaliteit van het thema is in het algemeen misschien niet zo groot, maar daar staat wel tegenover dat het goederenrecht wordt ingelijfd (dus los van het privaatrechtelijk programma TISCO) en gericht wordt op de onderneming. Verder is ook de wisselwerking tussen privaatrechtelijk en fiscaalrechtelijk ondernemingsrecht interessant (getuige het proefschrift van Van Oers, *Fiscale aspecten bij doorstart van de insolvente NV/BV* (2006)).

Het programma wordt gekenmerkt door een ongewoon hoog aantal redactielidmaatschappen. Leden van de onderzoeksgroep maken deel uit van belangrijke vaktijdschriften, waaronder enkele buitenlandse. Het programma manifesteert zich met enige regelmaat in (internationale) congressen. Echt structurele samenwerkingsverbanden met Nederlandse of buitenlandse onderzoekscentra zijn er daarentegen nauwelijks (behalve inzake fiscaal recht: Eucotax). De samenwerking lijkt vooral te bestaan op individuele basis.

2.2.2. Productiviteit: 4,00

Kwantitatief is de output dalende zowel voor wetenschappelijke als vakpublicaties, al ligt zij nog steeds boven het facultaire gemiddelde.

Een punt van zorg is het wisselend aantal dissertaties: 3 in 2003; 1 in 2004; 0 in 2005; 4 in 2006; 7 in 2007 en 0 in 2008, terwijl de laatste drie jaren het aantal lopende promotieonderzoeken (daaronder begrepen de buitenpromovendi) respectievelijk 42, 41 en 36 beliep. Het blijft gissen hoeveel van de intern voorbereide promotieonderzoeken werden gestaakt. Voor 2009 vermeldt de zelfstudie intussen, dat een vijftal dissertaties zal verschijnen. Het is opmerkelijk dat in de SWOT-analyse bij het promotiebeleid niet wordt stilgestaan.

Het aantal overige resultaten – rapporten, papers en dergelijke – is bescheiden. Ondanks de weidsheid van de thematiek kwamen op de lijst van publicaties van 2007 onder de annotaties toch items voor die geen betrekking hebben op het thema, maar beter onder bijvoorbeeld het algemene bestuursrecht kunnen worden gerangschikt. Het voornemen verbetering te brengen in het annotatiebeleid heeft er intussen in geresulteerd dat dit sinds 2008 niet meer het geval is.

2.2.3. Relevantie: 4,00

Ten tijde van de MTR achtte een van de beoordelaars de relevantie van het programma al boven twijfel verheven. De andere beoordelaar had echter verscheidene kanttekeningen

bij de relevantie van het onderzoek en deed aanbevelingen voor verbetering. Dat daaraan ook gevolg is gegeven blijkt niet. Toch kan, gelet op de toenemende internationalisering en Europeanisering, het programma in een periode van economische crisis zeker als relevant worden gekwalificeerd.

2.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 4,00

Bij de MTR werd het programma reeds als meer dan voldoende vitaal beoordeeld door een van de beoordelaars. De andere beoordelaar had enige aarzelingen vanwege de kleine groep kernonderzoekers. Volgens het 'begeleidend document' is daarop geanticipeerd door de benoeming van twee hoogleraren, Van der Elst en Vermeulen.

Het programma loopt af in 2008. Dit heeft geleid tot het 'Back to Basics'-project, dat zich richt op een afrondende Engelstalige publicatie die voor het vroege najaar van 2009 staat gepland. Er is bovendien een langetermijnplanning voorzien voor de periode na ommekomst van de lopende termijn van 2009-2013.

Het lijkt onmiskenbaar dat sommige individuele onderzoekers een substantiële bijdrage leveren aan het internationale en nationale gebied van hun specialisatie. De SWOT-analyse maakt overigens gewag van personele problemen (onvoldoende aanwezig middenkader) en van relatief sterke afhankelijkheid van derdegeldstroomgelden.

2.2.5. Eindoordeel: 4,25

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties	X	X			
1.2 Vakpublicaties	X				
1.3 Overige resultaten	X	X			
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine	X				
1.5 Onderlinge samenhang van programma		X	X		
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak		X			
1.7 Samenwerking, internationalisering		X			
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties		X			
2.2 Aantal vakpublicaties	X	X			
2.3 Aantal overige resultaten		X	X		
2.4 Aantal dissertaties		X	X		
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap		X			
3.2 In relatie tot de samenleving		X			
3.3 In relatie tot de rechtspraktijk	X	X			
4 Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma		X			
4.2 In relatie tot personeel en financiën		X	X		
4.3 In relatie tot de leiding	X	X			

3. CENTRUM VOOR AANSPRAKELIJKHEIDSRECHT (TISCO: Tilburg Institute for Interdisciplinary Studies of Civil Law and Conflict Resolution)

Programmaleiders: prof. mr. M.A.M.C. van den Berg, prof. mr. J.M. Barendrecht, prof. mr. J.B.M. Vranken, dr. A.J. Verheij en dr. T.F.E. Tjong Tjin Tai.

3.1. Korte beschrijving

3.1.1. Missie en probleemstelling

TISCO is sinds 2008 de voortzetting van het Centrum voor Aansprakelijkheidsrecht. Dat laatste richtte zich van 2000-2004 op aansprakelijkheid en dienstverlening en vervolgens van 2005-2009 op 'Cooperation and Private Lawmaking'. Het huidige programma *Perspectives on Private Law: Cooperation and Private Rulemaking* dat in 2005 van start ging, bouwt voort op het programma *Aansprakelijkheid en dienstverlening* (2000-2004) en richt zich op de gebruikers van het recht (burgers, ondernemingen) en meer bepaald op de mogelijkheden van samenwerking en zelfregulering door deze gebruikers en de rol die het recht hierbij kan vervullen.

De overkoepelende vraag binnen het programma is: "Hoe kan het juridische systeem samenwerking stimuleren?" De centrale onderzoekslijn die zich uit het huidige programma heeft ontwikkeld, is het gebruikersperspectief in het recht. Deze vraagstelling wordt toegepast op een aantal deelgebieden van het privaatrecht. TISCO heeft reeds voor de komende periode (2009-2013) een programma met als titel *Justice Needs in Civil Law*.

3.1.2. Opbouw en onderdelen

Het onderzoek: (1) is gericht op manieren of mechanismen die partijen aanzetten tot samenwerking in contractuele verhoudingen of conflictsituaties; (2) bestudeert en beredeneert de effecten van deze manieren en mechanismen en (3) tracht te bepalen hoe ze op effectieve wijze in het juridische systeem een plaats zouden kunnen krijgen. Om deze doelen te realiseren is het onderzoek ook gericht op: (4) mogelijke prikkels die partijen aanzetten tot betere samenwerking, en manieren waarop dit gedrag beïnvloedt; (5) wat effecten zijn van weghalen van prikkels die tot beschuldiging leiden; (6) of het kiezen van een ander aansprakelijkheidsregime effecten op samenwerking heeft; (7) effecten van gedragscodes die verwachtingen managen; (8) effectieve geschiloplossing die partijen weer op gang helpt en samenwerking op lange termijn verbetert. *Private rulemaking* wordt hierbij betrokken als instrument binnen het recht dat een bijdrage kan leveren aan het stimuleren van samenwerking. Bij *private rulemaking* gaat het erom dat de expertise en de daaruit voortkomende regels vanuit het veld zelf komen, in plaats van dat regelgeving van bovenaf wordt ontwikkeld en opgelegd.

Er zijn vijf deelprogramma's: (a) *Contractual Cooperation* (prof. M. van den Berg); (b) *(Cooperative Forms of) Conflict Resolution* (prof. J.M. Barendrecht); (c) *Civil Procedure Reform* (prof. J.B.M. Vranken); (d) *Alternatives of Tort Law* (dr. A.J. Verheij en dr. T. Tjong Tjin Tai); en (e) *Methodological Aspects of Cooperation and Private Rulemaking* (prof. J.B.M. Vranken).

3.1.3. Disciplines en vakgebieden

Doel van het instituut is door samenwerking met andere disciplines en vakgebieden de methodologische horizon te verbreden. Dit heeft plaatsgevonden door (vooral) inzichten uit andere wetenschapsdisciplines, zoals die uit (behavioural) law & economics, law & psychology en andere (sociale) wetenschapsgebieden te vertalen naar situaties in het recht (multidisciplinair). Getracht is de inzichten uit die disciplines te incorporeren in het privaatrechtelijke onderzoek, onder andere door ze te gebruiken ter onderbouwing van gemaakte keuzes. In een enkel geval zijn methoden van andere wetenschapsgebieden geïncorporeerd in het juridisch onderzoek (interdisciplinair). Door samenwerking met wetenschappers uit andere disciplines is getracht eventuele methodologische moeilijkheden bij het opzetten en uitvoeren van het onderzoek op te vangen.

3.1.4. Onderzoeksmethoden

In het verlengde hiervan wordt ernaar gestreefd een substantieel deel van het multi- en interdisciplinaire onderzoek te relateren aan privaatrechtelijke onderwerpen die relevant dan wel actueel zijn in het Nederlandse, privaatrechtelijke debat. Voorts is ervoor gekozen om dit onderzoek te publiceren in Nederlandstalige boeken en tijdschriften, waarbij steeds de multi- of interdisciplinaire insteek is verantwoord. Bovendien is een deel van het onderzoek meer klassiek-juridisch van aard. Op deze manier kan een vruchtbare kruisbestuiving plaatsvinden tussen de meer klassiek georiënteerde onderzoekers en de onderzoekers met een multi- of interdisciplinaire insteek.

3.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	1,39	1,39	1,29
Ander vast WP	3,92	4,73	3,81
Promovendi	2,47	2,17	2,35
Overig tijdelijk WP	0,95	1,35	2,32
Totaal WP	8,73	9,64	9,77

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	3	3	3
Dissertaties	2	1	4
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	3	9	12
Artikelen in overige tijdschriften	5	8	7
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	1	1	0
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	7	5	4
Totaal	21	27	30
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	0	0	0
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	0	0	1
Artikelen	6	6	20
Annotaties	8	7	14
Totaal	14	13	35

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	11	9	9
Aantal afgeronde promoties	2	1	4
Waarvan medewerker van het instituut	2	1	2
Waarvan niet-medewerker instituut	0	0	2
Duur afgerond promotieonderzoek	5,6 jaar		

3.2. Beoordeling

3.2.1. Kwaliteit: 5,00

Eerdere evaluaties zijn zeer lovend over dit programma. Volgens de commissie-Ten Kate kon het programma gelden “als model van succesvol programmatisch onderzoek”. Ook de MTR-beoordeling was in het algemeen zeer positief.

Het huidige programma is ongetwijfeld van uitstekende kwaliteit. De conceptuele onderbouwing en de uitwerking ervan zijn van het hoogste niveau. De keuze van de centrale vraagstelling is actueel en relevant. Niettegenstaande de ruime formulering biedt zij voldoende sturing aan het onderzoek, zoals blijkt uit de publicaties in de diverse deelprogramma's. Innoverend is de integratie van empirische kennis in de juridische theorievorming. Dit leidt tot vernieuwende inzichten waarbij de grenzen tussen het (materieel) privaatrecht en het (formele) procesrecht worden overbrugd. Dankzij het programma is het juridisch debat over dit thema geïnitieerd; publicaties van het programma zijn daarin spraakmakend. Het programma laat een goede balans zien tussen het nationaal en het internationaal forum, Nederlandse en Engelse publicaties, individueel en collectief onderzoek, fundamentele publicaties en kwalitatieve hoogstaande publicaties voor de rechtspraktijk (bijvoorbeeld in de Asser-serie), het wetenschappelijk forum en het maatschappelijk debat.

De wetenschappelijke en andere publicaties van de onderzoeksgroepen worden zeer hoog geschat. Dit geldt zonder twijfel ook voor de kernpublicaties; zij liggen alle op topniveau, zijn voor het merendeel in het Engels en kunnen op deze wijze deel uitmaken van het internationale wetenschappelijke discours. Tegelijkertijd geven de kernpublicaties inhoud aan de diverse invalshoeken van het onderzoeksthema. Het onderzoek van Barendrecht *c.s.*, *Principles of European Law*, is fundamenteel rechtsvergelijkend, en codificerend; het draagt daarmee substantieel bij aan de ontwikkeling van het vakgebied; dat van Vranken, *Exploring the Jurist's Frame of Mind* is vooral analyserend en explorerend, terwijl de studies van Van den Berg en Kamminga praktijk en theorie van de *private rulemaking* diepgaand onderzoeken, waarbij de laatste veel plaats inruimt voor andere disciplines en knap identificeert welke factoren de samenwerking kunnen bevorderen of bedreigen. Het eerder naar aanleiding van de MTR geopperde bezwaar dat de internationalisering ten koste zou gaan van het Nederlandse recht lijkt daarmee effectief ondervangen.

Projectleiders en stafleden maken veelvuldig deel uit van redacties van nationale wetenschappelijke tijdschriften, van een regeringscommissie en van wetenschappelijke genootschappen.

Binnen het programma worden regelmatig derdegeldstroomrapporten geproduceerd. Verder heeft men een groot aantal symposia en expertmeetings georganiseerd over thema's als procedurele normering van personenschade en efficiëntere beroepsprocedures.

Indertijd werd in de MTR nog opgemerkt, dat “de beschikbaarheid van empirische gegevens dikwijls een zwak punt blijft in juridisch onderzoek met beleidsmatige oriëntatie, waaraan verder aandacht moet worden besteed.” Het risico inherent aan een te weidse missie wordt thans ook door de onderzoekers onderkend: “Getracht is daarom om een substantieel deel van het multi- en interdisciplinaire onderzoek te relateren aan privaatrechtelijke onderwerpen die relevant dan wel actueel zijn in het Nederlandse, privaatrechtelijke debat. Voorts is ervoor gekozen om dit onderzoek te publiceren in Nederlandstalige boeken en tijdschriften, waarbij de multi- en interdisciplinaire insteek steeds is verantwoord” (‘begeleidend document’). In de zelfstudie gaat men een stap verder door voor het toekomstige programma (2009-2013) de multidisciplinariteit nog sterker te verankeren. In dit verband lijkt van groot belang dat in het vijfde deelonderzoek methodologie, inter- en multidisciplinariteit en rechtsvergelijking zélf object van onderzoek en reflectie zijn, met name in de ‘methodengroep’ onder leiding van Vranken. Ook de dissertatie van Kamminga kan gelden als voorbeeld van multidisciplinariteit. Daarmee is de aanvankelijk bestaande zorg naar het oordeel van de commissie effectief ondervangen.

Het programma heeft als object: hoe het juridisch systeem tot samenwerking kan stimuleren. Ook al komt men zelden tot gezamenlijke publicaties, het programma heeft zich bewezen als uiterst vruchtbaar. De onderdelen werken kennelijk sturend. Zelf is men echter nog niet tevreden; de SWOT-analyse beklemtoont de noodzaak te waken voor een gebrek aan focus en samenhang. Duidelijk is dat veel afhangt van de personen die thans optreden als projectleiders. De spreiding van publicaties noch het evenwicht tussen diverse onderdelen laat te wensen over.

De originaliteit van het onderzoek staat buiten kijf; evenzo de zeer aanzienlijke bijdrage ervan aan theorie en vorming van doctrine. Vooral in het laatste deelprogramma gaat het ook om diepgaand onderzoek van voornamelijk Nederlandse jurisprudentie en de daaraan ten grondslag liggende uitgangspunten en premissen. Een voorbeeld van een innoverende methode is het voorleggen van verbetervoorstellen via een online ‘wiki’ voor het onderzoek betreffende het beleid inzake rechtsbijstand.

Ondanks de missie om tot internationalisering te komen ontbreken soms nog structurele samenwerkingsrelaties. Een uitzondering is het lidmaatschap van Barendrecht van de redactie van de *Working Group Report on Access to Justice* van de VN. Er zijn wel ad-hoc-projecten met andere groepen en de al genoemde Engelstalige publicaties die kunnen bijdragen tot het internationale debat. Dit wordt ook in de SWOT-analyse onderkend;

daar wordt de verwachting uitgesproken dat de internationale contacten zich verder zullen uitbreiden. Ook nationaal en zelfs binnen de faculteit is samenwerking bijvoorbeeld van een deelprogramma als ‘*law making*’ met het Centrum voor Wetgevingsvraagstukken schaars.

3.2.2. Productiviteit: 4,50

De productiviteit van deze onderzoeksgroep is stijgend, maar blijft nu nog achter bij het facultaire gemiddelde van acht. De enigszins achterblijvende productiviteit is klaarblijkelijk de prijs voor de eerder met recht geroemde kwaliteit. Van belang voor het oordeel van de commissie over de productiviteit is dat vele publicaties hun weg naar het internationale forum vinden via internet.

Er hebben de afgelopen jaren een behoorlijk aantal promoties plaatsgevonden, uitgaande boven het facultaire gemiddelde; in de jaren 2006-2008 respectievelijk twee, één en vier. Tegelijkertijd was er ook een aanzienlijke stroom van andere wetenschappelijke activiteiten o.a. in de vorm van en onderzoeksrapporten en, sinds 2008, de *Working Paper Series on Civil Law and Conflict Resolution Systems*.

3.2.3. Relevantie: 5,00

De relevantie van het onderzoek is hiervoor al aan de orde geweest; zij is over de volle breedte – wetenschappelijk en voor de rechtspraak – zeker uitstekend. Toch gaat ook hier een hoge kwaliteit gepaard met een bescheiden kwantiteit.

3.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 5,00

In de MTR maakte de SWOT-analyse nog gewag van te weinig aantrekkingskracht op toponderzoekers uit binnen- en buitenland. Dit punt keert in de zelfstudie niet terug en behoeft dat wellicht ook niet, zo lang het programma zich verzekerd kan weten van de tegenwoordige, hoog gekwalificeerde projectleiding.

In de zelfstudie legt de SWOT-analyse het accent op verdere concentratie en reductie tot drie deelprogramma’s. Dat zal de vitaliteit ongetwijfeld verder versterken. De kwaliteit van de projectleiders en de boven gereleveerde opzet vormen garanties voor de vitaliteit en de toekomst van het programma.

3.2.5. Eindoordeel: 5,00

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties	X				
1.2 Vakpublicaties	X				
1.3 Overige resultaten	X	X			
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine	X				
1.5 Onderlinge samenhang van programma	X				
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak	X				
1.7 Samenwerking, internationalisering	X	X			

2	Productiviteit					
2.1	Aantal wetenschappelijke publicaties		X			
2.2	Aantal vakpublicaties	X	X			
2.3	Aantal overige resultaten	X				
2.4	Aantal dissertaties	X				
3	Relevantie					
3.1	In relatie tot de wetenschap	X				
3.2	In relatie tot de samenleving	X	X			
3.3	In relatie tot de rechtspraktijk	X				
4	Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1	In relatie tot de opzet van het programma	X				
4.2	In relatie tot personeel en financiën	X				
4.3	In relatie tot de leiding	X				

4. CENTRUM VOOR WETGEVINGSVRAAGSTUKKEN (CvW)

Programmaleiders: prof. dr. J.M. Verschuuren, dr. H.S. Taekema en prof. dr. R.A.J. van Gestel

Het centrum wordt per ultimo 2009 beëindigd.

4.1. Korte beschrijving

4.1.1. Missie en probleemstelling

Centraal in het programma *De toekomst van de nationale wetgever* staat de volgende vraag: “Wat betekent de teruglopende invloed van de nationale staat door internationale wet- en regelgeving en de ontwikkeling van ‘niet-statelijk’ recht voor de toekomst van de nationale wetgever en wat zijn hiervan de consequenties voor de verhouding van de wetgever tot bestuur en rechter?” Deze vraag wordt vanuit verschillende perspectieven benaderd, bijvoorbeeld vanuit het perspectief van de burger en van het bedrijfsleven.

4.1.2. Opbouw en onderdelen

Het programma bestaat uit twee delen, waarvan het eerste deel getiteld is: *De nationale wetgever en het ‘niet-statelijke’ recht* (deelprogramma I) en het tweede deel *De nationale wetgever en het Internationaal en Europees recht* (deelprogramma II). Beide deelprogramma’s zijn onderverdeeld in een aantal thema’s welke aansluiten bij de expertise van de onderzoekers. Bij elk thema is een onderzoeksvraag (deelvraag) geformuleerd. De antwoorden op deze deelvragen hebben in staat gesteld aan het eind van de looptijd van het programma de centrale probleemstelling te beantwoorden.

4.1.3. Disciplines en vakgebieden

Omdat de onderzoekers verschillende achtergronden hebben (staatsrecht, bestuursrecht, rechtstheorie, rechtssociologie, milieurecht, onderwijsrecht, personen- en familierecht, rechtsgeschiedenis), zijn de thema’s vakgebiedoverstijgend. Verder gaat het om

discussies die ook in internationaal verband op wetenschappelijke belangstelling mogen rekenen. Multidisciplinariteit en internationalisering zijn dan ook twee belangrijke trefwoorden voor dit programma. Er is naar gestreefd de onderzoeksresultaten ook in internationaal verband te presenteren.

4.1.4. Onderzoeksmethoden

Het CvW kent een lange traditie van (i) rechtsvergelijkend onderzoek. Onder het thema ‘Rechtspluralisme’ (deelprogramma I) is onderzoek gedaan vanuit zowel een juridisch als een metajuridisch (rechtstheoretisch en rechtshistorisch) perspectief. Hierbij is veel aandacht besteed aan het thema rechtspluralisme om na te gaan hoe dit in de praktijk precies werkt. Op basis van dit thema staan (ii) empirisch onderzoek en (iii) literatuuronderzoek centraal. Hetzelfde geldt voor de deelthema’s ‘Het perspectief van de burger’ en ‘Het perspectief van de markt’. Empirisch onderzoek vormt ook hier een belangrijk onderdeel van deze thema’s. Multidisciplinair onderzoek biedt de mogelijkheid om theoretische inzichten te toetsen aan de (rechts)praktijk of omgekeerd, de ontwikkelingen in de (rechts)praktijk te benutten voor theorievorming. Bij het onderdeel ‘Wetgevingstheorie: op zoek naar nieuwe fundamenteën’ (deelprogramma I) wordt literatuuronderzoek gecombineerd met normatieve onderzoeksvragen, zoals bij voorbeeld naar het fenomeen ‘Bruikbare rechtsorde’. Hierbij gaat het om (iv) conceptueel onderzoek en (v) analytisch (taal)onderzoek. In beide gevallen speelt het element taal een belangrijke rol. Het talige aspect waarmee recht onlosmakelijk verbonden is, kan leiden tot vragen naar en inzicht in de (impliciete) concepten van recht.

4.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	3,07	3,68	3,28
Ander vast WP	5,35	5,43	5,11
Promovendi	4,1	5,28	4,26
Overig tijdelijk WP	2,84	2,36	1,59
Totaal WP	15,36	16,75	14,24

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	7	5	6
Dissertaties	2	4	5
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	16	22	22
Artikelen in overige tijdschriften	5	15	8
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	1	0	4
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	42	20	47
Totaal	73	66	92
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	2	3	2
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	5	0	0
Artikelen	45	36	15
Annotaties	65	69	49
Totaal	117	108	66

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	21	19	15
Aantal afgeronde promoties	3	4	5
Waarvan medewerker van het instituut	2	4	1
Waarvan niet-medewerker instituut	1	0	4
Duur afgerond promotieonderzoek	6,3 jaar		

4.2. Beoordeling

4.2.1. Kwaliteit: 4,00

Het oordeel over de MTR spreekt van “goede tot zeer goede, soms zeer opvallende, publicaties”. De publicaties voldoen nog steeds in het algemeen aan de eisen; ook de kernpublicaties zijn goed. Een voorbeeld is H. van Schooten e.a., *International Governance and Law*. Deze en dergelijke studies geven evenwel niet echt een antwoord op de centrale vraagstellingen van de deelprogramma’s. Ook beantwoording van de overkoepelende vraagstelling, in het bijzonder het onderdeel over de betekenis van de verhouding van de wetgever tot bestuur en rechter, blijft achterwege.

Het Centrum voor Wetgevingsvraagstukken heeft een groot aantal extern gefinancierde onderzoeken weten aan te trekken. De output aan derdegeldstroompublicaties is dan ook zeer goed. De bijdragen aan wetenschappelijke gezelschappen en aan redacties van tijdschriften is uitstekend. Verder is in 2006-2008 een zeer groot aantal nationale en internationale congressen, symposia en studiedagen georganiseerd, soms met opvolgende publicaties.

Er is een duidelijke ambitie tot fundamenteel onderzoek; deze is echter niet helemaal waargemaakt. Nog steeds zijn niet alle uitgangspunten goed geëxpliciteerd. Wat is bijvoorbeeld ‘niet-statelijke wetgeving’? Gewoonterecht, zelfregulering, tuchtrecht, convenanten of misschien het lokale regime dat heerst op een stationsperron? De bijdrage aan theorievorming en doctrine is tanende, met misschien een uitzondering voor wat betreft het constitutionalisme. Aan de in de beoordeling van de MTR gesignaleerde noodzaak van een meer empirische c.q. multidisciplinaire aanpak van het onderwerp is onvoldoende tegemoetgekomen.

De samenhang van het onderzoek is niet evident. Er is sprake van een zeer breed terrein; dat geldt ook voor de elkaar soms overlappende deelprojecten. De SWOT-analyse in de zelfstudie stelt daar tegenover, dat strak de hand is gehouden aan de twee werkplannen. Wat daar verder van zij, er is gerede twijfel mogelijk of die plannen met hun grote aantallen deelprojecten wel adequaat waren. Hier wreekt zich dat een onderwerp als familie- en jeugdrecht deel uitmaakt van het programma. Voor een dergelijk vakgebied is de vraag naar de rol van de nationale wetgever – ook blijkens de publicaties – ondergeschikt. Dat bezwaar is niet echt ondervangen doordat men zich de laatste jaren meer op de invloed van Europese ontwikkelingen is gaan richten. Ook bestuursrecht, rechtsfilosofie en Romeins recht hebben – zij het in mindere mate – soms weinig affiniteit met het hoofdthema; de verbrokkeling over de vele deelprojecten wijst evenmin

op grote inspiratie vanuit de centrale vraagstelling. De in het vooruitzicht gestelde publicatie die de twee deelgebieden van het programma met elkaar in verband zou brengen is echter nog niet verschenen. Kortom, de samenhang is een punt van zorg gebleven, ondanks alle daarop gerichte inspanningen. Het onderzoek lijkt verkaveld over individuele onderzoekers en is niet ‘vakgebied overstijgend’. Het CvW participeert in een aantal belangrijke nationale, buitenlandse en internationale samenwerkingsverbanden. Personen die samenwerken binnen dit programma, maken veelvuldig deel uit van relevante nationale en internationale wetenschappelijke gremia en redacties.

4.2.2. Productiviteit: 4,00

De productiviteit is nog steeds goed, al is die reeds vanaf 2005 geslonken door het vertrek van de vakgroep sociaal recht. Het gemiddeld aantal publicaties is wat teruggelopen van 12,4 in 2006 naar 11,1 in 2008, maar ligt nog steeds boven het facultaire gemiddelde van acht. Er is sprake van een enkele dubbeltelling (nieuwe druk) en bij een enkele auteur van herhaalde variaties op één thema.

Op de publicatielijsten staan allerlei publicaties in het bijzonder op het gebied van staats- en bestuursrecht die niet goed in verband te brengen zijn met het programma. Anderzijds heeft men een aanzienlijk aantal onderzoeksrapporten geproduceerd.

In de periode 2003-2005 werden acht promoties gerealiseerd; in de periode 2006-2008 twaalf. Dat is een bovengemiddeld goed resultaat. Wel ontbreekt ook hier nadere informatie over de verhouding tot het aantal gestaakte promotieonderzoeken.

4.2.3. Relevantie: 3,75

De relevantie van het programma staat weliswaar als gevolg van de aanstaande opheffing onder druk, maar was de laatste jaren ruim voldoende. Het bezwaar geuit naar aanleiding van de MTR, dat de relatie enigszins verwaarloosd zou worden, lijkt inmiddels te zijn ondervangen.

4.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: Geen kwalificatie

Vitaliteit en haalbaarheid staan onder druk. Het verbaast daarom niet dat de opheffing van het centrum per eind 2009 is aangekondigd. Als reden wordt aangevoerd, dat er geen onderzoek meer plaatsvindt naar kernvraagstukken van wetgevingsleer en wetgevingstheorie. De faculteit maakt in dit verband zelf gewag van een vrij grote groep onderzoekers “samengesteld uit mensen met nogal uiteenlopende achtergronden”. De Tilburgse faculteit heeft in de loop van de jaren in binnen- en buitenland dankzij personen als onder meer Eijlander en Hirsch Ballin, een reputatie opgebouwd op het gebied van wetgeving en wetgevingsleer. Een deel van deze activiteiten zal worden voortgezet in andere programma’s en binnen het departement staats- en bestuursrecht. Het zou intussen te betreuren zijn als de opheffing van het CvW niet zou worden afgerond met een publicatie (al dan niet gecombineerd met een internationaal congres) die op waardige wijze de balans opmaakt.

4.2.5. Eindoordeel: 4,00

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties		X			
1.2 Vakpublicaties		X			
1.3 Overige resultaten	X	X			
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine		X			
1.5 Onderlinge samenhang van programma			X		
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak		X	X		
1.7 Samenwerking, internationalisering		X			
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties		X			
2.2 Aantal vakpublicaties		X			
2.3 Aantal overige resultaten		X			
2.4 Aantal dissertaties	X				
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap		X			
3.2 In relatie tot de samenleving		X	X		
3.3 In relatie tot de rechtspraktijk		X			
4 Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma					
4.2 In relatie tot personeel en financiën					
4.3 In relatie tot de leiding					

5. NEDERLANDSE STRAFRECHTSPLEGING IN EUROPA (CvP: Centrum voor Procesrecht)

Programmaleiders: prof. mr. M.S. Groenhuijsen, prof. dr. C.J.C.F. Fijnaut en (in een later stadium) prof. mr. Th.A. de Roos

Dit programma is reeds beëindigd.

5.1. Korte beschrijving

Het programma *Nederlandse strafrechtspleging in Europa* startte in 2003 en eindigde in 2008. Het Centrum voor Procesrecht is opgeheven; het grootste deel van het strafrechtelijk onderzoek geschiedt nu onder auspiciën van het Departement Strafrechtswetenschappen. Andere delen van dit programma zijn ondergebracht bij INTERVICT.

5.1.1. Missie en probleemstelling

De centrale probleemstelling bestaat uit de vraag wat de impact is van ‘Europa’ op de Nederlandse strafrechtspleging, welke betekenis de Europese invloed heeft op de basiskenmerken van deze strafrechtspleging en hoe – dit wil zeggen: in welke opzichten en in welke mate – deze invloed noopt tot haar herstructurering.

5.1.2. Opbouw en onderdelen

Het programma kent vier deelprogramma's: (a) *Grondslagen en uitgangspunten van de Nederlandse strafvordering*; (b) *Samenwerking in de Europese Unie en harmonisatie van regelgeving*; (c) *'Restorative justice' en 'Procedural justice'*; en (d) *De rechtspleging in zaken van financieel-economische misdaad*.

In deelprogramma a staat het onderzoek naar de grondslagen en uitgangspunten van het Nederlandse strafprocesrecht centraal. De Europese context staat dan centraal in deelprogramma b. Als het gaat om strafrechtelijke aangelegenheden binnen de Europese Unie, is het kaderbesluit een stevig instrument gebleken. Telkens weer is de vraag aan de orde naar de implementatie van de kaderbesluiten in de nationale rechtsstelsels. Eén van die kaderbesluiten betreft de positie van het slachtoffer in strafrechtelijke procedures. Hier spelen kwesties die in deelprogramma c in breder verband worden onderzocht en worden samengevat onder de noemer 'Restorative justice' en 'Procedural justice'. In deelprogramma d worden de implicaties voor het Nederlandse strafrechtelijk stelsel blootgelegd.

5.1.3. Disciplines en vakgebieden

Er is nauw samengewerkt met collega's die in binnen- en buitenland werkzaam zijn aan gerenommeerde universiteiten en onderzoeksinstituten. Hierbij kan worden verwezen naar de Rijksuniversiteit Groningen, de Katholieke Universiteit Leuven, de Humboldt Universität in Berlijn en het Max Planck Institut für ausländisches und internationales Strafrecht in Freiburg im Breisgau. Ten aanzien van financieel rechercheren en witwassen kan gewezen worden op samenwerking met de Nederlandse Politie Academie, Northumbria University, Cardiff University en de Universiteit van Gent.

5.1.4. Onderzoeksmethoden

Er is verscheidenheid tussen de aard van de onderzoeken in de onderscheiden deelprogramma's. Zo is in het deelprogramma omtrent de grondslagen en uitgangspunten van het Nederlandse strafprocesrecht het onderzoek vooral juridisch van aard en heeft dit hoofdzakelijk betrekking op de traditionele rechtsbronnen: het aanduiden van het 'beste' recht op basis van (internationale) wetgeving (met inbegrip van de parlementaire geschiedenis van die wetgeving), rechtspraak en literatuur. In het deelprogramma met betrekking tot de grensoverschrijdende politieke en justitiële samenwerking wordt niet alleen veelvuldig gebruikgemaakt van de rechtsvergelijkende methode maar ook veelvuldig beroep gedaan op empirische onderzoeksmethoden, zowel om inzicht te krijgen in de problematiek van de grensoverschrijdende misdaad als in de praktijk van de grensoverschrijdende strafrechtelijke samenwerking.

5.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	2,36	2,36	2,36
Ander vast WP	2,88	2,76	2,44
Promovendi	0,84	2,4	3
Overig tijdelijk WP	1,32	0,45	1,2
Totaal WP	7,4	7,97	9

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	2	1	4
Dissertaties	4	1	0
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	7	11	10
Artikelen in overige tijdschriften	3	6	3
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	1	1	2
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	11	14	14
Totaal	28	34	33
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	1	0	2
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	0	0	1
Artikelen	9	5	11
Annotaties	0	1	0
Totaal	10	6	14

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	16	14	10
Aantal afgeronde promoties	4	1	0
Waarvan medewerker van het instituut	3	1	0
Waarvan niet-medewerker instituut	1	0	0
Duur afgerond promotieonderzoek	4,3 jaar		

5.2. Beoordeling

5.2.1. Kwaliteit: 4,00

De samenhang binnen het strafrechtonderzoek is toegenomen. Een aantal van de vermelde studies bevat reflexieve strafrechtelijke beschouwingen die zeker als fundamenteel kunnen worden aangemerkt. Als echt uitstekende publicaties zijn te noemen de proefschriften van De Brouwer, *Supranational Criminal Prosecution of Sexual Violence* (Max van der Stoep Human Rights Award 2006 (overigens ook vermeld onder de publicaties van het CTLD)), van Nelemans, *Het verbod van marktmanipulatie* (2007) en voorts werk van de hand van Fijnaut en Groenhuijsen. De kernpublicaties zijn in het algemeen goed. Origineel is het programma op dit punt overigens niet altijd. Dat is wel het geval met het criminologische onderzoek dat steeds bekwaam inspeelt op actuele – letterlijk grensoverschrijdende – problematiek. Men is er wel in geslaagd om de wetenschappelijke publicaties een sterke samenhang te laten vertonen.

Sommige deelnemers, vooral de hoogleraren, bekleden belangrijke functies in wetenschappelijke gezelschappen binnen de universiteit (INTERVICT) en erbuiten (World Society of Victimology, Nederlands-Vlaamse Vereniging voor Strafrecht, NSCR, et cetera); ook de jongere collega's doen hun deel. De meeste medewerkers zijn lid van minstens één tijdschriftredactie, met zowel Nederlandse als buitenlandse tijdschriften vertegenwoordigd.

In de ambitie om sterk fundamenteel onderzoek te produceren lijkt dit programma wel geslaagd. Ook de (rechts)vergelijking vervult in het criminologisch onderzoek van het CvP een belangrijke rol, al blijft die soms beperkt tot beschrijving of analyse van praktische verschillen, bijvoorbeeld van het politieke beleid tussen nabuurlanden.

De gemeenschappelijkheid van probleemstelling is goed gewaarborgd. Er wordt uitgegaan van een centrale onderzoeksvraag, namelijk wat de impact is van 'Europa' op de Nederlandse strafrechtspleging, welke betekenis de Europese invloed heeft voor de basiskenmerken van deze strafrechtspleging en hoe – dit wil zeggen: in welke opzichten en in welke mate – deze invloed noopt tot haar herstructurering. Deze vraag is verder opgedeeld in vier subvragen die zich vertaalden in vier deelprogramma's (hierboven vermeld). Tussen die deelprogramma's lijkt de samenhang verzekerd, gezien enkele kernpublicaties waarin belangrijke elementen van de deelprogramma's naar voren komen. De onderdelen lijken bovendien evenwichtig verspreid over het gehele programma.

De focus op Europa is op zich niet zo nieuw, maar wel de vertaling in deelgebieden, met expliciete aandacht voor *restorative justice* en voor financieel-economische criminaliteit. Het onderzoek is zonder meer goed en degelijk. Verschillende methoden worden aangewend, zoals juridische (inclusief rechtsvergelijkende) en criminologische (ook empirische) methoden.

Uit de activiteiten en de productie zou men kunnen opmaken dat er tal van structurele (en ad-hoc) verbanden bestaan, maar de zelfevaluatie blijft hierover nogal vaag. In elk geval wordt samengewerkt met het nieuwe instituut INTERVICT van de UvT en met de universiteiten van Greifswald en Krasnoyarsk (Tempus).

5.2.2. Productiviteit: 3,75

Vergeleken met de MTR is het aantal publicaties voor de beide afgelopen jaren 2007 en 2008 duidelijk afgenomen. Het ligt onder het facultaire gemiddelde van acht. Zorg baart evenwel het bescheiden aantal van vijf dissertaties.

5.2.3. Relevantie: 4,25

Het onderzoek is voor de wetenschap – en hetzelfde geldt voor de samenleving en de rechtspraak – heel relevant, want Europa is niet meer weg te denken uit de nationale rechtsorde. Sommige publicaties (Groenhuijsen, Kooijmans) trekken in brede kring de aandacht en blijken bij de maatschappelijke discussies als leidraad te fungeren.

5.2.4. Haalbaarheid /vitaliteit: Geen kwalificatie

Een toekomstverwachting is na opheffing van het CvP en onderbrenging van een deel van het onderzoek bij het Departement Strafrechtswetenschappen uiteraard niet meer aan de orde.

5.2.5. Eindoordeel: 4,00

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties		X			
1.2 Vakpublicaties		X			
1.3 Overige resultaten		X			
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine		X			
1.5 Onderlinge samenhang van programma		X			
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak		X			
1.7 Samenwerking, internationalisering	X	X			
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties		X	X		
2.2 Aantal vakpublicaties		X			
2.3 Aantal overige resultaten		X			
2.4 Aantal dissertaties			X		
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap	X				
3.2 In relatie tot de samenleving		X			
3.3 In relatie tot de rechtspraktijk		X			
4 Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma					
4.2 In relatie tot personeel en financiën					
4.3 In relatie tot de leiding					

6. TILBURG INSTITUTE FOR LAW, TECHNOLOGY AND SOCIETY (TILT)

Programmaleiders: prof. mr. J.E.J. Prins, prof. dr. B.J. Koops en (sinds 2007) prof. mr. J. Somsen

6.1. Korte beschrijving

6.1.1. Missie en probleemstelling

De titel van het onderzoeksprogramma is: *Regulering in de informatiesamenleving: de wisselwerking tussen recht, technologie (in het bijzonder ICT) en maatschappelijke verhoudingen*. Er is gekozen voor de volgende probleemstelling: Wat zijn de wisselwerkingen tussen maatschappelijke verhoudingen, technologie (in het bijzonder ICT) en het recht en in hoeverre kan met inachtneming van die wisselwerkingen een normatief kader voor de regulering van technologie en daarmee samenhangende maatschappelijke processen worden ontworpen?

6.1.2. Opbouw en onderdelen

De deelvragen worden beantwoord in concrete onderzoeksprojecten, gegroepeerd in drie inhoudelijke onderzoekslijnen die samenhangen met de deelvragen van de probleemstelling. Lijn I betreft 'Maatschappelijke en technologische ontwikkelingen en het recht', waarbinnen de aard en wijze(n) van verschuivingen in maatschappelijke verhoudingen en de wisselwerking met technologie vanuit vier perspectieven worden onderzocht. In onderzoekslijn II, 'Uitgangspunten en vormen van regulering van

technologie, in het bijzonder van ICT’, worden verschillende reguleringsmogelijkheden nader bestudeerd, mede in het licht van de wisselwerkingen uit de eerste lijn. Deze projecten vormen samen met de eerste onderzoekslijn de opmaat voor een afsluitend onderzoek in onderzoekslijn III, ‘Naar een normatief kader voor regulering van technologie, in het bijzonder van ICT’. Hierin staat de vraag centraal of een kader voor technologieregulering kan worden ontwikkeld.

6.1.3. Disciplines en vakgebieden

Het onderzoek wordt multidisciplinair uitgevoerd door inzichten vanuit de juridische wetenschap, de bestuurskunde, de ethiek, en in toenemende mate de sociale wetenschappen, te combineren, gevoed door kennis van ontwikkelingen in de technische wetenschappen. Afhankelijk van het onderzoeksproject ligt daarbij de nadruk meer of minder bij één van deze vakgebieden, maar ook de meer monodisciplinaire onderzoeken zijn steeds gebaseerd op het fundament van de combinatie van recht, technologie en samenleving.

6.1.4. Onderzoeksmethoden

In de onderzoeken worden diverse methoden gehanteerd. Het betreft onder andere, rechtsvergelijking, methoden van kwalitatief sociaalwetenschappelijk onderzoek, kwantitatief sociaalwetenschappelijk onderzoek en normatief kritische analyse. Al naar gelang het doel en de aard van het desbetreffende project worden de methoden gekozen die het meest geschikt zijn om de onderzoeksvraag te beantwoorden.

6.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	1,75	1,75	1,65
Ander vast WP	3,02	3,06	3,29
Promovendi	2,9	3,89	4,3
Overig tijdelijk WP	2,11	3,45	5,39
Totaal WP	9,78	12,15	14,63

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	7	3	2
Dissertaties	1	0	1
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	11	11	19
Artikelen in overige tijdschriften	15	13	13
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	4	5	3
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	36	25	31
Totaal	74	57	69
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	0	3	0
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	0	0	0
Artikelen	23	16	21
Annotaties	1	2	0
Totaal	24	21	21

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	10	11	14
Aantal afgeronde promoties	1	0	1
Waarvan medewerker van het instituut	1	0	1
Waarvan niet-medewerker instituut	0	0	0
Duur afgerond promotieonderzoek	4,5 jaar		

6.2. Beoordeling

6.2.1. Kwaliteit: 4,75

In de mid-term review over 2003-2005 werden de publicaties positief tot zeer positief beoordeeld. De kwaliteit van de kernpublicaties over 2006, 2007 en 2008 is niet minder uitstekend met als uitschieters Koops, et al., *Starting Points for ICT Regulation* en Prins, *When personal data, behavior and identities become a commodity*. Conform het beleid werden relatief veel kernpublicaties gepubliceerd in buitenlandse gerefereerde tijdschriften. Hoewel de meeste kernpublicaties betrekking hebben op ICT-vraagstukken, levert de nieuwe onderzoekslijn op het gebied van biotechnologie ook twee kernpublicaties op. De meeste vakpublicaties zijn kort, maar spelen goed in op actuele onderwerpen.

Het vanwege het universiteitsbestuur verstrekte ‘begeleidend document’ meldt dat TILT inmiddels versterkt is met een socioloog, een psycholoog en een bedrijfskundige. Uit het overzicht van publicaties is evenwel niet met zekerheid op te maken of zij al op substantiële wijze hebben kunnen bijdragen.

TILT heeft een zeer omvangrijke portefeuille van derdegeldstroomonderzoek, zowel nationaal (waaronder diverse ministeries en bedrijven), als internationaal (in het bijzonder de Zesde en Zevende Kaderprogramma’s van de EU). De onderzoeksleiders en senior onderzoekers dragen allen bij aan wetenschappelijke organisaties als NWO en KNAW en aan de redacties van een groot aantal wetenschappelijke tijdschriften. TILT organiseert ook met grote frequentie (internationale) bijeenkomsten.

Als het gaat om theorievorming, legt de zojuist geciteerde doelstelling de lat hoog. In de zelfstudie wordt geconstateerd dat het moeilijk blijkt om te komen tot een normatief kader voor de regulering van techniek in het algemeen. Er wordt gewerkt aan een publicatie over de resultaten tot dusverre. Het theoretisch gehalte van de kernpublicaties is ook hoog en, voor zover op dit moment beoordeelbaar, draagt wezenlijk bij aan de theorievorming op hun onderscheidenlijke gebieden. Meer in het algemeen: de ambitie om fundamenteel onderzoek te doen en bij te dragen aan theorievorming wordt waargemaakt.

De uitbreiding naar biotechnologie en (later) nano-technologie en (nog weer later) andere technologiegebieden gecombineerd met de ambitie van – en noodzaak tot – multidisciplinair onderzoek, betekenen dat de samenhang van het programma een voortdurende bron van aandacht is en zal blijven. Dit wordt onderkend in de SWOT-

analyse. Positief is dat de uitbreiding naar andere technologiegebieden zich ook vertaald heeft in het aantrekken van staf met specifieke expertise op die gebieden, in het opzetten van nieuwe projecten en in op die gebieden toegesneden publicaties. De kunst zal zijn om in dit alles vast te houden aan een invalshoek of probleemstelling die alle diversiteit weet te verbinden. Op dit moment is dat het zoeken naar een overkoepelend normatief kader, maar de vraag is of dat zo kan blijven nu blijkt dat een dergelijk kader zich lastig laat bepalen.

De probleemstelling is voor Nederland uniek, terwijl er – voor zover bekend – ook internationaal geen centra zijn met een soortgelijke missie en ambitie. De aanpak is origineel in de zin dat multidisciplinariteit niet alleen een ambitie is, maar ook daadwerkelijk tot uiting komt in de personele formatie en in de relaties die TILT onderhoudt met andere instellingen: vele daarvan zijn niet-juridisch. Ook de wetenschappelijke publicaties hebben overwegend vernieuwende vraagstellingen en komen vaak tot verrassende conclusies of voorstellen. Qua onderzoeksmethode zoekt TILT naar nieuwe wegen, moet dat ook wel vanwege de multidisciplinariteit.

TILT werkt structureel samen met een groot aantal onderzoekscentra in binnen- en buitenland. Een aanzienlijk deel daarvan is niet-juridisch van aard. Voor een groot deel is die samenwerking structureel van aard, in het bijzonder in het kader van EU-gefinancierde projecten. Door TILT georganiseerde bijeenkomsten trekken dan ook altijd relatief veel buitenlandse deelnemers (althans als het onderwerp zich daarvoor leent). Het internationale netwerk is zowel breed als diep.

6.2.1. Productiviteit: 4,00

Het aantal wetenschappelijke publicaties per fte onderzoek (exclusief promovendi) was redelijk in 2006 maar loopt terug en daalde beneden het facultair gemiddelde in 2008. Opvallend is dat, conform beleid, het aantal artikelen in gerefereerde tijdschriften toe- en het aantal vakpublicaties afneemt. Er is een omvangrijke en groeiende output van rapporten en studies voor externe opdrachtgevers.

Het aantal afgeronde dissertaties was laag. Nu het aantal promovendi in de formatie toeneemt, mag verwacht worden dat het aantal promoties eveneens enigszins zal stijgen, maar ook dan blijft dat aantal voor een programma met deze ambities en van deze omvang aan de bescheiden kant. In dit verband is van de zijde van de faculteit gesteld dat dit mede samenhangt met de aard van het onderzoek van TILT. Bepaalde problemen acht men te gecompliceerd voor beginnende onderzoekers en het desbetreffend onderzoek wordt daarom voorbehouden aan meer ervaren stafleden.

6.2.2. Relevantie: 4,25

De relevantie van het programma is hoog: wetenschappelijk vanwege de multidisciplinaire aanpak, het fundamentele karakter van het onderzoek en de originele/unieke probleemstelling; maatschappelijk omdat technologie inderdaad een belangrijke – zo niet de belangrijkste – *driver* is van maatschappelijke verandering, zodat de reguleringvraag maatschappelijk uitermate relevant is; en voor de rechtspraktijk,

omdat technologische ontwikkelingen ook daar voortdurend nieuwe vragen en problemen oproepen. TILT speelt een actieve en overtuigende rol op elk van deze velden.

6.2.3. Vitaliteit/haalbaarheid: 5,00

De probleemstelling van het programma zal de komende jaren slechts aan belang winnen, zowel wetenschappelijk als maatschappelijk. Verlies van focus en samenhang kan juist daarom een potentiële bedreiging zijn. Problemen kunnen ook ontstaan door de betrekkelijk zwakke relatie met technische universiteiten. De leiding ligt in handen van ervaren en zeer gezaghebbende onderzoekers, die in staat geacht moeten worden deze bedreiging het hoofd te bieden. De relatie tussen vast en tijdelijk WP is evenwichtig, althans qua onderzoeksformatie per functiecategorie. Hoewel concrete financiële cijfers ontbreken, kan uit het aantal externe opdrachten worden afgeleid dat TILT relatief veel derde geldstroominkomsten heeft. Verwacht mag worden dat die middelen in de toekomst eerder zullen toenemen dan afnemen.

6.2.5. Eindoordeel: 4,75

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties	X				
1.2 Vakpublicaties	X				
1.3 Overige resultaten	X				
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine	X				
1.5 Onderlinge samenhang van programma	X	X			
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak	X				
1.7 Samenwerking, internationalisering	X				
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties		X			
2.2 Aantal vakpublicaties		X			
2.3 Aantal overige resultaten	X				
2.4 Aantal dissertaties		X	X		
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap	X	X			
3.2 In relatie tot de samenleving	X	X			
3.3 In relatie tot de rechtspraktijk	X	X			
4 Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma	X				
4.2 In relatie tot personeel en financiën	X	X			
4.3 In relatie tot de leiding	X				

7. TILBURG LAW AND ECONOMICS CENTER (TILEC)

Programmaleiders: prof. dr. P. Larouche (Law) en prof. dr. E. van Damme (Economics).

7.1. Korte beschrijving

Het instituut is een samenwerking tussen twee faculteiten, namelijk de Faculteit Economie en Bedrijfswetenschappen (FEB) en de Faculteit Rechtswetenschappen (FRW). Het werd opgericht in 2003. In een begeleidende brief van het CvB van Tilburg van 6 juli 2009 is de complexe structuur van het TILEC als samenwerking tussen de FRW en FEB uiteengezet; onderzoekers van een andere discipline dan de juridische zijn niet in dienst van TILEC. Tevens is daar aangegeven hoe de juridische faculteit de publicaties van haar leden over TILEC en andere instituten waarbij onderzoekers betrokken zijn, verdeelt.

7.1.1. Missie en probleemstelling

Het programma *Market Governance* bestudeert de volgende fundamentele onderzoeksvragen:

- Op descriptief niveau: Wat is de rol van de staat in *market governance*? Wat is de rol van andere actoren? Wat zijn de instrumenten en instituties die hen ter beschikking staan?
- Op analytisch of positief niveau: Wat zijn de implicaties en effecten van deze instrumenten en instituties? Wanneer werken ze en wanneer niet?
- Op een normatief niveau: welke lessen kunnen we trekken uit het onderzoek voor de wijze waarop *market governance* uit zou moeten worden gevoerd?

7.1.2. Opbouw en onderdelen

Het TILEC-onderzoeksprogramma is georganiseerd langs twee onderzoekslijnen: (a) 'Institutions, Competition and Regulation', en (b) 'Law and Finance'. TILEC voert een aantal projecten uit rond rechtsinstituties in het algemeen. Waar het gaat om mededingingsbeleid en -regulering, huisvest TILEC een groot aantal projecten gericht op de toepassing van algemene onderzoeksvragen op het betreffende gebied. Binnen de 'Law and Finance'-onderzoekslijn, bestuderen TILEC-leden de mogelijkheid van vennootschapsrechtelijke en garanties om investeerders en aandeelhouders te beschermen.

7.1.3. Disciplines en vakgebieden

Een interdisciplinaire benadering, die recht en economie verbindt, is voor het onderzoeksprogramma *Market Governance* noodzakelijk. Slechts door economie in het werk te betrekken kunnen rechtswetenschappers de reikwijdte en het belang van onderwerpen van *market governance* ten volle bevatten. Interdisciplinair onderzoek maakt het mogelijk om rechtswetenschap over de nationale en positieve grenzen te tillen en stuurt het in de richting van analyse en kritiek, terwijl het tegelijkertijd economische wetenschap meer in een context plaatst en bijdraagt aan de aanscherping daarvan.

7.1.4. Onderzoeksmethoden

Binnen het programma is geregeld contact tussen juristen en andere sociale wetenschappers, in het bijzonder economen die beschikken over een groot arsenaal aan onderzoeksmethoden. Voor het onderzoek binnen TILEC betekent dit dat de klassieke methoden van rechtswetenschappelijk onderzoek (evaluatie en beoordeling van bronnen, et cetera), empirisch onderzoek met behulp van datasets en statistische analyse wordt uitgevoerd, alsmede wordt gebruikgemaakt van economische modellen. Verder is het noodzakelijk gebleken comparatieve methoden te hanteren om het beleid en de theorie die aan het recht ten grondslag liggen beter te kunnen begrijpen.

7.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	4,07	4,22	4,92
Ander vast WP	0,30	0,50	0,20
Promovendi	5,24	4,44	3,57
Overig tijdelijk WP	4,85	5,92	8,55
Totaal WP	14,46	15,08	17,24

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	21	7	7
Dissertaties	2	1	1
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	36	29	34
Artikelen in overige tijdschriften	29	13	9
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	0	0	0
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	34	30	31
Totaal	122	80	82
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	0	0	3
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	0	0	0
Artikelen	18	25	23
Annotaties	0	0	0
Totaal	18	25	26

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	15	15	16
Aantal afgeronde promoties	2	1	1
Waarvan medewerker van het instituut	2	1	3
Waarvan niet-medewerker instituut	0	0	0
Duur afgerond promotieonderzoek	3. jaar		

7.2. Beoordeling

7.2.1. Kwaliteit: 4,75

De MTR (voor de periode 2002-2005) is positief beoordeeld door een peer review-commissie. De samenvatting van de beoordelingen vermeldde het voornemen tot aanscherping van de missie om interdisciplinariteit en fundamenteel onderzoek te benadrukken. Dit weerspiegelt zich in de personele opbouw. De kwaliteit van de hoogleraren Van Damme, Geradin, Larouche, Renneboog, Boone, en McCahery, is uitstekend; zij en anderen behoren tot de internationale top. Daarnaast slaagt Tilburg er beter dan vele andere faculteiten in om jong talent aan te trekken. De Amerikaanse wervingsmethoden (*job talks, tenure track positions*), de mate van consensus binnen de groep en de naamsbekendheid van de hoogleraren spelen daarbij een rol.

Over de publicaties waren de *peers* naar aanleiding van de MTR zeer lovend. Beperkt men zich tot de juridische studies dan wel die met een juridische component, dan zijn die voor de afgelopen periode zeker aan te merken als goed tot uitstekend. Dat geldt eveneens voor de kernpublicaties. Als voorbeeld zij vermeld Larouche, 'The European Microsoftcase at the crossroads of competition policy and innovation', een uitstekend studie, tevens te beschouwen als een voorproef van toekomstig onderzoek, en kan zeker gelden als een kernpublicatie met een internationaal tijdschrift als forum. Een enkele kernpublicatie voldoet echter niet aan de formele vereisten. Zo betreft McCahery en Hertig, 'Legal options: Towards better EC company law regulations', een *up dated version* van een eerdere publicatie en kan daarom niet als kernpublicatie gelden. De sterke nadruk op wetenschappelijkheid vertaalt zich in een verhoudingsgewijs veel groter aantal wetenschappelijke dan vakpublicaties.

De peer review-commissie wierp de vraag op of TILEC niet teveel in de richting gaat van de consultancy ten koste van zijn academische onafhankelijkheid. In dat verband is van belang dat TILEC al enkele jaren het KNAW-statement over academische onafhankelijkheid tot leidraad pleegt te hanteren. Verder wordt getracht een diversiteit aan sponsors (publieke en private) uit verschillende sectoren aan TILEC te binden, om zo niet van één bron afhankelijk te zijn. Opmerkelijk is nog dat de zelfstudie geen melding maakt van lidmaatschappen van redacties van internationale tijdschriften of van besturen van internationale wetenschappelijke gezelschappen.

Het TILEC stelt zich internationalisering ten doel. De *peers* waarschuwden destijds voor tegenstrijdigheid in de ambities, geuit in de MTR, om te publiceren én in internationale tijdschriften én in Nederlandse periodieken. Toen werd al geadviseerd deze ambitie wat betreft het publiceren in vooraanstaande Nederlandse tijdschriften te laten vallen. Daaraan lijkt volledig te zijn tegemoetgekomen. Nadruk op internationalisering ligt inderdaad meer in de lijn. De thematiek betreft immers vooral de internationale c.q. de Europese markt, een groot deel van de onderzoekers is van niet-Nederlandse origine en een substantieel deel van de publicaties is in het Engels en wordt in buitenlandse tijdschriften gepubliceerd. Het gevolg is intussen wel dat de betekenis van TILEC voor de Nederlandse rechtspraktijk – uitzonderingen daargelaten – op de achtergrond geraakt. Aanvankelijk heeft de interdisciplinariteit hoofdbreken gegeven. Het probleem werd ook

in de SWOT-analyse van de zelfstudie onderkend. En nog steeds is een enkel project uitdrukkelijk voornamelijk economisch. Thans is het programma evenwel onmiskenbaar interdisciplinair. Hoewel talloze onderzoeksprogramma's in Nederland interdisciplinair onderzoek op de voorgrond zetten, is dit een van de weinige programma's waarin economen en juristen effectief samenwerken. Een reden waarom Tilburg hierin slaagt is dat de Tilburgse economen institutionele economen zijn en dat veel Tilburgse juristen over tenminste enige economische bagage beschikken. De bijdrage van het programma aan theorievorming en doctrine zijn uitstekend, niettegenstaande de van nature grote concurrentie bij publicaties over mededinging.

Het centrale onderzoeksthema is actueel, maar wel heel ruim. Diverse onderzoekers, zoals de rechtseconomen, werken onder TILEC's auspiciën aan eigen deelvragen zonder dat het centrale thema zich als sterk sturend manifesteert. Het ambitieniveau ligt zeer hoog en heeft erin geresulteerd dat TILEC wordt gerekend tot de absolute top in Europa. Het programma kan gelden als een modelprogramma; wel mist het een tijdschema, hetgeen periodieke (zelf)controle enigszins bemoeilijkt.

Er is veel samenwerking in internationale netwerken en (nationale) instanties. Reeds uit de MTR was af te leiden dat verscheidene participanten voor een (relatief) klein deel meedoen aan dit programma. Een aantal van hen, waarschijnlijk zowel juristen alsook economen, hebben tevens een inbreng in andere programma's. Bij gebrek aan cijfermatige gegevens in de zelfstudie kan niet worden vastgesteld of daarin inmiddels veranderingen zijn opgetreden.

7.2.2. Productiviteit: 4,00

De productiviteit loopt terug en is gedaald beneden het jaargemiddelde van de faculteit van acht per persoon. In het peer review report werd aanbevolen: "*checking carefully whether all kinds of publications of TILEC members are related to the fields which TILEC is supposed to cover.*" Dat punt lijkt evenwel in de meest recente publicatielijsten goeddeels te zijn ondervangen. In de jaaroverzichten van de zelfstudie wordt een indrukwekkend aantal *discussion papers* opgevoerd, waarvan het merendeel als *TILEC-discussion papers*. Zorgelijk is het geringe aantal jaarlijks verdedigde proefschriften. Binnen de faculteit steken de resultaten ook af tegen de aantallen onder handen zijnde promotieonderzoeken, al dient daarbij te worden bedacht dat dit mede lopende promotieonderzoeken zijn van promovendi met een aanstelling bij de FEB.

7.2.3. Relevantie: 4,25

De relevantie van het programma is goed tot zeer goed. Dit geldt primair voor de wetenschap. Zoals boven aangegeven leidt de sterke concentratie op de internationalisering tot een navenant meer bescheiden betekenis voor de rechtspraktijk.

7.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 5,00

De vitaliteit lijkt gegeven, gelet op de kwaliteit van de leiding en de reputatie die TILEC in de wereld heeft opgebouwd. In dat opzicht wordt het oordeel van de *peers* over de MTR gedeeld. TILEC onderkent zelf het risico van derdegeldstroomonderzoek voor de wetenschappelijke onafhankelijkheid.

7.2.5. Eindoordeel: 4,75

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties	X				
1.2 Vakpublicaties	X	X			
1.3 Overige resultaten		X			
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine	X				
1.5 Onderlinge samenhang van programma	X				
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak	X	X			
1.7 Samenwerking, internationalisering	X	X			
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties		X			
2.2 Aantal vakpublicaties		X			
2.3 Aantal overige resultaten	X				
2.4 Aantal dissertaties			X		
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap	X				
3.2 In relatie tot de samenleving	X				
3.3 In relatie tot de rechtspraak			X		
4 Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma	X				
4.2 In relatie tot personeel en financiën	X				
4.3 In relatie tot de leiding	X				

8. INTERNATIONAL VICTIMOLOGY INSTITUTE TILBURG (INTERVICT)

Programmaleiders: prof. mr. M. Groenhuijsen, prof. dr. F. W. Winkel en prof. dr. J. van Dijk

8.1. Korte beschrijving

Het nieuwe instituut INTERVICT startte op 1 januari 2005 en bevindt zich daardoor nog in de aanloopfase. De eerste periode loopt tot 31 december 2010. Dit verslag heeft betrekking op de periode 2005-2008; werd opgesteld ten behoeve van de MTR en beoordeeld door een aantal leden van het Scientific Council van het instituut.

INTERVICT is een zelfstandig instituut dat zelf medewerkers in dienst heeft – ook medewerkers afkomstig uit andere disciplines dan de juridische; een voorbeeld is de nieuw aangestelde hoogleraar criminologie Bogaerts. Ook zijn er medewerkers gedetacheerd uit andere faculteiten.

8.1.1. Missie en probleemstelling

De missie van het onderzoeksprogramma *Victimology and Human Security; an Interdisciplinary Approach* is als volgt: Werken aan een omvattend, *evidence-based* kennisbestand over slachtoffer *empowerment*. INTERVICT wil een grootschalig interdisciplinair onderzoeksprogramma ontwikkelen en implementeren waarmee een significante bijdrage wordt geleverd aan de internationale victimologische kennis.

8.1.2. Opbouw en onderdelen

- *Victims and the legal system*: bestudeert de groeiende tendens naar wetgeving rond huiselijk geweld en ook hoe bestuursrecht en strafrechtelijke interventies in de huidige Nederlandse wetgeving steeds meer met elkaar verweven raken, in het bijzonder in de politiepraktijk. Dit roept fundamentele vragen op omtrent de bescherming van slachtofferrechten en de beheersing van misdaadpreventie in het private domein.
- *Psychological Aspects of Victimisation and Victim Assistance*: Een psychologisch perspectief wordt gebruikt als basis en gemeenschappelijk kader voor dit deelprogramma, dat de impact van criminele victimisatie onderzoekt.
- *Victimology in Relation to Human Security*: Bij de keuze van humane veiligheid als deelthema voor het onderzoeksprogramma dat gewijd is aan victimologie, ligt de focus op de studie van sociale, juridische en politieke implicaties van de veranderende aard van victimisatie in de globaliserende, steeds meer onderling afhankelijke wereld en de implicaties daarvan voor het (internationale) strafrecht en het internationale recht.

8.1.3. Disciplines en vakgebieden

Betrokken rechtsgebieden of disciplines: victimologie, criminologie, strafrecht, klinische psychologie, sociale psychologie.

8.1.4. Onderzoeksmethoden

De dagelijkse samenwerking tussen onderzoekers van verschillende disciplines, is bevorderend gebleken voor een interdisciplinaire benadering binnen en tussen projecten.

8.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	1,06	1,06	0,97
Ander vast WP	0,53	0,32	0,8
Promovendi	5,81	8	8,52
Overig tijdelijk WP	1,01	2,5	4,13
Totaal WP	8,41	11,88	14,42

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	5	3	7
Dissertaties	0	0	0
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	11	15	12
Artikelen in overige tijdschriften	8	7	6
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	1	0	2
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	3	5	15
Totaal	28	30	42
Vakpublicaties	0	0	1
Monografieën en handboeken	1	0	0
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	4	5	2
Artikelen	0	1	0
Annotaties	0	1	0
Totaal	5	6	3

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	5	10	14
Aantal afgeronde promoties	0	0	0
Waarvan medewerker van het instituut	0	0	0
Waarvan niet-medewerker instituut	0	0	0
Duur afgerond promotieonderzoek			

8.2. Beoordeling

8.2.1. Kwaliteit: 5,00

Het programma is in januari 2005 gestart. Het heeft mondiale en interdisciplinaire ambities. In het eerste is het blijkens enkele van de publicaties al geslaagd, ook naar het oordeel van een aantal leden van de Scientific Council. Vele van de publicaties zijn hoogstaand en ook vrij fundamenteel van aard. In dit verband zijn onder andere werken van Groenhuijsen te noemen. Wat betreft de kernpublicaties is het beeld wisselend: tegenover een uitstekende echte kernpublicatie als die van Van Genugten e.a., *Loopholes, risks and ambivalences in international lawmaking*, dat voortreffelijk in het onderzoeksprogramma past, staat de puur psychologische – dus niet interdisciplinaire – oratie van Winkel, die overigens wel aansluit bij het tweede deelprogramma.

Een aantal leden, vooral de hoogleraren, bekleedt belangrijke functies in wetenschappelijke gezelschappen binnen de universiteit (strafrecht) en daarbuiten (World Society of Victimology en talrijke andere gezelschappen). De meeste medewerkers zijn lid van minstens één tijdschriftredactie, waarbij vooral buitenlandse tijdschriften goed zijn vertegenwoordigd.

De bijdrage aan theorievorming en doctrine lijkt gegeven, gelet ook op de omstandigheid dat INTERVICT met het Japanse Tokiwa uniek is in de wereld. Dit geldt evenzeer voor de originaliteit van het onderzoek. Ook de ambitie om sterk fundamenteel onderzoek te produceren lijkt dit programma wel te lukken.

Het instituut is speciaal opgericht om alle expertise aan de UvT (en in Nederland) te bundelen op het domein van de victimologie. Door de beëindiging in 2008 van het Centrum voor Procesrecht dat personeel en inhoudelijk sterk met INTERVICT overlapte kan het ook binnen de faculteit tot verdere bundeling komen. De missie is duidelijk: *“Working towards a comprehensive, evidence-based body of knowledge of victim empowerment”*. Het programma is opgedeeld in drie deelprogramma's (hierboven vermeld).

Een sterke samenhang lijkt verzekerd en ook het evenwicht tussen de diverse onderdelen van het programma, waarover door een lid van de Scientific Council nog werd getwijfeld, lijkt intussen wel bereikt. Dit blijkt uit enkele kernpublicaties waarin belangrijke elementen van de deelprogramma's naar voren komen. Er is zeker voldoende evenwicht in en spreiding van publicaties. De inhoudelijke samenhang, hoewel op papier uitvoerig onderbouwd, zal zich nog moeten bewijzen. Zo lijkt een enkel onderdeel, zoals het tweede onderdeel, louter monodisciplinair (i.c. (sociaal-) psychologisch).

De probleemstelling is zeer origineel, temeer daar deze is vertaald in een institutioneel geheel dat zich enkel vanuit de verschillende disciplines met victimologie bezighoudt. Aanpak en methodiek zijn goed en degelijk. Verschillende methoden worden aangewend, zoals juridische (inclusief rechtsvergelijkende), de psychologische en de criminologische (telkens ook empirisch) methoden.

Niet alleen maakt INTERVICT deel uit van een zeer uitgebreid en krachtig internationaal netwerk, (World Society of Victimology, Victim Support Europe, et cetera), het participeert ook ad hoc in internationale verbanden. Een sterk organisatorisch punt is voorts de speciale Scientific Council met collega's uit verschillende landen en disciplines, die jaarlijks intensief wordt geconsulteerd.

8.2.2. Productiviteit: 4,00

De productiviteit was blijkens de beoordeling van de MTR goed tot zeer goed en wettigde de verwachting dat de productiviteit sterk zou toenemen, als ook de junior onderzoekers tot het publiceren zouden komen. Dit leidde tot de ambitie om de samenhang tussen publicaties te versterken. Die ambitie is evenwel nog niet bewaarheid, doordat de productie van de wetenschappelijke staf achterbleef. Het aantal derdegeldstroomrapporten is echter aanzienlijk.

Er is intussen een aantal promotieonderzoeken gestart, maar dat heeft – begrijpelijkerwijze vier jaren na de oprichting – nog geen dissertaties kunnen opleveren.

8.2.3. Relevantie: 5,00

Het onderzoek van INTERVICT is gelet op actualiteit en belang van de thematiek van slachtofferschap voor wetenschap, samenleving en rechtspraak heel relevant. Dit geldt des te meer nu INTERVICT zich in Nederland als enige zozeer en met succes op dit thema heeft toegelegd.

8.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 4,75

De vitaliteit van het programma wordt door de commissie positief gewaardeerd. Het programma heeft een solide opzet. Men heeft zich een aantal duidelijke doelen gesteld en lijkt hierin in hoge mate te slagen. Het profiel van de coördinatoren is blijkens de internationale erkenning van hun werk, heel sterk. Dit houdt de belofte in dat de leiding van het onderzoek voor de toekomst adequaat is verzekerd. Wel kan ten aanzien van de financiering nog worden aangetekend dat geleidelijk aan de financiering uit de derde geldstroom die uit eerste geldstroom lijkt te gaan overvleugelen. Waakzaamheid lijkt geboden opdat opdrachten van buitenaf het onderzoek niet te veel gaat domineren.

8.2.5. Eindoordeel: 4,75

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties		X			
1.2 Vakpublicaties	X				
1.3 Overige resultaten	X				
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine	X				
1.5 Onderlinge samenhang van programma	X	X			
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak	X				
1.7 Samenwerking, internationalisering	X				

2	Productiviteit				
2.1	Aantal wetenschappelijke publicaties		X		
2.2	Aantal vakpublicaties		X		
2.3	Aantal overige resultaten		X		
2.4	Aantal dissertaties			X	
3	Relevantie				
3.1	In relatie tot de wetenschap	X			
3.2	In relatie tot de samenleving	X			
3.3	In relatie tot de rechtspraktijk	X			
4	Vitaliteit/haalbaarheid				
4.1	In relatie tot de opzet van het programma	X			
4.2	In relatie tot personeel en financiën		X		
4.3	In relatie tot de leiding	X			

9. OVERZICHT BEOORDELING ONDERZOEKSPROGRAMMA'S UVT

	Kwaliteit	Productiviteit	Relevantie	Vitaliteit	Eindoordeel
CLTD	4,25	4,25	4,00	4,00	4,25
CCL	4,50	4,00	4,00	4,00	4,25
TISCO	5,00	4,50	5,00	5,00	5,00
CvW	4,00	4,00	3,75	-	4,00
CvP	4,00	3,75	4,25	-	4,00
TILT	4,75	4,00	4,25	5,00	4,75
TILEC	4,75	4,00	4,25	5,00	4,75
INTERVICT	5,00	4,00	5,00	4,75	4,75

DOMAC

Prof. mr. dr. H.G.van der Wilt, Amsterdam Center for International Law, Universiteit van Amsterdam

Inleiding

DOMAC ('Impact of International Courts on Domestic Criminal Procedures in Mass Atrocity Cases') is een onderzoeksproject dat door de EU wordt gefinancierd in het kader van het zogenoemde F7 Kaderprogramma. Het project is gestart op 1 februari 2008 en heeft een looptijd van drie jaar. Ook Reykjavik University, UCL en Hebrew University participeren in dit project.

Het doel van DOMAC is het inventariseren en waarderen van de invloed van internationale hoven op nationale (straf)rechtspleging, in de ruimste zin des woords. Speciale aandacht gaat daarbij uit naar regio's die geplaagd zijn door gewapende conflicten of waar die conflicten nog altijd woeden, zoals de Balkan, midden-Afrika en Latijns-Amerikaanse landen. De verschillende deelprojecten houden zich met de volgende aspecten bezig:

- de normatieve invloed op nationale strafrechtsspraak inzake internationale misdrijven
- de impact van internationale tribunalen op nationaal vervolgings- en straftoemettingsbeleid
- de internationale inspanningen om de (nationale) juridische infrastructuur te versterken ('capacity-building')
- de invloed van het Internationaal Gerechtshof en het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (en andere mensenrechten-hoven)
- de interactie tussen internationale 'mass claims tribunals' en nationale initiatieven om langs juridische weg slachtoffers van 'mass atrocities' te compenseren.

Eén afzonderlijk deelproject heeft een meer holistische en casuïstische benadering, waar het de bovengenoemde aspecten van strafrechtspleging in een aantal casestudies belicht.

Onderzoek

DOMAC heeft een sterke empirische component, aangezien onderzoekers ter plekke diepte-interviews houden om een indruk te krijgen van de lokale beleving van de invloed en inspanningen van internationale gerechtelijke instituties.

De UvA is vooral betrokken bij de projecten over de normatieve invloed op nationale strafrechtsspraak inzake internationale misdrijven en de procedures voor rechtsherstel. Vanuit de UvA nemen aan het programma twee hoogleraren en twee PhD-studenten deel, en ook enkele Akademie-assistenten die zijn aangesteld in het kader van het door de KNAW gefinancierde Akademie-assistenprogramma voor getalenteerde studenten.

Conclusie

Dit heeft geresulteerd in rapporten over bijvoorbeeld de invloed van tribunalen op strafrechtsspraak in Congo, Rwanda, Argentinië en Colombia, en rapporten over de invloed van internationale procedures op nationale procedures voor rechtsherstel. De leiding van het UvA-team ligt bij professor Van der Wilt, die werkt aan het laatste deel van een trilogie die gewijd is aan de plaats van nationaal recht in de rechtspraak van ICC (International Criminal Court), ICTY (International Criminal Court for the former Yugoslavia) en ICTR (International Criminal Tribunal for Rwanda).

Naast theoretische reflectie op de verhouding tussen internationale en nationale jurisdicties in het internationale strafrecht heeft DOMAC ook praktische aspiraties. Het project wil aanbevelingen doen om de interactie tussen internationale en nationale rechtspleging te verbeteren. Daarom heeft DOMAC regelmatig seminars georganiseerd – bijvoorbeeld in Belgrado, november 2009 – waarin de resultaten worden voorgelegd aan en besproken met rechters, vertegenwoordigers van het OM en de balie en andere nationale belangstellenden.

I. KADERS EN BEOORDELING OP INSTITUUTSNIVEAU

1. Korte beschrijving¹⁰⁹

1.1. Organisatie

Het facultaire onderzoek is georganiseerd binnen vijf onderzoeksprogramma's: (1) Rechtshandhaving in de risicosamenleving; (2) Rechtsbeginselen in internationale context; (3) IT en Recht; (4) Migratierecht: tussen burgerschap en mensenrechten; (5) Publieke en private belangen in balans. Besloten is het programma IT en Recht in 2010 op te laten gaan in het programma Rechtsbeginselen in internationale context.

Elk programma staat onder leiding van één of meerdere programmaleiders en deze vormen gezamenlijk het Onderzoeksbestuur, voorheen de Vaste Commissie voor Wetenschap. Dit bestuur wordt voorgezeten door de portefeuillehouder onderzoek van het faculteitsbestuur en fungeert als adviesorgaan van het faculteitsbestuur.

De programmaleiders zijn verantwoordelijk voor de coördinatie, samenhang en kwaliteit van het onderzoek binnen het programma. Zij zijn ook verantwoordelijk voor de beoordeling van de kwaliteit en kwantiteit van de onderzoeksoutput van de medewerkers die in hun programma participeren. Tezamen met de betrokken afdelingsvoorzitter hebben zij jaarlijks een functioneringsgesprek met de medewerkers van het programma.

Het Onderzoeksbestuur adviseert het faculteitsbestuur over het onderzoeksbeleid, de uitvoering van het beleid en de onderzoeksbegroting. Het Onderzoeksbestuur beoordeelt interne onderzoeksaanvragen en evalueert jaarlijks het facultaire onderzoek.

De faculteit heeft een (ambtelijk) Bureau Onderzoek met drie medewerkers. Eén van hen treedt op als promovendoördinator. Er is een facultaire Referentencommissie die de kwaliteit van onderzoeksaanvragen beoordeelt.

De faculteit participeert in een aantal multidisciplinaire en/of interfacultaire samenwerkingsverbanden, zoals: (1) het 'Amsterdam Center for Interdisciplinary Research on International Crimes and Security'; (2) de onderzoekscentra 'Gezondheid en Recht' en 'Migration and Diversity'; (3) het 'Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving'; (4) de nieuwe onderzoeksinstituten 'Culture and Values' en 'Maatschappelijke Veiligheid'. Van oprichting van het onderzoeksinstituut 'Cultures and Values' is uiteindelijk om financiële redenen afgezien zonder gevolgen voor het 'Migration and Diversity Center'. De faculteit werkt samen met de Faculteit der Rechtsgeleerdheid in Groningen in het kader van het 'Netherlands Institute for Law and Governance'.

---

¹⁰⁹ De paragrafen 1.1. t/m 1.5. zijn gebaseerd op door de faculteit verschaft informatie.

1.2. Beleid

De faculteit wil primair een klimaat scheppen waarin het onderzoek binnen de programma's kan floreren. Daarom ziet de faculteit variëteit en diversiteit tussen de diverse programma's als positief. Tegelijkertijd zijn die programma's wel verwant in hun aandacht voor funderingsvraagstukken en voor de wisselwerking tussen recht en maatschappij. Het profiel van de Vrije Universiteit kenmerkt zich daarbij door aandacht voor de zwakkere partij. Het gaat de faculteit niet alleen om kwalitatief hoogwaardig onderzoek, maar ook om maatschappelijke relevantie. Vandaar dat de faculteit thans een pilot uitvoert om de maatschappelijke betekenis van het onderzoek te kunnen meten.

Met het emeritaat van een aantal hoogleraren kon de faculteit in 2005 een andere richting inslaan. Hoewel de onderwijslast hoog bleef, heeft de faculteit de toegenomen middelen vooral aangewend om het onderzoek te stimuleren. Strevend zowel naar focus, als naar massa werd het aantal onderzoekprogramma's teruggebracht van negen in 2001 naar vijf in 2008. Hoewel de faculteit ruimte laat voor traditioneel juridisch onderzoek en voor publicaties in het Nederlands, stimuleert de faculteit internationalisering en multidisciplinariteit. Wat dit laatste betreft: de faculteit telt diverse onderzoekers uit de sociale wetenschappen, in het bijzonder de criminologie.

De faculteit verwoordt de kernambities als volgt: (1) kwaliteit in onderzoek; (2) slagkracht in ambitie; (3) het creëren van interne samenhang door een inspirerende onderzoekscultuur en een effectieve managementstructuur. De faculteit stimuleert actief onderlinge samenhang binnen de (grotere) programma's, alsmede samenwerking tussen onderzoekers met informele, maar permanente overlegstructuren. Behalve informatie-uitwisseling vinden daarbij ook inhoudelijke bijeenkomsten plaats waarin onderzoekers met elkaar in discussie gaan over het ontwerpen van grensoverschrijdende onderzoeksvoorstellen.

In het kader van de kwaliteitszorg moeten de onderzoekers sinds 2008 jaarlijks een SWOT-analyse van hun programma voorleggen aan het Onderzoeksbestuur. Aan de hand hiervan beoordeelt het bestuur de geleverde en de te verwachten prestaties en dit oordeel wordt ter kennis gebracht van het faculteitsbestuur.

Na 2005 werd het verwerven van tweede geldstroominkomsten speerpunt van beleid. Daarbij richt de faculteit zich niet alleen op promotieplaatsen, maar ook op fondsen voor innovatief onderzoek. De faculteit stelt jaarlijks twee promotieplaatsen ter beschikking voor onderzoek dat door NWO positief werd beoordeeld, maar dat niet werd gesubsidieerd. Niet alleen het aantal aanvragen nam toe, maar ook het succes daarvan in de diverse NWO-financieringsbronnen. Programmaleiders houden bij op welk moment (jongere) onderzoekers bij NWO kunnen aankloppen. De faculteit wil zich in de toekomst ook meer richten op het verwerven van fondsen uit de EU-Kaderprogramma's.

Voorstellen voor promotieonderzoek worden beoordeeld door de programmaleiders en de facultaire Referentencommissie. Na aanstelling presenteert de promovendus zijn onderzoeksplannen aan een promovendicommissie bestaande uit twee leden van het onderzoeksbestuur, de portefeuillehouder onderzoek en de promovendoördinator; de

promotor en begeleider(s) worden uitgenodigd aanwezig te zijn. De promovendicommissie heeft geen formele status, maar het oordeel van de commissie speelt wel een rol bij het beoordelingsgesprek met de promovendus.

Andere elementen van het promovendibeleid zijn: (1) naast de promotor is er altijd een tweede begeleider; (2) elke promovendus volgt een aantal cursussen en trainingen, soms nog aangevuld met cursussen van een landelijke onderzoeksschool; (3) na tien maanden is er een go/nogo-beslissing; (4) naast de reguliere begeleidingsgesprekken heeft een promotor elk jaar een jaargesprek met de promovendus; (5) jaarlijks is er een vertrouwelijk voortgangsgesprek van de promovendus met de portefeuillehouder onderzoek en de promovendicoördinator; (6) elke promovendus spreekt ten minste twee keer per jaar met de promovendidecaan; (7) sedert enige tijd vindt er een exitgesprek plaats over de ervaringen van de promovendus; (8) als een promovendus het onderzoek voortijdig beëindigt, biedt de faculteit coaching en begeleiding aan om het onderzoek alsnog weer op te pakken.

1.3. Middelen

In de periode 2001-2005 had de faculteit het financieel moeilijk vanwege forse exploitatietekorten. In 2005 besloot het College van Bestuur de financiering van de alfa- en gammafaculteiten structureel uit te breiden, met name om de onderzoeksfinanciering op te trekken tot minimaal 35%. Vanaf 2009 vond een verdere verruiming plaats in de middelen die de faculteit ontvangt door een betere honorering van de onderwijsinspanningen.

De inkomsten uit de eerste geldstroom stegen daarom van €10,5 miljoen in 2008 naar €12,8 miljoen in 2009. In opdracht van het College van Bestuur wordt een deel van die extra middelen ingezet voor het vergroten van de facultaire reserve tot 23% van de jaaromzet.

Dat de faculteit thans in een financieel gezonde situatie verkeert, neemt niet weg dat de faculteit de komende jaren blijft streven naar vergroting van de tweede geldstroom. De faculteit heeft tot dusverre beperkte inkomsten uit de derde geldstroom. Streven is om inkomsten uit die bron te vergroten, met name in relatie met grote advocatenkantoren op de Zuidas.

1.4. Voorzieningen

Onderzoekers van de faculteit hebben toegang tot adequate bibliotheekvoorzieningen. In 2007 werd de collectie op het gebied van criminologie en rechtsgeleerdheid versterkt met een eenmalige subsidie van € 100.000. Alle medewerkers kregen recent toegang tot Kluwer Navigator.

In 2008 kreeg de faculteit extra werkkamers om tegemoet te komen aan de uitbreiding van de formatie in de voorafgaande jaren. Medio 2010 hoopt de faculteit een nieuw gebouw te betrekken dat – beter dan het huidige gebouw – voldoet aan de moderne eisen van kantoorhuisvesting en onderwijs.

Een editor ondersteunt onderzoekers bij het redigeren van teksten in het Engels.

1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van de faculteit was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	7,41	7,87	8,61
Ander vast WP	10,84	11,12	9,94
Promovendi	15,09	14,63	16,65
Overig tijdelijk WP	11,84	13,39	11,59
Totaal WP	45,18	47,01	46,79
Ondersteuning	2,47	3,77	4,07
Totaal staf	47,65	50,78	50,86

De inkomsten van de faculteit kwamen uit de volgende bronnen:

	2006		2007		2008	
	%	K€	%	K€	%	K€
Eerste geldstroom	90	9.007	91	8.694	91	10.496
Tweede geldstroom	2	236	3	252	3	316
Contractonderzoek	2	207	2	173	4	441
Overige inkomsten	6	554	5	480	3	317
Totaal inkomsten		10.004		9.599		11.570

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	36	26	39
Dissertaties	7	11	8
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	80	94	90
Artikelen in overige tijdschriften	90	92	77
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	12	5	4
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	100	114	104
Totaal	325	342	320
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	24	21	14
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	11	7	5
Artikelen	183	236	127
Annotaties	90	83	70
Totaal	308	347	216

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	29	27	31
Aantal afgeronde promoties	7	11	8
Waarvan medewerker van het instituut	2	5	1
Waarvan niet-medewerker instituut	5	6	7
Duur afgerond promotieonderzoek	4,9 jaar	6 jaar	6,1 jaar

2. Beoordeling

	5	4	3	2	1
Missie en strategie, thans en in de toekomst		X			
Personele bezetting, thans en in de toekomst		X			
Financiën en voorzieningen, thans en in de toekomst			X		
Systemen van kwaliteitszorg en -borging		X			
Vermogen tot innovatie en vernieuwing		X			
Leiding, aansturing en begeleiding van onderzoekers	X				

De commissie-Ten Kate gaf aan dat de faculteit het moeilijk vond de beperkte onderzoekscapaciteit onder te brengen in inhoudelijk samenhangende programma's, zeker als die programma's dan ook nog een bepaalde minimale omvang moeten hebben. Deze commissie constateert dat er sindsdien veel tot stand is gebracht en dat er op tal van punten goede vorderingen zijn gemaakt. Dit geldt in het bijzonder voor de internationalisering van het onderzoek, het reduceren van het aantal onderzoeksprogramma's, het opzetten en implementeren van een kwaliteitssysteem en het opzetten en implementeren van een nieuw promovendibeleid.

Dit neemt evenwel niet weg dat er nog steeds vragen en twijfels zijn. Zo is weliswaar het aantal onderzoeksprogramma's kleiner geworden, maar er rijzen nog steeds vragen in relatie tot de samenhang binnen die programma's. In enkele gevallen lijkt die samenhang zelfs uitermate gering, zoals in het programma *Rechtsbeginselen in internationale context*. Onduidelijk is bovendien hoe onderbrenging van *IT en Recht* in dit programma de toch al gebrekkige inhoudelijke samenhang zou kunnen verbeteren. Met alle waardering die de commissie heeft voor het standpunt van de faculteit dat onderzoekers ruimte moeten hebben om zelf hun onderzoek te organiseren, feit blijft dat de commissie de indruk heeft dat veel programma's nog sterk het karakter hebben van een compilatie van individuele onderzoeksactiviteiten. Dit is niet alleen een zwakte van die programma's zelf, maar het komt uiteraard ook niet de kracht van het facultaire profiel ten goede.

De commissie meent wel dat de faculteit thans meer dan voorheen in staat is het karwei af te maken. Belangrijke reden is dat de faculteit de afgelopen jaren een relatief groot aantal jongere hoogleraren heeft aangetrokken, terwijl ook voor het overige het personeelsbestand sterk is verjongd. Lastig daarbij zal zijn die jongere medewerkers niet zodanig te belasten met bestuurlijke taken dat zij niet meer voldoende aan hun onderzoek toekomen. Ook in financiële zin staat de faculteit er thans beter voor dan voorheen.

De commissie heeft waardering voor de aandacht die de faculteit wil hebben voor de maatschappelijke relevantie van het onderzoek. Positief is ook de bijdrage die de faculteit wil leveren aan het pilotproject naar manieren om de maatschappelijke relevantie van onderzoek te kunnen meten.

Hoewel de financiële positie van de faculteit wel is verbeterd, blijft de wat lagere waardering van het aspect 'Financiën en voorzieningen, thans en in de toekomst' ook

voor de faculteit gelden vanwege de in de Algemene Beschouwingen omschreven financiële perikelen van juridische faculteiten in het algemeen.

Research Group for Methodology of Law and Legal Research

Prof. mr. J.B.M. Vranken, Departement Privaatrecht, Universiteit van Tilburg

Inleiding

Het huidige doen en denken in het recht gebeurt voor een belangrijk deel vanuit het perspectief van de rechter. Een van de vergaande consequenties hiervan is de nauwe relatie van wetenschap en de rechterlijke praktijk, zowel bij de keuze van de onderwerpen als bij de aanpak ervan: de rechtswetenschappelijke onderzoeker hanteert immers voor het grootste gedeelte dezelfde soort argumenten, methoden en redeneringen als de rechter, en gaat ook meestal van hetzelfde materiaal uit (het positieve geldende recht).

Nieuwe richtingen in de rechtswetenschap

Het hierboven geschetste beeld is tegenwoordig niet meer houdbaar. Het recht en de omgang met het recht zijn contextgevoeliger geworden: de geest, de strekking van de regel en het effect dat zijn toepassing heeft op de maatschappelijke verhoudingen zijn belangrijker dan dogmatische finesse.

In het verlengde hiervan ligt de groei van multidisciplinair onderzoek, zoals recht en technologie en rechtseconomie. Ook empirisch rechtswetenschappelijk onderzoek begint op te komen. Multidisciplinair en empirisch onderzoek roepen echter veel methodologische vragen op, onder meer over de betrouwbaarheid van het verzamelen en het beoordelen van gegevens en het 'vertalen' ervan naar een juridische context. Internationalisering dwingt eveneens vaak tot een andere vraagstelling in juridisch onderzoek en een andere manier van argumenteren en redeneren. Bovendien is de aandacht voor wetgeving en regulering als een aparte discipline sterk toegenomen: wat is op nationaal en internationaal niveau de beste manier van reguleren? Ook daarbij past niet de aanpak van de rechter als rolmodel.

Research Group

De methodengroep, opgericht in 2007, speelt op deze ontwikkelingen in door zich te richten op methodologische kwesties die rijzen bij zowel wetgeving, als rechtspraak, als juridisch onderzoek. De aandacht gaat dus niet uit naar één van de actoren in het recht, maar naar de belangrijkste drie actoren tegelijk. Voor zover wij weten wordt een dergelijke aanpak tot nu toe nergens anders gevolgd. Wij gaan niet in op de vraag wat recht tot een wetenschap maakt, maar kiezen voor een zogenoemde 'bottom up'-benadering: de rechter moet van een concreet geval tot een beslissing komen, de wetgever van een probleem tot een regeling, en de onderzoeker van een onderzoeksvraag tot een antwoord.

De methodengroep wil onderzoeken tegen welke problemen ze aan lopen en hoe ze die aanpakken. Iedere actor kent zijn eigen problemen, maar er zijn ook gemeenschappelijke of vergelijkbare kwesties. Voorbeelden zijn de beoordeling van de effecten van voorgenomen regelingen, rechterlijke beslissingen of juridisch onderzoek, en de omgang met kennis en inzichten uit andere disciplines. Wat kunnen ze van elkaar leren?

Wij vermoeden dat de gezamenlijke bestudering bijdraagt aan een verdieping van het inzicht in 'de' juridische methodologie. Binnen enkele jaren zal moeten blijken of dit vermoeden terecht is geweest.

II ONDERZOEK EN BEOORDELING OP PROGRAMMANIVEAU

1. RECHTSHANDHAVING IN DE RISICOSAMENLEVING

Programmaleiders: prof. dr. mr. C.C.H.J. Bijleveld en prof. mr. E. van Sliedregt

1.1. Korte omschrijving

1.1.1 Missie en probleemstelling

De centrale vragen van het programma richtten zich, in het theoretisch kader van de *culture of control* (Beck, Garland) zoals dat ook ten grondslag lag aan de Onderzoekschool Maatschappelijke Veiligheid, op het vóórkomen van criminaliteit, het ontstaan van delinquent gedrag in de levensloop van daders, de (strafrechtelijke) reactie op dat gedrag, de rechtsbeginselen die ten grondslag liggen aan strafrechtelijke reacties, en de wijze waarop risico-inschattingen bepalend zijn voor een meer integrale, preventief sturende aanpak van criminaliteit. Dat theoretische kader was een uitgangspunt, maar bleek in de praktijk in toenemende mate niet vormend of sturend genoeg om als basis voor het onderzoek in het gehele programma te dienen. Het programma is in de loop der jaren inhoudelijk van koers gewijzigd. Met die inhoudelijke verschuivingen is het oude ‘risicokader’ minder relevant geworden.

1.1.2. Opbouw en onderdelen

Het onderzoek kent de volgende deelprogramma’s:

- Deelprogramma 1: *Strafrechtelijke handhaving*: in dit deelprogramma wordt allereerst de kern van het strafrecht onderzocht. Naast deze kern worden ook gebieden onderzocht die daar in zekere zin ‘tegenaan leunen’ ofwel omdat het om een voor- of nafase gaat (bijvoorbeeld risicotaxatie), ofwel omdat het een oprekken van het strafrecht in enge zin betreft.
- Deelprogramma 2: *Toetsing en sturing van het geweldsmonopolie*: in dit deelprogramma wordt een omvangrijke serie onderzoeken verricht naar de wijze waarop de politie geweld inzet, en de situaties waarin de politie zelf geweld ondervindt.
- Deelprogramma 3: *Longitudinaal onderzoek ontwikkeling (jeugd)criminaliteit*: in dit deelprogramma wordt onderzoek gedaan naar de ontwikkeling van delinquent gedrag tijdens de levensloop, en de (collaterale) effecten van sancties. Er is gekozen voor twee invalshoeken: onderzoek naar speciale groepen (i.c. vrouwen) en speciale sancties (detentie).
- Deelprogramma 4: *Criminaliteit gepleegd in georganiseerd verband*. In dit deelprogramma wordt onderzoek gedaan naar alle verschijningsvormen van criminaliteit die in groepsverband worden gepleegd: het gaat dan zowel om typische groepsdelicten als groepsverkrachting, ernstige overlast van randgroepjongeren en georganiseerde misdaad als internationale misdrijven. Het betreft onderzoek naar vormen van criminaliteit waarvan de organisatie steeds complexer wordt. Onderzoekers richten zich op de rol van de organisatie bij de totstandkoming alsmede de mogelijke aanpak van deze misdaadvormen.

1.2.3. Disciplines en vakgebieden

De benadering van het onderzoek in dit programma is over het geheel genomen multi- en interdisciplinair. De reden voor die keuze was ingegeven door de overtuiging dat dergelijk onderzoek noodzakelijk en vernieuwend is. Het combineren van verschillende onderzoeksperspectieven blijkt overigens lastig. Ook het publiceren van multi- en interdisciplinair onderzoek is niet altijd even gemakkelijk vanwege de oververtegenwoordiging van monodisciplinaire tijdschriften. Het verwerven van (tweede) geldstroomfinanciering is soms lastiger dan het publiceren, al lijkt het voor juridisch onderzoek juist een pre. De mate van multidisciplinariteit wisselt vanzelfsprekend: zo wordt binnen het criminologisch onderzoek veel gebruikgemaakt van psychologische theorieën en bij strafrecht veel klassiek-juridisch onderzoek gedaan. Per onderzoek wordt echter zo veel mogelijk gezocht naar een oversteek.

1.2.4. Onderzoeksmethoden

In het programma wordt een veelheid aan methoden gebruikt: de klassiek-juridische (rechtspraakanalyse en wethistorisch onderzoek), rechtsvergelijkende, kwalitatieve (documentanalyse, interviews, etnografisch) en kwantitatieve (survey, bronnenstudie) empirische methoden, alsmede strikte experimentele opzetten voor onderzoek naar causale samenhang. Binnen een project wordt waar mogelijk getrianguleerd. Binnen het meer juridische onderzoek wordt in toenemende mate de casuïstische rechtsvindingsmethode van het strafrecht gekozen als startpunt van onderzoek. Dat betekent dat er veel aandacht is voor rechtspraakanalyse. Het juridisch onderzoek is nadrukkelijk empirischer geworden. Binnen het meer criminologisch onderzoek zijn in toenemende mate grote dataverzamelingen opgezet. Die dataverzamelingen worden zo gebouwd dat zij breed en compleet zijn, bij voorkeur internationaal uniek, zodat zij onderzoekers en afdeling (internationaal) kunnen profileren en, bij voorkeur, ook zo geconstrueerd dat zij nog een aantal jaren gegevens opleveren of de mogelijkheid bieden tot herhaalde meting (en dus longitudinaal onderzoek).

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	1,07	1,14	1,49
Ander vast WP	2,07	1,72	2,07
Promovendi	1,05	2,25	2,25
Overig tijdelijk WP	4,96	5,81	2,43
Totaal WP	9,15	10,92	8,24
Ondersteuning	0,50	0,89	0,72
Totaal staf	9,65	11,81	8,96

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	11	6	17
Dissertaties	3	3	0
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	21	24	26
Artikelen in overige tijdschriften	16	12	8
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	3	0	1
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	26	24	45
Totaal	80	69	97
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	0	2	2
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	1	1	1
Artikelen	32	36	36
Annotaties	12	4	12
Totaal	45	43	51

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	2	4	3
Aantal afgeronde promoties	3	3	0
Waarvan medewerker van het instituut	1	1	0
Waarvan niet-medewerker instituut	2	2	0
Duur afgerond promotieonderzoek	4,9 jaar	4,9 jaar	

1.2. Beoordeling

1.2.1. Kwaliteit: 4,00

Het programma is de afgelopen jaren grondig veranderd, op twee vlakken: ten eerste qua inhoud, aangezien de intensieve kruisbestuiving van strafrechtelijk en criminologisch onderzoek nieuwe mogelijkheden heeft geschapen; verder ook qua personeel, omdat een aantal zittende hoogleraren is vertrokken en nieuwe wetenschappers op het niveau van hoogleraar (Borgers, Elffers, Van Sliedregt) en UHD (Smeulders) zijn aangetrokken. Tegen deze achtergrond moeten de hierna volgende bemerkingen worden geïnterpreteerd.

De kwaliteit van de wetenschappelijke en vakpublicaties is positief te beoordelen. In de loop der jaren is ook steeds meer in buitenlandse tijdschriften gepubliceerd; daarnaast nam het aantal publicaties in het Engels toe. Dat geldt niet slechts de wetenschappelijke, maar ook de vakpublicaties. In het bijzonder verdienen vermelding de publicatie van Van Sliedregt in de *Journal of International Criminal Justice 2007* waarvoor zij de Giorgio La Pira Prize 2007 ontving.

Uit het reputatieoverzicht van het programma blijkt dat talrijke leden, vooral maar niet uitsluitend hoogleraren, actief zijn als lid van wetenschappelijke verenigingen, de meeste nationaal, maar enkele ook internationaal (European Society of Criminology, Centrum voor Politiestudies Brussel, European Association for Psychology and Law, International Criminal Law Network, et cetera). Een aantal leden van de groep is nationaal actief (*Tijdschrift voor Criminologie*, WODC, *Nederlandse Jurisprudentie*, et cetera), enkelen hebben ook internationale activiteiten (*European Journal of Criminology*, *Panopticon*,

Psychology, Crime and Law, Leiden Journal of International Law, CIROC Newsletter, et cetera). Over het algemeen bezit deze groep een vrij sterk internationaal profiel. Conform de ambitie van de VU neemt de groep duidelijk deel aan het maatschappelijk debat; zij doet dat op een toegankelijke wijze.

Er is een duidelijke ambitie om te werken aan de 'kruisbestuiving' van strafrechtelijk en criminologisch onderzoek. Niet voor alle deelprogramma's is duidelijk of dat ook fundamenteel is, wel is het zeer duidelijk (qua ambitie althans) voor deelprogramma 3 over het ontstaan van criminele carrières.

Het theoretisch niveau van de vier aangeboden kernpublicaties is zeer goed. Een bijzondere vermelding verdient de toppublicatie van Van Sliedregt (2007). 'Joint Criminal Enterprise as a Pathway to Convicting Individuals for Genocide', 5, *Journal of International Criminal Justice*, p. 184-207.

De samenhang van het programma wordt gerealiseerd door het hanteren van een gemeenschappelijkheid wat betreft de probleemstelling. Het uitgangspunt *culture of control* kan daarvoor heel goed dienen.

Een goed innovatief karakter hebben de deelprogramma's 3 en 4. Dat geldt minder voor de overige. Dat hangt samen met de door de groep zelf gemaakte keuzes.

Samenwerking vindt plaats met onderzoeksgroepen binnen de VU, zoals het Centrum voor Politie- en Veiligheidswetenschappen, met het Amsterdam Centre for Interdisciplinary Research for the Study of International Crimes and Security (ACIC). Buiten de VU is recentelijk (sinds begin 2009) een structurele samenwerking tot stand gekomen met het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR). Het positioneren van het centrum bij de VU biedt deze groep de mogelijkheid tot versterking van de kruisbestuiving tussen strafrecht en criminologie. De laatste jaren wordt ook samenwerking gezocht met Europese en Amerikaanse onderzoekers.

1.2.2. Productiviteit: 4,00

De productiviteit met betrekking tot wetenschappelijke publicaties is goed. Er bestaan wel flinke verschillen tussen de verschillende leden. Voor de vakpublicaties geldt hetzelfde oordeel. Er is een betrekkelijk klein aantal promovendi, het aantal afgeronde promotieonderzoeken komt daarmee overeen.

1.2.3. Relevantie: 4,00

Wetenschappelijk is het onderzoek zeer zeker relevant. De centrale idee van de *culture of control* draagt daartoe sterk bij. De opdeling in deelprogramma's is goed gekozen en relevant.

De inhoud van het programma staat garant voor relevantie voor de samenleving. Dat beantwoordt aan de uitdrukkelijke bedoeling van de VU om sterk maatschappelijk betrokken te zijn. In die zin is het onderzoek ook van direct belang voor de rechtspraak en voor beleidsontwikkelingen aangaande criminaliteit en de strafrechtsbedeling.

1.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 4,00

De recente vernieuwing van de leiding van het programma alsmede het aantrekken van nieuwe en jonge wetenschappers lijkt de continuïteit voor de komende jaren goed en adequaat te garanderen. Ook de opzet van het programma is voor de toekomst beloftevol. Geconstateerd wordt dat het programma in 2010 afloopt. Over de verdere toekomst wordt niets gezegd. Het zou voor de hand liggen dit programma voort te zetten.

1.2.5. Eindoordeel: 4,00

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties		X			
1.2 Vakpublicaties		X			
1.3 Overige resultaten		X			
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine		X			
1.5 Onderlinge samenhang van programma		X			
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak		X			
1.7 Samenwerking, internationalisering		X			
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties		X			
2.2 Aantal vakpublicaties		X			
2.3 Aantal overige resultaten			X		
2.4 Aantal dissertaties		X			
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap		X			
3.2 In relatie tot de samenleving		X			
3.3 In relatie tot de rechtspraak		X			
4 Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma		X			
4.2 In relatie tot personeel en financiën		X			
4.3 In relatie tot de leiding		X			

2. IT EN RECHT

Programmaleiders: prof. mr. H.W.K. Kaspersen (tot september 2008), mr. A.R. Lodder (na september 2008)

Dit programma is in het najaar 2008 afgesloten.

2.1. Korte beschrijving

2.1.1. Missie en probleemstelling

Het programma *IT en Recht* heeft een lange historie: reeds in 1984 werd er op dit gebied onderzoek verricht en daarmee vervulde de VU een pioniersrol binnen Nederland. Toen, maar ook nu nog, gaat het onderzoek uit van het gegeven dat er juridische vragen ontstaan door de ontwikkeling van ICT, met name internet. De omvang van het programma is de laatste jaren teruggelopen, in het bijzonder door het emeritaat van prof. Kaspersen, terwijl de beschikbaarheid van prof. Oskamp aanmerkelijk afnam doordat zij

vanaf mei 2005 decaan van de faculteit is. Het is om die reden dat de faculteit in de zelfstudie concludeert dat de omvang van het programma op dit moment te gering is om zelfstandig door te gaan. Derhalve is besloten om het onder te brengen bij een ander onderzoeksprogramma van de faculteit, te weten: *Rechtsbeginselen in internationale context*. De intentie is om dat kader het programma verder uit te bouwen.

2.1.2. Opbouw en onderdelen

In het thans lopende programma staan vier vragen centraal: (1) Welke juridische normen zijn van toepassing en in welke mate voldoen deze? (2) Op welke wijze beïnvloedt het normatief kader de technologie en wat is in dezen wenselijk? (3) Op welke wijze beïnvloedt de technologie het normatief kader en wat is in dezen wenselijk? (4) Op welke wijze kan technologie optimaal worden ingezet ter ondersteuning van juridische processen en werkzaamheden? Na de mid-term review van 2005 werd besloten het onderzoek te profileren op basis van de expertise van de onderzoekers, te weten: kennisbeheer en *agents* (Oskamp), geschillenbeslechting (Lodder) en *cybercrime* (Kaspersen).

2.1.3. Disciplines en vakgebieden

De aandacht binnen het programma is gericht op de dynamiek; de veranderingen die plaatsvinden in de toepassingen van de technologie en de daarmee samenhangende wijzigingen of behoefte aan aanpassing in het recht. Anderzijds wordt onderzoek verricht naar het ondersteunen van juridische werkzaamheden. Het programma onderscheidt zich door beide invalshoeken te combineren en de wisselwerking tussen technologie en recht als vertrekpunt te nemen. Door intensieve samenwerking met ontwikkelaars van technologieën kan een proactieve rol worden ingenomen, waarbij de juridische aandachtspunten in een vroegtijdig stadium worden gesignaleerd.

2.1.4. Onderzoeksmethoden

De onderzoeksmethoden die worden gehanteerd, bestaan deels uit klassiek-juridisch onderzoek, dat wil zeggen het bestuderen van bronnen (wetgeving, rechtspraak, kamerstukken, literatuur, et cetera) en het daaruit distilleren van de bestaande theorieën en stroming(en). Vanwege de internationale context van de meeste internetrecht onderwerpen wordt ook rechtsvergelijkend onderzoek verricht. Een belangrijk element is ook de empirische (praktijkgeoriënteerde) input en validatie, ofwel de wisselwerking met de praktijk. De praktijkjuristen met een symbolische aanstelling hebben de belangrijke taak om in een vroeg stadium juridische problemen te signaleren. Binnen het onderzoek worden deze geanalyseerd en worden oplossingen aangedragen die vervolgens weer in de praktijk kunnen worden getoetst. Het onderzoek binnen het programma is hierdoor niet beperkt tot theoretische verhandelingen, maar maakt optimaal gebruik van input uit en validatie in de praktijk. Juist bij een snel ontwikkelend domein als IT en Recht is dat van belang.

2.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	0,32	0,32	0,49
Ander vast WP	0,35	0,35	0,35
Promovendi	2,10	2,10	1,35
Overig tijdelijk WP	1,00	0,20	0,20
Totaal WP	3,77	2,97	2,39
Ondersteuning	0,21	0,24	0,19
Totaal staf	3,98	3,21	2,58

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	0	1	3
Dissertaties	0	2	0
Artikelen in gerefeerde tijdschriften	7	4	1
Artikelen in overige tijdschriften	5	0	5
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	5	1	0
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	11	9	5
Totaal	28	17	14
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	0	0	0
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	0	0	1
Artikelen	21	18	3
Annotaties	4	1	1
Totaal	25	19	5

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	3	3	3
Aantal afgeronde promoties	0	2	0
Waarvan medewerker van het instituut	0	0	0
Waarvan niet-medewerker instituut	0	2	0
Duur afgerond promotieonderzoek			

2.2. Beoordeling

2.2.1. Kwaliteit: 3,50

Uit bovenstaand overzicht blijkt dat tussen 2006 en 2008 het aantal publicaties sterk is teruggelopen door het wegvallen van twee leidende en gezichtsbepalende onderzoekers. Dat neemt niet weg dat de aangeleverde kernpublicaties van goede kwaliteit zijn. Vele van die publicaties verschenen in internationale tijdschriften, dan wel verzamelbundels. Het oordeel over de kernpublicaties die zijn aangeleverd bij de mid-term review, was dat deze zeer verdienstelijk waren.

Er werd op beperkte schaal contractonderzoek verricht, onder andere voor het WODC. Daarnaast werd expertise geleverd aan maatschappelijke organisaties (onder andere de politie) en internationale organisaties (onder andere NAVO, Raad van Europa en VN) en

werden er talrijke lezingen verzorgd (onder andere binnen de rechterlijke macht). Onderzoekers van het programma hadden een aanzienlijke inbreng in Jurix (een Nederlands samenwerkingsverband van onderzoekers op het gebied van recht en artificiële intelligentie) en aan redacties van tijdschriften (onder andere Computerrecht).

Het programma heeft binnen Nederland een aantal onderwerpen op de agenda gezet. Dit geldt in het bijzonder voor het articuleren van de (potentiële) rol van ICT/artificiële intelligentie in juridische besluitvorming, meer in het bijzonder in het kader van geschillenbeslechting en rechtspraak. Echter, het gaat daarbij om ‘niche-publicaties’ waarvan niet gezegd kan worden dat zij wezenlijk bijdragen aan rechtswetenschappelijke theorievorming van meer algemene aard.

Hoewel de eerder genoemde vier onderzoeksvragen bedoeld zullen zijn als verbindend element, zijn in de publicaties vooral de drie lijnen terug te vinden die corresponderen met de expertise van een drietal onderzoekers: Oskamp: kennisbeheer en *agents*, Lodder: geschillenbeslechting en Kaspersen: *cybercrime*. Inhoudelijk is de samenhang beperkt, al heeft – ironisch – het vertrek van Kaspersen en Oskamp tot gevolg dat het onderzoek zich thans concentreert op het thema ICT en geschillenbeslechting.

Was de insteek van het programma in het begin vernieuwend en zelfs uniek, thans is dat in mindere mate het geval. Eén reden daarvoor is dat de hoofdvakgebieden van de rechtswetenschap zich nu ook zelf bezig zijn gaan houden met de vragen en problemen die ontstaan als gevolg van de inzet van ICT. Dit neemt niet weg dat met name het onderzoek van Lodder op het gebied van geschillenbeslechting uniek is binnen Nederland – zoals dat ook het geval was met het onderzoek van Kaspersen en Oskamp.

De senior onderzoekers van het programma beschikken over een uitgebreid internationaal netwerk en veel publicaties kwamen tot stand in samenwerking met buitenlandse onderzoekers. Institutioneel wordt er samengewerkt met onderzoekers in Australië en Spanje het kader van het in 2003 opgerichte Centre for Electronic Dispute Resolution. Prof. Zeleznikow van de Victoria University in Australië en een zeer gezaghebbende deskundige op het gebied van recht en artificiële intelligentie bezoekt Amsterdam met grote regelmaat.

2.2.2. Productiviteit: 3,50

De productiviteit met betrekking tot wetenschappelijke publicaties laat de laatste drie jaren een dalende lijn zien. Dat geldt ook voor de vakpublicaties, in het bijzonder in 2008. Het decaanschap van Oskamp dat in 2005 begon heeft daar zeker aan bijgedragen evenals het vertrek van Kaspersen eind 2008 wegens emeritaat. Er waren in totaal twee promoties, beide in 2007.

2.2.3. Relevantie: 3,50

Op enkele niche-gebieden heeft het onderzoek significante wetenschappelijke betekenis. Dit geldt nog steeds voor het onderzoek van Lodder op het gebied van geschillenbeslechting. Die betekenis ligt niet alleen binnen de rechtswetenschap, maar geldt ook voor ICT-onderzoek op het gebied van artificiële intelligentie. Met het vertrek

van Kaspersen en zijn onderzoek op het gebied van cybercrime nam de maatschappelijke betekenis van het programma af. Voor de rechtspraak was het onderzoek naar de inzet van ICT in de rechterlijke macht van groot belang.

2.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: geen kwalificatie

Uit het voorafgaande valt af te leiden dat de faculteit een juiste beslissing nam, toen besloten werd het programma niet zelfstandig te laten voortbestaan. De thans zeer beperkte omvang leidt onvermijdelijk ook tot verlies van kwaliteit, hoezeer de betrokken onderzoekers zich ook inzetten voor het behoud daarvan. Het onderbrengen van het programma in een groter verband zou daarom ook een moment moeten zijn voor een heroverweging van het onderzoeksprogramma.

2.2.5. Eindoordeel: 3,50

Omdat het programma er in 2006 en 2007 wezenlijk anders voorstond dan in 2008, wordt met enige nadruk opgemerkt dat die hier gegeven beoordeling uitsluitend betrekking heeft op 2008.

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties		X			
1.2 Vakpublicaties			X		
1.3 Overige resultaten					
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine		X			
1.5 Onderlinge samenhang van programma			X		
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak			X		
1.7 Samenwerking, internationalisering		X			
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties		X			
2.2 Aantal vakpublicaties			X		
2.3 Aantal overige resultaten			X		
2.4 Aantal dissertaties		X			
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap		X			
3.2 In relatie tot de samenleving			X		
3.3 In relatie tot de rechtspraak		X			
4 Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma					
4.2 In relatie tot personeel en financiën					
4.3 In relatie tot de leiding					

3. RECHTSBEGINSELEN IN INTERNATIONALE CONTEXT

Programmaleider: prof. mr. A. Soeteman (tot 1 september 2008), prof. dr. W.G. Werner (na 1 september 2008)

3.1. Korte beschrijving

3.1.1. Missie en probleemstelling

De algemene vraag die in het programma *Rechtsbeginselen in internationale context* centraal staat, is die naar de aard, functie en inhoud van rechtsbeginselen op nationaal, Europees en internationaal niveau. Hierbij wordt getracht rechtsfilosofische debatten en inzichten te verbinden met de praktijk waarin deze rechtsbeginselen tot stand komen en functioneren. Het probeert daarmee aan te sluiten bij ontwikkelingen in de rechtswetenschap waar meer aandacht wordt gevraagd voor en gegeven aan het samenbrengen van rechtsfilosofen en beoefenaars van het internationale en het Europese recht.

Het programma bouwt voort op het programma *Rechtsbeginselen* dat vóór 1 mei 2005 werd uitgevoerd door de sectie rechtsfilosofie. Dat programma was te klein en is daarom uitgebreid met volkenrecht en Europees recht.

3.1.2. Opbouw en onderdelen

De centrale vraag wordt nader gespecificeerd in een aantal deelvragen of subthema's. Deze richten zich op de rol van rechtsbeginselen in: (a) uitzonderingssituaties; (b) constitutionaliseringsprocessen; (c) voorkóming van terrorisme; (d) "transitional justice"; en (e) nieuwe vormen van regulering, waarbij speciale aandacht zal worden besteed aan de regulering van het internet en de vraag naar de aard en structuur van dergelijke regulering.

3.1.3. Disciplines/vakgebieden

Het onderzoek is multi- en interdisciplinair. Het combineert drie juridische disciplines (rechtsfilosofie, Europees recht en volkenrecht), maar zoekt ook nadrukkelijk aansluiting bij methoden van onderzoek die buiten de rechtswetenschap worden toegepast. De huidige deelnemers aan het programma werken nauw samen met onderzoekers uit de filosofie, de politicologie, de bestuurskunde en de criminologie.

3.1.4. Onderzoeksmethoden

De nadruk in het programma ligt op onderzoek naar de grondslagen van het recht. Hierbij is uiteraard een rechtsfilosofische en rechtstheoretische invalshoek onontbeerlijk. Het programma richt zich echter niet primair op filosofische reflecties op de grondslagen van het recht als zodanig, maar probeert vooral de werking van die beginselen in de praktijk van het recht te onderzoeken. Het programma richt zich op de aard, inhoud en werking van rechtsbeginselen in nationaal, Europees en internationaal recht. Deze oriëntatie brengt met zich mee dat sterke nadruk ligt op de (rechts-)vergelijkende methode. Deze vergelijking wordt gemaakt: (1) tussen de rechtsordes van verschillende staten, (2) tussen nationaal, Europees en internationaal niveau en (3) tussen verschillende rechtsgebieden.

3.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	1,02	1,10	1,03
Ander vast WP	2,15	2,08	1,68
Promovendi	1,77	1,95	1,35
Overig tijdelijk WP	0,21	0,92	1,76
Totaal WP	5,15	6,05	5,82
Ondersteuning	0,28	0,49	0,51
Totaal staf	5,43	6,54	6,33

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	11	2	2
Dissertaties	1	0	2
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	8	11	5
Artikelen in overige tijdschriften	17	10	8
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	0	0	0
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	11	15	11
Totaal	48	38	28
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	1	2	0
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	0	1	0
Artikelen	8	18	12
Annotaties	0	0	0
Totaal	9	21	12

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	4	3	3
Aantal afgeronde promoties	1	0	2
Waarvan medewerker van het instituut	0	0	0
Waarvan niet-medewerker instituut	1	0	2
Duur afgerond promotieonderzoek			

3.2. Beoordeling

3.2.1. Kwaliteit: 3,75

De MTR-commissie constateerde dat de kwaliteit van de publicaties goed tot uitstekend was. Iets meer dan de helft is in het Engels geschreven. Maar er werden ook enkele kanttekeningen geplaatst. De publicaties stonden op naam van slechts 6 van de in totaal 18 onderzoekers. De publicaties van de laatste jaren zijn onveranderd van goede kwaliteit. Dat geldt zeker voor de kernpublicaties.

Een beperkt aantal onderzoekers publiceert ook regelmatig vakwetenschappelijk (Sap, Soeteman). Over overige resultaten van het onderzoeksprogramma heeft de commissie geen informatie ontvangen.

Het bij elkaar brengen van een aantal kwalitatief goede onderzoekers draagt bij aan de mogelijkheden tot theorievorming. Een goede mogelijkheid wordt geboden om rechtsfilosofisch onderzoek te verankeren in het internationale recht alsmede om het internationaalrechtelijk onderzoek te verrijken met een rechtsfilosofische dimensie. De combinatie van de rechtsfilosofie met het internationaal en Europees recht maakt het mogelijk om de rol van rechtsbeginselen op een nieuwe manier te doordenken en te onderzoeken.

Het programma streeft naar samenhang vanuit de algemene vraag naar de aard, inhoud en rol van rechtsbeginselen. Vooralsnog lijkt het programma in goede voornemens te blijven steken. Goede of uitstekende kwaliteiten van individuele onderzoekers maken er evenwel nog geen programma met (voldoende) samenhang van. Uit de resultaten over de periode van evaluatie kan niet worden afgeleid dat dat stadium reeds gepasseerd of bereikt is. Ontwikkelingen daarna kunnen wel in die richting duiden, maar dat zal moeten worden afgewacht. De uitbreiding van het programma met nog andere terreinen, te weten Methoden & Technieken en het ICT-recht, kan vanuit de basisgedachte van het programma te verdedigen zijn, maar het aanbrengen en bewaken van de samenhang binnen het programma dreigen er eerder nog moeilijker door te worden. Wel kan worden geconstateerd dat vrijwel alle regelgeving van het nationale IT-recht uit omgezette Europese richtlijnen bestaat. De toekomst zal moeten laten zien of die samenhang zal verbeteren, met name gelet op het samenbrengen van zoveel verschillende subgebieden, het uitbreiden met nog andere, alsook vanwege de keuze voor een ‘natuurlijk’ verloop van deze agenda. Voorts moet worden geconstateerd dat de Europeesrechtelijke onderwerpen op een enkele uitzondering na geen verband laten zien met een benadering vanuit rechtsbeginselen.

Het programma kent verschillende formele, structurele samenwerkingsverbanden. Een daarvan betreft het Amsterdam Centre of the Interdisciplinary Research on International Crimes and Security (ACIC), een samenwerkingsverband van de onderzoekers met collegae binnen en buiten de faculteit. Binnen de faculteit wordt samengewerkt met de groep migratierecht, landelijk met de Interdisciplinary Research Group on International Politics and International Law, internationaal met de Universiteit Bielefeld.

3.2.2. Productiviteit: 3,50

Gemiddeld over de periode wordt de norm van de commissie Smits (minimaal drie wetenschappelijke publicaties per jaar) wel gehaald, maar op jaarbasis is dat niet steeds het geval. Dat geldt met name voor 2008. De commissie merkt evenwel op dat het aantal vakwetenschappelijke publicaties gemiddeld niet echt groot is en dat de totale productie vooral geleverd is door een beperkt aantal onderzoekers. Het aantal afgeronde promoties is bescheiden.

3.2.3. Relevantie: 4,00

Sinds de bevinding van de MTR-commissie geldt onveranderd dat het programma zowel vanuit wetenschappelijk als vanuit maatschappelijk oogpunt goed gekozen en van groot belang is. Dat is toe te schrijven aan de gekozen thematiek, de aanpak en de kwaliteit van degenen die het onderzoek dragen.

De SWOT-analyse aan het eind van de zelfstudie wijst er op dat het programma de mogelijkheid biedt om rechtswetenschappelijk onderzoek verder te internationaliseren. De commissie zou dit op zich zelf niet willen bestrijden, maar merkt wel op dat nu nog niet kan worden beoordeeld of dat het geval is of zal zijn.

3.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 2,00

De opzet van het programma laboreert aan samenhang. Het programma lijkt een vergaarbak van drie geheel op zichzelf staande vakken: rechtsfilosofie, volkenrecht en Europees recht. De keuze van het samenbrengen van deze zeer verschillende gebieden en het ook nog uit te breiden met andere gebieden, zoals IT en recht lijkt een te zware wissel te trekken op de mogelijkheden tot een samenhangende programmering.

3.2.5. Eindoordeel: 3,50

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties		X			
1.2 Vakpublicaties		X	X		
1.3 Overige resultaten					
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine			X		
1.5 Onderlinge samenhang van programma				X	
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak		X			
1.7 Samenwerking, internationalisering		X			
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties			X		
2.2 Aantal vakpublicaties			X		
2.3 Aantal overige resultaten					
2.4 Aantal dissertaties			X		
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap		X			
3.2 In relatie tot de samenleving		X			
3.3 In relatie tot de rechtspraktijk		X			
4 Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma				X	
4.2 In relatie tot personeel en financiën				X	
4.3 In relatie tot de leiding				X	

4. MIGRATIERECHT: TUSSEN BURGERSCHAP EN MENSENRECHTEN

Programmaleider: prof. mr. T.P. Spijkerboer

4.1. Korte beschrijving

4.1.1. Missie en probleemstelling

De toenemende migratie hangt nauw samen met het proces van steeds verdergaande internationale verwevenheid die wordt aangeduid als globalisering. Migratie is daarnaast onderhevig aan universele mensenrechten. Dat kan ertoe leiden dat staten rechtens verplicht zijn om vreemdelingen op hun grondgebied te laten verblijven. Er is een

spanning tussen, enerzijds, de verplichting van staten om het voortbestaan van de gemeenschap op hun grondgebied te waarborgen en, anderzijds, verplichtingen voortvloeiend uit mensenrechten waarop alle wereldburgers een beroep kunnen doen. Deze spanning heeft een feitelijke kant (globalisering en illegaliteit ondanks de bevoegdheid van de staat om migratie te reguleren) en een normatieve kant (mensenrechten, democratisch gelegitimeerde zelfbeschikking). Deze spanning, die zich juridisch vertaalt in de spanning tussen de bevoegdheid van nationale staten om migratie te reguleren, en mensenrechten die deze bevoegdheid beperken, wordt in dit onderzoeksprogramma centraal gesteld.

Het programma is een uitbreiding van het onderzoeksprogramma *Migratierecht en mensenrechten* dat sinds 2001 liep. Er vindt in zoverre een accentverschuiving plaats dat meer aandacht zal worden geschonken aan aspecten van integratie en burgerschapsvorming, en gestreefd wordt naar meer interdisciplinariteit. De centrale vraag blijft evenwel die naar de spanningsrelatie tussen enerzijds het migratiebeleid en anderzijds de mensenrechten. Wat betreft het recht om migratie te regelen, komt een belangrijke plaats toe aan het begrip burgerschap. Het onderzoeksprogramma beziet dit begrip vanuit de notie van de democratische verzorgingsstaat. Burgerschap bezit een *insluitende* en een *uitsluitende* betekenis. Uitsluiting betekent dat iedereen die niet tot de groep behoort (de vreemdeling) wordt buitengesloten, hetgeen op zijn beurt op gespannen voet staat met de andere pool van het vreemdelingenrecht: de mensenrechten.

4.1.2. Opbouw en onderdelen

Het eerste thema binnen het programma neemt het internationale recht als vertrekpunt. Hierin staat de vraag centraal in welke mate mensenrechten beperkingen opleggen aan de soevereiniteit van de staat op het gebied van migratie. Het tweede thema neemt burgerschap als uitgangspunt, en onderzoekt primair of en zo ja op welke manier en in welke mate migranten geacht worden deel uit te maken van de Nederlandse samenleving.

4.1.3. Disciplines en vakgebieden

Het migratierecht vereist, alleen al omdat het een zogenoemd functioneel rechtsgebied is, een interdisciplinaire benadering. Er wordt steeds heen en weer gestapt tussen bestuursrecht, staatsrecht, internationaal recht, Europees recht, terwijl ook privaatrecht (met name personen- en familierecht) en strafrecht incidenteel een rol spelen. Door de nadruk op grondslagenonderzoek spelen ook rechtstheoretische en rechtsfilosofische noties regelmatig een prominente rol.

4.1.4. Onderzoeksmethoden

Het onderzoek is een combinatie van grondslagenonderzoek, positiefrechtelijk onderzoek en de praktijk. Voorts is het naar zijn aard zowel nationaal- als internationaalrechtelijk. Het is tenslotte niet uitsluitend juridisch van aard; het heeft ook sociaalwetenschappelijke en filosofisch-ethische dimensies en is in zoverre 'interdisciplinair'. Gedurende de jaren 2006-2008 is dit in wezen gelijk gebleven, zij het dat op aanraden van de MTR-commissie (in feite het advies van prof. Foblets), meer aandacht is geschonken aan de 'multidisciplinaire' samenwerking. Daarom is veel tijd besteed aan de oprichting van het interfacultaire Migration and Diversity Centre, waarin onderzoekers van de faculteiten

Sociale Wetenschappen en Letteren samenwerken. Genoemd centrum zal worden uitgebouwd als onderdeel van het Culture and Values Instituut.

Het onderzoek zal ook in de toekomst bestaan uit een mix van grondslagenonderzoek, positiefrechtelijk onderzoek en praktijkgericht onderzoek. Binnen dit programma zijn grondslagenonderzoek en positiefrechtelijk onderzoek niet goed van elkaar te scheiden, omdat discussies over migratierecht al snel raken aan de grondslagen van de staat en de internationale rechtsorde, waarbij zich bovendien tussen de twee – statelijke soevereiniteit en internationale rechtsnormen – op dit rechtsgebied een vrijwel permanente botsing voordoet. De methoden zijn slechts gedeeltelijk empirisch, omdat de expertise van de meeste onderzoekers vooral op juridisch gebied ligt. Het onderzoek was zeker de eerste periode van het programma veelal klassiek-juridisch van aard, Steeds meer komt de nadruk echter te liggen op minder klassiek-juridische onderzoeksmethoden.

4.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	0,65	0,62	0,43
Ander vast WP	1,05	1,05	1,05
Promovendi	2,55	1,80	3,90
Overig tijdelijk WP	0	0	0
Totaal WP	4,25	3,47	5,38
Ondersteuning	0,23	0,28	0,47
Totaal staf	4,48	3,75	5,85

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	2	2	4
Dissertaties	1	2	0
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	1	4	1
Artikelen in overige tijdschriften	2	6	5
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	0	0	0
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	5	6	5
Totaal	11	20	15
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	2	3	0
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	1	0	0
Artikelen	11	2	8
Annotaties	33	49	29
Totaal	47	54	37

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	5	4	6
Aantal afgeronde promoties	1	2	0
Waarvan medewerker van het instituut	0	1	0
Waarvan niet-medewerker instituut	1	1	0
Duur afgerond promotieonderzoek		6 jaar	

4.2. Beoordeling

4.2.1. Kwaliteit: 4,50

De onderzoeksgroep heeft nationaal een leidende en internationaal een prominente positie op het gebied van het asielrecht, gezinshereniging en migratie en verzorgingsstaat. Deze leidende positie gaat gepaard met een hoog niveau van de publicaties. De kernpublicaties bevestigen dit beeld, te noemen valt de publicatie van Spijkerboer, *The Human Costs of Border Control*.

Het programma is uitzonderlijk divers, rijk gevuld en intern coherent. Het interdisciplinaire karakter, een doelstelling van het programma, verdient meer aandacht.

De samenhang binnen dit programma wordt onder meer verzekerd doordat de groep zich binnen het migratierecht op de hiervoor genoemde drie terreinen gespecialiseerd heeft.

Het programma is initiatiefnemer van het sinds 2006 functionerende interfacultaire Migration and Diversity Centre, dat onderdeel is van het VU-instituut Culture and Values. De onderzoeksgroep is verder een van de medeoprichters van het Odysseus Academic Network for Legal Studies on Immigration and Asylum in Europe, dat wordt gecoördineerd vanuit de ULB te Brussel. In de jaren 2001-2006 werd tezamen met onderzoekers van het Centrum voor Migratierecht van de Radboud Universiteit het door NWO gefinancierde programma *Transnationaliteit en Burgerschap* uitgevoerd. De kernpublicatie van Van Walsum is binnen dit programma tot stand gebracht.

4.2.2. Productiviteit: 4,25

De productiviteit van de groep is goed, zeker gelet op de omvang van de vaste staf. Ook op het terrein van de vakpublicaties wordt flink gepubliceerd door vrijwel alle betrokken onderzoekers. Het aantal afgeronde promoties is, in acht nemend de beschikbare begeleidingscapaciteit op hoogleraarsniveau redelijk.

4.2.3. Relevantie: 5,00

Reeds de mid-term review wijst op de grote wetenschappelijke relevantie van het onderzoek, ook voor de rechtsvergelijking. Dat oordeel geldt onverminderd. Het maatschappelijke belang staat evenzeer buiten kijf; het vluchtelingenrecht is een van de meest omstreden gebieden van de wetgeving en de rechtspraak. De band met de rechtspraktijk is duidelijk aangetoond.

4.2.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 4,00

De toekomst van dit programma lijkt niet helemaal verzekerd, mede omdat de bezetting met vast personeel bepaald niet groot is. Het programma lijkt daardoor te veel aangewezen op externe financiering. De groep heeft er terecht wijs aan gedaan om zich op enkele onderwerpen te concentreren. Een gevaar zou kunnen schuilen in de neiging van de onderzoekers om op hun punt de 'diepte in te gaan' en minder snel een extra terrein onder hun hoede te nemen, wat in de zelfstudie 2009 ook wordt gemeld. De groep maakt zich hierdoor kwetsbaar voor externe negatieve factoren, zoals verlegging van de publieke aandacht naar een ander onderdeel van het vreemdelingen-/vluchtelingenrecht.

Uitbreiding en versterking van de vaste formatie lijkt aangewezen om het programma voldoende toekomstbestendig te maken. Ook versterking van de samenwerking met andere groepen onderzoekers binnen de faculteit en/of met andere faculteiten zou wellicht een oplossing kunnen bieden. Het zou te betreuren zijn als deze hoog gekwalificeerde groep zijn werk niet zou kunnen voortzetten.

4.2.5. Eindoordeel: 4,50

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties	X	X			
1.2 Vakpublicaties		X			
1.3 Overige resultaten					
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine	X	X			
1.5 Onderlinge samenhang van programma		X			
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak		X			
1.7 Samenwerking, internationalisering		X			
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties		X			
2.2 Aantal vakpublicaties	X	X			
2.3 Aantal overige resultaten					
2.4 Aantal dissertaties		X			
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap	X				
3.2 In relatie tot de samenleving	X				
3.3 In relatie tot de rechtspraktijk	X				
4 Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma	X				
4.2 In relatie tot personeel en financiën			X		
4.3 In relatie tot de leiding		X			

5. PUBLIEKE EN PRIVATE BELANGEN IN BALANS

Programmaleiders: prof. mr. C.E.C. Jansen en prof. mr. F.J. van Ommeren

5.1. Korte beschrijving

5.1.1. Missie en probleemstelling

In dit programma wordt onderzoek verricht naar de regulering van de balans tussen publieke en private belangen. Dit onderzoek vindt primair plaats vanuit juridisch perspectief. Hoe zou het recht met het oog op het evenwichtig borgen van publieke en private belangen in elkaar moeten zitten? Beantwoordt het recht aan de daaraan te stellen maatstaven? Het gaat om de beantwoording van zowel normatieve als descriptieve onderzoeksvragen. Het onderzoek staat uiteindelijk in het teken van de beantwoording van twee kernvragen: (1) Tussen de materiële inhoud van en de verfijnde afstemming binnen het totaal kader, waarmee de private en publieke belangen in het concrete geval worden verwezenlijkt, moet een beredeneerd evenwicht worden gevonden. Het gaat hier dus om de inhoud van normen alsook de wijze waarop die normen worden gehandhaafd.

De te beantwoorden vraag is telkens of de inhoudelijke keuzes die dienaangaande worden gemaakt ertoe leiden dat inderdaad voldoende evenwicht kan worden bereikt wat betreft de verwezenlijking van alle betrokken belangen. (2) Deze vraag heeft betrekking op de plaats van het publieke belang en de rol van de overheid in het borgen van zo'n belang moet een beredeneerde keuze worden gemaakt.

5.1.2. Opbouw en onderdelen

Deelprogramma 1: *Balans via regulering van de privésfeer*: Het gaat in dit deelprogramma om de balans tussen de eigen belangen die burgers in de privésfeer beogen te verwezenlijken en die op gespannen voet kunnen staan met de verwezenlijking van publieke belangen waarvan de overheid de bescherming aan zich heeft getrokken.

Deelprogramma 2: *Balans via regulering en organisatie van de semipublieke sfeer*: In dit deelprogramma wordt door publiek- en privaatrechtjuristen gezamenlijk onderzoek gedaan naar de balans tussen particuliere en publieke belangen die betrokken zijn bij de taakuitoefening door maatschappelijke organisaties.

Deelprogramma 3: *Balans via regulering van private markten*: Dit deelprogramma ziet op de beantwoording van de centrale onderzoeksvragen binnen de specifieke context van vermogensrechtelijke rechtsverhoudingen.

Deelprogramma 4: *Balans via regulering van verhoudingen met de overheid*: Dit deelprogramma richt zich op rechtsverhoudingen tussen de overheid en particulieren, in het bijzonder de rechtsverhoudingen waarmee voor de betrokken particulieren financiële belangen zijn gemoeid.

5.1.3 Disciplines en vakgebieden

Het onderzoek dat binnen het programma wordt verricht is primair monodisciplinair georiënteerd. Dat houdt in dat de beantwoording van onderzoeksvragen plaatsvindt vanuit een juridische invalshoek waarbij gebruik wordt gemaakt van de juridische methode. In veel gevallen heeft het hiervoor bedoelde onderzoek tevens een transdisciplinair karakter. Dat wil zeggen dat de onderzoekers de te beantwoorden onderzoeksvragen in nauwe samenwerking met stakeholders van buiten de universiteit formuleren. Die stakeholders worden ook zo veel mogelijk bij de beantwoording van die vragen betrokken. Zowel academische kennis als ervaringskennis kunnen op deze manier met elkaar worden gecombineerd.

5.1.4. Onderzoeksmethoden

Binnen het programma wordt hoofdzakelijk onderzoek verricht aan de hand van de juridische methode. Voor zover het gaat om onderzoeksvragen die zien op de inhoud van het positieve recht, wordt in het onderzoek de klassieke vorm van rechtsvinding gehanteerd. Voor zover het gaat om onderzoeksvragen die zien op de inhoud van wenselijk recht voor de toekomst, proberen onderzoekers bij het beantwoorden van die vragen hun argumenten en uiteindelijke beleidskeuzes op verschillende manieren te verzamelen respectievelijk te funderen. Een belangrijke methode aan de hand waarvan dat binnen het programma gebeurt, is de rechtsvergelijkende methode. Een andere, nog

wat minder gebruikelijke methode, bestaat uit de systematische review van publicaties uit andere disciplines, zoals bijvoorbeeld de medische wetenschap. Bij de beantwoording van onderzoeksvragen die zien op de effecten van de inhoud van bestaande regels, het ontbreken daarvan, dan wel voor de toekomst wenselijke regels, wordt op beperkte schaal gebruik gemaakt van empirische onderzoeksmethoden.

5.1.5. Kwantitatieve informatie

De onderzoeksformatie van het programma was als volgt:

	2006	2007	2008
Hoogleraren	4,35	4,69	5,17
Ander vast WP	5,22	5,92	4,79
Promovendi	7,62	6,53	7,80
Overig tijdelijk WP	5,67	6,46	7,20
Totaal WP	22,86	23,60	24,96
Ondersteuning	1,25	1,87	2,18
Totaal staf	24,11	25,47	27,14

Kwantitatief werd de volgende output gerealiseerd:

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	20	15	19
Dissertaties	2	4	6
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	57	58	55
Artikelen in overige tijdschriften	50	64	53
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	5	4	3
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	52	67	41
Totaal	186	212	177
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	21	20	12
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	9	6	3
Artikelen	111	172	68
Annotaties	41	29	28
Totaal	182	227	111

De volgende aantallen promoties kwamen tot stand:

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken	15	13	16
Aantal afgeronde promoties	2	4	6
Waarvan medewerker van het instituut	1	3	1
Waarvan niet-medewerker instituut	1	1	5
Duur afgerond promotieonderzoek	4,9 jaar	6,1 jaar	6,1 jaar

5.2. Beoordeling

5.2.1. Kwaliteit: 4,00

Het programma heeft een interessante invalshoek omdat het vanuit verschillende vakken en benaderingen onderzoek omvat waarin dezelfde algemene onderzoeksvragen aan de orde kunnen komen. De onderwerpen van de verschillende onderdelen zijn zeer uiteenlopend en van een hecht verband tussen de onderdelen kan niet worden gesproken.

De kwaliteit van de publicaties is goed. Het aantal publicaties in buitenlandse tijdschriften is nog niet groot. De publicaties verschillen zeer van diepgang en van omvang. Met name kunnen worden genoemd de uitstekende publicaties van Van Ommeren, 'Gebonden keuzevrijheid en actieve openbaarheid. De betekenis van de democratie-idee voor het bestuursrecht', en van Akkermans, Uijttenbroek, Van Wees en Hulst, 'Excuses in het privaatrecht'.

In de eigen analyse van het onderzoeksprogramma wordt gesproken van innovatief onderzoek zonder dat dit verder wordt toegelicht. Het innovatieve zit vooral in het aanboren van nieuwe onderzoeksgebieden. In het algemeen is meer sprake van vaak hoogwaardig juridisch onderzoek op een traditionele wijze. Interdisciplinair onderzoek is ook volgens de eigen analyse slechts in beperkte mate van de grond gekomen. Van een werkelijke samenhang in het onderzoek van de onderzoekers blijkt niet erg veel. Het terrein is ook wel erg breed. Een belangrijke vorm van samenwerking is ondergebracht in het interfacultair samenwerkingsverband Gezondheid en Recht, waaraan wordt deelgenomen vanuit de faculteiten Rechtsgeleerdheid, Psychologie en Pedagogiek en Medische Wetenschappen. Hier wordt ook interdisciplinair onderzoek gedaan.

5.1.2. Productiviteit: 4,00

De productiviteit is goed. De daling die zich in 2008 laat zien, geldt vooral de vakpublicaties. De verdeling over wetenschappelijke publicaties en vakpublicaties is ongeveer gelijk. Er loopt een behoorlijk aantal promotieonderzoeken en er is daarvan de laatste jaren ook een behoorlijk aantal afgerond.

5.1.3. Relevantie: 4,50

De maatschappelijke relevantie van het onderzoek is groot. Er wordt op alle gebieden aandacht besteed aan juridische vraagstukken die van groot belang zijn voor de praktijk. Het onderzoek ligt op een breed terrein en beoogt de borging van publieke en private belangen centraal te stellen, en de overheid behulpzaam te zijn met de beste wijze van reguleren van verhoudingen die op het grensgebied liggen van publiek- en privaatrecht.

5.1.4. Vitaliteit/haalbaarheid: 4,00

Door de grote massa en de breedte van het terrein en door de algemene en interessante onderzoeksvragen zal onderzoek binnen dit programma nog lang kunnen doorgaan. Er is ook sprake van doorlopend onderzoek met betrekking tot bepaalde thema's, zoals op het gebied van het familierecht, het ondernemingsrecht en het aansprakelijkheidsrecht. Doordat ook voor de praktijk belangrijk onderzoek wordt gedaan, bijvoorbeeld door Akkermans c.s., dat een lange adem heeft, blijft de toekomst van het programma voldoende zeker, mist het streven naar meer onderlinge samenhang krachtig blijft gehandhaafd.

5.1.5. Eindoordeel: 4,00

1. Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1 Wetenschappelijke publicaties		X			
1.2 Vakpublicaties		X			
1.3 Overige resultaten					
1.4 Bijdrage aan theorievorming en doctrine		X			
1.5 Onderlinge samenhang van programma			X		
1.6 Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak		X			
1.7 Samenwerking, internationalisering			X		
2 Productiviteit					
2.1 Aantal wetenschappelijke publicaties		X			
2.2 Aantal vakpublicaties		X	X		
2.3 Aantal overige resultaten					
2.4 Aantal dissertaties		X			
3 Relevantie					
3.1 In relatie tot de wetenschap		X			
3.2 In relatie tot de samenleving	X				
3.3 In relatie tot de rechtspraktijk	X				
4 Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1 In relatie tot de opzet van het programma		X			
4.2 In relatie tot personeel en financiën		X			
4.3 In relatie tot de leiding		X			

6. OVERZICHT BEOORDELING ONDERZOEKSPROGRAMMA'S VU

	Kwaliteit	Productiviteit	Relevantie	Vitaliteit	Eindoordeel
Rechtshandhaving	4,00	4,00	4,00	4,00	4,00
IT en Recht	3,50	3,50	3,50	n.v.t.	3,50
Rechtsbeginselen	3,75	3,50	4,00	2,00	3,50
Migratierecht	4,50	4,25	5,00	4,00	4,50
Publieke en private belangen	4,00	4,00	4,50	4,00	4,00

Rethinking family relationships in Dutch law: Building bridges between the sociological and legal perspective

Mr. W.M. Schrama, Molengraaff Instituut voor privaatrecht, Universiteit Utrecht

Inleiding

In het recht liggen veronderstellingen besloten over het gedrag van mensen, waarbij het juridisch relevant is dat families zich onderscheiden van andere relaties in emotionele en financiële solidariteit. De begrippen vader, moeder en kind komen uit het familierecht, maar gelden als 'schakelbegrippen' in andere rechtsgebieden. Zo is in het strafprocesrecht belangrijk of er sprake is van een bepaalde familierelatie, bijvoorbeeld voor de vaststelling of een verschoningsrecht bestaat. Hierbij is het familierechtelijke begrippenapparaat maatgevend. Door maatschappelijke en demografische veranderingen zijn familierelaties veranderd, wat de vraag rechtvaardigt of het recht in de veronderstellingen over familierelaties nog wel bij de tijd is.

Onderzoek

Het doel van dit intra- en multidisciplinaire onderzoek is te beoordelen of in een aantal rechtsgebieden een juiste classificatie is gemaakt van familierelaties en of van de juiste veronderstellingen over gedrag van familieleden is uitgegaan. De veronderstellingen zijn getoetst aan de data uit *the Netherlands Kinship Panel Studies*.

Een voorbeeld van een 'intradisciplinaire inconsistentie': het onderhoudsrecht uit het Burgerlijk Wetboek kent geen onderhoudsplicht voor broers en zussen, terwijl in het sociale zekerheidsrecht geldt dat samenwonende broer en zus geacht worden elkaar te onderhouden als ze samen een huishouden vormen, ook al bestaat er dus privaatrechtelijke onderhoudsplicht. Het gevolg is dat er geen recht op een uitkering van overheidswege bestaat. Voor een ouder en kind geldt juist precies het omgekeerde: zij zijn in het privaatrecht wél verplicht elkaar te onderhouden, maar als ze samenwonen gelden ze als alleenstaanden, zodat wel een aanspraak op een bijstandsuitkering bestaat.

Conclusies

Uit het onderzoek blijkt dat de systemen die worden gebruikt om families en relaties in te delen onderling inconsequent zijn en deels niet meer in overeenstemming met de werkelijkheid. Voor verschillende rechtsgebieden zijn daarom aanbevelingen gedaan zodat het doel van de wetgeving beter bereikt kan worden. Hierbij speelt de overgang van een zuiver formeel familiestelsel naar een formeel én informeel stelsel een grote rol; in een dergelijk systeem gaat het om de functionele vergelijkbaarheid van familierelaties en is niet uitsluitend doorslaggevend of die familierelatie ook de goede formele vorm heeft. De verwachting is dat deze ontwikkeling zich in alle rechtsgebieden zal voortzetten.

Wat betreft het bruggen bouwen tussen de rechtswetenschappen en sociologie levert dit onderzoek een belangrijke vernieuwende bijdrage op. Er is intensief en vruchtbaar samengewerkt met sociologen van de faculteit Sociale Wetenschappen. Enerzijds is het belangrijk om sociologen te laten zien welke data voor familierechtwetenschappers essentieel zijn, en anderzijds ervoor te zorgen dat bij vragenlijsten en interviews de juiste vragen aan respondenten worden gesteld. Hierdoor kunnen methodologische problemen worden beperkt.

DEEL III

BIJLAGEN

BIJLAGE 1: CIJFERMATIGE OVERZICHTEN VAN HET ONDERZOEK

Inleiding

Deze bijlage bevat de uitkomsten van berekeningen die op verzoek van de Evaluatiecommissie Rechtswetenschappelijk Onderzoek 2009 zijn verricht op basis van de kwantitatieve gegevens die door de faculteiten werden aangeleverd in de zelfstudies. Aan deze uitkomsten liggen twee Excel-werkbladen ten grondslag, die de basisgegevens van alle faculteiten en onderzoeksprogramma's bevatten. Aan elke faculteit afzonderlijk wordt haar eigen werkmap op CD-Rom ter beschikking gesteld waarin alle kwantitatieve gegevens van die faculteit (inclusief programma's) zijn opgenomen. Op die manier kan elke faculteit de eigen gegevens vergelijken met de uitkomsten van de mede daarop gebaseerde berekeningen.

Hieronder wordt een algemene toelichting gegeven op de wijze waarop de berekeningen zijn uitgevoerd. Voor bijzonderheden wordt verwezen naar de aanvullende toelichting die in voetnoten bij de afzonderlijke overzichten is opgenomen.

Input

Door alle negen faculteiten zijn op verzoek van de Evaluatiecommissie met behulp van uniforme tabellen (vastgelegd op Excel werkbladen) kwantitatieve gegevens aangeleverd over hun onderzoeksprogramma's en onderzoeksinstituten voor de jaren 2006, 2007 en 2008. Binnen vijf faculteiten is bovendien in deze periode niet-programmagebonden onderzoek verricht, waarover ook kwantitatieve gegevens zijn verstrekt.

De door de faculteiten aangeleverde overzichten van de onderzoeksprogramma's bevatten - gespecificeerd per jaar - kwantitatieve gegevens over:

- De omvang van de onderzoeksformatie (als geheel en onderverdeeld in hoogleraren, ander vast wetenschappelijk personeel, promovendi en overig tijdelijk wetenschappelijk personeel).
- Het aantal wetenschappelijke publicaties en het aantal vakpublicaties.
- Het aantal lopende en afgeronde promotieonderzoeken en de gemiddelde duur van afgerond promotieonderzoek.

De aangeleverde overzichten van de onderzoeksinstituten bevatten dezelfde kwantitatieve gegevens, maar dan op instituutsniveau. Bovendien bevatten deze overzichten gegevens over de inkomsten en uitgaven van het instituut, waarbij binnen de inkomsten wordt onderscheiden tussen eerste geldstroom, tweede geldstroom (KNAW, NWO, ESF/EU en overig), contractonderzoek en overige inkomsten.

De overzichten van niet-programmagebonden onderzoek bevatten kwantitatieve gegevens over de onderzoeksformatie als geheel, het aantal wetenschappelijke publicaties en het aantal vakpublicaties.

Keuzes, veronderstellingen en interpretaties

De meeste faculteiten hebben een overzicht aangeleverd van één onderzoeksinstituut, namelijk de faculteit zelf. Om die reden is ervoor gekozen de vergelijking op faculteitsni-

veau te maken. Deze keuze heeft ertoe geleid dat voor de faculteiten die geen gegevens op faculteitsniveau hebben aangeleverd (UvA en RU), een nieuw overzicht op faculteitsniveau is samengesteld op basis van de aangeleverde gegevens over de diverse onderzoeksinstituten. De veronderstelling hierbij is dat de faculteit geldt als de som van de onderzoeksinstituten, aangevuld met het niet-programmagebonden onderzoek.

Vervolgens zijn de negen faculteiten en de 58 programma's met elkaar vergeleken. Voor een deugdelijke vergelijking is van belang dat alle faculteit op een vergelijkbare wijze hun kwantitatieve gegevens hebben geregistreerd. De hiernavolgende berekeningen kunnen echter geen inzicht bieden in de wijze waarop de aangeleverde kwantitatieve gegevens zijn vastgesteld door de faculteiten. De vergelijkbaarheid van die achterliggende gegevens is dan ook niet meer dan een veronderstelling en daarom een belangrijk voorbehoud bij het interpreteren van de uitkomsten van de berekeningen.

Als voorbeeld kan gewezen worden op de opgave van de gemiddelde duur van een afgerond promotieonderzoek. Sommige faculteiten hebben als eindpunt van een afgerond promotieonderzoek de promotiedatum gekozen, terwijl andere faculteiten zijn uitgegaan van de datum waarop de leescommissie het manuscript heeft goedgekeurd. Faculteiten die het eerstgenoemde eindpunt hebben gekozen, zullen een langere gemiddelde duur van een afgerond promotieonderzoek opgeven.

Berekeningen

De berekeningen zijn steeds per jaar uitgevoerd. De uitkomsten betreffen voornamelijk de bepaling van het gemiddelde, het minimum en het maximum. In de diagrammen geeft de laatste staaf per jaar steeds het gemiddelde aan.

De diagrammen en tabellen moeten in samenhang met de eigen gegevens van de faculteit worden gelezen en geïnterpreteerd. Dit geldt in het bijzonder voor de gegevens op programmaniveau, omdat uit de diagrammen niet kan worden afgeleid welke positie een bepaald programma inneemt.

Met een enkele hierna te noemen kanttekening (zie voetnoot bij berekening I.3) zijn in principe alle negen faculteiten meegenomen in de berekeningen op instituutniveau. Dit geldt niet voor de berekeningen op programmaniveau (I.2, II.2 en IV.3) omdat de Maastrichtse faculteit geen kwantitatieve gegevens heeft overgelegd over de participatie van die faculteit in de diverse programma's van de onderzoeksschool Ius Commune. Omdat dit wel is gedaan voor de participatie van Maastricht in de programma's van de onderzoeksschool Rechten van de Mens, zijn die programma's meegenomen in de berekeningen op programmaniveau. Concreet gevolg is dat in een aantal van de hiernavolgende overzichten een groot deel van het Maastrichtse onderzoek buiten beschouwing blijft.

De berekeningen op programmaniveau hebben alleen betekenis voor de programma's die in een bepaald jaar daadwerkelijk bestonden. Met uitzondering van de onderzoeksprogramma's van Ius Commune waren er in 2006 56 programma's, in 2007 56 programma's en in 2008 58 programma's.

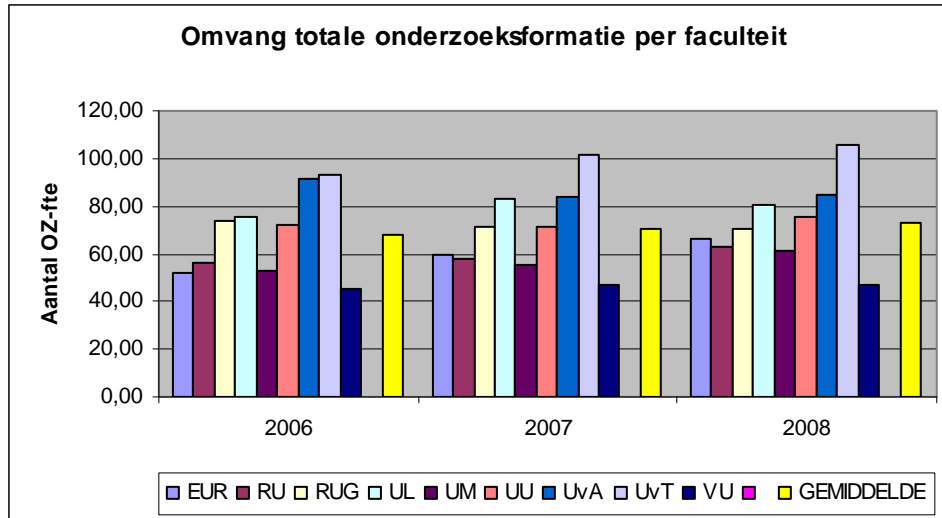

Controle

De voorlopige uitkomsten van de berekeningen en de hierbij gemaakte keuzes zijn in een eerder stadium aan de faculteiten voorgelegd. Op basis hiervan hebben faculteiten bepaalde gegevens gewijzigd of aangevuld. Nadat deze gegevens in de onderliggende tabellen waren verwerkt, zijn de berekeningen opnieuw uitgevoerd. Een tweede verificatiemogelijkheid van onderstaande berekeningen deed zich voor toen de onderdelen van het concept eindrapport die specifiek betrekking hadden op een faculteit aan die faculteit werden voorgelegd voor commentaar. Deze bijlage werd toen meegezonden.

I. ONDERZOEKSFORMATIE

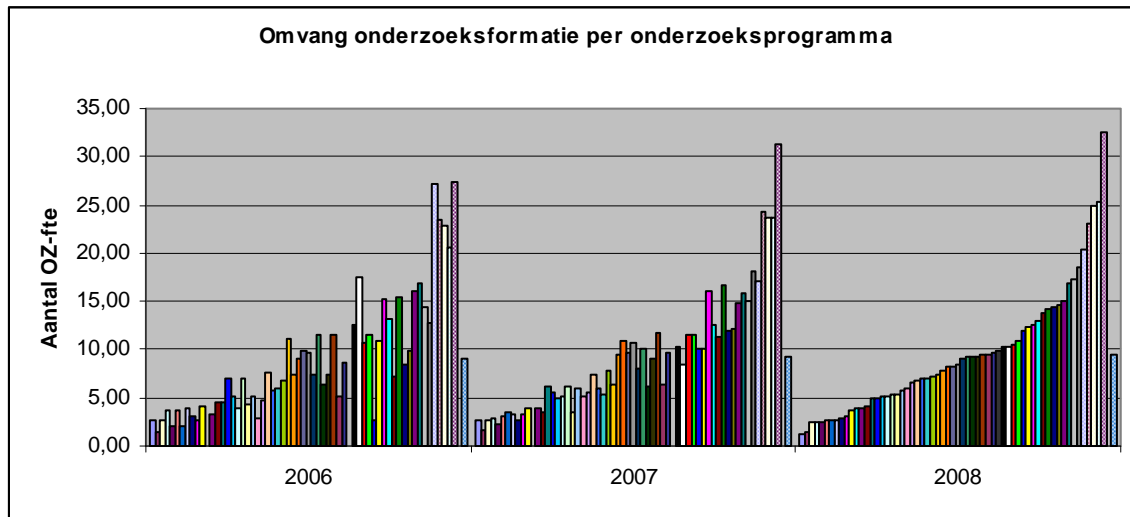
1. Omvang totale onderzoeksformatie (in OZ-fte) per faculteit¹¹⁰

Omvang totale onderzoeksformatie (in OZ-fte)	2006	2007	2008
EUR	52,37	59,61	66,00
RU	56,48	57,78	62,85
RUG	73,60	71,40	70,40
UL	75,11	83,07	80,50
UM	52,55	55,75	60,87
UU	72,38	71,41	75,79
UvA	91,32	84,18	84,70
UvT	92,97	101,78	105,82
VU	45,18	47,01	46,79
GEMIDDELDE	67,99	70,22	72,64
Maximum	UvT	UvT	UvT
Minimum	VU	VU	VU

¹¹⁰ Faculteiten hebben in beginsel zelf de omvang van hun totale onderzoeksformatie opgegeven. De veronderstelling in de berekeningen is dat deze opgave ook het niet-programmagebonden onderzoek omvat. Om die reden is bij de samengestelde onderzoeksformatie op faculteitsniveau voor de RU en de UvA ook de formatie van het niet-programmagebonden onderzoek betrokken. Zonder deze formatie zouden bijvoorbeeld de RU en de UvA na de VU in 2008 de kleinste formatie hebben.

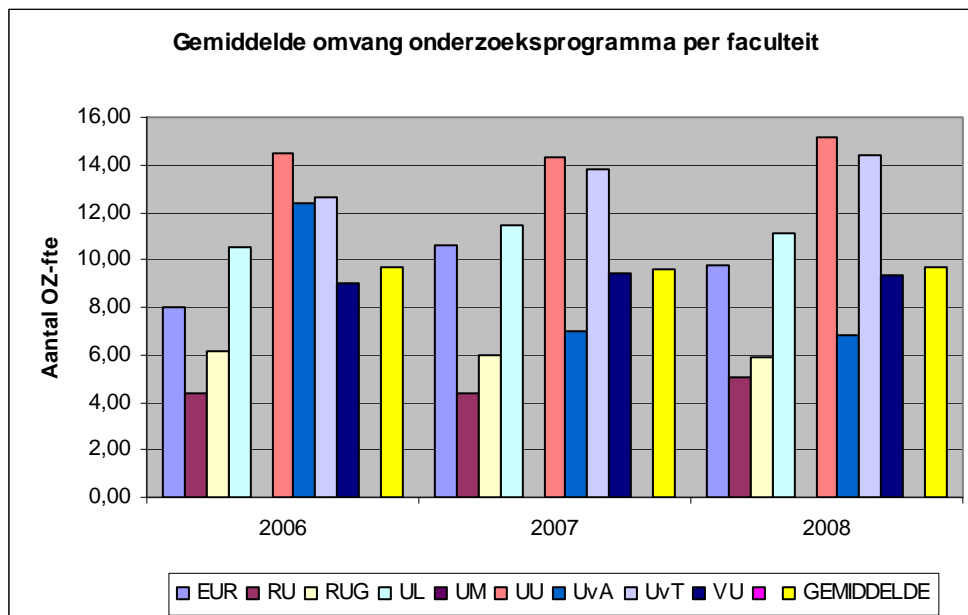
2. Omvang onderzoeksformatie per onderzoeksprogramma¹¹¹

Omvang onderzoeksprogramma (in OZ-fte)	2006	2007	2008
GEMIDDELDE	9,04	9,30	9,43
Maximum	27,48 (Securing the rule of law – UL)	31,32 (Securing the rule of law – UL)	32,54 (Securing the rule of law – UL)
Minimum	1,41 (Relatievermogens-recht – RU)	1,57 (Relatievermogens-recht – RU)	1,20 (Byzantijs-Romeins recht – RUG)

¹¹¹ Faculteiten hebben zelf de omvang van de onderzoeksformatie van hun verschillende programma's opgegeven. De omvang van de verschillende programma's is geordend voor het jaar 2008. De laatste staaf per jaar geeft de gemiddelde omvang voor dat jaar weer.

3. Gemiddelde omvang onderzoeksprogramma (in OZ-fte) per faculteit¹¹²

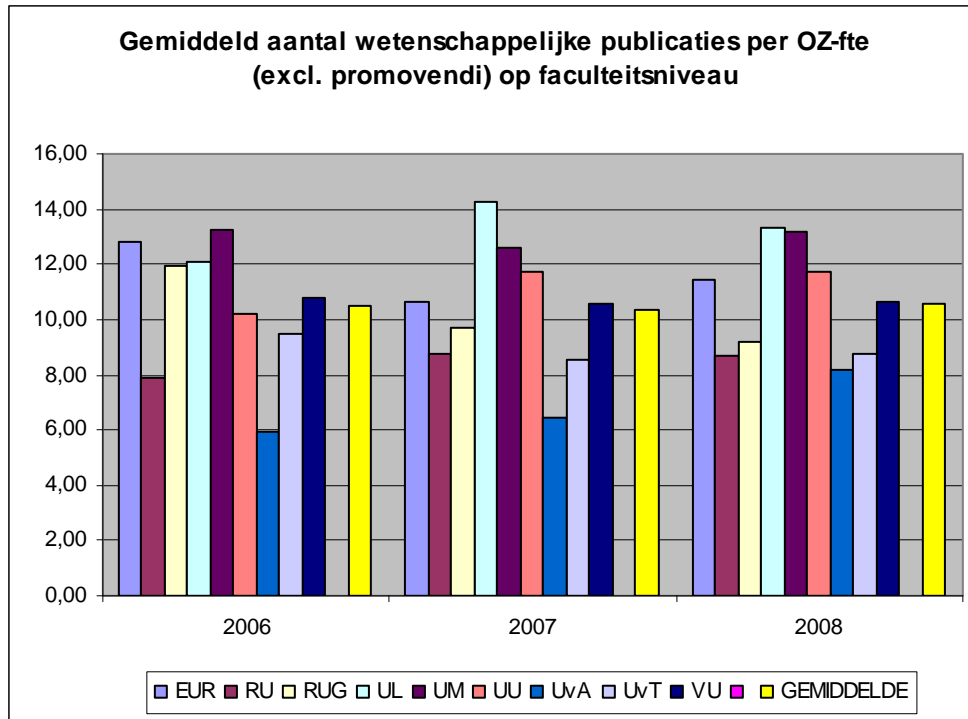

Gemiddelde omvang onderzoeksprogramma (in OZ-fte)	2006	2007	2008
EUR	7,99	10,58	9,73
RU	4,35	4,36	5,09
RUG	6,13	5,95	5,86
UL	10,49	11,44	11,13
UM			
UU	14,48	14,28	15,16
UvA	12,35	7,00	6,81
UvT	12,61	13,79	14,44
VU	9,04	9,40	9,36
GEMIDDELDE	9,68	9,60	9,70
Maximum	UU	UU	UU
Minimum	RU	RU	RU

¹¹² De gemiddelde omvang van een onderzoeksprogramma per faculteit is bepaald op basis van de omvang van de diverse programma's die door de faculteiten zelf is opgegeven. Als een faculteit bijvoorbeeld vijf programma's kent, is het gemiddelde van de omvang van die vijf programma's bepaald. Alleen de programma's die daadwerkelijk bestonden in een bepaald jaar, zijn meegenomen bij de bepaling van het gemiddelde voor dat jaar. Zo had de UvA in 2006 minder programma's dan in 2007 en 2008, zodat over minder programma's het gemiddelde is bepaald. De UM is uitgezonderd van deze berekeningen, omdat deze faculteit geen gegevens heeft aangeleverd voor programma's van de onderzoeksschool Ius Commune en daarom het gemiddelde niet volledig kon worden bepaald.

II. WETENSCHAPPELIJKE PUBLICATIES

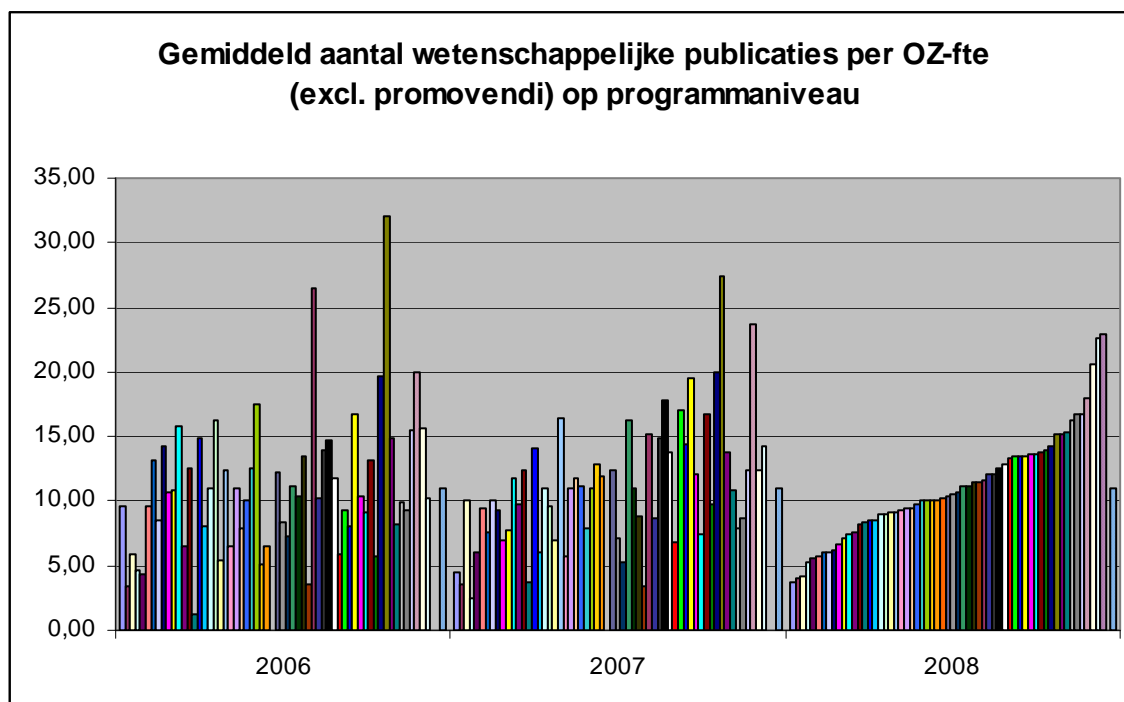
1. Gemiddeld aantal wetenschappelijke publicaties per OZ-fte op faculteitsniveau¹¹³

¹¹³ De faculteitsgegevens die in deze berekeningen zijn gebruikt, betreffen: (i) de omvang van de totale onderzoeksformatie; (ii) de omvang van de onderzoeksformatie van promovendi; en (iii) het aantal wetenschappelijke publicaties, zoals die door de faculteiten zelf zijn opgegeven. Een eerste veronderstelling bij de berekeningen is dat promovendi lopende hun onderzoek geen wetenschappelijke publicaties realiseren. Om die reden is de omvang van de onderzoeksformatie van promovendi op de totale omvang van de onderzoeksformatie in mindering gebracht. Vervolgens is het aantal wetenschappelijke publicaties gedeeld door de resterende omvang van de totale onderzoeksformatie om het gemiddeld aantal wetenschappelijke publicaties per eenheid onderzoeksformatie te bepalen. Over deze negen 'faculteitsgemiddelden' is vervolgens het landelijke gemiddelde bepaald. Een tweede veronderstelling die van belang is bij de samengestelde faculteitsgegevens van de RU en de UvA, is dat de onderzoeksformatie van het niet-programmagebonden onderzoek geen promovendi bevat. Voor zover deze veronderstelling niet juist is, zoals in elk geval na controle voor de UvA is gebleken, komt het gemiddelde van een faculteit hoger te liggen dan in het diagram hierboven is weergegeven.

Gemiddeld aantal wetenschappelijke publicaties per OZ-fte (excl. promovendi)	2006	2007	2008
EUR	12,78	10,62	11,46
RU	7,86	8,75	8,71
RUG	11,93	9,73	9,18
UL	12,12	14,28	13,33
UM	13,26	12,60	13,21
UU	10,20	11,76	11,70
UvA	5,91	6,47	8,20
UvT	9,48	8,56	8,74
VU	10,80	10,56	10,62
GEMIDDELDE	10,48	10,37	10,57
Maximum	UM	UL	UL
Minimum	UvA	UvA	UvA

2. Gemiddeld aantal wetenschappelijke publicaties per OZ-fte op programmaniveau¹¹⁴

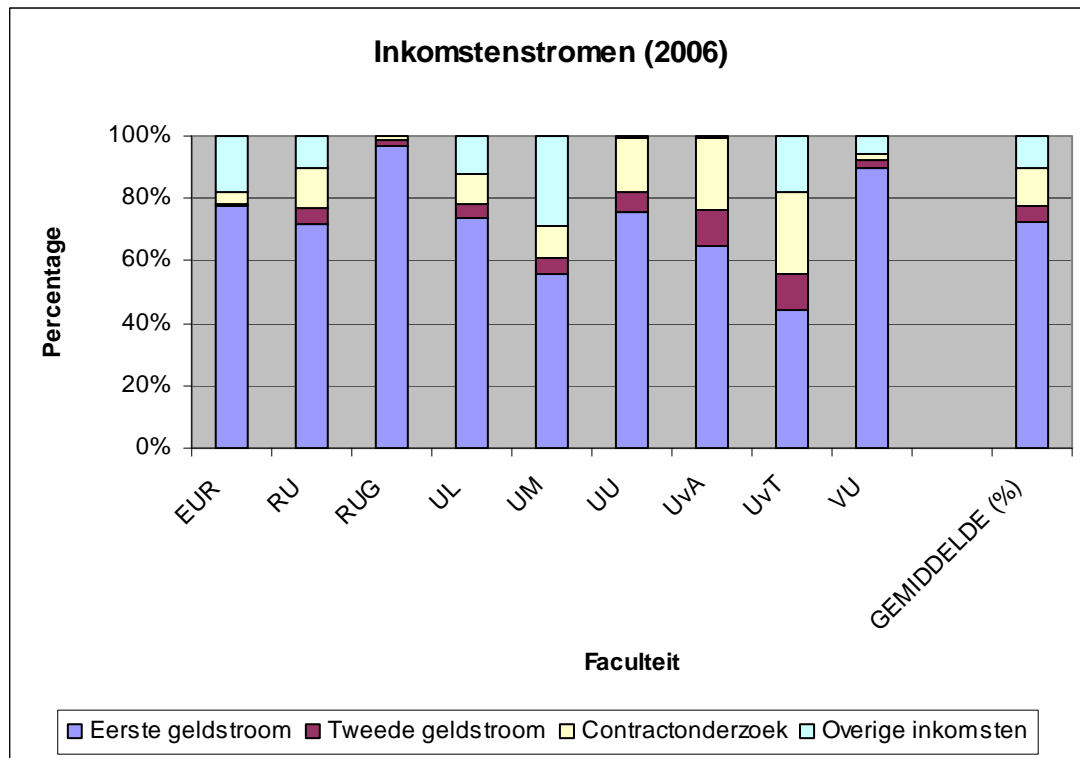

Gemiddeld aantal wetenschappelijke publicaties (per OZ-fte)	2006	2007	2008
GEMIDDELDE	11,07	11,06	11,04
Maximum	32,08 (Ethische grondslagen – RU)	27,37 (Ethische grondslagen – RU)	22,97 (Behavioural Approaches to Contract and Tort – EUR)
Minimum	1,25 (Byzantijns-Romeins recht – RUG)	2,50 (Efficiëntie van rechtsarrangementen – RUG)	3,79 (International and European Law – RU)

¹¹⁴ De programmagegevens die in deze berekeningen zijn gebruikt, betreffen: (i) de omvang van de totale onderzoeksformatie; (ii) de omvang van de onderzoeksformatie van promovendi; en (iii) het aantal wetenschappelijke publicaties, zoals die door de faculteiten zelf zijn opgegeven. Een veronderstelling bij de berekeningen is dat promovendi lopende hun onderzoek geen wetenschappelijke publicaties realiseren. Om die reden is de omvang van de onderzoeksformatie van promovendi op de totale omvang van de onderzoeksformatie in mindering gebracht. Vervolgens is het aantal wetenschappelijke publicaties gedeeld door de resterende omvang van de totale onderzoeksformatie om het gemiddeld aantal wetenschappelijke publicaties per eenheid onderzoeksformatie te bepalen. Over deze 58 ‘programmagemiddelden’ is vervolgens het landelijke gemiddelde bepaald. De laatste staaf per jaar geeft de gemiddelde omvang voor dat jaar weer.

III. INKOMSTEN

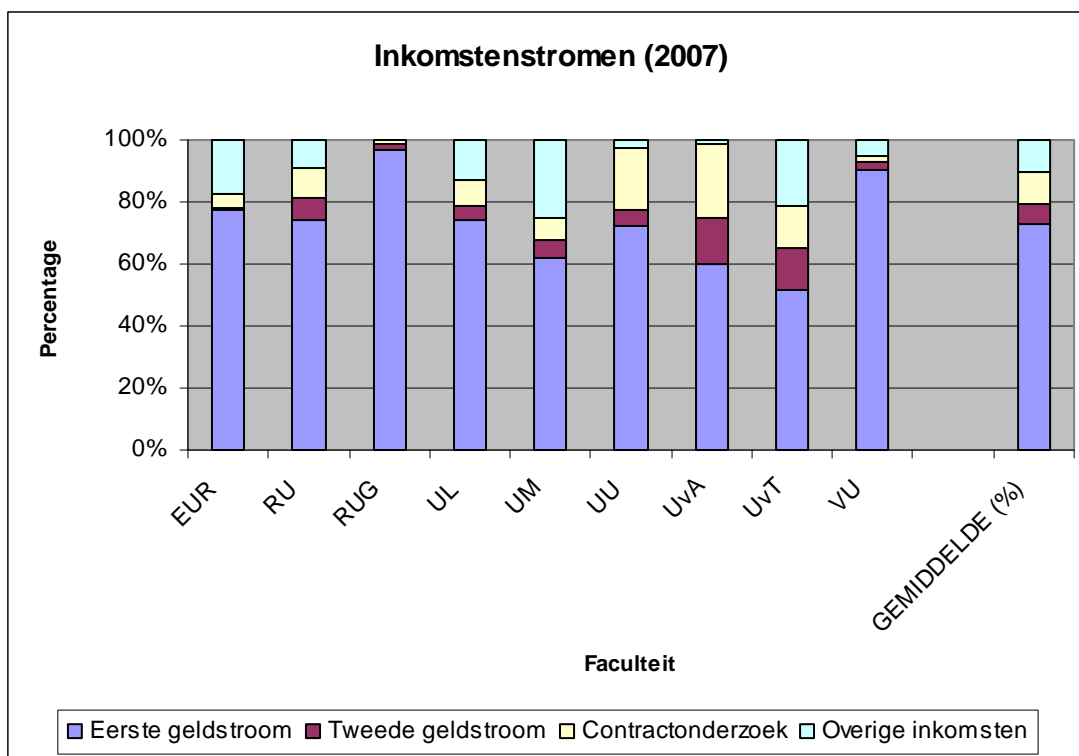
1. Relatieve verhouding tussen inkomstenstromen¹¹⁵

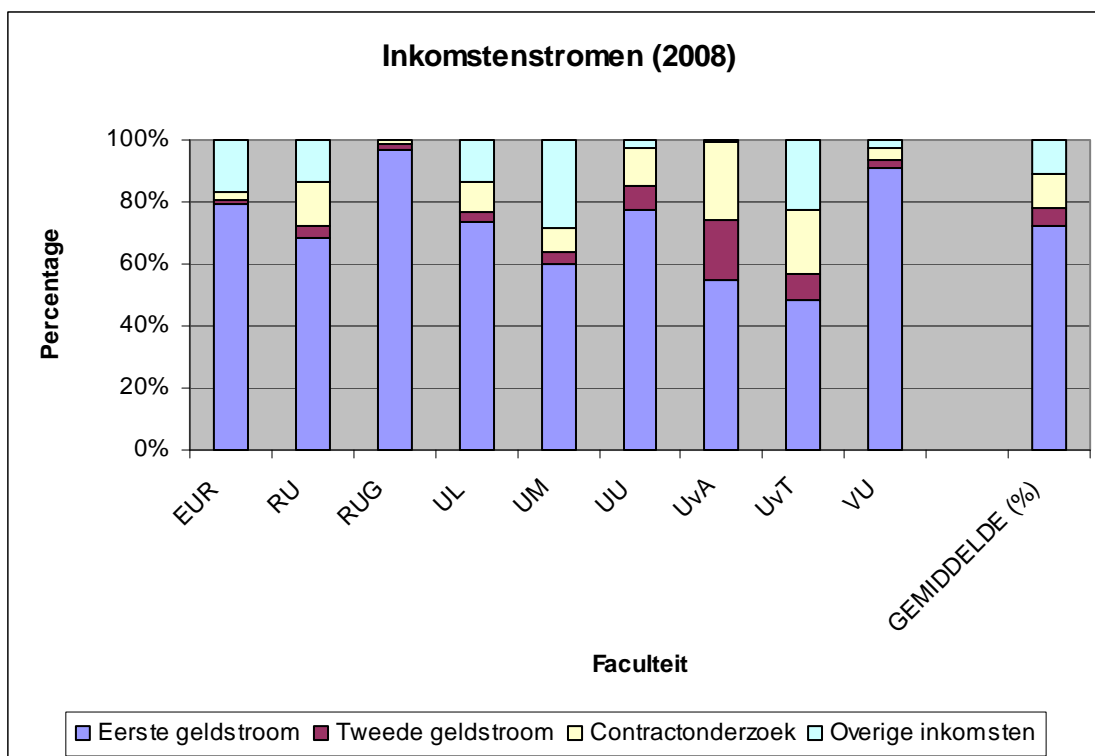
Inkomsten 2006 (%)	Eerste geldstroom	Tweede geldstroom	Contractonderzoek	Overige inkomsten
EUR	77,7	0,3	4,3	17,7
RU	71,5	5,3	12,8	10,4
RUG	97,0	1,7	1,2	0,1
UL	73,5	4,9	9,5	12,1
UM	55,9	5,2	9,9	29,1
UU	75,7	6,0	17,4	0,8
UvA	64,7	11,3	23,1	0,9
UvT	44,0	11,9	26,3	17,7
VU	90,0	2,4	2,1	5,5
GEMIDDELDE	72,2	5,4	11,8	10,5
Maximum	RUG	UvT	UvT	UM
Minimum	UvT	EUR	RUG	RUG

¹¹⁵ Door de faculteiten zelf is de absolute omvang van de verschillende inkomstenstromen opgegeven. De onderlinge, procentuele verhouding tussen deze geldstromen is vervolgens per jaar per faculteit bepaald. Op basis van de negen faculteiten is het landelijke gemiddelde van de verhouding tussen de diverse geldstromen bepaald.

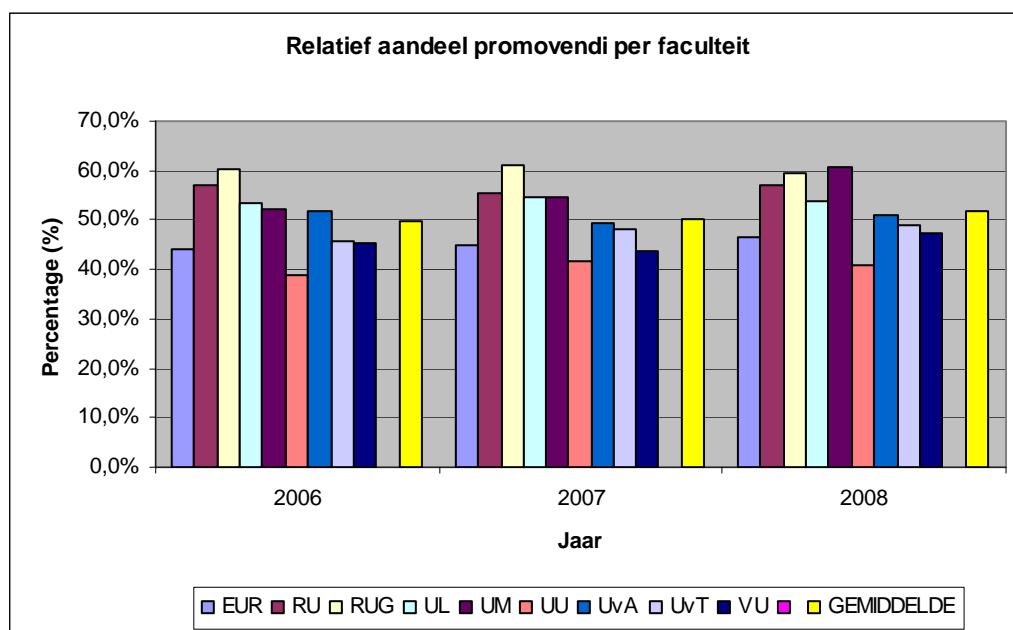
Inkomsten 2007 (%)	Eerste geldstroom	Tweede geldstroom	Contractonderzoek	Overige inkomsten
EUR	77,2	0,9	4,4	17,5
RU	73,9	7,1	9,7	9,3
RUG	96,8	1,8	1,4	0,0
UL	74,5	4,1	8,8	12,6
UM	61,9	6,0	6,7	25,4
UU	72,4	5,4	19,8	2,5
UvA	59,8	14,8	24,0	1,4
UvT	51,7	13,6	13,1	21,5
VU	90,6	2,6	1,8	5,0
GEMIDDELDE	73,2	6,3	10,0	10,6
Maximum	RUG	UvA	UvA	UM
Minimum	UvT	EUR	RUG	RUG

Inkomsten 2008 (%)	Eerste geldstroom	Tweede geldstroom	Contractonderzoek	Overige inkomsten
EUR	79,6	0,9	3,1	16,5
RU	68,2	4,2	14,4	13,3
RUG	96,9	1,7	1,4	0,0
UL	73,7	2,8	10,0	13,5
UM	60,2	3,3	8,2	28,3
UU	77,4	7,7	12,4	2,4
UvA	55,1	19,3	24,7	0,9
UvT	48,4	8,7	20,2	22,7
VU	90,7	2,7	3,8	2,7
GEMIDDELDE	72,3	5,7	10,9	11,1
Maximum	RUG	UvA	UvA	UM
Minimum	UvT	EUR	RUG	RUG

IV. PROMOTIEONDERZOEK

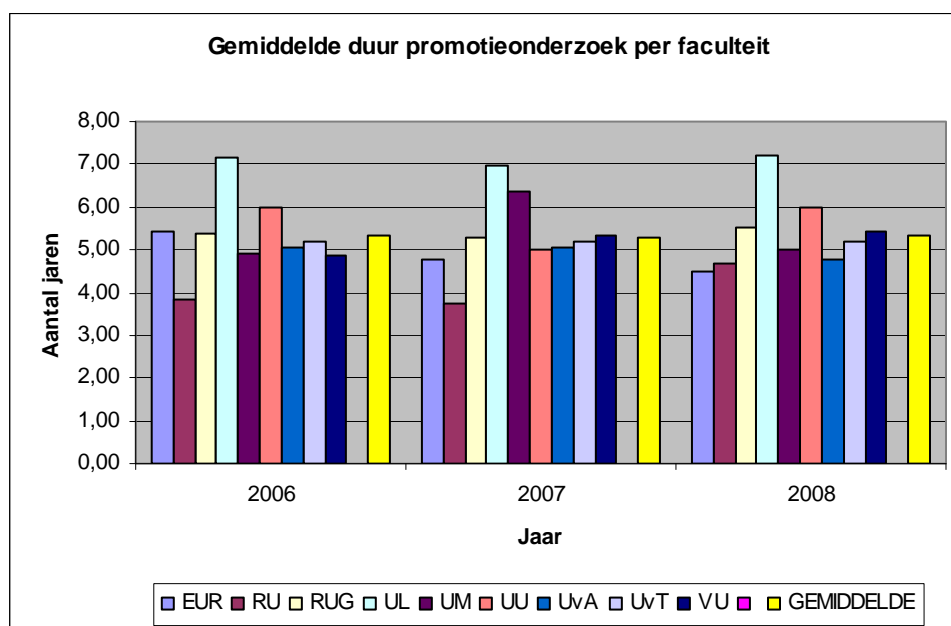
1. Relatief aandeel promovendi per faculteit¹¹⁶

Relatief aandeel promovendi (%)	2006	2007	2008
EUR	44,2	45,0	46,7
RU	57,0	55,6	57,2
RUG	60,2	61,1	59,3
UL	53,3	54,5	53,6
UM	52,0	54,5	60,8
UU	38,8	41,7	40,8
UvA	51,9	49,3	51,0
UvT	45,5	48,0	48,8
VU	45,3	43,5	47,3
GEMIDDELDE	49,8	50,4	51,7
Maximum	RUG	RUG	UM
Minimum	UU	UU	UU

¹¹⁶ Het relatieve aandeel promovendi binnen het totaal van de onderzoeksformatie is bepaald aan de hand van de door de faculteit aangeleverde gegevens. Onder het totaal van de onderzoeksformatie wordt hier de som verstaan van de door de faculteit opgegeven onderzoeksformaties van: (i) hoogleraren; (ii) ander vast wetenschappelijk personeel; en (iii) promovendi; overig tijdelijk wetenschappelijk personeel is dus niet meegenomen bij de bepaling van het totaal van de onderzoeksformatie. Als dit wel het geval zou zijn geweest, zou het relatieve aandeel promovendi lager uitvallen.

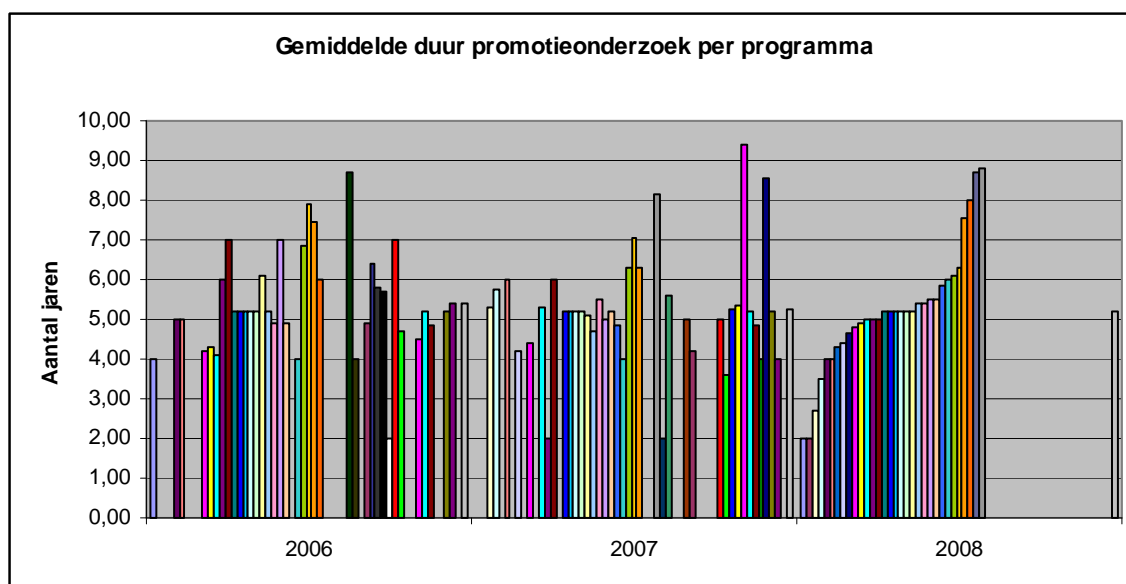
2. Gemiddelde duur afgerond promotieonderzoek per faculteit¹¹⁷

Gemiddelde duur promotieonderzoek (in jaren)	2006	2007	2008
EUR	5,42	4,75	4,50
RU	3,86	3,75	4,67
RUG	5,40	5,30	5,50
UL	7,15	6,95	7,19
UM	4,92	6,37	4,99
UU	6,00	5,00	6,00
UvA	5,07	5,06	4,76
UvT	5,19	5,19	5,19
VU	4,88	5,33	5,42
GEMIDDELDE	5,32	5,30	5,36
Maximum	UL	UL	UL
Minimum	RU	RU	EUR

¹¹⁷ Bij de gemiddelde duur van een afgerond promotieonderzoek is in beginsel uitgegaan van de faculteitsgegevens die door de faculteit zelf zijn aangeleverd. Dit is niet het geval voor de RU en de UvA, omdat hun faculteitsoverzichten zijn samengesteld uit de door hen aangeleverde gegevens op instituutsniveau. In deze gevallen is de gemiddelde duur op faculteitsniveau bepaald als een gewogen gemiddelde van de gegevens over de gemiddelden op instituutsniveau: als binnen instituut A in een bepaald jaar twee promoties van medewerkers van het instituut zijn afgerond en binnen instituut B één promotie, dan telt het opgegeven gemiddelde voor instituut A tweemaal mee bij de bepaling van het faculteitsgemiddelde en het opgegeven gemiddelde voor instituut B eenmaal. Over de negen faculteitsgemiddelden is vervolgens het landelijke gemiddelde bepaald.

3. Gemiddelde duur afgerond promotieonderzoek per programma¹¹⁸

Gemiddelde duur promotieonderzoek (in jaren)	2006	2007	2008
GEMIDDELDE	5,41	5,24	5,20
Maximum	8,70 (Efficiëntie van rechtsarrangementen – RUG)	9,40 (Naar een internationaal bruikbaar Nederlands ondernemingsrecht - RUG)	8,82 (Vraagstukken van vermogensrecht – UL)
Minimum	2,00 (Grondwet - RU)	2,00 (Company Law – RU / Business and Patrimonial Law - RU)	2,00 (International and European Law – RU / Finance, Security Rights and Insolvency Law - RU)

¹¹⁸ Bij de gemiddelde duur van een afgerond promotieonderzoek is in beginsel uitgegaan van de programmegegevens die door de faculteit zelf zijn aangeleverd. Vervolgens is over deze ‘programmagemiddelden’ het landelijke gemiddelde bepaald. Als in een bepaald jaar binnen een bepaald programma geen promotieonderzoeken zijn afgerond, telt dit programma niet mee bij de bepaling van het landelijke gemiddelde voor dat jaar. Het is immers niet mogelijk om voor dit programma een gemiddelde duur van afgerond promotieonderzoek voor dat jaar op te geven. Het landelijke gemiddelde voor een bepaald jaar zegt dus alleen iets over de programma’s waarbinnen promotieonderzoeken werden afgerond in dat jaar. Het landelijke gemiddelde voor de jaren 2006, 2007 en 2008 is bepaald over 37, 38 respectievelijk 32 programmagemiddelden. De laatste staaf per jaar geeft de gemiddelde omvang voor dat jaar weer.

BIJLAGE 2: OVERZICHT CIJFERMATIGE UITKOMSTEN BEOORDELING

	Overall gemiddelde	4,19	4,20	4,04	4,26	4,01
Indeling programma's ERO 2009 per faculteit	Eindcijfer	Kwaliteit	Productiviteit	Relevantie	Haalb./Vitaliteit	
EUR						
1. Domein van de rechter	4,00	4,50	3,50	4,00	nvt	
2. Lex Mercatoria	4,25	4,25	4,00	4,00	4,25	
3. Rechten van de mens	3,75	3,75	3,75	3,50	3,00	
4. Veiligheid en toezicht	4,25	4,25	4,00	5,00	4,00	
5. Behavioural Approaches to Contract and Tort	4,75	4,50	5,00	4,50	5,00	
6. Fiscale Autonomie en haar grenzen	4,25	4,50	4,00	4,00	4,00	
	Gemiddelde	4,21				
RU						
7. Onderneming en Recht	4,75	nvt	nvt	nvt	nvt	
8. Migratierecht	4,75	4,75	4,50	5,00	4,00	
9. Rechtspleging	4,00	4,00	3,50	4,00	4,00	
10. De Grondwet	4,00	4,00	3,50	4,00	nvt	
11. International and European Law	3,75	4,00	3,50	3,75	nvt	
12. Strafrecht	3,75	4,00	3,00	4,00	nvt	
13. Ethische grondslagen van het recht	4,25	4,25	4,50	4,50	nvt	
14. Notarieel recht	4,00	4,00	4,50	4,00	4,00	
	Gemiddelde	4,16				

RUG					
15. Kwaliteit van besluitvorming	4,25	4,00	4,50	4,00	4,00
16. Interdisciplinaire rechtswetenschap	4,25	4,00	5,00	5,00	4,00
17. Integratie van rechtssferen	4,00	4,00	4,00	4,00	4,00
18. Kwaliteit van fiscale regelgeving voor ondernemingen	3,75	3,50	4,00	3,25	3,50
19. Aan de grenzen van de nationale staat	4,00	4,00	4,00	4,00	3,50
20. Internationalisering en rationalisering van strafrecht	4,00	3,75	4,00	4,00	4,00
21. Criminaliteit en geweld in het publieke domein	4,00	4,00	3,50	4,00	3,75
22. Internationaal bruikbaar Nederlands ondernemingsrecht	4,25	4,25	4,00	5,00	4,00
23. Romeinsrechtelijke grondslagen Nederlands privaatrecht	4,00	4,00	4,00	4,00	4,00
24. Bronnen van Byzantijns-Romeins recht	3,75	4,00	3,50	4,00	3,00
25. From European Marketplace to European Union	4,00	4,25	4,00	4,00	4,00
26. Efficiëntie van rechtsarrangementen	4,25	4,50	4,00	4,00	3,75
Gemiddelde					4,04

UL					
27. Vraagstukken van vermogensrecht	4,25	4,25	4,25	5,00	4,00
28. Geschillenbeslechting	4,50	4,50	4,25	5,00	nvt
29. Sociale cohesie, multiculturalisme en globalisering	3,50	3,50	3,00	4,00	3,00
30. Grenzen van fiscale soevereiniteit	4,50	4,25	4,25	5,00	4,50
31. Veiligheid en recht	4,50	4,50	4,25	4,00	nvt
32. Rule of law in a world of multi-level jurisdiction	4,50	4,50	4,00	4,00	4,00
33. Hervorming sociale regelgeving	4,25	4,25	4,25	4,50	4,50
Gemiddelde					4,29

UM					
34. Inbreng in Ius Commune en Privaatrecht	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
35. Inbreng in Ius Commune en Publiekrecht	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
36. MCHR: Globalisation and Human Rights	4,75	4,75	4,50	4,75	4,50
37. MCHR: Strafrecht en Criminologie	4,00	4,00	4,00	4,25	4,25
Gemiddelde	4,38				

UU					
38. The prospects of European private law	4,50	4,50	4,25	5,00	4,25
39. European public law	4,25	4,00	4,50	4,75	4,25
40. Human rights in a world of conflict and diversity	4,00	4,00	4,00	3,75	3,75
41. Criminal law and fundamental values	4,00	4,00	4,00	4,00	4,00
42. Omgevingsrecht	4,00	4,00	4,00	4,00	4,00
Gemiddelde	4,15				

UvA					
43. Amsterdam Center for International Law	4,50	4,50	4,25	4,50	4,50
44a. AIP-Nederlands Privaatrecht	4,00	4,00	4,00	4,00	nvt
44b. AIP-European Contract Law	4,75	4,75	4,50	4,50	4,50
45. Centrum voor Milieurecht	4,00	4,00	4,00	4,00	3,75
46. Hugo Sinzheimer Instituut	4,00	4,00	4,25	4,50	3,00
47. Institute for Information Law	4,50	4,50	4,50	4,50	4,25
Gemiddelde	4,29				

UvT					
48. Beyond state-centric law and legal doctrine	4,25	4,25	4,25	4,00	4,00
49. Grondslagen en ontwikkelingen ondernemingsrecht	4,25	4,50	4,00	4,00	4,00
50. Perspectives on Private Law	5,00	5,00	4,50	5,00	5,00
51. De toekomst van de nationale wetgever	4,00	4,00	4,00	3,75	nvt
52. Nederlandse strafrechtspleging in Europa	4,00	4,00	3,75	4,25	nvt
53. Regulering in de informatiesamenleving	4,75	4,75	4,00	4,25	5,00
54. Market Governance	4,75	4,75	4,00	4,25	5,00
55. Victimology and Human Security	4,75	5,00	4,00	5,00	4,75
Gemiddelde		4,47			

VU					
56. Rechtshandhaving in de risicosamenleving	4,00	4,00	4,00	4,00	4,00
57. IT en Recht	3,50	3,50	3,50	3,50	nvt
58. Rechtsbeginselen in internationale context	3,50	3,75	3,50	4,00	2,00
59. Migratierecht: tussen burgerschap en mensenrechten	4,50	4,50	4,25	5,00	4,00
60. Publieke en private belangen in balans	4,00	4,00	4,00	4,50	4,00
Gemiddelde		3,90			

BIJLAGE 3: ENKELE OPMERKINGEN OVER PEER-REVIEW EN RANKING

In Deel I van dit rapport werd ingegaan op het ontbreken binnen de Nederlandse rechtswetenschap van een peer review-systeem van publicaties en van een daarmee verwant systeem om tijdschriften te ranken op basis van de wetenschappelijke kwaliteit van hun artikelen. Daar werd ook gesteld dat een belangrijke oorzaak van het ontbreken van die twee systemen gelegen is in het feit dat er binnen de rechtswetenschap (nog) geen of onvoldoende discipline-brede consensus is over de vraag wat wetenschappelijke kwaliteit is en, meer in het bijzonder, over de vraag waarin een wetenschappelijke publicatie voor het forum van de wetenschap zich onderscheidt van een vakpublicatie voor de juridische professional.

Noodzaak

Het ontbreken van consensus binnen de rechtswetenschap over die twee existentiële vragen heeft ingrijpende gevolgen.

Ten eerste, er is geen enkele reden te twifelen aan de zorgvuldigheid waarmee faculteiten te werk zijn gegaan bij indelen van publicaties in ‘wetenschappelijke publicaties’ of ‘vakpublicaties’, maar feit is dat er voor die indeling geen discipline-brede criteria zijn en dat er zich dus onderlinge verschillen kunnen voordoen. In totaal verkregen in de jaren 2006, 2007 en 2008 ongeveer 3500 publicaties het predicaat ‘wetenschappelijk’. Kwantitatief lijkt dit een indrukwekkende output, maar er is dus geen garantie dat al die publicaties ook echt wetenschappelijk zijn volgens algemeen geaccepteerde criteria.

Ten tweede, voor het werk van rechtswetenschappelijke evaluatiecommissies heeft het ontbreken van eerdergenoemde consensus tot gevolg dat elke commissie zich moet bezinnen over de vraag wat nu verstaan moet worden onder een wetenschappelijke publicatie en hoe de kwaliteit daarvan beoordeeld moet worden. Het antwoord op die vragen verschilt onvermijdelijk van commissie tot commissie. Bovendien heeft het ontbreken van een peer review systeem tot gevolg dat elke rechtswetenschappelijke evaluatiecommissie veel tijd en energie moet steken in (een vorm van) peer review van publicaties met terugwerkende kracht en zelfs dan kan dat slechts een fractie van alle publicaties in de afgelopen zes jaren omvatten.

En *last but not least*: als de rechtswetenschap zelf niet een helder en breed gedragen antwoord heeft op de vraag wat wetenschappelijke kwaliteit is, dan behoeft het geen verbazing te wekken dat andere disciplines vraagtekens plaatsen bij de wetenschappelijkheid van de rechtswetenschap.

Peer review – zo is de stelling – veronderstelt dus dat er binnen de betreffende discipline een voldoende brede consensus bestaat over de vraag wat wetenschappelijke kwaliteit is. De relatie gaat echter ook de andere kant op: peer review draagt bij aan het bereiken van consensus over die vraag – zoals jurisprudentie bijdraagt aan het scherp krijgen van rechtsregels. Een top-down debat over de vraag wat binnen de rechtswetenschap verstaan moet worden onder wetenschappelijke kwaliteit is ongetwijfeld van grote waarde, maar – zoals juist juristen weten – een bottom-up benadering vanuit de casuïstiek is in veel gevallen net zo effectief om te komen tot verheldering van begrippen en tot draagvlak voor een bepaalde

interpretatie. Deze overweging zou reden moeten zijn om binnen de rechtswetenschap met voortvarendheid te gaan werken aan het opzetten van een systeem van peer review. Meer dan abstracte verhandelingen – beter: in aanvulling daarop – lijkt dit een manier om te komen tot een discipline-brede consensus over de vraag hoe wetenschappelijke kwaliteit beoordeeld moet worden.

Peer review van (beoogde) publicaties en *ranking* van tijdschriften worden vaak in één adem genoemd. Toch zou het opzetten van een systeem van peer review prioriteit moeten hebben, omdat peer review voorwaarde is voor *ranking*. Immers, de *ranking* van een tijdschrift wordt mede bepaald door de kwaliteit van het peer review systeem dat het hanteert. Daarom zou een nieuw op te zetten rechtswetenschappelijk peer review systeem zodanig moeten worden ingericht dat het na verloop van tijd – en desgewenst – gebruikt kan worden als basis voor het introduceren van een *ranking* van juridische tijdschriften naar de wetenschappelijke kwaliteit van de erin opgenomen artikelen.

Hoofdpijnen

Met bovenstaande opmerkingen over de noodzaak van een peer review systeem is geenszins gezegd dat de rechtswetenschap nu maar blindelings de peer review systemen van andere disciplines moet gaan overnemen. Integendeel, de rechtswetenschap dient zelf een systeem te ontwikkelen dat recht doet aan de eigen aard en de eigen tradities van de discipline. Daarbij zijn de volgende overwegingen van belang:

- Ten eerste, er is een relatief rijk aanbod aan juridische tijdschriften juist omdat deze naast wetenschappelijke publicaties ook vakpublicaties voor de rechtspraak bevatten. Het belang daarvan overstijgt het commerciële aspect dat juist vakpublicaties relatief veel abonnementen opleveren: het belang is ook dat wetenschap en praktijk elkaar ontmoeten in hetzelfde forum. Maatschappelijke valorisatie heet dat tegenwoordig.
- Ten tweede, de redacties van juridische tijdschriften werken dan misschien niet volgens een ‘double blind peer review-systeem’, maar zij beoordelen wel alle aangeboden manuscripten op kwaliteit – en wellicht met een even kritische blik als de gemiddelde anonieme peer reviewer. Aldus leveren zij niet alleen een essentiële bijdrage aan de kwaliteit van het tijdschrift waarvoor zij verantwoordelijk zijn, maar ook aan de kwaliteit van het onderzoek op hun werkkterrein. Die functie mag niet verloren gaan.
- Ten derde, veel rechtswetenschappelijke onderzoekers – en vooral de senioren – verzorgen niet alleen wetenschappelijke publicaties, maar ook vakpublicaties voor de rechtspraak. Dat is van belang niet alleen vanuit de optiek van maatschappelijke valorisatie van wetenschappelijke kennis, maar ook voor de rechtswetenschap zelf: in veel opzichten is de rechtspraak voor de rechtswetenschap wat het laboratorium of de proeftuin is voor andere disciplines. Die band met de praktijk mag niet verloren gaan.
- Ten vierde, de rechtswetenschap onderscheidt zich van veel andere disciplines door het relatief grote aandeel van boeken binnen het totaal van de output aan publicaties. Dit mede omdat juridische promoties nog steeds overwegend zijn gericht op het tot stand brengen van een monografie. Proefschriften worden uiteraard kritisch beoordeeld, maar voor andere publicaties in boekvorm hangt dit sterk af van het beleid van de uitgever. Daar ligt dus een specifiek aandachtspunt.

- En ten slotte, ook binnen disciplines die een lange traditie hebben met (double blind) peer review staat het systeem op dit moment ter discussie. Zie bijvoorbeeld het symposium van de KNAW op 30 november 2009 met als centrale vraag: “Heeft *peer review* nog toekomst?”. Aanjagers van die discussie zijn niet alleen de (soms aanzienlijke) kosten van het systeem, maar ook de groei van elektronische media en de opkomst van ‘open access-initiatieven’.

De rechtswetenschap heeft het voordeel van de achterstand. Dat voordeel zou met name ingezet moeten worden om te voorkomen dat het introduceren van peer review afbreuk doet aan bovenstaande verworvenheden of kenmerken – dat het dus leidt tot een verschraling van het aanbod van juridische tijdschriften, tot afbreuk aan het vele goede werk dat redacties van tijdschriften doen, tot druk op (senior) wetenschappers om af te zien van het verzorgen van vakpublicaties, tot een oneigenlijke verschuiving van boeken naar artikelen en tot dezelfde problemen als in andere disciplines, met name de kosten. Dat kostenaspect mag niet onderschat worden, juist voor een relatief armlastige discipline als de rechtswetenschap. Er moeten dus eigen keuzes worden gemaakt. Dat daardoor het rechtswetenschappelijke peer review-systeem er op onderdelen wellicht anders zal gaan uitzien dan peer review in andere disciplines hoeft geen bezwaar te zijn: ook die andere disciplines zijn bezig met een heroverweging.

Dit alles suggereert om het bestaande en door de tijd geteste stelsel van tijdschriften en redacties zoveel mogelijk intact te laten, juist omdat het beantwoordt aan de specifieke behoeften en tradities van de rechtswetenschap en de rechtspraktijk. Bovendien levert het een wezenlijke bijdrage aan de maatschappelijke valorisatie van rechtswetenschappelijke kennis. En dus zou peer review opgezet moeten worden als aanvulling op – en niet in plaats van – het huidige stelsel.

Internet-tijdschrift

Als dit het uitgangspunt is, dan ligt er reeds een idee op tafel dat het overwegen waard lijkt te zijn. In deel I van dit rapport werd gewezen op de commissie-Du Perron die, ingesteld door het Disciplineoverleg Rechtsgeleerdheid, zich buigt over de vraag hoe gekomen kan worden tot peer review en *ranking*. Binnen die Commissie is de gedachte opgekomen om, naast de bestaande juridische tijdschriften, een speciaal internet-tijdschrift in te richten met een kring van eminente peer reviewers. Dit internet-tijdschrift zou dan uitsluitend, op basis van een nader uit te werken systeem van peer review, artikelen (her-)publiceren mits zij van voldoende wetenschappelijke kwaliteit zijn.

Dit voorstel komt in belangrijke mate tegemoet aan bovenstaande overwegingen. Het zou – in hoofdlijnen – als volgt kunnen worden uitgewerkt:

- Ten eerste, een faculteit, de leiding van een onderzoeksprogramma of een auteur zelf (zie hierna) kan een artikel dat reeds eerder werd gepubliceerd, voorleggen aan het internet-tijdschrift om het te laten beoordelen op wetenschappelijke kwaliteit. Alleen als dat oordeel positief uitvalt, wordt het artikel opgenomen in (de website van) het internet-tijdschrift. Uiteraard kan de beoordeling niet double blind zijn en ook is het weinig zinvol inhoudelijk commentaar te geven want het artikel is al verschenen. De beoordeling is dus in wezen een op peer review

gebaseerd keurmerk dat achteraf wordt toegekend. De beoordelaars zelf kunnen natuurlijk wel anoniem blijven.

- Ten tweede, artikelen die niet in een bestaand tijdschrift gepubliceerd zullen worden, dan wel (grondige) bewerkingen van eerder gepubliceerde artikelen kunnen ook worden aangeboden aan het internet-tijdschrift. Dit stelt onderzoekers in staat om uitsluitend elektronisch te publiceren, dan wel een korte versie aan een tijdschrift aan te bieden en een langere, wetenschappelijke versie aan het internet-tijdschrift. Ook hier is de vraag of double blind peer review altijd mogelijk is, maar het verschil met de eerste soort instroom is dat peer review nu wel kan leiden tot inhoudelijk commentaar en daarop volgende bewerking door de auteur.
- Ook voor boeken zou een internet-tijdschrift een rol kunnen spelen, niet door ze te her-publiceren, maar wel door het aanbieden van de mogelijkheid om ook een boek via peer review achteraf te laten beoordelen op wetenschappelijke kwaliteit. Als een boek aan de te stellen eisen van wetenschappelijke kwaliteit voldoet, kan daarvan melding worden gemaakt in een speciale sectie van het tijdschrift, bij voorkeur in combinatie met een bespreking. Ook hier is double blind niet aan de orde.

Uiteraard zijn dit nog slechts zeer globale en verkennende ideeën. Er is dus nog heel veel nadere uitwerking nodig, ook op het punt van de kosten. Daarbij kan geput worden niet alleen uit de ervaring van andere disciplines, maar ook uit de discussies die daar thans worden gevoerd. Zo wordt elders steeds vaker de vraag gesteld waarom een beoordelaar niet bij naam wordt genoemd, omdat zijn of haar inhoudelijk commentaar vaak een bijdrage levert aan het onderzoek dat in het artikel wordt beschreven. Dit bevestigt wat al eerder werd gezegd: het opzetten van een systeem van peer review is een zaak van gewicht en urgentie, maar de rechtswetenschap moet hierin een eigen weg gaan volgen. Wellicht dat bovenstaande opmerkingen behulpzaam kunnen zijn bij het zetten van concrete stappen op die weg.

BIJLAGE 4: DRAAIBOEK ONDERZOEKSEVALUATIE 2009

1. TIJDSHEMA

De evaluatie wordt uitgevoerd volgens onderstaande tijdschema.

1. 15 februari 2009 De decanen van de betrokken faculteiten leveren voor 15 februari 2009 commentaar op dit draaiboek, bij voorkeur in de vorm van concrete aanpassingen van de tekst.
2. 1 maart 2009 De beoogde voorzitter van de evaluatiecommissie legt voor 1 maart 2009 een aangepaste versie van dit draaiboek voor aan de decanen van de betrokken faculteiten met het verzoek zeker te stellen dat zij en het CvB kunnen instemmen met het draaiboek, althans voor zover zodanige instemming noodzakelijk is.
3. 15 maart 2009 Voor zover dat nog niet is gedaan, stellen de decanen van de betrokken faculteiten zeker dat het CvB voor 15 maart 2009 een besluit neemt over de volgende zaken: (a) er vindt in 2009 een evaluatie plaats van al het rechtswettenschappelijke onderzoek aan hun instelling; (b) die evaluatie vindt plaats op basis van het SEP en het SEPR als uitgewerkt in dit draaiboek; en (c) het aanvullende materiaal dat het CvB al dan niet aan de evaluatiecommissie wil doen toekomen (zoals: reactie CvB op laatste mid-term review, profiel evaluatiecommissie, aanvullende vragen).
4. 1 april 2009 De decanen van de betrokken faculteiten stellen zeker dat het CvB voor 1 april 2009 instemt met de samenstelling van de te benoemen evaluatiecommissie, alsmede met de financiële, personele en materiële voorzieningen die nodig zijn om de commissie effectief en efficiënt te laten functioneren.
5. 1 april 2009 Voor zover dat nog niet is gedaan, stellen de decanen van de betrokken faculteiten zeker dat, in afwijking van het SEP para. 3.4, het CvB voor 1 april 2009 expliciet akkoord gaat met gelijktijdige toezending van de te produceren zelfstudies aan de evaluatiecommissie en aan het CvB. Dit om voor deze – landelijke – evaluatie nodeloze vertraging te voorkomen en onverlet de bevoegdheid van het CvB commentaar te geven op de zelfstudies, ook richting evaluatiecommissie.
6. 1 april 2009 De beoogd voorzitter van de evaluatiecommissie stelt zeker dat uiterlijk voor 1 april 2009 aan de decanen van de faculteiten technisch uniforme Excel spreadsheets worden toegezonden die gebruikt dienen te worden voor het verschaffen van alle informatie in de vorm van tabellen en/of overzichten. Dit opdat de (staf van de) commissie deze informatie zoveel mogelijk geautomatiseerd kan analyseren en aggregeren.
7. 15 april 2009 De decanen van de betrokken faculteiten stellen zeker dat alle betrokken CvB's voor 15 april 2009 een gelijkluidend besluit nemen tot instelling en installatie van de evaluatiecommissie. In dat besluit wordt niet alleen de samenstelling van de evaluatiecommissie vastgelegd, maar ook de opdracht aan de commissie.
8. 1 mei 2009 De decaan van de faculteit of faculteiten die zulks aangaat of aangaan stelt zeker dat voor 1 mei 2009 de commissie daadwerkelijk kan beschikken over de ambtelijke ondersteuning die is overeengekomen met de voorzitter van de commissie.
9. 1 mei 2009 De decanen van de betrokken faculteiten stellen zeker dat de evaluatiecommissie voor 1 mei 2009 in het bezit wordt gesteld van de uitkomsten van de meest recente mid-term review van hun faculteit, alsmede van een kort begelei-

dend document inzake die mid-term review zoals dat qua doel en inhoud nader wordt omschreven in het volgende hoofdstuk.

10. 1 mei 2009 Indien een decaan voorziet dat de faculteit niet in staat zal zijn één of meerdere zelfstudies aan te leveren voor de hierna onder 13 gestelde termijn van 1 juli, dient hij bij de voorzitter van de evaluatiecommissie een gemotiveerd verzoek in tot uitstel. Indien de redenen van het verzoek omstandigheden betreft waarover de faculteit geen controle heeft, verleent de voorzitter het gevraagde uitstel tot uiterlijk 1 september 2009.
11. 15 mei 2009 De voorzitter van de evaluatiecommissie organiseert voor 15 mei 2009 een constituerend beraad van de commissie. Daarin worden afspraken gemaakt over de verdeling van de werkzaamheden tussen de leden van de commissie en over de werkzaamheden te verrichten door de staf van de commissie.
12. 1 juli 2009 De decanen van de betrokken faculteiten stellen zeker dat de evaluatiecommissie voor 1 juli 2009 in het bezit wordt gesteld van zelfstudies per te beoordelen instituut en programma over de jaren 2006, 2007 en 2008 tenzij aan een faculteit uitstel is verleend ingevolge de onder 10 genoemde regeling. Indien een decaan besluit een instituut of programma niet te onderwerpen aan evaluatie, wordt de voorzitter van de evaluatiecommissie daarvan expliciet op de hoogte gesteld.
13. 1 augustus 2009 Tussen 1 mei en 1 augustus nemen de leden van de evaluatiecommissie kennis van de uitkomsten van de mid-term reviews en van het begeleidende document conform de tussen hen afgesproken werkverdeling. Zij rapporteren voor 1 augustus 2009 over hun bevindingen aan de voorzitter van de commissie conform een door de voorzitter op te stellen protocol. De leden worden daarin ondersteund door de staf van de commissie.
14. 1 oktober 2009 Tussen 1 juli en 1 oktober 2009 nemen de leden van de evaluatiecommissie kennis van de zelfstudies en van de aan de commissie voorgelegde wetenschappelijke publicaties conform de tussen hen afgesproken werkverdeling. Zij rapporteren voor 1 oktober 2009 over hun bevindingen aan de voorzitter van de commissie conform een door de voorzitter op te stellen protocol. De leden worden daarin ondersteund door de staf van de commissie.
15. 15 oktober 2009 De voorzitter van de evaluatiecommissie organiseert voor 15 oktober een bijeenkomst van de commissie waarin gesproken wordt over de beoordelingen van de zelfstudies en de publicaties, waarin vragen en onderwerpen worden bepaald voor het gesprek met de betrokken faculteiten en waarin per faculteit wordt bepaald met wie in elk geval gesproken moet worden.
16. 19 tot 24 oktober 2009 De evaluatiecommissie ontvangt in de week van 19 tot 24 oktober 2009 per betrokken faculteit een delegatie die in elk geval bestaat uit de decaan en de hoogleraar of hoogleraren die verantwoordelijk is of zijn voor het facultaire onderzoeksinstituut of instituten. De commissie kan de decaan verzoeken bepaalde onderzoekers in de delegatie op te nemen, terwijl de decaan leden mag toevoegen tot een maximum van 10 personen per faculteit. In het gesprek met de delegatie stelt de voorzitter van de evaluatiecommissie zeker dat in elk geval gesproken wordt over onderzoek dat naar het voorlopige oordeel van de commissie van onvoldoende, dan wel van uitzonderlijke kwaliteit lijkt te zijn.
17. 15 december 2009 De voorzitter van deze evaluatiecommissie stelt zeker dat onder zijn leiding voor 15 december 2009 de staf van de commissie een concept evaluatierapport afronden dat voldoet aan de eisen van het SEP en dat een goede weergave is van de conclusies van de commissie. In dit concept rapport wordt in

- het bijzonder aandacht gegeven aan onderzoek dat naar het oordeel van de evaluatiecommissie van onvoldoende, dan wel van uitzonderlijke kwaliteit is.
18. 1 januari 2010 De voorzitter van de evaluatie commissie stelt zeker dat voor 1 januari 2010 de evaluatiecommissie een concept evaluatierapport vaststelt en dat dit concept rapport direct daarna wordt toegezonden aan de decanen van de betrokken faculteiten.
  19. 1 februari 2010 Decanen hebben gelegenheid tot het leveren van commentaar op het concept evaluatierapport tot 1 februari 2010. Voor zover dat commentaar niet strikt feitelijk van aard is, geven decanen aan op welke overwegingen het commentaar is gebaseerd.
  20. 15 februari 2010 De voorzitter van de evaluatiecommissie stelt zeker dat voor 15 februari het concept eindrapport, alsmede het commentaar van de eigen faculteit daarop, wordt toegezonden aan de CvB's van de betrokken instellingen.
  21. 15 maart 2010 De CvB's hebben gelegenheid tot het leveren van commentaar op het concept evaluatierapport tot 15 maart 2010. Voor zover dat commentaar niet strikt feitelijk van aard is, geven de CvB's aan op welke overwegingen het commentaar is gebaseerd.
  22. 15 april 2010. De voorzitter van de evaluatiecommissie stelt zeker dat voor 15 april 2010 de commissie zich uitspreekt over de binnengekomen commentaren en over de wijze waarop die commentaren eventueel in het rapport verwerkt zullen worden.
  23. 1 mei 2010 De voorzitter van de evaluatiecommissie stelt zeker dat voor 1 mei 2010 de evaluatiecommissie het definitieve evaluatierapport vaststelt en dat het definitieve rapport direct daarna wordt toegezonden aan de decanen van de betrokken faculteiten en aan de CvB's van de betrokken instellingen.
  24. 15 mei 2010 De decanen van de betrokken faculteiten en/of de CvB's van de betrokken instellingen maken voor 15 mei 2010 afspraken over de wijze waarop het rapport naar buiten wordt gebracht en stellen de voorzitter van de evaluatiecommissie daarvan op de hoogte.
  25. 1 juni 2010 De CvB's van de betrokken instellingen verlenen de evaluatiecommissie voor 1 juni 2010 decharge, al dan niet onder dankzegging voor bewezen diensten.

Zodra een faculteit of de commissie constateert dat een termijn niet haalbaar is, worden alle betrokken faculteiten en, waar relevant, de commissie onverwijld geïnformeerd.

ZELFSTUDIES

MID-TERM REVIEWS

De faculteiten stellen het eindverslag of eindrapport van de mid-term review in ongewijzigde vorm – dus zonder enige nadere bewerking, ook voor wat betreft tabellen en overzichten – aan de evaluatiecommissie ter hand onder toevoeging van de bijlagen die ook aan het oorspronkelijke eindverslag of eindrapport waren toegevoegd.¹¹⁹

Daarnaast wordt er op faculteitsniveau een beknopt begeleidend document opgesteld. In dit document – **maximaal 5 pagina's**¹²⁰ – wordt aangegeven welke maatregelen de faculteit en/of universiteit heeft genomen naar aanleiding van de uitkomsten van de mid-term review en welk effect die maatregelen beoogden en in de praktijk hebben gehad. Dit laatste aspect – effecten in de praktijk – kan worden doorgeschoven naar, dan wel herhaald in, de zelfstudies over 2006, 2007 en 2008. Aan het begeleidende document wordt een bijlage toegevoegd waarin per programma twee publicaties uit de periode 2002 tot 2005 worden genoemd die geacht worden van uitzonderlijke kwaliteit te zijn. De keuze van deze twee publicaties wordt kort gemotiveerd.

Na kennisname van de mid-term reviews en van het begeleidende document beslist de commissie welke publicaties van uitzonderlijke kwaliteit aan de commissie moeten worden toegezonden. Indien nodig, kan de commissie ook over het onderzoek in de periode van de mid-term reviews aanvullende informatie vragen.

ZELFSTUDIES

Omdat e.e.a. direct wordt ontleend aan het SEPR, wordt naar het SEPR verwezen voor een nadere duiding van de hiernavolgende formats van de zelfstudies voor instituten, programma's en niet-programmagebonden onderzoek. Het wordt aan de opstellers van de zelfstudies overgelaten te bepalen hoe zij het per zelfstudie maximaal beschikbare aantal pagina's willen verdelen over de diverse rubrieken.

A. Instituten

Voor onderzoeksinstituten dient de zelfstudie – **maximaal 15 tot 20 pagina's** – als volgt te zijn opgebouwd.

1. Naam, wetenschappelijke directeur, andere onderzoekleiders, datum oprichting, vakgebied(en) en organigram.
2. Korte karakterisering van het instituut (o.a. raison d'être, meerwaarde wetenschappelijk en maatschappelijk en externe positionering).
3. Strategie en beleid (o.a. strategische keuzen, samenwerkingsverbanden en kwaliteitszorg).
4. Promovendiopleiding (o.a. doelstellingen, selectie en kwaliteitszorg).
5. Reputatie en leiderschap (o.a. externe erkenning, succes externe fondswerving en functioneren leiding).
6. Feiten en cijfers (o.a. financiële en personele situatie, trends en materiële voorzieningen). De hier te verschaffen tabellen worden opgenomen in een aparte Annex (die ook digitaal wordt aangeleverd aan de commissie).

---

¹¹⁹ Indien bij een mid-term review geen publicatieoverzichten waren gevoegd, dienen ook de jaarverslagen met die informatie te worden toegevoegd. Zijn er geen jaarverslagen dan kan worden volstaan met een uitdraai uit het Metis-systeem mits daarin een onderscheid wordt gemaakt tussen wetenschappelijke en vakpublicaties.

¹²⁰ Uiteraard in een normaal lettertype en in een normale lay-out.

7. Onderzoeksresultaten (o.a. eigen waardering kwaliteit en kwantiteit onderzoek en onderbouwing daarvan). De hier te verschaffen tabellen worden opgenomen in een aparte Annex.
8. SWOT-analyse (dus: sterke en zwakke punten nu, kansen en bedreigingen voor de toekomst).

Onderstaande tabellen¹²¹ worden opgenomen in een afzonderlijke Annex bij de zelfstudie

Tabel 1: Personele formatie per instituut, in fte's onderzoek per 31 december van elk jaar

	2006	2007	2008
Hoogleraren			
Ander vast WP			
Promovendi			
Overig tijdelijk WP			
Totaal WP			
Ondersteuning			
Totaal staf			

Tabel 2: Inkomsten en uitgaven per instituut, in k€ en % van de totale inkomsten of uitgaven per jaar

Inkomsten	2006	2007	2008
Eerste geldstroom	€ %	€ %	€ %
Tweede geldstroom			
KNAW	€ %	€ %	€ %
NWO	€ %	€ %	€ %
ESF/EU	€ %	€ %	€ %
Overig	€ %	€ %	€ %
Totaal	€ %	€ %	€ %
Contractonderzoek (derde geldstroom)	€ %	€ %	€ %
Overig	€ %	€ %	€ %
Totaal inkomsten	€	€	€

¹²¹ Conform stap 6 van het stappenplan van Hoofdstuk II worden alle hiernavolgende tabellen in de vorm van een uniform Excel spreadsheet aan de faculteiten toegezonden. Dit opdat ook in technische zin de tabellen exact hetzelfde format hebben zodat de (staf van de) commissie al het cijfermatige materiaal op een efficiënte en betrouwbare wijze kan analyseren en aggregeren met behulp van standaard Excel-functies.

Uitgaven			
Personele lasten	€	€	€
	%	%	%
Materiële lasten	€	€	€
	%	%	%
Totaal uitgaven	€	€	€

Tabel 3: Kwantitatieve onderzoeksresultaten per instituut, aantallen per jaar

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken			
Dissertaties			
Artikelen in gerefereerde tijdschriften			
Artikelen in overige tijdschriften			
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)			
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken			
Totaal			
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken			
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)			
Artikelen			
Annotaties			
Totaal			

Tabel 4: Promoties per instituut, aantallen per jaar

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken			
Aantal afgeronde promoties			
Waarvan medewerker van het instituut			
Waarvan niet-medewerker instituut			
Duur afgerond promotieonderzoek			

Een promotieonderzoek wordt als afgerond beschouwd op het moment dat de leescommissie het manuscript heeft goedgekeurd zodat logistieke problemen met zalen en drukker het beeld niet vertroebelen.

B. Programma's

Voor een programma dient de zelfstudie – **ook weer maximaal 15 tot 20 pagina's** - als volgt te zijn opgebouwd. Ook hier zijn de rubrieken ontleend aan het SEPR.

1. Titel, eventuele deelprogramma's, programmaleider(s), startdatum en formele samenwerkingsverbanden.
2. Inhoudelijke beschrijving programma (o.a. raison d'être, meerwaarde wetenschappelijk en maatschappelijk en externe positionering).
3. Oriëntatie en methode (o.a. mono, multi- of interdisciplinair, methodes van onderzoek, interne samenwerking en kwaliteitszorg).
4. Onderzoekresultaten (o.a. eigen waardering kwaliteit en kwantiteit onderzoek en onderbouwing daarvan). De hier te verschaffen worden opgenomen in een aparte Annex.
5. Onderzoekers (o.a. korte beschrijving personele situatie en trends). De hier te verschaffen tabellen worden opgenomen in een aparte Annex.
6. Reputatie (o.a. (bestuurs)lidmaatschappen wetenschappelijke verenigingen, eerdere beoordelingen en eredoctoraten).
7. Leiderschap (o.a. kwalificaties wetenschappelijke leiding, onderlinge kwaliteitsborging en/of peer review en besluitvorming).
8. Maatschappelijke relevantie (o.a. relatie met de rechtspraktijk en andere maatschappelijke actoren en samenwerkingsverbanden).
9. Scouting en personeelsbeleid (o.a. aantrekken goede onderzoekers, identificeren jong talent en opleiding en bijscholing).
10. SWOT-analyse (dus: sterke en zwakke punten nu, kansen en bedreigingen voor de toekomst).

Indien een programma uit meerdere (formeel erkende) deelprogramma's bestaat, adresseert de zelfstudie het programma als geheel omdat anders de samenhang buiten beeld raakt. In deze situatie mag de zelfstudie wat langer zijn: maximaal 25 pagina's.

Onderstaande tabellen¹²² worden opgenomen in een afzonderlijke Annex bij de zelfstudie

Tabel 1: Personele formatie per programma, in fte's onderzoek per 1 juli van elk jaar

	2006	2007	2008
Hoogleraren			
Ander vast WP			
Promovendi			
Overig tijdelijk WP			
Totaal WP			
Ondersteuning			
Totaal staf			

¹²² Conform stap 6 van het stappenplan van Hoofdstuk II worden alle hiernavolgende tabellen in de vorm van een uniform Excel spreadsheet aan de faculteiten toegezonden. Dit opdat ook in technische zin de tabellen exact hetzelfde format hebben zodat de (staf van de) commissie al het cijfermatige materiaal op een efficiënte en betrouwbare wijze kan analyseren en aggregeren met behulp van standaard Excel-functies.

Tabel 2: Kwantitatieve onderzoeksresultaten per programma, aantallen per jaar

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Dissertaties			
Artikelen in gerefereerde tijdschriften			
Artikelen in overige tijdschriften			
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)			
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken			
Totaal			
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken			
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)			
Artikelen			
Annotaties			
Totaal			

Conform afspraak tussen de decanen, worden er voor de jaren 2006, 2007 en 2008 per programma in totaal 8 kernpublicaties geselecteerd die geacht worden van uitzonderlijke kwaliteit te zijn. De keuze van deze publicaties wordt kort toegelicht. De helft van dat aantal – welke staat ter beoordeling van de onderzoekers – wordt in hardcopy aan de commissie toegezonden.

Tabel 3: Kernpublicaties per programma

	Naam	Titel	Vindplaats
Publicatie 1			
Publicatie 2			
Publicatie 3			
Publicatie 4			
Publicatie 5			
Publicatie 6			
Publicatie 7			
Publicatie 8			

Tabel 4: Promoties per programma, aantallen per jaar

	2006	2007	2008
Aantal lopende promotieonderzoeken			
Aantal afgeronde promoties			
Waarvan medewerker van het instituut			
Waarvan niet-medewerker instituut			
Duur afgerond promotieonderzoek			

Een promotieonderzoek wordt als afgerond beschouwd op het moment dat de leescommissie het manuscript heeft goedgekeurd zodat logistieke problemen met zalen en drukker het beeld niet vertroebelen.

Tabel 5: Overzicht publicaties per programma

Per programma wordt een compleet overzicht overgelegd van alle publicaties geordend naar jaar van verschijnen en daarbinnen geordend in de volgende rubrieken.

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken			
Dissertaties			
Artikelen in gerefereerde tijdschriften			
Artikelen in overige tijdschriften			
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)			
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken			
Totaal			
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken			
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)			
Artikelen			
Annotaties			
Totaal			

C. Niet-programmagebonden onderzoek

Voor zover een faculteit of instituut niet programmagebonden onderzoek kent, wordt daarvan een korte beschrijving opgesteld – **maximaal 5 pagina's**. Aan de beschrijving wordt de volgende tabel toegevoegd.

Tabel 1: Niet-programmagebonden onderzoek, aantallen per jaar

	2006	2007	2008
Fte's onderzoek in niet-programmagebonden onderzoek			
Wetenschappelijke publicaties			
Vakpublicaties			

Daarnaast wordt van de publicaties uit niet-programmagebonden onderzoek een overzicht gemaakt in hetzelfde format als hierboven beschreven voor programma's.

BEOORDELING

Bij het beoordelen van de kwaliteit van onderzoek zal de evaluatiecommissie uitgaan van de volgende, op het SEP gebaseerde checklists. Over de onderlinge weging van de diverse rubrieken zal de commissie als geheel een besluit moeten nemen.

Per programma

1.	Kwaliteit	5	4	3	2	1
1.1	Wetenschappelijke publicaties					
1.2	Vakpublicaties					
1.3	Overige resultaten					
1.4	Bijdrage aan theorievorming en doctrine					
1.5	Onderlinge samenhang van programma					
1.6	Originaliteit, inhoudelijk en qua aanpak					
1.7	Kwaliteit samenwerkingsverbanden					
2.	Productiviteit					
2.1	Aantal wetenschappelijke publicaties					
2.2	Aantal vakpublicaties					
2.3	Aantal overige resultaten					
2.4	Aantal dissertaties					
3	Relevantie					
3.1	In relatie tot de wetenschap					
3.2	In relatie tot de samenleving					
3.3	In relatie tot de rechtspraak					
4	Vitaliteit/haalbaarheid					
4.1	In relatie tot de opzet van het programma					
4.2	In relatie tot personeel en financiën					
4.3	In relatie tot de leiding					

Per instituut

Voor zover een instituut onderzoek verricht dat niet onder een programma valt, wordt bovenstaande checklist ook gebruikt voor de beoordeling van dat onderzoek. Daarnaast is er voor een instituut een extra checklist die zich vooral richt op strategische en organisatorische aspecten.

Missie en strategie, thans en in de toekomst	5	4	3	2	1
Personele bezetting, thans en in de toekomst					
Financiën en voorzieningen, thans en in de toekomst					
Systemen van kwaliteitszorg en -borging					
Vermogen tot innovatie en vernieuwing					
Leiding, aansturing en begeleiding onderzoekers					

BIJLAGE 5: OVERZICHT VAN ENKELE RELEVANTE PUBLICATIES

Franken 2008

H. Franken, *Rechtsgeleerdheid in de rij der wetenschappen*, Amsterdam: KNAW Press 2008

Van Hoecke 2009

M. van Hoecke, 'Hoe wetenschappelijk is de rechtswetenschap?', *Tijdschrift voor Privaatrecht* 2009, p. 629-687

Lorenz e.a. 2008

C. Lorenz e.a., *If you're so smart, why aren't you rich? Universiteit, markt & management*, Amsterdam: Boom 2008

Naar prestatie-indicatoren voor rechtswetenschappelijk onderzoek 2007

J. Smits e.a., *Naar prestatie-indicatoren voor rechtswetenschappelijk onderzoek*, Rapport van de Commissie Prestatie-indicatoren en ranking, Utrecht: 2007

Onderzoekbeoordeling Rechtsgeleerdheid 1996

W. van Gerven e.a., *Onderzoekbeoordeling Rechtsgeleerdheid*, Utrecht: VSNU 1996

Onderzoeksbeoordeling Rechtsgeleerdheid 2002

Th.B. ten Kate e.a., *Onderzoeksbeoordeling Rechtsgeleerdheid 1995-2000*, Utrecht: VSNU 2002

Oordelen over rechten 2005

C.J.J.M. Stolker e.a., *Oordelen over rechten*, Rapport Commissie Voorbereiding Onderzoeksbeoordeling Rechtsgeleerdheid, Utrecht: VSNU 2005

Van Oostrom 2006

F. van Oostrom, *Onderzoekend onderwijs*, Jaarrede KNAW 2006, Amsterdam: KNAW 2006

Van Oostrom 2007

F. van Oostrom, *Markt en ziel*, Jaarrede KNAW 2007, Amsterdam: KNAW 2007

Polak 2010

M.V. Polak, So you think you can rank?, *AA* 2010, 180-181

Smits 2009

Jan Smits, *Omstreden rechtswetenschap. Over aard, methode en organisatie van de juridische discipline*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2009

Smits 2010

Jan Smits, 'Ranking van tijdschriften: over de psyche van de wetenschapper en Harvard aan de Rijn', *AA* 2010, p. 164-165

Stolker 2003

Carel Stolker, "Ja, geléerd zijn jullie wel!". Over de status van de rechtswetenschap, *NJB* 2003, p. 766-778

Taekema & Van Klink 2009

H.S. Taekema & B.M.J. van Klink, 'Dwarsverbanden. Interdisciplinair onderzoek in de rechtswetenschap', *NJB* 2009, p. 2559-2565

Tijssen 2003

H.E.B. Tijssen, 'De beoordeling van rechtswetenschappelijk onderzoek: een vak apart', *NJB* 2003, p. 1218-1231

Tijssen 2009

H.E.B. Tijssen, *De juridische dissertatie onder de loep. De verantwoording van methodologische keuzes in juridische dissertaties* (diss. Universiteit van Tilburg), Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2009

Verkenningcommissie Rechtsgeleerdheid 1987

Rapport van de Verkenningcommissie Rechtsgeleerdheid, Den Haag: Distributiecentrum Overheidspublicaties 1987

Vranken 2010

J.B.M. Vranken, 'Nieuwe richtingen in de rechtswetenschap', *WPNR* 2010, 6840, p. 318-329

Vranken & Van Gestel 2010

J.B.M. Vranken & R.A.J. van Gestel, 'Het dilemma bij de beoordeling van rechtswetenschappelijke publicaties: vertrouwen is goed, controle niet altijd beter', *AA* 2010, p. 166-179

Wetenschap op bestelling 2005

Wetenschap op bestelling. Over de omgang tussen wetenschappelijke onderzoekers en hun opdrachtgevers, rapport KNAW-werkgroep opdrachtonderzoek, Amsterdam: KNAW 2005

Wissink 2009

M.H. Wissink, 'Juristen en hun onderzoeksorganisatie', in: A.G. Castermans e.a., *Ex Libris Hans Nieuwenhuis*, Deventer: Kluwer Juridisch 2009, p. 95-112

BIJLAGE 6: CURRICULA VITAE LEDEN EVALUATIECOMMISSIE

Prof. dr. A.W. Koers, emeritus hoogleraar UU, voorzitter

Toen hij met emeritaat ging (1 juli 2005), was zijn leeropdracht 'beleid en management van de rechtspleging'; daarvoor was dat de 'juridische informatica' (1986-1998); en nog weer eerder het 'volkenrecht' (1979-1986). Hij promoveerde in 1973 op een studie over internationaal visserijrecht en van 1974 tot 1989 was hij, naast zijn wetenschappelijke werk, adviseur van de Europese Commissie op dat gebied. Van 1990 tot 2001 was hij, naast zijn hoogleraarschap aan de Universiteit Utrecht, werkzaam als organisatieadviseur bij publieke organisaties en van 1995 tot 1998 was hij betrokken bij de herinrichting van de rechterlijke organisatie. Hij was meerdere keren decaan van de juridische faculteit te Utrecht (1980-1983, 1986-1989, 1999-2000) en hij was leidend bij de oprichting van het Netherlands Institute for the Law of the Sea (1985), de Utrechtse School voor Bestuur en Organiseringswetenschap van de Universiteit Utrecht (1998) en andere universitaire vernieuwingsprojecten. Vanaf 2001 tot 2005 was hij werkzaam bij de KNAW als Executive Director van de InterAcademy Council, een in 2000 opgerichte internationale adviesorganisatie van 15 academies van wetenschappen. Hij publiceerde een vijftal boeken (deels samen met anderen) en ruim 100 wetenschappelijke artikelen. Hij is Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw.

Prof. mr. E.A. Alkema, honorair hoogleraar UL

Evert Alkema is sinds zijn emeritaat honorair Van Asbeck-hoogleraar (doorwerking van internationaal recht in de nationale rechtsorde) (Leiden). Hij studeerde in Groningen en Bologna (Johns Hopkins University); was nadien werkzaam in Leiden en Groningen, van 1980-1996 hoogleraar rechten van de mens (UvA) en van 1980-1985 Inleiding tot het recht (Groningen) en, sinds 1985, hoogleraar staats- en bestuursrecht te Leiden. Hij promoveerde in 1978 in Leiden op *Studies over Europese grondrechten* en publiceerde voorts over internationale mensenrechten en constitutioneel recht in artikelen, preadviezen en annotaties. Hij was voorzitter, vanaf de oprichting in 1989, van het Van Asbeck Centrum voor mensenrechtenstudies. Voorts was hij gasthoogleraar bij het Europa College te Brugge en de Universiteit van de Nederlandse Antillen, raadsheer-plaatsvervanger in achtereenvolgens Hof Leeuwarden en Hof Amsterdam (1980-2009), lid van de Europese Commissie voor de rechten van de mens (Straatsburg) (1996-1999) en staatsraad in buitengewone dienst (2000-2004). Hij adviseerde de Secretaris-Generaal van de Raad van Europa inzake politieke gevangenen in Azerbeidzjan. In 2001 werd hem een eredoctoraat verleend door de Universiteit Antwerpen en in 2009 werd hij benoemd tot Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw.

Prof. mr. L.J.A. Damen, honorair hoogleraar RUG

Leo Damen (1945) studeerde rechten aan de Rijksuniversiteit Utrecht en de Universiteit van Amsterdam en promoveerde in 1987 aan de Rijksuniversiteit Groningen op het proefschrift *Ongeregeld en ondoorzichtig bestuur*. Hij was van 1974 tot 1995 werkzaam in de vakgebieden staatsrecht, bestuursrecht en milieurecht aan de Universiteit van Amsterdam. Daarnaast was hij van 1991 tot 1995 hoogleraar bestuursrecht aan de Rijksuniversiteit Groningen. In 1990-1993 en 2008 was hij vier keer gastdocent aan de Universiteit van Suriname. Van 1995 tot 1998 was hij raadsheer in de Centrale Raad van Beroep. Van 1998 tot 2006 was hij hoogleraar bestuursrecht en van 2003 tot 2006 decaan van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Rijksuniversiteit Groningen. Sinds 2006 is hij als 'wetenschappelijk actieve pensionado' hono-

rair hoogleraar bestuursrecht, lid van de Commissie wetgeving algemene regels van bestuursrecht (commissie-Scheltema), raadsheer-plaatsvervanger in de Centrale Raad van Beroep, rechter-plaatsvervanger in de rechtbank Groningen en sinds 2009 adviseur van de Surinaamse minister van Justitie en Politie inzake de codificatie van het algemene bestuursrecht in Suriname. Hij publiceert over het algemene bestuursrecht, in boeken, onder andere Bestuursrecht 1 en 2, in bijdragen aan bundels, in artikelen en in annotaties in AB en Ars Aequi.

Prof. dr. E. Dirix, hoogleraar KU Leuven; raadsheer Hof van Cassatie

Na de voltooiing van zijn rechtenstudie in 1976 was hij achtereenvolgens advocaat en wetenschappelijk medewerker aan de Universiteit Antwerpen. Van 1978 tot 1979 was hij verbonden aan de Université Nationale du Rwanda. Hij promoveerde in 1983 tot doctor in de rechtsgeleerdheid op het proefschrift *Obligatoire verhoudingen tussen contractanten en derden*. Hij is raadsheer in het Belgische Hof van Cassatie en rechter in het Benelux-Gerechtshof. Tevens is hij sinds 1990 verbonden aan de Leuvense rechtenfaculteit waar hij als buitengewoon hoogleraar de cursus ‘Insolventierecht’ doceert. Hij is voorzitter van de Belgische Vereniging voor Rechtsvergelijking en secretaris van de Vereniging voor de Vergelijkende Studie van het Recht van België en Nederland (Belgische Sectie). Hij maakte reeds deel uit van de vorige Commissie Onderzoeksbeoordeling Rechtsgeleerdheid (1995-2000). In 2006 bekleedde hij de Francqui-leerstoel aan de Vrije Universiteit Brussel en in 2008 werd hem een eredoctoraat verleend door de Radboud Universiteit Nijmegen. Hij publiceerde boeken en talrijke andere bijdragen in het bijzonder op het gebied van het verbintenissenrecht, het executierecht en het insolventierecht.

Mr. A. Hammerstein, raadsheer Hoge Raad

Alfred Hammerstein is geboren in 1946. Hij heeft rechten gestudeerd in Tilburg (1970) en is in 1977 gepromoveerd, op het proefschrift *Eigenlijke en oneigenlijke zaaksvervanging*, aan de juridische faculteit te Nijmegen, waar hij zes jaar heeft gewerkt. Daarna was hij gerechtsauditeur en rechter in de rechtbank Arnhem, raadsheer in het hof aldaar (1985), vicepresident van dat hof (1990) en raadsheer in de Hoge Raad (1998). Van augustus 2004 tot oktober 2006 was hij president van het Arnhemse gerechtshof. Vervolgens is hij teruggekeerd naar de Hoge Raad, waar hij in de civiele kamer werkzaam is. Hij is onder meer voorzitter van het Scheidsgerecht gezondheidszorg, lid van de Staatscommissie voor het internationaal privaatrecht en voorzitter van de Commissie vennootschapsrecht. In het verleden was hij lid van de visitatiecommissie rechtsgeleerd onderwijs (commissie-Mok). Hij was voorzitter van de commissie Evaluatie Notariswet, die in 2005 een rapport heeft uitgebracht, en van de commissie Normstellende rol van de Hoge Raad, die heeft gerapporteerd in 2008. Hij publiceert regelmatig over onderwerpen burgerlijk recht en burgerlijk procesrecht.

Prof. mr. A.Ph.C.M. Jaspers, emeritus hoogleraar UU

Teun Jaspers (1943) studeerde Nederlands recht aan de Radboud Universiteit Nijmegen, waarna hij ging werken bij de rechterlijke macht. In 1980 promoveerde hij in Nijmegen op het proefschrift *Rechtspreken in de maatschappij*. Hij was werkzaam als UHD bij de Universiteit Utrecht en sinds 1986 tot zijn emeritaat in 2008 als hoogleraar Arbeidsrecht en Sociaal Beleid. Hij was van 1989 tot 1992 decaan van de faculteit. Daarna was hij vijf jaar directeur van het facultaire onderzoeksinstituut NISER, later het Wiarda-instituut. Van 2001 tot 2008 was hij bestuurslid van het Wiarda Instituut. Hij was mede-oprichter van de multidisciplinaire onderzoekschool “Arbeid,

Welzijn en Sociaal-economisch Beleid” (AWSB) waarvan hij van 1993 tot 1997 voorzitter was. Van 1990 tot 1996 was hij lid van de Committee of Independent Experts of the European Social Charter of the Council of Europe. Van 1998 tot 2007 was hij lid van de Raad van Toezicht van de Organisatie voor Strategisch Arbeidsmarktonderzoek (OSA). Sinds 1997 is hij lid van de European Working Group on Labour Law. Hij was voorzitter van de NWO-stuurgroep voor het programma Sociale Cohesie (1999-2004). Sinds 2004 is hij raadsheer-plaatsvervanger bij het Gerechtshof te ‘s-Hertogenbosch. Hij publiceerde een vijftiental boeken (een aantal samen met anderen) en ruim 100 wetenschappelijke artikelen. Hij is Officier in de Orde van Oranje-Nassau.

Mr. R.H. Lauwaars, voormalig lid Raad van State; lid KNAW

Richard H. Lauwaars (1940) behaalde in 1963 zijn doctoraal rechten aan de R.U. Leiden. In 1970 is hij aan diezelfde universiteit cum laude gepromoveerd op een proefschrift over de *Rechtmatigheid en rechtskracht van gemeenschapsbesluiten*. Hij was van 1972 – 1979 hoogleraar in het recht der Europese organisaties aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. Gedurende het academisch jaar 1979 -1980 was hij Visiting Professor aan de University of Michigan Law School (VS). Van 1981 tot 1993 was hij hoogleraar in het recht van de Europese Unie aan de Universiteit van Amsterdam en directeur van het Europa Instituut aldaar. In 1992 kreeg hij een eredoctoraat van Shenandoah University in Winchester (VS). Tezamen met mr. J.M. Maarleveld publiceerde hij in 1987 het boek *Harmonisatie van wetgeving in Europese organisaties*, een rechtsvergelijkende studie over harmonisatie van wetgeving in de EG, de Raad van Europa, de Benelux en de Noordse Raad. Met mr. C.W.A. Timmermans schreef hij een algemene inleiding tot het recht van de EG/ Europese Unie (*Europees recht in kort bestek*). Verder publiceerde hij artikelen die met name over het institutionele recht van de EG en het Europees kartelrecht gingen. Van 1 februari 1994 tot zijn pensionering op 1 september 2008 was hij lid van de Raad van State. Hij is sinds 1994 lid van de KNAW.

Prof. dr. S. Parmentier, hoogleraar KU Leuven

Stephan Parmentier (1960) studeerde rechten, politieke wetenschappen en sociologie aan de K.U.Leuven en de University of Minnesota-Twin Cities (VS). Sinds 1997 doceert hij aan de Rechtsfaculteit van de K.U.Leuven in het domein van de sociologie van het recht en van de criminaliteit en in het domein van de mensenrechten. Hij was er directeur van het Instituut Recht en Samenleving en voorzitter van de Afdeling Strafrecht en Criminologie. Als gastprofessor doceerde hij aan de universiteiten van het Baskenland (Oñati en San Sebastian, Spanje), San José (Costa Rica) en New South Wales (Sydney, Australia). Hij was hoofdredacteur van het Vlaamse Jaarboek Mensenrechten en is sinds 2007 initiatiefnemer en co-editor van de nieuwe boekenreeks *Series on Transitional Justice* (Intersentia, Antwerpen). In de loop der jaren fungeerde hij als adviseur van een aantal nationale en internationale instellingen, zoals het Europees Comité voor de Preventie van Foltering, de Belgische Minister van Binnenlandse Zaken, de Koning Boudewijnstichting en Amnesty International (waar hij van 1999 tot 2002 vicevoorzitter van de Vlaamse sectie was). Hij is sinds 1991 bestuurslid van de Research Committee on Sociology of Law en werd recentelijk aangesteld tot secretaris-generaal van de International Society of Criminology. Zijn onderzoek en publicaties handelen voornamelijk over niet-justitiële vormen van conflictrekking, publieke opinie ten aanzien van recht en gerecht, internationaal toezicht inzake mensenrechten, politieke criminaliteit en overgangsrecht, met inbegrip van empirisch onderzoek in België, de Verenigde Staten, Zuid-Afrika, Bosnië, Servië en Colombia.

Prof. mr. P.J.I.M. de Waart, emeritus hoogleraar VU

Werkzaam als journalist studeerde Paul de Waart (1932) Nederlands recht aan de Universiteit van Amsterdam. Daarna werkte hij bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken (BUZA) in de sector ontwikkelingssamenwerking en schreef hij onderwijl een proefschrift over het onderhandelingselement in de vreedzame regeling van geschillen tussen staten, waarop hij in 1971 aan de UvA cum laude promoveerde. Van 1974 tot 1978 combineerde hij zijn functie als hoofd van de beleidsafdeling van de Directie Technische Hulp met een buitengewoon hoogleraarschap volkenrecht aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Van 1978 tot zijn emeritaat in 1997 was hij daar gewoon hoogleraar volkenrecht. In die tijd was hij onder meer voorzitter van de Adviesraad voor Wetenschappelijk Onderzoek Ontwikkelingsvraagstukken (RAWOO) en van de Sectorraad Maatschappij Wetenschappen van de toenmalige ZWO (thans NWO). Tevens was hij lid van de ad hoc VN Werkgroep van regeringsdeskundigen op het gebied van het recht op ontwikkeling. Na zijn emeritaat evalueerde hij mensenrechtenprojecten en verzorgde hij gastcolleges in verschillende landen. In 1999 was hij raadsman van Joegoslavië in het geschil met NAVO-landen voor het Internationaal Gerechtshof. Zijn publicaties bestrijken onderwerpen als vreedzame geschillenbeslechting, rechten van mensen en volken, duurzame ontwikkeling, internationale economische orde en het Israëliësch-Palestijns conflict.

BIJLAGE 7: OVERZICHT VAN GEBRUIKTE AFKORTINGEN

AA	Ars Aequi
ACIL	Amsterdam Center for International Law
ACPO	The Role of Law in Armed Conflict and Peace Operations
AFM	Autoriteit Financiële Markten
Aio	Assistent in opleiding, tegenwoordig promovendus
AIP	Amsterdams Instituut voor Privaatrecht
BACT	Behavioural Approaches of Contract and Tort
CCL	Center for Company Law
CEI	Constitutional Order and Economic Integration
CEOZ	Commissie Evaluatie Onderzoek
CRBS	Centrum voor Recht, Bestuur en Samenleving
CNR	Centrum voor Notarieel Recht
COF	Competitieve OnderzoeksFinanciering
COT	COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement
CRBS	Centrum voor Recht, Bestuur en Samenleving
CTLD	Center for Transboundary Legal Development
CvB	College van Bestuur
CvM	Centrum voor Milieurecht
CvP	Centrum voor Procesrecht
CvW	Centrum voor Wetgevingsvraagstukken
D&D	Delikt & Delinquent
DOMAC	Impact of International Courts on Domestic Criminal Procedures in Mass Atrocity Cases
DLS	Diversity of Legal Systems and Global Order
DRG	Discipline Overleg Orgaan Rechtsgeleerdheid
EG	Europese Gemeenschap
ERO	Evaluatie Rechtswetenschappelijk Onderzoek
EU	Europese Unie
EUR	Erasmus Universiteit Rotterdam
EVRM	Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens
FEB	Faculteit Economie en Bedrijfswetenschappen
FOI	Facultair onderzoeksinstituut
FRW	Faculteit Rechtswetenschappen
Fte	fulltime-equivalent, een rekeneenheid waarmee de omvang van een functie of de personeelssterkte kan worden uitgedrukt
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade
GATS	General Agreement on Trade in Services
GGSL	Groningen Graduate School of Law
GW	Grondwet
HSI	Hugo Sinzheimer Instituut
ICT	Informatie- en communicatietechnologie
ILDC	International Law in Domestic Courts
INTERVICT	International Victimology Institute Tilburg
IPR	Internationaal privaatrecht
IRL	The International Rule of Law
IUCN	International Union for Conservation of Nature
IViR	Instituut voor Informatierecht
IVM	Instituut voor Milieuvraagstukken

JOB	Jury OnderzoeksBeoordeling
KNAW	Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen
KU Leuven	Katholieke Universiteit Leuven
LACPO	Law of Armed Conflict and Peace Operations
MaGW	Maatschappij- en Gedragwetenschappen
MCHR	Maastricht Center for Human Rights
METRO	Maastrichts Europees instituut voor Transnationaal Rechtswetenschappelijk Onderzoek
MTR	Mid-term review
NFI	Nederlands Forensisch Instituut
NICIS	Nicis Institute (Maatschappelijk Top Instituut voor de steden)
NJ	Nederlandse Jurisprudentie
NJB	Nederlands Juristenblad
NJCM	Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten
NMa	Nederlandse Mededingingsautoriteit
NSCR	Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving
NWO	Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
OM	Openbaar Ministerie
OMV	Onderzoekschool Maatschappelijke Veiligheid
OO&R	Onderzoekcentrum Onderneming en Recht
OZ-fte	Onderzoekstijd
PAO	Post-academisch onderwijs
QANU	Quality Assurance Netherlands Universities
REBO	Faculteit Recht, Economie, Bestuur en Organisatie
RU	Radboud Universiteit Nijmegen
RUG	Rijksuniversiteit Groningen
SEP	Standard Evaluation Protocol
SEPR	Standard Evaluation Protocol Rechtsgeleerdheid
STEM	Structurele Evaluatie Milieuwetgeving
SteR	Onderzoekscentrum Staat en Recht
SSRN	Social Science Research Network
SWOT	Strenghts, Weaknesses, Opportunities, en Threats
T&C	Tekst & Commentaar (boekenserie)
TILEC	Tilburg Law and Economics Center
TILT	Tilburg Institute for Law, Technology and Society
TISCO	Tilburg Institute for Interdisciplinary Studies of Civil Law and Conflict Resolution
TRIPS	Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights
TSG	Tax Sovereignty versus Globalisation
UD	Universitair docent
UHD	Universitair hoofddocent
UL	Universiteit Leiden
UM	Universiteit Maastricht
UU	Universiteit Utrecht
UvA	Universiteit van Amsterdam
UvT	Universiteit van Tilburg
VSNU	Vereniging van Universiteiten, voorheen Vereniging van Samenwerkende Nederlandse Universiteiten
VU	Vrije Universiteit Amsterdam

WODC	Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum
WP	Wetenschappelijk personeel
WPNR	Weekblad voor Privaatrecht, Notariaat en Registratie
WTO	World Trade Organization
ZM	Zittende Magistratuur

V.l.n.r.: prof. mr. E.A. Alkema, prof. dr. A.W. Koers, dr. B.M. van Balen, prof. dr. E. Dirix, prof. mr. A.Ph.C.M. Jaspers, prof. mr. P.J.I.M. de Waart, mr. R.H. Lauwaars, J.M. van der Schuijt, prof. mr. L.J.A. Damen, mr. A. Hammerstein, prof. mr. S. Parmentier